SLOVENSKÁ ARCHEOLÓGIA

ROČNÍK LIX **2011** **ČÍSLO 2**

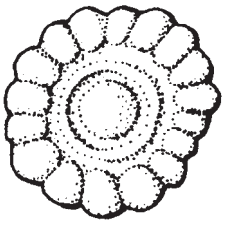

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SAV
NITRA 2011

S L O V E N S K Á A R C H E O L Ó G I A
ČASOPIS ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED
V NITRE
HLAVNÝ REDAKTOR GABRIEL FUSEK
Redakcia: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, Akademická 2, 949 21 Nitra

S L O V E N S K Á A R C H E O L Ó G I A
JOURNAL OF THE ARCHAEOLOGICAL INSTITUTE OF THE SLOVAK ACADEMY OF SCIENCES
IN NITRA
GENERAL EDITOR GABRIEL FUSEK
Edition: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, Akademická 2, SK–949 21 Nitra

S L O V E N S K Á A R C H E O L Ó G I A
ZEITSCHRIFT DES ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUTES
DER SLOWAKISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN
IN NITRA
SCHRIFTLEITER GABRIEL FUSEK
Redaktion: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, Akademická 2, SK–949 21 Nitra

Publikácia vznikla v rámci Centra excelentnosti SAV
Staré Slovensko: dejiny Slovenska od praveku po vrcholný stredovek

Zmluva III/1/2009

SLOVENSKÁ ARCHEOLÓGIA
LIX – 2 – 2011

Recenzovaný časopis – Peer-reviewed journal – Rezensierte Zeitschrift

Hlavný redaktor
Gabriel Fusek

Predseda redakčnej rady
Matej Ruttkay

Redakčná rada
Václav Furmánek, Luděk Galuška, Milan Hanuliak, Joachim Henning, Ivan Cheben, Pavel Kouřil, Elena Miroššayová, Michal Parczewski, Ján Rajtár, Alexander Ruttkay, Claudia Theune-Vogt, Ladislav Veliačik

Výkonná redaktorka
Daniela Fábiková

Počítačové spracovanie
Beáta Jančíková

© Archeologický ústav SAV Nitra, 2011 ISSN 1335-0102

Bez predbežného písomného súhlasu vlastníka vydavateľských práv nesmie byť žiadna časť tejto publikácie reprodukovaná alebo rozširovaná v žiadnej forme – elektronicky či mechanicky vrátane fotokópií, nahrávania, prípadne iným použitím informačného systému vrátane webových stránok.

No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form – electronic or mechanical, including photocopy, recording, or any information storage and retrieval system, including web pages, without the prior written permission from the copyright owner.

Vychádza dva razy do roka
Evidenčné číslo MK SR 3404/09

Rozširuje / Distribution
Archeologický ústav SAV, Akademická 2, 949 21 Nitra
e-mail: gabriela.holkova@savba.sk

Tlač VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava

OBSAH

Ivan Cheben – Marek Vojteček

Pohrebisko a sídlisko lužickej kultúry v Dolnom Kubíne 205
A Burial Ground and Settlement of the Lusatian Culture at Dolný Kubín 219

Martin Furman

Les anneaux à quatre oves creux de la nécropole latenienne d'Ipeľské Predmostie 221
Štvorpuklicové kruhy z laténskeho pohrebiska z Ipeľského Predmostia 232

Jan Jílek – Martin Kuča – Tereza Sojková

Pohřebiště z doby římské ve Velaticích 235
Das Gräberfeld aus der Römerzeit in Velatice 306

Péter Kovács – Jaroslava Schmidtová

Rímsky míľnik z Gerulaty 311
A Roman Milestone from Gerulata 317

Jozef Zábojník

Hrob 1/68 na pohrebisku z obdobia avarského kaganátu v Radvani nad Dunajom, v časti Žitava I.
K problematike falér typu Žitavská Tôň 319
Grab 1/68 auf dem Gräberfeld aus der Zeit des Awarischen Khaganats in Radvaň nad Dunajom,
Teil Žitava I. Zur Problematik von Phaleren vom Typ Žitavská Tôň 333

Ján Hunka

Mince z prikostolného cintorína v Ducovom 337
Coins from the Churchyard Cemetery in Ducové 366

Jubileá

Jubilujúca bádateľka prof. PhDr. Mária Novotná, DrSc. (*Matej Ruttkay*) 369
PhDr. Jozef Paulík, CSc., jubilujúci osemdesiatnik (*Ondrej Ožďáni*) 371
Životné jubileum prof. PhDr. Alexandra Ruttkaya, DrSc. (*Matej Ruttkay*/*Daniela Fábiková*) 373
PhDr. Karol Pieta, DrSc., jubiluje (*Gertrúda Březinová*/*Daniela Fábiková*) 389

Skratky – Abkürzungen – Abbreviations 401

SLOVENSKÁ ARCHEOLÓGIA LIX–2, 2011, 205–220

POHREBISKO A SÍDLISKO LUŽICKEJ KULTÚRY V DOLNOM KUBÍNE *

IVAN CHEBEN – MAREK VOJTEČEK

A Burial Ground and Settlement of the Lusatian Culture at Dolný Kubín. Results obtained during the rescue excavations in 2008 caused by a shopping centre construction in the area of former military quarters in Dolný Kubín are presented in the study. The area under research is situated on the river Orava left bank terrace at the Ožnica position, which is in 300 m distance of the present-day river flow. The cremation burial ground dated to the Late Bronze Age has been known in professional literature since the 1930s already under the name of Dolný Kubín I.
New excavations at this locality were realized at the positions of Kapustné hrady and Kukučínova Street. Six cremation burials and two settlement objects of the Lusatian culture were found there. The graves were considerably damaged by previous building activities. Some graves were represented by clusters of fragments of several vessels, which contained only small number of charred human bones; there were sandstone fragments found among the potsherds, which probably were remains of covering or underlying plates. Other burials were pit graves with stone facing. Considering the shape and decoration of the pottery fragments, the necropolis can be dated to the Late Bronze Age generally. Revealing of a sunken feature – dwelling of 9 x 6 m in size – was an extraordinary significant find. Inner sunken sides of the walls were faced with rectangular sandstone plates. Two amphorae were found under the floor level in the north-eastern corner. Another vessel was situated on the floor level in the centre. The find of a bronze pin with globular head and moulded neck together with dagger fragments are dating the dwelling into the BD stage.
The excavated feature proves a Lusatian-culture settlement was situated in the close vicinity of the burial ground. The preserved construction details helped creating the dwelling space reconstruction.

Key words: Slovakia, Orava region, Lusatian culture, settlement, burial ground.

ÚVOD

Región Oravy zohrával v minulosti významnú úlohu vo viacerých obdobiach. Súviselo to predovšetkým s tým, že tadiaľ prechádzala jedna vetva nadregionálneho koridoru spájajúceho Stredomorie s Baltom. Predovšetkým v mladšej dobe bronzovej sa tu rozvinula samostatná enkláva lužickej kultúry, ktorá v horskom prostredí pretrvala až do doby laténskej. V širšom okolí Dolného Kubína je zachytených viacero nálezísk, na ktorých bolo doložené osídlenie alebo pochovávanie v období lužickej kultúry. Podrobný opis lokalít z tohto obdobia podáva *P. Čaplovič* (*1987*), ktorý na viacerých z nich terénne výskumy v šesťdesiatych až osemdesiatych rokoch minulého storočia aj realizoval. Po období najväčšieho rozmachu v odkrývaní pamiatok, a to nielen v rámci lužickej kultúry, nastala vo výskume na dlhšie obdobie medzera.

Záchranný archeologický výskum v areáli bývalých kasární v Dolnom Kubíne sa uskutočnil v priebehu mesiaca októbra 2008. Sústredil sa na plochu, na ktorej sa mala realizovať výstavba obchodných domov Euronics, Mex, Trend a predajne parkiet. Samotný výskum sa uskutočnil na štyroch samostatných, i keď susediacich stavebných pozemkoch. Zemné a stavebné práce výrazným spôsobom zmenili terénnu konfiguráciu. Každá z uvedených stavieb bola nielen rozmerovo výrazne odlišná, ale rozdielny bol aj spôsob zakladania každej z nich. To, samozrejme, determinovalo aj samotnú terénnu činnosť počas výskumu. Ak k tomu pripočítame aj fakt, že archeologický výskum začal až vo fáze, keď na dvoch parcelách boli už prakticky ukončené zemné práce a boli vyhĺbené i základové pätky, možnosti plošného odkryvu boli v priestore týchto stavieb značne obmedzené, až nerealizovateľné.

* Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je podporovaný zo zdrojov EÚ.

Štúdia bola vyhotovená v rámci projektu Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska za podpory Agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. Projekt je financovaný zo štrukturálnych fondov EÚ (Európsky fond regionálneho rozvoja) v rámci operačného programu Výskum a vývoj, Opatrenie 2.1 Podpora sietí excelentných pracovísk výskumu a vývoja ako pilierov rozvoja regiónu a podpora nadregionálnej spolupráce. Štúdia zároveň vznikla aj v rámci grantového projektu 2/0142/09 agentúry VEGA.

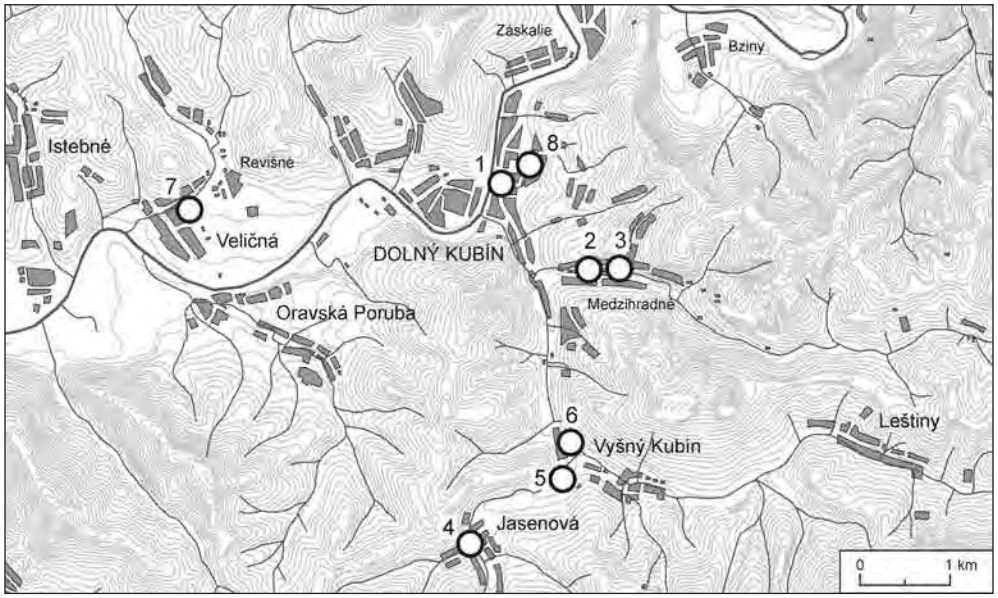

Obr. 1. Mapa nálezísk lužickej kultúry z mladšej doby bronzovej v širšom okolí Dolného Kubína: 1 – Dolný Kubín I; 2–Dolný Kubín II, Medzihradská ulica; 3 – Dolný Kubín III, Medzihradská ulica; 4 – Jasenová; 5 – Vyšný Kubín I; 6 – Vyšný Kubín II; 7 – Veličná; 8 – Dolný Kubín, Ožnica.

Pokiaľ vychádzame zo zistení P. Čaploviča spred štyroch desaťročí a porovnáme ich so zisteným stavom, môžeme vysloviť domnienku, že tu pravdepodobne došlo k výraznejšiemu porušeniu primárnych situácií.

Skúmaná lokalita sa nachádza na ľavobrežnej terase rieky Oravy v polohe Ožnica. Od súčasného koryta je vzdialená 300 m. V tomto priestor bol v minulosti areál kasární. Na značnej časti stáli budovy, ktoré sa od roku 2002 postupne asanovali a následne sa tam začalo s výstavbou siete obchodných domov. Výskum sa sústredil na voľnej ploche situovanej medzi obchodnými domami Tesco a Lidl. Archeologickým výskumom sa na ploche prvého z nich doklady po antropogénnej činnosti nezachytili. Z geomorfologického hľadiska preskúmaný priestor tvorí súčasť Oravskej vrchoviny, nadmorská výška sa pohybuje v rozmedzí 475–477 m. Na východnom okraji náleziska sa terén prudko dvíha a vytvára prirodzenú bariéru. Čo sa týka pôdnych pomerov, nachádzajú sa tu pseudoglejové nasýtené kambizeme s hlinitou až ílovito-hlinitou zrnitosťou (*Atlas SR 2006*).

NÁLEZISKÁ Z DOBY BRONZOVEJ V OKOLÍ DOLNÉHO KUBÍNA

Skúmaný región sa do odborného povedomia archeológie dostal už v druhej polovici 19. stor. zásluhou M. Kubínyiho, ktorý ako riaditeľ oravského komposesorátu zachránil viacero významných nálezov či nálezových celkov a náleziská aj opísal. Asi najväčšiu prácu v regióne urobil P. Čaplovič, ktorý sa terénnemu výskumu Oravy venoval viac ako tri desaťročia, pričom objavil a preskúmal desiatky lokalít. Predovšetkým v širšom okolí Dolného Kubína je doložená zvýšená koncentrácia archeologických nálezísk z doby bronzovej (obr. 1). So skúmanou plochou súvisí predovšetkým lokalita, ktorá je v literatúre známa ako Dolný Kubín I. Ide o pohrebisko z mladšej doby bronzovej, s urnovými hrobmi. Niektoré z týchto hrobov boli uložené pod mohylovým násypom – ich priestor bol vymedzený kamenným vencom. Počas jednotlivých výskumov, ktoré sa tu uskutočňovali v rokoch 1932, 1948 a 1981, bolo spolu preskúmaných 52 hrobov (*Čaplovič 1959*; *1982*). Na základe situovania hrobových celkov sa dá predpokladať, že pohrebisko sa rozprestieralo od dnešného historického cintorína až po vtedajšie vojenské kasárne a západne sa pravdepodobne tiahlo až k mostu ponad rieku Oravu (*Čaplovič 1987*, 53). Tomuto pohrebisku je charakterom pochovávania najviac príbuzné pohrebisko vo Vyšnom Kubíne. Čiastkové výsledky výkopových prác, uskutočnených vo viacerých etapách a na neveľkých plochách, postupne sprístupňoval *M. Kubínyi* (*1882*; *1883*; *1884*). Areál pohrebiska sa nachádzal na pravom brehu Jasenovského potoka pod cestou z Vyšného do Dolného Kubína. Autor výskumu však pri vyberaní nálezov nerozlišoval jednotlivé hroby, preto nie je jasný ich celkový počet. Zmienil sa iba o celkovom počte nálezov keramického a kovového inventára. Pri neskoršom vyhodnotení nálezových

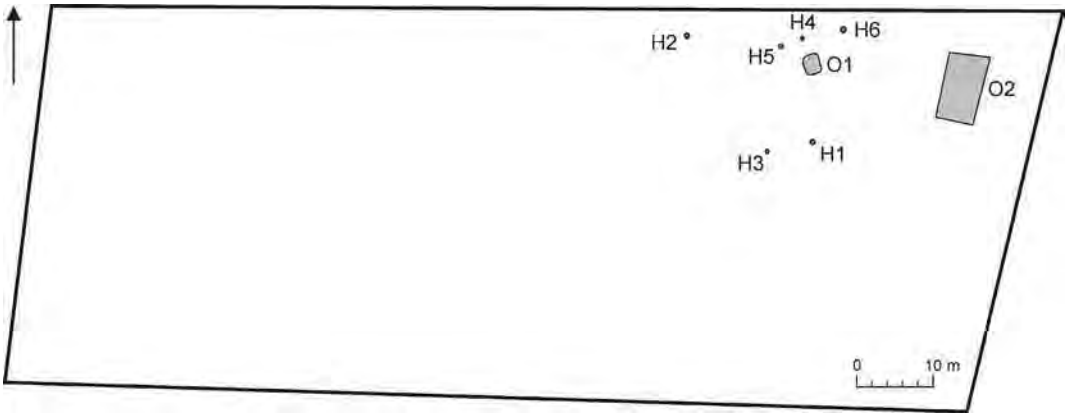

Obr. 2. Dolný Kubín, poloha Ožnica. Plán výskumu – situovanie hrobov a sídliskových objektov.

situácií a materiálu sa zistilo, že ide o pohrebisko s dvomi horizontmi pochovávania. Starší horizont sa zaraďuje do stupňov BD–HA a mladší do stupňov HB–HC (*Čaplovič 1987*, 71).

Ďalšie hrobové celky boli preskúmané na Medzihradskej ulici v Dolnom Kubíne. Lokalita je v literatúre známa ako Dolný Kubín II. Výskum pod vedením P. Čaploviča prebiehal v rokoch 1958 a 1959. Preskúmalo sa vtedy 538 hrobov. Na pohrebisku bolo doložené súvislé pochovávanie od mladšej doby bronzovej až do začiatku doby laténskej. Špecifický materiál z pohrebiska spolu s ďalšími nálezmi pochádzajúcimi z Oravy viedol autora k vyčleneniu tzv. oravskej skupiny (*Čaplovič 1977*, 5). Ďalšie lužické pohrebisko z mladšej doby bronzovej preskúmal P. Čaplovič v obci Jasenová v polohe Krúžky. Počas záchranného výskumu v roku 1960 sa odkrylo 40 žiarových hrobov datovaných do stupňov HA až HC (*Čaplovič 1971*). Popri hrobových celkoch sa v blízkosti pohrebiska, na pravej strane Medzihradnianskeho potoka, preskúmali sídliskové objekty, ktoré dokladajú existenciu osady. Lokalita je v literatúre známa ako Dolný Kubín III (*Čaplovič 1975*; *1978*). Datovanie lokality spadá do stupňov BD–HA a sčasti aj do neskorej doby bronzovej.

Ďalšie sídliskové nálezy boli objavené vo Vyšnom Kubíne v blízkosti renesančného kaštieľa. Pri hĺbení odvodňovacích rýh bola na viacerých miestach porušená sídlisková vrstva. Následným zisťovacím výskumom v roku 1980 bola preskúmaná časť objektu. V sonde s rozmermi 2 x 2 m sa zachytila skupina poukladaných kameňov s hlinou prepálenou do červena a časť nádoby patriacej lužickej kultúre (*Čaplovič 1987*, 108). Nejasná situácia je v katastri obce Veličná v polohe Mrziačka. V inundačnom území Revišianskeho potoka sa meandrujúcim korytom dlhodobo narušovala keramika. Zisťovacím výskumon v roku 1954 sa potvrdila existencia sídliska a pravdepodobne aj hrobových celkov z mladšej doby bronzovej (*Čaplovič 1983*, 331).

HROBOVÉ CELKY

Počas výskumu sa na celej ploche staveniska podarilo identifikovať a následne zdokumentovať iba šesť žiarových hrobov, ktoré sa nachádzali v centrálnej časti zastavanej plochy, kde bol terén zemnými prácami najmenej narušený. Vo všeobecnosti treba povedať, že všetky odkryté hroby boli zemnými prácami porušené (obr. 2).

Hrob 1/2008

Samotný hrob vymedzovali pieskovcové kamene zachované vo viacerých fragmentoch, uložené v jednej rovine, pod ktorými sa nachádzal zhluk roztlačených črepov minimálne troch nádob. Kalcinované kosti boli roztrúsené medzi črepmi nádob, takže nebolo možné jednoznačne stanoviť, ktorá nádoba tvorila urnu. Pod úrovňou črepov nádob bola zistená ďalšia vrstva tvorená fragmentmi pieskovcových kameňov. Išlo pravdepodobne o podložku, na ktorej boli jednotlivé nádoby položené.

Opis nálezov:

1. Nádoba s kužeľovitým hrdlom s rovným okrajom a s mierne odsadeným dnom na obvode zdobeným kruhovými jamkami, pri ktorej sa z fragmentov nedal určiť celkový tvar a veľkosť (obr. 3: 1, 5).
2. Z nádoby sa zachovala iba časť dna (obr. 3: 4).
3. Fragmenty tenkostennej nádoby s lievikovite vytiahnutým okrajom (obr. 3: 2, 3).

Hrob 2/2008

Vymedzený bol na základe zhluku črepov minimálne štyroch nádob, ktoré boli značne roztlačené, takže možné určiť celkovú dispozíciu ich uloženia.

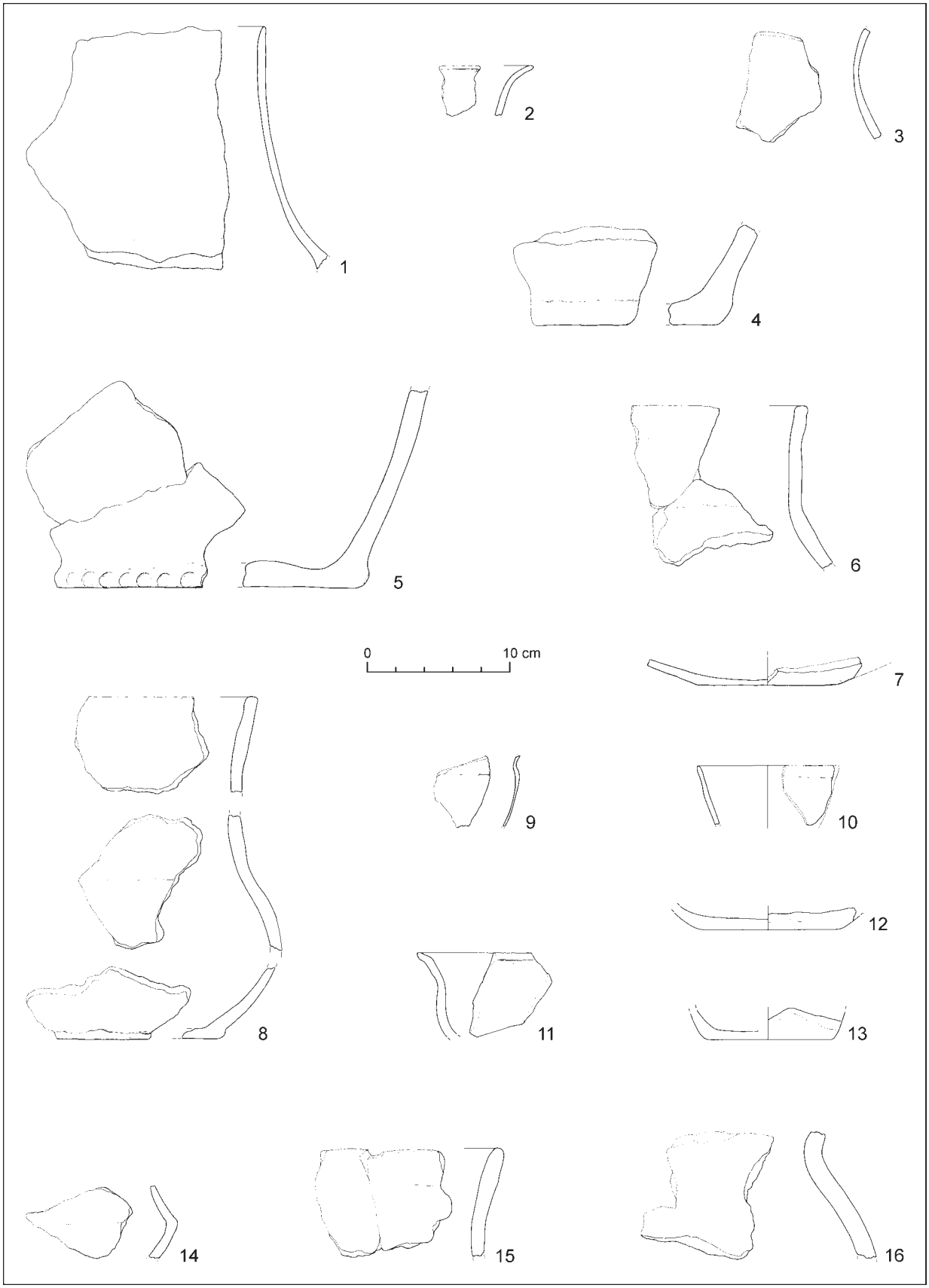

Obr. 3. Dolný Kubín, poloha Ožnica. Keramika z hrobov. 1–5 – hrob 1/2008; 6–10 – hrob 2/2008; 11–13 – hrob 3/2008; 14–16 – hrob 6/2008.

Medzi črepmi sa tiež nachádzalo malé množstvo kalcinovaných kostí. Zachytené tu boli tiež zlomky pieskovcových kameňov, na základe čoho sa dá predpokladať, že pôvodne tvorili buď prekrytie, alebo podložku urnového hrobu.

Opis nálezov:

1. Z fragmentov sa nepodarilo určiť celkový tvar a veľkosť nádoby. Pravdepodobne ide o vázu s cylindrickým hrdlom a rovným okrajom, s priemerom dna 98 mm (obr. 3: 6, 7).
2. Na základe zachovaných fragmentov ide o vázu s odsadeným dnom a mierne prehnutým hrdlom (obr. 3: 8).
3, 4. Fragmenty dvoch tenkostenných nádob (obr. 3: 9, 10), pri ktorých nebolo možné stanoviť tvar.

Hrob 3/2008

Zistil sa v profile základovej pätky stavby, pričom jeho podstatná časť bola odbagrovaná. Pri postupnom preparovaní sa zachytili fragmenty platne z pieskovcového kameňa, ktoré prekrývali črepy najmenej troch nádob. Kalcinované kosti boli zistené medzi črepmi, takže sa nedalo stanoviť, ktorá z nádob tvorila urnu.

Opis nálezov:

1. Z nádoby sa zachovalo dno s priemerom 96 mm (obr. 3: 12).
2. Z nádoby sa zachovalo dno s priemerom 88 mm (obr. 3: 13).
3. Z nádoby, pravdepodobne šálky, sa zachovala časť s lievikovitým hrdlom a von vytiahnutým okrajom (obr. 3: 11).

Hrob 4/2008

Ide o uloženie kalcinovaných kostí v jamke, ktorá bola obložená z troch strán (S–V–J) riečnymi okruhliakmi. Na západnej strane sa nachádzala na hranu postavená pieskovcová platňa. Hrob neobsahoval keramiku ani iné nálezy.

Hrob 5/2008

Pri postupnom znižovaní plochy a jej začistení sa zachytil zhluk riečnych okruhliakov, ktoré tvorili vrstvu nad niekoľkými drobnými črepmi a malým množstvom kalcinovaných kostí.

Hrob 6/2008

Tvorili ho črepy minimálne dvoch nádob. Kalcinované kosti sa nachádzali medzi črepmi vo vrstve mocnej 10 cm.

Opis nálezov:

1. Z fragmentov sa nepodarilo určiť celkový tvar a rozmery nádoby (obr. 3: 14).
2. Z fragmentov sa nepodarilo určiť celkový tvar a rozmery nádoby (obr. 3: 15, 16).

VYHODNOTENIE HROBOVÝCH CELKOV

Jednotlivé hroby boli značne porušené jednak stavebnou činnosťou súvisiacou s predchádzajúcimi terénnymi a stavebnými prácami v areáli bývalých kasární, jednak súčasnou výstavbou siete obchodných domov. Ani pri jednom z odkrytých hrobov sa nepodarilo zachytiť obrys hrobovej jamy. Jednotlivé hroby boli určené na základe postupného začisťovania a prehlbovania plochy. Iba v prípade hrobov 4/2008 a 5/2008 sa dá predpokladať, že ide o neporušené situácie. Spoločným znakom hrobov 1/2008 až 3/2008 je prítomnosť fragmentov platní z pieskovcového kameňa s mocnosťou do dvoch centimetrov. V týchto hroboch môžeme predpokladať, že pieskovec tvoril pôvodnú kryciu platňu. Pri hrobe 1/2008 terénna situácia naznačuje, že okrem krycej platne tvoril pieskovec aj podložku, na ktorú boli nádoby pôvodne položené. Tento jav je typický pre viaceré lužické pohrebiská (*Hrubec/Kujovský 1994*, 14). Hroby 1/2008 až 3/2008 a 6/2008 predstavovali zhluky črepov viacerých nádob, ktoré obsahovali iba malé množstvo spálených ľudských kostí. Hroby 4/2008 a 5/2008 sa odlišovali v tom, že jeden bol jamkový a druhý tvoril zhluk kameňov, prepálených kostí a drobných črepov. Žiarové hroby boli situované samostatne a minimálna vzdialenosť medzi nimi nebola menšia ako päť metrov. To neumožňuje stanoviť alebo predpokladať vzájomné príbuzenské vzťahy, ako to sledujeme na iných pohrebiskách lužickej kultúry. Treba však zobrať do úvahy skutočnosť, že v tomto prípade nebola preskúmaná zemnými prácami neporušená, nedotknutá plocha pohrebiska, takže závery nemusia zodpovedať skutočnosti.

Kovový inventár sa nezistil ani v jednom urnovom hrobe. Získané keramické fragmenty neumožňujú celkovú rekonštrukciu nádob, preto nie je možné ich typové zatriedenie. Spoločným znakom nádob je, že ide o tvary bez výzdoby, pričom keramická masa je veľmi nekvalitná. Na základe zachovaných fragmentov môžeme predpokladať, že vo funkcii urny mohli byť použité nezdobené hrnce, prípadne vázy. To isté konštatovanie patrí aj pre sprievodnú keramiku, kde sa dá iba v jednom prípade uvažovať, že ide o šálku. Pri časovom zaradení odkrytých šiestich hrobov sa môžeme iba rámcovo oprieť o datovanie hrobov z pohrebiska Dolný Kubín I, ktoré spadá do stupňov BD–HA. Keďže v zachovanom keramickom inventári sa nenachádza chronologicky preukazný tvar nádoby, domnievame sa, že odkryté urnové hroby nevybočujú z tohto rámca.

Obr. 4. Dolný Kubín, poloha Ožnica. Objekt 2/2008 – pôdorys chaty s vyznačenými nálezmi. Legenda: a – pieskovcové kamene; b – pec; c – črepy; d – kamene (okruhliaky); e – vrstva štrku; f – nádoby; g – recentný zásah; h – základové pätky stavby; i – mazanica; j – kolová jama; k – fragment bronzovej dýky; l – bronzová ihlica.

Obr. 5. Dolný Kubín, poloha Ožnica. Objekt 2/2008. 1 – celkový pohľad; 2 – záber na chatu od severu; 3 – nádoba 1; 4 – nádoba 2; 5 – miesto nálezu bronzovej dýky; 6 – deštrukcia pece.

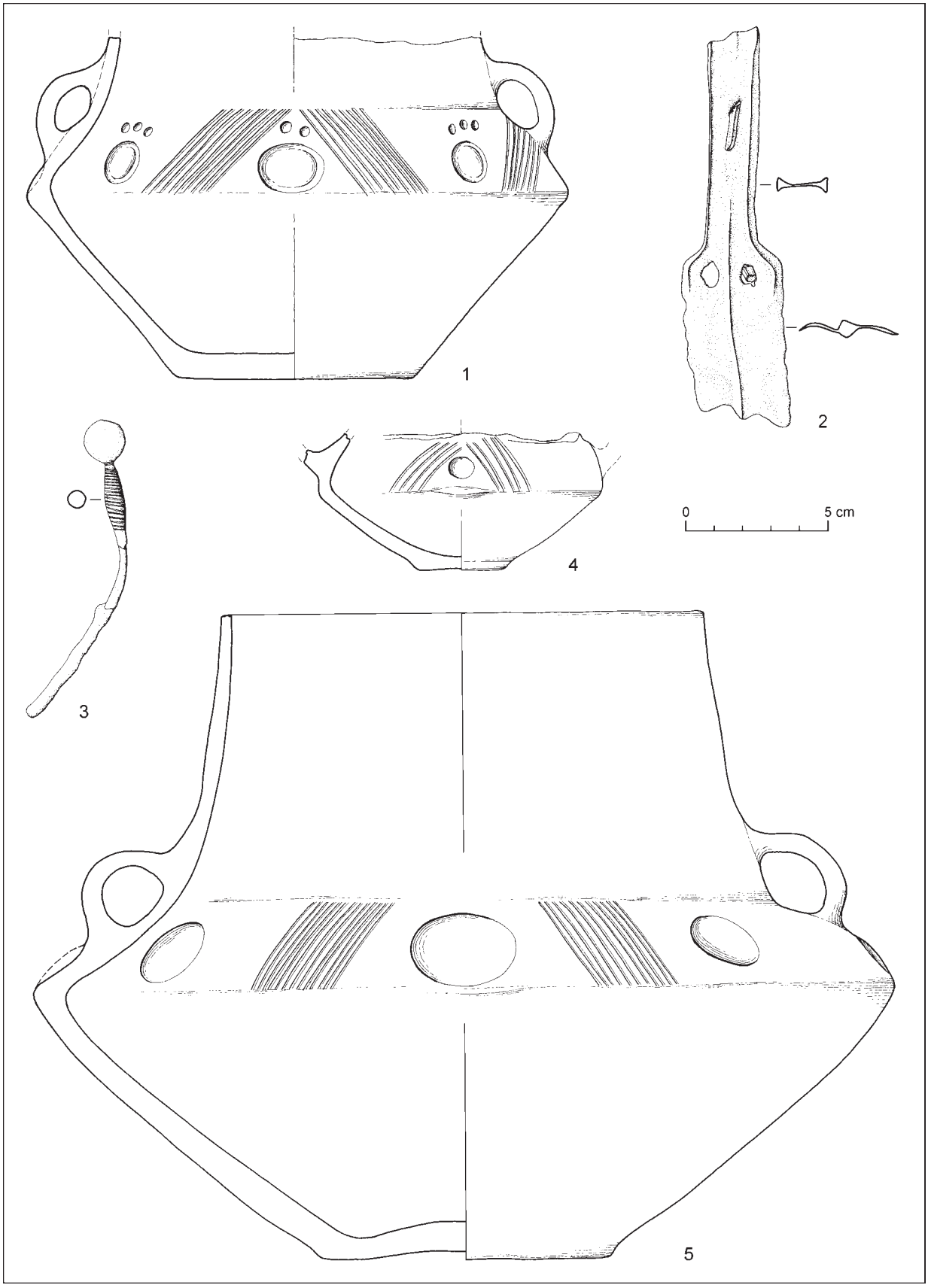

Obr. 6. Dolný Kubín, poloha Ožnica. Objekt 2/2008. Keramické a kovové nálezy z príbytku.

SÍDLISKOVÉ OBJEKTY

Na skúmanej ploche sa zachytili dva sídliskové objekty. Objekt 1/2008 (jama) sa nachádzal južne od línie hrobov 4/2008 až 6/2008. Objekt 2/2008 (chata) sa zachytil na východnom okraji skúmanej plochy, a to vo vzdialenosti 20 metrov východne od hrobu 6/2008. Predpokladáme, že odkrytá chata tvorila súčasť sídliska, ktoré bolo situované východne od plochy vymedzenej na pohrebné účely, resp. v určitom období sa obidva areály rešpektovali.

Objekt 1/2008

Jama obdĺžnikového pôdorysu, s rozmermi 255 x 180 cm, so zaoblenými rohmi a mierne prehnutými stenami, orientovaná v osi S–J. Steny sa šikmo zvažovali k členitému dnu v hĺbke 10–14 cm. Vo východnej časti sa nachádzala priehlbina kruhového pôdorysu s priemerom 44 cm. Výplň objektu tvorila čierna hlinitá zemina s prímesou drobných kúskov mazanice. Inventár tvorili drobné nevýrazné zlomky keramiky.

Objekt 2/2008

Po odstránení vrstvy zeminy do hĺbky 50 cm sa nečrtali žiadne obrysy, ktoré by naznačovali prítomnosť zahĺbeného objektu. Pri následnom výkope základových rýh a pätiek stavby boli porušené pieskovcové platne. Postupným znižovaním terénu o ďalších 25 cm sa obnažil systém platní z pieskovcového kameňa. Pieskovce boli postavené na hranu a tvorili severnú, východnú a západnú stenu príbytku. Severná stena pozostávala pôvodne zo štyroch platní s celkovou dĺžkou 556 cm. Výška platní sa pohybovala v rozpätí 60–70 cm, pričom ich spodná tretina bola zapustená do podložia. Východná stena bola pôvodne tvorená ôsmimi platňami v celkovej dĺžke 810 cm. Výška platní a ich zapustenie do podložia korešpondovali so severnou stenou. Západnú stenu pôvodne takisto tvorilo osem platní, pričom jej dĺžka bola 876 cm. Zapustenie do podložia a výška platní boli podobné ako u predchádzajúcich stien. Južný okraj príbytku je nejasný, nakoľko sa tu nachádzal novodobý zásah – tento priestor bol vyplnený stavebným odpadom (obr. 4; 5: 1). V tejto časti stavby boli objavené viaceré zhluky väčších riečnych okruhliakov, ktoré však nevytvárali konštrukčné prvky. Kvôli rozsiahlemu recentnému zásahu nie je možné stanoviť, či bola južná stena taktiež obložená pieskovcom, alebo nebola obložená vôbec. Pri okraji priestoru so stavebným odpadom sa zachytila čiastočne porušená kolová jama. V centrálnej časti objektu sa nachádzala deštrukcia pece. Jej klenbová časť bola odstránená zemným mechanizmom pri znižovaní terénu, takže sa zachovala iba spodná vrstva prepálených črepov takmer kruhového pôdorysu s priemerom 150–160 cm. Severne od pece boli v osi V–Z naukladané riečne okruhliaky. Samotná podlaha príbytku sa javila ako čierno sfarbená udupaná a prepálená vrstva rovnomerne rozložená po celom vnútornom priestore tohto objektu. V severovýchodnom rohu príbytku boli pod úrovňou dlážky pravdepodobne rituálne uložené dve nádoby (obr. 5: 3, 4). Fragmenty ďalších dvoch nádob boli objavené v centrálnej časti objektu, kde sa nachádzali na úrovni podlahy. Vo vnútornom priestore sa popri nádobách našli aj fragmenty dvoch bronzových predmetov – dýky a ihlice. Fragment dýky bol „zasunutý“ za pieskovcovou platňou západnej steny.

Opis nálezov:

1. Dvojuchá amfora s dvojkónickým telom a kónickým hrdlom, ktorej výzdoba pozostávala z kombinácie ôsmich plytkých jamiek umiestnených tesne nad maximálnou vydutinou a zväzkov šikmých rýh; rozmery: výška 22,7 cm, max. vydutina 35,4 cm, priemer ústia 16 cm, priemer dna 10 cm (obr. 6: 5).
2. Dvojuchá amfora s dvojkónickým telom zdobeným kombináciou ôsmich plytkých jamiek doplnených dvomi alebo tromi vpichmi nad nimi, umiestnených tesne nad maximálnou vydutinou, a zväzkov plytkých rýh, ktoré sa strechovite zbiehali; rozmery: zachovaná výška 12,4 cm, max. vydutina 19,2 cm, priemer dna 8,4 cm (obr. 6: 1).
3. Amforka(?) bez okrajovej časti mala výzdobu tvorenú kombináciou plytkých jamiek umiestnených tesne nad maximálnou vydutinou a dvoch zväzkov plytkých rýh, ktoré sa strechovite zbiehali nad nimi; rozmery: zachovaná výška 5,4 cm, max. vydutina 9,8 cm, priemer dna 3 cm (obr. 6: 4).
4. Fragment bronzovej dýky s jazykovitou rukoväťou s dvoma nitmi, ktorá bola značne deformovaná žiarom; rozmery: zachovaná dĺžka 14 cm, šírka čepele 3,5 cm, šírka rukoväti 1,9 cm (obr. 6: 2).
5. Fragment bronzovej ihlice s guľovitou hlavičkou a zosilneným krčkom; rozmery: zachovaná dĺžka 8 cm, priemer tela 0,4 cm, priemer krčka 0,7 cm, priemer hlavičky 1,4 cm (obr. 6: 3).

VYHODNOTENIE SÍDLISKOVÝCH NÁLEZOV

Sídliskový objekt preskúmaný v roku 2008 v polohe Ožnica, ktorý je v poradí už šiestym príbytkom odkrytým v Dolnom Kubíne, opäť iba potvrdzuje skutočnosť, že použitie pieskovcových platní ako architektonického prvku v lužickej kultúre je pri súčasnom stave bádania treba chápať ako oravské špecifikum.

Podobné obydlia boli totiž doposiaľ preskúmané iba na Medzihradskej ulici v Dolnom Kubíne (s označením ako lokalita III). V tomto priestore sa v rámci individuálnej výstavby rodinných domov, situovanej na pravom brehu Medzihradnianskeho potoka, sídliskové objekty porušovali už v období po

1. svetovej vojne. Tento poznatok prispel k tomu, že v rokoch 1965 až 1978 sa pod vedením P. Čaploviča realizovali zisťovacie výskumy, ktoré jednoznačne potvrdili existenciu osady. V roku 1973 uskutočnil overovací výskum v tejto polohe aj *L. Veliačik* (*1983*, 143). Podľa neho ide o otvorené sídlisko, ktoré s najväčšou pravdepodobnosťou možno časovo zaradiť do stupňa HA1 (*Veliačik 1983*, 140). V priebehu výskumov v rokoch 1970, 1973, 1974, 1977 a 1978 sa tam preskúmali zvyšky piatich príbytkov. Pri opise a označení jednotlivých zachovaných častí pôdorysov príbytkov vychádzame najmä zo sumárneho vyhodnotenia *P. Čaplovičom* (*1987*, 95–106).

Výskumom v roku 1970 (*Čaplovič 1974*, 46) bola na pozemku M. Sabaku v hĺbke 50 cm odkrytá severovýchodná časť chaty, ktorej okraje boli vymedzené na hranu osadenými plochými kameňmi (obr. 7: 1). Prevažná časť chaty bola zničená pri kopaní základov pre novostavbu. Zvyšky plochy preskúmanej chaty, kde sa našli zlomky mazanice zo stien s bielou a sivomodrou farbou, tvorila vymazaná podlaha až k okrajovým kameňom. Na vymazanej dlážke sa črtali dve väčšie ohniská, na obvode ktorých stáli celé nádoby. Východný okraj hranice chaty tvorili dva rady na hranu stavaných doskovitých kameňov rovnobežne umiestnených vo vzdialenosti 60–70 cm. Išlo o úpravu tzv. lavice.

Ďalší príbytok (objekt 2/73) ohraničený na hranu stavanými veľkými pieskovcovými platňami bol odkrytý na pozemku J. Kováčika počas výskumu uskutočneného AÚ SAV v roku 1973. Jeho južnú časť odplavila voda potoka, takže zostala len severná, takmer celá stena s dĺžkou 650 cm. Z východnej steny sa zachovalo iba torzo 325 cm dlhej steny (*Veliačik 1983*, 143). V danom prípade ide o názorný príklad obkladania príbytku, resp. zrubovej stavby, pieskovcovými platňami zvnútra, zasadenými spolovice do zeme. Podľa popolovitej vrstvy sa dá usudzovať na ohnisko v severnom rohu, avšak umiestnenie vchodu sa nedalo stanoviť.

Na pozemku J. Brodňanského sa výskumom v roku 1974 podarilo zachytiť časť objektu v sonde 5 (obr. 7: 2). Okrem črepov lužickej kultúry sa tam našiel aj rad na hranu stavaných pieskovcov, hlinená mazanica s odtlačkami driev zrubovej stavby a v priehlbni mimo chaty aj zrnká obilia.

Výskumom v roku 1977 bola v sonde 6 na pozemku J. Brodňanského zachytená chata oválneho pôdorysu (obr. 7: 4). Na podlahe ležali črepy z rozhádzaných hrncov, kusy mazanice, zlomky zvieracích kostí, kostené a kamenné nástroje so zlomkami antropomorfných figúrok. Z južnej strany ležali ploché kamene uložené v podobe dlažby. V ďalšom výkope vodorovnej ryhy, v sonde 7, sa odkryla časť príbytku, v ktorom sa zachytil rad na hranu postavených kameňov ako súčasť základov chaty (obr. 7: 3).

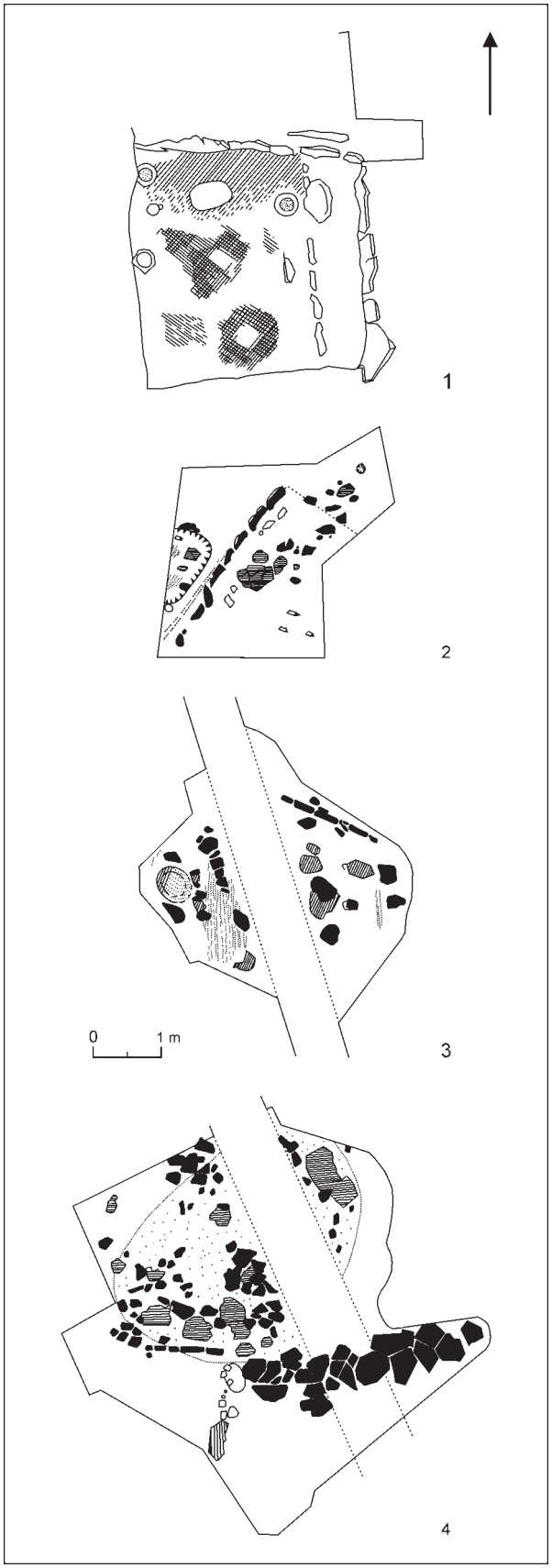

Obr. 7. Dolný Kubín III. Poloha Medzihradská ulica. Príbytky odkryté v minulosti (podľa *Čaplovič 1987*, obr. 39–42).

Na prepálenej podlahe ležali kamene, drvidlá a črepy, ako aj zvyšky mazanice a prepálenej hliny. V západnej časti pokračoval výskyt fragmentov mazanice s odtlačkami driev zrubovej stavby, črepov nádob a zachytili sa i zvyšky zuhoľnatenej drevenej podlahy, na ktorej stála na hlinitom podklade rozrušená pec, pôvodne s klenbou, z ktorej sa zachovala len spodná časť.

V priebehu krátkeho výskumu v roku 1978 odkryl *P. Čaplovič* (*1983*, 324, 325) v dvoch malých sondách časti vymazaných podláh objektov, na základe čoho sa dá usudzovať, že išlo pravdepodobne o ďalšie polohy zrubových stavieb. Z daného priestoru sú doložené objekty na väčšej ploche, avšak o prípadnom urbanistickom členení osady sa na základe torzovitých pôdorysov stavieb nedá presnejšie hovoriť.

Spoločným znakom všetkých opísaných objektov bolo, že zahĺbená časť stavby mala steny po obvode obložené plochými kameňmi. Za konštrukčný prvok môžeme považovať obloženie, resp. oddelenie lavice radom na hranu postavených kameňov pozdĺž východnej steny chaty z Dolného Kubína III (*Čaplovič 1974*, 46, obr. 5: 1). Ani v jednom prípade sa nezachytil celý pôdorys, takže rozmery nebolo možné stanoviť. Najdlhšiu časť steny sa podarilo zachytiť v objekte 2/73, v ktorom mala severná stena dĺžku okolo 650 cm. Výnimočne sa dochovalo zapucovanie stien na vnútornej strane, čo dokladajú malé spražové hrudky bielej a žltej farby. Odkryté časti chát neposkytli predstavu o vnútornom členení ich interiéru. Takisto sa ani v jednom prípade nedalo stanoviť miesto vchodu.

Všetky uvedené objekty v Dolnom Kubíne na Medzihradskej ulici, t. j. z lokality Dolný Kubín III, tvorili súčasť jednej osady. Objekt 2/2008 (obr. 4; 5), odkrytý v polohe Ožnica, jednoznačne dokladá existenciu ďalšieho sídliska v relatívne malom regióne, ktorého príbytky boli budované identickým spôsobom. Veľmi podobná bola aj orientácia stavieb a samotná lokalizácia osád. Menej jasné je porovnanie veľkosti príbytkov. Ani v jednom prípade sa totiž nepodarilo preskúmať celý príbytok, prípadne jednu celú stenu. Najväčšiu výpovednú hodnotu spomedzi dolnokubínskych objektov má časť chaty odkrytej v roku 1968 (obr. 7: 1). Objekt 2/2008 patrí v súčasnosti k najlepšie preskúmaným, pretože poskytuje údaje o rozmeroch a spôsobe budovania troch stien. Nejasným ostáva iba ukončenie južnej steny, ktorá mohla byť vyhotovená bez použitia pieskovcových platní. Na túto alternatívu poukazuje ukončenie dlhších stien, a to najmä v rohových partiách. Podobne ako v predchádzajúcich prípadoch, ani tu sa nezachytili stopy po vnútornom členení stavby. Môžeme sa len domnievať, že išlo o jednopriestorové zrubové domy s vykurovacím zariadením, v tomto prípade s kopulovitou pecou umiestnenou v strednej časti objektu.

Datovanie príbytku – objektu 2/2008 na základe nájdených bronzových predmetov a keramických nádob je pomerne jednoznačné. Ihlice s guľovitou (obr. 6: 3), resp. dvojkónickou hlavičkou a zosilneným krčkom sa bežne vyskytujú v hrobovom inventári stupňa BD a na začiatku stupňa HA1 (*Veliačik 1983*, 63, 64). Najbližšia analógia z tohto regiónu pochádza z neďalekého pohrebiska v Dolnom Kubíne I, kde bola súčasťou inventára hrobu 19 (*Veliačik 1983*, tab. XV: 10). Pokiaľ ide o objavený fragment dýky s jazykovitou rukoväťou (obr. 6: 2), môžeme konštatovať, že analógiu k nej nachádzame na pohrebisku v Mikušovciach, skúmanom v polohe Nivky, kde sa v inventári hrobu 174 nachádzal celý exemplár. Spomínaný hrobový celok je na základe sprievodného materiálu datovaný do stupňa BD (*Pivovarová 1965*, tab. VI: 11; *Veliačik 1983*, tab. VIII: 18).

Pokiaľ ide o keramiku z objektu 2/2008, máme k dispozícii tri rekonštruovateľné keramické tvary, ktoré chronologicky korešpondujú s nálezmi kovových predmetov. Tak dvojuchá amfora s dvojkónickým telom a kónickým hrdlom, ktorej výzdoba pozostávala z kombinácie ôsmich plytkých jamiek umiestnených tesne nad maximálnou vydutinou a zväzkov šikmých rýh (obr. 6: 5), ako i dvojuchá amfora s dvojkónickým telom zdobeným kombináciou ôsmich plytkých jamiek doplnených dvomi alebo tromi vpichmi nad nimi (obr. 6: 1) a amforka s výzdobou tvorenou kombináciou plytkých jamiek umiestnených tesne nad maximálnou vydutinou a dvoch zväzkov plytkých rýh strechovite sa zbiehajúcich nad nimi (obr. 6: 4) sa profiláciou a uplatneným ornamentom hlásia do stupňa BD.

S analogickými tvarmi keramiky sa stretávame v inventároch hrobov zaradených do tohto stupňa, napríklad na pohrebisku v Partizánskom (*Veliačik 1983*, tab. XXII: 12). Rôzne veľké časti piatich príbytkov, ktoré boli doteraz odkryté na sídlisku v Dolnom Kubíne III, sú na základe keramických tvarov zaradené do stupňa HA1. Ukazuje sa, že s týmto typom zrubovej stavby je potrebné v priestore Dolného Kubína počítať už v priebehu stupňa BD.

VÝSLEDKY VÝSKUMU

Archeologickým výskumom v Dolnom Kubíne, v priebehu ktorého sa zachytilo šesť urnových hrobov, sa potvrdil predpoklad P. Čaploviča, že žiarové pohrebisko Dolný Kubín I sa rozprestieralo aj v priestore bývalých kasární. Stav a postup zemných prác v sledovanom priestore neumožnil realizovať plošný výskum, na základe ktorého by bolo možné stanoviť priebeh okraja pohrebiska v tejto časti. Preskúmané

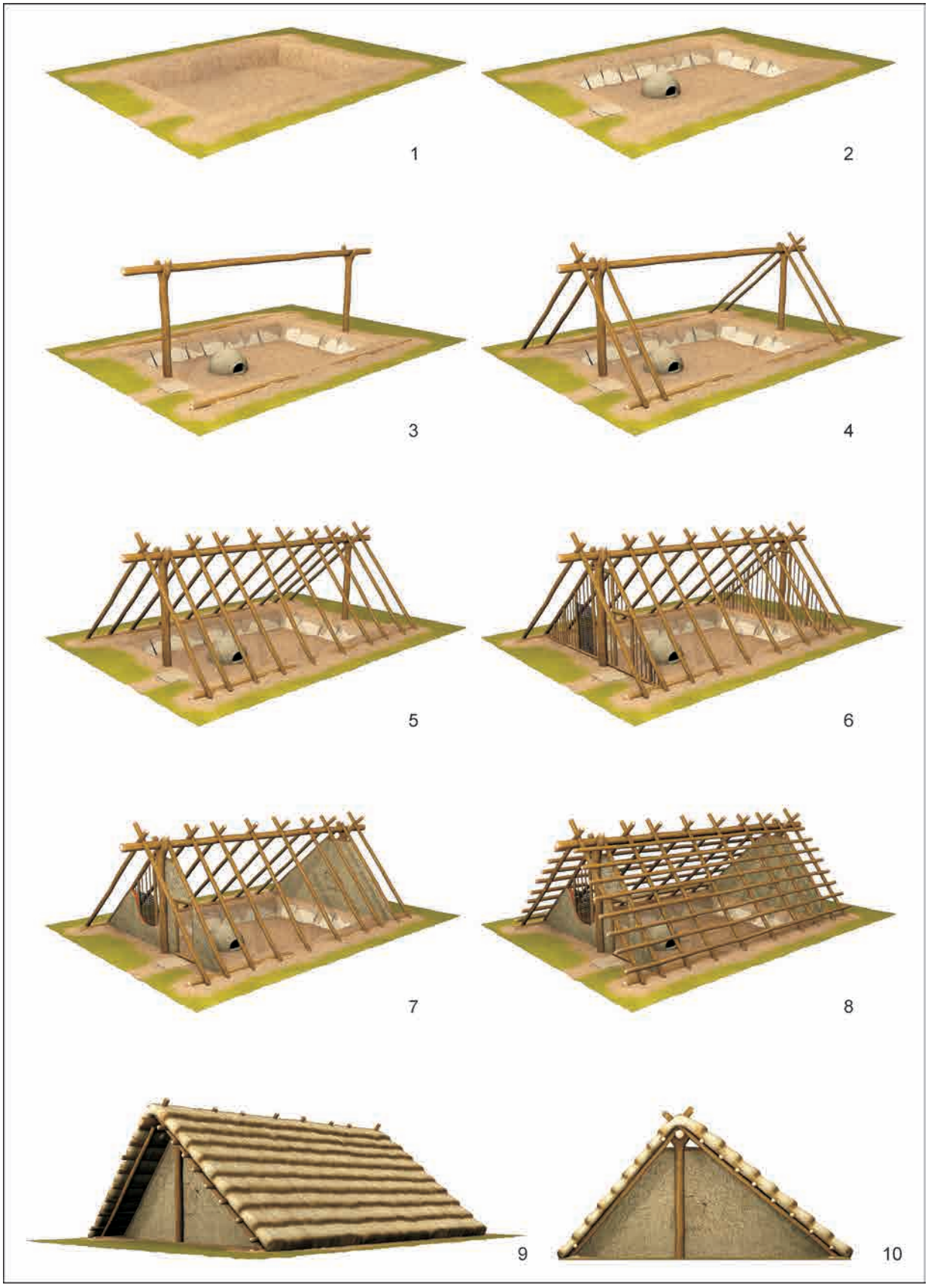

Obr. 8. Dolný Kubín, poloha Ožnica. Objekt 2/2008. Fázy rekonštrukcie príbytku (vyhotovil A. Arpáš).

Obr. 9. Dolný Kubín, poloha Ožnica. Objekt 2/2008. Ideálna 3D rekonštrukcia zrubovej stavby (vyhotovil A. Arpáš).

hroby sa pravdepodobne nachádzali už na jeho okraji, ako to naznačujú terénne pozorovania a poznatky získané pri výskume na susednej severnej ploche.

Vo všeobecnosti platí, že výskum sídlisk z obdobia popolnicových polí na Slovensku je v porovnaní s výskumom pohrebísk v úzadí, resp. je skôr sporadický. Doterajšie výskumy tak iba minimálne prispeli k celkovému poznaniu typov stavieb, k rekonštrukcii používaných stavebných techník a prvkov, ale aj k samotnej urbanizácii osád.

Príbytky z obdobia mladšej doby bronzovej preskúmali *L. Veliačik* a *P. Romsauer* (*1998*) na hradisku v Zemianskom Podhradí. Boli to chaty obdĺžnikového pôdorysu s tromi trojicami nosných stĺpov rozmiestnenými v pravidelných odstupoch. Priemerné rozmery domov sa pohybovali v rozmedzí 5,8 až 6,0 x 4,4 až 4,6 m (*Veliačik/Romsauer 1998*, 239). Torzá obdĺžnikových chát lužickej kultúry preskúmal *J. Moravčík* (*2000*, 126, 127) v Žiline, pri Šošinskom potoku. Zachované rozmery prvej z nich boli 8,2 x 1 až 2,8 m a druhej 3,1 až 4 x 1,2 až 3 m. Chaty mali pôvodne kolovú konštrukciu so sedlovou strechou. V obidvoch prípadoch sa nachádzali pece, resp. ohniská. Dva typy príbytkov boli rozpoznané v Pobedime. Prvý typ predstavuje pravouhlý jednopriestorový príbytok s rozmermi 260 x 292 cm, ktorý vymedzujú rohové kolové jamy. Druhý typ objektov predstavujú zrubové stavby pravouhlého pôdorysu. Obrysy objektov zvýrazňovali zvyšky zuhoľnatených brvien. K vnútornému vybaveniu obydlí patria hlinené piecky kruhového pôdorysu (*Studeníková/Paulík 1983*, 93–100). K nim treba priradiť aj chatu z Horného Vadičova, ktorej podlaha bola pokrytá plochými kameňmi. Podobné vydláždenie sa našlo aj v torze chaty na sídlisku vo Veličnej (*Veliačik 1983*, 144).

Objavený príbytok dokazuje, že v bezprostrednej blízkosti pohrebiska existovalo doposiaľ neznáme sídlisko ľudu lužickej kultúry. Nálezy takýchto obytných stavieb boli doteraz známe iba z lokality Dolný Kubín III (poloha Medzihradská ulica), ktorá je od preskúmaného sídliskového objektu vzdušnou čiarou vzdialená zhruba dva kilometre. Výskyt keramických a bronzových nálezov v objekte 2/2008 umožňuje predpokladať, že areál pohrebiska V Dolnom Kubíne a sídlisko, ktoré sa nachádzalo v polohe Ožnica spolu súviseli. V tomto priestore ide o ďalší doklad existencie osady a k nej prislúchajúceho pohrebiska.

Kamenné pieskovcové platne príbytku z Dolného Kubína boli vyzdvihnuté a pri vybudovaní archeoparku v Nitre sa plánuje s prezentáciou tohto objektu. Výsledný model príbytku vychádza z terénnych pozorovaní a všeobecných konštrukčných prvkov známych v dobe bronzovej (obr. 8; 9). Pri rekonštrukcii sme sa priklonili k variantu stanovej konštrukcie, ktorá sa javí ako najracionálnejšia vzhľadom na spotrebu stavebného materiálu a akumuláciu tepla. Keď berieme do úvahy fakt, že zahĺbenie dna chaty od pôvodného terénu je cca 1 m, priestor pri bočných stenách je dostatočne veľký a prípadná zrubová konštrukcia by ho neúmerne navýšila.

LITERATÚRA

Atlas SR 2006 – Atlas krajiny Slovenskej republiky. Bratislava 2006.

Čaplovič 1959 – P. Čaplovič: Lužické žiarové pohrebisko v Dolnom Kubíne na Hradách. Slov. Arch. 7, 1959, 301–316.

Čaplovič 1971 – P. Čaplovič: Žiarové hroby lužickej kultúry v Jasenovej. Slov. Arch. 19, 1971, 13–26.

Čaplovič 1974 – P. Čaplovič: Junghallstattzeitliche Funde im Orava-Gebiet. In: Symposium zu Problemen der jungeren Hallstattzeit in Mitteleuropa. Bratislava 1974, 41–59.

Čaplovič 1975 – P. Čaplovič: Sídlisko lužickej kultúry v Dolnom Kubíne – Medzihradnom. AVANS 1974, 1975, 42, 43.

Čaplovič 1977 – P. Čaplovič: Dolný Kubín II. Halštatské popolnicové pohrebisko. Martin 1977.

Čaplovič 1978 – P. Čaplovič: Lužické sídlisko v Dolnom Kubíne. AVANS 1977, 1978, 70–72.

Čaplovič 1982 – P. Čaplovič: Ďalšie lužické nálezy v Dolnom Kubíne. AVANS 1981, 1982, 73–75.

Čaplovič 1983 – P. Čaplovic: Archeologické výskumy na Orave za posledných 30 rokov. Štud. Zvesti AÚ SAV 20, 1983, 319–338.

Čaplovič 1987 – P. Čaplovič: Orava v praveku, vo včasnej dobe dejinnej a na začiatku stredoveku. Martin 1987.

Hrubec/Kujovský 1994 – I. Hrubec/R. Kujovský: Pohrebisko lužickej kultúry v Háji (okres Martin). Slov. Arch. 42, 1994, 5–36.

Kubínyi 1882 – M. Kubínyi: Felső-kubini urnatemető. Arch. Ért. 2, 1882, 274–285.

Kubínyi 1883 – M. Kubínyi: Das Urnenfeld von Felső-Kubin. Mitt. Anthr. Ges. Wien 13, 1883, 67–70.

Kubínyi 1884 – M. Kubínyi: Das Urnenfeld von Felső-Kubin. Mitt. Anthr. Ges. Wien 14, 1884, 195–199.

Moravčík 2000 – J. Moravčík: Najstaršie osídlenie obcí v okolí vodného diela Žilina od staršej doby kamennej po stredovek. Vlast. Zbor. Považia 21, 2000, 123–153.

Pivovarová 1965 – Z. Pivovarová: K problematike mohýl v lužickej kultúre na Slovensku. Slov. Arch. 13, 1965, 107–162.

Studeníková/Paulík 1983 – E. Studeníková/J. Paulík: Osada z doby bronzovej v Pobedime. Martin 1983.

Veliačik 1983 – L. Veliačik: Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Nitra 1983.

Veliačik/Romsauer 1998 – L. Veliačik/P. Romsauer: Výsledky výskumu hradiska lužickej kultúry v Zemianskom Podhradí (predbežná správa). Slov. Arch. 46, 1998, 225–251.

Rukopis prijatý 11. 5. 2011

Recenzenti PhDr. Rudolf Kujovský, CSc.
PhDr. Ladislav Veliačik, DrSc.

Translated by PhDr. Ľudmila Vaňková

PhDr. Ivan Cheben, CSc.
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK–949 21 Nitra
ivan.cheben@savba.sk

Mgr. Marek Vojteček
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK–949 21 Nitra
marek.vojtecek@savba.sk

A Burial Ground and Settlement of the Lusatian Culture at Dolný Kubín

Ivan Cheben – Marek Vojteček

SUMMARY

The study is presenting results obtained during the rescue excavations in October 2008 in the area of former military quarters in Dolný Kubín that was caused by construction of department stores of Euronics, Mex, Trend and a parquetry shop centre. The area under research is situated on the river Orava left bank terrace at the Ožnica position, which is in 300 m distance of the present-day river flow. In the time of the research no buildings were at the area between the Tesco and Lidl department stores, where no archaeological finds were found when the stores were built. In the vicinity of the area under study a cremation burial ground of the Late Bronze Age was situated that has been known in professional literature under the name of Dolný Kubín I since the 1930s already. Separate excavations at this site were led at the Kapustné hrady and Kukučínova Street. Considering the finds, the burial ground is assumed to be situated within the room among the present-day historical cemetery, the military quarters and the bridge over the Orava River in the west (*Čaplovič 1987*, 53). The area where the department stores have to be built is situated in the southern part of the former military quarters, around 400 m northward of the historical cemetery. Six cremation burials and two settlement objects of the Lusatian culture were excavated in the archaeological research. The graves were considerably damaged by previous building activities within the military quarters. The graves 1/2008 to 3/2008 and 6/2008 were presented by clusters of fragments of several vessels with few scorched human bones. In all cases sandstone fragments were found among the potsherds, which probably were remains of covering or underlying plates. The graves 4/2008 and 5/2008 were pit graves with stone facing. No metal artefacts were found. Considering the shape and decoration of the pottery fragments, they can be dated into the Late Bronze Age generally.

The settlement feature 2/2008 was the extraordinary important find (Fig. 4; 5). It was a sunken object – dwelling of 9 x 6 m in size, with its longer walls oriented in the N–S direction. The walls were faced with rectangular sandstone plates on their inner sunken sides. The facing along the southern side was missing. In this part of the construction several clusters of bigger river pebbles were found, which were not construction elements.

Oven destruction was found in the centre of the object. Two vessels were discovered in the north-eastern corner under the floor level. The both were amphorae (Fig. 4; 6: 1, 5), which according to their shape and decoration can be dated to the BD stage. Another vessel was found on the floor level in the centre of the construction (Fig. 4; 6: 4). The floor seemed to be a black trampled and scorched layer laid evenly over the whole inner room of the construction. More fragments of bronze artefacts were found inside the feature. As far as chronology is concerned, the find of a bronze pin with globular head and moulded neck is relevant that proves the dating into the BD stage (Fig. 4; 6: 3). Two fragments of bronze dagger were found when the sandstone facing was taken down, which were a handle with part of blade (Fig. 4; 6: 2).

The archaeological excavation in Dolný Kubín has proven the cremation burial ground Dolný Kubín I was spread also at the area of the former military quarters and the excavated graves were probably situated at its edge. The discovered construction is evidence of a recently unknown settlement site of the Lusatian culture that existed near the necropolis. Finds of dwellings of this type have been known only from the Dolný Kubín III site, the Medzihradská Street, which is situated in about 2 km distance from the excavated settlement object (*Čaplovič 1987*, 95).

Fig. 1. Map of Late Bronze Age Lusatian finding places in the wider vicinity of Dolný Kubín. 1 – Dolný Kubín I; 2 – Dolný Kubín II, the Medzihradská Street; 3 – Dolný Kubín III, the Medzihradská Street; 4 – Jasenová; 5 – Vyšný Kubín I; 6 – Vyšný Kubín II; 7 – Veličná; 8 – Dolný Kubín, the Ožnica position.

Fig. 2. Dolný Kubín. The Ožnica position. The excavation ground plan – situation of the graves and settlement objects.

Fig. 3. Dolný Kubín. The Ožnica position. Pottery from the graves. 1–5 – grave 1/2008; 6–10 – grave 2/2008; 11–13 – grave 3/2008; 14–16 – grave 6/2008.

Fig. 4. Dolný Kubín. The Ožnica position. Feature 2/2008 – ground plan of the hut with marked finds. Legend: a – sandstone rocks; b – oven; c – pottery fragments; d – stones (pebbles); e – gravel layer; f – vessels; g – recent intervention; h – foundation foots of the construction; i – daub; j – prop pit; k – bronze dagger fragment; l – bronze pin.

Fig. 5. Dolný Kubín. The Ožnica position. Feature 2/2008. 1 – general view; 2 – view at the hut from the north; 3 – vessel 1; 4 – vessel 2; 5 – place of the bronze dagger find; 6 – oven destruction.

Fig. 6. Dolný Kubín. The Ožnica position. Feature 2/2008. Pottery and metal finds from the dwelling.

Fig. 7. Dolný Kubín III. The Medzihradská Street. Dwellings excavated in the past (by *Čaplovič 1987*, obr. 39–42).

Fig. 8. Dolný Kubín. The Ožnica position. Feature 2/2008. Phases of the hut reconstruction (realised by A. Arpáš).

Fig. 9. Dolný Kubín. The Ožnica position. Feature 2/2008. The ideal 3D reconstruction of the hut construction (realised by A. Arpáš).

SLOVENSKÁ ARCHEOLÓGIA LIX–2, 2011, 221–234

LES ANNEAUX À QUATRE OVES CREUX DE LA NÉCROPOLE LATENIENNE D'IPEĽSKÉ PREDMOSTIE

MARTIN FURMAN

Four-bossed Rings from the La Téne Burial Ground in Ipeľské Predmostie. A pair of four-bossed rings from the La Téne cremation burial ground in Ipeľské Predmostie (distr. of Šahy), that has been known from the year 1950, is analysed in the article. In addition to the morphology, typological analysis and space spreading, the author thoroughly describes production technology of the unique engraved decoration on outer side of all the bosses preserved. The decoration consists of double circles and their segments. Based on detailed study of the original artefacts, a principle of the decoration construction was established and method of its application on particular bosses was described. The motif engraved on the bosses by a pair of compasses with double point is representing "triskelion", one of the most frequently used motifs in Celtic art. Chemical analysis of the ring proved usage of lead that probably played important part in the decoration work. In the article the special attention is paid to assumed technology of production of this type of circular personal ornament. Theory of its production was consulted with artisans and experts in experimental production of La Téne jewellery replicas. Having studied four-bossed rings from the territory of Slovakia very thoroughly, the author of the article states the methods in production of these rings can be different. To support the hypothesis, he gives examples of four-bossed rings from sites in Ipeľské Predmostie, Holiare and Dolné Trhovište.

Key words: South-western Slovakia, La Téne period, flat Celtic burial grounds, feminine circular personal ornament, engraved decoration, production technology.

INTRODUCTION

En 1950, lors de l'exploitation d'une sabliere d'Ipeľské Predmostie à la position géographique Homokos föld, la station locale de la sûreté nationale de l'époque et l'Institut archéologique national de Martin ont pu préserver le contenu de sept tombes à incinération de l'époque laténienne. Toutefois, *A. Točík* (*1951*, 157) rapporte que les fouilles archéologiques complémentaires n'ont pu être mises en oeuvre à cet endroit pour des raisons techniques, sans donner de précisions plus détaillées. D'après les auteurs de cette découverte, des distances irrégulières séparaient ces tombes les unes des autres qui se situaient à une profondeur comprise entre 100 et 200 cm, et où chacune contenait une amphore et un plat unique ou alors deux récipients et un bol. Le contenu de ces tombes fut publié par *A. Točík* (*1951*, 156–158).

L'inventaire de la tombe 3, qui fut préservée selon *A. Točík* (*1951*, 157), se composait d'un anneau en bronze presque entièrement brûlé composé de quatre oves reliés par une charnière[1] et de la moitié d'un anneau de même type avec une décoration curviligne gravée. La tombe aurait également contenu deux récipients qui n'ont pu être préservés.

En 2010, en collaboration avec G. Brezňanová dans le cadre d'un projet de l'Office des Monuments Historiques de la République slovaque, nous avons pu mettre en œuvre à Ipeľské Predmostie à la position Homokos föld des recherches archéologiques complémentaires afin de vérifier la présence potentielle d'autres tombes laténiennes. La région étudiée se situe dans la périphérie nord d'un village urbain, à proximité de la route principale menant à Šahy, à l'emplacement du terrain de football actuel. Les recherches archéologiques et sondages effectués aux abords de la sablière encore préservée, n'ont pas révélé la présence d'autres tombes laténiennes[2].

L'objet de cet article est l'analyse des anneaux à quatre oves préservés provenants de la tombe 3 un ensemble complet ainsi que la moitié d'un autre ensemble de même type, actuellement présentés à l'exposition permanente de la région centrale de Slovaquie au Musée de Banská Bystrica (fig. 1; 3; 4).

[1] A.Točík dans son article interprète de façon érronée, les anneaux comme étant des brassards.

[2] Dans le fond d'une excavation de forme semblable à une étroite tombe, on a retrouvé un récipient façonné à la main et dont les bords étaient retournés vers l'exterieur.On date cet élément de l'époque de la migration des populations où de la période slave. Une description plus détaillée du lieu ainsi que la chronologie et l'ampleur des recherches sera publiée dans l'article en préparation «Recherches prospectives d'archéologie d'Ipeľské Predmostie» (*Brezňanová/Furman*, *dans la presse*).

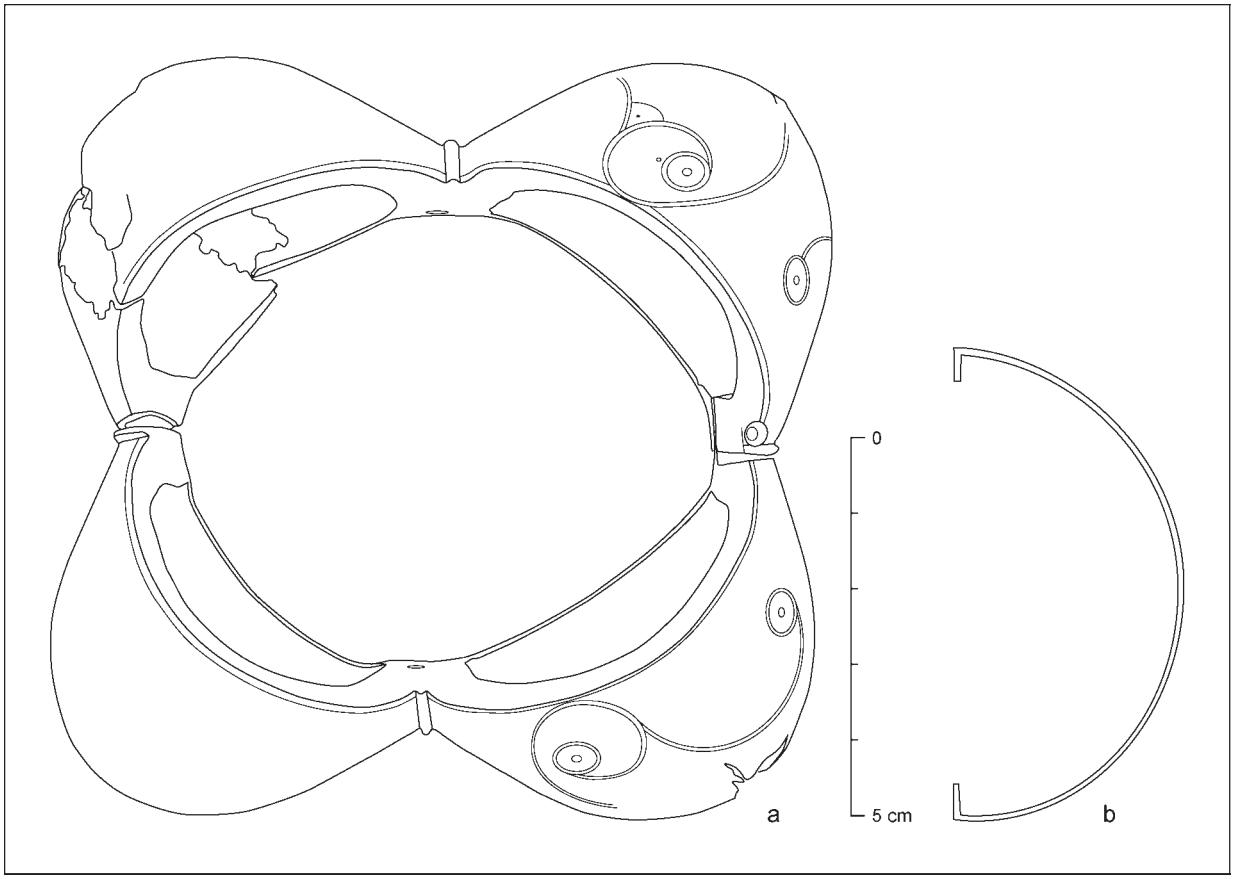

Fig. 1. Anneau à quatre oves d'Ipeľské Predmostie: a – vue du haut; b – coupe transversale.

Description morphologique

Les anneaux analysés se composent de deux parties amovibles de même taille (2 oves + 2 oves) avec un système de fermeture à goupille composé d'une partie femelle qui reçoit la partie mâle située sur le corps principal (fig. 2: a–d).[3] Cette méthode de fixation des pièces amovibles se retrouve non seulement dans les anneaux à quatre oves, mais aussi, couramment dans les anneaux comprenant un nombre plus important d'oves (voir, par exemple *Bujna 2005*, 47, 48; *Masse/Szabó 2005*, 214, 215, fig. 1). Le diamètre intérieur de l'anneau[4], qui est de forme ovale, est de 59 x 71 mm. Les oves présentent de légères différences. Leur diamètre intérieur[5] varie de 53 à 58 x 35 à 39 mm. Chaque ove comporte dans sa partie interne un rebord lisse/jante d'une largeur de 4 à 5 mm et d'une épaisseur allant de 0,7 à 1 mm (fig. 1: b). Cet élément de structure, qui est pratiquement absent dans les cas d'anneaux composés d'un nombre plus important d'oves, résulte des paramètres techniques de l'anneau et de la technologie de fabrication. Non seulement il renforçait les parois très minces des grands oves, qui généralement n'atteignaient pas le millimètre d'épaisseur, mais aussi auraient eu pour but d'éviter à celui qui le portait d'éventuelles blessures et ainsi faciliter son port assez peu pratique.

On remarque la présence de fissures et le manque de quelques fragments de parois sur les oves dont le décor ciselé est le mieux visible. L'ove pourvu d'une languette/tenon est scindé en deux à peu près en son milieu. Une corrosion très importante rend presque impossible l'observation de la décoration gravée non seulement sur cet ove, mais aussi sur l'ove comportant une mortaise (fig. 3). La moitié d'un second exemplaire d'anneau est beaucoup mieux conservée. La surface des oves présente un minimum de dommages et donc la décoration gravée peut être examinée plus en détail (fig. 4; 8).

[3] Voir aussi *Masse/Szabó* (*2005*, fig. 1).

[4] Mesuré uniquement sur l'exemplaire complet.

[5] Les mesures du diamètre interieur des oves sont celles relevées entre leurs rebords internes.

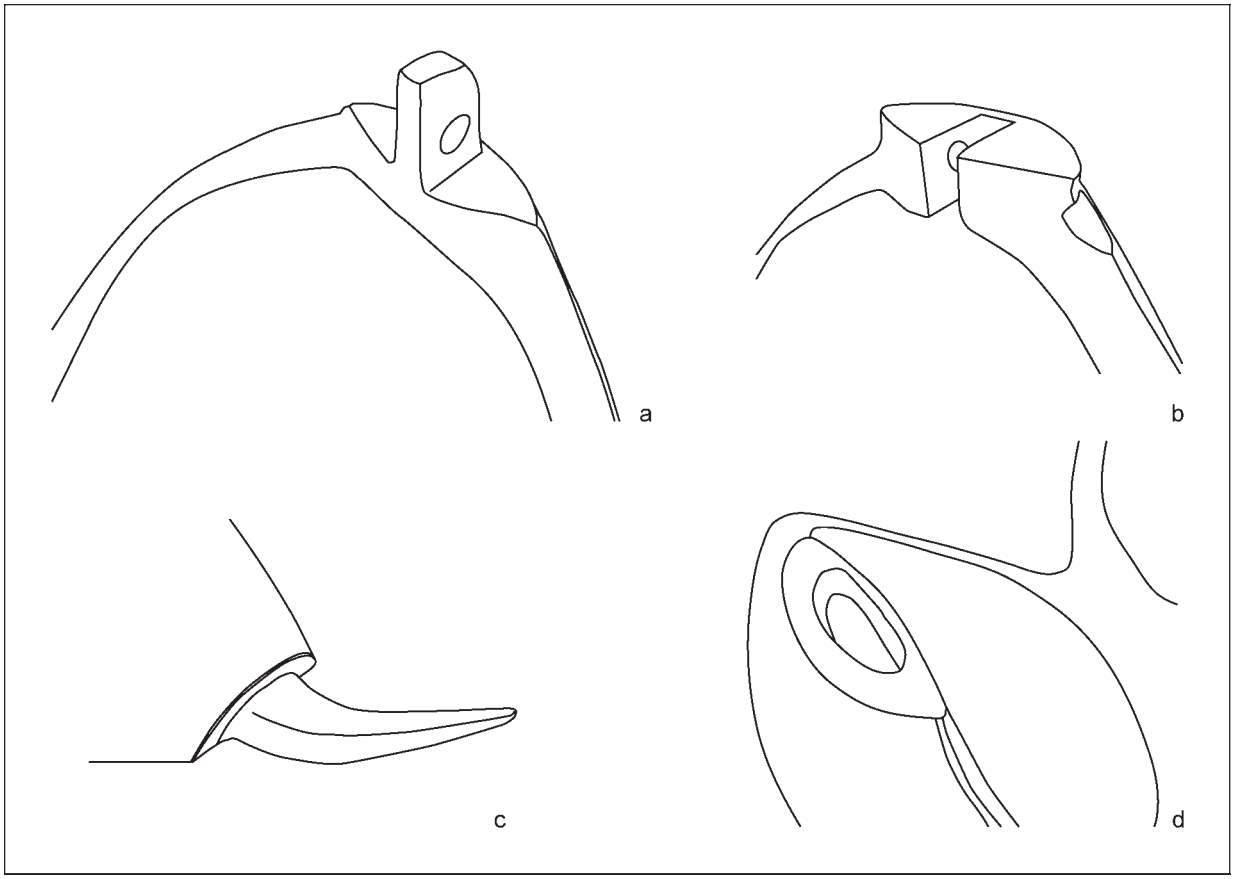

Fig. 2. Schéma du type de fermoir des anneaux à oves d'Ipeľské Predmostie: a – partie mâle; b – partie femelle – système de fermeture à goupille; c – tenon/languette; d – mortaise – fermeture à broche.

Typologique et classification chronologique

Les anneaux à quatre oves d'Ipeľské Predmostie, de part leurs caractéristiques typologiques sont classés selon *J. Bujna* (*2005*, 57, 58) dans le groupe BR–F5 des types plus récents d'anneaux de cheville en bronze à quatre et trois oves (fig. 1: a). Dans le groupe d'anneaux à trois et quatre oves analysé J. Bujna n'a pas de variante représentant des oves avec un décor incisé sur les parties extérieures. Dans une note se rapportant au groupe BR–F5, cependant, il mentionne la possibilité d'affecter un type supplémentaire/variante justement pour l'exemple des anneaux avec décor incisé d'Ipeľské Predmostie (*Bujna 2005*, 59).

Sur la base de ses caractèristiques technologiques et typologiques je définis ce bijou de forme annulaire comme étant une variante d'anneau à quatre oves reliés par des pièces lisses ornées de gravures avec un fermoir à tenon et mortaise et je lui assigne le nom de code BR–F5–Ac [6].

Les anneaux à quatre oves, et ceux typologiquement proches. à trois oves, sont la représentation typique du bijou annulaire féminin de la phase tardive de LTC1. Ils furent portés uniquement comme anneaux de cheville. Leur répartition géographique est délimitée par le bassin des Carpates, où ils sont une représentation prédominante d'anneaux de cheville. A l'ouest de la région du moyen Danube dans une phase plus récente de LTC1, la fonction d'anneau de cheville est tenue par des anneaux a fort relief décorés de formes hélicoïdales (*Furman 2009*, 19), ou bien ces anneaux de cheville sont absents des sépultures[7].

[6] En raport avec le syteme de fermoir il est nécessaire de faire la différence entre les anneaux à quatre oves avec tenon et mortaise comme par exemple les anneaux d'Ipeľské Predmostie ou Ižkovce et les anneaux dont les deux extrémités de leur partie amovible ont un système à tenon, par exemple Maňa, tombes 14A, 127; Palárikovo, tombes 62/72, 74/72; Chotín, tombe 12 (*Fábry/Furman, dans la presse*).

[7] Voir par exemple sépulture Manching-Steinbichel, tombes 1, 9, 12, 17, 18, 22, 33, 37, 39 (*Krämer 1985*).

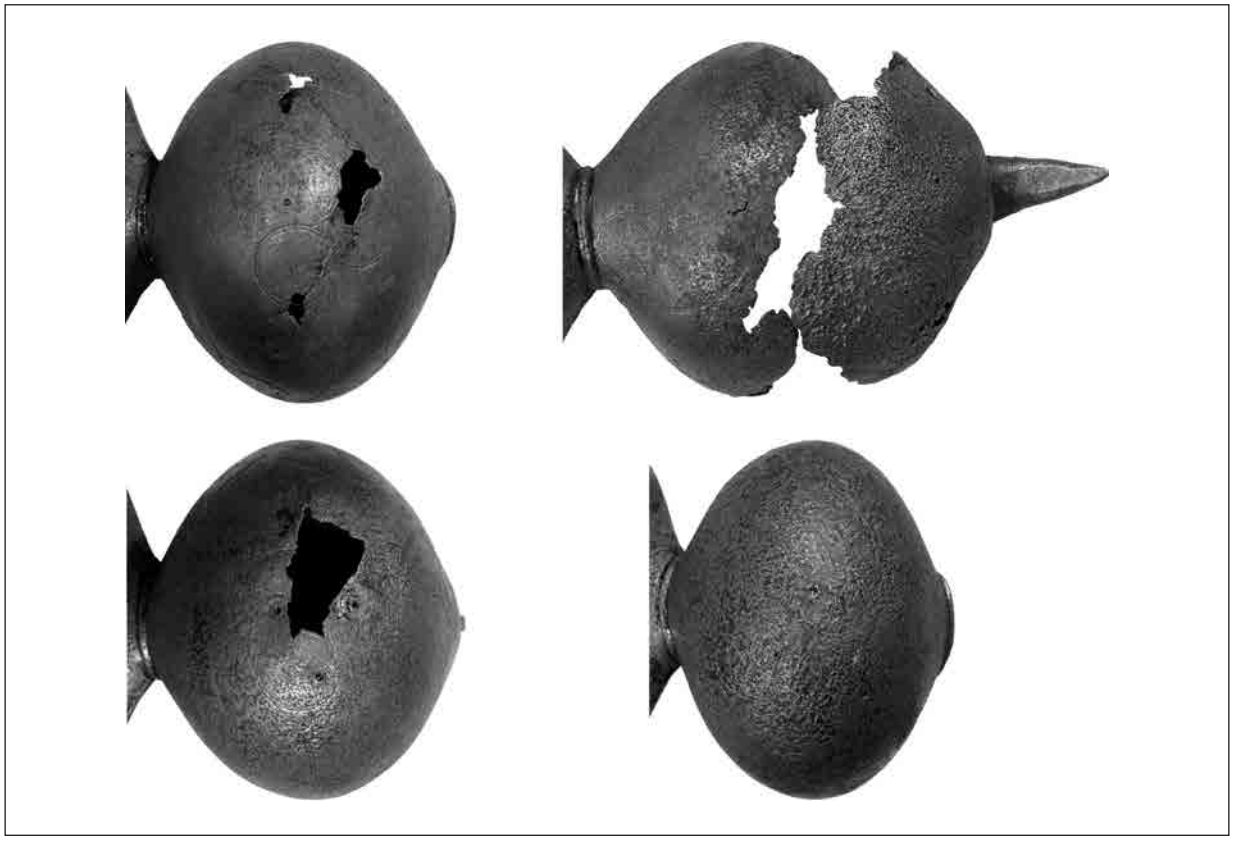

Fig. 3. Vue de face de chaque ove de l'anneau complet.

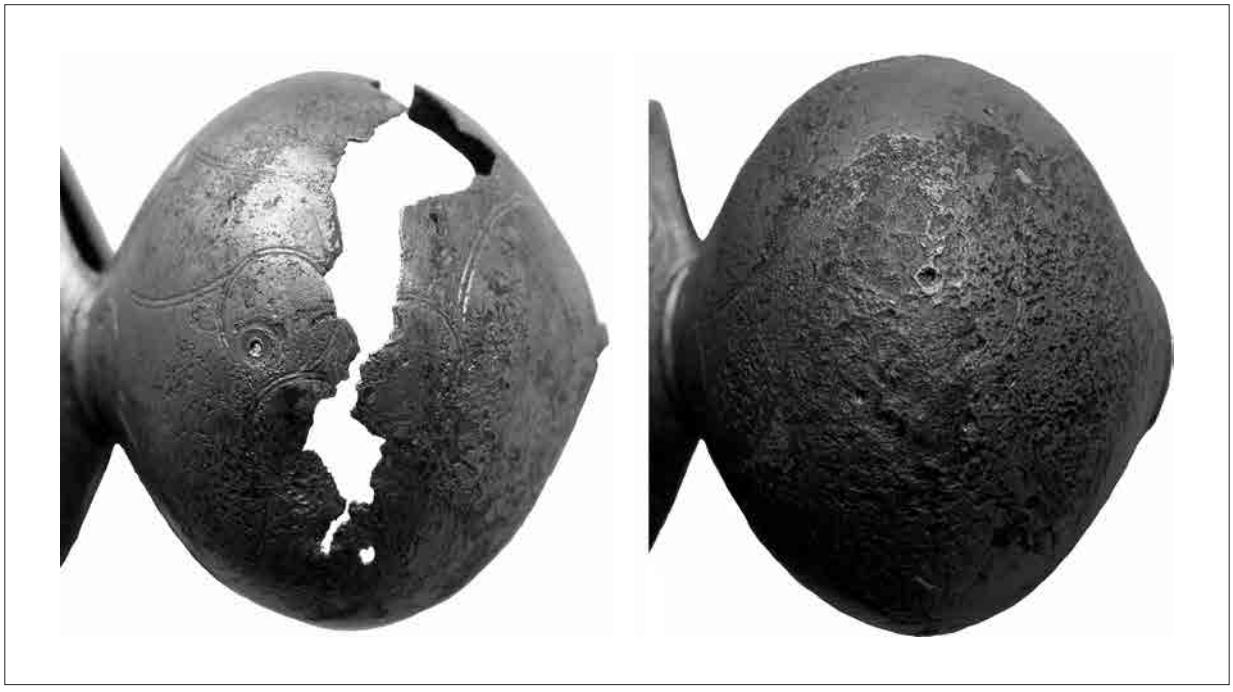

Fig. 4. Vue de face de chaque ove de l'anneau – la moitié d'un autre ensemble de même type.

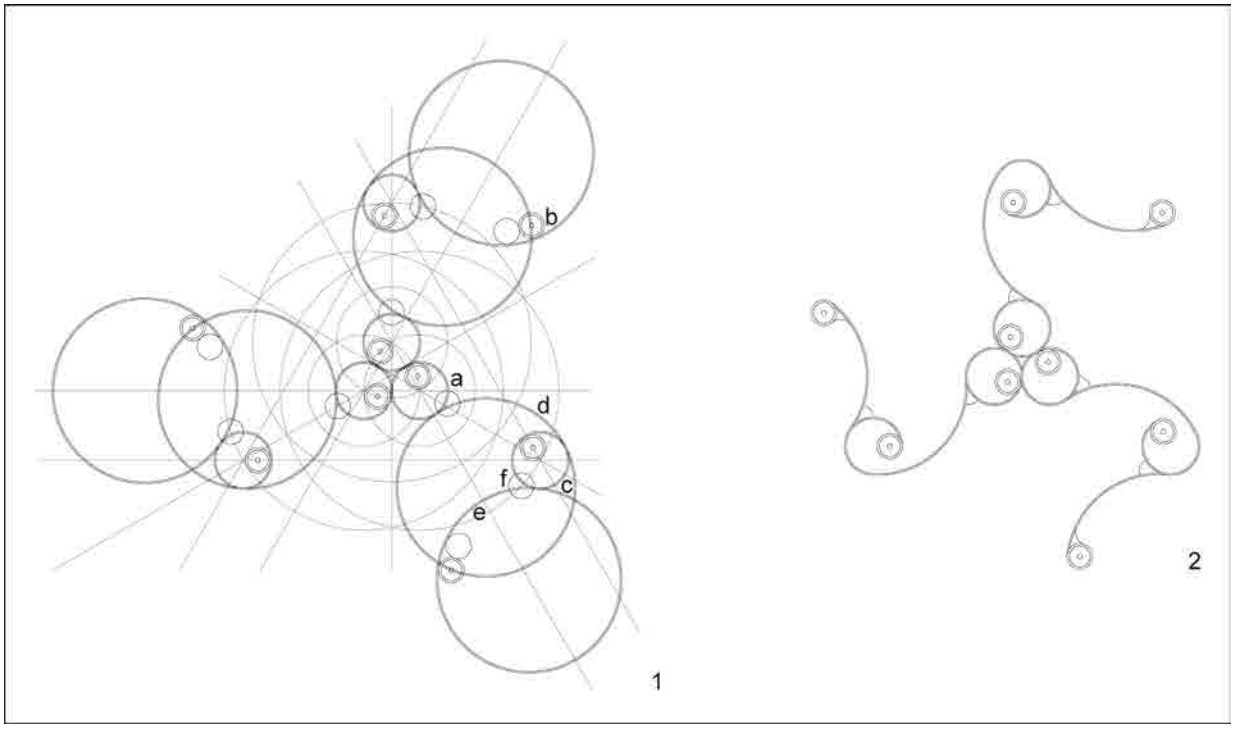

Fig. 5. 1 – Principe de construction du décor curviligne gravé (a–f – cercles doubles et leurs segments); 2 – Reconstitution du décor curviligne gravé.

Caractéristiques et procédures d'application de la gravure ornementale

La décoration gravée des anneaux de cheville d'Ipeľské Predmostie est conçue comme pour la plupart des motifs curvilignes laténiens, sur la base de cercles et de leurs segments. Par une étude approfondie de la décoration sur les oves j'ai estimé que le créateur de la décoration s'est appuyé sur des règles strictes de géométrie basées sur le principe de l'égale distance entre les points centraux de base à partir desquels étaient réalisées les gravures de décoration en forme de cercles doubles et de leurs segments (fig. 5: 1a–1f). La reconstitution de la décoration présentée (fig. 5: 2) est une représentation idéale, qui, en réalité, après l'application de la décoration sur l'anneau, elle révèle de légères différences. Elles sont présentées dans la description du processus de mise en œuvre de la décoration.

Le créateur du décor lors de son façonnage a progressé du centre vers le bord des oves. Il a créé un modèle à l'aide d'un compas. Etant donné la nature du matériau de base (épaisseur de l'ove de moins d'1 mm) l'instrument, qui a servi pour graver la décoration, devait être à la fois robuste et fin. L'emploi du compas est confirmé par des points de picage visibles au centre des cercles gravés, et occasionnellement sur leurs segments de plus grand diamètre. Il n'est pas possible d'exclure que le traçage du modèle et la gravure en tant que telle ont été réalisés à l'aide d'un même instrument. Une étude détaillée de la décoration met en évidence que l'outil de gravure utilisé comportait une double pointe très acérée, pour mener à bien la réalisation des double cercles et des segments. L'emploi de la double pointe est clairement observable sur un des segments du double cercle qui est terminé dans le flou (fig. 6). L'hypothèse de la pointe double est renforcée par le fait que toutes les lignes doubles sont parallèles et donc toujours à égale distance l'une de l'autre.

L'auteur de la décoration a premièrement créé trois double cercles (fig. 5: 1a) situés au centre du plus grand renflement, en gardant la même distance entre les centres de chaque cercle, ce qui lui a servi de base pour créer les trois ramifications qui s'y rattachent. Aux bords intérieurs des cercles ont été rajoutés de petits double cercles supplémentaires avec un creux central bien marqué, constituant l'élément décoratif de fin de segments des doubles cercles des trois ramifications (fig. 5: 1b). La position

de ces cercles est basée sur le principe géométrique de l'intersection du cercle primaire avec un cercle dont le rayon est égal à la distance entre les centres des cercles primaires. L'élément décoratif du double cercle avec un creux central a sans doute été formé par un autre instrument, selon P. Rajnoch[8] probablement par un foret à pointe centrale. Le forage, comparativement à la pointe du compas a créé un creux plus important. L'étape suivante fut la gravure de trois segments de double cercle d'un diamètre égal à celui des trois cercles primaires (fig. 5: 1c). L'emplacement exact de ces segments décoratifs sur les oves a sans doute été calculé par son auteur sur la base d'une égale distance entre les centres des trois cercles de base et de leur intersection avec la médiane, à savoir la ligne qui relie le centre de la base d'un triangle équilatéral avec son sommet à l'opposé. L'auteur de la gravure a pu réaliser la liaison entre les cercles primaires et les cercles de la périphérie des oves en gravant un segment de double cercle d'un plus grand diamètre (fig. 5: 1d). Dans le cas présent, en raison de l'état très avancé de corrosion, les traces de picage par la pointe de compas aux emplacements supposés ne peuvent être définis sans ambiguité. La liaison des segments indépendants révèle dans certains cas, de légères imprécisions (fig. 7). Aux cercles de la périphérie vient encore se raccorder un autre segment de cercle double de diamètre plus grand, terminé comme les cercles périphériques par un double cercle avec en son centre un creux bien marqué (fig. 5: 1e). La liaison entre les différents segments de cercles doubles a été embellie par une simple courbe gravée au compas (fig. 5: 1f). Les bords de chaque ove sont ornés d'une simple ligne gravée plus fine que celles des cercles doubles situés sur le corps (voir fig. 1: a).

Fig. 6. Détail de la fin du ségment du double cercle.

Fig. 7. Détail du décor gravé avec imprécisions dans le raccord des ségments des cercles.

Malgré les indéniables qualités techniques et artistiques du créateur, quelques défauts mineurs sont toutefois visibles sur les décors. En plus des différences précitées concernant la liaison des segments sur deux oves[9], a été démontrée la nécessité pour le concepteur d'ajuster la partie finale d'une ramification résultant d'un déplacement lors de la réalisation des doubles cercles périphériques. Au lieu d'un segment de cercle de plus grand diamètre, il a gravé un double demi cercle de même diamètre que les doubles cercles centraux et ceux de la périphérie (fig. 8).

Le principe de construction des ornements curvilignes gravés découlant d'un schéma de base de trois droites primaires de longueur égale se retrouve sur des objets de bronze dans la zone occidentale de l'espace Celte dès la phase primaire de la période laténienne (*Lenerz-de Wilde 1977*, 41, carte 6). Parmi la riche collection d'accessoires du tombeau à tumulus 2 de la localité de Hoppstädten, Pfalz figurait aussi un récipient – passoire en tôle de bronze (*Lenerz-de Wilde 1977*, 103, 104, no. 10, pl. 23: 1c). L'ornementation gravée sur l'extérieur du corps a été réalisée sur la base de trois droites primaires de longueur égale, de cercles et de leurs segments formant une rotation en forme de triscèle

[8] Réalisateur de répliques d'agraffes, d'épées et d'autres pièces métalliques non seulement de l'époque laténienne.

[9] Sur l'ove entier, la modification de dimention n'est que vaguement perceptible. Sur le demi ove avec le même type de cercle qui a été préservé, la différence est nettement visible (voir fig. 7).

Fig. 8. Détail du décor de la partie finale d'une ramification d'un diamétre égal à celui des cercles périphériques.

ou triskell. On retrouve un processus similaire de gravure d'ornements sur une écuelle en or du tombeau 1 de la localité de Schwarzenbach, Sarre (*Lenerz-de Wilde 1977*, 109, 110, no. 19, pl. 17: 1b) et sur une cruche à bec en bronze «Röhrenkanne» de Waldalgesheim, Pfalz (*Lenerz-de Wilde 1977*, 110, 111, no. 20; pl. 24: 1c).

La réalisation des ornements figurant sur les anneaux à oves d'Ipeľské Predmostie est une démonstration exemplaire en dépit de quelques légers défauts, de la maîtrise des bijoutiers celtes. *J. A. Mauduit* (*1979*, 170) dans son livre «Les Celtes» défini l'art abstrait des Celtes comme suit: «*Grâce à son esprit inventif, l'art celtique symbolique a pu atteindre une immense diversité, qui témoigne de sa spécificité. En plus de l'abstraction, ses autres caractéristiques sont une grande virtuosité dans la tracé des lignes,dans l'art de concevoir les oeuvres, bien que parfaitement équilibrées, animées par un mouvement débridé, qui a surpris par son imagination. C'est l'art d'un peuple qui a essayé d'exprimer au moyen de lignes, un monde spirituel comme s'il ne pouvait le révéler de manière figurative*.»

La perception des ornements gravés directement sur les anneaux à oves d'Ipeľské Predmostie n'apparait pas à première vue comme quelque chose de soumis à des principes géométriques. En redessinant les motifs en deux dimensions, les ornements prennent alors une dimension dynamique complètement différente. L'aptitude à réaliser une décoration si complexe sur des supports irréguliers et extrêmement minces ne fait que confirmer l'excellence des artisans bijoutiers Celtes.

La distribution spatiale

Les anneaux à quatre et trois oves, comme il a déjà été mentionné dans l'introduction sont la représentation des bijoux caractéristiques du bassin des Carpates de la phase tardive d'enterrement celtique en sépultures à fosses planes, selon *J. Bujna* (*2005*, 152, 153) phase LTC1b–c. Dans le sens nord-sud on retrouve ce genre d'anneaux sur un territoire allant du sud-ouest de la Slovaquie à la Serbie et la Croatie,dans le sens sud-est dans l'espace compris entre la Slovénie et la Roumanie. Il s'agit avant tout de bijoux dans la classification de J. Bujna des types F5–BR–A et BR–F5–B d'anneaux lisses sans ornementation sur les oves. La présence de décors incisés est plutôt exceptionnelle.

De toute évidence, l'anneau à oves avec gravure ornementale curviligne le plus ancien est le bracelet du squelette du tombeau de Šlapanice en Moravie (*Celtes 2006*, 327, 18/25), qui date de la période comprise entre 280 et 240 av. J.-C. donc compris entre LTB2 et LTC1. Mais il s'agit là d'un genre différent d'anneau constitués en alternance d'oves creux et de nervures transversales massives.

Des fragments issus probablement d'un anneau à quatre oves[10] avec gravure ornementale avec lignes courbes doubles sur la face externe des oves sont connus comme provenant d'une tombe endommagée de Csővár (*Hellebrandt 1999*, 17, tab. II: 1). *L. Márton* (*1933*, 40, fig. 6a, 6b) a publié un article où il présente un anneau à trois oves avec ornementation gravée semblable provenant de la région de Sedmohrad, plus précisément de la localité de Sîntioana (Hongrie, Vasasszentiván). *I. Hunyady* (*1942–1944*, 98, 99) a classé ces anneaux comme de type caractéristique de LTC et LTD.

Composition chimique

La composition chimique des anneaux de cheville d'Ipeľské Predmostie a put être déterminée à l'aide d'un spectromètre manuel de type NITON XL3t 980 GOLDD par M. Hložek du centre méthodique de conservation du Musée téchnique de Brno. Pour déterminer la composition chimique on a utilisé un fragment d'ove à tenon. Les valeurs finales représentatives en pourcentage de chaque métal diffèrent légèrement entre les valeur relevées à l'extérieur et celles relevées à l'intérieur des oves (tableau 1).

Il est intéressant, de voir apparaître une valeur relativement élevée en plomb. La valeur en pour-

[10] Identification sur la base du diametre précité d'un ove de 60 x 72 mm (*Hellebrandt 1999*, 17).

Tableau 1. Representation en pourcentage des métaux.

Face extérieure de l'ove		Face intérieure de l'ove	
Cu	88,34%	Cu	87,25%
Sn	8,46%	Sn	8,50%
Pb	2,55%	Pb	3,29%
Sb	0,20%	Sb	0,17%
Ni	0,07%	Ni	0,07%
Fe	0,06%	Ti	0,53%
Autres métaux	0,32%	Autres métaux	0,19%

centage de ce métal, relevé à l'intérieur est supérieur d'environ 0,74% à la valeur relevée à l'extérieur les oves. Selon P. Rajnoch un pourcentage plus élevé de plomb aurait pu être employé pour le renforcement de la face interne des parois extrêmement minces des oves avant de procéder à l'ornementation par ciselage. Le graveur ainsi réduisait les risques de dommages ou même de rupture des oves. Une fois la gravure des motifs terminée, prenant en compte son faible point de fusion, le plomb était tout simplement évacué hors de l'ove. Des experts de fonderies expérimentales sont également en faveur de cette interprétation.[11]

La présence de plomb peut toutefois n´avoir qu´un rapport avec une plus grande malléabilité du matériau. Les différences en taux de plomb des relevés de l'intérieur et de l'extérieur de l'ove sont surtout dues au type et caractéristiques de l'instrument de mesure, qui prend en compte les données de points de mesure très concrets. La décoration gravée aurait pu être appliquée par exemple sur un support tendre. On peut retrouver des méthodes similaires de décoration chez les joailliers contemporains.

V. Kruta (*2000b*, 8) par exemple, met en évidence une teneur accrue en plomb dans les anneaux massifs avec décoration en fort relief de Bavière. Selon l'auteur en question, afin que les joailliers celtes soient en mesure de réaliser de tels moulages ils devaient choisir un alliage avec une teneur plus élevée en plomb (*Kruta 2000b*, 8).

Le bracelet laténien à ornementation pseudofiligránée de Pavlov, departement de Břeclav qui a été publié dans un article de *J. Čižmářová* (*2006*, 243–250) renferme un pourcentage très élevé (de 10 à 20%) de plomb. Ce qu'affirme également *J. Frána* (*2006*, 250) lors de son expertise matérielle. La composition des métaux à haute teneur en plomb, selon *J. Frána* (*2006*, 250) était typique, excepté pour les anneaux de cheville massifs des territoires de Bohème et pour les récipients ou autres objets étrusques moulés d'origine romaine.

Selon *J. Waldhauser* (*2001*, 78) l'utilisation d'alliages de bronze dans un rapport d'une unité d'étain pour neuf de cuivre, à quelques variations près était devenu le standard de l'époque. C'est seulement au IIIe siècle av. J.-C. Que l'on pratiquait l'enrichissement des alliages de bronze par le plomb, pour améliorer leur ductilité.

Estimation de la technologie de production

La réalisation d'anneaux de conception technologique extrêmement précise (bague intérieure/bordure, épaisseur des parois inférieure à 1 mm) m'a amené à réfléchir sur la technique de production employée. J'ai donc contacté des fabriquants[12] de bijoux et des spécialistes en fonderie expérimentale de métaux[13] pour avoir l'avis d'experts sur le processus de production depuis le produit semi-fini jusqu'au produit final. Toutes ces personnes ont convenu qu'il s'agissait d'un bijou de qualité technique et artistique exceptionnelle. Tout comme les anneaux à plusieurs oves, ceux-ci aussi ont été coulés en moules perdus. Il s'agissait toutefois d'un processus de fabrication très exigent puisque l'épaisseur des oves ne dépasse pas un millimètre. Š. Hanus a déclaré que même avec les techiques de fonte dont il dispose actuellement, il ne serait pas en mesure de réaliser des anneaux ayant une paroi aussi mince.

Dans le cadre d'une étude sur les anneaux à oves de l'époque laténienne dans le bassin des Carpates *A. Masse* et *M. Szabó* (*2005*, 213–225), se sont intéressés au processus technique de production de ces anneaux. Après l'examen des anneaux à l'oeil nu, ils ont créé un schéma théorique de la chaîne de production des anneaux à oves (*Masse/Szabó 2005*, fig. 6.). Ils font toutefois la distinction entre le processus de production des anneaux sans ornementation et celui des anneaux à ornementation en fort relief ou gravée. En ce qui concerne la fabrication des anneaux à trois et quatre oves où comme il le font remarquer, l'épaisseur ne dépasse pas le millimètre

[11] Ing. Martin Mrázek, PhD., et Ing. Martin Kroužil du centre de conservation Technique et Methodique du musée de Brno.

[12] Šimon Hanus, artiste et réalisateur de répliques d'anneaux décoratifs lateniens à ornementation à fort relief; Petr Rajnoch, fabriquant de repliques d'agraffes, d'épées et d'autres pieces de metal pas uniquement de l'époque latenienne.

[13] Voir note 11.

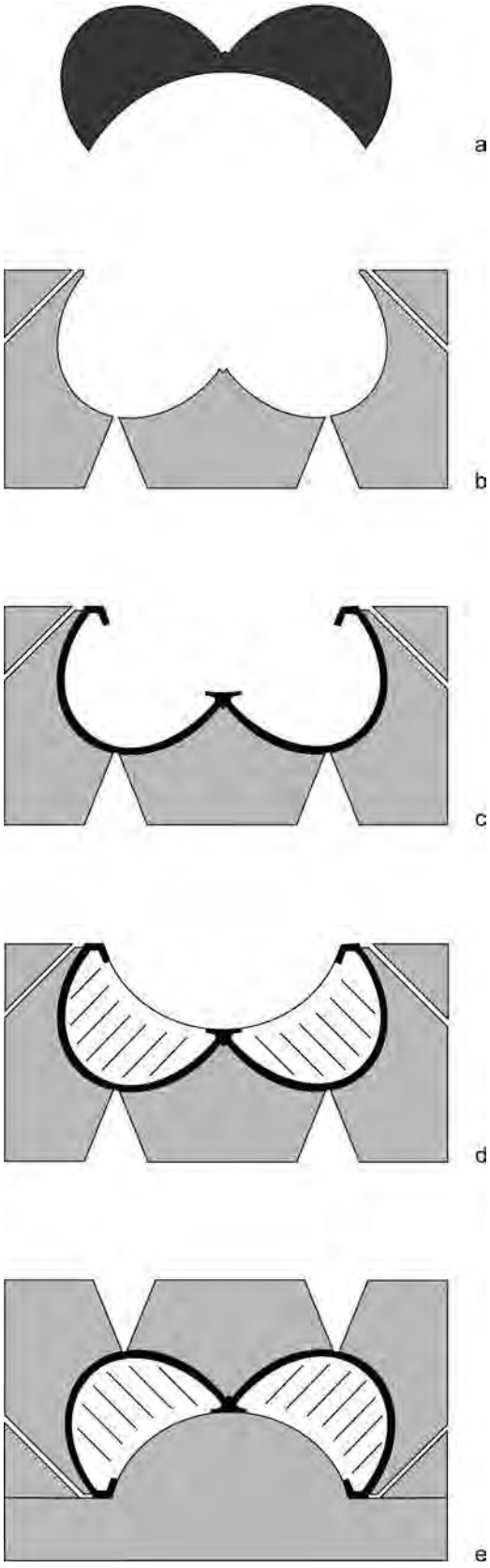

Fig. 9. Schema de progression de fabrication d'une moitié d'anneau à quatre oves d'après P. Rajnoch.

ils se posent la question de savoir s'il est possible d'atteindre une telle finesse par moulage des oves ou si cette finesse n'avait pas été atteinte par martelage ce qui a provoqué leur agrandissement. Une analyse métallographique, selon eux pourrait faciliter la compréhension de cette technologie apparemment complexe et aider à mieux comprendre les activités des ateliers des fabriquants de bijoux en bronze de l'époque moyenne laténienne (*Masse/Szabó 2005*, 219).

P. Rajnoch, fabricant de bijoux en métaux précieux, et répliques d'armes, après examen visuel d'un anneau d'Ipeľské Predmostie, a établi un schéma théorique pour sa production. Les séquences décrites concernent un demi anneau, donc «un ove double».

1. On fabrique un modèle de base en bois ou autre matériau, pierre par exemple (fig. 9: a).
2. Le modèle une fois achevé est pressé dans l'argile pour former ainsi une partie du moule. Dans le même temps on doit générer les cône de coulée et les canaux sur les deux bords pour évacuer des gaz qui s'échapperont lors de la coulée (fig. 9: b).
3. On applique ensuite, par pression, sur les parois du moule, une couche de cire de l'épaisseur requise en tenant compte des bordures et des pourtours pour la jointure avec l'autre moitié de l'anneau. On plante ensuite dans cette couche de cire, sur tout le pourtour, des broches de bronze de même composition chimique que le bronze qui sera utilisé lors de la coulée de l'anneau. Ces broches devraient servir à garantir l'uniformité de l'épaisseur de la cire lors de la pression du noyau et la liquéfaction de la cire lors du réchauffement du moule (fig. 9: c).
4. La cavité du moule est remplie d'un mélange de sable et d'argile par exemple. On admet également une garniture formée de plusieurs parties pour faciliter le démoulage (fig. 9: d).
5. Puis la partie principale du moule est présentée et jointe à l'autre partie du moule qui lui correspond parfaitement (fig. 9: e).
6. Le moule ainsi crée est chauffé, la cire fondue en est évacuée, puis le bronze en fusion y est versé.
7. Ce demi anneau «brut» ainsi créé est façonné ensuite à la lime pour obtenir l'épaisseur désirée et la limaille résiduelle peut être recyclée. Le noyau est extrait. Les finitions sont effectuées avec une meule de pierre.
8. Décoration des interfaces, gravure et ornementation. Pour renforcer les fragiles oves il est

vraisemblable que l'on coulait du plomb à l'intérieur, qui ensuite était évacué facilement après gravure des ornements vu son faible point de fusion.

9. La dernière étape est celle du lissage et du polissage.

Le même procédé s'applique pour la fabrication de la seconde moitié de l'anneau.

Martin Mrázek et Martin Kroužil, ont élaboré deux variantes de la technologie de production supposée des anneaux à quatre oves:

Variante A:

1. Le modèle en bois, ou autre matériau n'était pas fabriqué. On utilisait à la place un objet courant pour la réalisation du modèle d'ove en cire. A cet effet, on aurait pu utiliser par exemple la cavité d'un crâne d'animal. C'était la matrice pour la réalisation du modèle de l'ove en cire – produit semi fini.
2. La cire est pressée dans la cavité du moule jusqu'a atteindre l'épaisseur désirée[14]. La cire après extraction de la matrice n'avait pas encore ni ses dimensions précises ni ses ornements, mais seulement une forme approximative.
3. Sur le double ove de cire ainsi fabriqué, on fixait un cône, qui servira plus tard pour la coulée du métal en fusion dans un moule.
4. Cet assemblage de cire, y compris le cône est ensuite enveloppé dans un mélange de sable et d'argile, et le moule est ainsi créé.
5. Lors de la coulée du métal en fusion dans le moule par les cônes, la cire brûlait et disparaissait.
6. La suite du procédé est la même que dans le procédé de fabrication décrit par Rajnoch à partir du point 7.

Variante B:

1. On fabrique la moitié du moule en pierre (côté face du cercle).
2. Dans le moule on injecte de la cire en épaisseur et forme souhaitée, y compris sur les bords pour la fixation du noyau.
3. Ensuite on insère un noyau à base de sable et d'argile, ce qui détermine le volume intérieure de l'ove.
4. On fabrique l'autre moitié du moule en pierre, ou d'un mélange composé de sable et d'argile.
5. Les deux parties du moule sont assemblées.
6. Dans le moule est versé le métal en fusion.
7. La suite du procédé est la même que le procédé de fabrication décrit par Rajnoch à partir du point 7.

Il serait toutefois utile de vérifier les variantes des théories présentées et ainsi pouvoir démontrer laquelle serait la plus plausible du point de vue pratique. D'après les recherches effectuées par l'auteur sur les anneaux à quatre oves de Slovaquie, il semble que la technologie de production pourrait ne pas être la même pour tous les anneaux de ce groupe de bijoux féminin. Comme preuve de cette affirmation on pourrait citer l'exemple des gorges circulaires à l'intérieur des parties reliant deux oves de chaque demi anneau d'Ipeľské Predmostie (fig. 1: a), qui sont absentes dans le cas des anneaux à quatre oves d'Ižkovce, Palárikovo, Dolné Trhovište, Maňa, Chotín et Trnovec nad Váhom. Sur le demi anneau à quatre oves de Holiare qui a été préservé, on remarque une rainure sur la face interne de la partie reliant deux oves. Dans ce même contexte nous apparaît aussi très intéressant l'anneau à oves de Dolné Trhovište également préservé. Sur la face interne de chaque ove on observe même a l'oeil nu une jointure(?) atteignant presque le centre du plus grand renflement. Il pourrait s'agir des traces de jointure d'un noyau composé de deux parties, qui a servi pour remplir la cavité. Des preuves de meulage et polissage son visible après examen détaillé des faces externes des oves de Ižkovce ou sur un fragment de même type d'anneau à quatre oves de Dolné Trhovište.

[14] L'artiste savait quelle épaisseur il était capable de couler et celle qu'il n'était plus en mesure de couler. C'était un homme d'expérence.

Remerciements: Les remerciements de l'auteur s'adressent au personnel du musée de Slovaquie centrale pour le prêt d'un anneau à oves, au personnel du Centre méthodique de Conservation du Musée Technique de Brno – Mgr. Martin Hložek pour son analyse spectrale du cercle, Ing. Martin Mrázek, PhD., et Ing. Martin Kroužil pour leur rapport d'expertise sur la production théorique sur la base d'études de l'anneau à oves analisé, à Petr Rajnoch pour ses consultations spécialisées, pour sa première esquisse de la décoration ainsi que pour la démonstration de gravure expérimentale et exemples de gravure et forage dans le métal, sans oublier prof. Jozef Bujna (Département d'Archéologie FF UKF de Nitra) pour ses précieux conseils pour la rédaction de cet article.

CONCLUSION

Les anneaux à quatre oves d'Ipeľské Predmostie qui font partie de l'inventaire de la tombe 3 qui a été préservée figurent grâce à leur création technique et artistique parmi les exemples exceptionnels de l'expression de l'artisanat celte de la phase tardive d'enterrement en sépultures à fosses planes de la région centrale du Danube. L'unique ornementation gravée composée de doubles cercles et de segments crée le motif décoratif «triscèle», l'un des plus répandus de l'art celte. Il s'agit d'un «art caché», qui par la fusion de lignes géométriques circulaires crée une figure complète. Cette méthode d'expression artistique est typique de l'art celtique développé depuis la fin du IVe siècle av. J.-C. (*Kruta 2000a*, 432).

BIBLIOGRAPHIE

Brezňanová/Furman, dans la presse – G. Brezňanová/M. Furman: Zisťovací archeologický výskum v Ipeľskom Predmostí. AVANS 2010, dans la presse.

Bujna 2005 – J. Bujna: Kruhový šperk z laténskych ženských hrobov na Slovensku. Nitra 2005.

Celtes 2006 – V. Kruta/M. Lička/J. Cession-Louppe (Ed.): Celtes. Belges, Boïens, Rèmes, Volques... Exposition catalogue. Musée royal de Mariemont 2006. Morlanwelz 2006.

Čižmářová 2006 – J. Čižmářová: Laténsky náramek z Pavlova (okr. Břeclav). Pravěk (N. Ř.) 16, 2006, 243–249.

Fábry/Furman, dans la presse – N. B. Fábry/M. Furman: Les anneaux à 3 et 4 oves creux de l'époque de La Tène: typologie, diffusion et costume. Dans la presse.

Frána 2006 – J. Frána: Materiálové posouzení laténskeho náramku z Pavlova, okr. Břeclav. Pravěk (N. Ř.) 16, 2006, 249, 250.

Furman 2009 – M. Furman: Kruhový šperk ako prameň archeologicky postihnuteľného kroja, distribučných aktivít a mobility keltských komunít v stredodunajskom priestore. Thèse (Institut archéologique de l'Académie slovaque des Sciences, Nitra). Nitra 2009. Inédit.

Hellebrandt 1999 – M. Hellebrandt: Celtic finds from northern Hungary. In: T. Kovács/É. Petres/M. Szabó (Ed.): Corpus of Celtic Finds in Hungary. III. Budapest 1999.

Hunyady 1942–1944 – I. Hunyady: Kelták a Kárpátmedencében. I–II. Diss. Pannonicae. Ser. II/18. Budapest 1942–1944.

Krämer 1985 – W. Krämer: Die Grabfunde von Manching und die latènezeitlichen Flachgräber in Südbayern. Ausgr. Manching 9. Stuttgart 1985.

Kruta 2000a – V. Kruta: Les Celtes. Histoire et dictionnaire. Des origines à la romanisation et au christianisme. Paris 2000.

Kruta 2000b – V. Kruta: Les Celtes et les arts du feu. Introduction. Dossiers Arch. 258/Novembre, 2000, 2–9.

Lenerz-de Wilde 1977 – M. Lenerz-de Wilde: Zirkelornamentik in der Kunst der Latènezeit. München 1977.

Márton 1933 – L. Márton: A korai La Tène kultúra Magyarországon. Arch. Hungarica 11. Budapest 1933.

Masse/Szabó 2005 – A. Masse/M. Szabó: La parure annulaire en bronze à oves creux de la periode latènienne dans le bassin des Karpates. Commun. Arch. Hungariae 2005, 213–225.

Mauduit 1979 – J. A. Mauduit: Keltové. Praha 1979.

Točík 1951 – A. Točík: Nové keltské nálezy zo Slovenska. Arch. Rozhledy 3, 1951, 156–158.

Waldhauser 2001 – J. Waldhauser: Encyklopedie Keltů v Čechách. Praha 2001.

Manuscrit accepté 27. 4. 2011

Commenté par PhDr. Gertrúda Březinová, CSc.
Doc. PhDr. Karol Pieta, DrSc.

Traduit par Joseph Gregor
Abctract translated by PhDr. Ľudmila Vaňková

Mgr. Martin Furman, PhD.
Krajský pamiatkový úrad Žilina
Mariánske námestie 19
SK–010 01 Žilina
martin.furman.za@gmail.com

Štvorpuklicové kruhy z laténskeho pohrebiska v Ipeľskom Predmostí

Martin Furman

SÚHRN

V roku 1950 pri exploatácii piesku v Ipeľskom Predmostí v polohe Homokos föld zachránili pracovníci vtedajšej Stanice národnej bezpečnosti a Štátny archeologický ústav v Martine obsah siedmich žiarových hrobov z doby laténskej (*Točík 1951*, 156–158).

Predmetom príspevku je analýza dochovaných štvorpuklicových kruhov z hrobu 3 – jedného celého exemplára a jednej polovice rovnakého typu, ktoré sú v súčasnosti prezentované v stálej expozícii Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici (obr. 1; 3; 4).

Morfologický opis

Analyzované kruhy pozostávajú z dvoch rovnako veľkých odnímateľných dielov (2 puklice + 2 puklice) s uzaviera-cím systémom na kolík a západku (obr. 2: a–d). Vnútorný priemer kruhu má rozmer 59 x 71 mm. Miery jednotlivých puklíc vykazujú mierne rozdiely. Ich vnútorný priemer kolíše v rozmedzí 53–58 x 35–39 mm. Každá puklica je z vnútornej strany opatrená hladkou obrubou/lemom so šírkou 4–5 mm a hrúbkou 0,7–1 mm (obr. 1: b).

Typologické a chronologické zaradenie

Štvorpuklicové kruhy z Ipeľského Predmostia svojimi typologickými znakmi patria do *J. Bujnom* (*2005*, 57 n.) vyčlenenej skupiny BR–F5 neskorých typov bronzových nánožníkov so štyrmi a tromi puklicami (obr. 1: a).

Na základe technologických a typologických znakov tento kruhový šperk je definovaný ako variant štvorpuklicového kruhu s hladkými medzičlánkami a rytou výzdobou na pukliciach, s uzáverom na kolík a západku a priraďujem mu kódové označenie BR–F5–Ac.

Štvorpuklicové a typologicky príbuzné trojpuklicové kruhy predstavujú typický ženský kruhový šperk neskorej fázy stupňa LTC1. Nosené boli výlučne vo funkcii nánožníkov. Ich priestorové rozšírenie je vymedzené Karpatskou kotlinou, pričom v tejto oblasti predstavujú hlavnú formu nánožných kruhov.

Charakteristika a postup aplikovania rytej výzdoby

Rytá výzdoba puklicových nánožníkov z Ipeľského Predmostia je koncipovaná, ako väčšina laténskych kurvolineárnych motívov, na základe kružníc a ich segmentov. Pri detailnom štúdiu výzdoby na pukliciach sa dospelo k názoru, že tvorca výzdoby vychádzal z prísnych geometrických pravidiel založených na princípe rovnakých vzdialeností medzi základnými stredovými bodmi, z ktorých rytú výzdobu realizoval vo forme dvojitých kružníc a ich segmentov (obr. 5: 1a–f). Predložená rekonštrukcia výzdoby (obr. 5: 2) predstavuje ideálnu situáciu, ktorá v skutočnosti, po aplikácii výzdoby na kruh, vykazuje mierne odlišnosti.

Pri tvorbe výzdoby sa postupovalo od stredu puklice k okrajom. Vzor bol utváraný pomocou kružidla. Z detailného štúdia výzdoby je zrejmé, že nástroj na rytie mal zdvojený a veľmi ostrý hrot, ktorým bol docielený zámer vyhotovenia motívu dvojitých kružníc a ich segmentov (obr. 6).

Napriek nesporným technickým a umeleckým kvalitám tvorcu sú na výzdobe viditeľné drobné nedostatky. Okrem minimálnych odchýlok v napojení na segmenty (obr. 7) sa na dvoch pukliciach preukazuje potreba tvorcu prispôsobiť koncovú časť jedného ramena vzniknutému posunu pri aplikovaní dvojkružníc na okrajoch puklice. Namiesto kruhového segmentu s väčším priemerom bol vyrytý dvojitý poloblúk s rovnakým priemerom ako centrálne dvojkružnice a dvojité kružnice na okrajoch puklice (obr. 8).

Konštrukčný princíp kurvolineárnej rytej výzdoby, vychádzajúci zo základnej schémy troch rovnako dlhých priamok, sa vyskytuje na bronzových predmetoch v západokeltskom priestore už vo včasnej dobe laténskej (*Lenerz-de Wilde 1977*, 41, mapa 6).

Umelecké a technické vyhotovenie výzdoby na puklicových kruhoch z Ipeľského Predmostia napriek drobným odchýlkam predstavuje jedinečnú ukážku majstrovstva keltských šperkárov.

Priestorové rozšírenie

Štvor- a trojpuklicové kruhy, ako bolo v úvode príspevku spomenuté, predstavujú charakteristický kruhový šperk Karpatskej kotliny neskorej fázy pochovávania na plochých keltských pohrebiskách, podľa *J. Bujnu* (*2005*, 152 n.) fázy LTC1b–c.

Zrejme k doteraz známym najstarším puklicovým kruhom, na ktorom je doložená rytá kurvolineárna výzdoba, patrí náramok z kostrového hrobu zo Šlapaníc na Morave (*Celtes 2006*, 327, 18/25), datovaný do obdobia 280–240 pred Kr., čiže na rozhranie stupňov LTB2 a LTC1. Ide však o odlišnú skupinu puklicových kruhov, so striedaním dutých puklíc a priečnych masívnych rebier.

Zlomky pravdepodobne štvorpuklicového kruhu s rytou výzdobou na vonkajšej strane puklíc vo forme dvojitých kruhových línií sú známe z porušeného hrobu z Csőváru (*Hellebrandt 1999*, 17, tab. II: 1). *L. Márton* (*1933*, 40, obr. 6a, 6b) publikoval trojpuklicový kruh s podobnou rytou výzdobou zo Sedmohradska, z lokality Sîntioana (maď. Vasasszentiván). *I. Hunyadyová* (*1942–1944*, 98, 99) tieto kruhy klasifikovala ako charakteristické typy stupňov LTC a LTD.

Chemické zloženie

Stanovenie chemického zloženia puklicových nánožníkov z Ipeľského Predmostia pomocou ručného XFR spektometra NITON XL3t 980 GOLDD uskutočnil M. Hložek (Metodické centrum konzervace Technického muzea v Brně). Pre určenie chemického zloženia bol použitý fragment puklice s tŕňom/jazýčkom (tabela 1).

Percentuálne zastúpenie tohto kovu na vnútornej strane je dokonca o 0,74% vyššie ako nameraná hodnota na vonkajšej strane puklice. Podľa vyjadrenia P. Rajnocha vyššie percento olova môže svedčiť o jeho využití na spevnenie vnútornej strany veľmi tenkej steny puklice pred aplikovaním rytej výzdoby. Autor výzdoby tak mohol znížiť riziko poškodenia, či dokonca prelomenia puklice. Po vyrytí vzoru na pukliciach olovo vzhľadom na nízky bod tavenia jednoducho z puklice vylial.

Predpokladaná technológia výroby

V štúdii o puklicových kruhoch doby laténskej v Karpatskej kotline sa *A. Masse* a *M. Szabó* (*2005*, 213–225) zaoberali teoretickým procesom výroby puklicových kruhov. Na základe skúmania kruhov voľným okom vytvorili teoretickú schému – reťaz výroby puklicových kruhov (*Masse/Szabó 2005*, obr. 6). V súvislosti s výrobou troj- a štvorpuklicových kruhov, ktorých hrúbka puklíc podľa citovaných autorov neprekračuje niekedy milimeter, si kladú otázku, či je vôbec možné dosiahnuť v tomto prípade odliatok, alebo či sa požadovaná hrúbka nedocielila skôr tepaním, čím došlo k zväčšeniu puklíc. Metalografická analýza by podľa nich mohla uľahčiť pochopenie tejto zjavne zložitej technológie a napomohla by porozumieť viac činnosti ateliéru výrobcov bronzových šperkov strednej doby laténskej (*Masse/Szabó 2005*, 219).

Výrobca replík kovových šperkov a zbraní P. Rajnoch na základe vizuálneho skúmania kruhu z Ipeľského Predmostia vytvoril teoretický technologický postup jeho výroby:

1. Vyrobí sa základný drevený model, prípadne model z iného materiálu, napríklad z kameňa (obr. 9: a).
2. Hotový model sa odtlačí do hliny, čím sa vytvorí jedna časť kadluba. V kadlube sa zároveň vytvoria liace kužele a kanáliky po obidvoch okrajoch na odvod plynu vznikajúceho pri odlievaní (obr. 9: b).
3. Do kadluba sa následne vtlačí vosk v požadovanej hrúbke so zohľadnením obruby/lemu a okrajov pre spájanie s druhou polovicou kruhu. Do vosku sa po celom obvode napichajú bronzové kolíky rovnakého chemického zloženia ako bronz, ktorým sa odleje kruh. Kolíky by mali slúžiť na dodržanie rovnomernosti hrúbky vosku po následnom vtláčaní jadra a roztopení vosku pri nahrievaní kadluba (obr. 9: c).
4. Dutiny kadluba sa vyplnia jadrom (napr. piesok zmiešaný s ílom). Pripúšťa sa aj viacdielna náplň, umožňujúca jednoduchšie vyberanie po odliatí (obr. 9: d).
5. Hlavná časť kadluba sa potom spojí s druhým dielom, ktorý naň tesne prilieha (obr. 9: e).
6. Takto vytvorený kadlub sa nahreje, vyleje sa z neho vosk a následne sa doň naleje bronz.
7. Vytvorená „surová" polovica kruhu sa zbrúsi do požadovanej hrúbky pilníkom, pričom vzniknuté kovové piliny sa môžu použiť na recykláciu. Odstránia sa jadrá. Kamenným brúsom sa puklice dobrúsia.
8. Nasleduje zdobenie medzičlánkov, rytie výzdoby. Pre spevnenie krehkých puklíc je pravdepodobné, že vnútro puklíc sa nalialo olovom, ktoré sa po zdobení vzhľadom na nízky bod tavenia jednoducho z puklíc vylialo.
9. Záverečnou fázou je hladenie a leštenie.

Rovnaký výrobný proces platí aj pre druhú polovicu kruhu.

M. Mrázek a M. Kroužil vytvorili dva varianty predpokladanej technológie výroby štvorpuklicového kruhu:

Variant A:

1. Drevený model, prípadne model z iného materiálu sa na tento účel nápočne nevyrábal. Používal sa „bežný predmet" na výrobu voskového tvaru puklíc. Mohla byť použitá napríklad dutina lebky zvieraťa. Tá slúžila ako matičná forma na výrobu voskového tvaru puklíc – polotovaru.
2. Vosk sa vtlačil do dutiny formy v požadovanej hrúbke. Po vybratí z matičnej formy vosk ešte nemal presné rozmery ani zdobenie, mal iba približný tvar.
3. K takto vytvorenej voskovej „dvojpuklici" sa pripevnil voskový kužeľ, ktorým sa neskôr bude nalievať roztavený kov do formy.
4. Vosková zostava vrátane voskového kužeľa sa následne obalí pieskovo-ílovitou zmesou, t. j. vytvorí sa forma.
5. Potom sa naleje roztavený kov cez kužele do formy, vosk vyhorí a stratí sa.
6. Následný postup je rovnaký ako pri Rajnochovom výrobnom postupe od bodu 7.

Variant B:

1. Vyrobí sa polovica kamenného kadluba (lícna strana kruhu).
2. Do kadluba sa vtlačí vosk v požadovanej hrúbke a tvare vrátane hrán/obruby pre uchytenie jadra.

3. Potom sa vsadí pieskovo-ílovité jadro, t. j. definuje sa vnútorná plocha puklice.
4. Vyrobí sa druhá polovica kadluba z kameňa alebo z pieskovo-ílovitej zmesi.
5. Následne sa obidve časti kadluba zložia a spoja k sebe.
6. Do kadluba sa naleje roztavený kov.
7. Následný postup je rovnaký ako pri Rajnochovom výrobnom postupe od bodu 7.

Prezentované teoretické varianty výrobných postupov bude potrebné v budúcnosti v praxi overiť a preukázať, ktorý z nich je z praktického hľadiska najpravdepodobnejší.

Záver

Štvorpuklicové nánožné kruhy z Ipeľského Predmostia, ktoré tvoria súčasť inventára zachráneného hrobu 3, patria vďaka svojmu technologickému a umeleckému stvárneniu k unikátnym exemplárom keltského umeleckého remesla neskorej fázy pochovávania na plochých keltských pohrebiskách v stredodunajskom priestore. Ojedinelá rytá výzdoba z dvojitých kružníc a ich segmentov vytvára výzdobný motív – triskelion, jeden z najpoužívanejších motívov keltského umenia. Ide o „skryté umenie“, ktoré fúziou geometrických kruhových línií vytvára ucelený obraz. Tento spôsob umeleckého prejavu je typický pre vyspelé keltské umenie už od konca 4. stor. pred Kr. (*Kruta 2000a*, 432).

SLOVENSKÁ ARCHEOLÓGIA LIX–2, 2011, 235–309

POHŘEBIŠTĚ Z DOBY ŘÍMSKÉ VE VELATICÍCH [1]

JAN JÍLEK – MARTIN KUČA – TEREZA SOJKOVÁ

Necropolis of the Roman Period at Velatice. The study is focused on evaluation of archaeological finds from a necropolis dated to the Roman period at Velatice (distr. of Brno-venkov) obtained within the years 1923–2000. Concerning the necropolis, only grave units comprising artefacts of chronological information value have been published up to now. At the burial ground, forty nine graves were discovered; forty seven of them were cremation burials and two inhumation ones. The dead were buried here within the time of the early to the late Roman periods. Most of the cremation burials are of the late to the final Roman period. The study includes all the archaeological and anthropological material from the necropolis that we succeeded to obtain from deposits of various institutions and private collections until 2009. Analysis of the archaeological finds was complicated by their finding situations and lack of quality documentation in majority of grave units. The cremation burials that were excavated more recently were situated within the distance of 2 to 5 m; but there is no information on the arrangement of all graves at the burial site, therefore the space relations among the graves cannot be studied. Anthropological analysis of bone remains brought no sex determination of the deceased caused by lack of representative samples. The richest grave excavated at the site was the grave 9, which included artefacts of both the Germanic and Roman provenience. Sex of the buried individual cannot be determined thoroughly.
The catalogue comprises of register of graves and finds including those from disturbed grave units as well as vessels without finding situations.

Key words: Moravia, necropolis, Roman period, imports, pottery, tiny metal artefacts, anthropology.

ÚVOD

Jednotlivé hroby náležící pohřebišti z doby římské ve Velaticích, okr. Brno-venkov (obr. 1), poloha Zadní Lány[2] (obr. 2; 3), se dočkaly výběrově kvalitního vyhodnocení (např. *Droberjar/Peška 1994*; *Peškař 1972a*; *Tejral 1970a*; *1971*; *1975a*), avšak kompletní zpracování nekropole jako celku doposud chybí. V tomto textu tedy bude představen materiál, který se autorům podařilo shromáždit k polovině roku 2009, a to jak z depozitářů jednotlivých institucí[3], tak ze soukromých sbírek. Některé nálezové situace již asi zůstanou navždy nerozpoznané, podobně jako se jen s notnou dávkou štěstí podaří dohledat ztracené artefakty. Jednotlivé hroby (celkem 49) byly nově očíslovány, neboť celkové číslování hrobů nebylo do současnosti vyhotoveno. Staré číslování, resp. označení hrobu, je v katalogu uvedeno v závorce za číslem novým. Kompletace hrobových celků byla provedena dílem z informací ve zprávách, resp. v nálezových zprávách (dále jen NZ), uložených v Archeologickém ústavu Akademie věd ČR v Brně, v. v. i. (dále jen AÚ AV ČR, Brno), dílem z údajů z kartotéky I. Peškaře.[4]

Na zpracování pohřebiště se podílela trojice autorů – Jan Jílek (archeologické prameny kromě štípané industrie), Martin Kuča (štípaná industrie) a Tereza Sojková (kosterní pozůstatky ze žárových hrobů).

Kompletní plán pohřebiště, bohužel, chybí. K dispozici jsou pouze dílčí plány z výzkumů Státního archeologického ústavu, pobočky v Brně, z roku 1943 a Archeologického ústavu ČSAV, pobočky v Brně, z roku 1956. Tyto plány byly zaneseny geodetem M. Kotkem do aktuální mapy katastrálního území Velatic a byl tak vytvořen celkový plán pohřebiště (obr. 3). Postrádáme bližší informace o umístění žárových hrobů zachráněných A. Dvořáčkem v roce 1936, podobně jako údaj o lokaci kostrového hrobu 3, prozkoumaného J. Poulíkem v roce 1937.

Na tomto místě je také nutné vyjádřit se k pramenné základně. Katalog obsahuje soupis hrobů

[1] Text vznik za podpory projektu GA ČR GD404/09/H020 – Moravskoslezská škola archeologických doktorandských studií (2009 – 2010) a během pobytu v knihovně RGZM v Mohuči.

[2] V literatuře je též často uváděna poloha Zadní půllány, toto označení však neodpovídá označení na katastrální mapě, neboť poloha Zadní půllány se nachází o něco severozápadněji.

[3] Moravské zemské muzeum v Brně (za zpřístupnění fondu děkujeme J. Čižmářové), Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. (za zpřístupnění děkujeme J. Tejralovi a B. Komoróczymu), Národní muzeum v Praze (za zpřístupnění děkujeme K. Urbanové a V. Vokolkovi).

[4] Na tomto místě bychom rádi vyjádřili dík E. Droberjarovi, který nám poskytl karty týkající se nálezů z Velatic.

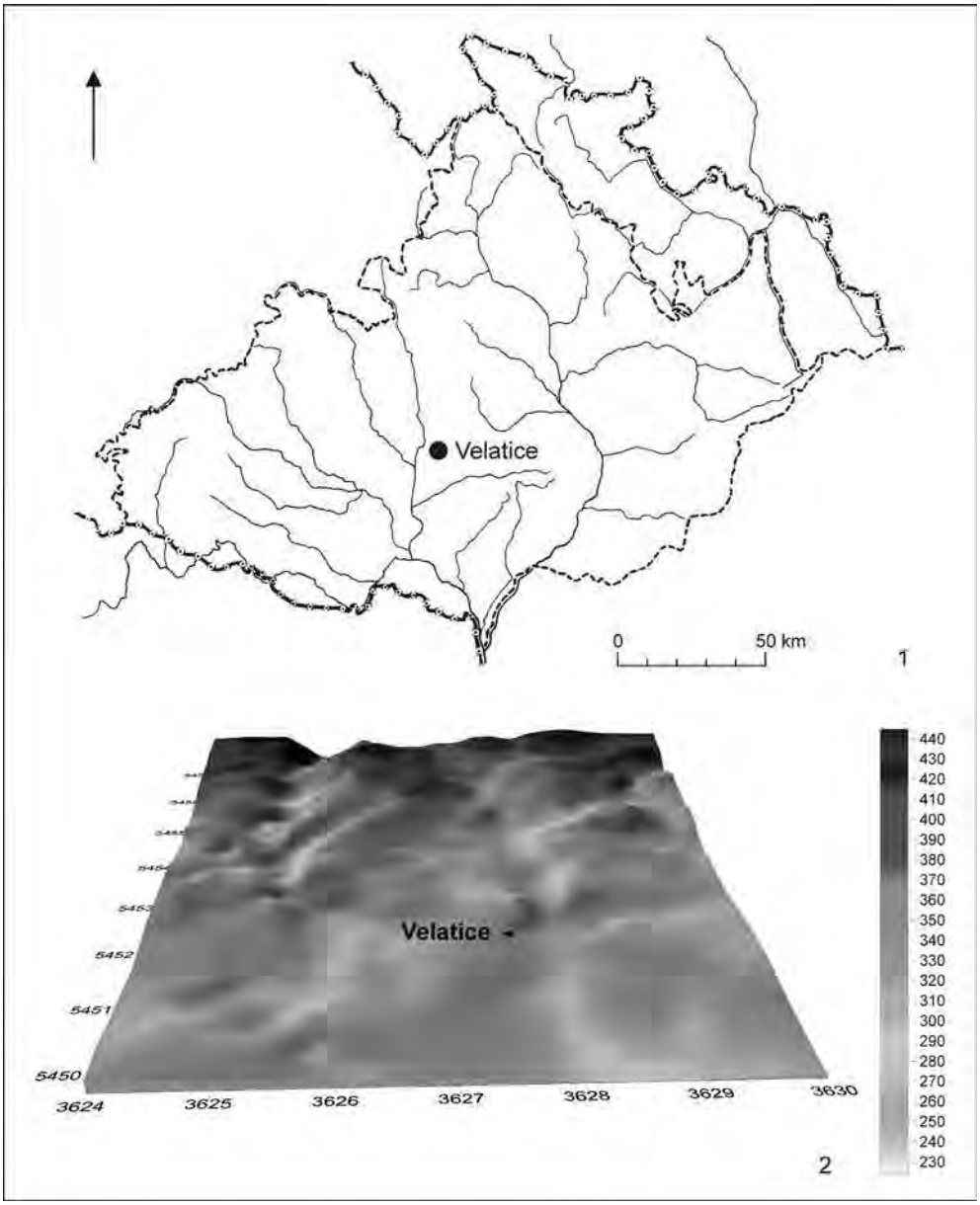

Obr. 1. Velatice, okr. Brno-venkov. Situování lokality v prostoru Moravy. Poloha lokality.

včetně materiálu z rozrušených celků. Mimo tyto položky byly do katalogu zařazeny také nádoby označované jako „nádoby bez nálezového kontextu č." – jedná se o památky, které: 1 – byly součástí sbírky T. Ondráčka; 2 – byly uloženy v krabicích s popiskem „Velatice" bez dalších konkrétních informací; 3 – představují zlomky nádob, u nichž byla uvedena pouze informace, že byly uloženy v některé z popelnic z pohřebiště.

Všechny tyto exempláře nezahrnujeme do soupisu hrobů, nicméně v analýze keramiky s nimi dále pracujeme – vždy však pod označením „nádoby bez nálezového kontextu".

DĚJINY POZNÁNÍ LOKALITY

Lokalitu objevili I. L. Červinka a T. Ondráček, kteří zde v roce 1923 zajistili na parcele 1257 inventář dvou žárových hrobů (hroby 1 a 2) a materiál z hrobů rozrušených (zpráva čj. 584/46 v AÚ AV ČR, Brno; *Beninger/Freising 1933*, 21; *Červinka 1936*, 111).

Po roce 1923 Tomáš a Přemysl Ondráčkovi vykopali na pohřebišti dalších 30 hrobů. Hrobové výbavy byly složeny z *„... profilovaných popelnic s vlnicemi, jiné s tordovaným vydutím nebo jednotlivých mísovitých tvarů, mezi kostmi byly železné nožíky, přezky*

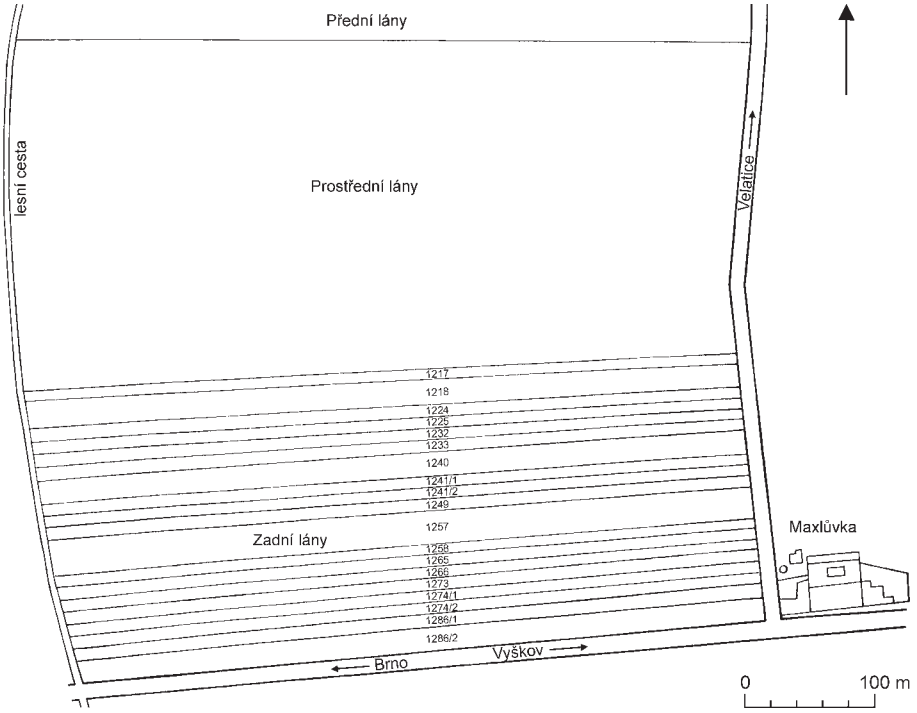

Obr. 2. Velatice. Poloha lokality na starém katastrálním plánu.

a seškvařená pryskyřice" (zpráva čj. 719/1946 v AÚ AV ČR, Brno). Z tohoto výzkumu se do dnešních dnů zachovalo minimum informací a předmětů. Snad z něj pochází sedm popelnic ze sbírky T. Ondráčka (nádoby bez nálezového kontextu 1–7). Jednoznačně však tyto urny nemůžeme spojovat s lokalitou, proto také nebyly zahrnuty do celkového počtu hrobů na pohřebišti. Urny byly do sbírek Moravského zemského muzea v Brně (dále jen MZM, Brno) uloženy před rokem 1960 bez předávacího protokolu. Podle informací *J. Skutila* (*1941*, 179, obr. 23) dnes víme, že T. Ondráček daroval do MZM urnu, která poté získala inventární číslo Pa 10/36[5] (hrob 49).

Přírůstek dalších žárových pohřbů je spojen se jménem A. Dvořáčka ze Sokolnic. Ten v roce 1936 na parcele 1266 zachránil 25 popelnic (dohledáno 22), nacházejících se již, zčásti díky orbě, na povrchu ornice (*Schirmeisen 1936*, 18; *1937*, 182; *Skutil 1941*, 179, 180; *Tejral 1975a*, 109, 110). V roce 1937 působil na lokalitě J. Poulík, který zde na rozhraní parcel 1286/1 a 1274/2 nalezl první kostrový hrob (hrob 3 – zpráva čj. 782/1946 v AÚ AV ČR, Brno; *Poulík 1950*, 23).

Další a rozsáhlejší výzkum realizovaný na parcelách 1258 a 1265, vedený J. Poulíkem (Státní archeologický ústav, pobočka Brno), následoval v roce 1943. Tehdy se podařilo objevit 18 žárových hrobů (hroby 4–19, hrob 21/22) a jeden hrob kostrový (hrob 20 – NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR; *Poulík 1950*). Právě z tohoto výzkumu pochází známé a důkladně zpracované vybrané pohřby (hroby 4, 7, 9, 20).

Pravděpodobně v první polovině 20. stol. (třicátá léta?) byl do sbírek Národního muzea v Praze získán menší soubor nálezů, z něhož se podařilo dohledat pouze jednu popelnici (zpráva čj. 2797 v AÚ AV ČR, Brno). Železné artefakty (přezky a nůž) byly na základě typologické analýzy připsány staršímu stupni doby stěhování národů (*Tejral 1982*, 220, 221, obr. 101: 3, 4, 10, 14).

Padesátá léta jsou spojena s výzkumnými aktivitami Archeologického ústavu ČSAV, pobočka Brno. Úkolem výzkumu z roku 1956 bylo předejít rozrušení dalších hrobů zemědělskou činností. I. Peškař rozvrhl na parcele 1273 celkem 12 sond, které byly široké od 1,5 do 2 m. Díky této sondáži bylo objeveno 5 hrobů (hroby 23 až 27 – obr. 4; NZ čj. 4065/59 v AÚ AV ČR, Brno; *Peškař 1959*, 42). Téhož roku provedl na nalezišti povrchovou prospekci J. Říhovský, jenž zde nalezl materiál z rozrušených hrobů.

Po roce 2000 zde byl pomocí detektoru kovů získán soubor kovových artefaktů (tab. XVII), které byly zdokumentovány a popsány a nyní se nachází v soukromé sbírce. Některé z předmětů nesou stopy po poškození ohněm, lze tedy předpokládat, že pochází z žárových hrobů.

[5] *J. Tejral* (*1975*, 109, 110, obr. 15: 6; tab. 18: 6) ji uvádí pod číslem Pa 34/36-9.

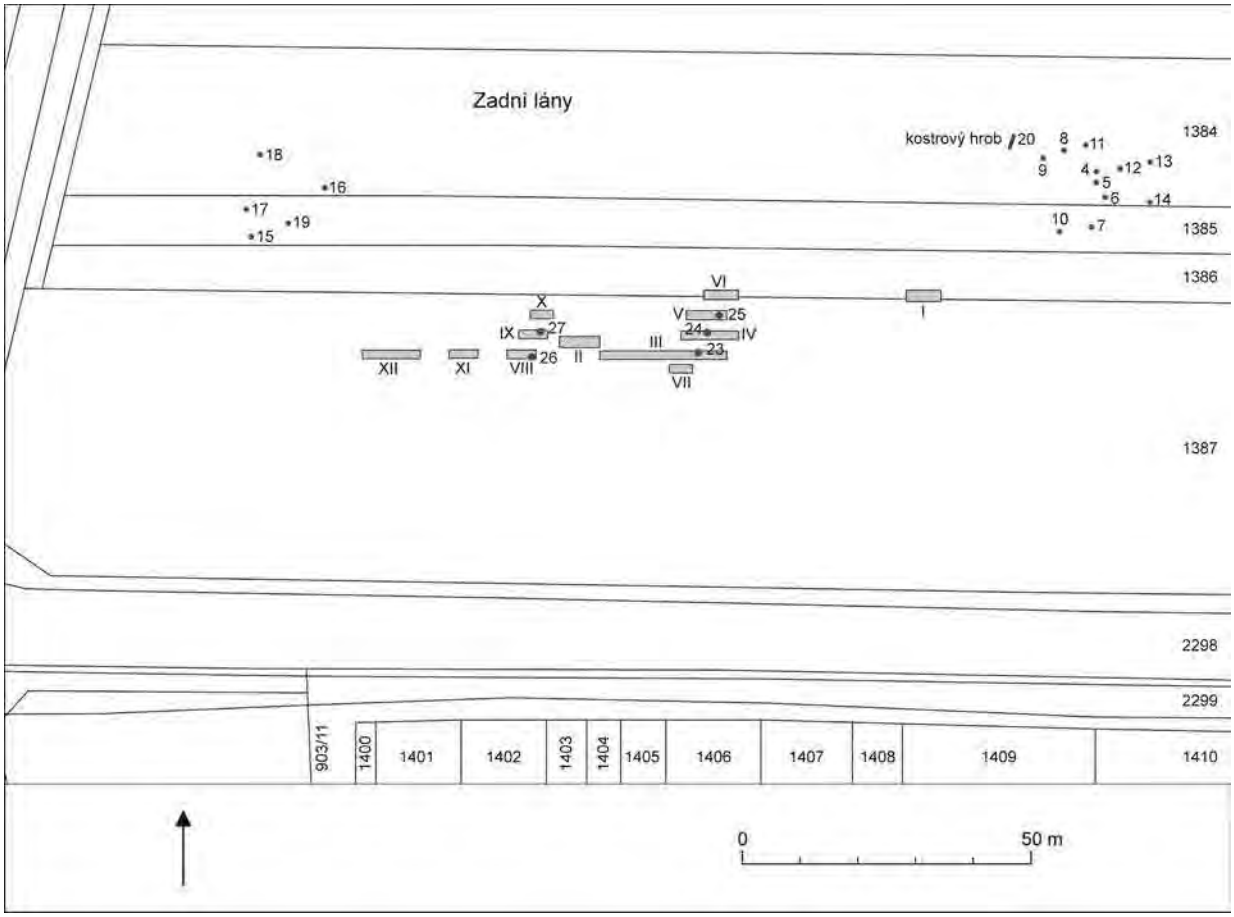

Obr. 3. Velatice. Plán pohřebiště, zanesený do nového katastrálního plánu. Digitalizace plánů M. Kotek.

PŘÍRODNÍ PROSTŘEDÍ

Lokalita se nachází v Dyjsko-svrateckém úvalu, konkrétně v Pracké pahorkatině okrsku s názvem Šlapanická pahorkatina. Jedná se o nížinnou pahorkatinu, která je tvořena neogenními usazeninami a výstupy brněnského plutonu, kulmu a jury. V porostech převažuje dub, místy se objevují keře, například dřín (*Demek/Mackovčin 2006*, 440, 441). Naleziště je situováno na mírném východním svahu vybíhajícím z kopce Žuráň (286 m n. m.) k potoku Rokytnice. Samotná poloha pohřebiště je pokryta výraznou sprašovou návějí.

POLOHA POHŘEBIŠTĚ

Obec Velatice (okr. Brno-venkov) je vzdálena 14,4 km východně od centra města Brna. Lokalita se nachází v poloze Zadní Lány (obr. 3) na mírném, k východu skloněném svahu nad potokem Rokytnice[6], v nadmořské výšce 253 až 255 m. Pohřebiště se rozkládalo na starých parcelách 1257, 1258, 1265, 1266, 1273, 1274/1–2, 1286/1 (obr. 2), podle nového číslování na parcelách 1384, 1385, 1386, 1387 (obr. 3). Z jihu je lokalita rámována silnicí 430 z Brna do Vyškova, na západě „Lesní cestou" a na východě silnicí vedoucí od osady – samoty Maxlůvky směrem k Velaticím.

POHŘEBNÍ RITUS

Na pohřebišti je zastoupen jak žárový, tak kostrový ritus (tabela 1). Z celkového počtu 49 hrobů je 34 urnových (hroby 4–9, 13, 21–24, 26–49), jeden jámový (hrob 25) a dva kostrové (hroby 3, 20). U některých žárových hrobů (hroby 1, 2, 10–12, 14–19) nelze určit, zda byly urnové nebo jámové. Rozlišení není možné zejména pro rozrušení hrobů orbou. V případě hrobů 16 a 19 máme k dispozici pouze zbytky přepálených kostí. Zlomky keramiky,

[6] Rokytnice je také označována jako Velatický potok (NZ čj. 4065/59 v AÚ AV ČR, Brno).

Tabela 1. Velatice. Rozdělení hrobů.

Typ hrobu	Číslo hrobu	Počet
urnové	4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 21–22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49	34
jámové	25	1
kostrové	3, 20	2
určení nejisté	1, 2, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19	11

zmiňované v NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno, se nepodařilo dohledat. Hroby 10–15, 17 a 18 poskytly drobné zlomky keramického materiálu. Terénní dokumentace seskupení jednotlivých fragmentů keramiky a kremací nebyla při výzkumu vytvořena. S ohledem na tyto skutečnosti nelze nyní s jistotou říci, zda se jedná o pozůstatky hrobů urnových nebo jámových. Jednotlivé žárové hroby prozkoumané na parcelách 1258, 1265 a 1273 byly od sebe vzdáleny v rozestupech od 2 do 5 m. Bohužel, dnes nemáme k dispozici údaje o rozložení všech hrobů na pohřebišti. Tato skutečnost tedy znemožňuje studium prostorových vztahů mezi pohřby.

Žárové hroby urnové

Tento typ hrobů tvoří na pohřebišti většinu. Ukládání kremací do popelnic bylo na nekropoli praktikováno po celou dobu římskou. Na velatickém pohřebišti byla ornice málo mocná, takže mělčí hroby, zahlubované k úrovni podloží ve hloubce 35–40 cm, byly rozrušeny orbou (*Peškař 1964*, 105). Popelnice byly uloženy 25 až 40 cm hluboko a svými dny spočívaly na podloží nebo v podorničí. Některé z uren jsou poškozené a bylo je tedy nutné rekonstruovat. Fragmentární zachovalost popelnic lze připsat intenzivní zemědělské činnosti, zejména hluboké orbě (*Pernička 1965*, 160), která poničila do země položené nádoby. Hrobové přílohy spočívaly na kremaci, která byla uložena na dně popelnice (obr. 5: 1, 2). Takovéto uložení artefaktů máme bezpečně doloženo u hrobů 4, 7 a 9. Předměty z barevných kovů a železa nejsou ve většině případů poškozeny žárem ohně, výjimku tvoří římské výrobky – kovové nádoby a jedna skleněná nádoba (hroby 2, 9, rozrušené hroby), které byly uloženy na pohřební hranici. Doklady poškození žárem ohně nesou i některé předměty (kování opasku, bronzová spona, jehlice) z inventáře hrobu 9. V případě hrobu 7 je doložena úmyslná deformace hrotu železného kopí. Hrot kopí byl ohnut pro svou velikost, neboť jinak by se do popelnice nevešel (obr. 5: 1). V hrobech 5 a 7, jakož i v materiálu z hrobů rozrušených, se vyskytovaly oválné hrudky pryskyřice. Nejhojnější výskyt hrobových příloh je doložen především v hrobech ze starší doby římské. Pohřby z mladší až pozdní doby římské jsou výrazně chudší. Tento jev je znám i z jiných germánských pohřebišť ve středním Podunají (např. Velké Hostěrádky, Šitbořice, Šaratice, Kostelec na Hané, Očkov, Bešeňov, Čierny Brod). *T. Kolník* (*1961*, 244; *1975*, 356) interpretuje zmíněný úkaz jako svědectví o zracionalizování pohřebního ritu. Pozornost germánských populací tak měla být obrácena více k samotnému obřadu než k vlastním milodarům. Kosterní pozůstatky byly podrobeny antropologickému zkoumání (analýza T. Sojkové). Stav jejich dochování však neumožňuje určení pohlaví jedinců.

Žárové hroby jámové

Na velatickém pohřebišti lze bezpečně označit jako jámový pouze žárový hrob 25 (obr. 4: 3). Hrob byl objeven během výzkumu *I. Peškaře* (*1959*, 42) v roce 1956. Hrobová jamka kotlovitého tvaru byla částečně zahloubena do spraše. Její dno se nacházelo 42 cm pod dnešním povrchem. Výplň tvořil tmavý zásyp s uhlíky, zlomky kostí, střepů a bronzových plíšků. Jámové hroby se pravidelně vyskytují na germánských pohřebištích ve středním Podunají, na pohřebištích však tvoří vždy menšinu (*Peškař 1978*, 61). Jejich zastoupení je častější ve starší než mladší a pozdní době římské (*Kolník 1961*, 240, 241). Předpokládá se, že kosterní pozůstatky a zlomky milodarů byly uloženy do schránky z organického materiálu (*Peškař/Ludikovský 1978*, 10, 11; *Zeman 1961*, 179).

Na pohřebištích z lokalit Velké Hostěrádky (*Peškař/Ludikovský 1978*, 10), Lužec nad Vltavou (*Kytlicová 1970*, 312), Kostelec na Hané (*Zeman 1961*, 179) a Ivanka pri Dunaji (*Kraskovská 1965*, 167) byly zjištěny jámové hroby, které kromě kremace obsahovaly keramické zlomky z jedné nebo několika odlišných nádob. Rovněž některé orbou rozrušené hroby ve Velaticích obsahují střepy z různých nádob (hroby 10–12, 14–18). S ohledem na stav dokumentace a popis nálezových okolností je připsání těchto pohřbů k jámovým hrobům problematické, proto s nimi bude pracováno pouze jako s hroby žárovými.

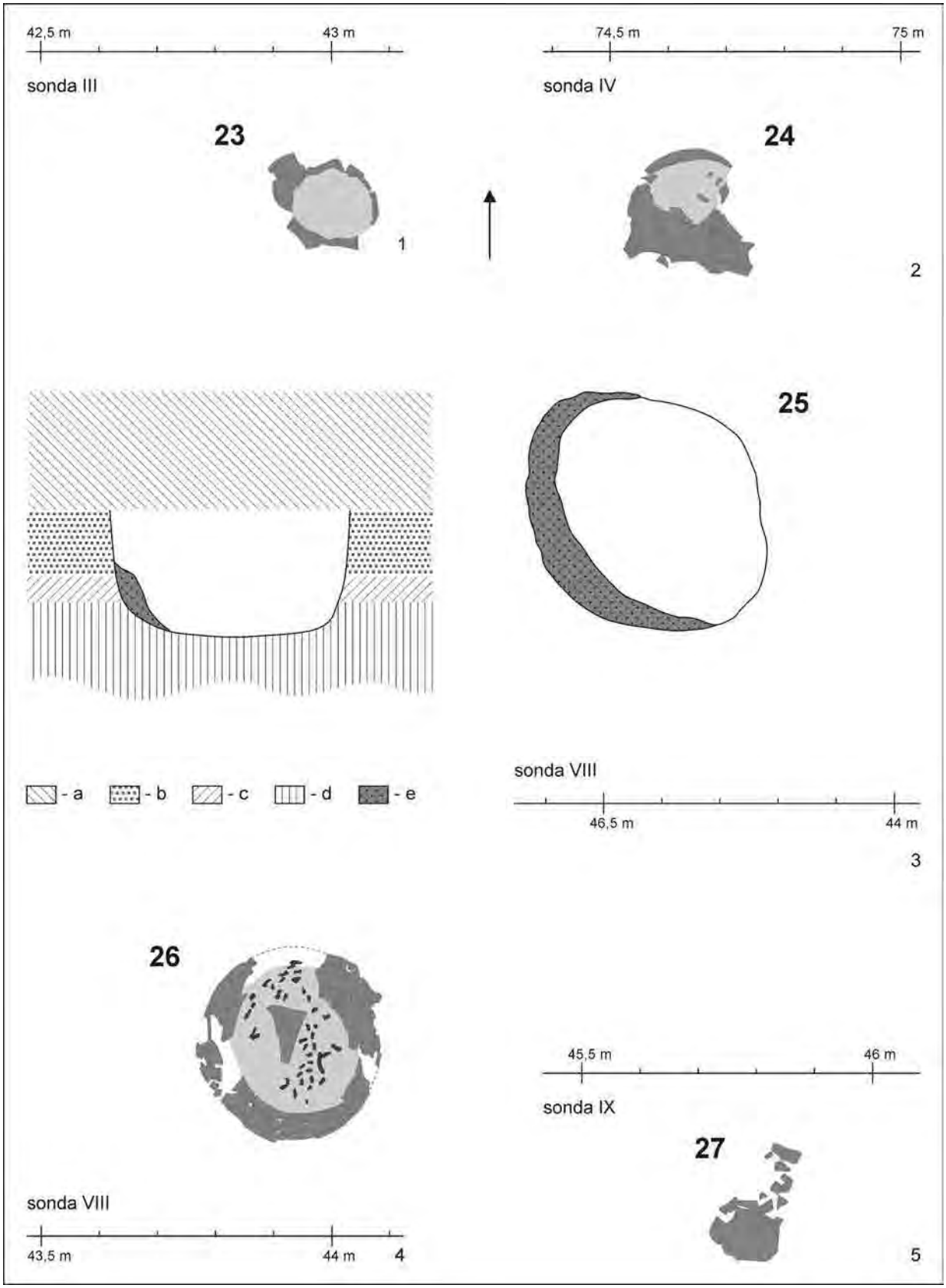

Obr. 4. Velatice. 1 – půdorys hrobu 23; 2 – půdorys hrobu 24; 3 – půdorys a řez hrobu 25; 4 – půdorys hrobu 26; 5 – půdorys hrobu 27. Legenda k hrobu 25: a – ornice; b – humus; c – smíšená vrstva; d – spraš; e – vrstva s rozptýlenými spálenými kůstkami. Digitalizace plánů M. Kotek.

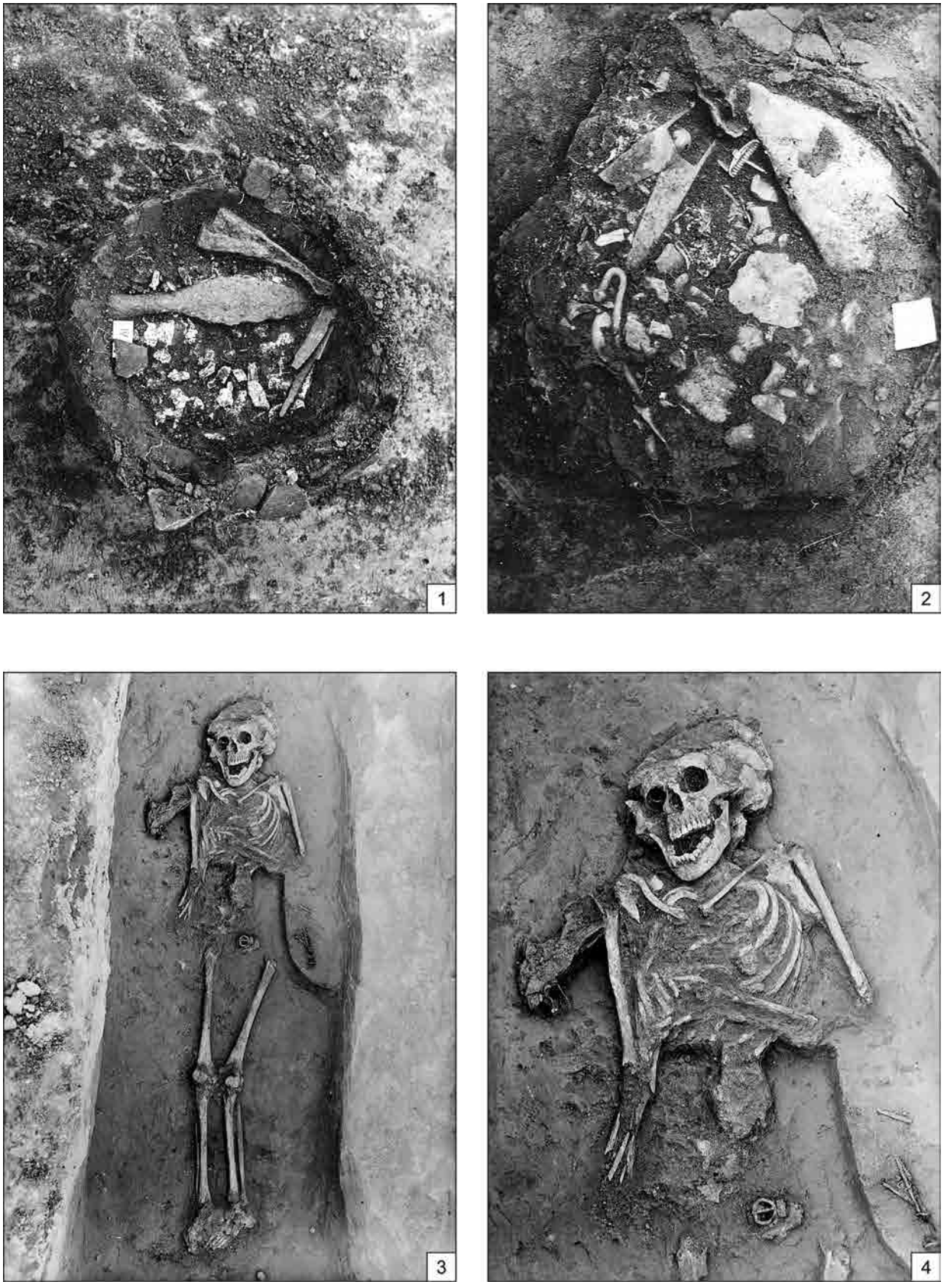

Obr. 5. Velatice. 1 – hrob 7; 2 – hrob 9; 3 – hrob 20; 4 – hrob 20, detail (foto z NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno).

Kostrové hroby

Kostrový pohřební ritus je ve Velaticích reprezentován pouze dvěma hroby – hrobem 3 a hrobem 20 (obr. 5: 3, 4; *Poulík 1950*, 23). Oba byly orientovány ve směru S–J. Hrobové jámy byly pravidelně oválného tvaru a byly hluboké 250 cm. V obou případech byly kostry uloženy na zádech, v natažené poloze s horními končetinami podél těla (NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno). Zajímavá je informace uvedená výkopcem hrobu J. Poulíkem (zpráva čj. 782/1946 v AÚ AV ČR, Brno), že hrob 3 měl pravděpodobně v zásypu hrobové jámy větší kámen: „*V zadních lánech vykopal J. Poulík kostru naznaku, hlavou na sever, pod velikým kamenem...*“. Tento údaj se však objevil pouze ve zmíněném hlášení. Použití kamene k zakrytí hrobové jámy se vyskytuje nejen u bohatých kostrových hrobů lübsowského typu, ale také u skromněji vybavených kostrových pohřbů (*Gebühr 1974*, 92, 93).

Důležitým zjištěním by jistě byl prostorový vztah obou kostrových hrobů k hrobům žárovým. V případě hrobu 3 nemáme k dispozici informace o jeho konkrétním situování v rámci rozhraní parcel 1286/1 a 1274/2. V poněkud jasnějších barvách se jeví prostorová situace hrobů zjištěných výzkumem z roku 1943 na parcelách 1258 a 1265. Kostrový hrob 20 je vzdálen k nejbližší koncentraci žárových hrobů 32 m, jak vyplývá z plánu (obr. 3), leží tedy od žárových hrobů částečně oddělen. Toto pozorování však může narazit na fakt, že mohlo dojít k rozrušení žárových hrobů umístěných v bezprostřední blízkosti kostrového hrobu.

Problematika kostrových hrobů ve starší době římské patří k oblíbeným tématům protohistorického bádání.[7] Cílem této studie není hledat genezi kostrového ritu u polabských Germánů, proto se omezíme pouze na základní údaje, které se bezprostředně vztahují k velatickým hrobům. Orientace hrobů je ve stupních B1 a B2 poměrně pestrá – nejednotná (*Peškař 1978*, 62), avšak i přesto lze najít na území Čech a středního Podunají několik hrobů s obdobnou orientací. V Čechách je znám pouze jeden pohřeb (Noutonice, hrob 8), který je orientován ve směru S–J (*Droberjar 2006a*, 652). Z území Moravy disponujeme několika hroby s orientací S–J (např. hrob 6) z birituálního pohřebiště v Mikulově (*Říhovský 1951*, 37, obr. 24; *Tichý 1957*, 61, 62, obr. 35; 36). Tato informace je však pouze orientační, neboť na pohřebišti byly nalezeny hroby i z mladší a pozdní doby římské. Konkrétní údaje o přesném počtu hrobů ze starší doby římské z tohoto pohřebiště budeme moci získat až po jeho publikování. Rovněž z jihozápadního Slovenska je doložen jeden hrob s orientací S–J (Abrahám, hrob 138 – *Krekovič 1996*, 39).

Skelety jsou zpravidla uloženy v natažené poloze na zádech, s horními končetinami podél těla (*Lichardus 1984*, 48; *Peškař 1978*, 62), i když jsou známy i výjimky (*Kolník 1971*, 510; *Krekovič 1996*, 38). Hrobové jámy měly vždy čtyřúhelníkový půdorys se zaoblenými rohy (*Peškař 1978*, 62). V Čechách je zaznamenáno použití kamenů (zával) při úpravě hrobové jámy (*Lichardus 1984*, 49).

Rozložení milodarů v hrobech je možné sledovat jen podle slovních popisů a u hrobu 20 i podle fotografické dokumentace (obr. 5: 3, 4). Kostěná jehlice a bronzový nůž v hrobě 3 byly umístěny u levé ruky. Bohatší byla výbava hrobu 20, ve kterém mísa s válcovitou horní částí a ztluštělým okrajem a bronzová spona spočívaly u pravé paže. Spona, která spínala šat, byla odsunuta k pravé straně hrobové jámy. V oblasti pánve se nacházela bronzová přezka a bronzové obdélníkovité kování, poškozená kostěná jehlice, bronzové kroužky a kování ležely v prodloužení nedaleko levé paže. Z uvedeného tedy vyplývá, že předměty, které byly uloženy do hrobu 20, zůstaly v původní poloze.

ROZBOR NÁLEZŮ

Keramika

V rámci rozboru budou zpracovány jak jednotlivé urny, tak i nádoby, u nichž jsou problematické nálezové okolnosti (tabela 2). Jednotlivé keramické tvary byly rozlišeny na základě formálních znaků (výška, šířka nádoby, umístění maximální výdutě, tektonika nádoby, tvarování okraje, výzdoba).

Germánská domácí keramika vyráběná v ruce

Terina s kuželovitě odsazeným hrdlem

Tento typ nádoby je bezpečně doložen pouze jednou popelnicí z hrobu 8 (tab. V: 1). Svou profilací je tento tvar blízký typu 6a podle třídění *E. Droberjara* (*1999*, 42, 43, obr. 12), vytvořeného na základě materiálu získaného z pohřebiště v Dobřichově-Pičhoře. Teriny s kuželovitě odsazeným hrdlem představují typické keramické formy labsko-germánského okruhu stupně B1 (*Droberjar 2006a*, 616). Z prostoru středního Podunají známe nádoby s podobnou tektonikou z hrobových nálezů jak z Moravy (hroby v Bzenci a Vracově – *Tejral 1968*, 503, 504, obr. 6: 4; *1970a*, 135, 136, obr. 14: 1), tak z jihozápadního Slovenska (např. hrob 66 z Abrahámu, hroby 42 a 82

[7] Naposledy se komplexně zabýval touto problematikou *E. Krekovič* (*1996*; zde i výběr ze starší literatury).

Tabela 2. Velatice. Přehled hodnocených tvarů keramiky.

Tvar nádoby	Název tvaru	Počet kusů na pohřebišti	Datování
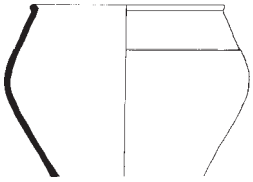	terina s kuželovitě odsazeným hrdlem	1	B1
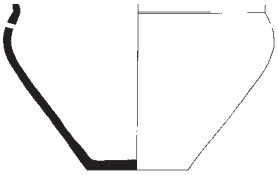	nečleněná terina	1	B1
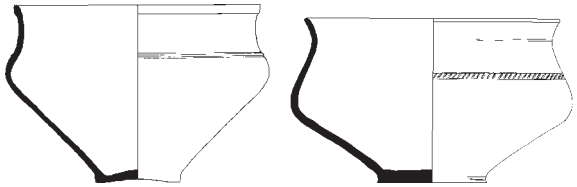	terina s esovitou profilací	2	B2, C1, C2
	mísovitá nádoba se šikmými žlábky na výduti	4	C1b, C2, C3
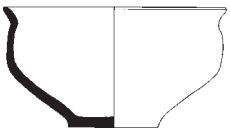	mísovitá terina s kolmými stěnami a ven vykloněným okrajem	1	C2, C3
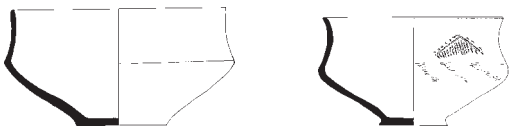	mísovitá dvoukonická nádoba	9	C1b(?), C2, C3
	mísa s válcovitou horní částí a ztluštělým okrajem	1	B1c, B2
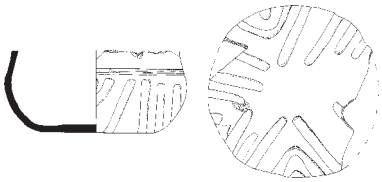	polokulovitá mísa se dnem zdobeným žlábky	–	B2, B2/C1

Tabela 2. Pokračování.

Tvar nádoby	Název tvaru	Počet kusů na pohřebišti	Datování
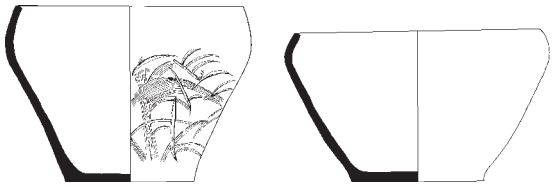	mísovitá nádoba se zataženým okrajem	6	B1b až C3
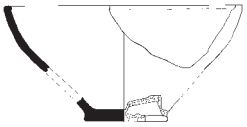	mísa na nožce	–	starší až pozdní doba římská
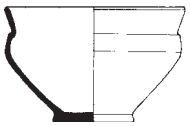	mísa s trychtýřovitě tvarovaným ústím	1	C2, C3
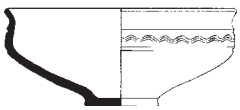	mísa s válcovitou horní částí a ven vykloněným okrajem	2	C2, C3, C3/D1
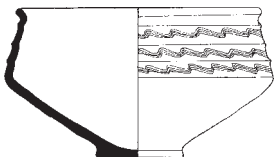	dvoukónická mísa s ven vykloněným okrajem	1	C2, C3, C3/D1
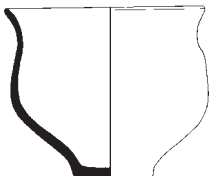	hrncovitá nádoba s kolmými stěnami a ven vykloněným okrajem	1	C2, C3
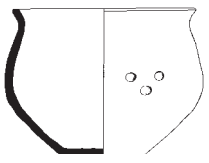	hrncovitá nádoba zdobená trojicí důlků na výduti	–	C2, C3

ze Sládkovičova – *Kolník 1980*, 35, 143, 144, 158, 159, tab. XXII: 66a; CXLV: 42a; CLXII: 82a). Sledovaný tvar se vyskytl i v sídlištním prostředí, jak dokládá nález z objektu 22/88 z Bratislavy-Dúbravky. Objekt je datovaný do Kolníkova stupně B1b (*Elschek 1995*, 40, obr. 2: 8). Analogické nádoby jsou zastoupeny rovněž na pohřebištích v naddunajské části Dolního Rakouska (Mistelbach, hrob 7 – *Mitscha-Märheim 1956*, 192, obr. 5; Baumgarten an der March – *Adler 1976*, 12, 13, obr. 16; *Tejral 1968*, 504, obr. 6: 3). *J. Tejral* (*1968*, 504; *1977*, 317) řadil tyto tvary nejpozději do období těsně po polovině 1. stol.

Nečleněná terina

Zlomky popelnice z hrobu 7 (tab. IV: 8) by mohly náležet k nečleněné terině. S nečleněnými terinami ji spojuje krátké odsazené hrdlo, tvarování okraje je však pro nás neznámé. Tomuto tvaru nádob byla věnována na území Čech a středního Podunají značná pozornost (*Droberjar 2006a*, obr. 11; *Kolník 1977*, 154, obr. 8: 5; 12: 7, 10; *Varsik 2009*, 227, obr. 9). Hrob 7 byl s jistými výhradami datován do stupně B1 (*Droberjar/Peška 1994*, 273). S opatrností autorů tedy musíme s ohledem na pramennou základnu souhlasit.

Teriny s esovitou profilací

Tento typ nádoby je doložen popelnicemi z hrobů 23 a 26 (tab. IX: 1, 7) a exemplářem bez nálezového kontextu 4/Pa 81/81 (tab. XX: 3). Popelnice z hrobu 23 má zničené hrdlo a okraj, takže její zařazení je pouze rámcové. Nádoba z hrobu 26 je zdobená plastickým horizontálním žebírkem umístěným na rozhraní hrdla a plecí. Podobné kusy se objevily na pohřebišti z lokality Kostolná pri Dunaji (hroby 11 a 28 – *Kolník 1980*, 99, 107, tab. XCI: 28a; LXXVIII: 11a), kde hrob 11 obsahoval bronzovou trubkovitou sponu typu A 74/77. Přítomnost tohoto spínadla umožňuje datovat hrob do v rozmezí stupňů B1c–B2a, ojediněle i B2b (*Svoboda 1948*, 65, 66; *Tejral 1983*, 90, obr. 11; *2001*, 204, 205; *2008*, 76, obr. 4: 6). Nezdobená, avšak tvarově podobná nádoba pochází také z Měnína (*Pernička 1966*, 27, 28, tab. III: 1). Ta je rámcově zařazena na počátek 2. stol. (*Tejral 1971*, 56, obr. 16: 5). Oblibu terin s esovitou profilací lze doložit i v mladší době římské. Dobrý příklad poskytlo pohřebiště v Šaraticích – hrob 112 (*Trňáčková 1960*, 591, obr. 8: 7), který byl *J. Tejralem* (*1975a*, 85) na základě tvaru popelnice zařazen k polovině 3. stol. Autor vysledoval na popelnici znaky typické ještě pro starší keramický vývoj. Další podobný kus poskytlo pohřebiště ve Velkých Hostěrádkách (hrob 2), který autoři *I. Peškař* a *K. Ludikovský* (*1978*, 40–43, 88, obr. 5: 1) datují na závěr 3. stol. a sledují na něm prvky ovlivněné na kruhu točenou keramikou. *J. Tejral* (*1971*, 58, 59) klade popisovanou nádobu spolu s dalšími moravskými příklady na sklonek 2. stol. a zejména do první poloviny 3. stol. Dataci popelnice z hrobu 26 je možné stanovit jen na základě stylové analýzy. Zajímavým rysem je odsazení okraje a pečlivé provedení výzdoby. Tyto ukazatele by mohly nasměrovat zařazení nádoby spíše do starší doby římské, pravděpodobně do stupně B2.

Popelnice bez nálezového kontextu 4/Pa 81/81 je zdobena plastickou páskou, která je přerušována úzkými vrypy. Tento druh výzdoby je tradičně spojován s germánskou hrnčířskou produkcí 3. stol. (*Droberjar 1997a*, obr. 137: 12; *Varsik 2005*, 305, obr. 4: 11; *Víchová 2002*, 286, obr. 12: 4). Srovnatelné analogie lze vysledovat na pohřebištích Ivanka pri Dunaji (hrob 9 – *Kraskovská 1965*, 164, tab. I: 14) a Plotiště nad Labem (hrob 97 – *Rybová 1979*, obr. 47: 9). Pohřebiště z Ivanky je datované od druhé poloviny 3. stol. až do první poloviny 4. stol. (*Kraskovská 1965*, 175). Zmíněný hrob z Plotišť náleží do III. fáze vývoje nekropole, tzn. do 4. stol. (*Rybová 1979*, obr. 47: 9; *1980*, 102, 170, tab. 11). Jak vyplývá z uvedeného, vývoj terin s esovitou profilací lze sledovat již na počátku 2. stol. Hlavní rozkvět esovitých tvarů je však nutné hledat ve 3. stol., s možným vyzníváním v první polovině 4. stol.

Mísovité nádoby se šikmými žlábky na výduti

Tuto skupinu reprezentují na pohřebišti urny z hrobů 37, 39, 47, 49 (tab. XI: 5; XII: 2; XIV: 2, 4), nádoby bez nálezového kontextu 5/Pa. 82/81 a 10 (tab. XX: 4; XXI: 4) a jeden zlomek z keramického souboru z rozrušených hrobů (tab. XVIII: 6). Typickými znaky jsou dvoukónický tvar nádoby a mírně vykloněný okraj. Výzdoba v podobě širokých šikmých žlábků je umístěna zpravidla na maximální výduti, kde nejlépe vynikne. Nádoby mají hladký povrch, který je v některých případech leštěn, potřen grafitem. Sledované nádoby se mohou vyskytnout v různých tvarových variacích, například *J. Tejralem* (*1982*, 26, 27, tab. I: 2) vyčleněné vázovité teriny s horní výdutí. Známe tedy exempláře s průměrem ústí větším než výška a exempláře s výškou větší než průměr ústí. Tyto odlišnosti však nemají chronologický význam.

Důležitou otázkou řešenou v souvislosti s tímto typem nádob je počátek jejich výskytu. Jisté indicie poskytuje hrob 36 z pohřebiště v Šitbořicích (*Droberjar/Kazdová 1993*, 127, 128, tab. 9). V jeho inventáři je přítomná mísovitá nádoba zdobená šikmým žlábkováním spolu se železnou přezkou typu D1 podle *R. Madydy-Legutko* (*1986*, 24–26, tab. 7: 1) a zlomek okraje římskoprovinciální šedé prstencové misky (*Droberjar/Kazdová 1993*, tab. 9: 1–3). Přezka bližší dataci neumožňuje, protože patří k tvarům rozšířeným po celou dobu římskou (*Madyda-Legutko 1986*, 26). Prstencové misky vyrobené z šedé jemné hrnčiny se vyskytují jak v římské Pannonii, tak na barbarských sídlištích, a to především ve 2. a 3. stol. (*Krekovič 1981*, 365). V rámci materiálu ze sídliště v Branči jsou doloženy ve fázích A: 120/140–180/200 a B: 180/200–250/270 (*Kolník/Varsik/Vladár 2007*, obr. 18: 14; 19: 13). V sídlištním materiálu z dolního Pohroní pak především z mladší doby římské (*Beljak/Kolník 2007*, 140). *D. Víchová* (*2002*, 281) dokládá zastoupení zlomků prstencových misek v objektu 44,

v Brně-Starém Lískovci, datovanému díky výskytu keramiky typu terra sigillata do první třetiny 3. stol. Prstencové misky, které jsou známé ze 4. stol., jsou již značně odlišné – mají límcovitě zesílený okraj a hrubší povrch (*Beljak/Kolník 2007*, 140, 141). Zdá se tedy, že hrob 36 náleží rámcově do 3. stol.

Dobrou oporou pro dataci mísovitých nádob zdobených žlábkováním je společný výskyt sledovaného tvaru a železné samostřílové spony se špičatou nožkou VI/2 skupiny 5. série podle *W. Matthesa* (*1931b*, 81, 112, tab. 45: 269, 270) v hrobě 56 na pohřebišti v Kuhbieru. Tyto spony jsou zastoupené od roku 300 po celé 4. stol. (*Matthes 1931b*, 112). Podle tohoto celku jsou rámcově datovány všechny české a moravské nálezy, které známe ze žárových pohřebišť v Šaraticích (hrob 147 – *Trňáčková 1960*, 580, 593, obr. 11: 4), Kostelci na Hané (např. hroby 6, 39, 155 – *Zeman 1961*, 19, 24, 25, 68–70, 235, obr. 4: B/a; 7: C/a; 30: C/a) a z kostrového hrobu v Žiželicích (*Svoboda 1948*, 201, obr. 41: 7). Obdobné chronologické zařazení mají i tvarově blízké nádoby typu C2c, C4c z Plotišť nad Labem (hroby 97, 387 – *Rybová 1979*, obr. 46: 10; 47: 7–9; *1980*, 99–102, 131, 170), dále pak popelnice (hrob 1238) z lokality Pritzier v Meklenbursku (*Schuldt 1955*, 22, 31, obr. 130). Lze tedy konstatovat, že počátky používání tohoto typu je nutné hledat ve 3. stol. a největší obliby dosahuje ve 4. stol. V průběhu 5. stol. se s pojednávanou skupinou setkáme již v menší míře, což dokládá například mísa zdobená žlábky, ze sídlištního objektu z Hulína (*Tejral 1975b*, 386, 387, obr. 3: 3; 4: 1; *1982*, 179).

Popelnice z hrobu 39 se od ostatních zmíněných nádob z hrobů 37, 47 a 49 odlišuje plastickou výzdobou a umístěním žlábkování do horních partií výdutě. Jisté tvarové shody (plastický prstenec na maximální výduti, odsazená nožka, žlábky) lze nalézt mezi nádobou z hrobu 39 a popelnicí z německé lokality Deutsch Ossig, nedaleko města Görlitz (*Meyer 1971*, 42, obr. 20: 3), kterou E. Meyer řadí k mísovitým nádobám typu 1 nadoderské hrobové keramiky a časově tyto nádoby zakotvuje do stupňů C2 a C3. Urnu z Deutsch Ossigu pak konkrétně ke stupni C3 – argumentem je tvarová podobnost s keramickými tvary ze staršího stupně doby stěhování národů (*Meyer 1976*, 224, 225). Na tvarovou blízkost popelnice hrobu 39 s nádobou z rozrušených hrobů z Vinařic (*Smolík 1881*, 26, tab. I: 6; *Svoboda 1965*, 278, 179, tab. XXV: 3) z časného období stěhování národů upozornil již *J. Tejral* (*1975a*, 86, 101; *1982*, 30), který ji na základě této skutečnosti označil za nejmladší keramický tvar na velatickém pohřebišti a datoval ji k počátku 5. stol. Podle něho odráží tato nádoba působení keramického stylu typického pro vinařickou skupinu.

Mísovitá terina s kolmými stěnami a ven vykloněným okrajem

K tomuto typu se hlásí pouze nádoba z hrobu 44 (tab. XIII: 3) a nádoba bez nálezového kontextu 7/Pa 83/81 (tab. XXI: 2). *J. Tejral* (*1975a*, 86, obr. 14: 5) ji řadil k terinovitým mísám se zúženou spodní částí a rozevřeným hrdlem. Pro tento tvar je typický ven vykloněný okraj a válcovité tělo, které nasedá na zužující se spodní část nádoby zakončené nožkou. Povrch nádoby je hlazený a keramická hmota obsahuje jako ostřivo písek. Pro sledovanou nádobu je obtížné nalézt bližší analogie. Tektonika nádoby však upomíná mísy vyrobené na hrnčířském kruhu, které známe z produkce tzv. moravsko-slovenské na kruhu točené keramiky. Na základě této podobnosti lze uvažovat o popelnici hrobu 44 jako o imitaci na kruhu vyrobené mísy. Datace na kruhu vyráběné keramiky spadá do úseku od konce 3. stol. po počátek 5. stol. (*Tejral 1985*, 112, 114).

Hrncovitá nádoba s kolmými stěnami a ven vykloněným okrajem

Na pohřebišti se tento typ nádoby našel v hrobě 45 (tab. XIII: 4). Vyznačuje se rozevřeným okrajem, válcovitým tělem a zúženou spodní částí, která se sbíhá k odsazené nožce. Povrch je upraven hlazením a keramická hmota obsahuje slabou příměs písku. Tento typ je velmi blízký předešlému, odlišuje se pouze větší výškou výdutě. *J. Tejral* (*1975a*, 86, tab. 20: 4, 5) upozornil na podobné kusy ze Šaratic (hroby 14, 26, 76 – *Trňáčková 1960*, 563, 564, 570, obr. 5: 3, 7; 7: 5). Obdobná nádoba je známá z pohřebiště na lokalitě Čierny Brod (hrob 12 – *Kolník 1975*, 346, 364, 365, obr. 6: 1–8; 17: 2), zde však byl její povrch hrubý a ne hlazený jako v případě velatické nádoby. *T. Kolník* (*1975*, 365, obr. 17) ji přiřazuje ke skupině dvoukonických hrnců s ven vyhnutým okrajem a soudí, že náleží do nejmladšího horizontu žárových pohřebišť. Tyto nádoby jsou zařazeny do druhé poloviny 4. stol., případně do počátku doby stěhování národů (*Kolník 1975*, 365). Na tomto místě je však nutné poznamenat, že nádoba z hrobu 12 se svou tektonikou (odsazení dna, téměř kolmé stěny) odlišuje od dvoukonických hrnců, a tak její chronologické zakotvení nemusí být tak ostře vymezeno. Nelze tedy vyloučit její výskyt i v první polovině 4. stol. Tento předpoklad však bude nutné ověřit srovnáním s celky, v nichž budou obsaženy artefakty, které lze konkrétně chronologicky zařadit. Zatím však takové situace postrádáme.

Hrncovitá nádoba zdobená trojicí důlků na výduti

K hodnocené nádobě bez nálezového kontextu 2/Pa 79/81 (tab. XX: 2) lze nalézt analogii na pohře-

bišti Ivanka pri Dunaji (hrob 8 – *Kraskovská 1965*, 164, 173, tab. III: 3). Toto pohřebiště je rámcově datováno do druhé poloviny 3. stol. a první poloviny 4. stol. (*Kraskovská 1965*, 175).

Mísovité dvoukonické nádoby

Nádoby tohoto tvaru jsou také nazývány jako terinovité mísy na nožce (*Tejral 1975a*). Ve Velaticích jsou zastoupeny ve dvou velikostech – menší formy, s průměrem ústí mezi 15–21 cm a výškou do 10 cm (hroby 28, 43 – tab. X: 1; XIII: 2), a větší formy, s průměrem ústí mezi 21–30 cm a výškou do 20 cm (hroby 29, 31, 34, 36, 40, 46, 48; nádoba bez nálezového kontextu 6/Pa 84/89 – tab. X: 2, 4; XI: 2, 4; XII: 3; XIV: 1, 3; XXI: 1). Tento typ lze rozeznat především na základě dvoukonické tektoniky, mírně ven vykloněného okraje a odsazené nožky. Odsazená nožka náleží mezi typické znaky mísovitých dvoukonických nádob zvláště z oblasti středního Podunají. Maximální výduť je vždy umístěna na pomyslném středu nádoby. Povrch je upraven hlazením, keramické těsto je zpravidla jemně plavené a s příměsí písku. Tato skupina nádob bývá také zdobená, a to jak šikmými žlábky (hrob 36; nádoba bez nálezového kontextu 3/Pa 80/81 – tab. XI: 4; XXI: 3), tak rytými trojúhelníky (hrob 36). Pouze nádoba z hrobu 48 se odlišuje hrubým nehlazeným povrchem.

Tento tvar nádob v různých modifikacích známe z pohřebišť ze středního Podunají, například z lokality Velké Hostěrádky (hroby 28, 30, 38 – *Peškař/Ludikovský 1978*, 45–47, 96, 97, 100, obr. 10: 6; 9: 1, 9), Šitbořice (hrob 42 – *Droberjar/Kazdová 1993*, 130, 131, tab. 10: 42), Šaratice (hroby 39, 43 – *Trňáčková 1960*, 566, obr. 6: 1, 2), Kostelec na Hané (hroby 134, 431 – *Zeman 1961*, 61, 174, obr. 25: D; 83: Ea), Čierny Brod (hrob 29 – *Kolník 1975*, 348, 364, obr. 8: 2), Očkov (hrob 54 – *Kolník 1956*, 272, tab. III: 4), Bešeňov (hrob 55 – *Kolník 1961*, 230, tab. VII: 55a).

Tvarově podobné nádoby, avšak ve většině případů s neodsazenou nožkou, známe i z české a středoněmecké oblasti. Jejich počátky lze hledat již v mladší době římské, jak to dokazuje nádoba typu C5a z Plotišť nad Labem (hrob 381). Popelnice typu C5a se vyskytují v I. a II. fázi pohřebiště a podle *A. Rybové* (*1979*, obr. 23: 1; *1980*, 128, obr. 3: 11) jsou zastoupeny i ve stupni C2. Výmluvné doklady poskytlo pohřebiště na lokalitě Roten Berg bei Loitsche (hroby 84, 340, 341). *F. Gall* (*2005*, 44–47, 123, 168, tab. 12: 84; 45: 340, 341) řádí uvedené popelnice k mísovitým urnám typu S3C a S4F a datuje je převážně do 4. stol., přičemž u typu S3C nevylučuje ani výskyt v 5 stol. Velatickým příkladům je rovněž podobná nádoba z hrobu 146 z pohřebiště v Butzowě, které je datováno do pozdní doby římské a do časného období stěhování národů (*Schmidt 1963*, 73, 86, 87, tab. 10: 146).

Datace exemplářů z Velatic (a podobně i z dalších pohřebišť) je obtížná pro nedostatek dalších hrobových příloh, které by poskytovaly konkrétní informace pro přesnější chronologické zařazení. Jistou oporu nabízí hrobová výbava pohřbu 431 v Kostelci na Hané, kde byl uložen fragment destičkovité spony, rámcově datované do stupně C2 (*Peškař 1972a*, 102). Při hodnocení mísovitých dvoukonických nádob převažuje přístup, podle něhož jsou nezdobené exempláře zpravidla mladší než kusy zdobené (*Kolník 1975*, 364). Podle indicií, které poskytl materiál z Plotišť nad Labem, lze uvažovat o genezi popisovaných nádob již na začátku mladší doby římské, tedy ve stupni C1, s pokračováním ve stupních C2 a C3. *T. Kolník* (*1956*, 272, 278) je řadí do II. fáze keramického vývoje na pohřebišti z Očkova, tzn. především do 4. stol.

Mísa s válcovitou horní částí a ztluštělým okrajem

Z pohřebiště pochází pouze jeden exemplář, a to z kostrového hrobu 20 (tab. VIII: 8). Tvarově se blíží míse typu Droberjar 2309 (*Droberjar 1997a*, obr. 35: 2309). V rámci třídění kvádské keramiky, vytvořeného *V. Varsikem* (*2009*, 227, obr. 7: a, b), pak tyto mísy spadají mezi tvary označované jako formy II. Pro exempláře datované do 1. stol. je příznačné zesílení okraje a mírné vyhnutí hrdla směrem ven. Tyto znaky jsou patrné i na míse z Velatic. Popisovaná keramická skupina dosáhla největší obliby ve 2. stol. (*Pernička 1966*, 47; *Varsik 2009*, 227). Analogické tvary nacházíme jak na sídlištích, tak i na pohřebištích (*Tejral 1970a*, 137, 138). J. Tejral vyslovil myšlenku, že tyto formy jsou typické pro kostrové hroby stupně B1c. Tento názor dokumentoval na příkladech z lokalit Ladná, Zohor, Neu Ruppersdorf, Wilfersdorf a Łeg Piekarski – hrob III (*Tejral 1970a*, 137, 138; *1983*, 92).

Polokulovitá mísa se dnem zdobeným žlábky

K tomu tvaru se hlásí pouze nádoba bez nálezové kontextu 8/inv. č. Pa 13.901/41 (tab. XXI: 5). Podle třídění *E. Droberjara* (*1997a*, obr. 40: 2755) ji lze připsat k typu 2755. Pro začlenění mísy je důležitá výzdoba dna, která je složena z koncentricky rozložených širokých žlábků koncipovaných do oblouků. Tento znak ji přibližuje k mísám, jejichž spodní část je zdobena širokými žlábky, které se rozbíhají od omfalu. Dekor širokých žlábků rozbíhajících se od středu vyklenutého v omfalos k okraji patří k oblíbeným výzdobným prvkům germánské hrnčířské produkce. Tento druh mís známe z prostoru Moravy, Slovenska, naddunajské části Dolního Rakouska a zejména Polska (*Hegewisch 2005*, obr. 6: A;

Peškař 1970, 85, 86). Na sídlišti v Branči patří misky podobného tvaru do horizontu A, který je vymezen léty 120/140–180/200 (*Kolník/Varsik/Vladár 2007*, obr. 12). *J. Tejral* (*1970b*, 194, 203) spatřuje v tomto typu výzdoby doklad severovýchodních vlivů, které se právě kolem poloviny 2. stol. začínají šířit z oblasti przeworské kultury. Ohlas tohoto „stylu" se nejintenzivněji projevuje v pokročilém stupni B2 či stupni B2/C1 (*Tejral 2008*, 72). *M. Hegewisch* (*2005*, 208–210) soudí, že misky, které mají dna zdobená žlábky nebo žebry, tzv. „Rippenschale", se objevují od stupně B2a do stupně B2/C1. Nevylučuje skutečnost, že tento druh výzdoby mohl u některých příkladů vzniknout pod vlivem římských skleněných nádob typu E 181–183.

Mísovité nádoby se zataženým okrajem

Tento typ nádob je na pohřebišti zastoupen šesti kusy (hroby 4, 13, 30, 32, 38, 42 – tab. III: 3; V: 10; X: 3, 5; XII: 1; XIII: 1). Typické znaky této keramické skupiny tvoří dovnitř zatažený okraj, kónický tvar těla, rovné neodsazené dno, případně pouze nízká nožka. Povrch je zpravidla nedbale hlazen, místy se objevují nerovnosti. Důležitým znakem, kterým se tato skupina nádob odlišuje od předchozích skupin, je hrubý keramický materiál s příměsí písku. Exempláře z hrobů 4 a 13 jsou zdobené rytými křížícími se liniemi. Nádoby z hrobů 30, 32, 38 a 42 jsou špatně vypálené, což se projevuje hnědými skvrnami na šedě zbarveném povrchu.

Nádoba z hrobu 4 náleží k časným příkladům tohoto typu, o čemž svědčí přítomnost výrazně profilované římskoprovinciální spony typu A 68. Tato spona náleží ke starším formám s nezvednutým knoflíkem, což nás opravňuje zařadit hrob k polovině 1. stol., tzn. do Kolníkova stupně B1b (k absolutní chronologii viz *Kolník 1971*, 518). *Th. Völling* (*2005*, 22, 91, obr. 12) datoval hrob 4 do druhé fáze moravsko-dolnorakouského vývoje, která odpovídá V. nadregionálnímu horizontu. Podobný keramický tvar lze nalézt v žárovém hrobě z Uherčic (*Tejral 1970a*, 138, 169, obr. 23: 4), nebo také v sídlištním materiálu z Bratislavy-Dúbravky (objekt 129/93), který je datovaný do stupně B1c (*Elschek 1995*, 40, 41, obr. 4: 16). Nádobu z hrobu 13 nelze přesněji datovat jinak než do období starší, případně do počátků mladší doby římské. Toto zařazení lze opřít především o výzdobu složenou z rytých křížících se linií.

Popelnice z hrobů 30, 32, 38, 42 představují variantu tzv. pozdněřímských hrnců – tzv. „Spätrömischer Topf" (*Matthes 1931a*, 9), „Swebischer Töpf" nebo „Kumpf" (*Hegewisch 2007*, 123, 124, obr. 96b). Jako popelnice sloužily mísovité nádoby se zataženým okrajem již ve starší době římské. Tuto skutečnost dokládají výbavy hrobů 10 a 18 z pohřebiště Schweinitz (*Geisler 1979*, 86, 88, 92, obr. 6; 9), kde byly studované nádoby nalezeny spolu s držadlem štítu typu Jahn 9 a železnou přezkou s obdélníkovitým rámečkem typu Madyda-Legutko AG 16. Tyto předměty jsou signifikantní pro stupně B2/C1 a C1a. Na pohřebišti Plänitz je popisovaný typ nádob zastoupen již ve stupni C1a, vyskytuje se však i ve stupni C2 a v přechodu mezi C2/C3 (*Hegewisch 2007*, 124, 125). Podle *F. Galla* (*2005*, 54) se lze s pojednávanými tvary setkat i v průběhu doby stěhování národů, tzn. až do konce 6. stol.

Mísa na nožce

Rekonstruovanou nádobu bez nálezového kontextu 9/inv. č. 13 902–3/41 (tab. XXI: 6) je možné přiřadit k miskám na nožce. V rámci typologického zpracování z pera *E. Droberjara* (*1997a*, obr. 38: 2418) se blíží typu Droberjar 2418. Naposledy se detailně problematice tohoto tvaru věnovali *E. Droberjar* a *J. Prostředník* (*2004*, 81–83), kteří datují jeho výskyt od starší doby římské až do pozdní doby římské/počátku stěhování národů. Největší obliby se misky na nožce dočkaly v mladší a pozdní době římské.

Mísy s trychtýřovitě tvarovaným ústím

V hodnoceném materiálu k tomuto druhu připisujeme popelnici z hrobu 41 (tab. XII: 4) a nádobu uchovávanou ve sbírkách Národního muzea v Praze (tab. XXI: 7). Pro oba exempláře je typické trychtýřovitě rozevřené hrdlo, maximální výduť v horní části nádoby a odsazená nožka. V případě nádoby z hrobu 41 byl několikrát uveden názor, že byla vytočena na hrnčířském kruhu (*Tejral 1975a*, 93, obr. 13: 3; *1982*, 31, tab. IV: 6). Rekonstruovaná nádoba však na svém povrchu nenese žádné stopy po vytáčení na hrnčířském kruhu. Oba popisované příklady napodobují svou tektonikou na kruhu vytáčené tvary s trychtýřovitě odsazeným hrdlem. Pomyslným vzorem mohly být nádoby podobné popelnicím z Hrubčic-Košíků (hroby 2, 3), Určic a Kostelce na Hané (hrob 386 – *Tejral 1975a*, tab. 5: 7, 9; *1985*, 106, obr. 2: 5; 3: 1, 2). Hrob z Určic je datován na základě přítomnosti štítovité spony typu Matthes-A na přelom 3. a 4. stol. (*Peškař 1972a*, 134; *Tejral 1975a*, 29, 30, tab. 7: 1–3, 6, 11). Obdobné chronologické postavení mají i hroby z Hrubčic-Košíků (*Tejral 1975a*, 39). Lze tedy předpokládat, že kusy z Velatic časově spadají do 4. stol. Použití uren, které svým tvarem napodobují domácí na kruhu vyrobenou keramiku, je doloženo nejen ve Velaticích, ale také na pohřebištích ve Velkých Hostěrádkách (*Peškař/Ludikovský 1978*, 56, 57) a Plotištích nad Labem (*Rybová 1976*).

Germánská domácí keramika vyráběná na hrnčířském kruhu

Z prostoru pohřebiště pochází tři popelnice a několik zlomků okrajů a výdutí zdobených rytou vlnicí (tab. XVIII: 2–5, 8) z rozrušených hrobů.

Mísy s válcovitou horní částí a ven vykloněným okrajem

Urny tohoto typu pochází z hrobů 24 a 33 (tab. IX: 2; XI: 1). Spektrum rozšiřuje nádoba bez nálezového kontextu 1/Pa 73/81 (tab. XX: 1). Pro všechny tři nádoby jsou typickými znaky ven vykloněný okraj, válcovitá horní část – výduť nasedající na konickou spodní část nádoby a odsazená nožka. Nádoba z hrobu 33 je zdobena trojřadou vlnicí, která je umístěna na odsazeném poli. Popelnice z hrobů 24 a 33 mají ve své spodní části dvojici reparačních otvorů. S reparovanou keramikou se setkáváme i v materiálu ze sídlišť zlechovského typu, kde jsou tyto opravy interpretovány jako doklad vzácnosti či menší dostupnosti (*Tejral 1982*, 41). Nelze však vyloučit ani jiné důvody reparace, ukazující na nám již dnes nepoznatelnou vazbu majitele k oné konkrétní nádobě (podrobně *Novák*, *v tisku*).

Takřka analogické kusy lze vysledovat na středodunajských žárových pohřebištích. Uvést můžeme například Šitbořice – hrob 26 (*Droberjar/Kazdová 1993*, 124, tab. 8: 1) a Čierny Brod – hrob 20 (*Kolník 1975*, 347, obr. 6: 19). Další velmi podobný kus pochází z kostrového hrobu 13 z Pohořelic (*Čižmář 1997*, 23, 24, 27, obr. 6: 1). Mísa z hrobu 24 má válcovitou výduť členěnou dvěma žebry a nádoba bez nálezového kontextu 1/Pa 73/81 pouze jedním žebrem. Popelnice s výdutí členěné žebry pochází rovněž ze žárového pohřebiště ve Velkých Hostěrádkách (hroby 41, 45 – *Peškař/Ludikovský 1978*, 100, 101, obr. 11: 1, 2), avšak tyto tvary se od urny hrobu 24 odlišují výrazně prohnutým hrdlem a dvojkónickou tektonikou.

Všechny tři mísy patří k moravsko-slovenské skupině na kruhu točené keramiky, která je na území Moravy nazývána jako keramika jiříkovického typu (*Pernička 1970*, 76). O charakteristice tvarové škály mísovitých nádob různých typů pojednali *I. Peškař* (*1988*; *Peškař/Ludikovský 1978*, 57–68) a *J. Tejral* (*1985*). Tato keramika je z prostoru středního Podunají známa v časovém rozpětí od konce 3. stol. po počátek 5. stol. (*Tejral 1985*, 112, 114). Nejintenzivněji se však vyskytuje v průběhu 4. stol. (*Trňáčková 1960*, 603; *Vachůtová 2007*, 402–404, 407; *Varsik 2008*, 40, 41). K roku 400 (*Tejral 1999*, 241) je datován bohatý kostrový hrob 13 z Pohořelic. Součástí jeho inventáře byla mísa sledovaného typu. Jiříkovickou keramiku známe také z materiálu sídlišť zlechovského typu z počátku 5. stol., kdy již dochází k jejímu postupnému vyznívání (*Tejral 1982*, 41). V rámci relativní chronologie je možné ji začlenit do materiální náplně stupňů C2 až C3/D1, D1 (*Elschek 2006*, 394; *Zeman 2006*, 437–442).

Dvoukónická mísa s ven vykloněným okrajem

Tento tvar je na pohřebišti zastoupen pouze jedním kusem – urnou z hrobu 35 (tab. XI: 3). Od předešlého typu se odlišuje dvoukónickou tektonikou a členěním výduti do tří polí – do pásů, které jsou zdobené vlnicemi. Spodek nádoby se také, jako u mís s válcovitou horní částí a ven vykloněným okrajem, sbíhá k odsazené nožce. Tvarově blízký kus byl objeven v hrobě 7 na pohřebišti z Očkova (*Kolník 1956*, 238, 270, tab. III: 8). Tento hrob obsahoval železnou jednodílnou sponu s podvázanou úzkou nožkou. *T. Kolník* (*1965*, 209, 210) tento typ spínadla datuje od konce 2. stol. do počátku 5. stol. a jeho největší rozkvět vidí ve 3. a 4. stol.

Další analogická nádoba byla zajištěna v hrobě 90 na pohřebišti z Abrahámu (*Kolník 1980*, 42, tab. XXX: 90a, 90b). Součástí výbavy rozrušeného hrobu byla bronzová jednodílná spona s hrotitou nožkou. Tento typ spínadla je řazen do období od druhé čtvrtiny 3. stol. do počátku 4. stol. (*Kolník 1965*, 214; *Peškař 1972a*, 119, 120; *Tejral 1998*, 394, 396, obr. 3: 17). Tato chronologická zjištění ale neumožňují přesnější zařazení nádoby, je tedy nutné počítat pouze s rámcovou datací od konce 3. stol. do počátku 5. stol.

Římskoprovinciální keramika

Mortaria

Sedm zlomků mortarií patřících do skupiny římskoprovinciální keramiky žlutooranžové barvy bylo získáno z rozrušeného hrobu 18 (tab. VII: 11–13). Nelze vyloučit, že střepy původně spočívaly v kulturní vrstvě. Fragmenty mají poškozený povrch a pouze v jednom případě se podařilo identifikovat stopy po světlezelené glazuře. Jeden ze střepů nese na vnitřní straně pro mortaria typickou vrstvu jemného písku. Pět zlomků náleží k vodorovně rozšířeným límcovitým okrajům. Uvedené fragmenty pochází z více nádob. Problematiku výskytu mortarií na středodunajských pohřebištích shrnuli *I. Peškař* a *K. Ludikovský* (*1978*, 70, 71). Datování souboru z rozrušeného hrobu 18 je s ohledem na nálezové okolnosti obtížné. Fragment stěny jedné z nádob, se stopami glazury, by umožňoval zařazení k materiální náplni 3. a 4. stol. (*Krekovič 1973*, 102; *1998*, 24; *Peškař/Ludikovský 1978*, 71). V uvedeném časovém úseku dochází k jejich největšímu rozšíření ve středodunajském barbariku, jak nás kromě nálezů z pohřebišť informují i doklady na sídlištích (*Beljak/*

Kolník 2007, 143; *Kolník/Varsik/Vladár 2007*, 35, obr. 19; 20; *Vlach 2007*, 451, obr. 10: 4; *Tejral 2008*, 92, 93). S glazovanými mortarii se setkáváme i na počátku 5. stol. (*Zeman 2006*, 441, obr. 2: 2, 3).

Džbán

Zlomek výdutě džbánu vyrobeného z jemné šedobéžové hrnčiny s hladkým povrchem vydal rozrušený hrob 17 (tab. VII: 6, 7). Z tohoto hrobu je známé i dno s odsazenou nožkou a několik atypických střepů, vše vyrobené ze stejného materiálu. Všechny fragmenty mají poškozený povrch. Zmíněné střepy pravděpodobně náleží jedné nádobě. Zlomky džbánů vyrobených ze šedé jemné keramiky poskytlo pohřebiště ve Velkých Hostěrádkách. Tyto tvary zařadili autoři jeho zpracování do 4. stol. (*Peškař/Ludikovský 1978*, 72). Tento typ nádob tvořil rovněž inventář bohatého hrobu 13 v Pohořelicích (*Čižmář 1997*, obr. 4: 4; 5: 4), který je datován k roku 400 (*Tejral 1999*, 241).

Spony

Spínadla pocházející z pohřebiště ve Velaticích byla několikráte podrobně zhodnocena v pojednáních od *J. Tejrala* (*1970a*; *1970b*; *1971*; *1983*; *1998*) a *I. Peškaře* (*1972a*), proto se budeme věnovat pouze případným doplňkům vycházejícím z novějších publikací.

Spony barbarské provenience

Bronzové trubkovité spony

Tento druh spínadel je doložen dvěma exempláři v bohatém hrobě 9 (tab. VI: 5, 6; *Poulík 1950*, obr. 71: b, x). Rovněž materiál z rozrušených hrobů vydal celkem tři kusy, z nichž některé byly získány teprve nedávno (tab. XVI: 1; XVII: 1, 2) a v rámci třídění *O. Almgrena* (*1923*, tab. IV: 75, 77) spadají do druhé série IV. skupiny, blíží se tak typům A 75, A 77. První doklady trubkovitých spon v Čechách je nutné sledovat již ve stupni B1b, tj. 20/30–50/70 (*Droberjar 1999*, 84, 158, 163). Období jejich největší obliby ve středním Podunají je hledáno ve druhé polovině 1. stol., tedy v relativně-chronologickém stupni B1c (*Kolník 1971*, 518; *1977*, 154, 157; *Tejral 1983*, 90, obr. 11), připouští se však i jejich výskyt v první třetině následujícího věku. Nelze vyloučit ani jejich přežívání k polovině 2. stol. (*Tejral 2001*, 204, 205), případně vzácně až do druhé poloviny 2. stol. (*Komoróczy 1999*, 172; *Tejral 2008*, 76, obr. 4: 6; *Svoboda 1948*, 65, 66). V rámci sledovaného prostoru patří k velmi oblíbeným sponám, o čemž svědčí jak jejich nálezy na pohřebištích (*Friesinger 1976*, tab: 2: 3, 4; *Kolník 1980*, tab. XXVIII: 87b; LXXVIII: 11b), tak na sídlištích (*Jílek 2007*, obr. 2: 1, 2; *2009*, obr. 13: 12).

Stříbrná vendická spona typu Almgren 26

Na velatickém pohřebišti je tento exemplář zastoupen pouze jedním kusem, který obsahoval bohatý hrob 9 (tab. VI: 7; *Poulík 1950*, obr. 71: u–w). Spona představuje již vyvinutou, pozdní formu. Se sponami A 26 se lze setkat v Čechách již ve stupni B1a, poté i B1b (*Droberjar 1999*, 83, 84). K podobnému zjištění dospěl *A. Leube* (*1978*, 12, 36, 37) při zpracování pohřebiště v Neubranderburgu. *I. Peškař* (*1972a*, 69) kladl inventář hrobu 6/1943 (podle nového číslování hrob 9) na konec 1. stol. *J. Tejral* (*1983*, obr. 11; *2001*, 213) soudí, že hrob lze zařadit do stupně B1c, který rámcově odpovídá období klaudiovsko-flaviovskému (tzn. 50–100 n. l.). Z chronologického hlediska je zajímavý výskyt pozdní bronzové spony A 26 spolu s časnou bronzovou kolínkovitou sponou v kostrovém hrobě 147 z pohřebiště na lokalitě Wahlitz (*Schmidt-Thielbeer 1967*, 20, 84, tab. 60: 147). Celek lze datovat podle časné kolínkovité spony na počátek 2. stol. (srov. *Tejral 1998*, 392). *T. Kolník* (*1971*, 518) počítá s výskytem prvních kolínkovitých spon na samém konci stupně B1c.

Železné spony s širokou válcovitou hlavicí

Pár spon náležících do 8. série Almgrenovy V. skupiny poskytl inventář hrobu 1 (tab. I: 5, 6; *Červinka 1936*, 111; *Tejral 1971*, 34, 35). Spínadla patří do skupiny 3b podle třídění *H. Machajewského* (*1998*, 189, obr. 2: 16). Původ železných spon s válcovitou hlavicí je hledán v oblasti przeworské kultury (*Tejral 1971*, 35). Tento druh spon lze datovat do stupně B2b a částečně i do B2/C1 (*Machajewski 1998*, 192; *Tejral 1971*, 37; *2008*, 72). Z prostoru středního Podunají je známe jak z pohřebišť (*Tejral 1971*, 35), tak ze sídlišť, kde je nacházíme v objektech, které zanikly v průběhu markomanských válek (*Tejral 1998*, 392; *2008*, 72).

Železná spona s páskovým esovitě prohnutým lučíkem

Toto spínadlo je na pohřebišti zastoupeno pouze jedním kusem, a to z hrobu 1 (tab. I: 4). *J. Tejral* (*1971*, 37, 38) jej přiřadil k okruhu železných przeworských spínadel a datoval do stupně B2b. *I. Peškař* (*1972a*, 91, 92) počítá s výskytem tohoto typu v průběhu 2. stol. a nevylučuje jeho přítomnost i na počátku 3. stol. Z chronologického hlediska je zajímavý společný výskyt popisovaného druhu spon spolu se železnou trubkovitou sponou typu A 86 v hrobě 175 na pohřebišti z Abrahámu (*Kolník 1980*, 62, 63, tab. L: 175b, 175c). Tento hrob je datován do pozdní

fáze stupně B2 (*Beljak/Kolník 2006*, 81). Železné trubkovité spony typu A 86 byly získány také na další slovenské lokalitě Gbelce-Tehelňa (hrob 3/61). Spínadla jsou řazena do pozdní fáze stupně B2 a do stupně B2/C1 (*Beljak/Kolník 2006*, 82).

Bronzová spona VII Almgrenovy skupiny

Fragment bronzové spony (tab. XVII: 5) z rozrušených hrobů připisujeme na základě tvarování nožky a zachycovače k spínadlům VII. Almgrenovy skupiny (*Almgren 1923*, tab. IX: 193, 201–203, 210). Podle *I. Peškaře* (*1972a*, 105, tab. 20: 4–7, tam i starší literatura) se vyskytují od sklonku 2. stol. a během první poloviny 3. stol. Největší obliby dosahují v první polovině 3. stol. (*Tejral 1998*, 394; *2006b*, 137).

Bronzová dvoudílná spona s podvázanou nožkou a samostřílovou konstrukcí

Kompletně zachovalá spona typu náležící do VI. Almgrenovy skupiny (*Almgren 1923*, tab. VII) pochází se vší pravděpodobností z rozrušených hrobů (tab. XVII: 6). Podobné exempláře byly na středodunajském území zjištěny v materiálu z rozrušených hrobů v Hodoníně (*Peškař 1972b*, 111–113, obr. 2: 4), Náklu (II)-Mezicích (*Peškař 1972a*, 117, tab. 33: 5) a Očkově (*Kolník 1965*, 204 obr. 12: 12). Příklady z Hodonína a Nákla (II)-Mezic datuje *I. Peškař* (*1972a*, 117; *1972b*, 113) nejdříve na rozhraní 3. a 4. stol. Exemplář z Hodonína začlenil *J. Bemmann* (*1998*, 256, 257, 260) ke sponám typu Erfurt, pro něž je kromě dvoudílné konstrukce typický lučík tyčinkovitého průřezu. V tomto znaku se od spony z Velatic, jež má páskovitý lučík, zřetelně odlišují. Spony typu Erfurt datuje především do stupně C1, případně na rozhraní stupňů C1 a C2. Pro dataci jsou důležitá zjištění získaná z rozboru materiálu pohřebiště v Plotišti nad Labem (hrob 238). Hrob 238 byl vybaven bronzovou sponou typu A 161–162 a byl začleněn do II. fáze trvání pohřebiště, která odpovídá rozmezí mezi lety 260–300/310, rámcově tedy stupni C2 (*Rybová 1980*, 143, 154, 167, 168, 217, obr. 9: 11). Našemu nálezu je blízká spona z hrobu 117 na pohřebišti v Zethlingeně. Pohřeb je datován do 3. stol. (*Worbs 1979*, 20, 37, 91, 92, obr. 8; tab. 2: 117). Hojný výskyt spon VI. Almgrenovy skupiny je doložen v areálu kultury wielbarské a také na území kultury bogaczewské. V prostředí wielbarské kultury a západního Pobaltí jsou kladeny do stupňů C1 a C2a (*Jaskanis 2005*, 90). Exempláře zdobené metopovitým vzorem jsou považovány za chronologicky pozdější než příklady bez zdobení, které náleží stupni C1 (*Szymański 2005*, 24). Zdá se tedy obtížné vysledovat počátek používaní hodnoceného spínadla, nelze však vyloučit již druhou čtvrtinu 3. stol. Konec jeho obliby pak lze hledat na počátku 4. stol. Podle chronologie vypracované pro Čechy *K. Godłowským* (*1992*, 32, 34, obr. 11: 8) by spínadlo patřilo do stupňů C1b a zejména C2. *J. Schuster* (*2004*, 129) datuje tento typ spon do širokého časového úseku od stupně C1 do počátku doby stěhování národů. Časové určení je značně ztíženo nedostatkem analogických kusů z dobře datovaných celků z prostoru středního Podunají.

Spony římskoprovinciální provenience

Bronzová vojenská spona

Tento druh spony (tab. II: 2) pochází z výbavy hrobu 2 (*Beninger/Freising 1933*, 21; *Tejral 1971*, 31, 32, obr. 3: 6). Spínadlo lze rámcově připsat Almgrenovu 15. typu (*Almgren 1923*, 106, tab. I: 15), podle třídění *V. Jobsta* (*1975*, 54, tab. 13: 83, 84) pak variantě 9B. *A. Böhme* (*1972*) tento druh spon zařadila k typu 14a (nečleněné jednoduché drátovité spony) a *E. Riha* (*1979*, 59–61, tab. 3: 128) k typu 1.6.4. Během jejich dlouhého vývoje se můžeme setkat s širokou škálou tvarových forem. Časné příklady lze vysledovat v Čechách, jedná se o exempláře z hrobu 133 z Dobřichova-Pičhory (*Droberjar 1999*, 140, tab. 76: 9; *Droberjar/Sakař 2000*, 29, obr. 8: 7; *Svoboda 1948*, 74–76, obr. 7: 2) a z hrobu XXVI/37 z Třebusic (*Droberjar 1997b*, 281). Z moravského prostředí je známa velatickému kusu podobná spona, získaná detektorem kovů na sídlišti v Prosiměřicích (*Jílek 2007*, 170). Popisované spony jsou rozšířené zejména v západních provinciích a v kastelech hornogermánského limitu, které byly založeny Domitianem, známé jsou však i z civilních staveb a místy se také objevují v ženských hrobech (*Böhme 1972*, 13, 14). V římském Porýní je také hledán jejich původ.

Datace popisovaných spon je poměrně široká, neboť se objevují již v 1. stol. (*Ettlinger 1973*, 41; *Peškař 1972a*, 88). Největší obliby dosahují na konci 1. stol. a v první polovině 2. stol. (*Böhme 1972*, 13, 14). Rozsáhlý soubor vojenských spon vydal vicus v Kalsdorfu u Grazu. *H. Heymans* (*1997*, 328, 329) datuje tyto nálezy od poloviny 1. stol. až po počátek 2 stol. a soudí, že k jejich značnému rozšíření do provincií Pannonie a Norica, jakož i následně do naddunajského barbarika došlo v době flaviovské, kdy jsou tyto spony nejvíce oblíbeny. Setkáme se však i s jejich přežíváním, to je v římskoprovinciálním prostředí doloženo i v pokročilém 2. stol. a vzácně i na počátku 3. stol. (*Riha 1979*, 59–61). Podle zmíněných poznatků lze sponu z 2. velatického hrobu zařadit do druhé poloviny 1. stol. (*Tejral 1971*, 31, 32), případně do první poloviny 2. stol. (*Jobst 1975*, 54; *Peškař 1972a*, 88, 89).

Bronzové výrazně profilované spony A 68

Výrazně profilované spony A 68 jsou na pohřebišti doloženy celkem 4 kusy. Časná varianta tohoto typu, s málo výraznou profilací a horizontálně umístěným knoflíkem na patce, byla nalezena v hrobě 4 (tab. III: 4). Poněkud typologicky pokročilejší varianta, s výraznou profilací, zvednutým knoflíkem na nožce a dvěma otvory prolomeným zachycovačem, je známa z kostrového hrobu 20 (tab. VIII: 2). Další dva fragmenty tohoto typu poskytl materiál z rozrušených hrobů (tab. XV: 6; XVII: 3).

Počátek výskytu spon A 68 – časných forem, je některými autory hledán již v tiberiovském období (*Tejral 1968*, 500), zejména v jeho pozdní fázi (*Tejral 1977*, 322). Nejvíce oblíbeny však byly ve stupních B1b a B1c (*Mączyńska 2001*, 165). Do stupně B1b jistě patří, podle kriterií stanovených *T. Kolníkem* (*1971*, 514), typologicky časný exemplář z hrobu 4. Pozdní varianty spon s výraznou profilací a zvednutým knoflíkem na patce řadí *T. Kolník* (*1971*, 518; *1977*, 157) již do stupně B1c. Ty jsou doloženy i ve stupni B2a (*Mączyńska 2001*, 179).

Bronzové kolínkovité spony s polokruhovitou záhlavní destičkou

V materiálovém fondu z velatického pohřebiště jsou obsaženy dva kusy spínadel typu A 247. Jeden, poškozen žárem ohně, byl získán z rozrušených hrobů (tab. XVI: 2; XVII: 4; *Peškař 1972a*, 52, tab. 17: 3), druhý pochází z nových nálezů získaných detektorem kovů a jeho příslušnost k souboru z rozrušených hrobů je vysoce pravděpodobná. Datací tohoto typu spon se podrobně zabývali *J. Tejral* (*1971*, 32) a *I. Peškař* (*1972a*, 96). Oba vidí počátek jejich masového rozšíření v polovině 2. stol. Konec jejich obliby je těžko určitelný – postupně vyznívají až do počátku 4. stol. V barbarském prostředí se s nimi setkáváme nejvíce v období od poloviny 2. stol. po počátek 3. stol., kdy byly rovněž nejvíce užívány v římských provinciích (*Böhme-Schönberger 1998*, 363; *Olędzki 2007*, 116).

Součásti opasků

Pojednání o součástech opasků doložených na pohřebišti bylo již provedeno *J. Tejralem* (*1970a*; *1970b*; *1971*) v rámci zpracování chronologicky vypovídajících hrobových celků. Součásti opasků z Velatic byly také zahrnuty do komplexních nebo regionálních zhodnocení opasků v době římské (*Bemmann 1999*; *Garbsch 1965*, 233; *Kvetánová 2006*; *Madyda-Legutko 1986*; *Motyková-Šneidrová 1964*).

Opasek A (noricko-pannonská pásová garnitura a koncové rourkovité kování)

Nekompletní noricko-pannonskou pásovou garnituru obsahoval hrob 9 (tab. VI: 1–4). Součástí výbavy hrobu byly následující části opasku: kachničkovité kování typu Garbsch E3g, článkovité kování typu Garbsch Ka (2 kusy), profilované nákončí typu Garbsch R2, větší nýty s kloboukovitou hlavicí (7 kusů), menší nýty s kloboukovitou hlavicí (4 kusy), stříbrné rourkovité kování s rytým dekorem.

Noricko-pannonská pásová garnitura – kachničkovitá kování typu Garbsch E3g se vyskytují od pokročilého 1. stol. do poloviny 2. stol. Datování článkovitých nezdobených kování typu Ka je poněkud širší, známe je od pozdně augustovského až do hadrianovského období. Profilované nákončí typu R2 pak lze připsat stejnému časovému úseku jako kování Ka (*Garbsch 1965*, 99, 101, 102, 105). Pokud máme shrnout chronologické postavení těchto složek opasku na území Čech a středodunajského barbarika, pak lze říci, že v Čechách se tyto pásové garnitury objevují již ve stupni B1a (*Droberjar 1999*, 144, 145). Četné slovenské, jakož i dolnorakouské nálezy pak lze zahrnout do materiální náplně stupně B1 (*Adler 1976*; *Kolník 1977*; *Kvetánová 2006*, 397–400).

Koncové rourkovité kování – stříbrné koncové rourkovité kování lze podle analogických bronzových kusů získaných v hrobě IV v Dobřichově-Pičhoře (*Droberjar 1999*, 95, tab. 10: 5) a v královském hrobě v Mušově (*Carnap-Bornheim 2002*, 226, 227, 276) přiřadit k okrajovým kováním. Kování zdobilo pravděpodobně jedno ze tří zakončení opasku[8] (srov. *Garbsch 1965*, obr. 58), který se však v hrobě 9 nezachoval kompletní (chybí přezka, druhé kování typu Garbsch R2 atd.). Zda se jedná o zjednodušenou součást noricko-pannonského opasku bez prolamované destičky, nebo o abstrahovanou barbarskou napodobeninu, nelze zatím kriticky rozpoznat. Koncová rourkovitá kování nepatří k chronologicky citlivým nálezům. Známe je především ze starší doby římské a stupňů C1 a C1/C2. Ojedinělý je výskyt z pozdní doby římské a počátku období stěhování národů (*Carnap-Bornheim 2002*, 225, 226, 276–280).

Opasek B (polokulovitá přezka typu Madyda-Legutko D1, 2x koncová rourkovitá kování, obdélníkové kování)

Kompletně zachovalý opasek pochází z kostrového hrobu 20 (tab. VIII: 3, 5–7). Skládá se z bronzové polokulovité přezky typu Madyda-Legutko D1 (*Madyda-Legutko 1986*, 132), ze dvou bronzových rourkovitých koncových kování zdobených rytou výzdobou a z obdélníkovitého kování (*Poulík 1950*, obr. 70).

[8] K jiným možným interpretacím kování viz *Carnap-Bornheim 2002*.

K přezce nalezl vhodnou analogii *J. Tejral* (*1970a*, 122) ve výbavě knížecího hrobu z lokality Vysoká pri Morave (*Ondrouch, 1957*, 32, obr. 8). Blízké paralely (bronzové i železné) zdobené rytou výzdobou lze nalézt na pohřebišti Kemnitz (hrob 431 – *Geisler 1974*, 50, tab. 40: 431,4) a Stare Łysogórki[9] (hrob 27 – *Hauptmann 2001*, 271, tab. 6: 27). Hodnocený kus z Velatic náleží k nejčasnějším příkladům, a to zejména díky společnému výskytu se sponou A 68 v hrobové výbavě. Datování přezek typu Madyda-Legutko D1 (*Madyda-Legutko 1986*, 26) spadá do chronologicky širokého úseku počínajícího stupněm B1 a konče počátkem stěhování národů. Dvě koncová rourkovitá kování byla nalezena nedaleko pánevní oblasti kostry. Tato skutečnost vede k domněnce, že tyto předměty náleží k opaskové garnituře. Nezodpovězenou otázkou však zůstává, kde přesně byla na opasku připevněna. Na základě jejich tvaru předpokládáme, že se jedná o okrajová ozdobná kování. K opasku také náleží obdélníkové kování se zběžně provedeným rytým dekorem, které je na spodní straně opatřeno nýtem – destičkou na připevnění ke kožené části pásu. Toto kování bylo spolu s přezkou nalezeno v pánevní oblasti. Tvarově blízký, časně datovaný kus pochází z kostrového hrobu 21 z lokality Sobocisko (dříve Zottwitz), kde byl nalezen spolu s železnou záponou typu Werner C (*Droberjar 2006b*, 34), zařazení hrobu tak spadá na počátek 1. stol. n. l. (*Ibragimow 2009*, 97, 116, obr. 43; *Pescheck 1939*, 50, obr. 42: 4). Obdobný předmět lze doložit na pohřebišti Stare Łysogórki (hrob 18 – *Hauptmann 2001*, 269, tab. 4: 18/l), kde se vyskytoval spolu s bronzovou trubkovitou sponou A 74, kterou lze připsat sklonku stupně B1 a stupni B2 (*Hauptmann 2001*, 260). S železnou trubkovitou sponou typu A 75 bylo podobné kování zjištěno i v hrobě 96 na pohřebišti z Abrahámu (*Kolník 1980*, 43, 44, tab. XXXI: 96/c). Další příklad popisovaného typu kování je znám z hrobu 232 z pohřebiště v Kamieńczyku. Hrob náleží stupni B1 (*Dąbrowska 1997*, 52, tab. CXVII: 232/6). Na pohřebišti v Niedanowu v hrobě 417 bylo zastoupeno spolu s přezkou typu Madyda-Legutko D1 a sponou s očky typu A 57, díky níž je hrob datován do stupně B2a (*Ziemlińska-Odojowa 1999*, 78, 112, 117, tab. CLIII: 4). Můžeme tedy říci, že obdélníkové kování opatřené jedním nýtem nepatří k chronologicky citlivým nálezům a lze se s ním setkat během časné a starší doby římské.

Opasek C (přezka s obdélníkovitým rámečkem typu Madyda-Legutko G1, nákončí opasku typu Raddatz J I)

Přezku jednodílné konstrukce s obdélníkovitým rámečkem typu Madyda-Legutko G1 (*Madyda-Legutko 1986*, 132) a nákončí opasku s trapezoidním dříkem typu Raddatz J I obsahoval hrob 1 (tab. I: 1, 2; *Tejral 1970b*; *1971*, 43, 44). Oba předměty jsou vyrobeny ze železa. Těmto součástem opasku se podrobně věnoval a četné analogie k nim shromáždil *J. Tejral* (*1970b*, 190; *1971*, 44–46). Předměty jím byly zařazeny na konec starší doby římské do období markomanských válek. Podle rozboru zmíněného autora odráží ohlas severovýchodních – przeworských vlivů. *C. von Carnap-Bornheim* (*2002*, 203) řadí sledovaný typ nákončí podle přítomnosti spon s válcovitou hlavicí do stupně B2b. Zastoupení nákončí opasku typu Raddatz J I na území Čech naposledy věcně shrnul *E. Droberjar* (*1999*, 93, tab. 77: 145/2), který jejich dataci hledá v úseku od stupně B2 po stupeň C1.

Jehlice

Na pohřebišti byly nalezeny dvě kostěné, jedna bronzová a jedna železná jehlice.

Bronzová jehlice s profilovanou hlavicí

Fragment jehlice s profilovanou hlavicí pochází z výbavy hrobu 9 (tab. VI: 8). V některých publikacích (*Poulík 1950*, obr. 71; *Tejral 1970a*, 170) je předmět označován jako železný, což však pro stopy natavení můžeme vyloučit. Na hlavici jehlice je přitaven slitek modravého skla ze skleněné nádoby, která byla také součástí hrobové výbavy. Typologicky lze tedy jehlici zařadit pouze rámcově. Jistým vodítkem je přítomnost koncové kuličky a diskovitého žebírka na spodní části hlavice. Tyto znaky ukazují jednoznačně k jehlicím IV–a podskupiny podle B. Beckmanna, které náleží stupňům především do starší doby římské a vzácně se vyskytují na začátku stupně C1 (*Beckmann, B. 1966*, tab. 2).

Železná jehlice s kulovitou hlavicí

Jehlice (tab. XVI: 4) pochází z rozrušených hrobů. Typologicky ji lze připsat k IV–b podskupině typu 86 podle *B. Beckmanna* (*1966*, tab. 3: IV–b: 86) nebo k jehlicím typu 4 podle třídění *E. Droberjara* (*1999*, 86). V systematice *A. von Müllera* (*1957*, 33, 34, tab. 6a) by náležela do skupiny B/2 serie. Výše zmíněné typy se hlásí do stupňů B1 a B2 (*Beckmann, B. 1966*, 30; *Droberjar 1999*, 86; *Müller 1957*, 34). Železné jehlice patří ve srovnání s bronzovými kusy k vzácnějším. Tato skutečnost platí zvláště u jehlic s kulovitou hlavicí, protože většina exemplářů tohoto typu je vyrobena z bronzu. Přesnou analogii k popisované jehlici se nám nepodařilo mezi železnými kusy vyhledat. Nejblíže našemu exempláři

[9] Alt Lietzegöricke.

stojí železná jehlice s kulovitou hlavicí III. skupiny, typu 48 podle systému B. Beckmanna z pohřebiště v Sobocisku (hrob 18) ve Slezsku – hrob je datován do stupně B1 (*Ibragimow 2009*, 94, 95, 117, 121, obr. 39: b). Z prostředí wielbarské kultury známe železnou jehlici s jednoduchou členěnou hlavicí typu Beckmann IV–b, 87 z lokality Grzybnica (hrob 60 – *Hahuła/Wołągiewicz 2001*, 28, 37, tab. LVII/60: 1), kde je řazena do starší doby římské. Z pozdní doby římské je doložena železná jehlice s nevýrazně profilovanou hlavicí z pohřebiště na lokalitě Plänitz (hrob 242 – *Hegewisch 2007*, 71, obr. 54: 242). S ohledem na nálezové okolnosti je obtížné jehlici z Velatic datovat. Nelze vyloučit předpoklad, že náleží starší době římské, o čemž by svědčilo tvarování hlavice, avšak, jak ukazuje příklad z Plänitze, jednoduché formy železných jehlic byly oblíbeny i v pozdní době římské.

Kostěná jehlice s odsazenou perforovanou hlavicí

Kostrový hrob 3 vydal kostěnou jehlici s odsazenou perforovanou hlavicí, která byla uložena v dřevěném pouzdře (tab. III: 1). Jehlici lze rámcově včlenit do skupiny IIb – typ 15 podle Beckmanna. Na tomto místě je nutné poznamenat, že jehlice z hrobu 3, na rozdíl od jehlice Beckmannova typu 15, nemá vršek zdobený korunkovitým zakončením. Typ 15 (železná jehlice z pohřebiště na lokalitě Konin) je datován do stupně B2/C1 (*Beckmann, B. 1966*, 18, tab. 1: IIb–15). Velatickému příkladu je však tvarově bližší kostěná jehlice z pohřebiště ve Wymysłowie (hrob 165 – *Jasnosz 1952*, 103–105, obr. 141: 26). Hrob na základě své výbavy patří do stupně B2b, B2/C1. Další příklad – bronzová jehlice s analogicky tvarovanou hlavicí – je znám z pohřebiště v Rheindorfu (hrob 200), jehož chronologické zařazení spadá do 2. stol. (*Uslar 1938*, 127, 236, tab. 23: 54). Na sklonek 2. stol. spadají i kostěné jehlice typu Juga-Szymańska I–3, tvarově blízké našemu exemplář, rozšířené v prostoru bogaczewské kultury (*Juga-Szymańska 2006*, 296, 298, obr. 2: 11, 12). V typologii kostěných jehlic przeworské kultury by jehlice z hrobu 3 patřila k podtypu VIIC, který se vyskytuje ve stupních B1 a B2, přičemž nejvíce jsou jehlice podtypu VIIC oblíbeny ve stupni B2 (*Dulkiewicz 2009*, 229, tab. IV: 71). Zmíněné příklady tedy ukazují ke 2. stol., případně k jeho závěru, což je poněkud pozdější datace než navrhoval *J. Tejral* (*1970a*, 128).

Zbytky dřevěného pouzdra dokládají způsob uchování kostěných jehlic. Z nálezové zprávy čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno, vyplývá, že obal s jehlicí byl uložen u levé ruky kostry. Důležitým konstrukčním prvkem pouzdra jehlice jsou čtyři tenké žlábky, umístěné vždy na zesílené části – vývalku. Můžeme předpokládat, že v nich byly umístěné tenké bronzové kroužky, které zpevňovaly pouzdro. Tyto kroužky (zděře) zmiňuje zpráva čj. 782/1946 v AÚ AV ČR, Brno, jejímž autorem byl výkopce hrobu J. Poulík. Kroužky se do dnešních dnů nezachovaly.

Kostěná jehlice

Kostěnou jehlici rozlomenou ve dva kusy obsahoval ve své výbavě kostrový hrob 20 (tab. VIII: 1; *Poulík 1950*, obr. 70: a). Předmět nelze blíže typologicky začlenit, neboť postrádáme zakončení – hlavici jehlice. Z fotografie (obr. 5: 5), která je součástí příloh nálezové zprávy čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno, je zřetelné, že jehlice byla uložena v pouzdře z organického materiálu. Toto pouzdro bylo navíc zpevněno třemi bronzovými kroužky. Podobné nálezové okolnosti byly popsány u jehlice s odsazenou perforovanou hlavicí z hrobu 3, která byla rovněž uložena v pouzdře obepnutém bronzovými kroužky. Bronzové kroužky (tab. VIII: 4) z hrobu 20 měřily v průměru 1,5 cm. Takřka identické kroužky (průměr 1,2 cm) obsahoval hrob 4 v Mistelbachu, kde byly rovněž nalezeny spolu s kostěnou jehlicí (*Mitscha-Märheim 1956*, 189, 190, obr. 2). Fragment stříbrného kroužku[10] získaného spolu s kostěnou jehlicí na pohřebišti v Nadkole 2 (hrob 44B – *Andrzejowski 1998*, 27, 63, 108, tab. XXXIV: 7, 10) ukazuje na používání obalů pro jehlice i v prostředí przeworské kultury v průběhu stupňů B2a a B2b. Jehlici z hrobu 20 ve Velaticích datujeme do stupně B1c. Toto chronologické zakotvení je podloženo společným výskytem jehlice a pozdní formy výrazně profilované spony A68.

Prsten

Římskoprovinciální železný prsten

Prsteny jsou na pohřebišti zastoupeny pouze jedním železným exemplářem, a to z hrobu 9 (tab. VI: 12). V některých pojednáních byl šperk mylně označen jako bronzový (*Poulík 1950*, obr. 71; *Tejral 1970a*, 170). Prsten náleží k typům s očkem určeným pro gemu či skleněnou vložku, jenž se do dnešních dnů nezachovala. Od očka prstenu se ramena obroučky pozvolna zužují, což je znak ukazující na římskoprovinciálním původ. V rámci typologického systému *Ch. Beckmannové* (*1969*, 38, tab. 2: 20) jej lze připsat k typu 20, který se vyskytuje jak v impériu, tak i v barbariku již v prvním stol. (*Henkel 1913*, 139, 140, 263, 264, obr. 85–87, tab. LVI: 1446; *Beckmann, Ch. 1969*, 52). Podobný,

[10] *J. Andrzejowski* (*1998*, 27) interpretoval fragment kroužku jako část spony.

avšak bronzový exemplář pochází z hrobu XXVIII/42 z Třebusic (*Motyková-Šneidrová 1967*, tab. X: 12). Tento hrob lze podle přítomnosti bronzových trubkovitých spon zařadit na konec 1. stol. až počátek 2. stol. Srovnatelné železné kusy (typ Beckmann 20) známe však i z poněkud mladších hrobových celků, viz například hrob z Karlsburgu (*Jahn 1922*, 20; *Pescheck 1939*, 144, obr. 35: 12) ze druhé poloviny 2. stol. až počátku 3. stol. a hrob 12 z pohřebiště v Preetzu, ze stupně C1 (*CRFB D5*, XXIV–10–10/1.5, tab. 20: 9). Zdá se tedy, že na území svobodné Germánie (starověká *Germania libera*) je nutné s prsteny typu Beckmann 20 počítat až do počátku 3. stol. (*Beckmann, Ch. 1969*, 52).

Skleněný korálek

Žárový hrob 12 obsahoval ve svém inventáři zlomek skleněného korálku zelenavé barvy bochánkovitého tvaru (tab. V: 6). Korálek je obtížné určit kvůli poškození ohněm pohřební hranice. Pokud se o to však přece jen pokusíme, pak by pravděpodobně náležel ke skupině I podle M. Mączyńské (*Tempelmann-Mączyńska 1985*, tab. 1: 13–16). Na základě průměru (1,5 cm) pak k typům 13–16. Tyto typy spadají především do stupňů B2/C1 a C1 a pouze výjimečně přesahují stupeň C2 (*Tempelmann-Mączyńska 1985*, 27, 28).

Toaletní náčiní

Kostěný vícedílný třívrstvý hřeben typu Thomas I

Hrob 5 schraňoval ve své výbavě 9 fragmentů vícedílného třívrstvého kostěného hřebenu s výzdobou složenou z koncentrických kružnic (tab. IV: 2). Díly hřebenu byly spojeny železnými nýty. Pro alespoň rámcové určení typu jsou důležité dva kusy ve tvaru oblouku, které tvořily svrchní část hřebenu. Na základě tohoto znaku lze hřeben připsat k typu Thomas I (*Thomas 1960*, 77 nn.). Tento druh hřebenů je ve středoevropském barbariku řazen mezi léta 250 až 350 (*Pernička 1967*, 72). *J. Tejral* (*2008*, 84) jej jmenuje jako jeden z typických předmětů materiální náplně severodunajských sídlišť stupně C1b.

Pinzeta typu Beilke-Voigt I

Součástí výbavy hrobu 2 byla bronzová pinzeta (tab. II: 3; *Tejral 1971*, 77), kterou můžeme podle tvaru přiřadit k typu Beilke-Voigt I (*Beilke-Voigt 1994*, 109, 110, obr. 9: I). Velatický exemplář patří svým tvarem k chronologicky necitlivému druhu, který známe jak z doby římské, tak z doby stěhování národů (*Hegewisch 2007*, 80; *Tejral 1982*, 145; *Zeman 1961*, 267). Pinzety představují jeden z možných mužských milodarů – pravděpodobně sloužily jako toaletní náčiní k úpravě vousů. Vyskytují se však v menším počtu i v ženských hrobech (*Beilke-Voigt 1994*, 111).

Závěsný kroužek z řemenu picího rohu

Z výbavy hrobu 9 pochází závěsný profilovaný kroužek z řemenu picího rohu (tab. VI: 11; *Tejral 1970a*, 130). Tento kroužek představuje pouze vrchní část závěsu, kterým se řemen připevňoval k okrajovému kování rohu. Typologicky důležitější část, totiž vlastní koncové kování koženého řemínku, se ve výbavě nedochovalo, pravděpodobně proto také velatický kus *J. Andrzejowski* (*1991*) nezařadil do svého zhodnocení picích rohů. Je pozoruhodné, že tento závěsný kroužek představuje jedinou zřejmou část picího rohu ve výbavě hrobu. Podobně tvarované kusy se vyskytují u kování řemenů typu S3, S6 podle typologie *J. Andrzejowského* (*1991*, obr. 14: b–d, g). Takřka identické příklady můžeme vysledovat na pohřebišti z Dobřichova-Pičhory (hrob III – *Droberjar 1999*, 217, tab. 9/III: 8) a ze Sládkovičova (hrob 1 – *Kolník 1980*, 130, tab. CXXVIII: c). Hrob III je *E. Droberjarem* (*1999*, 159) řazen do stupně B1a a hrob 1 ze Sládkovičova pak do stupně B1c (*Kolník 1971*, 517).

Nářadí, nástroje

Nůžky

Nůžky jsou na pohřebišti doloženy třemi exempláři. Jsou zastoupeny jak železné – z inventářů hrobů 7 (tab. IV: 5) a 9 (tab. VI: 14), tak bronzové – z hrobu 2 (tab. II: 4). Rozměrově patří nůžky z hrobu 7 k největším na pohřebišti – měří 23 cm. Druhé v pořadí jsou nůžky z hrobu 9, které jsou dlouhé 13,2 cm, a nejmenší, o délce 8,9 cm, pochází z hrobu 2. Typologií nůžek se prvně zabýval *A. Bezzenberger* (*1924*), na něhož navázal a jeho typologii přepracoval *A. von Müller* (*1957*, 49). Novější pojednání připravili *A. Knaack* (*1978*), *I. Beilke-Voigt* (*1994*) a *E. Droberjar* (*1999*).

Nůžky z hrobu 7 se hlásí k Bezzenbergerově formě A (*Bezzenberger 1924*, obr. 1: 1), k typu A/1 podle *A. von Müllera* (*1957*, 49, 50), nebo k typu Knaack I (*Knaack 1978*, obr. 18: a) či typu Droberjar I (*Droberjar 1999*, 119). Podle detailního morfologického systému pak konkrétněji k typu Knaack Ia (*Knaack 1978*, obr. 3: a). Tento druh není chronologicky citlivý a lze se s ním setkat již v době laténské, přičemž vyznívá ve stupni doby římské C1 (*Knaack 1978*, 21).

Exemplář z hrobu 9 patří ke stejnému druhu jako kus z hrobu 7. Odlišuje se však výzdobou – ta je umístěna na svrchní části obou čepelí a je složena z cikcakovitých linií tvořených drobnými šrafovanými záseky. Identickou výzdobnou techniku mají nůžky z hrobu 88 z Lužce nad Vltavou (*Kytlicová 1970*, 341, obr. 30: 1). Výzdoba u železných nůžek nebývá často zjištěna, což *A. Knaacková* (*1978*, 19) vysvětluje především špatným stavem dochování předmětů.

Bronzové nůžky z hrobu 2 náleží taktéž k typu Knaack Ia a na základě jejich velikosti je můžeme označit jako nůžky malých rozměrů (k vymezení viz *Beilke-Voigt 1994*, 104). Zvyk ukládat do hrobů bronzové nůžky byl nejvíce praktikován u polabských Germánů ve stupni B1 (*Knaack 1978*, 23). S problematikou nůžek v době římské také souvisí otázka, zda představují mužský nebo ženský milodar. Podle posledních shrnutí se zdá, že je nutné s tímto druhem památek počítat jak v mužských, tak v ženských hrobech (*Beilke-Voigt 1994*, 104; *Droberjar 1999*, 119), avšak podle zjištění *A. Knaackové* (*1978*, 26–28) převažují nůžky v mužských hrobech.

Nože

Z lokality známe jak bronzové nože, a to ze žárového hrobu 2 a kostrového hrobu 3 (tab. II: 7; III: 2; *Tejral 1970a*), tak nože železné, které převažují a jsou doloženy v hrobech 1, 7, 9, 12 (tab. I: 3; IV: 4; V: 7; VI: 15, 16; *Tejral 1970a*; *1971*) a v materiálu z rozrušených hrobů.

Nejprve se věnujme bronzovým nožům. Nález z hrobu 2 (tab. II: 7) je již dnes ztracený a jeho podobu známe pouze z náčrtku, který se nachází v inventární knize Moravského zemského muzea v Brně. Rukojeť nože pozvolna přechází v čepel a pouze na spodní straně je znatelné její mírné rozšíření. Držadlo bylo zdobeno dvěma souběžnými svislým rytými liniemi, které rámovaly plastické žebírko. Rozměry předmětu dovolují jeho zařazení k malým nožům, pro které *J. Zeman* (*1961*, 258) stanovil délku do 10 cm.

Druhý bronzový nůž z kostrového hrobu 3 se od výše uvedeného odlišuje přítomností poutka na zavěšení a delší rukojetí. Rozměrově patří k nožům střední velikosti, pro něž *J. Zeman* (*1961*, 258) vymezil rozměry od 10 do 15 cm.

Před nedávnem se nožům s celokovovou rukojetí věnoval *T. Kolník* (*2004*), který vyslovil domněnku, že některé z nich mohly sloužit k medicínským účelům – jako skalpely. Exemplář z kostrového hrobu 3 (tab. III: 2) zařadil *T. Kolník* (*2004*, 197) mezi skalpelovité nože. Podobného tvaru je i výše popsaný nůž z hrobu 2. *T. Kolník* (*2004*, 197) vycházel z předpokladu, že nože s celokovovou rukojetí, pocházející z barbarika, napodobují římské předlohy, které sloužily jako skalpely. Podobná úvaha vedla *K. Demidziuka* (*1999*, 81, 84) k určení bronzového nože s celokovovou plochou rukojetí ze slezské lokality Stogi jako římského výrobku. Těmto poutavým názorům by však jistě dodalo více konkrétních rysů, kdyby byly v textech vyobrazeny jak předpokládané předlohy z římského prostředí, tak případné analogie. V římském prostředí převažují totiž bimetalické skalpely dvojdílné konstrukce (např. *Gostenčnik 2002*, 145, obr. 1; *Künzl 1991*, 196, obr. 11; *2002*, 2, tab. 17–20), které se tvarově s velatickými a jim podobnými noži neshodují. Dále se lze setkat s méně rozšířenými římskými jednodílnými skalpely (Eggersdorf – hrob 61, Aschersleben, Kallion), které pochází z mladší doby římské (*Kolník 2004*, 199, 202; *Künzl 1982*, 16, 40, obr. 11: 3, 5). Ty se vyznačují rukojetí kruhového profilu, čímž se od popisovaných nožů s celokovou plochou rukojetí z Velatic odlišují. Nože z hrobů 2 a 3 si jistě zasluhují srovnání s nálezem z norického Magdalensbergu – s jednodílným bronzovým nožem s odlomeným poutkem na zavěšení, který ovšem není s exempláři s celokovou plochou rukojetí, pocházející z barbarika, zcela identický. Tento nůž byl interpretován jako skalpel (*Deimel 1987*, 102, 360, tab. 96: 1), ale také nověji jako součást toaletní soupravy (*Gostenčnik 2002*, 147, obr. 5). Výše zmíněné úvahy tedy ukazují, že pro nedostatek vhodných analogií – římských výrobků, bude nutné určení funkce nožů s celokovovou plochou rukojetí do budoucna ještě prověřit.

Po otázkách týkajících se funkce artefaktů je vhodné se zaměřit na jejich datování. Tvarově odpovídajících analogií pro nůž z hrobu 2 není mnoho. Shody ve tvarování držadla i čepele lze vysledovat u nože ze žárového hrobu 87 na pohřebišti z Abrahámu (*Kolník 2004*, 197, obr. 2: 87/f), který je datován díky přítomnosti trubkovité spony na počátek stupně B2 (jinak B1c). Další podobný stříbrný kus pochází z bohatého hrobu III na lokalitě Sackrau/Zakrzów (*Kolník 2004*, obr. 4: 3; *Kramarkowa 1990*, 140, obr. 57), jehož časové určení spadá do relativně-chronologického stupně C2 (*Quast 2009*, 11). Časové určení nože z kostrového hrobu 3 správně vystihl již *J. Tejral* (*1971*, 55), který jej označil za typ objevující se během celé starší doby římské, jak dokládají paralely z oblasti przeworské kultury (Stogi, Wymysłowo – hroby 178, 291), tak z Moravy (žárový hrob z Mušova).

Mezi železnými noži zaujme naši pozornost srpovitě zahnutý nůž z hrobu 9 (tab. VI: 15), který je v místech odsazení rukojeti perforován dvěma kruhovitými otvory. Tento druh nože lze zařadit k typu Preidel 296 (*Preidel 1930*, 259), ke skupině C podle *A. von Müllera* (*1957*, 46, 47), nebo k typu Droberjar 5a (*Droberjar 1999*, 115, 116, obr. 26: 5a). Srpovitě zahnuté nože doby římské ve svém vývoji

navazují na své pozdně laténské předchůdce (*Jacobi 1977*, 94, obr. 25; *Müller 1957*, 46). Jejich datování spadá do relativně-chronologických stupňů B1 a B2 (*Müller 1957*, 47; *Schlegel 2000*, 64).

Nejčetnější skupinu představují rovné železné nože. Na pohřebišti dominují exempláře s oboustranně odsazeným trnem, které pochází z hrobů 1, 7, 9 a z rozrušených hrobů. Na základě rozměrů lze exempláře z hrobů 1, 9 a z rozrušených hrobů (inv. č. 67 753) zařadit k nožům střední velikosti (10–15 cm) podle Zemanova třídění (*Zeman 1961*, 258). Nález z hrobu 7 pak náleží k velkým nožům (nad 15 cm). Zmíněné artefakty patří do skupiny A podle *A. von Müllera* (*1957*, 45, tab. 6a) a k typu 1 podle *E. Droberjara* (*1999*, 113, obr. 26: 1) a nemají chronologicky výpovědní hodnotu (*Tejral 1971*, 54). Z popisovaných nožů vyniká svou rytou a pravděpodobně také tauzovanou výzdobou nůž z hrobu 9 (tab. VI: 16). Výzdoba týlu je složena ze čtyř polí, která jsou dále členěna šikmými rýhami, a v některých z nich jsou stopy po uložení stříbrného drátku. Takřka identické provední dekoru je možné vysledovat na noži z dánské lokality Bredal (*Droberjar/Špaček 2003*, 333, obr. 14: 1). Použití výzdobného motivu šikmých rýh dokládají také zdobené týlní strany rukojetí jednosečných mečů, známých například z hrobů 77a, 84 na pohřebišti z lokality Prositz (*Coblenz 1955*, 82, 87, tab. 35; 40). Dekor týlu nožů se zpravidla omezuje jen na několik příčných rýžek, nebo na metopová pole, jak ukazují nálezy z pohřebišť v Bešeňově (*Kolník 1961*) a Kostelci na Hané (*Zeman 1961*).

Středně dlouhý nůž s jednostranně odsazeným trnem typu 3 podle *E. Droberjara* (*1999*, 114), získaný z rozrušených hrobů (tab. XV: 4; inv. č. 67 752), nepatří, podobně jako nože s oboustranně odsazeným trnem, k chronologicky citlivým nálezům. Ke stejnému typu pravděpodobně také náleží zlomkovitě dochovaný nůž z hrobu 12 (tab. V: 7).

Jehly

Tento druh bronzového předmětu, poškozeného žárem pohřební hranice, pochází z hrobu 9 (tab. VI: 9). Jehly patří k velmi rozšířeným artefaktům na germánských pohřebištích. Přesné určení indikuje hlavice s podélným očkem. Jehly s podélným očkem se vyskytují po celou dobu římskou (*Zeman 1961*, 261).

Součásti skříněk

Součásti dřevěných skříněk (kování a klíče) jsou doloženy pouze z materiálu z rozrušených hrobů (tab. XV: 7, 9–12). K jednoznačně určitelným předmětům se hlásí železný klíč (tab. XV: 10; inv. č. 67 790) typu Kokowski A (*Kokowski 1997*, 14, obr. 18: A), který patří k nejvíce rozšířeným ve svobodné Germánii. Klíč z Velatic má blízké paralely v moravském materiálu, zmiňme například klíče z hrobu 2 v Šitbořicích (*Droberjar/Kazdová 1993*, 104, tab. 1: 9), z hrobu v Přibicích a hrobu v Mušově (*Tejral 1971*, obr. 5; 22: 5). S klíči typu A se setkáme v celcích datovaných v rozmezí stupňů A až D, jejich nejintenzivnější obliba však spadá do stupňů B2b až B2/C1 (*Kokowski 1997*, 25, 27; *Tejral 1971*, 56). K blíže neurčitelným typům klíčů patří pravděpodobně také fragment železné tyčinky (snad typ Kokowski A; inv. č. 67 792) a žárem pohřební hranice poškozená vrchní část bronzového klíče (tab. XV: 9; inv. č. 67 760). Fragmentárně zachovanou část bronzového kování zámku (tab. XV: 7; inv. č. 67 757) nelze přesněji typologicky zařadit. Za součást mechanismu zámku je možné považovat železný tyčinkovitý předmět obdélníkovitého profilu s nepatrně vzhůru zvednutou spodní částí (tab. XV: 11; inv. č. 67 791). Zmíněné součásti náleží ke skříňkám barbarského původu a nenesou žádné znaky typické pro římskoprovinciální skříňku (k těm souhrnně např. *Gáspár 1986*).

Hrot kopí

Jediným dokladem zbraně na pohřebišti je železný hrot kopí z hrobu 7 (tab. IV: 7; *Droberjar/Peška 1994*, 301, obr. 2: 5; *Poulík 1950*, obr. 7: b). Hrot kopí se na základě tvaru blíží k typu Kaczanowski 4, který se vyskytuje ve stupních B1 a B2a (*Kaczanowski 1995*, 16, tab. 6: 3; 20). Pokud se pokusíme aplikovat typologii *J. Ilkjæra* (*1990*), pak sledovaný kus náleží k variačně pestrému typu 6. Svou podobou má však rovněž blízko k typu 4. Průřez listu kopí pak odpovídá typu 2b. Průřez tulejkou ve spodní části odpovídá průřezu typu 1. Datace typu 6 na základě severských hrobových nálezů je celá starší doba římská a starší část mladší doby římské (*Ilkjær 1990*, 60–62, obr. 197; tab. 22: ANZ; 23: IUT). Výše uvedené chronologické údaje odpovídají již dříve vysloveným tezím, podle nichž takto tvarované hroty kopí nepatří k chronologicky citlivým nálezům (*Droberjar/Peška 1994*, 273; *Tejral 1970a*, 130). Příklad z Velatic tak nijak nevybočuje z tvarového spektra hrotů kopí starší doby římské.

Římské bronzové nádoby

Soudkovité vědro E 39–40

Na pohřebišti je tento druh bronzových nádob zastoupen zlomkovitě zachovaným exemplářem v hrobě 9 (tab. VI: 18, 20). Z typologicky určujících kusů lze jmenovat fragment stěny a okraje s bronzovým poutkem, železné obloukovité držadlo s konci

ve formě kónických knoflíků a ploché dno, které nese dvě ryté hasty. V hrobě bylo rovněž nalezeno železné poutko umístěné na zlomku bronzového plechu okraje vědra. Nevyřešenou otázkou zůstává, zda bylo v hrobě uloženo vědro s poutky z rozdílných materiálů, nebo zda je tento rozdíl v materiálu dokladem přítomnosti dvou věder. Další zlomek – ploché bronzové držadlo ze soudkovitého vědra – lze uvést z hrobu 2 (tab. II: 1).

Soudkovitá vědra představují jeden z nejčastějších typů římských bronzových nádob známých z prostředí barbarika. Pokud sledujeme spektrum tvarů soudkovitých věder, docházíme k závěru, že přesné přiřazení jednotlivých kusů k typům, které byly uvedeny do literatury *H. J. Eggersem* (*1951*), se zdá být spíše zavádějící (*Rehn 2000*, 96, pozn. 6; *Wielowiejski 1985*, 179, 180). Rovněž z mnohotvarosti kování a držadel soudkovitých věder nelze vyvozovat příliš závažné chronologické závěry. U nejstarších typů E 37–38 se často sekáváme s železnými nebo bronzovými křídlovitými atašemi (*Droberjar 1999*, 132; *Schlegel 2000*, 54). U variet E 39–43 se již vedle sebe paralelně vyskytují jak železná/bronzová poutka, tak železné pruty – objímky (*Schlegel 2000*, 54).

Určení období výroby pro chronologicky necitlivá soudkovitá vědra není snadné. Jisté výsledky lze získat z vývojové řady věder. Nejstarší (ještě pozdně laténské) vědra typu E 37–38 jsou spíše štíhlé a vejčité. Pozdní nádoby typu E 41–43 mají často odsazené dno. Pro vývojové tendence mezi těmito dvěma póly se zdá být typické rozšiřování tvaru a směřování k dvojkónické tektonice nádob (*Rehn 2000*, 97).

Pro typ E 39–40 (var. Juellinge) předpokládá *J. Kunow* (*1983*, 19) počátek výroby v době kolem poloviny 1. stol. n. l. Konec výroby spatřuje ve 3. stol. n. l. V této době jsou ještě vědra E 39–40 patrná v horizontu depotů (*Werner 1938*, tab. 110: 1), který je spojován s barbarskými vpády v první polovině 3. stol. Soudkovitá vědra typu E 40–41 navazovala na předchozí typ a byla pravděpodobně vyráběna již od druhé poloviny 1. stol. a dále pak především ve 3. stol. (*Berke 1990*, 22), avšak nelze vyloučit jejich další užívání do 4. stol.

Určit provenienci östlandských věder není jednoduché. *H. Willers* (*1907*, 12, 13) zaznamenal jejich výskyt společně s pokročilým bronzovým nádobím v Pompejích, dle tohoto zjištění je tradičně fabrikace soudkovitých věder hledána v Campanii. V případě věder typu E 39–40 si však lze představit i jejich provinciální výrobu (*Tejral 1967*, 90), avšak místo jejich produkce nelze určit jednoznačně (*Lund Hansen 1987*, 153). Původ variet typu E 40–41 a E 42 je obvykle spojován s porýnskými dílnami (*Kunow 1983*, 19), i když pravděpodobně lze u takto užitkových tvarů lze počítat s produkcí v doposud nezjištěných provinciálních centrech (*Künzl 1993*, 240).

Pánev s rukojetí zakončenou kruhovým terčem s kruhovým otvorem

Zlomky pánve pokroucené žárem pohřební hranice vydal hrob 9 (tab. VI: 17; *Tejral 1967*, 100, 129, obr. 7: 3–5; 9: 3). Tato pánev byla rekonstruována *I. Peškařem* (*1964*) a *J. Tejralem* (*1967*, obr. 9: 3) a na základě úponků thyrsu byla ztotožněna s typem pánve nalezené v dánském Askeby. Pánev z Askeby byla určena jako typ E 139. Bezesporu briskní postřeh týkající se podobnosti dekoru však narušila hypotéza *R. Petrovszkého* (*1993*, 52, 53), jenž připsal pánev z Velatic svému časnému typu V1, jehož výroba je hledána v pozdně augustovské a časně tiberiovské době až ve 30. letech 1. stol. n. l. Potíže s typologickým určením vycházejí tradičně z fragmentárního stavu dochování pánve. Do dnešních dnů se zachovaly pouze čtyři drobné zlomky[11]. Neznáme tedy ani reliéfní strukturu dna, která by nám jistě práci s typologickým určením značně ulehčila. Jisté východisko poskytuje podoba thyrsu (viz *Kunow 1983*, 55–57, obr. 7). Domníváme se, že podle esovitého tvaru úponku, který je složen z drobných dolíčků, lze přiřadit velatickou pánev k nádobám zdobeným tzv. barbarizovaným, jinak také gallským thyrsem (*Bienert 2007*, 75, 76). Podle výzdoby můžeme tedy pojednávaný exemplář přiřadit spíše k Petrovszkého typu V4a, který volně odpovídá Eggersovu typu E 139/142 (*Petrovszky 1993*, 74, 75).

V evropském barbariku se tento druh pánve vyskytuje především na sklonku stupně B1 nebo ve stupni B2 (*Lund Hansen 1987*, 49, 50; *Petrovszky 1993*, 75). Jak tedy časově ohraničit užívání pánví E 139/142? Spodní časovou hranici tvoří nálezy z depotů ze Skotska[12]. Tyto depoty jsou hypoteticky spojovány s Agricolovým tažením (81–86 n. l.) proti Britannům (*Radnóti 1968*, 56). Na základě nálezů z barbarika je jisté, že pánve byly již na konci 1. stol. značně rozšířené. Problém nastává s definováním svrchní hranice. Z dosavadního stavu badání je však zřejmé, že se s typem E 139/142 (V4a) nesetkáme v nálezovém fondu horizontu B2/C1. Výrobní centrum je pro tento typ hledáno v Gallii, a to na základě výskytu galských kolků a tzv. barbarizovaného thyrsu, jehož původ je spatřován právě ve zmíněné provincii (*Kunow 1983*, 63).

[11] Dva žárem poškozené kousky okraje, zlomek z koncového terče, zlomek ze spodní části držadla, zdobený úponky thyrsu.

[12] Máme na mysli sklady z lokalit Lamberton Moor a Prestwick Carr (*Eggers 1968*, 86, 108, 109, obr. 22/b, 23/a). Nevyřešenou otázkou však zůstává, jak dlouho mohly být studované pánve u římské armády v užívání (*Radnóti 1968*, 56).

Souprava naběračky a cedníku typu E 160

Zlomky bronzových nádob typu E 160 byly součástí hrobové výbavy pohřbu 9 (tab. VI: 19). Další byly zjištěny v materiálu z rozrušených hrobů (tab. XV: 2, 5; XVI: 7; *Tejral 1967*, 109, 129, obr. 11: 4, 5, 7). Pro pojednávaný typ naběračeka a cedníků signifikantní znaky tvoří plochá rukojeť, jejíž koncová část se pro pohodlnější uchopení schůdkovitě rozšiřuje, a polokulovitě formované dno. Tvar a členění rukojeti vychází ze staršího typu E 159 (*Tejral 1967*, 110). Soupravy naběraček a cedníků E 160 patří spolu se soudkovitými vědry k hojně zastoupeným druhům jak v impériu, tak v barbariku.

K chronologicky ojedinělým patří nález z Novaesia, u nějž nelze vyloučit dataci před polovinu 1. stol. (*Petrovszky 1993*, 99). Častěji se setkáváme se sledovaným typem v kontextech datovaných do období claudiovského a flaviovského. Typ byl tedy v oblibě od poloviny 1. stol. a po celé 2. stol. Oblibu typu E 160 ve 2. stol. dokládají především příklady z depotu z lokality Ászár[13] (*Kunow 1983*, 27). Jak ukazují exempláře z nalezišť Rainau-Buch a Kempten, vzácně se lze s typem E 160 setkat i v tzv. limitních depotech 3. stol. (*Petrovszky 1993*, 99, 100). Na území římské říše nelze vyloučit ojedinělé používání popisovaného druhu až do 4. stol. (*Dautova-Ruševljan 2003*, 20, 21, 113, 160, tab. XIX: 2, 3, 5).

Na území svobodné Germánie byl typ E 160 zastoupen v materiální náplni starší doby římské, především od období neronského do antoninovského. Velatický fragment držadla z rozrušených hrobů pak lze díky kolku (RIMMA F) datovat do období B1b až B2 (*Petrovszky 1993*, 291). Lze se také setkat s kusy, jež se vyskytují v celcích, které můžeme zařadit do mladší doby římské, například hrob II v Krakovanech-Strážích (*Ondrouch 1957*, 135–137, obr. 31; *Svoboda 1972*, 10–12, obr. 3b). Pokud máme časově ohraničit výrobu pojednávaného druhu naběračky a cedníku, tak za spodní hranici lze považovat polovinu 1. stol. (*Radnóti 1938*, 64), avšak, jak ukazuje nález z Novaesia, nelze zcela vyloučit jeho výrobu v období před polovinou 1. stol. Závěr produkce nelze zcela přesně určit, spatřujeme jej spíše na konci 2. stol., než v období mezi léty 140–160 n. l., jak navrhoval *R. Petrovszky* (*1993*). Jeho tvrzení, že se pozdější typy naběraček a cedníků typu E 161 musí nutně vyvíjet z typu E 160, není totiž příliš přesvědčivé. Paralelní výskyt typů E 160 a E 161, samozřejmě, také variet E 160/161 by spíše ukazoval na poněkud delší dobu výroby typu E 160. Svědčí o tom několik nálezů typu E 160, datovaných do střední doby římské (stupeň B2/C1), kdy se již vyskytují i první exempláře typu E 161. Centrum fabrikace bylo hledáno pro období kolem poloviny 1. stol. v Campanii (*Karasová 1998*, 42; *Lund Hansen 1987*, 60), avšak, jak poukázal *R. Petrovszky* (*1993*, 101), je toto určení pro absenci kolků kampánských mistrů vágní. Od druhé poloviny 1. stol. a pro 2. stol. se již uvažuje o galské a porýnské výrobě (*Kunow 1983*, 64; *Petrovszky 1993*, 101; *Radnóti 1938*, 79; *Tejral 1967*, 110).

Souprava naběračky a cedníku typu E 162

Tento typ bronzových nádob je znám z hrobu 2 (tab. II: 5, 6, 8). Podle posledního, jemnějšího třídění náleží k varietě Juellinge[14], pro níž je určující umně profilované držadlo a perforování cedníků složené v jednoduchý listovitý vzor (*Petrovszky 1993*, 103).

Na území impéria se typ E 162 vyskytuje nejdříve v době tiberiovsko-claudiovské (např. *Sedlmayer 1999*, 93, 94, tab. 40: 7), známe jej i z následujícího claudiovsko-neronského období (*Kunow 1983*, 27, 28; *Petrovszky 1993*, 104). Většina nálezů z římských provincií pochází z konce 1. stol. a z první poloviny 2. stol. Takto datované příklady známe z území Pannonie (*Radnóti 1938*, 71–73, tab. V: 22; XXIV: 8) a Porýní (*Boesterd 1956*, 18, obr. 48). Sady naběraček a cedníků s úzkou rukojetí ustoupily z obliby během druhé poloviny 2. stol. *H. Sedlmayer* (*1999*, 94) soudí, že k útlumu výroby došlo již v době flaviovsko-traianovské. Zřejmě se tedy typ E 162 neprosadil na trhu proti typu E 160.

Popisované soupravy lze doložit v barbariku již ve stupni B1b (v pojetí *T. Kolníka 1977*, 152). Takto datované celky známe z území Slovenska (*Krekovič 1987*, 241) a snad také z Čech (*Karasová 1998*, 42, 71). Nejhojnější rozšíření typu E 162 spadá do stupně B2a (v pojetí *E. Droberjara 1999*, 163, 165, tab. 22). Sem lze přiřadit i nález z kostrového hrobu v Řepově (*Waldhauser/Košnar 1997*, 137–139) a kostrového hrobu I na lokalitě Marwedel (*Laux 1992*, 334, 344, obr. 12). S typem E 162 se střetneme nejpozději ve druhé polovině 2. stol., resp. v relativně chronologickém stupni B2/C1 (podle *K. Godłowského 1981*, 55). Do tohoto období náleží hrob 1968 z lokality Inowroclaw-Szymborze (*Cofta-Broniewska 1979*, č. 1896, obr. 16: 15; *Wielowiejski 1985*, 217, 298).

Názory na místa, resp. regiony, výroby souprav naběraček a cedníků E 162 naposledy shrnuli *S. Berke* (*1990*), *M. Perse* a *R. Petrovszky* (*1992*), *E. Nylén*, *U. Lund Hansen* a *P. Manneke* (*2005*). V současnosti se nejvíce uvažuje o dílnách, které se nacházely v severní Itálii, v Gallii a dolním Porýní. S přihlédnutím k závěrům *S. Berkeho* (*1990*, 34, 35), který ve své práci

[13] *A. Radnóti* (*1938*, 79) označil soupravu z Ászár za přechodný typ.

[14] Fragment rukojeti nese kolek VGIM (*Petrovszky 1993*, 316).

dospěl k výsledkům, podle nichž se zdá, že význam severoitalských dílen byl přeceňován, se kloníme k produkci galské či dolnorýnské. Je zřejmé, že střední Podunají bylo pro své specifické postavení během stupňů B1c a B2a oblastí, kam proudilo značně široké spektrum galských dolnorýnských výrobků, mezi nimiž nalezneme i naběračky a cedníky typu E 162, opatřené kolkem VINDOBILO F (k problematice kolků *Nylén/Lund Hansen/Manneke 2005*, 69).

Obtížně určitelné fragmenty

Do této skupiny je nutné zařadit zlomky bronzového plechu z jámového hrobu 25 (tab. IX: 4–6) a také část jímky naběračky a cedníku z rozrušených hrobů (tab. XV: 1). V případě naběračky a cedníku by se mohlo jednat o typy E 160 až E 162.

Římské skleněné nádoby

Žebrovaná miska typu E 181 – E 183

Natavené zlomky a slitky žebrované misky z mozaikového skla (millefiori) vydal žárový hrob 9 (tab. VI: 13). Pro určení tohoto typu jsou důležité zlomky z podhrdlí, podle nichž lze rozeznat, že nádoba měla odsazené hrdlo a žebrování. Zda lze nádobu připsat plytkým mísám typu E 181, nebo hlubším tvarům typu E 183, není možné díky zlomkovému stavu dochování rozhodnout. Výskyt žebrovaných misek je na území Římské říše doložen již v augustovském období (*Isings 1957*, 18, 19) a jejich obliba trvá po celé 1. stol. (*Kraskovská 1981*, 378, 379), v případě kusů z mozaikového skla pak zejména v první polovině 1. stol. (*Lazar 2003*, 37, 39, 40, obr. 11: 2.1.4). Užívání tohoto žebrovaného zboží vyznívá během první poloviny 2. stol. (*Hegewisch 2005*, 207, 209). *O. Doppelfeld* (*1966*, 12, 31) zmiňuje výskyt tohoto typu misek v Kolíně nad Rýnem během celého 1. stol. Popisovaná skupina nádob se vyskytuje v materiální náplni period III–IV, IV (claudiovské období, claudiovsko-nerononské období) v Camulodunu (dnešní Colchester; *Harden 1947*, 289, 290, 301, 302, tab. LXXXVIII: 61, 62) a periody I (flaviovsko-traianovské období) ve vývoji kastelu v Heddernheimu (*Fischer 1973*, 17, 148, 149, obr. 53: 1, 2).

V barbariku jsou známe ze stupňů B1 a B2 (*Hegewisch 2005*, 207; *Lund Hansen 1987*, 51, 52, 91; *Stawiarska 1999*, 94, 101, tab. 5), přičemž, podobně jako v impériu, jejich výskyt vyznívá v traianovském období. Ve středním Podunají jsou žebrované misky řazeny do úseku od poloviny 1. stol. do jeho konce (*Hrnčiarik 2009*, 152), konkrétně do stupně B1c podle *T. Kolníka* (*1977*, 159). Střediska výroby jsou hledána na území Itálie a v syropalestinské oblasti (*Lund Hansen 1987*, 157, 158; *Stawiarska 1999*, 95, 96, 102).

Obtížné určitelné fragmenty

Mezi zlomky, u nichž nelze přesně určit tvar nádoby, je nutné zahrnout amorfní slitky získané z rozrušených hrobů (tab. XVI: 5). Poněkud více prostoru pro určení poskytuje příklad páskovitého ucha (tab. XVI: 11), které bylo získáno povrchovou prospekcí a pochází z rozrušených hrobů. Tvarově podobnými uchy disponují zpravidla lahvovité tvary nebo konvice různých rozměrů (srov. *Doppelfeld 1966*, obr. 52; *Hrnčiarik 2009*, 154, 159, 160, obr. 6: 43, 44; *Kraskovská 1981*, obr. 5: 16), pro něž jsou typická pásková kanelovaná ucha. Tento způsob výzdoby však na našem exempláři chybí.

Pryskyřice

Hrudky slité pryskyřice pochází z hrobů 7, 12 a z rozrušených hrobů (tab. IV: 6; V: 3; XVI: 6). Přidávání hrudek pryskyřice je typické pro střední část území svobodné Germánie. Tento zvyk se vyskytuje od jižní Skandinávie přes Meklenbursko, východní Hannoversko a Starou Marku. Dále je zastoupen v Pohavolí, Polabí v Sasku a Durynsku a také ve středním Podunají (*Kolník 1975*, 358). K funkci a významu pryskyřice v žárových hrobech byla vyslovena řada hypotéz, jejichž výčet uvedl *T. Kolník* (*1975*, 358, 359) a naposledy *E. Droberjar* (*1999*, 126).

Ostatní nálezy

Hřebíky a nýty

Železný hřebík z oboustranně roztepanou hlavicí byl součástí inventáře hrobu 14 (tab. V: 8). Srovnatelné kusy se vyskytovaly v žárovém hrobě 64 z pohřebiště Kostolná pri Dunaji (*Kolník 1980*, tab. CXV: 64e) a z pohřebiště Lužec nad Vltavou (*Kytlicová 1970*, obr. 20: 4, 26: 4). *O. Kytlicová* (*1970*, 350) předložila domněnku, že železné hřeby pochází z kování skříněk nebo z már.

Bronzové nýty s plochou a polokulovitou hlavičkou pochází z hrobu 9 (tab. VI: 10), jeden z nich je připevněn na fragmentu bronzového plechu (tab. VI: 22). Můžeme předpokládat, že některé z nýtů sloužily k připevnění bronzových ozdob na kožený opasek.

Štípaná kamenná industrie

Štípaná kamenná industrie je charakteristická především pro náplň hmotné kultury doby kamenné, eventuelně doby bronzové. V menší míře se s ní však setkáváme i v souborech mladších

období pravěku až středověku a je dlužno přiznat, že až na výjimky byla v archeologických studiích týkajících se mladších období spíše opomíjenou složkou (srov. např. *Droberjar 2002*, 115). Na germánském pohřebišti ve Velaticích v poloze Zadní Lány byly nalezeny dva kusy štípané kamenné industrie – v hrobě 12 a v hrobě 14. Hrob 12 obsahoval distální část čepele beze stop opotřebení, vyhotovenou z rohovce typu Krumlovský les, varieta I; rozměry: zachovaná délka 1,8 cm, max. šířka 1,2 cm, tloušťka 0,2 cm (tab. V: 5). V hrobě 14 byla mesiální část čepele beze stop opotřebení, vyhotovená byla z rohovce typu Krumlovský les, varieta I; rozměry: zachovaná délka 1,8 cm, max. šířka 1,5 cm, tloušťka 0,2 cm (tab. V: 9).

Oba kamenné artefakty jsou ze stejné suroviny – z rohovce typu Krumlovský les, variety I. Jedná se o surovinu z vydatných zdrojů v Krumlovském lese na jihozápadní Moravě. Jde o druh jurského a svrchnokřídového(?) rohovce, jehož valouny a zlomky se nacházejí nejvíce v ottnang-eggenburských sedimentech na východních svazích Krumlovského lesa (*Oliva/Neruda/Přichystal 1999*, 234). Rohovec typu Krumlovský les (KL) v současnosti dělíme na tři základní variety (I–III; *Přichystal 2009*). Zdroje tohoto rohovce (varieta III) se nacházejí v oblasti Brněnska (*Přichystal 2000*, 36, 37; *Valoch 2002*, 171–176) anebo Chřibů (*Škrdla/Přichystal 2003*, 183). Vzájemné rozlišení původu některých jedinců od jednotlivých zdrojů může být problematické. Představuje nejdůležitější surovinu, používanou na jihozápadní a jižní Moravě zejména v neolitu (např. *Kuča 2008*; *Vokáč 2004*). Vrchol těžby suroviny je doložen z doby bronzové (např. *Oliva 2007*, s další lit.).

Jak již bylo naznačeno, v germánském prostředí se s ojedinělými nálezy štípané kamenné industrie setkáváme. Z našeho území je nejpodrobněji zpracována kolekce z Dobřichova-Pičhory *I. Mateiciucovou* (*1999*, 202–205; tab. 44: hrob 44: 5; 51: hrob 63: 1; 56: hrob 79: 2; 57: hrob 78: 9; 60: hrob 92: 2, 3; 70: hrob 121: 3; 76: hrob 138: 1). Autorka popsala 8 artefaktů, avšak z přiložených, ne příliš kvalitních, kreseb nelze mnoho rozpoznat. Jedná se o sérii úštěpů, čepel a škrabadlo z rohovce typu Krumlovský les, SGS, křemičité zvětraliny serpentinitu podle určení A. Přichystala. Z germánského pohřebiště v Třebusicích v Čechách *P. Šída* (*2007*, 140) uvádí 7 artefaktů, které byly přepáleny[15]. Jsou zde zastoupena křesadla (5 kusů) a nevýrazné úštěpy. Jako surovinu autor uvádí pazourek. Z Olomouce-Slavonína je z hrnčířské pece I rovněž uváděn jeden artefakt, nicméně poloha Horní Lán byla osídlena i v neolitu (*Kalábek/Šrámek 2006*, 210), a tak lze uvažovat i o intruzi.

Pět kusů štípané kamenné industrie pochází i z hrobů z období stěhování národů z Lochenic (*Popelka 1990*; *Zeman 1990*, 70, 73, obr. 27: 11; 28: 5)[16]. Lokalita je však polykulturní a vyobrazené artefakty jsou typologicky evidentně neolitického stáří. Navíc je uvedeno, že hrob 4 velmi pravděpodobně narušil jiný objek, patrně objekt kultury s vypíchanou keramikou, a hrob 14 (oba hroby byly jediné s nálezy štípané kamenné industrie) obsahoval mimo jiné intruze té samé kultury (*Zeman 1990*, 70, 79). Jako surovina se u artefaktů uvádí křemenec a pazourek. Zde se interpretují jako křesací kamínky (*Zeman 1990*, 99). Podle vyobrazených nálezů lze o funkci artefaktů jako křesadel pochybovat vzhledem k nálezové situaci i k typologii industrie, navíc beze stop sekundárního užití jako křesadel (odrcené hrany, stopy rzi atd.).

Nicméně se podle *J. Tejrala* (*1982*, 154, 155) v prostředí doby stěhování národů objevují železné ocílky a k nim příslušející pazourková křesadla. Ta se navíc v hrobech vyskytují zpravidla bez ocílek. J. Tejral uvádí nálezy křesacích kamenů z Nového Šaldorfu, Velatic a Slížan (*Tejral 1982*, 155, obr. 55: 4; 87: 10; 101: 13; 103: 5; *Trňáčková 1961*).[17] K problematice štípané kamenné industrie postpravěkého stáří či k metodice jejich sběrů z předem vytýčených transektů (mj. bez předem zjištěné kulturní klasifikace) se vyjádřili *R. Ganslmeier* (*1991*) a *S. Vencl* (*1998*).

Oba artefakty z Velatic byly získány z orbou narušených hrobů, proto je jejich celková interpretace nejednoznačná. Z polohy Zadní Lány je známo i osídlení z doby kultury se šňůrovou keramikou, z doby halštatské a hroby z období časného středověku. Štípaná industrie z doby římské mohla být nalezena kdekoli v okolí, odkud je známo velké množství pravěkých lokalit (*Belcredi a kol. 1989*, 76, 137, 138, 178, 179), nebo se do hrobů dostala náhodou zavlečením při orbě. Vzhledem k charakteru industrie (čepele) je tato možnost velmi pravděpodobná. U hodnocených předmětů nelze vyloučit jejich funkci jako křesadel, ale díky uvedeným okolnostem lze tuto domněnku i zpochybnit.

[15] Nelze souhlasit s tvrzením P. Šídy, že silným přepálením silicitu vzniká „degradační bílá patina" (*Šída 2007*, 140). Patina je tenká vrstva, která na kamenných artefaktech vzniká při procesu chemického zvětrávání, nikoli přepálením (*Ann Kipfer 2007*, 242).

[16] Autor v rozboru štípané kamenné industrie rozebírá nálezy v kontextech z neolitu, kultury se zvoncovitými poháry, doby slovanské, ale kupodivu z doby stěhování národů nikoli (jen zmínky v textu J. Zemana).

[17] Zde autor mylně odkázal na obrázek 102: 5, ve skutečnosti se jedná o obrázek 103: 5.

ANTROPOLOGICKÉ ZHODNOCENÍ KREMACÍ

Spálené lidské pozůstatky byly dodány v sáčcích s číslem a popisem hrobu. Dnes však není možné vysledovat, zda byly pozůstatky vkládány do uren v anatomickém sledu nebo nahodile. V katalogové části studie uvádíme množství kostí (v gramech), velikost zlomků, popis určených kostí v pořadí: lebka a zuby, osový skelet, kostra horní a dolní končetiny. Standardními morfoskopickými metodami jsme se zaměřili na odhady věku a pohlaví. Pro určení věku jsme využili základní antropologické metody (*Ubelaker 1978* – cit. v *Stloukal a kol. 1999*) – určování věku podle zubní abraze, systému obliterace švů (*Lovejoy 1985* – cit. v *Stloukal a kol. 1999*), Brothwellovo schéma osifikace kostí (*Brothwell 1964* – cit. v *Dokládal 1999*). Pro stanovení pohlaví jsme vycházeli z prací *M. Dokládala* (*1999*, 118–122) a *G. N. van Varka et al.* (*1996*).

U prehistorických kremací se dochovává mnohem menší množství kostí než při současných. U některých hrobů se nedochová téměř nic. Příčiny lze vysvětlit například tím, že velké množství kostí bylo během doby uložení rozrušeno a zničeno kupříkladu agresivní půdou. Je možné, že žárovíště nebylo po spálení vybráno důkladně, případně k uložení do hrobu byly vybírány jen některé kosti. Velikost zlomků závisí na tom, jak se s kostmi zachází (srov. *Chochol 1970*, 385). Po spálení organické složky se kost stává křehkou a snadno se láme. Velikost zlomků je ovlivněna též celkovou robusticitou.

Způsob uložení pozůstatků také hraje roli. Více kosterního materiálu se dochovává v uzavřených nádobách. Tam, kde bylo kostmi manipulováno (při/po spálení), se ztrácí většina paleopatologických důkazů. Možnost získání paleopatologických dat je rovněž omezená, pokud nejsou z pohřební kremace vybrány všechny kosti.

Zničení zubních korunek omezuje možnost získat ze spálených kostí relevantní informace o opotřebení zubů a jejich kazivosti.

Při spálení kostí dochází ke smrštění[18], rozpadu a zprohýbání, což snižuje možnost rozpoznání patologií na kostech.

Pánev, nejdůležitější část skeletu pro determinaci pohlaví, se u žárových pohřbů nezachovává. Pro stanovení pohlaví na pozůstatcích ze žárových hrobů používáme stejné metody jako na nespálených kostech. Problematičnost diagnózy u zachovaných koster však ještě vyniká u kostí spálených. Spolehlivost je závislá na stupni spálení, na velikosti fragmentů a stavu zachování (více *Chochol 1963*, 439). V ojedinělých případech se dochová část *incisura ischiadica major*, avšak většinou jen ve zlomku, který nelze dobře posoudit (*Stloukal a kol. 1999*, 380). Pro určení věku jedince se používají stejné metody jako u nespálených kostí. Obvykle lze rozlišit pozůstatky dětských jedinců od jedinců dospělých, ale mnohdy není možné ani toto základní rozlišení.

Tabela 3. Velatice. Přehled antropologického materiálu.

Hrob	Věk zemřelého	Pohlaví zemřelého	Váha kosterních pozůstatků (g)
4	dospělý, spíše maturus (40–59 let)	indiferentní	613
5	dospělý, adultus–maturus	indiferentní	435
6	dospělý, adultus–maturus	indiferentní	304
7	juvenis (14–19 let)	indiferentní	643
9	dospělý, spíše adultus (20–39 let)	indiferentní	405
11	indiferentní	indiferentní	46
12	indiferentní	indiferentní	21
13	dospělý, spíše adultus (20–39 let)	indiferentní	24
14	dospělý, adultus–maturus	indiferentní	196
15	dospělý, spíše adultus (20–39 let)	indiferentní	45
16	indiferentní	indiferentní	3 zlomky
15–16	indiferentní	indiferentní	pomíchaný hrob 40
17	dospělý, adultus–maturus	žena?	104
18	dospělý, adultus–maturus	indiferentní	308
19	dospělý, adultus–maturus	indiferentní	172
bez č.	indiferentní	indiferentní	155

[18] Smrštění 5–15% a v některých případech i více, uvádí *M. Dokládal* (*1999*).

Nejdostupnější metodou je sledování zarůstání lebečních švů, neboť se zachovávají nejčastěji. Částečně uzavřené švy nebo švy, které začínají zarůstat, mohou vlivem spálení prasknout a jeví se potom jako otevřené a věkový odhad je nižší. Obecně se musíme spokojit u dospělých jedinců s rozlišením na věkové kategorie adultus a maturus.

Celkem bylo zhodnoceno 15 hrobů, většina ostatků z hrobů 15 a 16 byla sesypána v jednom sáčku. V každém hrobě se nacházel jeden jedinec a vzhledem k malému množství spálených kosterních pozůstatků se lze domnívat, že v hrobě nebylo uloženo celé množství kremace. Pohlaví ani věk nebylo možné stanovit u 5 jedinců. Pohlaví jsme s výhradou determinovali u jedince z hrobu 17, u ostatních nebyl nalezen dostatek znaků pro identifikaci pohlaví. Šest jedinců jsme určili jako dospělé bez bližšího zařazení, tři jedince jsme zařadili do věkové kategorie spíše adultus (20–39 let) a jednoho jedince do kategorie spíše maturus (40–59 let). Zdravotní stav a patologické změny na kostech nebylo možné hodnotit.

S ohledem na malé množství posuzovaných hrobů a zejména absenci praktických antropologických výsledků je obtížné provést srovnání s jinými pohřebišti doby římské.

Z pohřebiště na lokalitě Charłupa Mała byl během let 1990–1993 a 1996 získán kosterní materiál ze 33 žárových hrobů (*Łuczak/Lorkiewicz 2002*, 65). Pohlaví nebylo stanoveno u žádného hrobu a alespoň rámcové věkové zařazení se podařilo u 17 hrobů. Tři hroby byly podle antropologického rozboru dětské, dva jedinci byli zařazeni do kategorie dospělí, dvanáct jedinců spadalo do kategorie juvenis (14–19 let) nebo adultus I (20–29 let). Pohřebiště v Tišicích poskytlo materiál ze 78 žárových hrobů (*Chochol 1963*). Co do váhy žárových pozůstatků poskytlo pohřebiště s 38 zhodnocenými hroby v Lužci nad Vltavou poměrně větší množství pohřbených pozůstatků (*Chochol 1970*, srov. tab. 13). Přes značné dochované množství pozůstatků však nereprezentuje očekávané plné množství pozůstatků zbývající po kremaci. J. Chochol z toho vyvozuje, že v případě lužecké populace bylo buď pohřbeno více pozůstatků, anebo ztráty podmíněné technicky nebo pohřebním ritem byly u lužecké populace průměrně menší než na pohřebišti v Tišicích (*Chochol 1970*, 390). Na obou nekropolích byl údaj o pohlaví zjištěn u zhruba poloviny jedinců a dožitý věk u velké většiny pohřbených. Nápadný je shodný malý počet nedospělých jedinců, což je skutečnost doprovázející většinu pravěkých pohřebišť. Náš soubor je kvantitativně nejslabší, největší rozdíl však spatřujeme především v malém množství dochovaných spálených pozůstatků, které neumožnily dostatečné získání základních antropologických informací.

ZÁVĚRY A VÝHLEDY

Datování pohřebiště

Přesného datování všech hrobových celků (tabela 4) na pohřebišti se dnes již pro neúplné nálezové okolnosti nepodaří uspokojivě dosáhnout. Přesto studium materiálu z pohřebiště ve Velaticích umožňuje rozdělit některé hroby podle chronologického postavení hrobových příloh a podle tvaru urny k jednotlivým relativně chronologickým stupňům. Zvláště u některých hrobů z mladší a pozdní doby římské se budeme muset spokojit pouze s rámcovou datací v rozmezí více chronologických stupňů.

Nejstarší pohřeb na velatickém pohřebišti představuje hrob 4, který lze zařadit podle přítomnosti časné spony A 68 do stupně B1b (25/30 – 50) v pojetí *T. Kolníka* (*1977*, 154). Časné spony A 68 označuje *J. Tejral* (*1977*, 314–316, 322; *1995*, 231; *1998*, 388) jako typická spínadla pro období vlády císaře Claudia (41–54), jsou doloženy v žárových hrobech z Mistelbachu (hrob 7) a Lábu. K obdobným chronologickým závěrům dospěl i *J. Lichardus* (*1984*, 39, obr. 13). Do následujícího Kolníkova stupně B1c (*Kolník 1977*, 154, 157, 159) spadá kostrový hrob 20. Toto zařazení umožňuje vyvinutá forma spony A 68 (*Kolník 1977*, 157; *Tejral 1977*, 322–324, 333). Na mladší charakter hrobové výbavy upozorňují jak bronzová přezka typu Madyda-Legutko D1, tak mísa s válcovitou horní částí a ztluštělým okrajem. Bohatý žárový hrob 9 náleží k typickým příkladům stupně B1c. Na toto zařazení ukazují jednak trubkovité spony, které jsou v tom období hojně rozšířené (*Kolník 1971*, 518; *Tejral 1998*, 390), jednak pozdní stříbrná vendická spona A 26. Železné trubkovité spony typu A 77 a pozdní stříbrné vendické spony typu A 28 tvořily součást výbavy hrobu 12 ze Sládkovičova (*Kolník 1980*, 132, 133, tab. CXXX: 12), podobně se s kombinací trubkovité spony a vendických spon A 26 můžeme setkat u hrobu z Vracova (*Červinka 1936*, 111, obr. 2; *Tejral 1977*, 325, obr. 19), který je řazen do stupně B1c (*Tejral 1983*, obr. 11; *1998*, 390). Společný výskyt těchto typů spolu se sponou s očky A 45 je doložen v hrobě 29 v Neubrandenburgu, který je datován do třetí fáze pohřebiště, tzn. do Leubeho stupně B1b (40–70 n. l. – *Leube 1978*, 13, 37, 51, obr. 24; tab. 9: 29). Dataci hrobu 9 do období po polovině 1. stol. podtrhuje výskyt fragmentů žebrované misky z mozaikového skla. Tento druh skleněného nádobí již od poloviny 1. stol. vytlačují žebrované misky z průhledného skla, nicméně ve středodunajském materiálu jsou misky vyrobené z mozaikového skla patrné i ve druhé polovině 1. stol., viz hrob 3 ze Zohoru (*Krekovič 1992*, 55, 56, obr. 1; *Tejral 1986*, 106). Zastoupení bronzové pánve s rukojetí zakončenou kruhovým terčem s kruho-

vým otvorem ukazuje rovněž ke konci 1. stol., případně k počátkům 2. věku. Pouze rámcovou dataci, opřenou o typologickou analýzu keramických uren, umožňují hroby 7 a 8, které řadíme do stupně B1, resp. B1b, B1c středodunajského vývoje, tzn. mezi léta 25/30 až 100 (viz *Tejral 1986*, 105). Hrob 2 je rovněž nutné datovat na základě přítomnosti bronzové vojenské spony do poněkud širšího časového úseku, než původně navrhoval *J. Tejral* (*1971*, 71), který jej viděl na počátku stupně B2, tzn. B2a. Jak zmíněná spona, tak i souprava naběračky a cedníku typu E 162, dovolují dataci již do stupně B1c, tzn. do druhé poloviny 1. stol.

Zajímavým zjištěním je datace kostrového hrobu 3, který by podle analogií shromážděných ke kostěné jehlici s odsazenou perforovanou hlavicí náležel do stupně B2. Tomuto zařazení nijak neprotiřečí výskyt bronzového nože opatřeného poutkem na zavěšení, neboť exempláře tohoto tvaru nepatří k chronologicky citlivým (*Tejral 1971*, 55). Stupni B2 lze přiřadit na základě tvaru urny i hrob 26. Obtíže nastávají s časovým určením hrobu 23, který pro špatný stav dochování popelnice můžeme určit pouze rámcově do rozmezí stupňů B2 a B2/C1. K celkům hlásícím se do stupňů B2b a B2/C1 náleží hrob 1. Konec starší doby římské a počátek mladší doby římské není na pohřebišti zastoupen reprezentativními celky, jako tomu je například na nekropoli v Šitbořicích (*Droberjar/Kazdová 1993*) nebo Očkově (*Kolník 1956*).

Přesná datace hrobů z mladší až pozdní doby římské do jednotlivých relativně chronologických stupňů je ztížena nedostatkem drobné kovové industrie. Nádoby, které sloužily jako urny, lze pouze ojediněle konkrétněji datovat, proto nepřekvapí jejich přiřazení do širšího časového prostoru. V rámci zpracování jsme při dataci těchto hrobů vycházeli z časového rozptylu výskytu keramiky (popelnic), jak na blízkých středodunajských nekropolích, tak na poněkud vzdálenějších pohřebištích z prostoru českého a německého Polabí. Do období od třetí dekády 3. stol. do šedesátých let 4. stol., tedy do stupňů C1b (230–270), C2 (270–330) a C3 (330–360/370) v pojetí *J. Tejrala* (*1986*, 108, 109; *1992*, 229; *1997*, 351), patří hroby 5, 18, 28, 29, 31, 34, 36, 37, 40, 43, 46, 47, 48, 49. Do poněkud užšího časového výseku lze zařadit hroby 17, 24, 30, 32, 38, 41, 42, 44, 45, které se hlásí ke stupňům C2 a C3. Ve stejné době se vyskytují i tvary patřící k tzv. jiříkovické keramice. U nádob točených na hrnčířském kruhu, z hrobů 33 a 35, však nelze vyloučit i jejich výskyt ve stupni D1 (360/370–400/410), tzn. na samém počátku 5. stol., kdy se ještě s točeným jiříkovickým zbožím ojediněle setkáváme, jak to dokládá bohatý ženský hrob z Pohořelic. Za nejmladší hrob na pohřebišti lze na základě zjištění *J. Tejrala* (*1975a*) prohlásit hrob 39, který spadá na počátek 5. stol.

Tabela 4. Velatice. Datace hrobů.

Hrob	Datování (relativně chronologický stupeň fáze)
1	B2b, B2/C1
2	B1c, B2a
3	B2
4	B1b
5	C1b, C2, C3
6	doba římská
7	B1
8	B1
9	B1c
10	B1, B2, C1
11	starší až mladší doba římská
12	B2/C1, C1, C2
13	B1, B2, C1
14	doba římská
15	starší až mladší doba římská
16	doba římská
17	C2, C3
18	C1b, C2, C3
19	doba římská
20	B1c
21–22	B2, B2/C1, C1
23	B2, B2/C1
24	C2, C3, C3/D1
25	starší až mladší doba římská
26	B2
27	starší až mladší doba římská
28	C1b(?) C2, C3
29	C1b(?) C2, C3
30	C2, C3
31	C1b(?) C2, C3
32	C2, C3
33	C2, C3, C3/D1
34	C1b(?) C2, C3
35	C2, C3, C3/D1
36	C1b(?) C2, C3
37	C1b, C2, C3
38	C2, C3
39	C3, C3/D1
40	C1b(?) C2, C3
41	C2, C3
42	C2, C3
43	C1b(?) C2, C3
44	C2, C3
45	C2, C3
46	C1b(?) C2, C3
47	C1b, C2, C3
48	C1b(?), C2, C3
49	C1b, C2, C3

V materiálu z rozrušených hrobů lze tedy nalézt předměty datované od stupně B1 (např. tab. XVIII: 1) až po stupně C2, C3 (např. tab. XVII: 6; XVIII: 2–6).

Kulturně společenská zjištění

Torzovitost informací, která vyplývá ze stavu výzkumů na pohřebišti, nedovoluje vyslovit dalekosáhlé závěry týkající se germánské společnosti. Rovněž absence údajů o přesné lokaci některých hrobů (hroby 1 až 3 a 28 až 49) znemožňuje kritické studium prostorových vztahů na nekropoli. Antropologická analýza kosterních pozůstatků, bohužel, nepřinesla určení pohlaví pohřbených jedinců, a to zejména pro nereprezentativnost výchozího materiálu. I přes tyto překážky se pokusíme o interpretaci výše zhodnocených celků. Na tomto místě je vhodné poznamenat, že nejvíce prostoru pro interpretaci poskytuje bohatě vybavený hrob 9. Byl to nejbohatší pohřeb na analyzovaném pohřebišti. Nepřítomnost zbraní by mohla poukazovat na skutečnost, že se jedná o ženský hrob. *I. Kvetánová* (*2006*, 394) se ve svém pojednání přiklonila na základě výskytu tří spon v hrobové výbavě a součástí noricko-pannonského opasku k určení hrobu jako ženského. Nyní bude naším cílem vysledovat postavení dalších artefaktů hrobové výbavy v ženských nebo mužských hrobech. Železný srpovitě zahnutý nůž skupiny C se podle *A. von Müllera* (*1957*) se vyskytuje jak v ženských, tak i v mužských hrobech a podle analýzy *I. Beilke-Voigt* (*1994*, 108, tab. 3), provedené pro německé Polabí, převažuje v hrobech mužských. *O. Schlegel* (*2000*, 64) oproti tomu soudí, že se tyto nože v jihopolabském prostoru vyskytují převážně v ženských hrobech. Podobného názoru je v případě českých nálezů i *K. Motyková-Šneidrová* (*1965*, 136). *T. Capelle* (*1971*, 134) připouští funkci zahnutých nožů v mužských hrobech jako břitev. Nůžky se vyskytují jak v mužských, tak v ženských hrobech, přičemž ale v mužských převažují. Podobně lze přistupovat i k picím rohům (*Droberjar 1999*, 54, 55; *Kvetánová 2006*, 391, 392). V našem případě se jedná pouze o jednu jeho část – závěsný kroužek z řemene picího rohu. Bronzová jehlice s profilovanou hlavicí by pak spíše ukazovala k ženským milodarům. Obdobně je nahlíženo i na jehly určené k šití, i když *T. Capelle* (*1971*, 112) uvádí příklady mužských hrobů vybavených těmito artefakty. Římské importované nádoby v okruhu polabských Germánů převažují v mužských hrobech (*Kunow 1983*, 108, 109, obr. 22). Při vyhodnocení materiálu z pohřebišť z Kostolné, Sládkovičova a Abrahámu dospěl *E. Krekovič* (*2008*, 113, 114, tab. 1) k poměrně vyrovnanému počtu bronzových nádob v mužských a ženských hrobech. Je však nutné konstatovat, že nepatrně vyšší počet bronzových nádob byl zjištěn u mužských pohřbů. Za jednoznačně ženský prvek v hrobech lze podle *T. Capelleho* (*1971*) považovat přeslen, ten však v hrobě 9 není zastoupen. Musíme se tedy přiklonit k závěru *J. Tejrala* (*2001*, 213), který vyjádřil skeptický soud nad určením pohlaví jedince pohřbeného v hrobě 9.

O významu hrobu 9 svědčí počet importovaných nádob. Kombinace: östlandské vědro, naběračka-cedník, pánev a skleněná nádoba představuje v pojetí *M. Kunowa* (*1983*, 79, 80, 167, mapa 22) tzv. zjednodušený, barbarizovaný, picí servis.

V současné době se lze setkat s několika vysvětleními přítomnosti bronzových nádob v bohatých hrobech. Podle prvního přístupu sloužily vybrané kombinace nádob jako zjednodušené servisy určené k pijáckým slavnostem (*Bouzek 1984*, 61, 62; *Oldenstein 1975*, 302, 303; *Werner 1950*) a představují tak ucelené komplety, jež známe i z prostředí římského impéria (často však ve složitější podobě). Je tedy představitelné, že nádoby v pojednávaných kombinacích jsou cíleně vybírané sady odpovídající nárokům barbarské elity, jež měla zájem na napodobení životního stylu římské aristokracie. Jistě lze tento zájem o římské výrobky vysvětlit snahou vlastní prezentace germánské elity mezi sebou a také vyjádřením společenského postavení (*Brather 2005*, 148, 149, 169).

Druhý přístup, zastávaný *Th. Völlingem* (*2005*, 199–209), upozorňuje především na rozdíly v typovém složení a kombinacích mezi servisy nádob z římské říše a kombinacemi, které jsou známé z barbarika. Autor tak relativizuje první tradiční přístup a zamýšlí se například nad problémem, zda barbaři dokázali přijmout pití vína a zda jim byly zřejmé funkce nádob pojící se s jeho konzumací a zásady římského stolování obecně. Dochází k závěrům, že typové složení bronzových nádob ve svobodné Germánii neumožňuje přijmutí těchto zvyků. Podle *Th. Völlinga* (*2005*, 208) mohlo být na kovové nádoby nahlíženo jako na vzácnou „prestižní komoditu", především pro jejich cizokrajnost a nesnadnou dostupnost, proto jejich funkce zůstala barbarům neznámá.

Na tomto místě je nutné se zamyslet nad dostupností jednoznačného vysvětlení. Důležitým kritériem je jistě vzdálenost od římské hranice a i tato skutečnost mohla být jistě ovlivněna regionálními odlišnostmi. V případě tzv. 3. zóny (*Bouzek/Ondřejová 1990*) uvažuje *L. F. Pitts* (*1989*, 55) o změně jídelních a picích návyků u germánské elity. Pokud však docházelo k pití vína, tak rozhodně pomocí silně zjednodušených picích servisů, neboť v hrobových celcích se nám nedostává všech nezbytných nádob (kratery, simpula atd.) rozšířených v římském impériu.

KATALOG

Systém katalogu

Hrob X (v závorce je uvedno staré číslování)
Lokace: poloha a parcela
Nálezové okolnosti: popis archeologické situace
Nálezy: popis jednotlivých nálezů
Antropologické zjištění: určení kosterního materiálu
Uložení: instituce kde je materiál uložen
Literatura/prameny: literatura a prameny, v níchž jsou uvedeny informace k pohřbu/artefaktům
Ztraceno: výčet ztracených/nedohledaných předmětů
Literatura/prameny: informace o nálezech

Zkratky použité v katalogu: MZM, Brno – Moravské zemské muzeum v Brně; AÚ AV ČR, Brno – Archeologický ústav Akademie věd ČR v Brně, v. v. i.; NM, Praha – Národní muzeum v Praze; SAÚ – Státní archeologický ústav.

Hroby

Žárový hrob 1 (Červinka I/1923)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1257.
Nálezové okolnosti: –
Nálezy:
– Jednodílná železná přezka obdélníkovitého tvaru, náležící do skupiny G/typu 1 podle Madydy-Legutko; rozměry: délka 3,4 cm, šířka 1,7 cm; inv. č. 1305 (tab. I: 1);
– Železné nákončí s trapezoidním dříkem, typ Raddatz J I; rozměry: délka 6,7 cm; inv. č. 1306 (tab. I: 2);
– Železný nůž s oboustranně odsazeným trnem, typ 1 podle E. Droberjara; rozměry: délka 14 cm; inv. č. 1301 (tab. I: 3);
– Železná spona s páskovým rovnoměrně širokým lučíkem; rozměry: délka 3,8 cm; inv. č. 1304 (tab. I: 4);
– Železná spona se širokou válcovitou hlavicí; rozměry: délka 3,5 cm; inv. č. 1303 (tab. I: 5);
– Železná spona se širokou válcovitou hlavicí; rozměry: délka 3,3 cm; inv. č. 1302 (tab. I: 6).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: Zpráva čj. 584/46 v AÚ AV ČR, Brno; *Beninger/Freising 1933*, 21; *Červinka 1936*, 111; *Droberjar 2002*, 355; *Madyda-Legutko 1986*, 46, 132; *Peškař 1972a*, 51; *Poulík 1950*, 24; *Tejral 1971*, 34, 35, 54, 77, obr. 8; *1983*, obr. 17: 2, 4, 5, 8, 9; *2006a*, 107–109.

Žárový hrob 2 (Červinka II/1923)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1257.
Nálezové okolnosti: –
Nálezy:
– Ploché bronzové držadlo soudkovitého vědra typu E 39–40; rozměry: šířka 0,3 cm, nejširší rozpětí 17 cm; inv. č. 1308 (tab. II: 1);
– Bronzová, tzv. vojenská spona typu A15, zdobená puncováním; rozměry: délka 3,9 cm; inv. č. 1310 (tab. II: 2);
– Bronzová pinzeta typu Beilke-Voigt I; rozměry: délka 4,7 cm; inv. č. 1313 (tab. II: 3);
– Bronzové nůžky typu Knaack Ia; rozměry: délka 8,9 cm; inv. č. 1309 (tab. II: 4);
– Fragment jímky naběračky typu E 162 s úzkou rukojetí; rozměry: šířka stěny 0,1 cm, délka zachovalého držadla 3,5 cm, šířka 2,5 cm; inv. č. 1319 (tab. II: 5);
– Zlomky cedníku včetně hraněného držadla s kolkem VGIM (var. Juellinge), typ E 162; rozměry: délka rukojeti 10 cm, délka zlomku rukojeti s kolkem 6,5 cm, síla stěny cedníku 0,08 cm; inv. č. 1314–1317 (tab. II: 6).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: Zpráva čj. 584/46 v AÚ AV ČR, Brno; *Beninger/Freising 1933*, 21; *Červinka 1936*, 111; *Droberjar 2002*, 355; *Eggers 1951*, 147, 164, 176; *Perse/Petrovszky 1992*, 416; *Peškař 1972a*, 51, tab. 1: 6; *Poulík 1950*, 23, 24; *Šimek 1953*, 367, 370, 490, obr. 160: 3–5; *Tejral 1967*, 89, 110; 129, obr. 5: 1; 10: 3; 11: 6, 13; *1971*, 70, 71, 77, obr. 3; *2006a*, 107–109; *TIR 1986*, 193.
Ztraceno:
– Bronzový nůž, který byl rozlomen na dva kusy a měl uraženou špici, střenka byla v přechodu v jednobřitou čepel členěna žebírkem; rozměry: délka 7,5 cm, šířka ostří 0,7 cm; inv. č. SAÚ 1311 (tab. II: 7);
– Fragment zakončení držadla naběračky nebo cedníku typu E 162; rozměry: délka 3,7 cm, šířka 1,7 cm, síla držadla 0,8 cm; inv. č. SAÚ 1312 (tab. II: 8).
Literatura/prameny: Inventární kniha MZM; Kartotéka I. Peškaře.

Kostrový hrob 3 (kostrový hrob I, Poulík 1937)

Lokace: Zadní Lány, rozhraní parcel 1286/1 a 1274/2.
Nálezové okolnosti: Orientace hrobu S–J, hloubka 250 cm, v zásypu hrobu přítomen velký kámen. Kostra s horními končetinami podél těla, u levé ruky byla umístěna v dřevěném pouzdře s bronzovými zděřemi kostěná jehlice s odsazenou perforovanou hlavicí, vedle ní ležel bronzový nůž s ouškem.
Nálezy:
– Kostěná jehlice skupiny IIb – typ 15 podle B. Beckmanna, hlavice je členěná ve tři vývalky, z nichž nejširší (prostřední) je perforován kruhovým otvorem; fragmenty dřevěného pouzdra jehlice, profilovaného vývalky s rýžkami na umístění kovových kroužků; rozměry jehlice: délka 16 cm; inv. č. 107 365 (tab. III: 1);
– Bronzový nůž s plochou rukojetí zdobenou po obvodu rytím, rukojeť je zakončena očkem; rozměry: délka 13,5 cm, max. šířka čepele 1,1 cm; inv. č. 107 364 (tab. III: 2).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno; Zpráva čj. 782/1946 v AÚ AV ČR, Brno; *Droberjar 2002*, 355, 356; *Kolník 2004*, 197, obr. 4: 9; *Pernička 1966*, 13, 14; *Poulík 1950*, 23; *Šimek 1953*, 564; *Tejral 1970a*, 128, 134, 169, 170, obr. 8: 7, 8; *2006a*, 107–109.
Ztraceno:
– Kosterní pozůstatky;
– Bronzové kroužky.

Žárový hrob 4 (1/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1258.
Nálezové okolnosti: V černé ornici ležela v hloubce 35 cm promáčknutá a v horní části hlubokou orbou poškozená popelnice. V nádobě byla uložena kremace a bronzová spona.
Nálezy:
– Rekonstruovaná mísovitá nádoba se zataženým okrajem, konického tvaru, s odsazeným dnem, zdobená rytými rozpadlými hřebenovými klikatkami; povrch je hrubý, se zrnky písku, hnědé barvy; keramický materiál obsahuje příměs písku; rozměry: výška 20,5 cm, průměr při okraji 26 cm, průměr dna 13,5 cm; inv. č. SAÚ 123/48 (tab. III: 3);

– Bronzová výrazně členěná spona typu A 68; rozměry: délka 6,6 cm; inv. č. SAÚ 123/48 (tab. III: 4).

Antropologické zjištění (613 g, 2 sáčky):
– Převažují střední zlomky světlešedé barvy – ploché kosti lebky, horní část *squama occipitalis*, části těl žeber, tělo krčního obratle, část diafýzy dlouhých kostí; *dens praemolaris*;
– Věk: dospělý (adultus–maturus), spíše maturus (40–59 let) – podle abraze zubní skloviny;
– Pohlaví: nelze určit.

Uložení: MZM, Brno.

Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno; *Pernička 1966*, 38; *Peškař 1972a*, 51, tab. 9: 5; *Tejral 1970a*, 110, 169, 170, obr. 7: 1; 23: 1, 3; *1977*, 316, 317, obr. 10: 1; *2006a*, 107–109.

Žárový hrob 5 (2/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1258.

Nálezové okolnosti: V černé ornici byly v hloubce 35 cm objeveny střepy orbou rozrušené popelnice. Ve fragmentech popelnice byla uložena kremace a kousek pryskyřice.

Nálezy:
– Fragmenty výdutě a dna nerekonstruovatelné popelnice robené v ruce; povrch je hlazený, hnědošedé barvy; keramický materiál je zrnitý, promísený s pískem; rozměry: zlomek dna 2,6 x 2,1 cm; inv. č. SAÚ 124/48 (tab. IV: 1);
– Devět fragmentů vícedílného třívrstvého kostěného hřebene typu Thomas I, s výzdobou složenou z koncentrických kružnic, díly hřebene byly spojeny železnými nýty; rozměry: zlomek obloukového držadla 5,5 x 1,3 cm, 4,8 x 1,6; délka nýtu 1,4 cm; inv. č. SAÚ 124/48 (tab. IV: 2).

Antropologické zjištění (435 g):
– Převažují střední zlomky – fragmenty kostí lebky, dolní část okraje očnice, fragmenty diafýz dlouhých kostí končetin a fragment *trochlea humeri*;
– Věk: dospělý (adultus–maturus) – podle robusticity kostí;
– Pohlaví: nelze určit.

Uložení: MZM, Brno.

Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno.

Ztraceno: malý kousek pryskyřice oválného nepravidelného tvaru; rozměry: 1 cm.

Žárový hrob 6 (3/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1265.

Nálezové okolnosti: Část dna popelnice, která ležela v hloubce 35 cm v černé ornici. Uvnitř byla kremace.

Nálezy:
– Střepy tenkostěnné popelnice robené v ruce, spodní část těla se příkře zužuje k úzkému dnu; povrch je hladký, tuhovaný, černé barvy; keramický materiál je z jemně plavené hlíny; rozměry: průměr dna 9 cm; inv. č. SAÚ 125/48 (tab. IV: 3).

Antropologické zjištění (304 g):
– Převažují středně velké fragmenty – srostlý šev na zlomku lebeční kosti, část výběžku obratle, část hlavice femuru, úlomky diafýz dlouhých končetin;
– Věk: dospělý (adultus–maturus);
– Pohlaví: nelze určit.

Uložení: MZM, Brno.

Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno.

Žárový hrob 7 (4/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1265.

Nálezové okolnosti: Fragmenty poškozené popelnice ležely v hloubce 40 cm v černé ornici. Mezi kostmi byl malý kousek pryskyřice. Na kremaci byl umístěn zprohýbaný železný hrot kopí, železný nůž a železné nůžky (obr. 5).

Nálezy:
– Železné nůžky typu Knaack Ia, rozlomené na dvě části; rozměry: délka 23 cm, délka ostří 12 cm, délka pružného péra 11 cm; inv. č. SAÚ 126/48 (tab. IV: 5);
– Hrot železného listovitého kopí typu Kaczanowski 4, úmyslně mírně prohnutý. Tulejka je ve své horní části čtyřhranná, takže dvě hrany vybíhají v podobě žebírek do spodní části listovitého hrotu. Asi 1 cm od okraje tulejky je otvorem prostrčen železný hřebík. Rozměry: délka 22,5 cm, délka tulejky 6 cm, max. šířka listu kopí 4,5 cm; inv. č. SAÚ 126/48 (tab. IV: 7);
– Široce nepravidelně rozevřená mísovitá nečleněná terina, podhrdlí je odsazeno od spodní části nádoby, od které je odděleno žlábkem, spodní část se konický sbíhá k úzkému dnu; povrch je hladký, světle hnědé barvy, na podhrdlí a na vnitřní straně jsou znatelné stopy po tuhování; keramický materiál je dobře plavený; rozměry: průměr vrchní části nádoby 28 cm, průměr dna 11 cm, výška 18 cm; inv. č. SAÚ 126/48 (tab. IV: 8).

Antropologické zjištění (643 g, 2 sáčky):
– Převažují drobné zlomky – fragmenty lebky, fragment *os occipitalis*, části dlouhých končetin, distální část nepřirostlé epifýzy tibie;
– Věk: juvenis – podle nepřirostlé epifýzy tibie;
– Pohlaví: nelze určit.

Uložení: MZM, Brno.

Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno; *Tejral 1970a*, 130, 134, 169, 170, obr. 7: 2–4; *1977*, obr. 2–5; *Droberjar/Peška 1994*, 273, 301, obr. 2: 3–7.

Ztraceno:
– Slitek pryskyřice oválného nepravidelného tvaru; rozměry: 5,3 x 3,3 x 1,7 cm (tab. IV: 6);
– Železný nůž s oboustranně odsazeným trnem, typ 1 podle E. Droberjara, rozlomený na dvě části, hřbet i ostří mírně esovitě prohnuto; rozměry: délka 21 cm, šířka břitu 18 cm; inv. č. SAÚ 126/48 (tab. IV: 4).

Prameny/literatura: Kartotéka I. Peškaře; viz též *Droberjar/Peška 1994*, 273, 301, obr. 2: 7.

Žárový hrob 8 (5/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1258.

Nálezové okolnosti: Část popelnice ležela 35 cm hluboko v černé ornici. Uvnitř byla kremace.

Nálezy:
– Rekonstruovaná terina s kuželovitě odsazeným hrdlem, vyrobená v ruce, hrdlo je zakončené mírně rozevřeným oblým okrajem a odsazeno od baňatého těla nádoby; povrch je hlazený, hnědočerné barvy, na vnitřní straně tuhovaný; keramický materiál je z jemné hlíny; rozměry: výška (rekonstruovaná) 20,4 cm, průměr při okraji 20,4 cm; inv. č. SAÚ 127/48 (tab. V: 1).

Uložení: MZM, Brno.

Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno; *Tejral 1968*, 504, obr. 6: 1, zaměněn s hrobem 1/1943; *1970a*, 170, obr. 17: 3, zaměněn s hrobem 2/1943.

Ztraceno: Kremace.

Žárový hrob 9 (6/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1258.

Nálezové okolnosti: Promáčknutá nádoba ležela 55 cm hluboko v černé ornici. Na dně nádoby byla uložena kremace.

Na spálených kostech spočívaly zbytky roztavené skleněné nádoby, fragmenty bronzových nádob, dva železné nože, stříbrná a bronzová spona, železné nůžky, zlomek bronzové jehlice, část bronzového nože, železný prsten, zlomek bronzové jehly, stříbrné rourkovité kování, kování noricko-pannonského opasku (obr. 5).

Nálezy:
- Noricko-pannonský opasek složený z následujících komponentů: kachničkovité kování typu Garbsch E3; rozměry: délka 5,5 cm (tab. VI: 3); dvě článkovité kování typu Garbsch Ka; rozměry: délka 5,4 cm, délka 5,3 cm (tab. VI: 2); profilované nákončí typu Garbsch R2; rozměry: délka 6,6 cm (tab. VI: 4); sedm nýtů s kloboukovitou hlavicí o průměru 1,7 cm, čtyři nýty s kloboukovitou hlavicí o průměru 1 cm (tab. VI: 1);
- Stříbrné rourkovité kování členěno příčným žlábkem a zdobené rýhováním; rozměry: délka 2,5 cm (tab. VI: 1a);
- Hlavice trubkovité spony zdobené rytím; rozměry: délka 0,14 cm (tab. VI: 5);
- Bronzová trubkovitá spona, jejíž dolní část lučíku je zdobena osmi žlábky, lučík je členěn diskovitým uzlíkem, patka nese knoflík; rozměry: délka 4,5 cm, výška lučíku 2 cm; inv. č. SAÚ 128/48 (tab. VI: 6);
- Stříbrná vendická spona typu A 26, uzlík je opatřen žlábkem, do kterého je vsazen bronzový drátek, jehož rýhování napodobuje pletenec; rozměry: délka 4,5 cm, výška lučíku 2,2 cm; inv. č. SAÚ 128/48, 107 291 (tab. VI: 7);
- Zlomek bronzové jehlice s profilovanou hlavicí IV–a podskupiny podle B. Beckmanna, na kterou je přitaven slitek z modravého skla; rozměry: délka 4,7 cm, délka hlavice 1,3 cm (tab. VI: 8);
- Bronzová jehla s oválným očkem; rozměry: délka 3 cm (tab. VI: 9);
- Zlomek bronzové jehly poškozené žárem; rozměry: délka 4,9 cm (tab. VI: 9a);
- Nýt s kulovitou hlavicí; rozměry: délka 1,2 cm (tab. VI: 10);
- Nýt s plochou hlavicí; rozměry: délka 0,7 cm (tab. VI: 10a);
- Závěsný profilovaný kroužek z řetězu picího rohu, držátko kroužku je zdobeno rytím; rozměry: celková délka 3,4 cm, průměr kroužku 2,2 cm. Na nýtku je navlečen plochý kruhovitý kotouč o průměru 1,2 cm (tab. VI: 11);
- Železný prsten typu Beckmann 20, s rozšířeným páskem s lůžkem pro umístění vložky; rozměry: průměr 2 cm (tab. VI: 12);
- Zbytky roztavené skleněné nádoby sytě modré barvy s bílým žíháním, typ E 181 – E 183, mezi slitky byly dva neroztavené zlomky s žebry; rozměry zlomků: délka 2,5 cm a 2 cm (tab. VI: 13);
- Železné nůžky typu Knaack Ia, rozlomené ve dvě části, vrchní části ostří jsou zdobené cikcakovitými liniemi, které jsou složené z drobných rytých – šrafovaných záseků; rozměry: délka 13,2 cm, délka pružného péra 5,15 cm, dochovaná délka nožů – čepelí 8 cm (tab. VI: 14);
- Železný srpovitě zahnutý nůž typu Droberjar 5a, kolmý okraj břitu pod trnem tvoří dva malé obloučky, při jejichž okrajích a mezi nimi jsou tři malé trnovité výčnělky, za obloučky je břit perforován dvěma kruhovitými otvory o průměru 0,2 cm; rozměry: délka nože 10,3 cm (tab. VI: 15);
- Železný nůž s oboustranně odsazeným trnem, typ 1 podle E. Droberjara, plocha týlu nože je rozdělena čtyřmi příčnými zářezy na čtyři políčka, z nichž každé je ozdobeno pěti šikmými zářezy, v nichž jsou zachovány stopy po tauzování, trn nože je hraněný a zdobený vroubkováním; rozměry: délka 12,5 cm, šířka čepele 1,5 cm, délka trnu 4,5 cm (tab. VI: 16);
- Tři fragmenty pánve typu E 139/142, s kruhovým terčem – dva zlomky okraje jsou poškozené žárem; rozměry: 1,5 x 2,6 cm; 2,7 x 1,6 cm; zlomek rukojeti je zdobený tzv. barbarizovaným thyrsem; rozměry: 3,5 x 2,6 cm (tab. VI: 17);
- Železná ataše soudkovitého vědra, typ E 39–40; rozměry: výška železného poutka 2,5 cm (tab. VI: 18);
- Fragmenty držadla a jímky cedníku typu E 160, zlomek jímky je poškozený žárem; rozměry: délka držadla 2,5 cm, délka jímky 7,3 cm (tab. VI: 19);
- Fragmenty soudkovitého vědra typu E 39–40, s bronzovým poutkem a se zlomkovitým železným držadlem s konci ve formě kónických knoflíků; dno vědra je označeno překříženými hastami; rozměry: síla stěny vědra 0,07 cm, výška bronzového poutka 25 cm, šířka železného držadla 0,5 cm, nejširší rozpětí 15 cm; inv. č. 67 761–67 789 (tab. VI: 20);
- Střepy spodní části rekonstruované popelnice vyrobené v ruce, klenuté tělo se příkře zužuje k poměrně úzkému plochému masivnímu dnu; povrch vnitřní a vnější strany střepů je leštěn grafitem; keramický materiál je hrubší, promísený s pískovými zrnky; rozměry: výška spodní části nádoby 7 cm, průměr dna 10,5 cm (tab. VI: 21);
- Zlomky bronzových plechů spojených bronzovým nýtkem; rozměry: 1,3 x 0,9 cm (tab. VI: 22);
- Zlomek bronzové tyčinky, snad z jehly; rozměry: délka 2,6 cm (tab. VI: 23).

Antropologické zjištění (405 g):
- Střední zlomky – fragmenty plochých kostí lebky, pyramida kosti spánkové, zlomek kosti s neuzavřeným lebečním švem a blíže neurčitelné fragmenty kostí postkraniálního skeletu;
- Věk: dospělý (adultus–maturus), spíše adultus (20–39 let);
- Pohlaví: nelze určit.

Uložení: MZM, Brno.

Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno; *Droberjar 2002*, 355; *Kvetánová 2006*, 400, obr. 11; *Pernička 1966*, 37, 38; *Peškař 1972a*, 51, 52, tab. 2: 3; 13: 4, 8; *Poulík 1950*, 23, 24, obr. 7: a; 71; *Šimek 1953*, 404, obr. 160; *Tejral 1967*, 89, 100, 109, 129, obr. 4: 8–12; 7: 3–5; 9: 3; 11: 4, 5; *1968*, 505; *1970a*, 170, obr. 11; *1977*, 325, 326, 328, obr. 14; *1983*, obr. 11; *2006a*, 107–109; *TIR 1986*, 193.

Ztraceno:
- Zlomek bronzového nože s tyčinkovitou rukojetí, hlavici rukojeti tvoří hrotitě se zužující čtyři oválné vývalky. Při noži ležela polovina oblé bronzové střenky, poškozená žárem, střenka byla zdobená sedmi příčnými rýhami;
- Fragmenty bronzové naběračky typu E 160.

Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR Brno; Kartotéka I. Peškaře.

Žárový hrob 10 (7/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1265.

Nálezové okolnosti: Střepy ze tří nádob ležely 35 cm hluboko v černé ornici. Na dně nádoby zdobené ozubeným kolečkem – meandrem spočívaly pozůstatky kremace.

Nálezy:
- Střepy tří nádob; inv. č. SAÚ 130/48;
- Přeslen; inv. č. SAÚ 130/48.

Uložení:

Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno.

Ztraceno: Nálezy a kosterní pozůstatky nedohledány.

Žárový hrob 11 (8/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1258.
Nálezové okolnosti: Z hrobu rozrušeného hlubokou orbou se zachovaly pouze střepy a spálené kosti.
Nálezy:
– Okrajový střep nádoby robené v ruce, okraj je poněkud ven vyhnutý, pod ním se nachází dvě podélné rýhy; povrch střepu je na vnější a vnitřní straně tuhovaný; keramický materiál je jemnější, promísený s pískovými zrnky; rozměry: délka 4 cm, průměr ústí u okraje 18 cm; inv. č. SAÚ 131/48 (tab. V: 2);
– Tři drobné keramické zlomky; inv. č. SAÚ 131/48.
Antropologické zjištění (46 g):
– Převládají drobné zlomky – fragmenty diafýz dlouhých končetin;
– Věk: nelze stanovit;
– Pohlaví: nelze určit.
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno.

Žárový hrob 12 (9/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1258.
Nálezové okolnosti: Z hrobu rozrušeného hlubokou orbou se zachovaly pouze střepy, zlomek korálu, fragmenty železného nože, kamenná čepel, zlomek pryskyřice a spálené kosti.
Nálezy:
– Dvanáct drobných střepů nádoby robené v ruce, dno je nepatrně odsazené, okraj zaoblený; povrch je hladký, šedé barvy; keramický materiál je promísený s pískem; inv. č. SAÚ 132/48;
– Zlomek pryskyřice; rozměry: délka 2 cm; inv. č. SAÚ 132/48 (tab. V: 3);
– Tři keramické střepy, z nichž dva jsou okrajové, z tenkostěnné nádoby robené v ruce; povrch je leštěný, hnědošedé barvy; keramický materiál je jemný; rozměry: 1,6 x 1,3 cm; 2 x 1,4 cm; inv. č. SAÚ 132/48 (tab. V: 4);
– Distální část čepele; rozměry: délka 1,7 cm; inv. č. SAÚ 132/48 (tab. V: 5);
– Zlomek skleněného korálu zelenavé barvy I. skupiny podle M. Mączyńské; rozměry: průměr 1,5 cm; inv. č. SAÚ 132/48 (tab. V: 6);
– Tři zlomky pocházející pravděpodobně ze železného nožíku s jednostranně odsazeným trnem typu 3 podle E. Droberjara; rozměry: délka 2,9 cm; inv. č. SAÚ 132/48 (tab. V: 7).
Antropologické zjištění (21 g):
– Jeden fragment lebeční kosti;
– Věk: nelze stanovit;
– Pohlaví: nelze určit.
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno.
Ztraceno:
– Fragmenty nože;
– Keramický materiál.

Žárový hrob 13 (10/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1258.
Nálezové okolnosti: Z hrobu rozrušeného hlubokou orbou se zachovalo pouze dno popelnice, několik drobných střepů a spálené kosti.
Nálezy:
– Spodní část silnostěnné mísovité nádoby robené v ruce, okraj nádoby je zatažený, z plochého masivního dna o průměru 13 cm se mírně rozevírá spodní část těla, vnější část je zdobena podélnými širokými žlábky spojovanými příčným žlábkováním; povrch je hrubý, hnědooranžové barvy; keramický materiál je hrubší; inv. č. SAÚ 133/48 (tab. V: 10).
Antropologické zjištění (24 g):
– Převládají drobné zlomky – fragmenty lebečních kostí, zlomek kosti s neuzavřeným lebečním švem;
– Věk: dospělý (adultus–maturus), spíše adultus (20 až 39 let);
– Pohlaví: nelze určit.
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno.

Žárový hrob 14 (11/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1265.
Nálezové okolnosti: Z hrobu rozrušeného hlubokou orbou se zachovaly střepy, kamenná čepel a železný, blíže neurčitelný hřeb a spálené kosti.
Nálezy:
– Atypické střepy silnostěnné nádoby robené v ruce; povrch je hlazený, šedé barvy, vnitřní strana střepů je tuhovaná; keramický materiál je hrubší; inv. č. SAÚ 134/48;
– Železný blíže neurčitelný hřeb; rozměry: délka 2,5 cm; inv. č. SAÚ 134/48 (tab. V: 8);
– Meziální část čepele; rozměry: 1,9 cm; inv. č. SAÚ 134/48 (tab. V: 9).
Antropologické zjištění (196 g):
– Převládají středně velké zlomky – fragmenty plochých kostí lebky, zlomky těl žeber, části diafýz femuru a dalších dlouhých kostí, *os scaphoideum*, fragment hlavice I. metatarsu;
– Věk: dospělý (adultus–maturus);
– Pohlaví: nelze určit.
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno.

Žárový hrob 15 (12/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1258.
Nálezové okolnosti: V hrobě rozrušeném hlubokou orbou se v černé ornici v hloubce 30 cm zachovaly jen spálené kosti a menší střepy nádoby.
Nálezy:
– Keramické zlomky jedné nádoby vyrobené v ruce; povrch je hlazený, černé barvy; keramický materiál je hrubší, s příměsí jemného písku. Jde o čtyři zlomky okraje; rozměry: 1,7 x 2 cm; 2,4 x 1,5 cm; 2,8 x 1,6 cm; 2,2 x 1,6 cm (tab. VII: 1); dva fragmenty podhrdlí nádoby; rozměry: 3,7 x 3,1 cm; 4,2 x 2,7 cm (tab. VII: 2); jeden střep výdutě, zdobený vodorovným žlábkováním; rozměry: 4,9 x 3,4 cm (tab. VII: 3); jeden střep pravděpodobně spodku nádoby, zdobený rytými liniemi; rozměry: 3,9 x 4,3 cm (tab. VII: 4); čtyři zlomky nepatrně odsazeného dna nádoby s příkře se zvedající stěnou; rozměry: průměr dna 12,1 cm; inv. č. SAÚ 135/48 (tab. VII: 5).
Antropologické zjištění (45 g):
– Převládají drobné fragmenty – zlomky lebečních plochých kostí (zlomek s neuzavřeným lebečním švem);
– Věk: dospělý (adultus–maturus), spíše adultus (20–39 let);

– Pohlaví: nelze určit.
* Ze smíchaného sáčku, snad pomíchané hroby 15 a 16 (40 g):
– Převažují drobné zlomky – blíže neurčitelné fragmenty kostí postkraniálního skeletu.
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno.

Žárový hrob 16 (13/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1265.
Nálezové okolnosti: V hrobě rozrušeném hlubokou orbou se v černé ornici v hloubce 30 cm zachovaly jen spálené kosti a menší střepy nádoby.
Nálezy: –
Uložení: –
Antropologické zjištění:
– Tři drobné zlomky;
– Věk: nelze stanovit;
– Pohlaví: nelze určit.
* Ze smíchaného sáčku, snad pomíchané hroby 15 a 16 (40 g):
– Převažují drobné zlomky – blíže neurčitelné fragmenty kostí postkraniálního skeletu.
Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno.
Ztraceno: Nálezy nedohledány, zachoval se pouze malý sáček s antropologickým materiálem.

Žárový hrob 17 (14/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1265.
Nálezové okolnosti: Z hrobu rozrušeného hlubokou orbou se zachovaly v černé ornici, 30 cm hluboko, jen spálené kosti a menší střepy.
Nálezy:
– Zlomek výdutě na kruhu robeného šedého římskoprovinciálního džbánu, se spodní částí ucha, které je zdobeno třemi žebry; povrch je hladký, šedo-béžové barvy; keramický materiál je jemný, dobře plavený; rozměry: délka 6,5 cm; inv. č. SAÚ 137/48 (tab. VII: 6);
– Fragment odsazeného dna nádoby robené na kruhu; povrch je hladký, šedé barvy; keramická hmota je jemná, dobře plavená; rozměry: průměr dna 7,5 cm; inv. č. SAÚ 137/48 (tab. VII: 7);
– Osm atypických střepů ze stejného materiálu; inv. SAÚ č. 137/48.
Antropologické zjištění (104 g):
– Převládají zlomky střední velikosti – asi 20 zlomků plochých lebečních kostí, zlomky diafýz dlouhých kostí, část *trochlea humeri*, zlomek *incisura ischiadica major*, hlavice proximálního článku prstu nohy;
– Věk: dospělý (adultus–maturus);
– Pohlaví: pravděpodobně žena – hodnocení podle zakřivení *incisura ischiadica major*.
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno.

Žárový hrob 18 (15/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1258.
Nálezové okolnosti: Z hrobu rozrušeného hlubokou orbou se v černé ornici v hloubce 30 cm zachovaly jen spálené kosti a zlomky z několika nádob.
Nálezy:
– Střepy pocházející pravděpodobně z nádoby mísovitého tvaru s dovnitř sklopeným okrajem a s odsazenou nožkou; povrch je hlazený, šedé barvy; rozměry: okraj 9,1 x 3,6 cm, nožka 4,3 x 2,4 cm; inv. č. SAÚ 138/48 (okraj – tab. VII: 8; nožka – tab. VII: 10);
– Fragment dna nádoby; rozměry: 2,7 x 2,5 cm (tab. VII: 9);
– Čtyři zlomky ven vykloněného okraje z římskoprovinciálních mortarií; povrch je hladký se setřelou engobou, oranžové barvy; keramický materiál je jemně plavený; rozměry zlomků: 6,1 x 1,9 cm; 4,2 x 2,3 cm; 2,6 x 3,3 cm; 5,3 x 2,1 cm (tab. VII: 11). Dva zlomky výdutě, u jednoho se zachovalo na vnitřní straně zdrsnění; rozměry zlomků: 3,3 x 3,7 cm; 2,4 x 2,4 cm (tab. VII: 12), Atypický zlomek, na jehož vnější straně se zachovala část světle zelené glazury; rozměry: 3,4 x 2,6 cm; inv. č. SAÚ 138/48 (tab. VII: 13);
– Zlomek mísy s jemným šedým povrchem; rozměry: 4,2 x 3 cm (tab. VII: 14);
– Čtyři atypické střepy keramiky robené na kruhu; povrch je hladký, šedé barvy; inv. č. SAÚ 138/48.
Antropologické zjištění (308 g, 2 sáčky):
– Převažují středně velké zlomky – fragmenty plochých kostí lebky, těla mandibuly, okraje očnice, fragment těla humeru, hlavice humeru, diafýzy radia a zlomky dlouhých kostí končetin;
– Věk: dospělý (adultus–maturus);
– Pohlaví: nelze určit.
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno.

Žárový hrob 19 (16/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1265.
Nálezové okolnosti: Z hrobu rozrušeného hlubokou orbou se v černé ornici v hloubce 30 cm zachovaly jen spálené kosti a zlomky keramiky.
Nálezy: –
Uložení: –
Antropologické zjištění (172 g):
– Převládají střední zlomky – zlomky plochých lebečních kostí, část hlavice femuru nebo humeru, tělo metatarsu a blíže neurčitelné zlomky postkraniálního skeletu;
– Věk: dospělý (adultus–maturus);
– Pohlaví: nelze určit.
Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno.
Ztraceno: Nálezy nedohledány, zachoval se pouze malý sáček s antropologickým materiálem.

Kostrový hrob 20 (17/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1258.
Nálezové okolnosti: Orientace směr S–J, hrobová jáma měla rozměry 250 x 65 x 135 cm (obr. 5: 4, 5). Humusová vrstva byla mocná 45 cm, její násyp tvořila spraš jen nepatrně promíšená s černou humusovitou hlínou. Na rovném dně ležela špatně dochovaná kostra lidského jedince v natažené poloze na zádech. Kostra měřila 146 cm. Promáčknutá lebka se nacházela u severní krátké stěny, z paží se dochovaly jen ramení kosti, přičemž z pravé paže zbyly ještě zlomky kostí vřetenní a loketní. Páteř, pravá polovina hrudního koše a kosti pánevní byly zcela zetlelé. Levá dolní končetina byla poněkud pokrčena směrem doprava, částečně se z ní zachovaly prstní kůstky. Hrobová výbava byla rozložena následovně: malá mísovitá nádobka a bronzová spona spočívaly u pravé paže, v oblasti pánve se nacházela bronzová přezka a bronzové obdélníkovité kování, poškozená kostěná

jehlice a bronzové kroužky a kování ležely v prodloužení nedaleko levé paže.

Nálezy:
- Poškozená kostěná jehlice; rozměry: délka 6,7 cm, největší šířka 0,4 cm (tab. VIII: 1);
- Bronzová výrazně členěná spona typu A 68, zachycovač je perforován dvěma otvory; rozměry: délka 3,9 cm; inv. č. SAÚ 140/48 (tab. VIII: 2);
- Bronzová přezka kruhovitého tvaru, náležící do skupiny D/typ 1 podle Madydy-Legutko, přezka je na střední a horní hraně střechovitého hranění zdobená příčnými zářezy, horní hrana nese úzké žebírko; rozměry: průměr 3 cm; inv. č. SAÚ 140/48 (tab. VIII: 3);
- Tři bronzové kroužky, pravděpodobně z pouzdra pro jehlici; u všech je průměr 0,15 cm; inv. č. SAÚ 140/48 (tab. VIII: 4);
- Obdélníkovité bronzové kování zdobené na vrchní straně dvěma rytými liniemi, na spodní straně je umístěna destička, nýt pro uchycení k opasku; rozměry: délka 2 cm; inv. č. SAÚ 140/48 (tab. VIII: 5);
- Bronzové rourkovité kování zdobené dvěmi rytými liniemi; rozměry: délka 3,5 cm; inv. č. SAÚ 140/48 (tab. VIII: 6);
- Bronzové rourkovité kování zdobené dvěmi rytými liniemi; rozměry: délka 4,5 cm; inv. č. SAÚ 140/48 (tab. VIII: 7).

Uložení: MZM, Brno.

Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno; *Droberjar 2002*, 355, 356; *Madyda-Legutko 1986*, 26, 132; *Pernička 1958*, 72, obr. 3: 5; *1966*, 13, 38, 148, 149; *Peškař 1972a*, 52, tab. 9: 6; *Poulík 1950*, 23, obr. 6; 70; *Šimek 1953*, 564; *Tejral 1970a*, 110, 122, 137, 138, 169, 170, obr. 10; *1977*, 324, obr. 16; *2006a*, 107–109.

Ztraceno:
- Mísa s válcovitou horní částí a ztluštělým okrajem, blížící se typu Droberjar 2309, od válcovitého hrdla je tělo nádoby odděleno oblým prstencem; rozměry: při nepatrně zesíleném okraji má nádoba průměr 9 cm, průměr dna 3,4 cm, celková výška nádoby 4,6 cm, výška hrdla 1,8 cm; inv. č. SAÚ 140/48 (tab. VIII: 8);
- Kosterní pozůstatky.

Literatura/prameny: Kartotéka I. Peškaře; viz též *Tejral 1977*, 324, obr. 16: 9.

Žárové hroby 21–22 (18–19/1943)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1265.

Nálezové okolnosti: Zemědělskou činností porušené popelnice byly nalezeny v černé ornici v hloubce 25 cm.

Nálezy:
- Vrchní část výdutě a podhrdlí nádoby, podhrdlí je od maximální výdutě odděleno plastickým žebrem; povrch je hlazený, hnědošedé barvy; keramický materiál je jemný, plavený; rozměry: 15,6 x 6 cm; inv. č. 141/48 (tab. VIII: 9);
- Spodek a dno nádoby vázovitého tvaru s příkře se zužujícími stěnami, dno je úzké a ploché, povrch hlazený, šedohnědé barvy, keramický materiál je jemný, plavený; rozměry: průměr dna 9 cm; inv. č. 141/48 (tab. VIII: 10).

Uložení: MZM, Brno.

Literatura/prameny: NZ čj. 2436/46 v AÚ AV ČR, Brno.

Žárový hrob 23 (20/1956)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1273.

Nálezové okolnosti: Hrob byl zjištěn v sondě III (obr. 4). Po odkrytí 20 cm mocné vrstvy ornice se objevila rozpukaná spodní část popelnice se zbytkem žárového pohřbu. Dno nádoby ve hloubce 30 cm stálo na úrovni smíšené, 5 cm silné žlutohnědé vrstvičky na povrchu sprašového podloží.

Nálezy:
- Spodní část teriny s esovitou profilací a odsazeným dnem, maximální výduť je zdobená svislým oválným žlábkem; povrch je hlazený, hnědošedé barvy; keramický materiál obsahuje příměs písku s většími zrnky; rozměry: průměr dna 11 cm, zachovaná výška 11,2 cm; inv. č. 1331/2–1/56 (tab. IX: 1).

Uložení: AÚ AV ČR, Brno (základna Dolní Dunajovice).

Literatura/prameny: NZ čj. 4065/59 v AÚ AV ČR, Brno; *Peškař 1959*, 42.

Žárový hrob 24 (21/1956)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1273.

Nálezové okolnosti: Hrob byl zachycen v sondě IV (obr. 4). Orbou rozrušená a ve střepy rozpadlá popelnice, točená na kruhu, obsahovala zbytky žárového pohřbu. Postavena byla dnem na úrovni smíšené vrstvičky na povrchu sprašového podloží v hloubce 30 cm. Nad hrobem byla 20 cm mocná vrstva ornice.

Nálezy:
- Rekonstruovaná, na kruhu točená mísa s válcovitou horní částí a ven vykloněným okrajem, patřící k tzv. jiříkovické keramice; nádoba má vyhnutý okraj a odsazenou nožku, výduť je zdobena dvěma žebírky, která svírají nezdobený pás, spodek nádoby se ostře zužuje směrem k nožce, ve stěně nádoby se nachází dvojice reparačních otvorů; povrch je potažen jemným hlinitým povlakem světle hnědošedé barvy; keramický materiál je jemný, plavený; rozměry: průměr nádoby při okraji 21 cm, průměr dna 8,5 cm, výška 12,6 cm; inv. č. 1331/2–2/56 (tab. IX: 2).

Uložení: AÚ AV ČR, Brno (základna Dolní Dunajovice).

Literatura/prameny: NZ čj. 4065/59 v AÚ AV ČR, Brno; *Peškař 1959*, 42.

Žárový hrob 25 (22/1956)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1273.

Nálezové okolnosti: Hrob byl zachycen v sondě V. Pod 20 cm mocnou vrstvou ornice se vyrýsovaly obrysy jamky o průměru asi 40 cm (obr. 4), vyplněné tmavým, černohnědým zásypem s uhlíky, v němž byly spálené lidské kůstky, několik drobných střepů a zlomky bronzového plíšku. Kolem západního okraje hrobu v hloubce 35 cm až ke dnu jamky vytvořila sprašovitá, humusem hnědě zbarvená vrstva výplně s řídce rozptýlenými spálenými kůstkami asi 5 cm široký pruh. V profilu měla hrobová jamka kotlovitý tvar zahloubený 7 cm do spraše, takže její dno bylo v hloubce 42 cm pod dnešním povrchem.

Nálezy:
- Střep výdutě nádoby, zdobený podélným rýhováním; povrch je hladký, šedé barvy; keramický materiál je jemnozrnný, hlinitopísčitý; rozměry: 3,3 x 2,3 cm; inv. č. 1331/2–4/56 (tab. IX: 3);
- Pět zlomků plíšků bronzové nádoby, plíšky mají amorfní tvar a neumožňují bližší určení; rozměry: 5,4 x 3 cm; 4 x 2,4 cm; inv. č. 1331/2–5/56a–b (tab. IX: 4–6);
- Šest atypických přepálených střepů nádoby vyrobené z hlinitého světle hnědého materiálu s hnědě, okrově a šedě skvrnitým povrchem; inv. č. 1331/2–3/56a–f.

Uložení: AÚ AV ČR, Brno (základna Dolní Dunajovice).

Literatura/prameny: NZ čj. 4065/59 v AÚ AV ČR, Brno; *Peškař 1959*, 42.

Žárový hrob 26 (23/1956)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1273.
Nálezové okolnosti: Hrob byl zjištěn v sondě VIII (obr. 4). Pod mocnou vrstvou ornice stála velká černá popelnice, jejíž dno ve hloubce 38 cm bylo mělce zapuštěno do sprašového podloží. Nádoba byla tlakem půdy silně popraskaná a horní část měla smáčknutou. Uvnitř byly nalezeny spálené lidské kůstky.
Nálezy:
– Rekonstruovaná terina esovité profilace s mírně konickým lehce prohnutým hrdlem, s okrajem na vnější straně lištovitě zesíleným a plynule přecházejícím v maximální výduť, rozhraní mezi podhrdlím a výdutí je zvýrazněno plastickým žebírkem, pod nímž probíhá žlábkovitá rýha, spodek nádoby se konicky zužuje k odsazenému dnu; povrch je hladký, černé barvy, na obou stranách tuhou leštěný; rozměry: výška 19,8 cm, průměr u okraje 26,5 – 27,5 cm, průměr dna 9,6–10 cm; inv. č. 1331/2–6/56 (tab. IX: 7).
Uložení: AÚ AV ČR, Brno (základna Dolní Dunajovice).
Literatura/prameny: NZ čj. 4065/59 v AÚ AV ČR, Brno; *Peškař 1959*, 42.

Žárový hrob 27 (24/1956)

Lokace: Zadní Lány, parcela 1273.
Nálezové okolnosti: Hrob byl zjištěn v sondě IX (obr. 4). Fragmenty popelnice se nacházely pod 20 cm mocnou vrstvou ornice. Z nádoby se zachovalo jen několik menších střepů a rozpadlé dno ve hloubce 28 cm. Ze žárového pohřbu uvnitř nádoby zbylo jen malé množství spálených lidských kostí.
Nálezy:
– Několik střepů a větší část dna zničené popelnice (21 střepů neumožňuje podrobnější zhodnocení), dno nádoby má zesílený střed; povrch je jemný hlazený, šedočerné barvy; v keramickém materiálu je patrná příměs písku; rozměry: průměr dna 13 cm; inv. č. 1331/2–7/56 (tab. IX: 8).
Uložení: AÚ AV ČR, Brno (základna Dolní Dunajovice).
Literatura/prameny: NZ čj. 4065/59 v AÚ AV ČR, Brno; *Peškař 1959*, 42.

Žárový hrob 28

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: V roce 1936 zachránil A. Dvořáček na parcele 1266 a u Lesní cesty, na ploše 8 x 10 m, urny žárových hrobů bez dalších artefaktů z jiných materiálů. Z tohoto výzkumu pochází celkem 22 uren, z nichž 13 (inv. č. 83 396 až 83 408) bylo získáno terénním výzkumem a 9 (inv. č. 34/36–1 až 9) pomocí povrchového sběru.
Nálezy:
– Mísovitá dvoukonická nádoba s ven vykloněným okrajem a odsazenou nožkou, plece jsou výrazně zalomené; povrch je hlazený, šedé barvy; keramický materiál je jemný drolivý, s příměsí písku; rozměry: průměr při okraji 21,2 cm, průměr dna 7,5 cm, výška 10,5 cm; inv. č. 83 396 (tab. X: 1).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 14: 2; tab. 16: 1.

Žárový hrob 29

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Mísovitá dvoukonická nádoba s ven vykloněným okrajem a odsazenou nožkou, plece jsou výrazně zalomené, povrch je hlazený, černé barvy; rozměry: průměr při okraji 25,3 cm, průměr dna 9,5 cm, výška 14,5 cm; inv. č. 83 397 (tab. X: 2).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 14: 6; tab. 16: 6.

Žárový hrob 30

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Rekonstruovaná mísovitá nádoba se zataženým okrajem a s výrazně lomenou maximální výdutí; povrch je hlazený, šedé barvy, s hnědými fleky; rozměry: průměr při okraji 21 cm, průměr dna 11,5 cm, výška 12,9 cm; inv. č. 83 398 (tab. X: 3).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 15: 2; tab. 17: 1.

Žárový hrob 31

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Rekonstruovaná mísovitá dvoukonická nádoba s ven vykloněným okrajem; povrch je hlazený, šedé barvy; v keramickém materiálu je patrná příměs písku; rozměry: průměr při okraji 31 cm, průměr dna 14 cm, výška 20 cm; inv. č. 83 399 (tab. X: 4).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Tejral 1975a*, 109, 110, tab. 16: 5.

Žárový hrob 32

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Rekonstruovaná mísovitá nádoba s mírně zataženým okrajem; povrch hlazený, místy nerovný, šedé barvy; rozměry: průměr při okraji 22,5 cm, průměr dna 13 cm, výška 12,5 cm; inv. č. 83 400 (tab. X: 5).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 15: 4; tab. 17: 4.

Žárový hrob 33

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Mísa s válcovitou horní částí, ven vykloněným okrajem a nízkou odsazenou nožkou, vyrobená na hrnčířském kruhu, výduť nádoby je zdobená trojitou vlnicí umístěnou v pásu rámovaném dvěma žebry; povrch je hlazený, hnědé barvy; keramický materiál je jemný, dobře plavený; na třech místech jsou doloženy reparační otvory; rozměry: průměr při okraji 28 cm, průměr dna 8,9 cm, výška 12,5 cm; inv. č. 83 401 (tab. XI: 1).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 13: 2; tab. 17: 5.

Žárový hrob 34

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.

Nálezy:
– Rekonstruovaná mísovitá dvoukonická nádoba s ven vykloněným okrajem a mírně odsazenou nožkou; povrch je hlazený, šedé barvy, s fleky světle hnědé barvy; keramický materiál je jemně plavený; rozměry: průměr při okraji 24 cm, průměr dna 12 cm, výška 15,5 cm; inv. č. 83 402 (tab. XI: 2).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 15: 7; tab. 16: 7.

Žárový hrob 35

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Rekonstruovaná dvoukónická mísa s ven vykloněným okrajem, vytáčená na kruhu, okraj je zesílený, výduť je zdobena třemi pásy s rytou šikmo kloněnou vlnovkou, nožka je odsazená; povrch je hladký, černošedé barvy; keramický materiál je jemný, dobře vypálený; rozměry: průměr při okraji 30 cm, průměr dna 11 cm, výška 17,5 cm; inv. č. 83 403 (tab. XI: 3).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 13: 4; tab. 17: 8.

Žárový hrob 36

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Rekonstruovaná dvoukonická mísovitá nádoba s ven vytaženým okrajem a odsazenou nožkou, výduť je zdobena třemi rytými trojúhelníky, které jsou lemované vrypy a vrypy rovněž vyplňují vnitřní pole trojúhelníků, největší výduť nese nepatrně zahloubené šikmé žlábky; povrch je hlazený, černošedé barvy; keramický materiál je jemně plavený; rozměry: průměr při okraji 21,5 cm, průměr dna 7,5 cm, výška 13,5 cm; inv. č. 83 404 (tab. XI: 4).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 14: 4; tab. 16: 4.

Žárový hrob 37

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Rekonstruovaná mísovitá nádoba s vykloněným okrajem a výrazně vyklenutými plecemi, které jsou zdobeny šikmými žlábky; povrch nádoby je zničen recentním nátěrem šedočerné barvy, napodobující tuhování; rozměry: průměr při okraji 14,5 cm, průměr dna 7,1 cm, výška 14,5 cm; inv. č. 83 405 (tab. XI: 5).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Tejral 1975a*, 109, 110, tab. 15: 5.

Žárový hrob 38

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Rekonstruovaná mísovitá nádoba se zataženým okrajem; povrch nádoby je hlazen, hnědošedé barvy, se světle hnědými fleky; keramický materiál je hrubý s příměsí písku; rozměry: průměr při okraji 29 cm, průměr dna 15,5 cm, výška 18 cm; inv. č. 83 406 (tab. XII: 1).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Tejral 1975a*, 109, 110, tab. 18: 8.

Žárový hrob 39

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Dvoukonická mísovitá nádoba se šikmými žlábky na výduti a vytaženým okrajem, plece jsou odsazeny od spodní části nádoby a jsou zdobené mělkými žlábky, maximální výduť je zdobená po celém obvodu třemi pupky; povrch je hlazený, se stopami tuhování, šedé barvy; rozměry: průměr při okraji 22 cm, průměr dna 9,8 cm, výška 16 cm; inv. č. 83 407 (tab. XII: 2).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 15: 5; tab. 17: 3.

Žárový hrob 40

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Rekonstruovaná mísovitá dvoukonická nádoba s vytaženým a nepatrně ven vykloněným okrajem; povrch je hlazený, šedé barvy; keramický materiál je jemný; rozměry: průměr při okraji 25 cm, průměr dna 10,5 cm, výška 12,5 cm; inv. č. 83 408 (tab. XII: 3).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 14: 8; tab. 16: 2.

Žárový hrob 41

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Rekonstruovaná mísa s trychtýřovitě tvarovaným ústím, maximální výduť je tvořena 2,2 cm širokým pásem, od něhož je prudce zalomen spodek nádoby, který se zbíhá k odsazené nožce; povrch je hlazený, šedé barvy; keramický materiál je jemně plavený; rozměry: průměr při okraji 21 cm, průměr dna 9,5 cm, výška 11,5 cm; inv. č. Pa 34/36–1 (tab. XII: 4).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Skutil 1941*, 179, 180; *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 13: 3; tab. 17: 7.

Žárový hrob 42

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Rekonstruovaná mísovitá nádoba se zataženým okrajem; povrch nádoby je hlazen, hnědošedé barvy se světle hnědými fleky; keramický materiál je hrubý s příměsí písku; rozměry: průměr při okraji 21,5 cm, průměr dna 11 cm, výška 13 cm; inv. č. Pa 34/36–2 (tab. XIII: 1).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Skutil 1941*, 179, 180; *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 15: 1; tab. 18: 7.

Žárový hrob 43

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Rekonstruovaná mísovitá dvoukonická nádoba s ven vykloněným okrajem a odsazenou nožkou; povrch je hladký, světle hnědé barvy s černými fleky; v keramickém materiálu je patrná příměs písku; rozměry: průměr

při okraji 17 cm, průměr dna 6,5 cm, výška 9 cm; inv. č. Pa 34/36–3 (tab. XIII: 2).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Skutil 1941*, 179, 180; *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 14: 1.

Žárový hrob 44

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Mísovitá terina s kolmými stěnami, ven vykloněným okrajem a mírně odsazenou nožkou; povrch je hlazený, šedé barvy s hnědými fleky; v keramickém materiálu je patrná příměs písku; rozměry: rekonstruovaný průměr při okraji 25,5 cm, průměr dna 10,5 cm, výška 12,5 cm; inv. č. Pa 34/36–4 (tab. XIII: 3).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Skutil 1941*, 179, 180; *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 14: 5.

Žárový hrob 45

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Hrncovitá nádoba s kolmými stěnami, ven vykloněným okrajem a odsazenou nožkou, spodní část se k nožce výrazně zužuje; povrch je hlazený, šedé barvy s hnědými fleky; v keramickém materiálu je nepatrná příměs písku; rozměry: průměr při okraji 23,5 cm, průměr dna 9 cm, výška 19,5 cm; inv. č. Pa 34/36–5 (tab. XIII: 4).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Skutil 1941*, 179, 180; *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 14: 7; tab. 17: 6.

Žárový hrob 46

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Rekonstruovaná mísovitá nádoba s odsazeným podhrdlím, které přechází do vytaženého okraje, nádoba má odsazenou nožku; povrch je hlazený, šedohnědé barvy s hnědými fleky; rozměry: průměr při okraji 26 cm, průměr dna 10,5 cm, výška 14 cm; inv. č. Pa 34/36–6 (tab. XIV: 1).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Skutil 1941*, 179, 180; *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 15: 3; tab. 17: 2.

Žárový hrob 47

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Rekonstruovaná mísovitá nádoba s nepatrně vyhnutým okrajem a výrazně vyklenutými plecemi, se šikmými žlábky na výduti; povrch je hlazený, šedé barvy; v keramickém materiálu je patrná příměs písku; rozměry: průměr při okraji 14,5 cm, průměr dna 8,2 cm, výška 17 cm; inv. č. Pa 34/36–7 (tab. XIV: 2).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Skutil 1941*, 179, 180; *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 15: 8; tab. 15: 4.

Žárový hrob 48

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Mísovitá dvoukonická nádoba s nepatrně vyhnutým okrajem, plece jsou výrazně zalomené a nožka mírně odsazená; povrch je hrubý, šedé barvy s hnědými fleky; v keramickém materiálu je patrná příměs písku; rozměry: průměr při okraji 22,5 cm, průměr dna 9,7 cm, výška 15 cm; inv. č. Pa 34/36–8 (tab. XIV: 3).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Skutil 1941*, 179, 180; *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 14: 3; tab. 16: 8.

Žárový hrob 49

Lokace: Zadní Lány, parcela 1266 a při Lesní cestě.
Nálezové okolnosti: viz nálezové okolnosti u hrobu 28.
Nálezy:
– Rekonstruovaná dvoukonická mísovitá nádoba se šikmými žlábky na výduti, nožka je mírně odsazená; povrch je hlazený, šedé barvy; keramický materiál je jemně plavený; rozměry: rekonstruovaný průměr při okraji 19 cm, rekonstruovaný průměr dna 11,5 cm, výška 14,6 cm; inv. č. Pa 10/36; Pa 34/36–9 (tab. XIV: 4).
Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: *Skutil 1941*, 179, 180, obr. 23; *Tejral 1975a*, 109, 110, obr. 15: 6; tab. 18: 6.

Rozrušené hroby

Lokace: Zadní Lány
Nálezové okolnosti: Artefakty získané v roce 1923 I. L. Červinkou a T. Ondráčkem.
Nálezy:
– Jímka bronzové naběračky typu E 160–162(?), s vtlačeným cedníkem s růžicovitou perforací, na spodní straně dna naběračky jsou stopy po soustružení v podobě dvou kružnic; rozměry: délka 13 cm; inv. č. 1380 (tab. XV: 1);
– Zlomek rukojeti naběračky typu E 160, s kolkem RIMMA F; rozměry: délka 5,5 cm, síla zlomku 0,18 cm; bez inv. č. (tab. XV: 2);
– Železný nůž s oboustranně odsazeným trnem typu 1 podle E. Droberjara, na čepeli je znatelná tzv. krevní rýha; rozměry: délka držadla 3,7 cm, délka čepele 7,8 cm, max. šířka 1,5 cm; inv. č. 67 753 (tab. XV: 3);
– Železný nůž s jednostranně odsazeným trnem typu 3 podle E. Droberjara, na spodní straně je rukojeť odsazená; rozměry: délka rukojeti 2,2 cm, délka čepele 8,1 cm; max. šířka 1,5 cm; inv. č. 67 752 (tab. XV: 4);
– Zlomek držadla bronzové naběračky nebo cedníku typu E 160; rozměry: délka 5,6 cm, šířka 2,6 cm, 1,4 cm; inv. č. 67 754 (tab. XV: 5);
– Bronzový zachycovač a nožka římskoprovinciální výrazně profilované spony typu A 68; knoflík je tvořen žebírkem a kuličkou, zachycovač je perforován třemi kruhovými otvory; rozměry: délka 2,6 cm; inv. č. 67 756 (tab. XV: 6);
– Fragment bronzového plechového kování zámku dřevěné skříňky, perforovaného dvěma kruhovými otvory; rozměry: 2,5 x 2,3 cm; inv. č. 67 757 (tab. XV: 7);
– Amorfní bronzový slitek; rozměry: délka 5,3 cm; inv. č. 67 759 (tab. XV: 8);

– Bronzová, částečně žárem deformovaná tyčinka (svrchní část klíče?); profil tyčinky je v místech u očka oválný, zatímco ve spodní části je obdélníkovitý, spodní část je z jedné strany zdobená tordováním; rozměry: délka 6,6 cm, šířka 0,6 cm, průměr očka 1,2 cm; inv č. 67 760 (tab. XV: 9);
– Deformovaný železný klíč typu Kokowski A, profil železné tyčinky je v místech zahnutí kruhový, zatímco v místech držadla je obdélníkový; rozměry: 6,2 x 2,1 cm, průměr očka 1,2 cm, šířka 0,6 cm; inv. č. 67 790 (tab. XV: 10);
– Zlomek železné tyčinky patřící vnitřnímu mechanismu zámku dřevěné skříňky; rozměry: délka 5,6 cm, šířka 0,7 cm; inv. č. 67 791 (tab. XV: 11);
– Zlomek železného klíče typu Kokowski A(?); profil železné tyčinky je v místech zahnutí kruhový, zatímco v místech držadla je obdélníkový; rozměry: délka 8 cm, šířka 0,7 cm; inv. č. 67 792 (tab. XV: 12);
– Bronzová jednodílná trubkovitá spona druhé série IV. Almgrenovy skupiny, blížící se typům A 75, A 77, nepatrně poškozená žárem, na hlavici členěné žlábkem je připevněna osa s vinutím, uzlík je diskovitý, členěný dvěma žlábky, profil lučíku je střechovitě hraněný a po svém obvodu i v místech, kde přechází v knoflík, je zdobený rytou linií, knoflík je válcovitý, profilovaný dvěma žlábky, na knoflíku je umístěna kulička, zachycovač je podélný; rozměry: 4,7 cm; inv. č. 67 920 (tab. XVI: 1).
– Žárem deformovaná bronzová římskoprovinciální vojenská kolínkovitá spona dvoudílné konstrukce, na hlavici s obloukovitým štítkem je připevněno vinutí s jehlou, která zapadá do vysokého zachycovače; rozměry: délka 3,2 cm; inv. č. 67 921 (tab. XVI: 2);
– Fragment bronzového vinutí spony, drátek vinutí se obtáčí kolem osy; rozměry: délka 2 cm; bez inv. č. (tab. XVI: 3).

Uložení: MZM, Brno.
Literatura/prameny: Zpráva čj. 584/46 v AÚ AV ČR, Brno; *Červinka 1936*; *Peškař 1972a*, 52, tab. 9: 4, 13: 6, 17: 3; *Tejral 1970a*, obr. 3: 3; *1971*, 77, obr. 3.
Ztraceno:
– Železná jehlice s kulovitou hlavicí a límcem, IV–b podskupiny, typu 86 podle B. Beckmanna; rozměry: délka 5 cm, šířka 0,3 cm, průměr hlavice 0,5 cm; inv. č. SAÚ 1307 (tab. XVI: 4).
Literatura/prameny: Inventární kniha MZM, Brno; Kartotéka I. Peškaře.

Lokace: Půllány
Nálezové okolnosti: Artefakty byly získány do sbírek MZM, Brno, koupí od A. Dvořáčka ze Sokolnic.
Nálezy:
– Šest atypických nezdobených střepů z výdutě nádoby; inv. č. 83 410;
– Amorfní zlomky přetaveného skla (7 kusů), ve dvou případech lze barvu zlomků označit jako zelenožlutou; inv. č. 83 779 (tab. XVI: 5);
– Amorfní zlomky přetavené pryskyřice (25 kusů); inv. č. 83 780 (tab. XVI: 6);
– Zlomek veslovitého držadla bronzové naběračky/cedníku typu E 160, na držadle byl sekundárně přitaven bronzový kvadratický pásek; rozměry: 3,6 x 1,3 cm; inv. č. 83 781 (tab. XVI: 7);

Uložení: MZM, Brno.

Lokace: Zadní Lány
Nálezové okolnosti: Artefakty získané J. Říhovským povrchovou prospekcí v roce 1956.
Nálezy:
– Zlomek spodní výdutě nádoby zdobené nepravým barbotinem, typ Droberjar 522; povrch je hladký, černé barvy; rozměry: 3,1 x 3,5 cm; inv. č. 1331/2–10/56 (tab. XVI: 8);
– Tři zlomky dna a spodku nádoby, dno je nepatrně odsazeno; povrch je leštěný, šedočerné barvy; v keramickém materiálu je patrná příměs písku; rozměry: 6,1 x 4,3 cm; inv. č. 1331/2–8/56; 1331/2–9/56 (tab. XVI: 9);
– Zlomek výdutě a spodku nádoby, výduť je zdobená nepravým barbotinem, typ Droberjar 522; povrch je hladký, hnědé barvy; rozměry: 4,4 x 4,2 cm; inv. č. 1331/2–11/56 (tab. XVI: 10);
– Zlomek ucha skleněné nádoby poškozené žárem, sklo je zelenavé barvy s opalizujícím třpitivým povrchem; rozměry: délka: 3,7 cm, šířka: 2,2 cm; bez. inv. č. (tab. XVI: 11).

Uložení: AÚ AV ČR, Brno (základna Dolní Dunajovice).
Literatura/prameny: NZ čj. 4065/59 v AÚ AV ČR, Brno.

Lokace: Zadní Lány
Nálezové okolnosti: Fragmenty spon, získané pomocí detektoru kovů z rozrušených žárových hrobů.
Nálezy:
– Bronzová trubkovitá spona druhé série IV. Almgrenovy skupiny, blížící se typům A 75, A 77, poškozená žárem, na hlavici zdobené jedním žlábkem se zachovala část železného vinutí, uzlík spony je členěn dvěma žlábky, profil lučíku je střechovitě hraněný, knoflík na patce je tvořen diskem členěným žlábkem a vývalkem, zachycovač je podélný; rozměry: délka 4,1 cm (tab. XVII: 1);
– Bronzová trubkovitá spona druhé série IV. Almgrenovy skupiny, blížící typům A 75, A 77, poškozená je žárem, hlavice je zdobena jedním žlábkem a je na ni zachováno bronzového vinutí, uzlík spony je diskovitý, členěný dvěma žlábky, profil lučíku je střechovitě hraněný a zdobený rytými liniemi v podobě písmena V, v podélném zachycovači je zachována část jehly; rozměry: délka 5,1 cm (tab. XVII: 2);
– Hlavice bronzové výrazně profilované římskoprovinciální spony; rozměry: 2,1 x 2,1 cm (tab. XVII: 3);
– Fragment římskoprovinciální kolínkovité spony, hlavice je členěna nevýrazným štítkem o šířce 1,1 cm; rozměry: délka 2,4 cm (tab. XVII: 4);
– Zlomek bronzové spony náležící VII. Almgrenově skupině, zachována je pouze patka se zachycovačem, patka je v přechodu k obloukovitému lučíku zdobena příčným žebrem a je ukončena knoflíkem složeným z žebra a vývalku, zachycovač je čtvercový, lemovaný po svém obvodu rytou linií; rozměry: délka 2,6 cm (tab. XVII: 5);
– Bronzová dvoudílná spona s podvázanou nožkou a samostřílovou konstrukcí VI. Almgrenovy série, osa na níž je umístěno vinutí široké 3,6 cm, je z obou stran zakončena vždy jednou profilovanou kuželkou, lučík je v přechodu k hlavici a k nožce zdoben metopovitými poli, která jsou na svých kratších stranách obloukovitě vykrojena, zachycovač a patka jsou poškozeny žárem; rozměry: délka spony 4,6 cm (tab. XVII: 6).

Uložení: Spony jsou uloženy v soukromé sbírce.

Lokace: katastr Velatic přesnější určení neuvedeno.
Nálezové okolnosti: Střepy a amorfní zlomky bronzových nádob pochází snad z rozrušených žárových hrobů.

Nálezy:
- Střep z hrdla terinovité nádoby, zdobený cikcaky provedenými ozubeným kolečkem; povrch je hlazený tuhovaný, černé barvy; rozměry: 9 x 4,6 cm; inv. č. 81 371 (tab. XVIII: 1);
- Část výdutě mísy točené na kruhu, zdobené dvěma vlnovkami, mísa náleží k tzv, jiříkovické keramice; povrch je hlazený, šedé barvy; rozměry: 5,5 x 5 cm; inv. č, 81 363/1, 2 (tab. XVIII: 2);
- Střep okraje mísy točené na kruhu, s ven vyhnutým okrajem, pod kterým se nachází podélné žebírko, mísa náleží k tzv. jiříkovické keramice; povrch je hlazený, šedé barvy; rozměry: 8,4 x 3,4 cm; inv. č. 81 372 (tab. XVIII: 3).
- Střep výdutě mísy točené na kruhu, zdobený jednou ostře kloněnou vlnovkou, zlomek náleží k tzv. jiříkovické keramice; povrch je hlazený, šedé barvy; rozměry: 5,1 x 4,2 cm; inv. č. 81 364 (tab. XVIII: 4);
- Střep spodní části mísy točené na kruhu, zdobený podélným žebírkem, mísa náleží k tzv. jiříkovické keramice; povrch je hladký, šedé barvy; rozměry: 3,5 x 3 cm; inv. č. 81 365 (tab. XVIII: 5);
- Střep výdutě nádoby, zdobený šikmými širokými žlábky; povrch je hlazený, tuhovaný, černošedé barvy; rozměry: 5,2 x 5,8 cm; inv. č. 81 366 (tab. XVIII: 6);
- Fragment spodní části nádoby, zdobený rytou výzdobou typu Droberjar 220; povrch je hrubý, oranžové barvy; v materiálu je patrná příměs písku; rozměry: 4 x 2,7 cm; bez inv č. (tab. XVIII: 7);
- Zlomek dna a nožky nádoby točené na kruhu; povrch je jemný, okrové barvy; rozměry: 4 x 2,8 cm; bez inv. č. (tab. XVIII: 8);
- Vrchní část mísovité nádoby blížící se typu Droberjar 3201, okraj je vyhnutý a nepatrně zesílený, na plecích je zřetelný jeden oválný svislý žlábek; povrch je hlazený, šedohnědé barvy; rozměry: výška 9,3 cm, průměr ústí 31 cm; inv. č. 81 368, 81 370, 81 373 (tab. XVIII: 9);
- Atypické zlomky bronzových nádob neurčitého tvaru (10 kusů); inv. č. 81 375, 81 376.

Uložení: MZM, Brno.

Hrob bez číselné specifikace

Lokace: –
Nálezové okolnosti: –
Nálezy: –
Antropologické zjištění (155 g):
- Převažují drobné fragmenty – fragmenty kostí lebky, zlomky výběžků a kloubních ploch obratlů, části dlouhých končetin;
- Věk: nelze stanovit;
- Pohlaví: nelze určit.

Poznámka: V materiálu uloženém v MZM v Brně byly nalezeny antropologické pozůstatky bez bližší identifikace a lokace. Je vysoce pravděpodobné, že antropologický materiál pochází z některého ze žárových hrobů z pohřebiště.
Uložení: MZM, Brno.

Popelnice ze sbírek Národního muzea v Praze

Lokace: Bližší informace o lokaci nejsou známé, snad nádoba pochází ze žárového pohřebiště v poloze Zadní Lány.
Nálezové okolnosti: –
Nálezy:
- Mísa s trychtýřovitě tvarovaným ústím, odsazeným hrdlem a lištovitě vytaženým okrajem, výduť je zdobená dvěma pásy vlnic, horní vlnice je ostře lomená, obloučky spodní vlnice jsou ryté pravidelně, bez šikmého sklonu, mezi pásy s vlnicemi se nachází plastické žebro a dva žlábky; povrch je hlazený, šedohnědé barvy s béžovými fleky; keramický materiál je jemný; rozměry: průměr nádoby při okraji 23 cm, průměr dna 9 cm, výška 17 cm; inv. č. 67 260 (tab. XXI: 7).

Uložení: NM, Praha – Moravská sbírka (depozitář Telce).
Literatura/prameny: Zpráva čj. 2797 v AÚ AV ČR, Brno; Výpisy čj. 4079/53, 5594/49 z archivu v AÚ AV ČR, Praha; Inventární kniha Moravské sbírky NM, Praha.

Materiál z katastrálního území obce Velatice, bez bližších nálezových okolností

Lokace: –
Nálezové okolnosti: Střepy, které pocházejí s největší pravděpodobností z rozrušených hrobů z Velatic, byly uloženy v nádobě z Velatic s inv. č. 34–36/5.
Nálezy:
- Zlomek okraje nádoby točené na kruhu, náležící k tzv. jiříkovické keramice, okraj je výrazně vykloněný; povrch je hlazený, šedé barvy; rozměry: 6,7 x 3,1 cm; bez inv. č. (tab. XIX: 1);
- Zlomek okraje mísovité nádoby, okraj je nepatrně vykloněný; povrch je hrubý, okrově hnědé barvy; v keramickém materiálu je patrná příměs písku; rozměry: 5,2 x 4,2 cm; bez inv. č. (tab. XIX: 2);
- Střep výdutě nádoby, zdobený svislým žebrem; povrch je jemný, leštěný, šedočerné barvy; rozměry: 9,3 x 4,2 cm; bez inv. č. (tab. XIX: 3);
- Střep výdutě nádoby, zdobený kuželkovitým pupkem typu Droberjar 511c; povrch je jemný, leštěný, hnědošedé barvy; v keramickém materiálu je patrná příměs písku; rozměry: 4,3 x 3,2 cm; bez inv. č. (tab. XIX: 4);
- Střep okraje nádoby s mírně ven vykloněným okrajem; povrch je hlazený, hnědošedé barvy; rozměry: 4 x 4 cm; bez inv. č. (tab. XIX: 5);
- Spodek a dno nádoby; povrch je leštěný, šedé barvy; v keramickém materiálu je nepatrná příměs písku; rozměry: průměr dna-nožky 9 cm; bez inv. č. (tab. XIX: 6);
- Spodek a dno hrncovité nádoby; povrch je hrubý, hnědošedé barvy; v keramickém materiálu je příměs písku; rozměry: průměr dna/nožky 10 cm; bez inv. č. (tab. XIX: 7).

Uložení: MZM, Brno.

Nádoby získané bez bližších nálezových okolností, sbírka T. Ondráčka

Lokace: Velatice(?).
Nálezové okolnosti: Nádoby/urny získané ze sbírky T. Ondráčka. Do sbírek MZM v Brně byly nádoby uloženy bez předávacího protokolu před rokem 1960.
Nálezy:
1. Částečně rekonstruována mísa s válcovitou horní částí a ven vykloněným okrajem, vyrobena na hrnčířském kruhu, nádoba má nízkou nožku, podhrdlí zdobené žebrem, povrch je zničený recentním šedohnědým

nátěrem, materiál je velmi nekvalitní; rozměry: výška 11,7 cm, průměr při okraji 22,1 cm, průměr dna-nožky 7,5 cm; inv. č. Pa 73/81 (tab. XX: 1).
Uložení: MZM, Brno.

2. Rekonstruovaná hrncovitá nádoba dvoukonického tvaru s esovitě vykloněným okrajem, na maximální výduti jsou patrné tři pravidelné kruhovité důlky, které jsou složeny do trojúhelníku; povrch nádoby je zničen recentním nátěrem šedočerné barvy, napodobujícím tuhování; keramický materiál je jemný, s nepatrnou příměsí písku; rozměry: průměr nádoby při okraji 20,5 cm, průměr dna 9 cm, výška 17 cm; inv. č. Pa 79/81, (tab. XX: 2).
Uložení: MZM, Brno.

3. Rekonstruovaná mísovitá dvoukonická nádoba s téměř kolmo postaveným nepatrně vyhnutým okrajem, maximální výduť je zdobena šikmými žlábky, spodek nádoby se sbíhá k odsazené nožce; povrch nádoby je zničen recentním nátěrem šedočerné barvy, napodobujícím tuhování; inv. č. Pa 80/81 (tab. XXI: 3).
Uložení: MZM, Brno.

4. Rekonstruovaná terina s esovitou profilací, s ven vykloněným okrajem, podhrdlí je zdobeno rytým páskem s rytými šikmými vrypy a esovitě přechází k výduti, spodek nádoby se konicky sklání k odsazené nožce; hladký povrch nádoby je zničen recentním nátěrem šedočerné barvy, napodobujícím tuhování, jeho původní barva byla snad šedohnědá; rozměry: průměr nádoby při okraji 30 cm, průměr dna 12,7 cm, výška 19,6 cm; inv. č. Pa 81/81 (tab. XX: 3).
Uložení: MZM, Brno.

5. Rekonstruovaná mísovitá nádoba dvoukonického tvaru s nepatrně ven vykloněným okrajem, maximální výduť je zdobená nevýraznými šikmými žlábky; povrch nádoby je zničen recentním nátěrem šedočerné barvy, napodobujícím tuhování; keramický materiál je jemný, s nepatrnou příměsí písku; rozměry: průměr nádoby při okraji 27 cm, průměr dna 11 cm, výška 19,5 cm; inv. č. Pa 82/81 (tab. XX: 4).
Uložení: MZM, Brno.

6. Rekonstruovaná mísovitá dvoukonická nádoba s mírně ven vykloněným okrajem, nožka je mírně odsazená; povrch nádoby je hlazený, šedé barvy s hnědými fleky; keramický materiál je jemný s příměsí písku; rozměry: průměr nádoby při okraji 22,5 cm, průměr dna 10 cm, výška 14 cm; inv. č. Pa 84/89 (tab. XXI: 1).
Uložení: MZM, Brno.

7. Rekonstruovaná mísovitá terina s kolmými stěnami a ven vykloněným okrajem, od maximální výdutě se stěny nádoby konicky sbíhají k odsazené nožce; povrch je hlazený, hnědošedé barvy; keramický materiál je jemný s příměsí písku; rozměry: průměr nádoby při okraji 25 cm, průměr dna 11 cm, výška 13 cm; inv. č. Pa 83/81 (tab. XXI: 2).
Uložení: MZM, Brno.

Nádoby bez konkrétních informací, nepocházející ze sbírky T. Ondráčka

8. Rekonstruovaná polokulovitá mísa typu Droberjar 2755, zdobená mělkým žlábkováním rozbíhajícím se od středu dna, žlábky se skládají do střechovité kompozice; povrch je hlazený, hnědé barvy; rozměry: průměr podhrdlí 18,6 cm; výška 9 cm; inv. č. Pa 13 901/41 (tab. XXI: 5).
Uložení: MZM, Brno.

9. Rekonstruovaná mísa na odsazené nožce, s nepatrně ztluštělým okrajem; povrch nese stopy po hlazení a je oranžovohnědé barvy; rozměry: průměr při okraji 26,2 cm, průměr dna-nožky 9,2 cm; inv. č. 13 902–3/41 (tab. XXI: 6).
Uložení: MZM, Brno.

10. Nádoba, jejíž střepy byly v nádobě s inv. č. 10/36 (Pa 34/36–9).
Mísovitá dvoukonická nádoba rekonstruovaná z 12 střepů, maximální výduť je zdobená šikmým žlábkováním, okraj je nepatrně ven vyhnutý; povrch je jemný, místy jsou znatelné stopy po tuhování; v keramické hmotě šedohnědé barvy je patrná příměs písku; rozměry: výška 13,6 cm, průměr při okraji 23 cm, průměr nožky 13 cm; bez inv. č. (tab. XXI: 4).
Uložení: MZM, Brno.

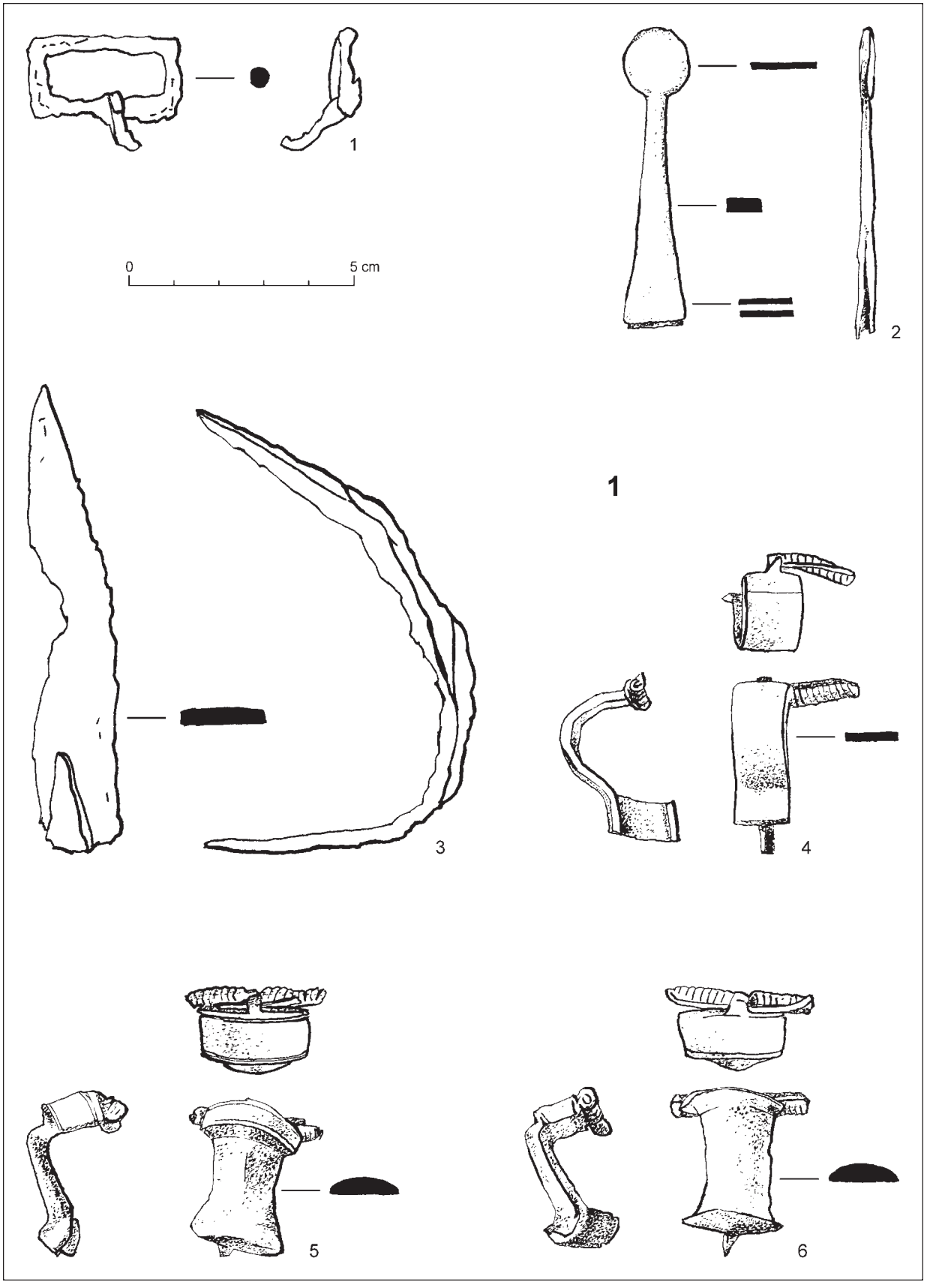

Tab. I. Velatice. Inventář hrobu 1 (kresby Z. Pernicová).

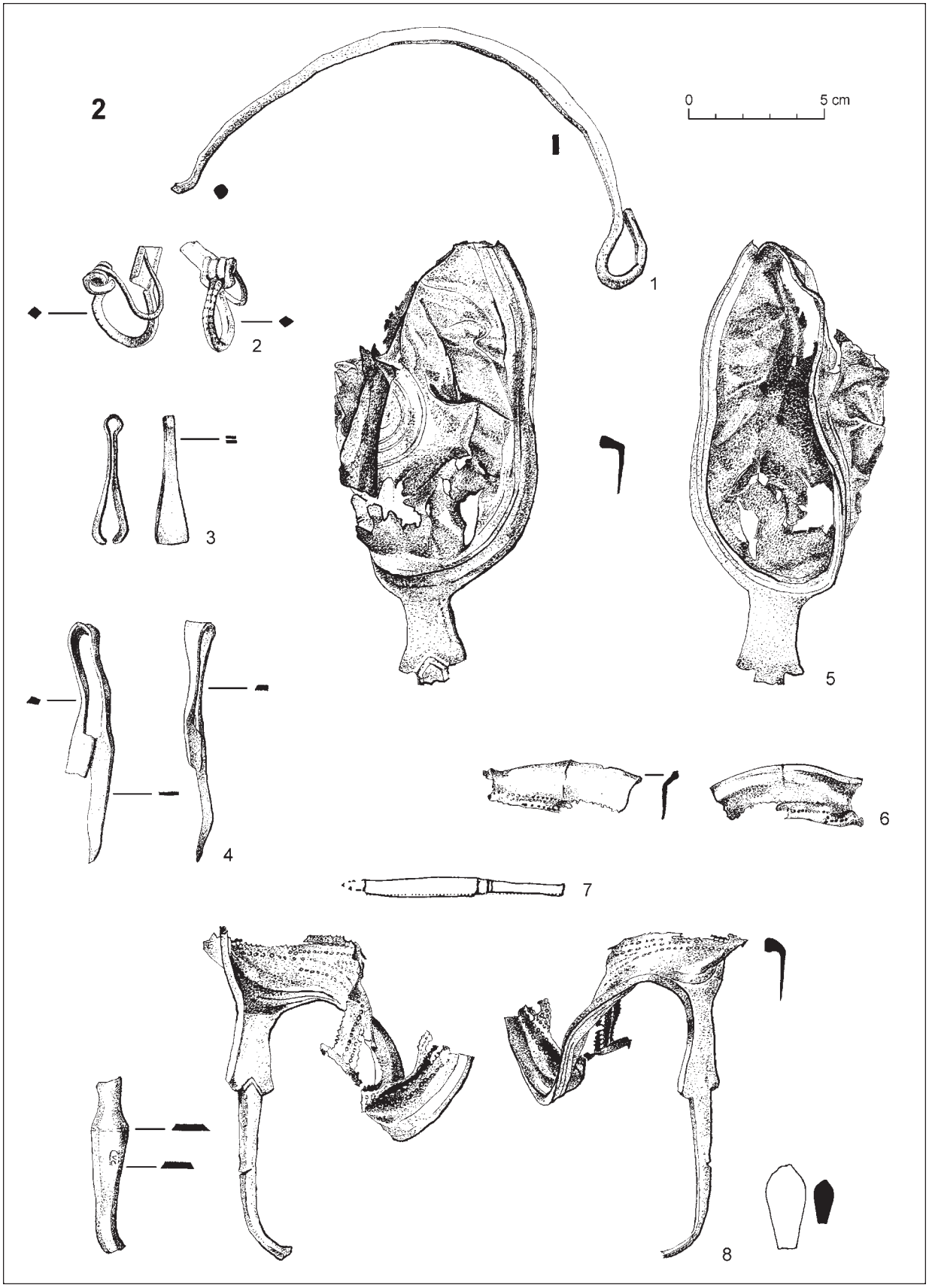

Tab. II. Velatice. Inventář hrobu 2 (kresby 1–6 – Z. Pernicová; 7, 8 – z kartotéky I. Peškaře).

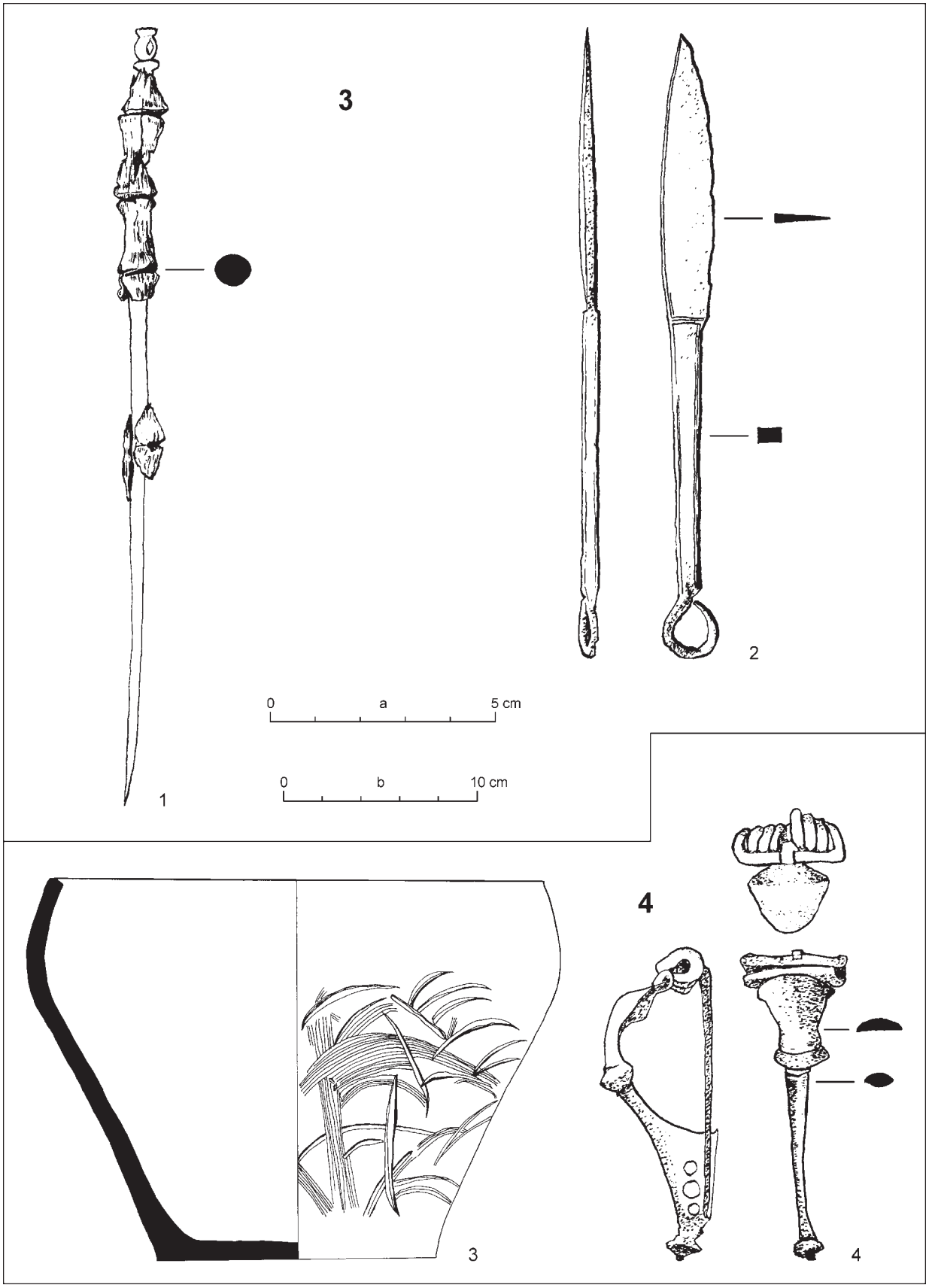

Tab. III. Velatice. 1, 2 – inventář kostrového hrobu 3; 3, 4 – inventář hrobu 4 (kresby Z. Pernicová). Měřítko: a – 1, 2, 4; b – 3.

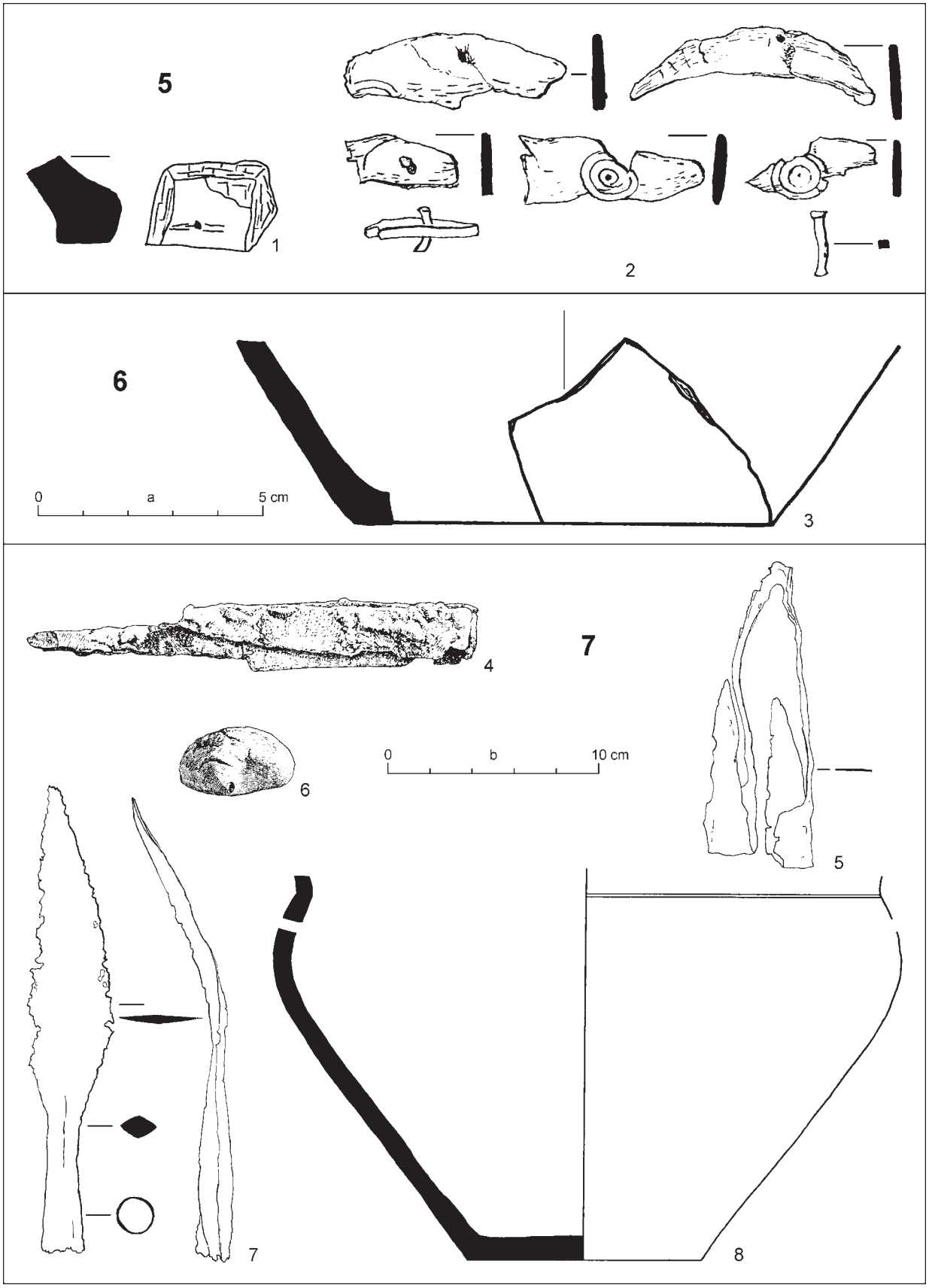

Tab. IV. Velatice. 1, 2 – inventář hrobu 5; 3 – inventář hrobu 6; 4–8 – inventář hrobu 7 (kresby 2, 5, 7 – Z. Pernicová; 1, 3, 8 – J. Jílek; 4, 6 – podle *Tejral 1977*). Měřítko: a – 1–6; b – 7, 8.

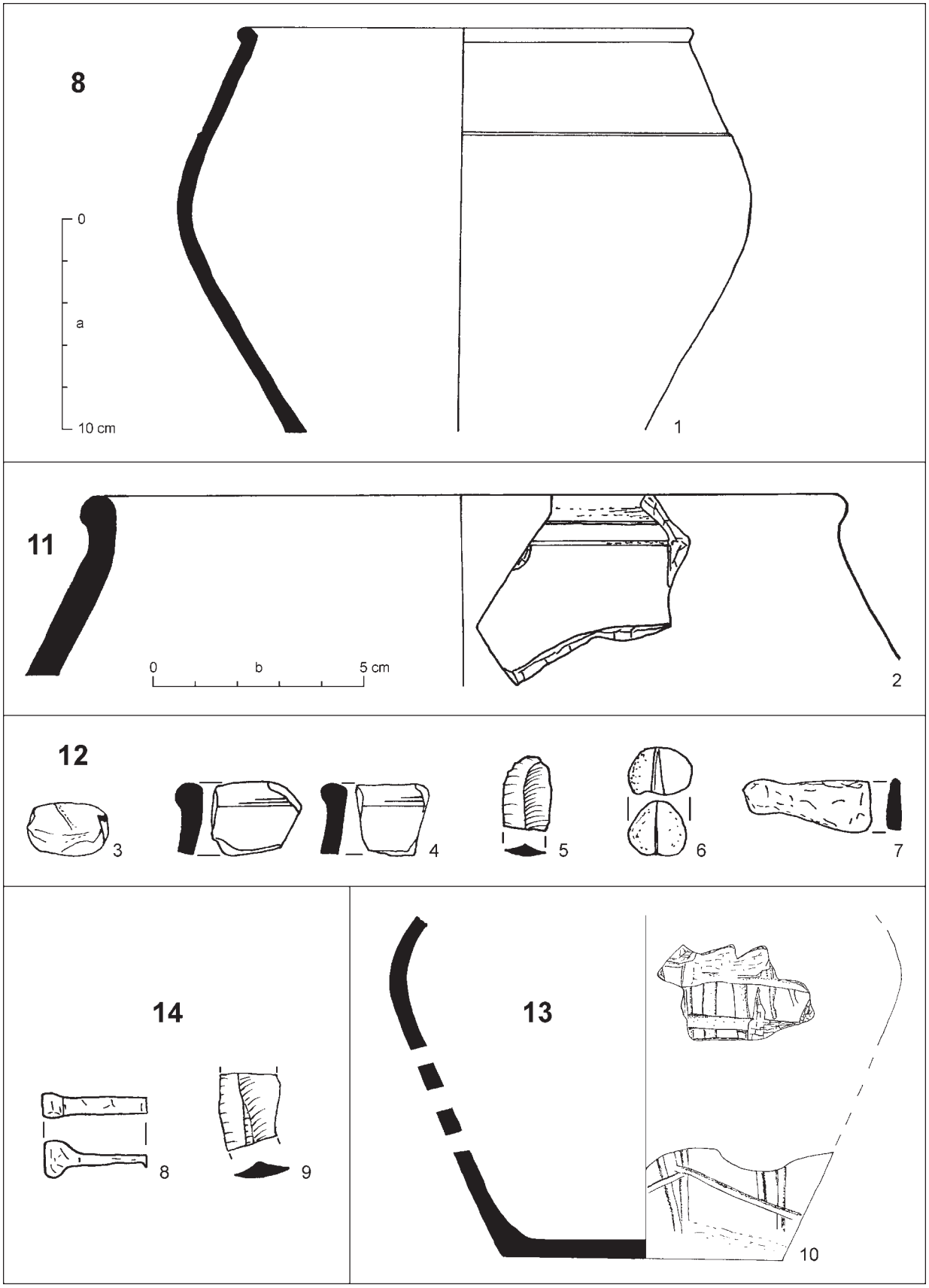

Tab. V. Velatice. 1 – inventář hrobu 8; 2 – inventář hrobu 11; 3–7 – inventář hrobu 12; 8, 9 – inventář hrobu 14; 10 – inventář hrobu 13 (kresby 1–4, 6–8 – J. Jílek; 5, 9 – M. Kuča). Měřítko: a – 1, 10; b – 2–9.

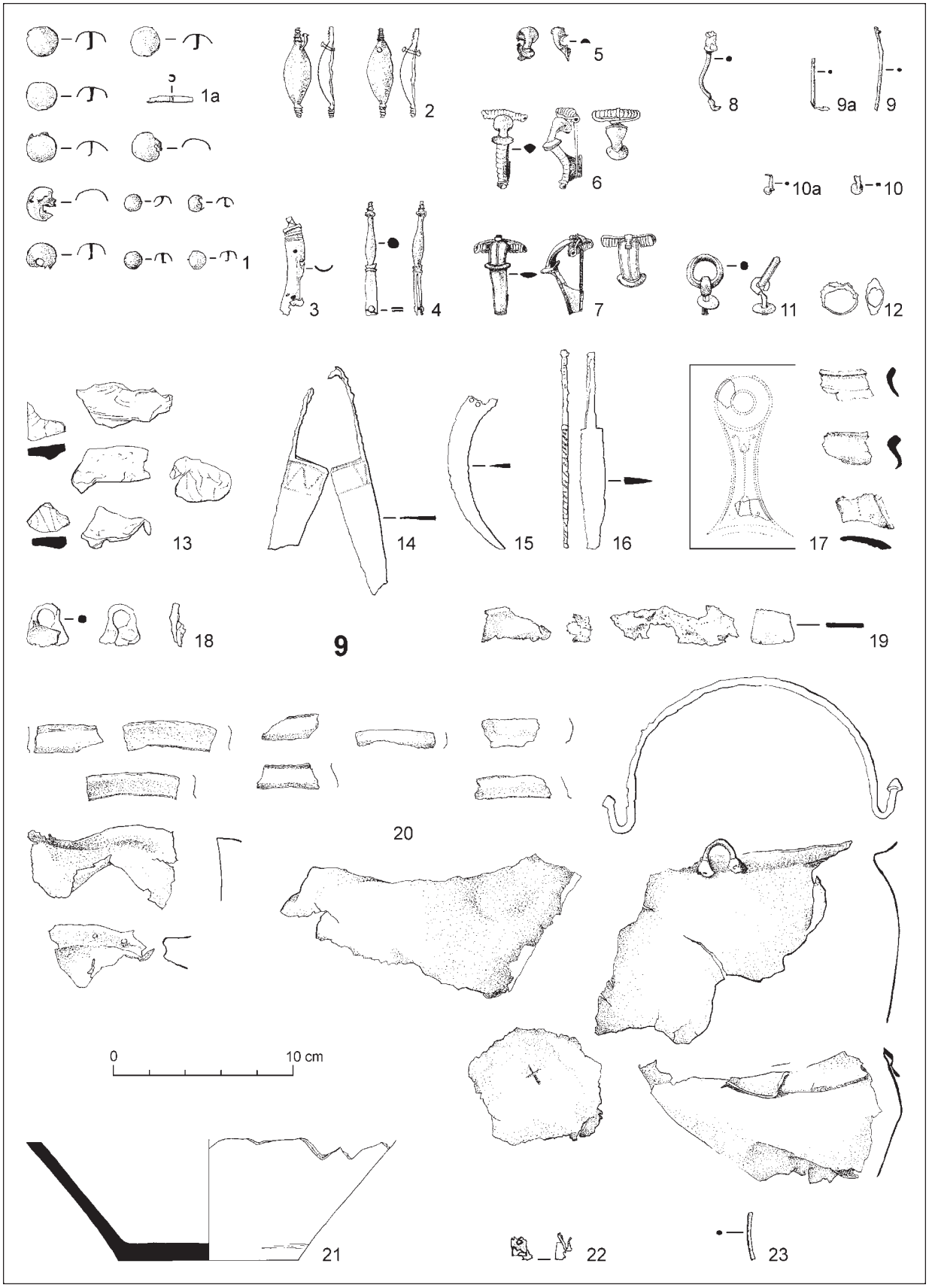

Tab. VI. Velatice. Inventář hrobu 9 (kresby 1–16, 18–23 – Z. Pernicová; 17 – rekonstrukce držadla podle *Tejral 1967*).

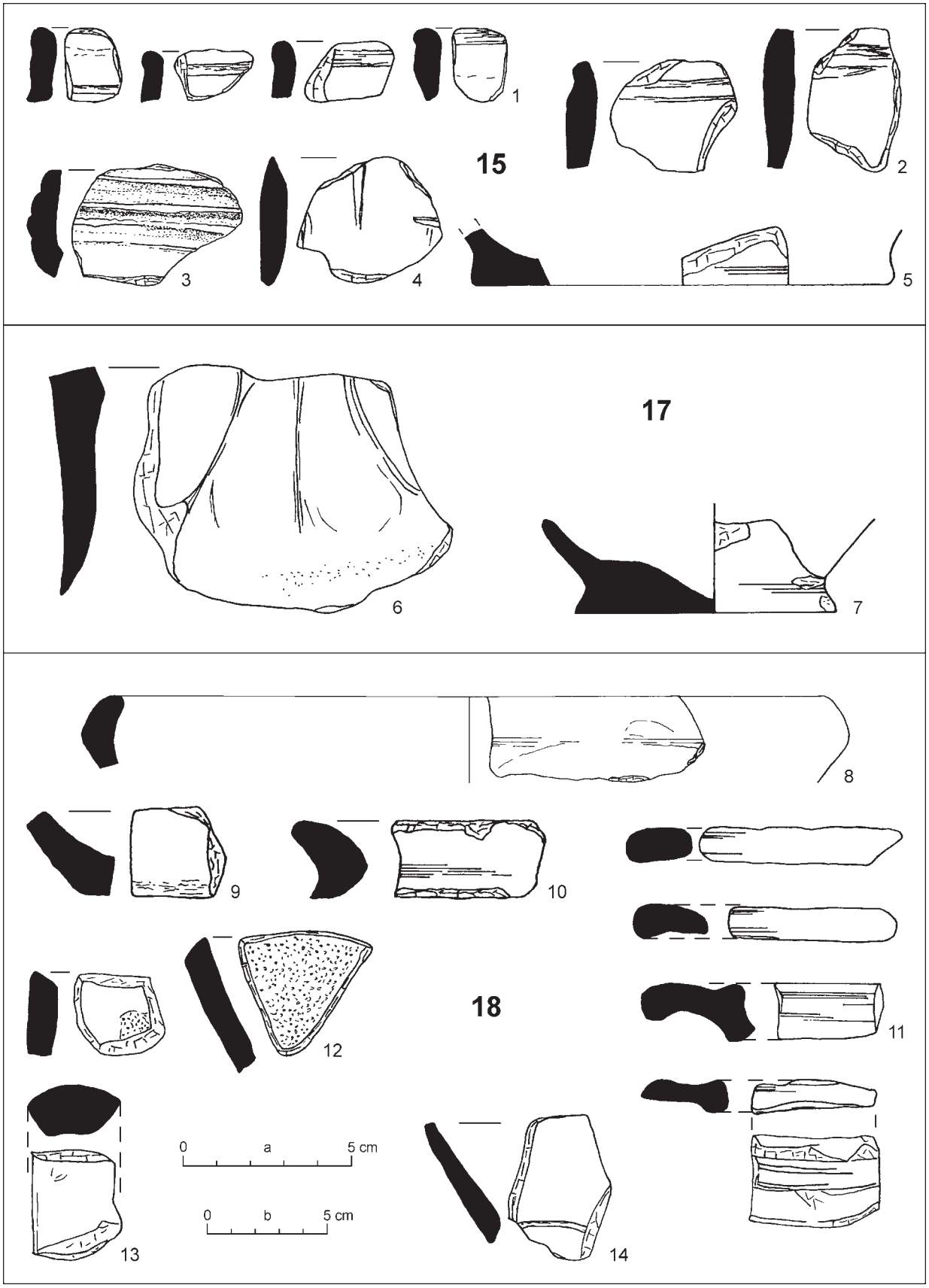

Tab. VII. Velatice. 1–5 – inventář hrobu 15; 6, 7 – inventář hrobu 17; 8–14 – inventář hrobu 18 (kresby J. Jílek). Měřítko: a – 1–7, 9–14; b – 8.

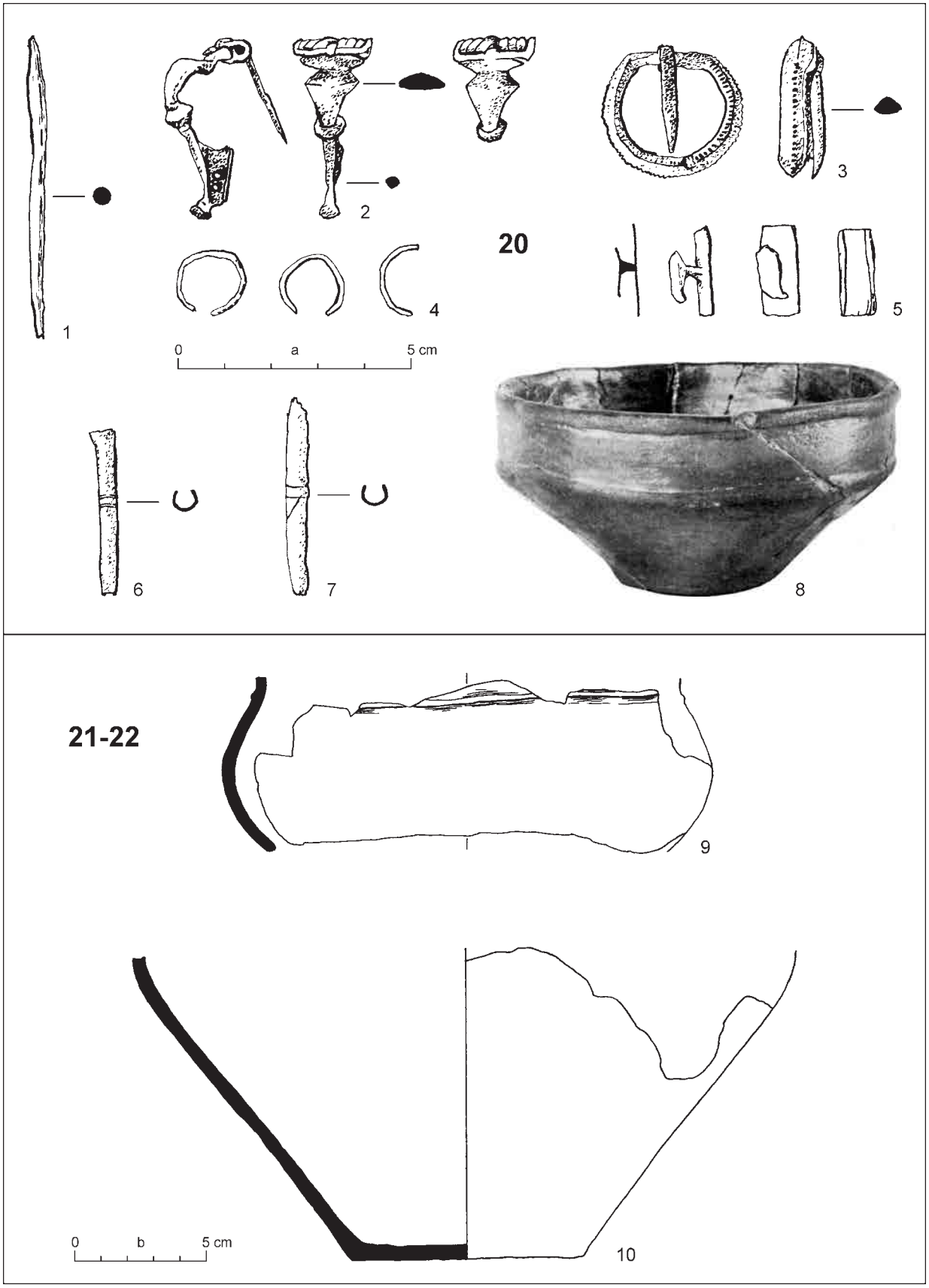

Tab. VIII. Velatice. 1–8 – inventář kostrového hrobu 20; 9, 10 – inventář hrobů(?) 21-22 (kresby 1–7 – Z. Pernicová; 9, 10 – J. Jílek; foto 8 – podle *Tejral 1977*).

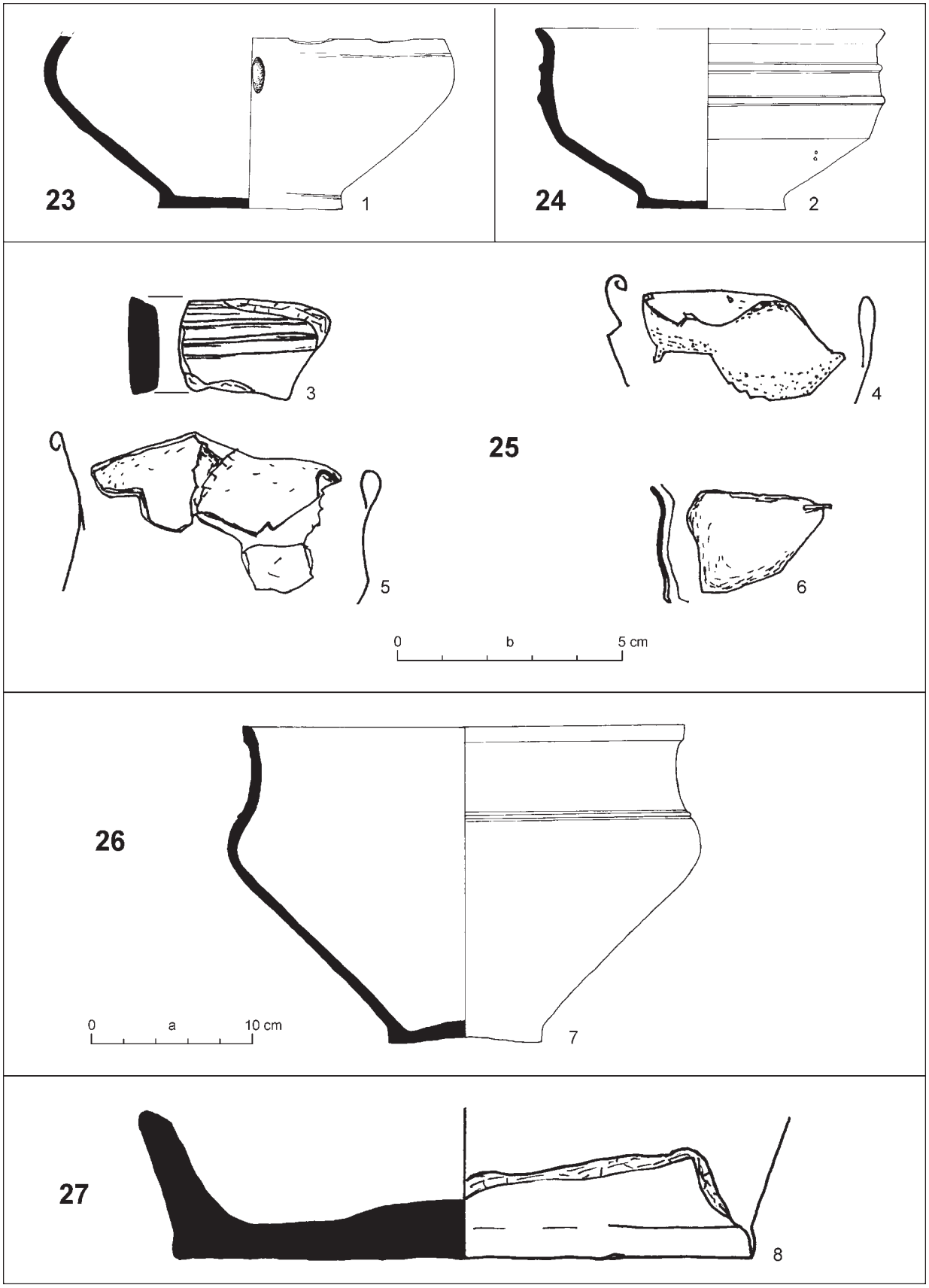

Tab. IX. Velatice. 1 – inventář hrobu 23; 2 – inventář hrobu 24; 3–6 – inventář hrobu 25; 7 – inventář hrobu 26; 8 – inventář hrobu 27 (kresby J. Jílek). Měřítko: a – 1, 2, 7; b – 3–6, 8.

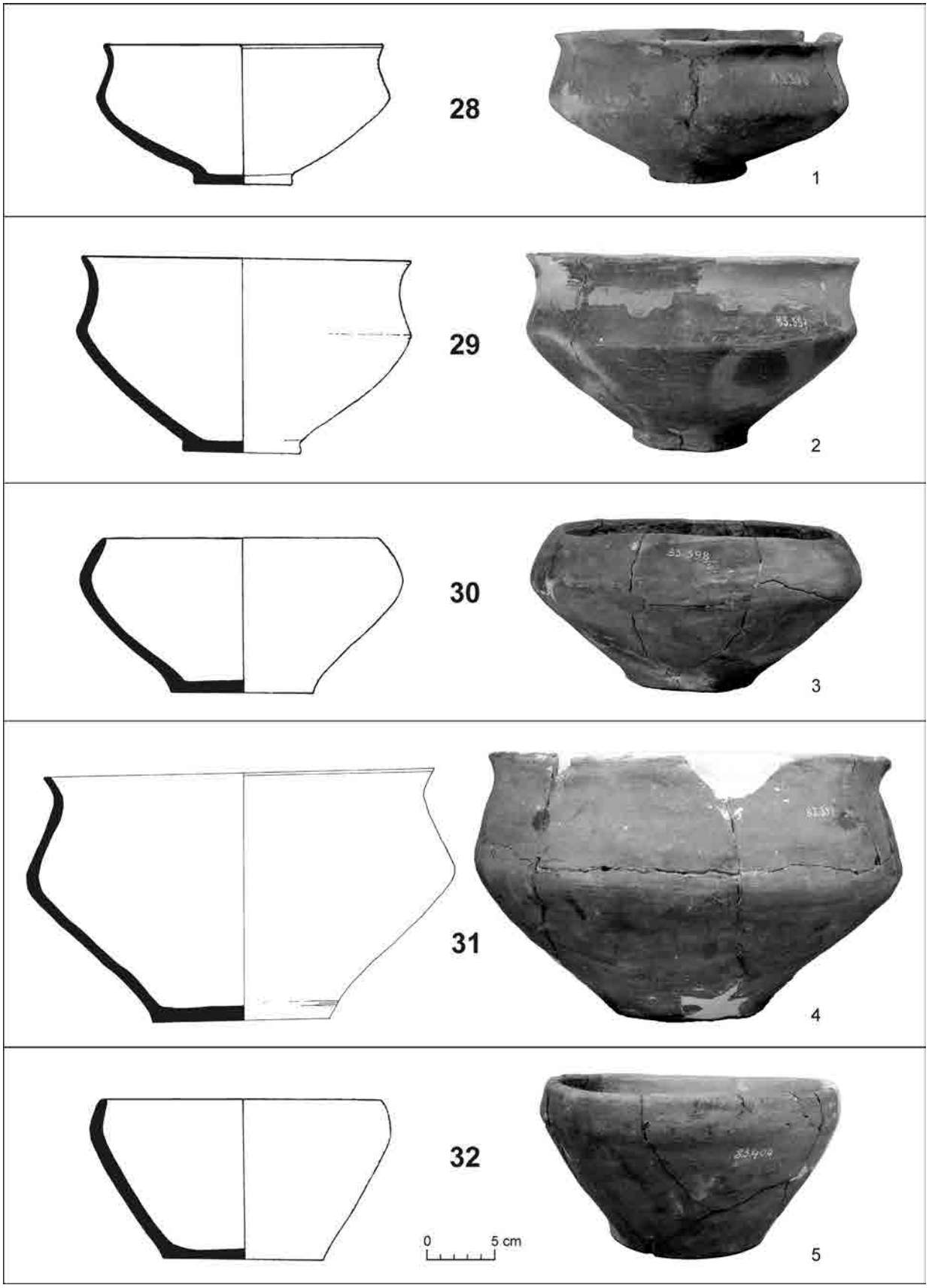

Tab. X. Velatice. 1 – inventář hrobu 28; 2 – inventář hrobu 29; 3 – inventář hrobu 30; 4 – inventář hrobu 31; 5 – inventář hrobu 32 (kresby 1–3, 5 – podle *Tejral 1975a*; 4 – J. Jílek; foto D. Jílek).

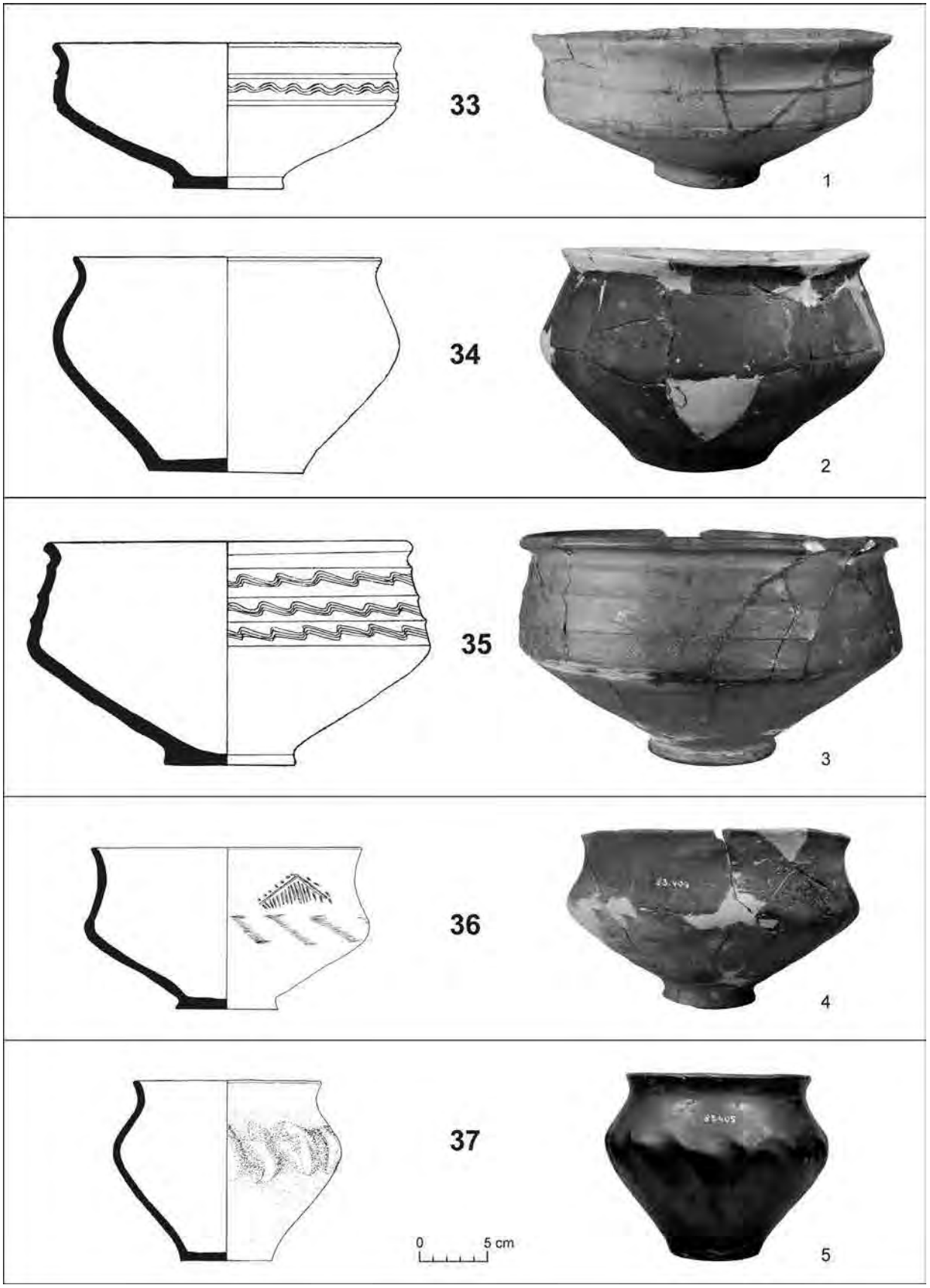

Tab. XI. Velatice. 1 – inventář hrobu 33; 2 – inventář hrobu 34; 3 – inventář hrobu 35; 4 – inventář hrobu 36; 5 – inventář hrobu 37 (kresby 1–3 – podle *Tejral 1975a*; 4, 5 – J. Jílek; foto D. Jílek).

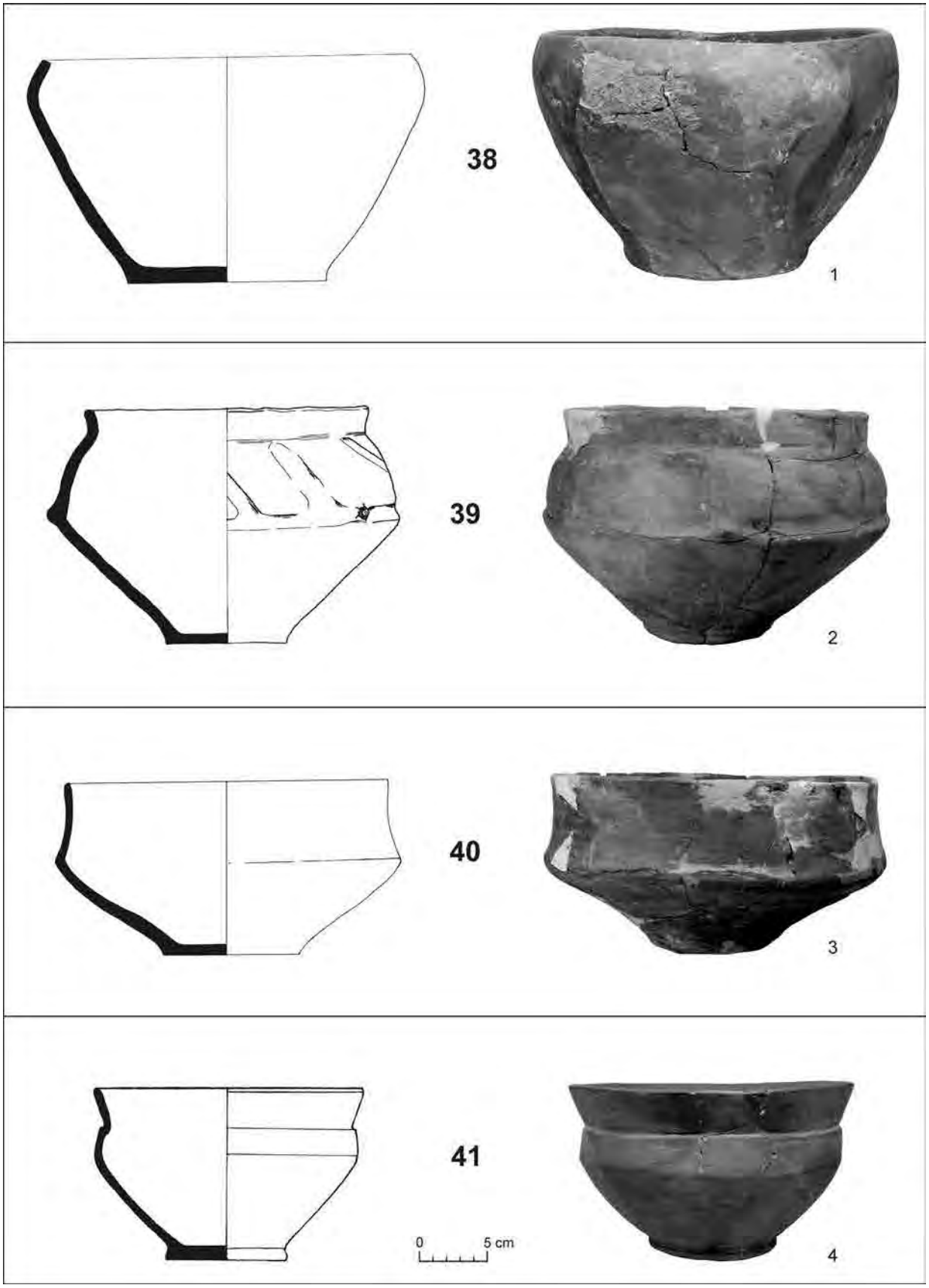

Tab. XII. Velatice. 1 – inventář hrobu 38; 2 – inventář hrobu 39; 3 – inventář hrobu 40; 4 – inventář hrobu 41 (kresby 1, 2 – J. Jílková; 3, 4 – podle *Tejral 1975a*; foto D. Jílek).

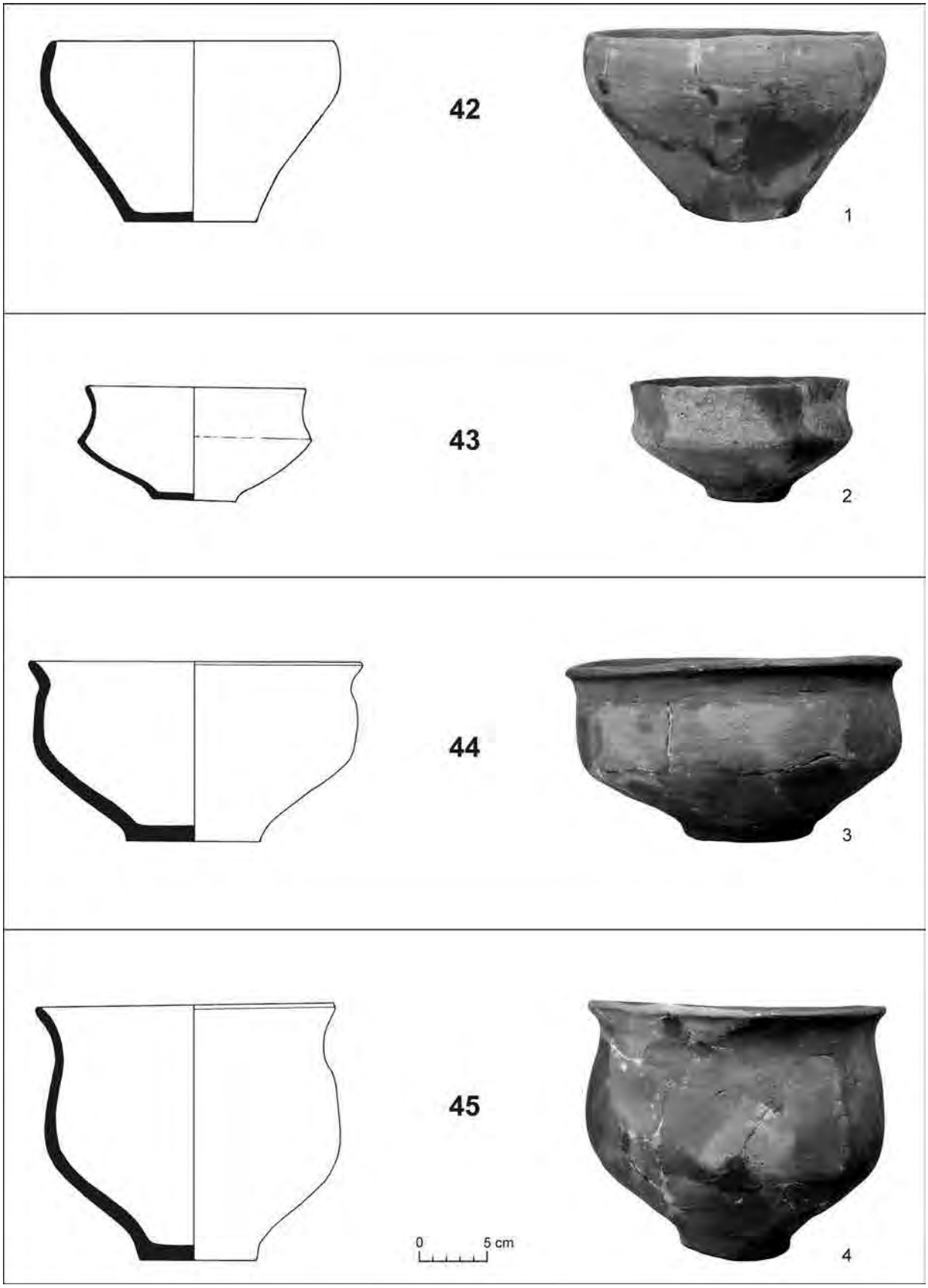

Tab. XIII. Velatice. 1 – inventář hrobu 42; 2 – inventář hrobu 43; 3 – inventář hrobu 44; 4 – inventář hrobu 45 (kresby podle *Tejral 1975a*; foto D. Jílek).

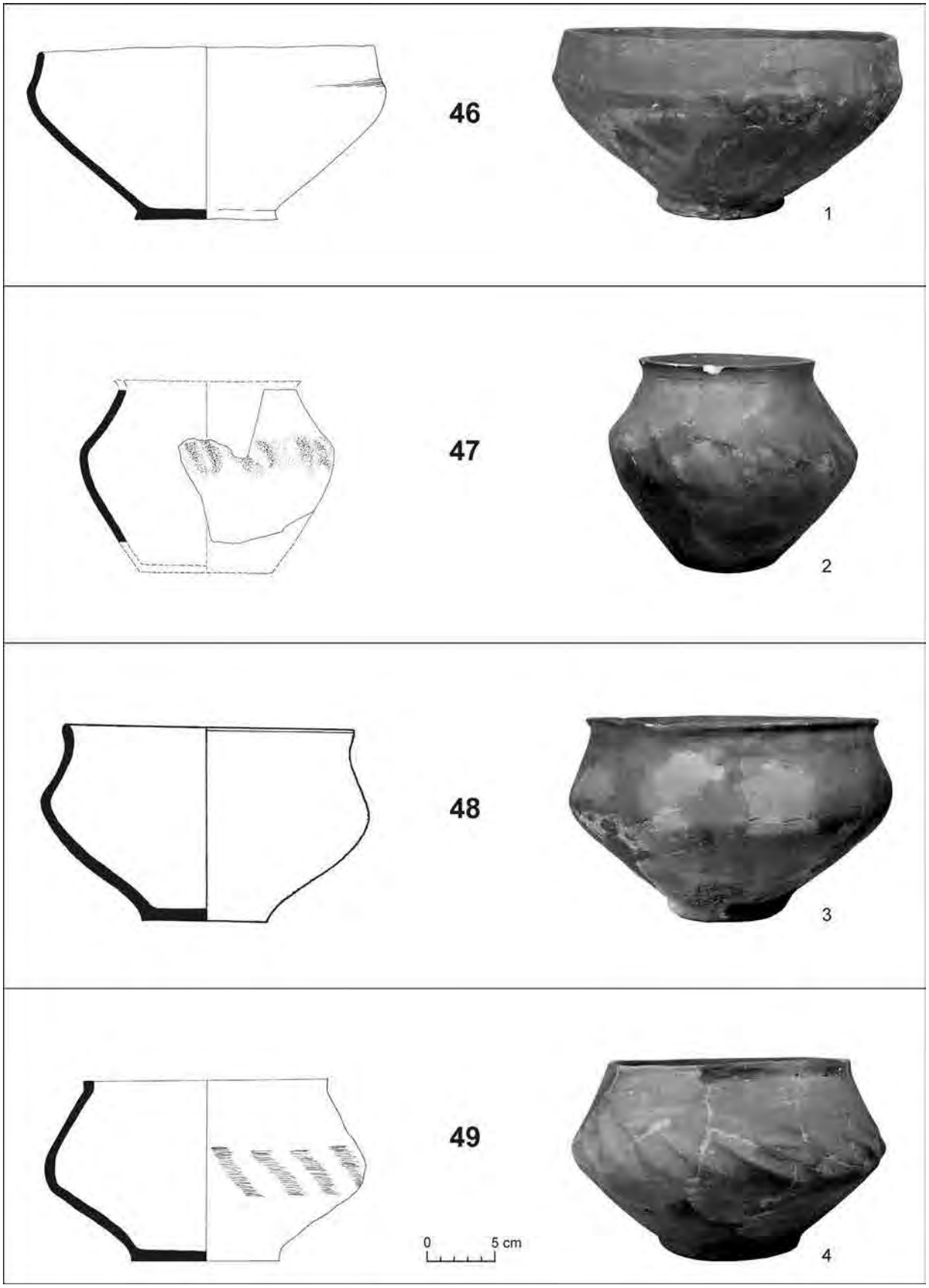

Tab. XIV. Velatice. 1 – inventář hrobu 46; 2 – inventář hrobu 47; 3 – inventář hrobu 48; 4 – inventář hrobu 49 (kresby 1, 2, 4 – J. Jílková; 3 – podle *Tejral 1975a*; foto D. Jílek).

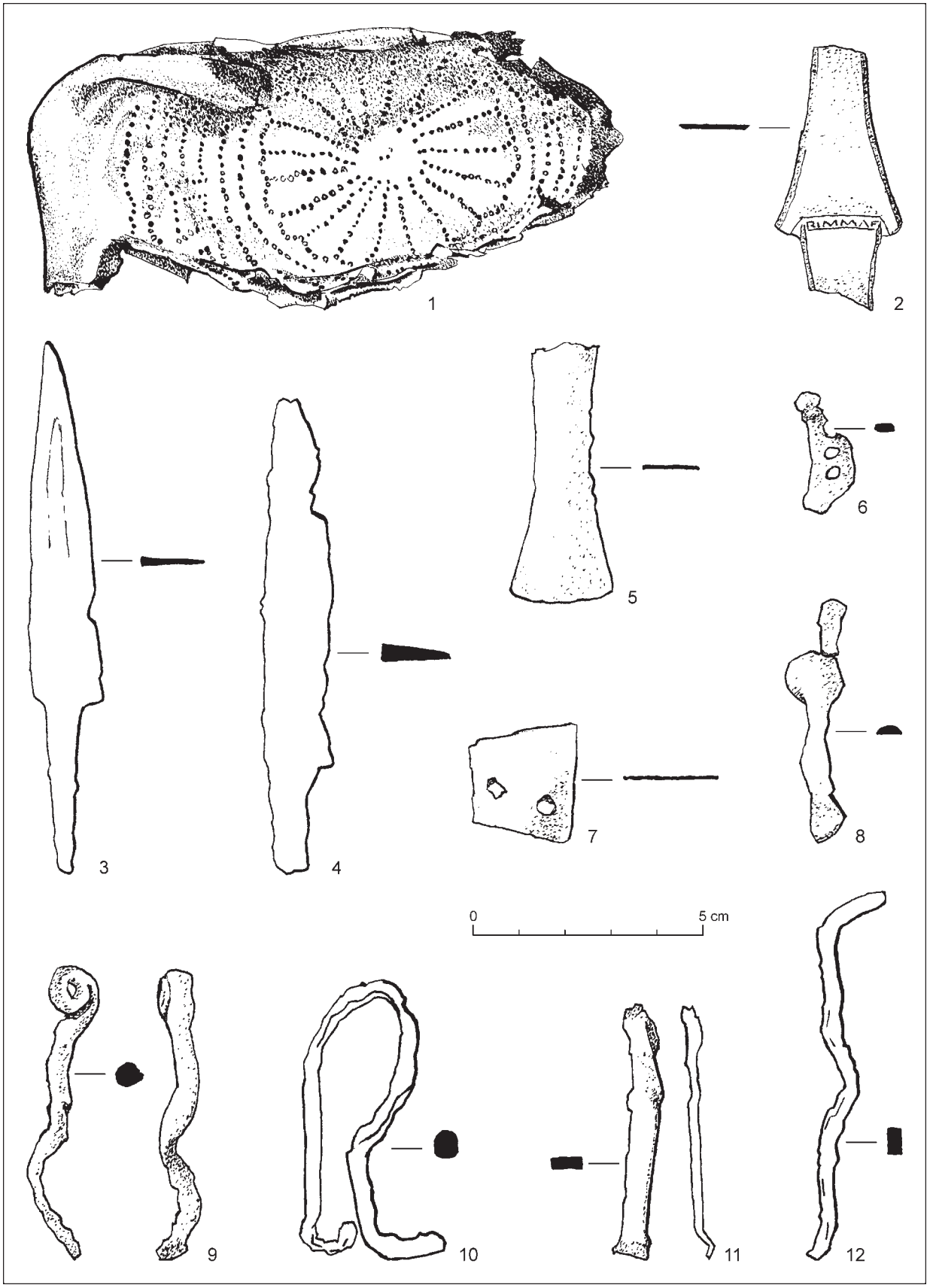

Tab. XV. Velatice. 1–12 – nálezy z rozrušených hrobů (kresby Z. Pernicová).

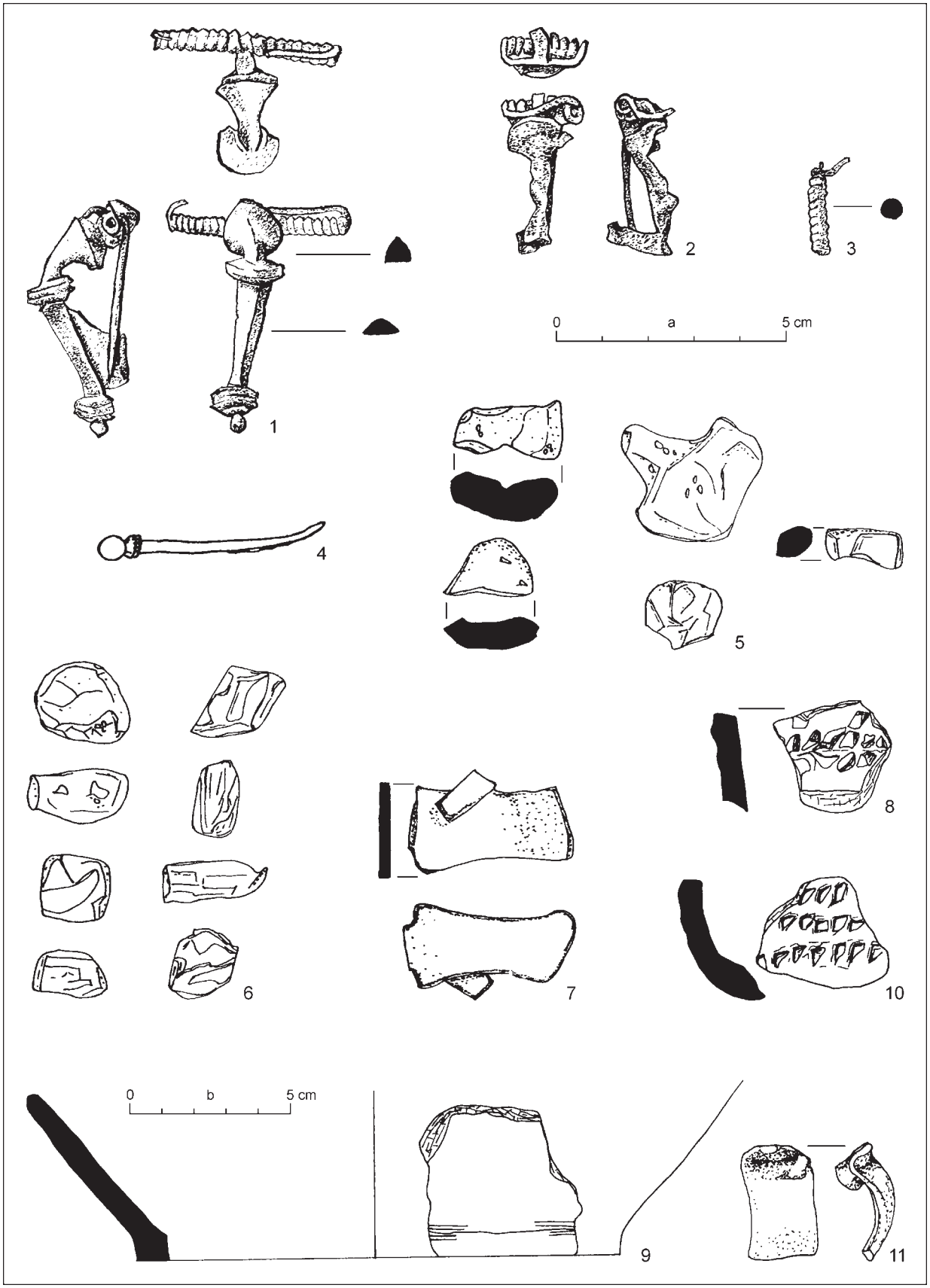

Tab. XVI. Velatice. 1–11 – nálezy z rozrušených hrobů (kresby 1–3 – Z. Pernicová; 4 – z inventární knihy MZM, Brno; 5–11 – J. Jílková). Měřítko: a – 1–8, 10, 11; b – 9.

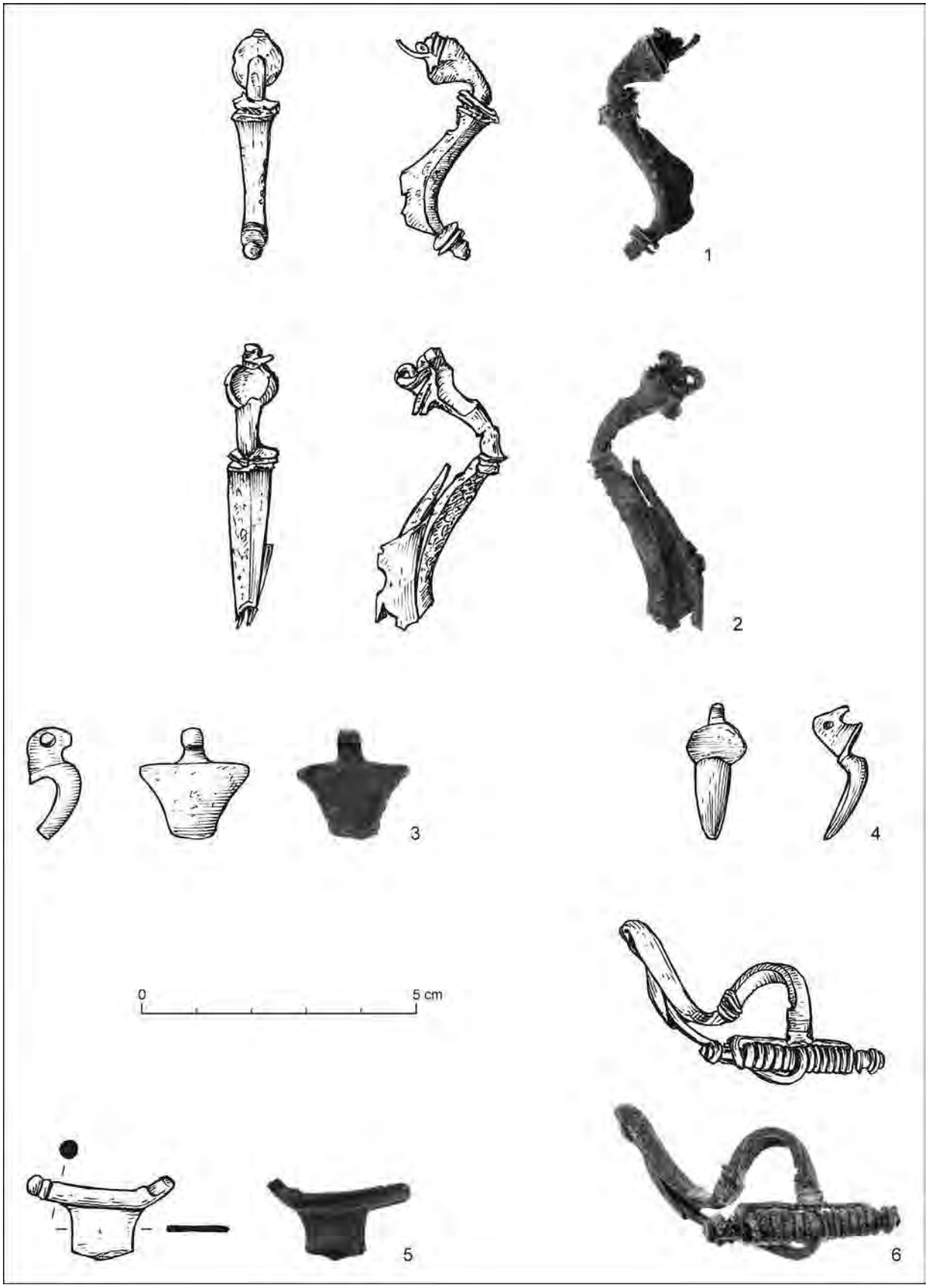

Tab. XVII. Velatice. 1–6 – nálezy z rozrušených hrobů (kresby L. Dvořáková; foto P. Růžičková).

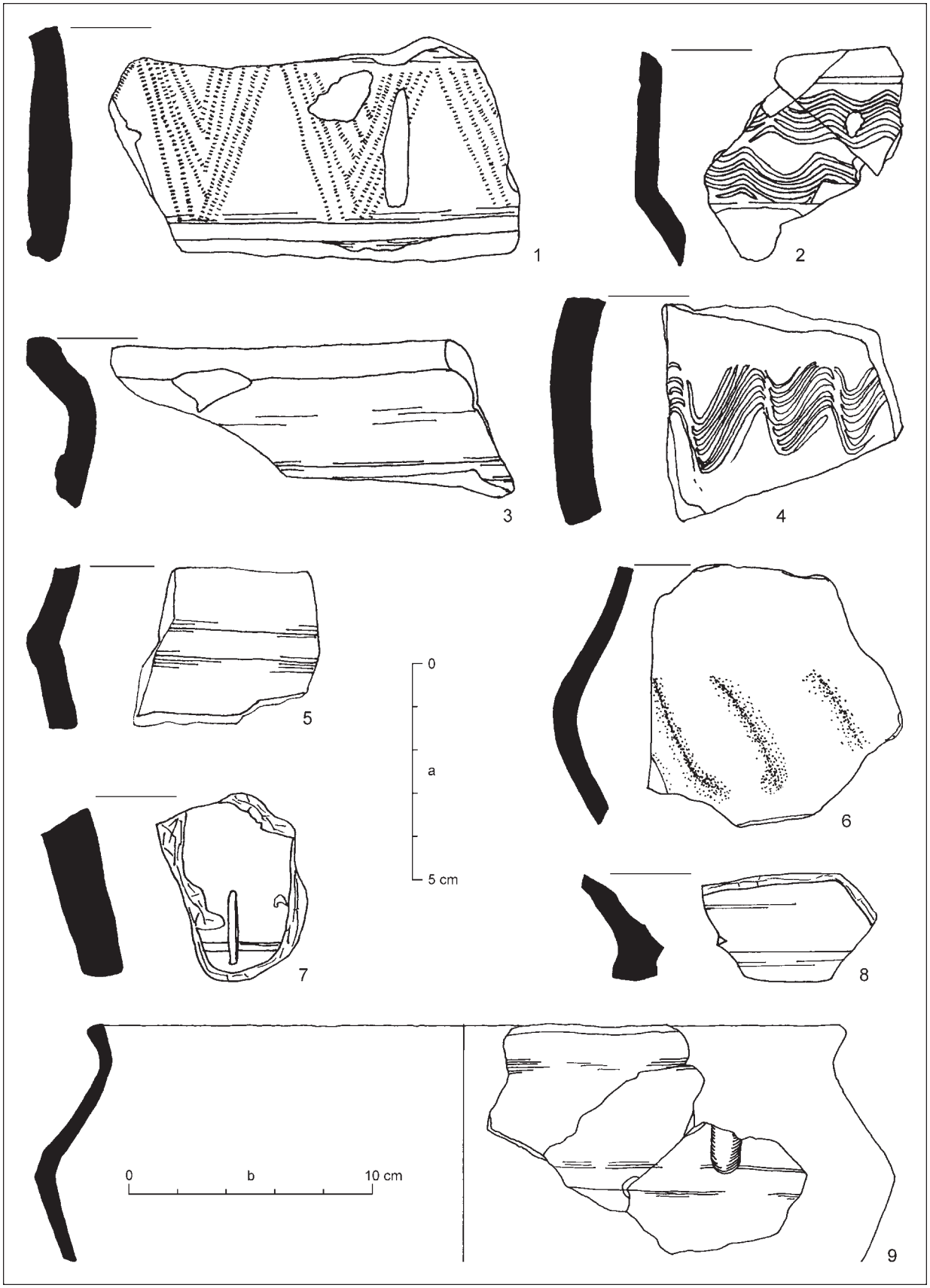

Tab. XVIII. Velatice. 1–9 – nálezy pocházející pravděpodobně z rozrušených žárových hrobů (kresby J. Jílková). Měřítko: a – 1–8; b – 9.

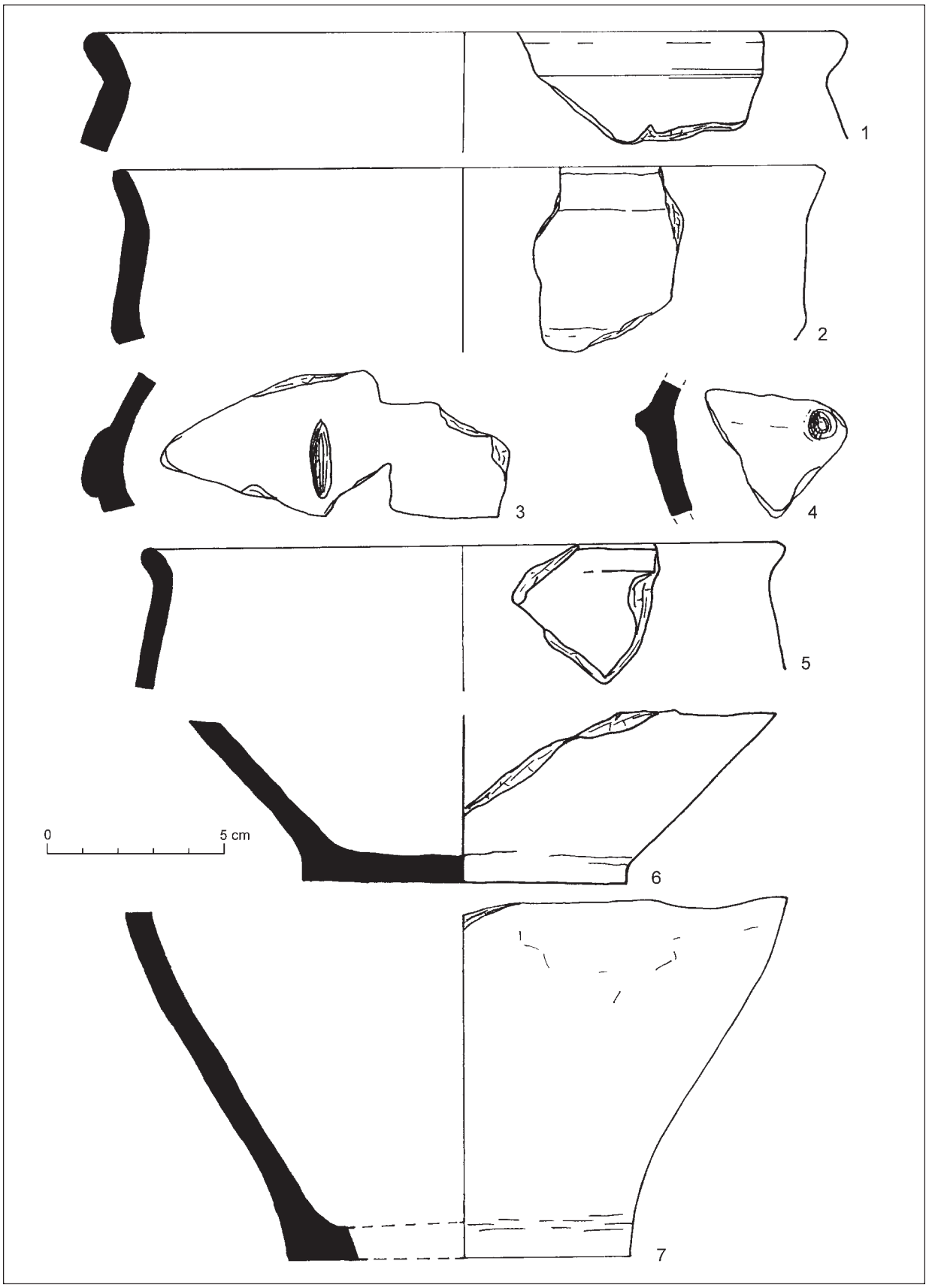

Tab. XIX. Velatice. 1–7 – nálezy pocházející pravděpodobně z rozrušených žárových hrobů (kresby J. Jílek).

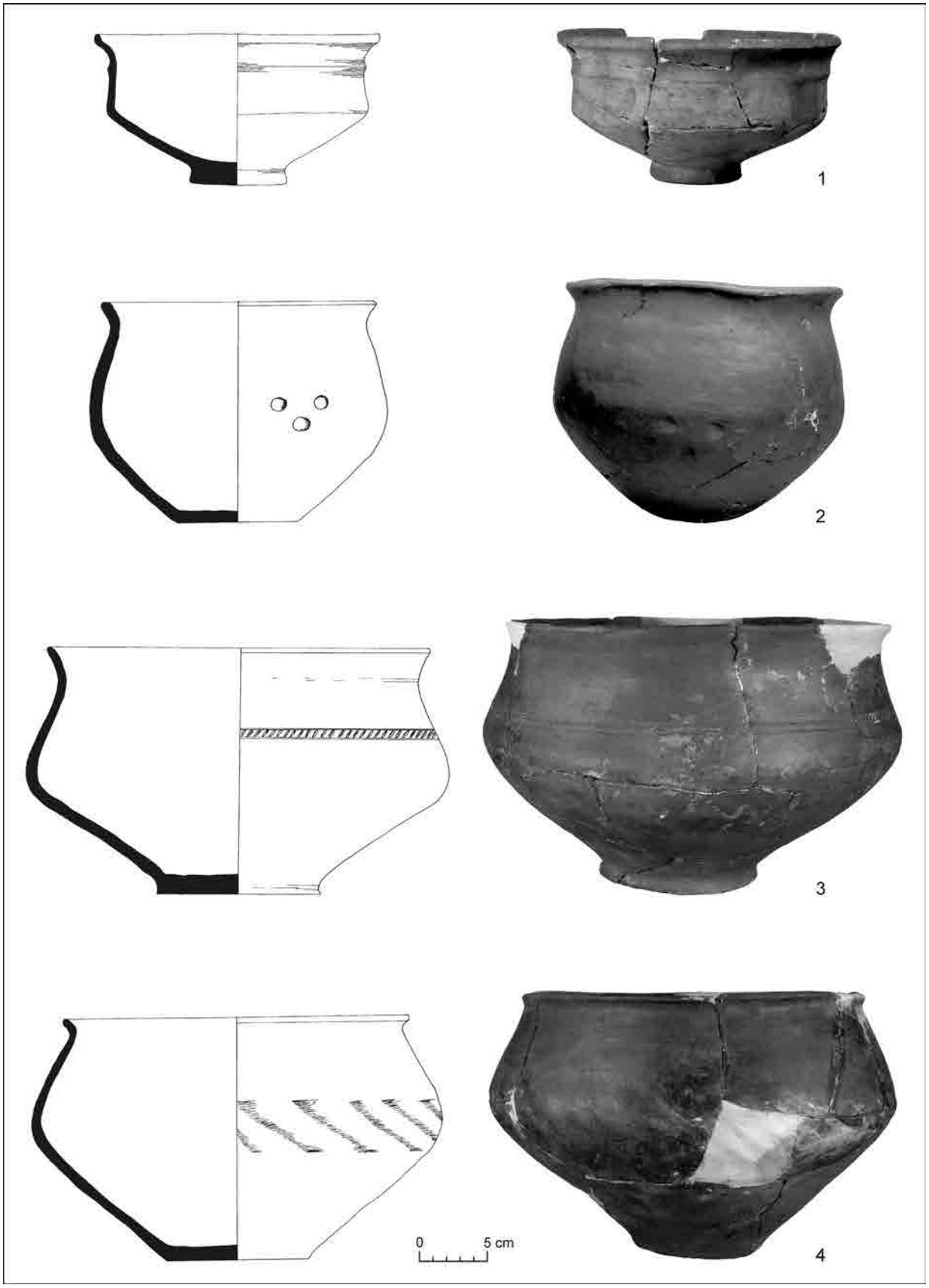

Tab. XX. Velatice(?). Nádoby bez nálezového kontextu, pocházející ze sbírky T. Ondráčka (kresby J. Jílková; foto D. Jílek).

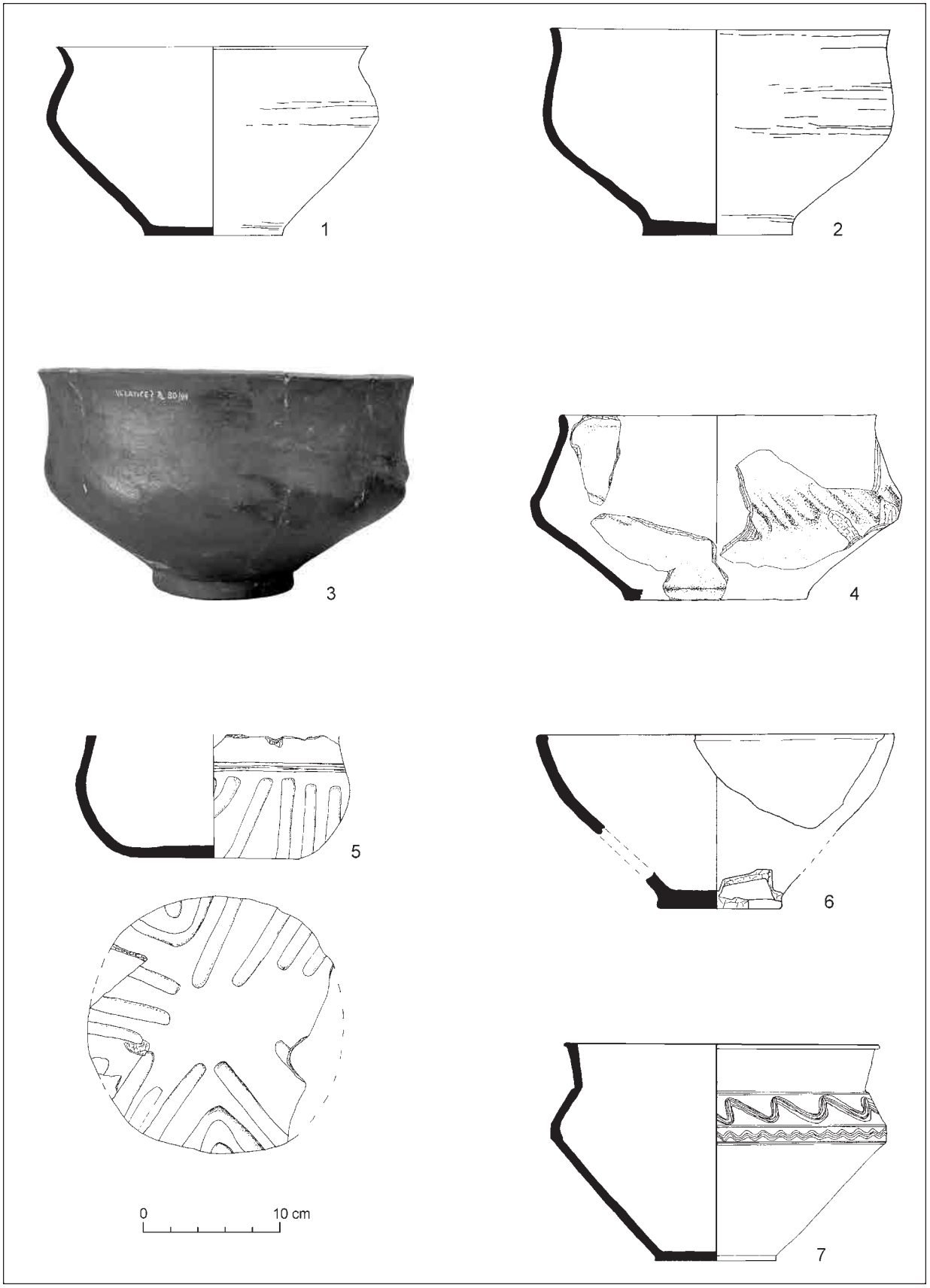

Tab. XXI. 1–3 – Velatice(?), nádoby bez nálezového kontextu, pocházející ze sbírky T. Ondráčka; 4–6 – Velatice(?), nádoby bez nálezového kontextu; 7 – Velatice, nádoba ze sbírky Národního muzea v Praze (kresby J. Jílek; foto D. Jílek).

LITERATURA A PRAMENY

Adler 1976 – H. Adler: Kaiserzeitliche Funde aus Baumgarten an der March. Mitt. Anthr. Ges. Wien 106, 1976, 3–16.

Almgren 1923 – O. Almgren: Studien über nordeuropäische Fibelnformen der erste nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzialrömischen und südrussischen Formen. Mannus-Bibl. 32. Leipzig 1923.

Andrzejowski 1991 – J. Andrzejowski: Okucia rogów do picia z młodszego okresu przedrzymskiego i okresu wpływów rzymskich w Europie Środkowej i Północnej (Próba klasyfikacji i analizy chronologiczno-terytorialnej). Mat. Starożytne i Wczesnośred. 6, 1991, 7–120.

Andrzejowski 1998 – J. Andrzejowski: Nadkole 2. A Cemetery of Przeworsk Culture in Eastern Poland. Mon. Arch. Barbarica 5. Kraków 1998.

Ann Kipfer 2007 – B. Ann Kipfer: Dictionary of Artifacts. Blackwell publishing. Malden – Oxford – Carlton 2007.

Beckmann, B. 1966 – B. Beckmann: Studien über die Metallnadeln der römischen Kaiserzeit im freien Germanien. Saalburg-Jahrb. 23, 1966, 5–100.

Beckmann, Ch. 1969 – Ch. Beckmann: Metallfingerringe der römischen Kaiserzeit im freien Germanien. Saalburg-Jahrb. 26, 1969, 5–106.

Beilke-Voigt 1994 – I. Beilke-Voigt: Die Sitte der Miniaturgerätebeigabe bei den Germanen der späten Kaiserzeit. Offa 51, 1994, 101–142.

Belcredi a kol. 1989 – L. Belcredi a kolektiv: Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov. Brno 1989.

Beljak/Kolník 2006 – J. Beljak/T. Kolník: Germánske hroby z Čaky a Gbeliec. Príspevok k osídleniu JZ Slovenska v dobe rímskej. Slov. Arch. 54, 2006, 57–94.

Beljak/Kolník 2007 – J. Beljak/T. Kolník: Rímskoprovinciálna keramika z germánskej osady v Štúrove. In: *Droberjar/Chvojka 2007*, 135–157.

Bemmann 1998 – J. Bemmann: Ammerkungen zu einigen Fibeln mit umgeschlagenem Fuss (Almgren Gruppe VI, Serie 1). In: *Kunow 1998*, 255–262.

Bemmann 1999 – J. Bemmann: Norisch-pannonische Trachtbestandteile aus Mitteldeutschland. Zur Bedeutung fremden Sachguts am Beginn der älteren römischen Kaiserzeit in Mitteldeutschland. Arbeits- u. Forschber. Sächs. Bodendenkmalpfl. 41, 1999, 151–174.

Beninger/Freising 1933 – E. Beninger/E. H. Freising: Die Germanische Bodenfunde in Mähren. Reichenberg 1933.

Berke 1990 – S. Berke: Römische Bronzegefässe und Terra Sigilata in der Germania Libera. Boreas. Beih. 7. Münster 1990.

Bezzenberger 1924 – A. Bezzenberger: Zur Geschichte der Schere. Sitzungber. Altges. Prussia 25, 1924, 114–148.

Bienert 2007 – B. Bienert: Die römischen Bronzegefäße im Rheinischen Landesmuseums Trier. Trierer Zeitschr. Beih. 31. Trier 2007.

Boesterd 1956 – M. H. P. den Boesterd: The bronze vessels in Rijksmuseum. G. M. Kam at Nijmegen 20. Nijmegen 1956.

Böhme 1972 – A. Böhme: Die Fibeln der Kastelle Saalburg und Zugmantel. Saalburg-Jahrb. 29, 1972, 5–112.

Böhme-Schönberger 1998 – A. Böhme-Schönberger: Die provinzialrömischen Fibeln bei Almgren. In: *Kunow 1998*, 351–366.

Bouzek 1984 – J. Bouzek: Die römischen importierten Kleinbronzen und Bronzegeschirr auf dem Gebiet der heutigen Tschechoslowakei. In: U. Gehrig (Hrsg.): Toreutik und figürliche Bronzen römischer Zeit. Akten der 6. Tagung über antike Bronzen in Berlin 1980. Berlin 1984, 59–62.

Bouzek/Ondřejová 1990 – J. Bouzek/I. Ondřejová: „Třetí zóna" mezi Římem a barbarikem při noricko-panonském limitu. Arch. Rozhledy 42, 1990, 22–35.

Brather 2005 – S. Brather: Acculturation and ethnogenesis along the frontier. Rome and the ancient Germans in an archaeological perspective. In: F. Curta (Ed.): Borders, Barriers, and Ethnogenesis. Frontiers in Late Antiquity and the Middle Ages. Stud. Early Middle Ages 12. Turnhout 2005, 139–171.

Capelle 1971 – T. Capelle: Studien über elbegermanische Gräberfelder in der ausgehenden Latènezeit und der älteren römischen Kaiserzeit. Münster. Beitr. Vor- u. Frühgesch. 6. Hildesheim 1971.

Carnap-Bornheim 2002 – C. von Carnap-Bornheim: Der Trachtschmuck, Gürtel und das Gürtelzubehör. In: J. Peška/J. Tejral (Hrsg.): Das Königsgrab aus der älteren römischen Kaiserzeit von Mušov, Mähren (Tschechische Republik). Mainz 2002, 189–305.

Coblenz 1955 – W. Coblenz: Das Gräberfeld von Prositz. Veröff. Landesmus. Vorgesch. Dresden 3. Leipzig 1955.

Cofta-Broniewska 1979 – A. Cofta-Broniewska: Grupa kruszańska kultury przeworskiej. Poznań 1979.

CRFB D5 – M. Erdrich/C. von Carnap-Bornheim (Hrsg.): Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum. Deutschland – Bd. 5. Freie und Hansestadt Hamburg und Land Schleswig-Holstein. Bonn 2004.

Červinka 1936 – I. L. Červinka: Germáni na Moravě (Archeologický přehled k otázce o původu deformovaných lebek v střední Evropě). Anthropologie (Brno) 14, 1936 (1937), 107–137.

Čižmář 1997 – M. Čižmář: Das Gräberfeld der Völkerwanderungszeit in Pohořelice (Bez. Břeclav). In: J. Tejral/H. Friesinger/M. Kazanski (Hrsg.): Neue Beiträge zur Erforschung der Spätantike im mittleren Donauraum. Spisy Arch. Ústavu AV ČR Brno 8. Brno 1997, 57–65.

Dąbrowska 1997 – T. Dąbrowska: Kamieńczyk. Ein Gräberfeld der Przeworsk-Kultur in Ostmasowien. Mon. Arch. Barbarica 3. Kraków 1997.

Dautova-Ruševljan 2003 – V. Dautova-Ruševljan: Krasnoantička nekropola kod Sviloša u Sremu. Late roman necropolis near Svilos in Srem. Novi Sad 2003.

Deimel 1987 – M. Deimel: Die Bronzekleinfunde vom Magdalensberg. Arch. Forsch. Grabungen Magdalensberg 9. Kärtner Museumsschr. 71. Klagenfurt 1987.

Demek/Mackovčin 2006 – J. Demek/P. Mackovčin (Ed.): Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny. Brno 2006.

Demidziuk 1999 – K. Demidziuk: Jednodzielny skalpel brązowy ze Stogów, pow. Strzelin. Silesia Ant. 40, 1999, 77–85.

Dokládal 1999 – M. Dokládal: Morfologie spálených kostí. Sborník prací lékařské fakulty v Brně. Opuscula Anthr. 113. Brno 1999.

Doppelfeld 1966 – O. Doppelfeld: Römisches und fränkisches Glas in Köln. Köln 1966.

Droberjar 1997a – E. Droberjar: Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. Fontes Arch. Pragenses 21. Pragae 1997.

Droberjar 1997b – E. Droberjar: Časně římské spony západní provenience v Čechách. Arch. Střední Čechy 1, 1997, 273–301.

Droberjar 1999 – E. Droberjar: Dobřichov-Pičhora. Ein Brandgräberfeld der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen (Ein Beitrag zur Kenntnis des Marbod-Reichs). Fontes Arch. Pragenses 23. Pragae 1999.

Droberjar 2002 – E. Droberjar: Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě. Praha 2002.

Droberjar 2006a – E. Droberjar: Hornolabští Svébové – Markomani. K problematice dalšího vývoje Grossromstedské kultury ve stupni Eggers B1 („Zeitgruppe 3“) v Čechách (Dobřichovská skupina). Arch. Střední Čechy 10, 2006, 599–712.

Droberjar 2006b – E. Droberjar: Plaňanská skupina großromstedtské kultury. K chronologii germánských nálezů a lokalit v Čechách na sklonku doby laténské a v počátcích doby římské. In: E. Droberjar/M. Lutovský (Ed.): Archeologie barbarů 2005. Praha 2006, 11–90.

Droberjar/Chvojka 2007 – E. Droberjar/O. Chvojka (Ed.): Archeologie barbarů 2006. Arch. Výzkumy Jižní Čechy. Suppl. 3. České Budějovice 2007.

Droberjar/Kazdová 1993 – E. Droberjar/E. Kazdová: Das Brandgräberfeld aus der römischen Kaiserzeit von Šitbořice in Mähren I. Die Quellen. Čas. Moravského Muz. Brno. Vědy Spol. 78, 1993, 97–149.

Droberjar/Peška 1994 – E. Droberjar/J. Peška: Waffengräber der römischen Kaiserzeit in Mähren und die Bewaffnung aus dem Königsgrab bei Mušov. In: C. von Carnap-Bornheim (Hrsg.): Beiträge zu römischer und barbarischer Bewaffnung in den ersten vier nachchristlichen Jahrhunderten. Veröff. Vorgesch. Seminar Marburg. Sonderbd. 8. Lublin – Marburg 1994, 271–301.

Droberjar/Prostředník 2004 – E. Droberjar/J. Prostředník: Turnov-Maškovy zahrady – germánský dvorec ze 3. století. Pam. Arch. 95, 2004, 31–106.

Droberjar/Sakař 2000 – E. Droberjar/V. Sakař: Problems of the Roman military campaign against the empire of Marobuduus in year 6 AD. In: J. Bouzek/H. Friesinger/K. Pieta/B. Komoróczy (Hrsg.): Gentes, Reges und Rom. Auseinandersetzung – Anerkernnung – Anpassung [Festschr. Jaroslav Tejral]. Spisy Arch. Ústavu AV ČR Brno 16. Brno 2000, 21–42.

Droberjar/Špaček 2003 – E. Droberjar/J. Špaček: Žárové hroby a ostrovní(?) nález z mladší doby římské v Čelákovicích. Arch. Střední Čechy 7, 2003, 319-347.

Dulkiewicz 2009 – A. Dulkiewicz: Szpile kościane i rogowe kultury przeworskiej na terenie Polski: typologia, chronologia i rozmieszczenie. Folia Praehist. Posnaniensia 15, 2009, 209–235.

Eggers 1951 – H. J. Eggers: Der römische Import im freien Germanien. Hamburg 1951.

Eggers 1968 – H. J. Eggers: Römische Bronzegefässe in Britannien. Jahrb. RGZM 13, 1968, 67–164.

Elschek 1995 – K. Elschek: Die germanische Besiedlung von Bratislava-Dúbravka während der älteren römischen Kaiserzeit. In: J. Tejral/K. Pieta/J. Rajtár (Hrsg.): Kelten, Germanen, Römern vom Ausklang der Latène-Zivilisation bis zum 2. Jahrhundert im Mitteldonaugebiet. Spisy Arch. Ústavu AV ČR Brno 3. Brno – Nitra 1995, 39–52.

Elschek 2006 – K. Elschek: Germanische scheibengedrehte Keramik der spätrömischen Kaiserzeit aus Bratislava-Dúbravka und ihr Verhältnis zur römischen Keramik im Limesvorfeld von Carnuntum. Zbor. SNM 50. Arch. 16, 2006, 379–408.

Ettlinger 1973 – E. Ettlinger: Die römischen Fibeln in der Schweiz. Bern 1973.

Fischer 1973 – U. Fischer: Grabungen im römischen Steinkastell von Heddernheim 1957–1959. Schriften des Frankfurter Museums für-und frühgeschichte 2. Frankfurt am Main 1973.

Friesinger 1976 – H. Friesinger: Germanische Brandgräber aus Mistelbach. Mitt. Anthr. Ges. Wien 106, 1976, 17–23.

Gall 2005 – F. Gall: Zwei Gräberfelder vom Roten Berg bei Loitsche, Ldkr. Ohrekreis. Veröff. Landesamt. Denkmalpfl. u. Arch. Sachsen-Anhalt-Landesmus. Vorgesch. 59. Halle an der Saale 2005.

Ganslmeier 1991 – R. Ganslmeier: Steinzeitlicher Silex aus Gräbern und Siedlungen des Frühmittelalters. Arch. Korrbl. 21, 1991, 427–438.

Garbsch 1965 – J. Garbsch: Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert. München 1965.

Gáspár 1986 – D. Gáspár: Römische Kästchen aus Pannonien I, II. Antaeus 15. Budapest 1986.

Gebühr 1974 – M. Gebühr: Zur Definition älterkaisertlicher Fürstengräber vom Lübsow-Typ. Prähist. Zeitschr. 49, 1974, 82–128.

Geisler 1974 – H. Geisler: Das germanische Urnengräberfeld bei Kemnitz, Kr. Potsdam-Land. Veröff. Mus. Ur- u. Frühgesch. Potsdam 8, 1974, 7–238.

Geisler 1979 – H. Geisler: Germanische Brändgräber der späten römischen Kaiserzeit aus Schweinitz, Kr. Jessen. Veröff. Mus. Ur- u. Frühgesch. Potsdam 12, 1979, 81–122.

Godłowski 1981 – K. Godłowski: Chronologia. 2. okres wpływów rzymskich. In: J. Wielowiejski (Ed.): Prehistoria ziem Polskich 5. Późny okres laténski i okres rzymski. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1981, 53–57.

Godłowski 1992 – K. Godłowski: Die Chronologie der jüngeren und späten Kaiserzeit in den Gebieten südlich der Sudeten und Karpaten. In: K. Godłowski/R. Madyda-Legutko (Hrsg.): Probleme der relativen und absoluten Chronologie von der Latènezeit bis zum Frühmittelalter. Kraków 1992, 23–54.

Gostenčnik 2002 – K. Gostenčnik: Medizinische Instrumente aus dem römischen Kärnten. Carinthia I/192, 2002, 139–164.

Hahuła/Wołągiewicz 2001 – K. Hahuła/R. Wołągiewicz: Grzybnica. Ein Gräberfeld mit Steinkreisen der Wielbark-Kultur in Pommern. Mon. Arch. Barbarica 8. Warszawa-Koszalin 2001.

Harden 1947 – D. B. Harden: The Glass. In: C. F. C. Hawkes/M. R. Hull (Ed.): Camulodunum. First report on the excavations at Colchester 1930–1939. Oxford 1947.

Hauptmann 2001 – T. Hauptmann: Das kaiserzeitliche Gräberfeld von Alt Lietzegöricke (Stare Łysogórki, woj. Szczecin). In: „... Trans Albim fluvium“ Forschungen zur vorrömischen, kaiserzeitlichen und mittelaltrichen Archäologie [Festschr. Achim Leube]. Internat. Arch. Stud. Honoraria 10. Rahden/Westf. 2001, 251–284.

Hegewisch 2005 – M. Hegewisch: Germanische Adaptationen römischer Importgefässe. Ber. RGK 86, 2005, 199–348.

Hegewisch 2007 – M. Hegewisch: Plänitz. Ein Kaiser- und Völkerwanderungszeitliches Gräberfeld im Kreis Ostprignitz-Ruppin. Bonner Beitr. Vor- u. Frühgesch. Arch. 7. Bonn 2007.

Henkel 1913 – F. Henkel: Die Römischen Fingerringe der Rheinlande und benachbarten Gebiete. Berlin 1913.

Heymans 1997 – H. Heymans: Die Fibeln aus dem römerzeitlichen Vicus von Kalsdorf bei Graz. Fundber. Österreich 36, 1997 (1998), 325–374.

Hrnčiarik 2009 – E. Hrnčiarik: Römische Glasgefäße aus der Slowakei. Štud. Zvesti AÚ SAV 45, 2009, 151–174.

Chochol 1963 – J. Chochol: Antropologický rozbor žárových pozůstatků z pohřebiště římského období v Tišicích. Pam. Arch. 54/2, 1963, 438–466.

Chochol 1970 – J. Chochol: Lidské pozůstatky ze žárového pohřebiště doby římské v Lužci nad Vltavou (o. Mělník). Pam. Arch. 61/2, 1970, 378–394.

Ibragimow 2009 – K. Ibragimow: Cmentarzysko kultury przeworskiej w Sobocisku, pow. Oławski, stanowisko 8 w swietle źródeł archeologicznych z lat 1926–1943. Silesia Ant. 45, 2009, 65–130.

Ilkjær 1990 – J. Ilkjær: Illerup Ådal. Die Lanzen und Speere. 1, 2. Jutland Arch. Soc. Publ. 25. Aarhus 1990.

Isings 1957 – C. Isings: Roman glass from dated finds. Groningen-Djakarta 1957.

Jacobi 1977 – G. Jacobi: Werkzeug und Gerät aus dem Oppidum von Manching. Ausgr. Manching. Wiesbaden 1977.

Jahn 1922 – M. Jahn: Neue Funde aus der Kaiserzeit. Altschlesien 1, 1922, 13–25.

Jaskanis 2005 – J. Jaskanis: Krupice. Ein Gräberfeld der Przeworsk- und Wielbark-Kultur in Ostpolen. Mon. Arch. Barbarica 10. Warszawa 2005.

Jasnosz 1952 – S. Jasnosz: Cmentarzysko z okresu późnolateńskiego i rzymskiego w Wymysłowie, pow. Gostyń. Fontes Praehist. 2 (1951). Poznań 1952.

Jílek 2007 – J. Jílek: Nové nálezy z doby římské z Prosiměřic, (okr. Znojmo). Jižní Morava 43 (46), 2007, 169–182.

Jílek 2009 – J. Jílek: Prosiměřice (okr. Znojmo). Přehled Výzkumů 50 (2008), 2009, 334–336.

Jobst 1975 – W. Jobst: Die römischen Fibeln aus Lauriacum. Forsch. Lauriacum 10. Linz 1975.

Juga-Szymańska 2006 – A. Juga-Szymańska: Szpile kościane w kulturze bogaczewskiej. In: Pogranicze trzech światów. Światowit. Suppl. Ser. P 14. Warszawa 2006, 295–303.

Kaczanowski 1995 – P. Kaczanowski: Klasyfikacja grotów broni drzewcowej kultury przeworskiej z okresu rzymskiego. Klasyfikacje zabytków archeologicznych I. Kraków 1995.

Kalábek/Šrámek 2006 – M. Kalábek/F. Šrámek: Germánské hrnčířské pece v Olomouci-Neředíně a Olomouci-Slavoníně. In: Ročenka 2005. Archeologické centrum Olomouc. Olomouc 2006, 206–243.

Karasová 1998 – Z. Karasová: Die römischen Bronzegefässe in Böhmen. Fontes Arch. Pragenses 22. Pragae 1998.

Knaack 1978 – A. Knaack: Beobachtungen an Scherenbeigaben in Gräbern des elbgermanischen Siedlungsgebietes während der römischen Kaiserzeit. Ethnogr.-Arch. Zeitschr. (1) 19, 1978, 15–50.

Kokowski 1997 – A. Kokowski: Schlossbeschläge und Schlüssel im Barbaricum in der römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit. Klasyfikacja zabytków archeologicznych II. Lublin 1997.

Kolník 1956 – T. Kolník: Popolnicové pohrebisko z mladšej doby rímskej a počiatok sťahovania národov v Očkove pri Piešťanoch. Slov. Arch. 4, 1956, 233–300.

Kolník 1961 – T. Kolník: Pohrebisko v Bešeňove (príspevok k štúdiu doby rímskej na Slovensku). Slov. Arch. 9/1–2, 1961, 219–300.

Kolník 1965 – T. Kolník: K typológii a chronológii niektorých spôn z mladšej doby rímskej na juhozápadnom Slovensku. Slov. Arch. 13, 1965, 183–230.

Kolník 1971 – T. Kolník: Prehľad a stav bádania o dobe rímskej a sťahovaní národov. Slov. Arch. 19, 1971, 409–558.

Kolník 1975 – T. Kolník: Žiarové pohrebisko z neskorej doby rímskej a zo začiatku sťahovania národov v Čiernom Brode. Slov. Arch. 23, 1975, 341–378.

Kolník 1977 – T. Kolník: Anfänge der Germanischen Besiedlung in der Südwestslowakei und das Regnum Vannianum. In: Symposium Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der germanishen Besiedlung im mitteren Donaugebiet. Bratislava 1977, 143–171.

Kolník 1980 – T. Kolník: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. Arch. Slovaca Fontes 14. Bratislava 1980.

Kolník 2004 – T. Kolník: Die mittledanubische Barbaricum – eine Brücke zwischen Zentrum und Peripherie am Beispeil medizinischen Messerfunde. In: H. Friesinger/A. Stuppner (Hrsg.): Zentrum und Peripherie – gesellschaftliche Phänomene in der Frühgeschichte. Wien 2004, 195–210.

Kolník/Varsik/Vladár 2007 – T. Kolník/V. Varsik/J. Vladár 2007: Branč. Germánska osada z 2. až 4. storočia. Arch. Slovaca Monogr. Catalogi 10. Nitra 2007.

Komoróczy 1999 – B. Komoróczy: Zpráva o výzkumu fortifikace římského krátkodobého tábora a objektů sídliště z doby římské na lokalitě Mušov-Na Pískách v letech 1995–1996. Přehled Výzkumů 39 (1995–1996), 1999, 165–196.

Kramarkowa 1990 – I. Kramarkowa: Groby książęce z III/IV w. n. e. we Wrocławiu-Zakrzowie w stulecie odkryć. Silesia Ant. 32, 1990, 61–174.

Kraskovská 1965 – Ľ. Kraskovská: Popolnicové pohrebisko v Ivanke pri Dunaji. Slov. Arch. 13, 1965, 163–182.

Kraskovská 1981 – Ľ. Kraskovská: Römische Glasgefässe in der Slowakei. Slov. Arch. 29, 1981, 378–392.

Krekovič 1973 – E. Krekovič: Zur Frage der Reibschüsseln. Zbor. FF UK 24. Musaica 13, 1973, 99–107.

Krekovič 1981 – E. Krekovič: Rímska importovaná keramika na Slovensku. Slov. Arch. 29, 1981, 359–373.

Krekovič 1987 – E. Krekovič: Rímske importy na Slovensku. Pam. Arch. 78, 1987, 231–282.

Krekovič 1992 – E. Krekovič: Zur Datierung der Fürstengräber der römischen Kaiserzeit in der Slowakei. In: K. Godłowski/R. Madyda-Legutko (Hrsg.): Probleme der relativen und absoluten Chronologie von der Latènezeit bis zum Frühmittelalter. Kraków 1992, 55–68.

Krekovič 1996 – E. Krekovič: Kostrové hroby z rímskej doby na Slovensku z aspektu teoretických otázok pohrebného rítu. Musaica 23, 1996, 33–44.

Krekovič 1998 – E. Krekovič: Römische Keramik aus Gerulata. Stud. Arch. et Mediaev. 4. Bratislava 1998.

Krekovič 2008 – E. Krekovič: Víno, ženy a bronzové nádoby. Acta Arch. Opaviensia 3, 2008, 113–116.

Kuča 2008 – M. Kuča: Exploitation of Raw Materials suitable for chipped stone industry manufacture in the Mora-

vian Painted Ware Culture in the Brno region. Přehled Výzkumů 49 (2007), 2008, 93–107.
Kunow 1998 – J. Kunow (Hrsg.): 100 Jahre Fibelformen nach Oscar Almgren. Forsch. Arch. Brandenburg 5. Wünsdorf 1998.
Kunow 1983 – J. Kunow: Die römische Import in der Germania Libera bis zu den Markomannenkriege. Studien zu Bronze- und Glassgefässe. Neumünster 1983.
Künzl 1982 – E. Künzl: Medizinische Instrumente aus Sepulkralfunden der römischen Kaiserzeit. Bonner Jahrb. 182, 1982, 1–131.
Künzl 1991 – E. Künzl: Die medizinische Versorgung der römischen Armee zur Zeit der des Kaiser Augustus und die Reaktion der Römer auf der Situation bei den Kelten und Germanen. In: B. Trier (Hrsg.): Die römische Okupation nördlich der Alpen zur Zeit des Augustus. Kolloquium Bergkamen 1988. Bodenalt. Westfalen 26. Münster 1991, 185–202.
Künzl 1993 – E. Künzl: Die Alamannenbeute aus dem Rhein bei Neupotz. Plünderungsgut aus dem römischen Gallien. Monogr. RGZM 34. Mainz 1993.
Künzl 2002 – E. Künzl: Medizinische Instrumente der römischen Kaiserzeit im Römisch-Germaninschen Zentralmuseum. Kataloge Vor- u. Frühgesch. Altertümer 28. Mainz 2002.
Kvetánová 2006 – I. Kvetánová: Noricko-panónske súčasti odevu v germánskych hroboch zo severnej časti stredného Podunajska. In: E. Droberjar/M. Lutovský (Ed.): Archeologie barbarů 2005. Praha 2006, 379–404.
Kytlicová 1970 – O. Kytlicová: Pohřebiště z doby římské v Lužci nad Vltavou (o. Mělník). Pam. Arch. 61, 1970, 291–377.
Laux 1992 – F. Laux: Überlegungen zu den germanischen Fürstengräbern bei Marwedel, Gde. Hitzacker, Kr. Lüchow-Dannenberg. Ber. RGK 73, 1992, 315–376.
Lazar 2003 – I. Lazar: Rimsko steklo Slovenije. Opera Inst. Arch. Sloveniae 7. Ljubljana 2003.
Leube 1978 – A. Leube: Neubrandenburg. Ein germanischer Bestattungplatz des 1. Jahrhunderts u. Z. Berlin 1978.
Lichardus 1984 – J. Lichardus: Körpergräber der frühen Kaiserzeit im Gebiet der südlichen Elbgermanen. Saarbrücker Beitr. Altskde. 43. Bonn 1984.
Łuczak/Lorkiewicz 2002 – B. Łuczak/W. Lorkiewicz: Szcątki kostne z cmentarzyska kultury przeworskiej w Charłupi Małej. In: P. Kurowicz/M. Ołedzki (Ed.): Cmentarzysko ludności kultury przeworskiej w Charłupi Małej koło Sieradza. Łódź 2002, 65–68.
Lund Hansen 1987 – U. Lund Hansen: Römischer Import in Norden. Nordiske Fortidsminder. Ser. B10. København 1987.
Mączyńska 2001 – M. Mączyńska: Das Verbreitungsbild der Fibel A 67/68 und A 68 im Barbaricum. Slov. Arch. 49, 2001, 165–179.
Madyda-Legutko 1986 – R. Madyda-Legutko: Die Gürtelschnallen. der römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum. BAR Internat. Ser. 360. Oxford 1986.
Machajewski 1998 – H. Machajewski: Die Fibeln der Gruppe V, Serie 8, im östlichen Teil Mitteleuropas. In: *Kunow 1998*, 187–196.
Mateiciucová 1999 – I. Mateiciucová: Die Abschlagindustrie von Dobřichov-Pičhora. In: E. Droberjar: Dobřichov-Pičhora. Ein Brandgräberfeld der ältern römischen Kaiserzeit in Böhmen (Ein Beitrag zur Kenntnis der Marbod-Reichs). Fontes Arch. Pragenses 23. Pragae 1999, 202–205.
Matthes 1931a – W. Matthes: Die Nördlichen Elbgermanen in spätrömischer Zeit. Mannus-Bibl. 48. Leipzig 1931.
Matthes 1931b – W. Matthes: Die Germanen in der Prignitz zur Zeit der Völkerwanderung. Im Spiegel der Urnenfelder von Dahlhausen, Kuhbier und Kyritz. Mannus-Bibl. 49. Leipzig 1931.
Meyer 1971 – E. Meyer: Die germanischen Bodenfunde der spätrömischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit in Sachsen. I. Katalog. Arbeits- u. Forschber. Sächs. Bodendenkmalpfl. 9. Berlin 1971.
Meyer 1976 – E. Meyer: Die germanischen Bodenfunde der spätrömischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit in Sachsen. II. Text. Arbeits- u. Forschber. Sächs. Bodendenkmalpfl. 11. Berlin 1976.
Mitscha-Märheim 1956 – H. Mitscha-Märheim: Das germanische Brandgräberfeld am Galgendgrund in Mistelbach, N. Ö. Arch. Austriaca 19/20, 1956, 186–215.
Motyková-Šneidrová 1964 – K. Motyková-Šneidrová: Noricko-panonská kování opasků a jejich napodobeniny v Čechách. Pam. Arch. 55, 1964, 350–362.
Motyková-Šneidrová 1965 – K. Motyková-Šneidrová: Zur Chronologie der ältesten römischen Kaiserzeit in Böhmen. Berliner Jahrb. Vor- u. Frühgesch. 5, 1965, 103–174.
Motyková-Šneidrová 1967 – K. Motyková-Šneidrová: Weiterentwicklung und Ausklang der alteren römischen Kaiserzeit in Böhmen. Fontes Arch. Pragenses 11. Pragae 1967.
Müller 1957 – A. von Müller: Formenkreise der älteren römischen Kaiserzeit im Raum zwischen Havelseenplatte und Ostsee. Berlin 1957.
Novák, v tisku – M. Novák: K otázce reparací pravěké keramiky. Sbor. Prací Fil. Fak. Brno M14, v tisku.
Nylén/Lund Hansen/Manneke 2005 – E. Nylén/U. Lund Hansen/P. Manneke: The Havor hoard. The gold – the bronzes – the Fort. Stockholm 2005.
Oldenstein 1975 – J. Oldenstein: Die Zusammensetzung der römischen Import in den sogenannten Lübsowgräbern als möglicher Hinweis auf die soziale Stellung der Bestatteten. Arch. Korrbl. 5, 1975, 299–305.
Olędzki 2007 – M. Olędzki: Roman knee fibulae with a semicircular plate on the head from present-day Poland. In: *Droberjar/Chvojka 2007*, 113–117.
Oliva 2007 – M. Oliva: Proměny praktických, sociálních a duchovních dimenzí pravěké těžební krajiny Krumlovského lesa. In: E. Kazdová/V. Podborský (Ed.): Studium sociálních a duchovních struktur pravěku. Brno 2007, 117–135.
Oliva/Neruda/Přichystal 1999 – M. Oliva/P. Neruda/A. Přichystal: Paradoxy těžby a distribuce rohovce z Krumlovského lesa. Pam. Arch. 90, 1999, 229–318.
Ondrouch 1957 – V. Ondrouch: Bohaté hroby z doby rímskej na Slovensku. Bratislava 1957.
Pernička 1958 – R. M. Pernička: Zur Verbreitung und typologie der Römerzeitlichen Ringschüsseln. Sbor. Prací Fil. Fak. Brno E3, 1958, 53–74.
Pernička 1965 – R. M. Pernička: Moravská pohřebiště doby římské. Sbor. Prací Fil. Fak. Brno E10, 1965, 155–174.
Pernička 1966 – R. M. Pernička: Die Keramik der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. Brno 1966.
Pernička 1967 – R. M. Pernička: K problematice středoevropského vývoje hřebenů v době laténské a římské se

zvláštním zřetelem k moravským nálezům. Sbor. Prací Fil. Fak. Brno E12, 1967, 63–79.
Pernička 1970 – R. M. Pernička: Na kruhu vytáčená keramika jiříkovického typu z mladší doby římské v dosavadních výzkumech a literatuře. In: B. Klíma (Ed.): Sborník Josefu Poulíkovi k šedesátinám. Brno 1970, 76–81.
Perse/Petrovszky 1992 – M. Perse/R. Petrovszky: Ein Bronzegrif mit Meisterstempel aus einem römischen Gusthof bei Jülich. Arch. Korrbl. 22, 1992, 403–420.
Pescheck 1939 – Ch. Pescheck: Die frühwandalische Kultur in Mittelschlesien (100 vor bis 200 nach Christus). Quellenschr. Ostdt. Vor- u. Frühgesch. 5. Leipzig 1939.
Peškař 1959 – I. Peškař: Výzkum na pohřebišti z doby římské u Velatic. Přehled Výzkumů 1956, 1959, 42.
Peškař 1964 – I. Peškař: Morava v I. a II. století n. l. Kandidátská disertační práce (AÚ AV ČR v Brně). Brno 1964. Nepublikováno.
Peškař 1970 – I. Peškař: Nálezy z doby římské u Milovic. In: B. Klíma (Ed.): Sborník Josefu Poulíkovi k šedesátinám. Brno 1970, 82–90.
Peškař 1972a – I. Peškař: Fibeln aus der römische Kaiserzeit in Mähren. Praha 1972.
Peškař 1972b – I. Peškař: K nálezům hrobů z doby římské v hodonínském okresu. Čas. Moravského Muz. Brno. Vědy Spol. 57, 1972, 105–114.
Peškař 1978 – I. Peškař: Starší doba římská na Moravě. Zprávy Čsl. Spol. Arch. 20/3, 1978, 55–83.
Peškař 1988 – I. Peškař: Hrnčířské pece z doby římské na Moravě. Pam. Arch. 79, 1988, 106–169.
Peškař/Ludikovský 1978 – I. Peškař/K. Ludikovský: Žárové pohřebiště z doby římské ve Velkých Hostěrádkách (o. Břeclav). Stud. Arch. Ústavu ČSAV Brno 6/1. Praha 1978.
Petrovszky 1993 – R. Petrovszky: Studien zu römischen Bronzegefässen mit Meisterstempel. Kölner Stud. Arch. Röm. Provinz. 1. Buch am Erlbach 1993.
Pitts 1989 – L. F. Pitts: Relation between Rome and the German „kings" on the Middle Danube in the Firsth to Fourth Centuries AD. Journal Roman Stud. 79, 1989, 45–58.
Popelka 1990 – M. Popelka: Štípaná industrie z Lochenic. In: Lochenice. Z archeologických výzkumů na katastru obce. Praehistorica 16. Praha 1990, 135–144.
Poulík 1950 – J. Poulík: Jižní Morava – země dávných Slovanů. Brno 1950.
Preidel 1930 – H. Preidel: Die germanischen Kulturen in Böhmen und ihre Träger. I. Kassel – Wilhelmshöhe 1930.
Přichystal 2000 – A. Přichystal: Zastoupení kamenných surovin na szeletských stanicích Drysice I a Ondratice IV (okres Prostějov, Vyškov). Pravěk (N. Ř.) 10, 2000, 35–39.
Přichystal 2009 – A. Přichystal: Kamenné suroviny v pravěku ve východní části střední Evropy. Brno 2009.
Quast 2009 – D. Quast: Wanderer zwischen den Welten. Die germanischen Prunkgräber von Stráže und Zakrzów. Mainz 2009.
Radnóti 1938 – A. Radnóti: Die römischen Bronzegefässe von Pannonien. Diss. Pannonicae 2. Ser. 6. Budapest 1938.
Radnóti 1968 – A. Radnóti: Ein Meisterstempel auf den Kasserollengriff aus Gross-Gerau. Fundber. Hessen 8, 1968, 38–61.
Rehn 2000 – K. Rehn: Ein Bronzeeimer vom Östland-Typ aus dem Rhein bei Andernach. In: H. Roth/H. E. Joachim (Hrsg.): Certamina Archaelogica. Beitr. Vor- u. Frühgesch. Arch. 1. Bonn 2000, 95–100.
Riha 1979 – E. Riha: Die römischen Fibeln aus Augst und Kaiseraugst. Forsch. Augst 3. Augst 1979.
Rybová 1976 – A. Rybová: Význam středoevropské produkce keramiky na kruhu pro dějiny Čech v 4. a 5. stol. n. l. Pam. Arch. 67, 1976, 85–114.
Rybová 1979 – A. Rybová: Plotiště nad Labem. Eine Nekropole aus dem 2.–5. Jahrhundert u. Z. Teil I. Pam. Arch. 70, 1979, 353–489.
Rybová 1980 – A. Rybová: Plotiště nad Labem. Eine Nekropole aus dem 2.–5. Jahrhundert u. Z. Teil II. Pam. Arch. 71, 1980, 93–224.
Říhovský 1951 – J. Říhovský: Hroby z římského období u Mikulova. Arch. Rozhledy 3, 1951, 37–40, 47–49.
Sedlmayer 1999 – H. Sedlmayer: Die römischen Bronzegefässe in Noricum. Montagnac 1999.
Schirmeisen 1936 – K. Schirmeisen: Fundnachrichten aus Mähren. Nachrbl. Dt. Vorzeit 12 (1), 1936, 10–19.
Schirmeisen 1937 – K. Schirmeisen: Fundnachrichten aus Mähren. Nachrbl. Dt. Vorzeit 13 (7), 1937, 172–183.
Schlegel 2000 – O. Schlegel: Germanen im Quadrat. Internat. Arch. 34. Rahden/Westf. 2000.
Schmidt 1963 – B. Schmidt: Das spätkaiserzeitlich-frühvölkerwanderungszeitliche Brandgräberfeld von Butzow, Kreis Brandenburg-Land. I. Veröff. Mus. Ur- u. Frühgesch. Potsdam 2, 1963, 68–88.
Schmidt-Thielbeer 1967 – E. Schmidt-Thielbeer: Das Gräberfeld von Wahlitz, Kr. Burg. Ein Beitrag zur frühen römischen Kaiserzeit im nördlichen Mitteldeutschland. Berlin 1967.
Schuldt 1955 – E. Schuldt: Pritzier. Ein Urnenfriedhof der späten römischen Kaiserzeit in Mecklenburg. Berlin 1955.
Schuster 2004 – J. Schuster: Herzsprung. Eine kaiserzeitliche bis völkerwanderungszeitliche Siedlung in der Uckermark. Berliner Arch. Forsch. 1. Rahden/Westf. 2004.
Skutil 1941 – J. Skutil: Moravské prehistorické výkopy a nálezy. Oddělení moravského pravěku Zemského musea 1933–1936. Zeitschr. Mähr. Landesmus. (N. F.) 1, 1941, 139–188.
Smolík 1881 – J. Smolík: Hroby u Vinařic. Pam. Arch. 11 (1878–1881), 1881, 23–28.
Stawiarska 1999 – T. Stawiarska: Naczynia szklane okresu rzymskiego z terenu Polski. Warszawa 1999.
Stloukal a kol. 1999 – M. Stloukal: Žárové pohřby. In: Antropologie. Příručka pro studium antropologie. Praha 1999, 378–385.
Svoboda 1948 – B. Svoboda: Čechy a římské Imperium. Praha 1948.
Svoboda 1965 – B. Svoboda: Čechy v době stěhování národů. Praha 1965.
Svoboda 1972 – B. Svoboda: Neuerworbene römische Metallgefässe aus Stráže bei Pieštany. Arch. Slovaca Fontes 11. Bratislava 1972.
Szymański 2005 – P. Szymański: Mikroregion osadniczy z okresu wpływów rzymskich w rejonie jeziora Salęt na Pojezierzu Mazurskim. Światowit. Suppl. Ser. P 10. Warszawa 2005.
Šída 2007 – P. Šída: Využívání kamenné suroviny v mladší a pozdní době kamenné. Dílenské areály v oblasti

horního Pojizeří. In: J. Klápště/Z. Měřínský (Ed.): Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque 3. Praha – Brno 2007.

Šimek 1953 – E. Šimek: Velká Germánie Klaudia Ptolemaia. IV. Brno 1953.

Škrdla/Přichystal 2003 – P. Škrdla/A. Přichystal: Boršice u Buchlovic (okr. Uherské Hradiště). Přehled Výzkumů 44 (2002), 2003, 177–187.

Tejral 1967 – J. Tejral: K otázce importu bronzových nádob na Moravu ve starší době římské. Pam. Arch. 1967, 81–134.

Tejral 1968 – J. Tejral: K otázce postavení Moravy v době kolem přelomu letopočtu. Pam. Arch. 1, 1968, 488–518.

Tejral 1970a – J. Tejral: Počátky doby římské na Moravě z hlediska hrobových nálezů. Štud. Zvesti AÚ SAV 18, 1970, 107–185.

Tejral 1970b – J. Tejral: K interpretaci severovýchodních prvků v hmotné kultuře moravské oblasti na sklonku starší doby římské. Pam. Arch. 61 (1), 1970, 184–212.

Tejral 1971 – J. Tejral: Příspěvek k datování moravských hrobových nálezů ze sklonku starší doby římské a počátku mladší doby římské. Slov. Arch. 19, 1971, 27–93.

Tejral 1975a – J. Tejral: Die Probleme der späten römischen Kaiserzeit. Stud. Arch. Ústavu ČSAV Brno 3/2. Praha 1975.

Tejral 1975b – J. Tejral: K langobardskému odkazu v archeologických pramenech na území Československa. Slov. Arch. 23, 1975, 379–446.

Tejral 1977 – J. Tejral: Die älteste Phase der germanischen Besiedlung zwischen Donau und March. In: Symposium Ausklang der Latène-Zivilization und Anfänge der germanishen Besiedlung im mitteren Donaugebiet. Bratislava 1977, 307–342.

Tejral 1982 – J. Tejral: Morava na sklonku antiky. Praha 1982.

Tejral 1983 – J. Tejral: Mähren und die Markomannenkriege. Slov. Arch. 31, 1983, 85–120.

Tejral 1985 – J. Tejral: Spätrömische und völkerwanderungszeitliche Drehscheibenkeramik in Mähren. Arch. Austriaca 69, 1985, 105–145.

Tejral 1986 – J. Tejral: Importe. In: TIR. Praha 1986, 103-109.

Tejral 1992 – J. Tejral: Einige Bemerkungen zur Chronologie der späten Römischen Kaiserzeit in Mitteleuropa. In: K. Godłowski/R. Madyda-Legutko (Hrsg.): Probleme der relativen und absoluten Chronologie von der Latènezeit bis zum Frühmittelalter. Kraków 1992, 227–248.

Tejral 1995 – J. Tejral: Zur Frage der frühesten elbegermanischen Machzentren nördlich der mittleren Donau am Beispiel des römischen Importes. In: J. Tejral/K. Pieta/J. Rajtár (Hrsg.): Kelten, Germanen, Römern vom Ausklang der Latène-Zivilisation bis zum 2. Jahrhundert im Mitteldonaugebiet. Spisy Arch. Ústavu AV ČR Brno 3. Brno – Nitra 1995, 225–265.

Tejral 1997 – J. Tejral: Neue Aspekte der frühvölkerwanderungszeitlichen Chronologie im Mitteldonauraum. In: J. Tejral/H. Friesinger/M. Kazanski (Hrsg.): Neue Beiträge zur Erforschung der Spätantike im mittleren Donauraum. Spisy Arch. Ústavu AV ČR Brno 8. Brno 1997, 321–392.

Tejral 1998 – J. Tejral: Die Grundprobleme der kaiserzeitlichen Fibelforschung im nordanubischen Raum. In: *Kunow 1998*, 387–398.

Tejral 1999 – J. Tejral: Die spätantiken militärischen Eliten beiderseits der norisch-pannonischen Grenze aus der Sicht der Grabfunde. In: T. Fischer/G. Precht/J. Tejral (Hrsg.): Germanen beiderseits des spätantiken Limes. Spisy Arch. Ústavu AV ČR Brno 14. Brno 1999, 217–292.

Tejral 2001 – J. Tejral: Die germanische Silberfibel von Mušov und ihr archäologisch-historisches Umfeld. Slov. Arch. 49, 2001, 203–247.

Tejral 2006a – J. Tejral: Velatice. In: Reallexikon der Germanischen Altertumskunde. Bd. 32. Berlin – New York 2006, 107–109.

Tejral 2006b – J. Tejral: Die germanische Giessereiwerkstatt in Pasohlávky (Bez. Břeclav). Ein Beitrag zur Frage der Fernhandels- und Kulturbeziehungen nach den Markomannenkriegen. Pam. Arch. 97, 2006, 133–170.

Tejral 2008 – J. Tejral: Ke zvláštnostem sídlištního vývoje v době římské na území severně od středního Dunaje. In: E. Droberjar/B. Komoróczy/D. Vachůtová (Ed.): Barbarská sídliště. Archeologie barbarů 2007. Spisy Arch. Ústavu AV ČR Brno 37. Brno 2008, 67–98.

Tempelmann-Mączyńska 1985 – M. Tempelmann-Mączyńska: Die Perlen der römischen Kaiserzeit und frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mittleeuropäischen Barbaricum. Röm.-Germ. Forsch. 39. Mainz am Rhein 1985.

Thomas 1960 – S. Thomas: Studien zu den Germanischen Kämmen der römischen Kaiserzeit. Arbeits- u. Forschber. Sächs. Bodendenkmalpfl. 8, 1960, 54–215.

Tichý 1957 – R.Tichý: Výzkum na pohřebišti z doby římské u Mikulova. Arch. Rozhledy 9, 1957, 60–64.

TIR 1986 – Tabvla Imperii Romani: Castra Regina, Vindobona, Carnuntum. Praha 1986.

Trňáčková 1960 – Z. Trňáčková: Žárové pohřebiště z pozdní doby římské v Šaraticích. Pam. Arch. 51, 1960, 561–609.

Trňáčková 1961 – Z. Trňáčková: K datování kostrového hrobu ze Slížan. Pam. Arch. 52, 1961, 442–449.

Uslar 1938 – R. v. Uslar: Westgermanische Bodenfunde. Des ersten bis dritten Jahrhunderts nach Christus aus Mittel- und Westdeutschland. Berlin 1938.

Vachůtová 2007 – D. Vachůtová: Sídliště z pozdní doby římské v Kostelci na Hané-Kozí Bradě. In: *Droberjar/Chvojka 2007*, 395–432.

Valoch 2002 – K. Valoch: Příspěvek k provenienci moravských jurských rohovců v okolí Brna. Čas. Moravského Muz. Brno. Vědy Spol. 87, 2002, 171–176.

Vark et al. 1996 – G. N. van Vark/W. H. M. Amesz-Voorhoeve/A. G. F. M. Cuijpers: Sex diagnosis of human cremated skeletal material by means of mathematical-statistical and data-analytical methods. Homo 47, 1996, 305–338.

Varsik 2005 – V. Varsik: Veľký Meder, objekt 301/03. Zbor. SNM 99. Arch. 15, 2005, 301–312.

Varsik 2008 – V. Varsik: Germánske sídliská na juhozápadnom Slovensku. Stručný prehľad bádania. In: E. Droberjar/B. Komoróczy/D.Vachůtová (Ed.): Barbarská sídliště.

Archeologie barbarů 2007. Spisy Arch. Ústavu AV ČR Brno 37. Brno 2008, 37–45.
Varsik 2009 – V. Varsik: Zur Datierung der älterkaiserzeitlichen Siedlungen in der Südwestslowakei. In: V. Salač/J. Bemmann (Hrsg.): Mitteleuropa zur Zeit Marbods. Praha – Bonn 2009, 217–237.
Vencl 1998 – S. Vencl: Možnosti a meze kulturní determinace nálezů štípaných artefaktů v rámci projektu ALRNB. Arch. Rozhledy 50/3, 1998, 545–556.
Víchová 2002 – D. Víchová: Sídliště z mladší doby římské v Brně-Starém Lískovci. Pravěk (N. Ř.) 12, 2002, 271-318.
Vlach 2007 – M. Vlach: Nové sídlištní nálezy z mladší a pozdní doby římské ze Sudoměřic (okr. Hodonín). In: *Droberjar/Chvojka 2007*, 449–471.
Vokáč 2004 – M. Vokáč: Suroviny štípané industrie v pravěku jihozápadní Moravy. Čas. Moravského Muz. Brno. Vědy Spol. 89, 2004, 167–206.
Völling 2005 – Th.Völling: Germanien an der Zeitenwende. BAR Internat. Ser. 1360. Oxford 2005.
Waldhauser/Košnar 1997 – J. Waldhauser/L. Košnar: Archeologie Germánů v Pojizeří a v Českém ráji. Praha – Mladá Boleslav 1997.
Werner 1938 – J. Werner: Die römischen Bronzegeshirdepots des 3. Jahrhunderts und die mitteldeustche Skelettgräbergruppe. E. Sprockhoff (Hrsg.): Marburger Studien [Festschr. G. von Merhart]. Darmstadt 1938, 259–267.
Werner 1950 – J. Werner: Römische Trinkgefässe in Germanischen Gräbern der Kaiserzeit. In: H. Kirchner (Hrsg.): Ur- und Frühgeschichte als historische Wissenschaft [Festschr. E. Wahle]. Heidelberg 1950, 168–176.
Wielowiejski 1985 – J. Wielowiejski: Die spätkeltischen und römischen Bronzegefässe in Polen. Ber. RGK 66, 1985, 123–320.
Willers 1907 – H. Willers: Neue Untersuchungen über die römische Bronzindustrie von Capua und von Niedergermanien besonders auf die Funde aus Deutschland und dem Norden hin. Hannover. Leipzig 1907.
Worbs 1979 – R.Worbs: Zethlingen ein Brandgräberfeld der spätrömischen Kaiserzeit aus der Altmark. Halle – Wittenberg 1979.
Zeman 1961 – J. Zeman: Severní Morava v mladší době římské. Problémy osídlení ve světle rozboru pohřebiště z Kostelce na Hané. Praha 1961.
Zeman 1990 – J. Zeman: Pohřebiště z doby stěhování národů. In: Lochenice. Z archeologických výzkumů na katastru obce. Praehistorica 16. Praha 1990, 69–101.
Zeman 2006 – T. Zeman: Na kruhu točená keramika ze Zlechova. Zbor. SNM C. Arch. 16, 2006, 437–442.
Ziemlińska-Odojowa 1999 – W. Ziemlińska-Odojowa: Niedanowo. Ein Gräberfeld der Przeworsk- und Wielbark-Kultur in Nordmasowien. Mon. Arch. Barbarica 7. Kraków 1999.

Prameny

Zprávy čj. 584/46; 719/1946; 782/1946; 2797 – místo uložení: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno, v. v. i.
Nálezové zprávy čj. 2436/46; 4065/59 – místo uložení: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno, v. v. i.
Kartotéka I. Peškaře – v osobním vlastnictví E. Droberjara.
Inventární kniha MZM – místo uložení: Moravské zemské muzeum, Brno.
Inventární kniha Moravské sbírky Národního muzea v Praze – místo uložení: Národní muzeum, Praha.

Rukopis prijatý 10. 5. 2011

Recenzenti PhDr. Kristián Elschek, CSc.
PhDr. Vladimír Varsik, CSc.

Abstract translated by PhDr. Ľudmila Vaňková
Zusammenfassung übersetzt von Mgr. Michal Dvorecký, PhD.

PhDr. Jan Jílek
Východočeské muzeum v Pardubicích
Archeologické oddělení
Zámek 2
CZ–530 02 Pardubice
mitridates@post.cz

Mgr. Martin Kuča
Filozofická fakulta Masarykovy univerzity
Ústav archeologie a muzeologie
A. Nováka 1
CZ–602 00 Brno
makku@email.cz

Mgr. Tereza Sojková
Moravské zemské muzeum
Ústav Anthropos
Zelný trh 6
CZ–659 37 Brno
terezka.trubac@post.cz

Das Gräberfeld aus der Römerzeit in Velatice

Jan Jílek – Martin Kuča – Tereza Sojková

ZUSAMMENFASSUNG

Die einzelnen zu dem römerzeitlichen Gräberfeld gehörenden Gräber in Velatice (Bez. Brno-venkov) in der Lage Zadní Lány (Abb. 1–3) wurden teilweise sehr gut ausgewertet, es fehlt jedoch eine vollständige Bearbeitung des Gräberfeldes. Die Gräber (insgesamt 49 Gräber) wurden neu nummeriert, da die Nummerierung der Gräber bis jetzt nicht erstellt wurde. Die alte Nummerierung wird im Katalog in Klammern hinter der neuen Nummer geführt. Die Komplettierung von Grabverbänden wurde teils mit Hilfe von Informationen in den Fundberichten und teils mit Hilfe der Angaben aus der Kartei von I. Peškař durchgeführt (momentan im Besitz von E. Droberjar). Die Fundstelle wurde von I. L. Červinka und T. Ondráček entdeckt, die im Jahr 1923 auf der Parzelle 1257 das Inventar von zwei Brandgräbern (Gräber 1 und 2) und das Material aus zwei gestörten Gräbern fanden. Nach 1923 wurde die Fundstelle von Tomáš Ondráček und Přemysl Ondráček auch weiterhin untersucht. Es wurden von ihnen auf dem Gräberfeld weitere 30 Gräber freigelegt. Aus dieser Grabung blieben bis heute nur sehr wenige Informationen und Gegenstände erhalten. Aus der Grabung stammen wahrscheinlich sieben Urnen aus der Sammlung von T. Ondráček (Gefäße ohne Fundkontext Nr. 1–7). Diese Urnen werden von Autoren mit der Fundstelle nicht eindeutig verbunden, deshalb wurden sie in die Gesamtanzahl der Gräber auf dem Gräberfeld nicht aufgenommen. Diese Urnen wurden in den Sammlungen des Mährischen Landesmuseums (Moravské zemské muzeum) vor dem Jahr 1960 ohne Abnahmeprotokoll deponiert. Die Zunahme von weiteren Brandbestattungen wird mit dem Namen von A. Dvořáček aus Sokolnice verbunden, von dem 1936 auf der Parzelle 1266 fünfundzwanzig Urnen (untersucht wurden 22 Urnen) gerettet wurden, die sich infolge der Pflugarbeit teilweise auf der Oberfläche der Ackerkrume befanden. Im Jahr 1937 war auf dem Gräberfeld J. Poulík tätig, der an der Grenze der Parzellen 1286/1 und 1274/2 das erste Skelettgrab fand (Grab 3). Eine weitere und größere von J. Poulík geleitete Grabung (Staatliches archäologisches Institut, Zweigstelle Brno) wurde 1943 auf den Parzellen 1258 und 1265 durchgeführt. Es wurden 18 Brandgräber (Gräber 4–19, Grab 21/22) und ein Skelettgrab (Grab 20) entdeckt. Und eben aus dieser Grabung stammen die bekannten und detailliert bearbeiteten ausgewählten Bestattungen (Gräber 4, 7, 9, 20).

Wahrscheinlich in der ersten Hälfte des 20. Jh. (30er Jahre?) wurde in die Sammlungen des Nationalmuseums in Prag eine kleinere Fundsammlung aufgenommen, in der nur eine Urne aufgefunden werden konnte. Eisenartefakte (Schnallen und ein Messer) wurden auf Grund der typologischen Analyse der älteren Stufe der Völkerwanderungszeit zugeschrieben. Die 50er Jahre sind mit den Forschungsaktivitäten des Archäologischen Instituts der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften, der Zweigstelle in Brno, verbunden. Die Aufgabe der Forschung aus dem Jahr 1956 bestand darin, die Störung von weiteren Gräbern bei landwirtschaftlichen Aktivitäten zu umgehen. Auf der Parzelle 1273 wurden von I. Peškař insgesamt 12 Schnitte angelegt, die von 1,5 bis 2 m breit war. Dank dieses Schnittes wurden fünf Gräber entdeckt (Gräber 23 bis 27 – Abb. 4). In dem gleichen Jahr führte J. Říhovský eine Begehung durch, bei der Material aus den gestörten Gräbern gefunden wurde.

Nach 2000 wurde mit Hilfe des Metalldetektors ein Bestand von Metallartefakten gefunden (Taf. XVII), der dokumentiert und beschrieben wurde und der sich jetzt in einer Privatsammlung befindet. Einige von den Gegenständen weisen Brandspuren auf, es lässt sich annehmen, dass sie aus Brandgräbern stammen.

Bestattungsritus

Auf dem Gräberfeld ist sowohl der Brand- als auch Skelettbestattungsritus vertreten (Tabelle 1). Aus der Gesamtanzahl von 49 sind 34 Urnengräber (Gräber 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 21–22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49), ein Grubengrab (Grab 25) und zwei Skelettgräber (Gräber 3 und 20). Bei einigen Brandgräbern (Gräber 1, 2, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19) kann nicht bestimmt werden, ob sie Urnen- oder Grubengräber waren. Eine Unterscheidung ist wegen der Störung von Gräbern durch Pflugarbeiten nicht möglich. Im Fall der Gräber 16 und 19 standen den Autoren nur die Reste von durchgebrannten Knochen zur Verfügung, die in dem Fundbericht Nr. 2436/46 erwähnten Keramikbruchstücke (deponiert im Archäologischen Institut der Tschechischen Akademie der Wissenschaften in Brno) konnten nicht aufgefunden werden. Die Gräber 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17 und 18 brachten kleine Bruchstücke von Keramikmaterial. Eine Geländedokumentation über die Anhäufung der einzelnen Keramikfragmente und Kremation wurde bei der Grabung nicht erstellt. In Rücksicht auf diese Tatsachen kann jetzt nicht mit Sicherheit gesagt werden, ob es sich um Reste von Urnen- oder Grubengräbern handelt. Die einzelnen auf den Parzellen 1258, 1265 und 1273 untersuchten Brandgräber waren in Abständen von 2 bis 5 m voneinander entfernt. Die Autoren verfügen jedoch über keine Angaben über die Anordnung von allen Gräbern auf dem Gräberfeld. Diese Tatsache macht das Studium der räumlichen Beziehungen zwischen den Bestattungen unmöglich.

Anthropologische Auswertung von Kremationen

Insgesamt wurden 15 Gräber ausgewertet (Tabelle 3), die Mehrheit der Reste aus den Gräbern 15 und 16 (ursprünglich bezeichnet als Grab 12/1943 und Grab 13/1943) befand sich in einem Sack. In jedem Grab befand sich ein Individuum und angesichts der kleinen Menge von verbrannten Skelettresten kann angenommen werden, dass in dem Grab nicht die ganze Kremation deponiert war. Geschlecht und Alter konnten bei fünf Individuen nicht bestimmt werden. Bei Grab 17 wurde das Geschlecht des Individuums mit Vorbehalt bestimmt, , bei den anderen Gräbern wurden nicht genug Merkmale zur Identifizierung des Geschlechts gefunden. Sechs Individuen wurden als Erwachsene ohne nähere Einstufung bestimmt, drei Individuen wurden in die Alterskategorie eher Adultus (20–39 Jahre) eingestuft und ein Individuum wurde als Maturus (40–59 Jahre) bestimmt. Der Gesundheitszustand und pathologische Veränderungen an den Knochen konnten nicht ausgewertet werden.

Datierung

Eine genaue Datierung von drei Grabverbänden (Tabelle 4) auf dem Gräberfeld kann infolge von unvollständigen Fundumständen nicht befriedigend erreicht werden. Dennoch lassen sich bei der Erforschung des Materials aus dem Gräberfeld in Velatice einige Gräber nach der chronologischen Stellung von Grabbeigaben und nach der Form der Urne zu den einzelnen relativ chronologischen Stufen einteilen. Besonders bei einigen Gräbern aus der jüngeren und späten Römerzeit mussten sich die Autoren nur mit der ungefähren Datierung zwischen mehreren chronologischen Stufen zufrieden geben.

Die älteste Bestattung auf dem Gräberfeld in Velatice stellt das Grab 4 dar, das sich aufgrund der frühen Fibel A 68 in die Stufe B1b (Jahre 25/30–50) nach der Auffassung von *T. Kolník* (*1977*, 154) datieren lässt. Frühe Fibeln A68 werden von J. Tejral als typische Spangen in der Regierungszeit des Kaisers Claudius (Jahre 41–54) bezeichnet. Sie sind in Brandgräbern in Mistelbach (Grab 7) und Láb belegt. Zu ähnlichen chronologischen Schlussfolgerungen kam auch J. Lichardus. In die nachfolgende Stufe B1c (nach *T. Kolník*) fällt das Skelettgrab 20. Diese Einstufung ermöglicht die entwickelte Form der Fibel A 68. Sowohl die bronzene Schnalle vom Typ Madyda-Legutko D1 als auch die Schüssel mit zylindrischem oberem Teil und verdicktem Rand machen auf den jüngeren Charakter der Grabausstattung aufmerksam. Das reiche Brandgrab 9 gehört zu den typischen Beispielen der Stufe B1c. Auf diese Einstufung deuten sowohl Trompetenfibeln, die in dieser Zeit ziemlich zahlreich verbreitet sind, als auch die spätere wendische Silberfibel A 26 hin. Trompete Eisenfibeln vom Typ A 77 und spätere wendische silberne Fibeln vom Typ A 28 bildeten einen Bestandteil der Ausstattung im Grab 12 aus Sládkovičovo. Mit einer ähnlichen Kombination einer Trompetenfibeln und wendischen Fibeln vom Typ A 26 wird man beim in die Stufe B1c datierten Grab aus Vracov konfrontiert. Das gemeinsame Vorkommen von diesen Typen zusammen mit der Augenfibel A 45 ist im Grab 29 in Neubrandenburg belegt, das in die dritte Phase des Gräberfeldes datiert wird, in die sog. Stufe B1b nach Leube (Jahre 40–70 u. Z.). Die Datierung des Grabs 9 in die Zeit nach der Mitte des 1. Jh. wird durch das Vorkommen von Fragmenten einer gerippten Schüssel aus Mosaikglas unterstrichen. Diese Art von Glasgeschirr wird schon seit der Mitte des 1. Jh. durch die zebraartigen Schüsseln aus durchsichtigem Glas verdrängt, allerdings bestehen die Schüsseln im mitteldonauländischen Material aus Mosaikglas, das auch in der zweiten Hälfte des 1. Jh. vorkommt (siehe Zohor, Grab 3). Die Vertretung der bronzenen Kasserolle, deren Griff mit kreisförmiger Scheibe mit kreisförmiger Öffnung beendet ist, deutet auch auf das Ende des 1. Jh. hin, bzw. auf den Anfang des 2. Jahrhunderts. Eine ungefähre Datierung, die sich auf die typologische Analyse von Keramikurnen stützt, ermöglichen die Gräber 7 und 8, die von den Autoren den Stufen B1 bzw. B1b, B1c der mitteldonauländischen Entwicklung zugeordnet werden, bzw. den Jahren 25/30 bis 100 (siehe *Tejral 1986*, 105). Das Grab 2 muss auf Grund des Vorkommens einer militärischen Bronzefibel in einen breiteren Zeitabschnitt datiert werden, als von J. Tejral vorgeschlagen. Das Grab 2 wurde von J. Tejral in den Anfang der Stufe B2 bzw. B2a datiert. Sowohl die oben erwähnte Fibel als auch das Set bestehend aus einer Schöpfkelle und einem Sieb vom Typ E 162 ermöglichen die Datierung schon in die Stufe B1c, d. h. in die zweite Hälfte des 1. Jh.

Zu einer interessanten Feststellung gehört die Datierung des Skelettgrabs 3, das entsprechend den Analogien zu der Knochennadel mit abgesetztem perforierten Kopf in die Stufe B2 datiert werden könnte. Dieser Datierung widerspricht in keiner Weise das Vorkommen eines Bronzemessers, das mit einem Band zum Anhängen versehen war, da die Beispiele für diese Form chronologisch nicht besonders empfindlich sind. Der Stufe B2 lässt sich auf Grund der Form der Urne auch das Grab 26 zuordnen. Kleine Schwierigkeiten entstehen bei der Bestimmung des Grabs 23, das infolge des schlechten Erhaltungszustands der Urne nur ungefähr zwischen die Stufen B2 und B2/C1 datiert werden kann. Zu den Verbänden, die in die Stufen B2b und B2/C1 datiert sind, gehört das Grab 1. Das Ende der älteren und der Anfang der jüngeren Römerzeit sind auf dem Gräberfeld durch keine repräsentativen Verbände vertreten, wie das beispielsweise auf dem Gräberfeld in Šitbořice oder Očkov der Fall war.

Eine genaue Datierung von Gräbern aus der Jung- und Spätrömerzeit in die einzelnen relativ chronologischen Stufen wird infolge der mangelnden Anzahl der Metallindustrie erschwert. Die Gefäße, die als Urnen dienten, lassen sich nur in einigen Fällen konkreter datieren. Deshalb ist ihre Datierung in einen breiteren zeitlichen Horizont nicht überraschend. Die Autoren gingen bei der Datierung von diesen Gräbern von der zeitlichen Verteilung des Vorkommens der Keramik (Urnen) sowohl auf den nahen mitteldonauländischen Gräberfeldern als auch auf den weiter entfernten Gräberfeldern im Gebiet des tschechischen und deutschen Elbegebiets aus. Zur Zeit der dritten Dekade des 3. Jh. bis zu den 60er Jahren des 4. Jh., d. h. in die Stufen C1b (Jahre 230–270), C2 (Jahre 270–330), C3 (Jahre 330–360/370), gehören nach Auffassung von *J. Tejral* (*1986*, 108, 109; *1992*, 229; *1997*, 351) die Gräber 5, 18, 28, 29, 31, 34, 36, 37, 40, 43, 46, 47, 48, 49. In einen relativ engeren zeitlichen Ausschnitt lassen sich die Gräber 17, 24, 30, 32, 38, 41, 42, 44, 45 datieren, die zu den Stufen C2 und C3 neigen. In der gleichen Zeit kommen auch Formen vor, die zu der sog. Jiříkovicer Keramik gehören. Bei den scheibengedrehten Gefäßen aus den Gräbern 33 und 35 lässt sich ihr Vorkommen auch in

der Stufe D1 nicht ausschließen (Jahre 360/370–400/410). Es handelt sich um den Anfang des 5. Jh., wo wir mit scheibengedrehter Ware aus Jiříkovice selten konfrontiert werden, was auch ein reiches Frauengrab aus Pohořelice belegt. Für das jüngste Grab auf dem Gräberfeld kann laut Feststellung von *J. Tejral (1975a)* das Grab 39 erklärt werden, das in den Anfang des 5. Jh. fällt.

Im Material aus den gestörten Gräbern sind Funde vorhanden, die von der Stufe B1 (z. B. Taf. XVIII: 1) bis zu den Stufen C2 und C3 (z. B. Taf. XVII: 6; XVIII: 2–6) datiert werden können.

Kulturell gesellschaftliche Feststellungen

Der bruchstückartige Stand von Informationen, der sich aus dem Stand der Grabung auf dem Gräberfeld ergibt, ermöglicht nicht, weitreichende Schlussfolgerungen zu ziehen, die die germanische Gesellschaft betreffen. Trotz dieser Hindernisse versuchten die Autoren, die oben ausgewerteten Verbände zu interpretieren. Die Abwesenheit von Angaben über eine genaue Lokalisierung von einigen Gräbern (Gräber 1–3, 28–49) macht es unmöglich, die räumlichen Beziehungen auf dem Gräberfeld kritisch zu untersuchen. An dieser Stelle sei darauf hingewiesen, dass das Grab 9 den breitesten Raum für eine Interpretation bietet. Das Grab 9 stellt die reichste Bestattung auf dem Gräberfeld dar. Das Fehlen von Waffen könnte darauf hinweisen, dass es sich um ein Frauengrab handelt. Das Grab wurde von I. Kvetánová als ein Frauengrab bestimmt. Diese Bestimmung wurde auf Grund des Vorkommens von drei Fibeln in der Grabausstattung und von Bestandteilen eines norisch-pannonischen Gürtels durchgeführt. Jetzt besteht unser Ziel darin, die Stellung von weiteren Artefakten der Grabausstattung in Frauen- oder Männergräbern zu untersuchen. Das eiserne sichelförmig gebogene Messer der Gruppe C kommt laut A. von Müller sowohl in Frauen- als auch in Männergräbern vor und laut Analyse von I. Beilke-Voigt, die für das deutsche Elbegebiet durchgeführt wurde, überwiegt solch ein Messer in Männergräbern. O. Schlegel ist dagegen der Meinung, dass diese Messer im südlichen Elbegebiet überwiegend in Frauengräbern vorkommen. Einer ähnlichen Meinung ist im Fall von tschechischen Funden auch K. Motyková-Šneidrová. T. Capelle meint dazu, dass die gebogenen Messer in Männergräbern als Rasiermesser hätten dienen können. Die Scheren kommen sowohl in Männer- als auch in Frauengräbern vor, wobei sie in Männergräbern überwiegen. Eine ähnliche Herangehensweise kann auch bei Trinkhörnern angewandt werden. In unserem Fall handelt es sich lediglich um einen Teil des Trinkhorns – um den Aufhängering von dem Gurt eines Trinkhorns. Die Bronzenadel mit profiliertem Kopf könnte eher als weibliche Beigabe interpretiert werden. Ähnlich werden auch Nähnadeln gesehen, obwohl T. Capelle Beispiele für Männergräber anführt, in denen diese Artefakte vorhanden waren. Römische importierte Gefäße im Umkreis der Germanen an der Elbe überwiegen in Männergräbern. Bei der Auswertung des Materials aus den Gräberfeldern in Kostolná, Sladkovičovo und Abrahám gelangte E. Krekovič zu einer ziemlich ausgeglichenen Anzahl von Bronzegefäßen in Männer- und Frauengräbern. Es muss aber konstatiert werden, dass eine etwas höhere Anzahl von Bronzegefäßen in Männergräbern festgestellt wurde. Für ein eindeutig weibliches Element in Gräbern kann laut T. Capelle der Spinnwirtel gehalten, der jedoch im Grab 9 nicht vorhanden ist. Die Autoren müssen somit zur Schlussfolgerung von *J. Tejral* neigen (*2001*, 213), der sich über die Bestimmung des im Grab 9 bestatteten Individuums skeptisch geäußert hatte.

Die Bedeutung des Grabs 9 belegt die Anzahl der importierten Gefäße. Kombinationen: Eimer vom Östland-Typ, Schöpkelle-Sieb, Kasserolle und Glasgefäß stellen in der Auffassung von M. Kunow das vereinfachte, barbarisierte Trinkservice dar.

Heutzutage wird man hinsichtlich der Anwesenheit von Bronzegefäßen in reichen Gräbern mit mehreren Erklärungen konfrontiert. Der ersten Auffassung nach dienten die ausgewählten Kombinationen von Gefäßen als vereinfachte Service bei den Trinkfesten und stellen somit das komplette Service dar, so wie es aus dem römischen Imperium (oft auch in einer komplizierteren Form) bekannt ist. Man kann sich also vorstellen, dass die Gefäße in den besprochenen Kombinationen gezielt ausgewählte Sätze präsentieren, die den Anforderungen der barbarischen Elite entsprechen. Diese Elite hatte das Bedürfnis, den Lebensstil der römischen Aristokratie nachzuahmen. Das Interesse an römischen Produkten lässt sich auch durch das Bedürfnis erklären, die eigene germanische Elite gegenseitig zu präsentieren und die gesellschaftliche Stellung zu zeigen.

Die zweite Auffassung, die Th. Völling vertritt, weist besonders auf die Unterschiede in der Typenzusammensetzung und der Kombination zwischen den Servicen aus der Römerreich und den Kombinationen, die aus dem Barbarikum bekannt sind, hin. Der Autor relativiert somit die traditionelle Herangehensweise und denkt über das Problem nach, ob es die Barbaren schafften, das Weintrinken anzunehmen und ob sie mit den Funktionen der Gefäße, die beim Weintrinken verwendet wurden und mit den römischen Tischregeln im Allgemeinen, vertraut waren. Er zieht die Schlussfolgerung, dass die typologische Zusammensetzung von Bronzegefäßen im freien Germanien die Annahme von diesen Sitten nicht ermöglicht. Th. Völling nach konnten die Metallgefäße als wertvolle „Prestige-Ware" angesehen werden, besonders wegen ihrer exotische Herkunft und problematischen Anschaffung. Deshalb blieb den Barbaren ihre Funktion unbekannt.

An dieser Stelle sollte über die Zugänglichkeit einer eindeutigen Erklärung nachgedacht werden. Ein wichtiges Kriterium ist sicher die Entfernung von der römischen Grenze und auch die Entfernung konnte sicherlich durch regionale Unterschiede beeinflusst sein. Im Fall der sog. 3. Zone denkt L. F. Pitts über die Veränderung von Ess- und Trinkgewohnheiten bei der germanischen Elite nach. Falls Wein getrunken wurde, geschah dies mit Hilfe von vereinfachten Trinkservicen, da in den Grabverbänden nicht alle notwendigen im römischen Imperium verbreiteten Gefäße (Kratere, Simpula) vorhanden waren.

Tabelle 1. Velatice. Verteilung der Gräber.
Tabelle 2. Velatice. Übersicht über die bewerteten Keramikformen.
Tabelle 2. Fortsetzung.
Tabelle 3. Velatice. Übersicht über das anthropologische Material.
Tabelle 4. Velatice. Datierung der Gräber.

Abb. 1. Velatice, Bez. Brno-venkov. Situierung der Fundstelle im Raum von Mähren. Lage der Fundstelle.
Abb. 2. Velatice. Lage der Fundstelle im alten Katasterplan.
Abb. 3. Velatice. Plan des Gräberfeldes übertragen in den neuen Katasterplan. Digitalisierung des Plans M. Kotek.
Abb. 4. Velatice. 1 – Grundriss des Grabs 23; 2 – Grundriss des Grabs 24; 3 – Grundriss und Schnitt des Grabes 25; 4 – Grundriss des Grabes 26; 5 – Grundriss des Grabs 27. Legende zum Grab 25: a – Ackerschicht; b – Humus; c – vermischte Schicht; d – Löss; e – Schicht mit zerstreuten und verbrannten Knochen. Digitalisierung des Plans M. Kotek.
Abb. 5. Velatice, Bez. Brno-venkov. 1 – Grab 7; 2 – Grab 9; 3 – Grab 20; 4 – Grab 20, Detail (Foto aus dem Fundbericht Nr. 2436/46, deponiert im Archäologischen Institut der Tschechischen Akademie der Wissenschaften, Brno).

Taf. I. Velatice. Inventar des Grabs 1 (Zeichnungen Z. Pernicová).
Taf. II. Velatice. Inventar des Grabs 2 (Zeichnungen 1–6 – Z. Pernicová; 7, 8 – aus der Kartei von I. Peškař).
Taf. III. Velatice. 1, 2 – Inventar des Skelettgrabs 3; 3, 4 – Inventar des Grabs 4 (Zeichnungen Z. Pernicová). Maßstab: a – 1, 2, 4; b – 3.
Taf. IV. Velatice, Bez. Brno-venkov. 1, 2 – Inventar des Grabs 5; 3 – Inventar des Grabs 6; 4–8 Inventar des Grabs 7 (Zeichnungen 2, 5, 7 – Z. Pernicová; 1, 3, 8 – J. Jílek; 4, 6 – nach *Tejral 1977*).
Taf. V. Velatice. 1 – Inventar des Grabs 8; 2 – Inventar des Grabs 11; 3–7 – Inventar des Grabs 12; 8, 9 – Inventar des Grabs 14; 10 – Inventar des Grabs 13 (Zeichnungen 1–4, 6–8 – J. Jílek; 5, 9 – M. Kuča). Maßstab: a – 1, 10; b – 2–9.
Taf. VI. Velatice. Inventar des Grabs 9 (Zeichnungen 1–16, 18–23 – Z. Pernicová; 17 – Rekonstruktion des Griffs nach *Tejral 1967*).
Taf. VII. Velatice. 1–5 – Inventar des Grabs 15; 6, 7 – Inventar des Grabs 17; 8–14 – Inventar des Grabs 18 (Zeichnungen J. Jílek). Maßstab: a – 1–7, 9–14; b – 8.
Taf. VIII. Velatice. 1–8 – Inventar des Skelettgrabs 20; 9, 10 – Inventar der Gräber(?) 21–22 (Zeichnungen 1–7 – Z. Pernicová; 9, 10 – J. Jílek; Foto 8 – nach *Tejral 1977*).
Taf. IX. Velatice. 1 – Inventar des Grabs 23; 2 – Inventar des Grabs 24; 3–6 – Inventar des Grabs 25; 7 – Inventar des Grabs 26; 8 – Inventar des Grabs 27 (Zeichnungen J. Jílek). Maßstab: a – 1, 2, 7; b – 3–6, 8.
Taf. X. Velatice. 1 – Inventar des Grabs 28; 2 – Inventar des Grabs 29; 3 – Inventar des Grabs 30; 4 – Inventar des Grabs 31; 5 – Inventar des Grabs 32 (Zeichnungen 1–3, 5 – nach *Tejral 1975a*; 4 – J. Jílek; Foto D. Jílek).
Taf. XI. Velatice. 1 – Inventar des Grabs 33; 2 – Inventar des Grabs 34; 3 – Inventar des Grabs 35; 4 – Inventar des Grabs 36; 5 – Inventar des Grabs 37 (Zeichnungen 1–3 – nach *Tejral 1975a*; 4, 5 – J. Jílek; Foto D. Jílek).
Taf. XII. Velatice. 1 – Inventar des Grabs 38; 2 – Inventar des Grabs 39; 3 – Inventar des Grabs 40; 4 – Inventar des Grabs 41 (Zeichnungen 1, 2 – J. Jílková; 3, 4 – nach *Tejral 1975a*; Foto D. Jílek).
Taf. XIII. Velatice. 1 – Inventar des Grabs 42; 2 – Inventar des Grabs 43; 3 – Inventar des Grabs 44; 4 – Inventar des Grabs 45 (Zeichnungen nach *Tejral 1975a*; Foto D. Jílek).
Taf. XIV. Velatice. 1 – Inventar des Grabs 46; 2 – Inventar des Grabs 47; 3 – Inventar des Grabs 48; 4 – Inventar des Grabs 49 (Zeichnungen 1, 2, 4 – J. Jílková; 3 – nach *Tejral 1975a*; Foto D. Jílek).
Taf. XV. Velatice. 1–12 – Funde aus gestörten Gräbern (Zeichnungen Z. Pernicová).
Taf. XVI. Velatice. 1–11 – Funde aus gestörten Gräbern (Zeichnungen 1–3 – Z. Pernicová; 4 – aus dem Inventarbuch des Mährischen Landesmuseums, Brno; 5–11 – J. Jílková). Maßstab: a – 1–8, 10, 11; b – 9.
Velatice. 1–6 – Funde aus gestörten Gräbern (Zeichnungen L. Dvořáková; Foto P. Růžičková).
Taf. XVIII. Velatice. 1–9 – Funde, die wahrscheinlich aus gestörten Brandgräbern stammen (Zeichnungen J. Jílková). Maßstab: a – 1–8; b – 9.
Taf. XIX. Velatice. 1–7 – Funde, die wahrscheinlich aus gestörten Brandgräbern stammen (Zeichnungen J. Jílek).
Taf. XX. Velatice(?). Funde ohne Fundkontext. Funde stammen aus der Sammlung von T. Ondráček (Zeichnungen J. Jílková; Foto D. Jílek).
Taf. XXI. 1–3 – Velatice(?), Funde ohne Fundkontext. Funde stammen aus der Sammlung von T. Ondráček; 4–6 – Velatice(?), Funde ohne Fundkontext; 7 – Velatice, Gefäß aus der Sammlung des Nationalmuseums in Prag (Zeichnungen J. Jílek; Foto D. Jílek).

SLOVENSKÁ ARCHEOLÓGIA LIX–2, 2011, 311–318

RÍMSKY MÍĽNIK Z GERULATY

PÉTER KOVÁCS – JAROSLAVA SCHMIDTOVÁ

A Roman Milestone from Gerulata. Archaeological excavations of the vicus northwest of the Roman castellum Gerulata at Rusovce, the city district of Bratislava, near the way leading to Carnuntum – via Carnuntina. Surprising finds of rich objects built of stone in the vicus were caused by the excavation in front of a family house at Irkutská Street. The stone construction built by advanced technology and with underfloor heating – hypocaustum – is representing a larger structure, three rooms of which with hypocaust pillars have been unearthed until now. At the line of southwestern wall of praefurnium at the southern part, a damaged, loosely situated fragment of stone with traces of inscription, a milestone made of limestone according to its shape, with broken upper and lower part, was found. The back and sides of the milestone were cut before its secondary use to fit to the masonry. Based on Volusianus tribunicia potestas (II, III or IV), the inscription is dated to the time interval between January 252 and August 253. The last line on the milestone probably gives the distance between the finding spot and the caput viae. As Gerulata was situated nearby the limit road, Carnuntum could be the only caput viae in this case. The milestone the most probably stood at the road leading along the Danube to the present-day Hainburg, perhaps by the Gerulata porta principalis sinistra (or 1–2 miles westward, on the road from Gerulata to Ad Flexum/Mosonmagyaróvár). The milestone of Trebonianus Gallus and his son Volusianus at Gerulata is complementing the recent knowledge about the way milestones were erected in Pannonia under the reign of military emperors. The milestone sets the dating of the building with hypocaust to the last third of the 3rd century. Its erection in the years 252–253 suppose its secondary use during the third construction phase of the camp, when a smaller fort on square ground plan with mighty fortification walls was formed. Its construction is dated to the period after Aurelian´s reign, to the period typical with military reforms lasting from Gallienus (235–268) to Diocletian (284–305).

Key words: Gerulata, vicus, via Carnuntina, architecture with hypocaust, milestone, *caput viae*, Trebonianus Gallus and his son Volusianus.

Sledovanie líniových stavieb, stavieb rodinných domov, ako aj ostatných zemných prác prináša neustále nové poznatky o pravekých, starovekých, stredovekých i novovekých dejinách Rusoviec. Archeologické výskumy severozápadne od kastela Gerulaty (v dnešnej mestskej časti Bratislava-Rusovce ulice Maďarská a Irkutská) začali odkrývať bohatú osadu nachádzajúcu sa pri ceste vedúcej do Carnunta, tzv. via Carnuntina (obr. 1). Počas výskumu uskutočneného *M. Pichlerovou* (*1985*, 199, 200) pri bývalej dievčenskej kláštornej škole na Irkutskej ulici sa odkryli prvé doklady o kamenných múroch s vápennou dlážkou a množstvom kolkovaných tehál XIV légie. Ďalšie výskumy, realizované Múzeom mesta Bratislavy, potvrdili prítomnosť súvislých kamenných urbanistických štruktúr doby rímskej a priniesli aj nečakané a výnimočné doklady technickej vyspelosti rímskej architektúry. Odkrytá bola superpozícia kamenných stavieb, ako aj starší sídliskový objekt typu zemnice na Maďarskej ulici a stavba s podlahovým vykurovaním v záhrade rodinného domu na Irkutskej ulici (*Schmidtová/Jezná 2001*; *2003*; *Schmidtová/Ridegová 2002*).

Výnimočnosť polohy na Maďarskej ulici bola potvrdená aj počtom, rozmanitosťou a kvalitou niektorých nálezov. Veľké fragmenty vápenno-maltových maľovaných interiérových omietok, prvýkrát s florálnymi motívmi, svedčia o výstavnosti domov.

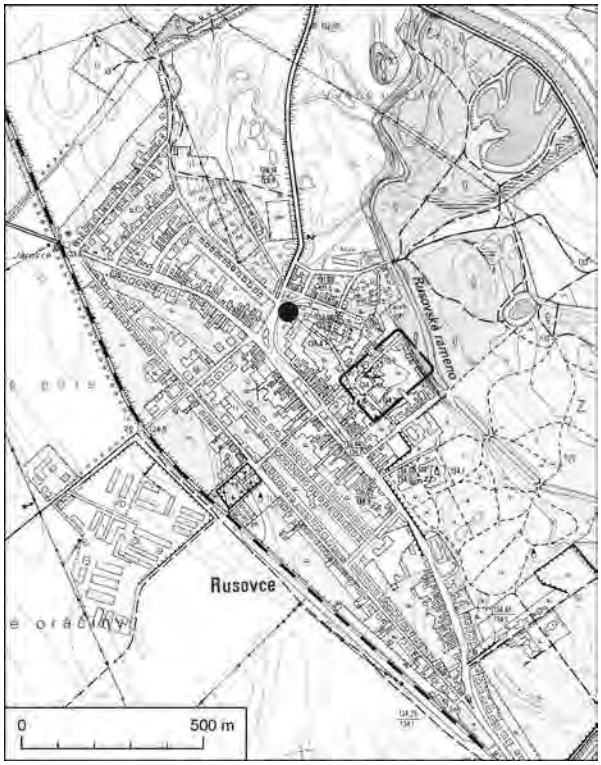

Obr. 1. Mapa Rusoviec s vyznačením kastela Gerulata a polohy nálezu míľnika (krúžok). Autorka J. Jezná.

Obr. 2. Bratislava-Rusovce. Irkutská ulica, parcela 186/1. Odkrývaná stavba s podlahovým vykurovaním. Foto J. Schmidtová.

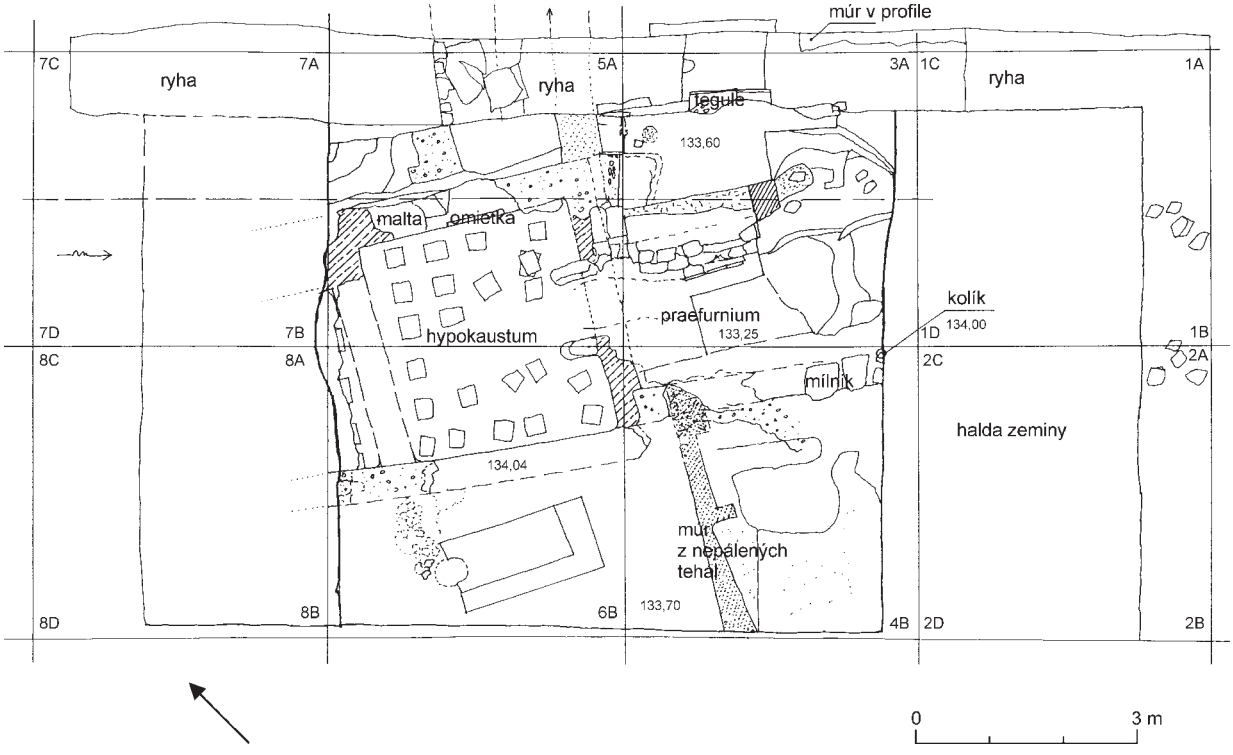

Obr. 3. Bratislava-Rusovce. Irkutská ulica, parcela 186/1. Kresbová dokumentácia terénu. Autorka J. Jezná.

Obr. 4. Bratislava-Rusovce. Irkutská ulica, parcela 186/1. Odkrývanie stavby. Umiestnenie míľnika na skúmanej polohe vpravo dole. Foto J. Schmidtová.

Malý depot pozostávajúci z dvoch bronzových ihlíc s prehnutým ukončením (*Beckmann 1966*, 38, tab. 4, skupina IX, forma 132), z bronzovej výrazne členenej spony a gemy z karneolu s vyrytou postavou Minervy vypovedá aj o dramatických situáciách v živote obyvateľov Gerulaty (*Schmidtová/Jezná 2004*; *2005*). Počas výskumu sme získali množstvo fragmentov skla, dosiaľ v Gerulate neznáme kahance s kolkami a tiež tehly s kolkami. Medzi nálezmi niekoľkých mincí vyniká strieborný legionársky denár s razbou XIX légie, ktorá bola spolu so XVII a XVIII légiou zničená v Teutoburskom lese (*Schmidtová 2006*, 136, obr. 10).

V roku 2007 bolo výskumom v hornej časti Irkutskej ulice odkryté mimoriadne bohaté a intenzívne osídlenie z doby rímskej a novoveku (18. a 19. stor.). Nachádzali sa tu tehlové pivnice. Dobu rímsku reprezentovali kamenné základy budov, sídliskové jamy, kostrový hrob z prelomu 1. a 2. stor. po Kr., katastrofické horizonty. Sú to prepálené vrstvy hrubé niekoľko desiatok centimetrov, vrstvy rímskej strešnej krytiny, planírkové a stavebné vrstvy. Vypovedajú o prestavbách, ako aj o osídlení tejto časti civilnej osady počas celej doby existencie tábora Gerulata (*Fiala 2007*; *Schmidtová/Kozubová 2007*). Civilná osada – *vicus* – tu zaberala pomerne veľkú plochu.

Prekvapivé nálezy výstavných murovaných objektov vo *vicuse* priniesol výskum pred stavbou rodinného domu na Irkutskej ulici v záhrade rodiny Klimekovcov (*Schmidtová/Jezná 2003*). V objektovej skladbe sme identifikovali kamennú stavbu s podlahovým vykurovaním a s interiérovými aj exteriérovými omietkami, stavbu z nepálených tehál s interiérovými omietkami, kompaktný tehlovo-kamenný blok, kamenný múr ďalšej stavby, ako aj exteriérové úpravy terénu, sídliskové jamy a dva hroby bez nálezov.

Technicky vyspelá kamenná stavba s podlahovým vykurovaním predstavuje rozsiahlejší komplex, z ktorého boli zatiaľ odkryté 3 miestnosti s piliermi hypokausta a miestnosti s maltovo-štrkovou dlážkou s tehlovou drvinou, bez podlahového vykurovania (obr. 2). V južnej časti sme odkryli kúrenisko (*praefurnium*). V kanáli kúreniska bola umiestnená tehla s kolkom OF PLSF, ktorá bola, žiaľ, odcudzená. Druhé kúrenisko bolo v severozápadnom rohu stavby. O kvalite stavby svedčia rôzne technické detaily a prvky. Priestor hypokausta bol spevnený štrkovo-maltovou vrstvou, na ktorej stáli tehly tvoriace pilier. Na pilieroch boli uložené tehly s výstupkami v rohoch a až na nich bola umiestnená podlaha. Duté tehly *tubuli*, s otvormi po bokoch, sú dokladom vykurovaných stien. Fragment ryhovanej stavebnej keramiky svedčí aj o existencii klenieb v kúrenisku. Predpokladáme, že k stavbe patrila otvorená, resp. povrchová kanalizácia z tegúl. Na jednej z tegúl sa zachoval kolok Gaia Valeria Constansa Karnuntského, civilného tehliara z Carnunta. Vznik stavby sme datovali do obdobia Severovcov, zánikový horizont

na základe mincí kladieme na prelom 3. a 4. stor. Stavba s hypokaustom narušila starší objekt z nepálených tehál a v reze pre obvodový múr pivnice novostavby, ktorý bol vybagrovaný do hĺbky 3 m, sme zdokumentovali staršiu stratigrafiu polohy. Výskum sa uskutočnil iba v pôdoryse plánovaného rodinného domu, kde sme preskúmali len časť stavby s podlahovým vykurovaním, ktorá bola väčším stavebným komplexom. V októbri 2002 bol nález vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku.

Rímske epigrafické pamiatky sú dôležitým a spoľahlivým prameňom poznania doby. Predstihový výskum predmetnej polohy, ktorý trval iba dva mesiace, poskytol nezvyčajne bohatý materiál tohto druhu. V prvom rade je to kamenný fragment so stopami päťriadkového nápisu. Podľa tvaru fragmentu sme usúdili, že ide o míľnik (*Schmidtová/Jezná 2003*, 23). Priamo v kúrenisku, v juhozápadnom rohu prvej miestnosti, bol hlinený kahanec typu Loeschke X s kolkom FORTIS, datovaný na prelom 2. a 3. stor., ďalší sa našiel nad objektom z nepálených tehál. Kolky na tehlách patria súkromným tehelniam z Carnunta.

Spomenutý kamenný fragment so stopami nápisu ležal v blízkosti juhovýchodného profilu stavebnej jamy v sektore 2a (obr. 3). Bol sekundárne použitý v juhozápadnej stene kúreniska, voľne uložený v línii tejto steny (obr. 4). Vizuálne sa na kameni nezachovali stopy ohňa, avšak drobivosť materiálu by mohla naznačovať, že predmet bol vystavený vyšším teplotám. Pôvodný tvar míľnika sa nezachoval, pretože bol poškodený (obr. 5).

Obr. 5. Bratislava-Rusovce. Irkutská ulica, parcela 186/1. Fragment míľnika. Maximálna výška 63 cm, maximálna šírka 50 x 44 cm. Pohľad zboku. Foto Ľ. Mišurová.

Obr. 6. Bratislava-Rusovce. Irkutská ulica, parcela 186/1. Fragment míľnika. Frontálny pohľad. Foto Ľ. Mišurová.

Tento rímsky míľnik, zhotovený z vápenca, je v hornej i dolnej časti odlomený. Jeho zadná i bočné strany boli pred druhotným použitím zrezané, aby sa dal lepšie zakomponovať do muriva. Zrezaním strán sa značná časť nápisu zničila. Rozmery zachovaného fragmentu sú: maximálna výška 63 cm, maximálna šírka 50 x 44 cm, zachovaný obvod 160 cm. Výška písmen je 6,5 cm (1. riadok), 6,5 cm (2. riadok), 7,5 cm (3. riadok), 5,4 cm (4. riadok) a 6,5 cm (5. riadok). Na povrchu míľnika sa na dvoch miestach zachovali skupiny písmen, plocha medzi nimi nebola poškodená, ale úplne ošúchaná. V prvej skupine možno na základe rekonštruovateľného nápisu rozpoznať začiatky riadkov, nejde teda o *palimpsestus*, ktorý je častý aj v Panónii. Písmená boli vytesané dosť nedôsledne, viditeľná je iba jedna interpunkcia v tvare trojuholníka orientovaného smerom nadol, na viacerých miestach interpunkcia pravdepodobne nebola vytesaná. Na zachovanej časti nápisu sa nachádza iba jedna ligatúra (obr. 6):

IM[- - -]C VIBIO
++O+[- - -]VICT AV
AFIN+
POT II
+XX

V 1. riadku nápisu bolo zrejme uvedené meno cisára v datíve, čo potvrdzujú aj písmená AV na konci 2. riadku, ktoré sa dajú doplniť na „Augustus“. Zachované *praenomen* C(aius) a *gentilicium* (Vibius) ho zaiste umožňujú stotožniť s Trebonianom Gallom. Vo 4. riadku, na základe ďalších písmen

prislúchajúcich k menu cisára, je tiež zrejmé, že sa tu vyskytuje aj meno ďalšej osoby, a to cisárovho syna Volusiana. Na základe panónskych cisárskych míľnikov a iných nápisov možno chýbajúcu časť nápisu a titulatúru cisárov doplniť so značne veľkou presnosťou (*Peachin 1990*, 69–76, 270–291). Mená Volusianus Gallus a Veldumnianus sa vzhľadom na dĺžku riadkov zrejme nezmestili v plnom znení, preto uvažujeme, že ide o skratku Veld(umniano), ktorá je známa aj z iných nápisov (napr. TRH 168; *AÉp 2003*, 1416; *CIL XVII 2*, 336).

Vznik nápisu môžeme datovať do obdobia medzi januárom roku 252 a augustom roku 253 na základe zachovaného čísla Volusianovej *tribunicie potestas* (II, III alebo IV). V prípade Treboniana sa toto číslo však nezachovalo a u Volusiana je neúplné, preto nie je možné jeho bližšie časové zaradenie. U menovaných sa nezachovalo ani číslo ich konzulátu, ktoré je v prípade Treboniana Galla II alebo III, kým u Volusiana I alebo II (*Kienast 1996*, 209, 210).

V poslednom riadku nápisu je zrejme uvedená vzdialenosť medzi náleziskom a *caput viae*. Keďže Gerulata ležala pri limitnej ceste, *caput viae* mohlo byť v tomto prípade iba Carnuntum. V tejto súvislosti môže ísť o skratku K(arnuntum), keďže na iných míľnikoch je názov tohto mesta vždy skrátený na písmeno „K". Jedinou výnimkou je *CIL III*, 4642 = *CIL XVII 4*, 654: Kar(nuntum). Vzdialenosť medzi Carnuntom a Gerulatou je uvedená v *Itinerariu Antonini* (247,4) a tiež na mape *Tabula Peutingeriana* (Seg. IV. 2), a to XXX, resp. XIIII míľ, t. j. približne 45, resp. 21 km, čo v súčasnosti, teda po dnešnej cestnej komunikácii predstavuje 43 km (*Genser 1986*, 659; *Graf 1936*, 85, 86; *Miller 1916*, 423; *TIR 1986*, 39, 40; *Visy 2003*, 15, 16). Veľký rozdiel vo vzdialenosti zaiste nesúvisí s chybou v jednotlivých rukopisoch, ale s existenciou dvoch, aj topograficky známych ciest smerujúcich od Carnunta na východ po Ad Flexum. Prvá z nich viedla popri Dunaji k dnešnému Hainburgu, kým druhá takmer kopírovala vzdušnú čiaru k Ad Flexum. Údaj na *Tabule Peutingeriane* možno vzťahovať práve k tejto ceste, pričom aj z nej viedla odbočka ku Gerulate. Na základe uvedených skutočností bol skúmaný míľnik s najväčšou pravdepodobnosťou pôvodne postavený pri prvej z uvedených ciest, najskôr pri gerulatskej *porte principalis sinistra* (príp. 1–2 míle na západ od nej, na ceste Gerulata – Ad Flexum/Mosonmagyaróvár). Vzhľadom na zlomkovitosť posledného riadku tohto nápisu nemožno umiestnenie príslušného míľnika presne lokalizovať.

Pri spracovaní míľnikov nájdených pri limitnej ceste pre CIL sa zistilo, že západne od Carnunta bolo na jej určitom úseku (najskôr po hranicu mestského teritória) ako *caput viae* uvedené Carnuntum, kým od Arrabony (XXX MP) merali vzdialenosť zrejme od Brigetia (*CIL XVII 4*, 662–666). Nápis na najbližšom míľniku, ktorý pochádza z lokality Lébény a bol postavený na spoločnej ceste vedúcej z Ad Flexum do Arrabony, sa však nezachoval (*CIL XVII 4*, 664).

Na základe uvedeného možno nápis doplniť nasledovne:

I[mp(eratori) Caes(ari)] C(aio) Vibio [Treboniano Ga-]
llo Pi[o Fel(ici)] Invict(o) Au[g(usto) pont(ifici) max(imo) trib(unicia) pot(estate) - - - co(n)s(uli) II
alebo *III proco(n)s(uli) p(atri) patriae)]*
[et Imp(eratori) Caes(ari) C(aio) Vibio] Afin[io Gallo Veld(umniano) Volusiano P(io) F(elici) Inv(icto) Aug(usto)]l
[pont(ifici) max(imo) trib(unicia)] pot(estate) II[- - - co(n)s(uli) I
alebo *II proco(n)s(uli) p(atri) p(atrae)]*
[A K(arnunto) m(ilia)p(assuum)] XXX.

Caiovi Vibiovi Trebonianovi Gallovi
zbožnému a šťastnému nepremožiteľnému Augustovi (Cisárovi), ktorý je najvyšším kňazom, v jeho... tribunícii, konzulovi v druhom
alebo *treťom konzuláte, prokonzulovi a otcovi vlasti*
a Caiovi Vibiovi Afiniovi Gallovi Veldumnianovi Volusianovi, zbožnému a šťastnému Augustovi (Cisárovi), ktorý je najvyšším kňazom, v jeho druhej tribunícii, konzulovi v prvom
alebo *druhom konzuláte, prokonzulovi a otcovi vlasti.*
Vztýčené tridsať rímskych míľ od Karnunta.

V minulosti bolo z Panónie známych iba osem míľnikov postavených Trebonianom Gallom alebo Volusianom. S výnimkou jedného sú ich mená na všetkých uvedené spoločne. Je zaujímavé, že na väčšine míľnikov z *Pannonie Inferior* sú mená cisárov v datíve, podobne ako na gerulatskom, kým v *Pannonii Superior* je väčšina z nich v nominatíve. Osobitné postavenie míľnika z Gerulaty možno

vysvetliť najskôr jeho umiestnením pri limitnej ceste. Meno miestodržiteľa alebo názov vojenskej jednotky, ktorá dala míľnik postaviť, neboli na ňom zrejme uvedené. Spomedzi panónskych míľnikov Treboniana Galla sa tieto vyskytujú iba na míľniku z Aquinca, kde sa spomína *Cosinius Felix leg. Aug. pr. pr.* (*AÉp 1953*, 12) a zároveň *legio II adiutrix*. Názov vojenskej jednotky (*ala I Thracum*) možno okrem toho doložiť ešte na jednom míľniku z lokality Budapest-Budafok (*CIL III*, 10624).

- Spoločný výskyt mien Trebonianus Gallus a Volusianus:
  – neznáme nálezisko na ceste Scarbantia – Vindobona, *CIL III*, 4605 = *CIL XVII 4*, 641;
  – Vindobona (Nominativus), *CIL III*, 11344;
  – Brigetio (Dativus), *CIL III*, 11330;
  – Aquincum (Dativus), *AÉp 1953*, 12;
  – Aquincum (Dativus), *CIL XVII 4*, 866;
  – Budafok/Aquincum (Dativus), *CIL III*, 10624;
  – Slabinja (Nominativus), *CIL III*, 15201.
- Výskyt mena Trebonianus Gallus: –
- Výskyt mena Volusianus:
  – Bruck an der Leitha/Carnuntum (Nominativus), *AÉp 1973*, 430; *Borzsák 1968*, 167, 168, *Rathmann 2003*, 266, 267.

Z územia Slovenska je zo sekundárnej polohy z Podunajských Biskupíc už od 18. stor. známy míľnik Alexandra Severa (*CIL III*, 11335 = *CIL XVII 4*, 868), ktorý je od roku 1876 uložený v Ostrihome, ale jeho pôvodné umiestnenie napriek diskusiám nie je známe (*Püspöki Nagy 1968*, 10, 11). Problém v tomto prípade spočíva v tom, že *caput viae*, od ktorého bol tento míľnik postavený vo vzdialenosti XVI MP, nie je známy. Vzhľadom na túto skutočnosť sa nápis dostal medzi „*incerti*“, jeho primárnu lokalitu nemožno určiť (*caput viae* mohlo byť rovnako Carnuntum, Brigetio i Aquincum).

Záverom možno zhrnúť, že nález míľnika v Gerulate je prvým rímskym míľnikom skutočne postaveným na území dnešného Slovenska. Umiestnený bol v blízkosti gerulatského tábora a tam bol v poslednej tretine 3. stor. aj druhotne použitý. Míľnik posúva datovanie vzniku stavby s podlahovým vykurovaním do poslednej tretiny 3. stor. Postavenie míľnika v rokoch 252–253 znamená, že jeho sekundárne použitie môžeme predpokladať počas III. stavebnej etapy tábora, datovanej do doby po vláde Aureliana, kedy v dnešných Rusovciach vznikla zmenšená štvorcová kamenná pevnosť s mohutnými obrannými hradbami. Pre poslednú tretinu 3. stor. sú typické vojenské reformy, ktoré začali v období vlády Galliena (235–268) a ktoré ukončil Diokletian (284–305). Bezpečnosť a stabilita, ktorú reformy predstavovali, sa odrazila aj pri stavbe komfortnej budovy s hypokaustom koncom 3. stor. po Kr.

Údaj o vzdialenosti, ktorý je na fragmente uvedený, t. j. XXX rímskych míľ, potvrdzuje údaj z *Itineraria Antonini*. Gerulatský míľnik Treboniana Galla a jeho syna Volusiana dopĺňa doterajšie poznatky o spôsobe stavania míľnikov v Panónii v období vlády vojenských cisárov.

LITERATÚRA

AÉp – L'Année Épigraphique. Revue des publicationes épigraphiques relatives à l'antiquité romaine. CNRS Université de Paris. Paris

Beckmann 1966 – B. Beckmann: Studien über die Metallnadeln der römischen Kaiserzeit im Freien Germanien. Saalburg-Jahrb. 23, 1966, 5–100.

Borzsák 1968 – E. Borzsák: A pannoniai mérföldkövek. Kézirat kandidátusi disszertáció (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest). Budapest 1968. Nepublikované.

CIL = Corpus Inscriptionum Latinarum. Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. Berlin.

Fiala 2007 – A. Fiala: Nálezy rímskych a novovekých mincí v Bratislave-Rusovciach. Bratislava. Zbor. MMB 19, 2007, 35, 36.

Genser 1986 – K. Genser: Der österreichische Donaulimes in der Römerzeit. RLÖ 33. Wien 1986.

Graf 1936 – A. Graf: Übersicht der antiken Geographie von Pannonien. Diss. Pannonicae I/5. Budapest 1936.

Kienast 1996 – D. Kienast: Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie. Darmstadt 1996.

Miller 1916 – K. Miller: Itineraria Romana. Römische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana. Stuttgart 1916.

Peachin 1990 – M. Peachin: Roman Imperial Titulature and Chronology A. D. 235–284. Stud. Amstelodamensia 29. Amsterdam 1990.

Pichlerová 1985 – M. Pichlerová: Výskum v Bratislave-Rusovciach. AVANS 1984, 1985, 198–204.

Püspöki Nagy 1968 – P. Püspöki Nagy: Püspöki mezőváros története. Bratislava 1968.

Rathmann 2003 – M. Rathmann: Untersuchungen zu den Reichsstrassen in den westlichen Provinzen

des Imperium Romanum. Beih. Bonner Jahrb. 55. Mainz.
Schmidtová 2006 – J. Schmidtová: Die Vorrömische und Fruhrömische besiedlung von Gerulata. In: F. Humer (Hrsg.): Legionsadler und Driudenstab. Vom Legionslager zur Donaumetropole. Bad Deutsch-Altenburg 2006, 133–137.
Schmidtová/Jezná 2001 – J. Schmidtová/J. Jezná: Záchranný výskum na stavbe HDPE v Rusovciach a Čunove. AVANS 2000, 2001, 174.
Schmidtová/Jezná 2003 – J. Schmidtová/J. Jezná: Stavba s podpodlahovým vykurovaním v bohatom vicuse pri Via Carnuntina. Bratislava. Zbor. MMB 15, 2003, 19–26.
Schmidtová/Jezná 2004 – J. Schmidtová/J. Jezná: Gema s Minervou z Gerulaty-Rusoviec. Bratislava. Zbor. MMB 16, 2004, 5–14.
Schmidtová/Jezná 2005 – J. Schmidtová/J. Jezná: Minerva z Gerulaty. Pam. a Múz. 1, 2005, 2–4.
Schmidtová/Kozubová 2007 – J. Schmidtová/A. Kozubová: Archeologický výskum v mestskej časti Rusovce. Bratislava. Zbor. MMB 19, 2007, 21–34.
Schmidtová/Ridegová 2002 – J. Schmidtová/L. Ridegová: Záchranné výskumy Mestského múzea v Bratislave-Rusovciach. AVANS 2001, 2002, 180.
TIR 1986 – Tabula Imperii Romani Castra Vindobona Carnuntum. Praha 1986.
Visy 2003 – Zs. Visy: The ripa Pannonica in Hungary. Budapest 2003.

Rukopis prijatý 14. 6. 2011

Recenzenti Doc. PhDr. Klára Kuzmová, CSc.
PhDr. Ján Rajtár, CSc.

Abstract translated by PhDr. Ľudmila Vaňková
Summary translated by PhDr. Peter Barta, PhD.

Prof. dr. hab. Péter Kovács, DSc.
Pázmány Péter Catholic University
Egyetem u. 1
H–2081 Piliscsaba
kovacsp@btk.ppke.hu

PhDr. Jaroslava Schmidtová
Múzeum mesta Bratislavy
Radničná 1
SK–815 18 Bratislava
j_schmidtova@hotmail.com

A Roman Milestone from Gerulata

Péter Kovács – Jaroslava Schmidtová

SUMMARY

Archaeological excavations of the areas northwest of the Roman castellum Gerulata (Maďarská and Irkutská streets) have investigated a part of the rich vicus along the road leading to Carnuntum (*Pichlerová 1985*, 199–200).

In 2000, a compact urbanistic structure from the Roman period was unearthed here. In course of excavation in the garden of a private residence at Irkutská Street an unexpected example of progressive Roman heating technology – a stone architecture with hypocaustum – was found (*Schmidtová/Jezná 2001*, 174; *2003*, 19–26; *Schmidtová/Ridegová 2002*, 181).

The building with hypocaustum is a part of larger structure. Until now, three rooms with hypocaustum pillars as well as rooms without underfloor heating, which were equipped with floor of mortar-gravel with ground mudbrick, have been excavated (Fig. 2). In the southern part a fireplace (praefurnium) was situated. In the channel of praefurnium a stamped brick (with stamp *OF PLSF*) was identified that was, regrettably, stolen from the site. The second fireplace was excavated in the northwestern corner of the building. The building was equipped with a superficial or open sewage system of channels made of tegulae. One of them was stamped by Gaius Valerius Constans Carnuntinus.

At the end of the line of southwestern wall of praefurnium at the southern part, a damaged, loosely situated fragment of stone with traces of inscription in five lines was found

(Fig. 4). The bare-eye inspection did not bring any evidence of fire but the brittle material of the fragment could indicate that it was exposed to high temperature.

The milestone made of limestone is broken above and below, the rear part of the cylindrical slab was also cut. Its five-line-long inscription can be restored as follows:

I[mp(eratori) Caes(ari)] C(aio) Vibio [Treboniano Ga-]
llo Pi[o Fel(ici)] Invict(o) Au[g(usto) pont(ifici) max(imo) trib(unicia) pot(estate) - - - co(n)s(uli) II
or *III proco(n)s(uli) p(atri) patriae)]*
[et Imp(eratori) Caes(ari) C(aio) Vibio] Afin[io Gallo Veld(umniano) Volusiano P(io) F(elici) Inv(icto) Aug(usto)]l
[pont(ifici) max(imo) trib(unicia)] pot(estate) II[- - - co(n)s(uli) I
or *II proco(n)s(uli) p(atri) p(atrae)]*
[A K(arnunto) m(ilia)p(assuum)] XXX.

To Caius Vibius Trebonianus Gallus
pious and happy invincible Augustus (Emperor), who is the highest preast in his... tribunicial power, consul for the second
or *third time, proconsul and father of the homeland*
and to Caius Vibius Afinius Gallus Veldumnianus Volusianus pious and happy Augustus (Emperor), who is the highest,
in his second tribunicial power consul for first
or *second time, proconsul and father of the homeland*
(It is erected) 30 Roman miles from Carnuntum

Based on Volusianus tribunicia potestas (II, III or IV) the milestone was erected in 252 or 253. The caput viae was Carnuntum and the distance given in the milestone, XXX MP (approx. 45 km) is the same as in the Itinerarium Antonini (247.4) that means the milestone stood originally near the auxiliary fort, perhaps by the porta principalis sinsitra. The data given in Tabula Peutingeriana (Sec. IV: 2) is only XVI MP, it concerns an alternative road from Carnuntum leading to Ad Flexum. The longer limes road along the Danube was described in the Itinerarium Antonini. Several earlier milestones of Trebonianus Gallus and Volusianus were found in Pannonia but it is noteworthy to mention that the names of the emperors were in the nominative case on miliaria of Pannonia superior and in the dative on the milestones from Pannonia inferior.

Both emperors:
CIL III, 4605 = *CIL XVII 4*, 641 (unknown provenance along the road Scarbantia – Vindobona);
CIL III, 11344 Vindobona (Nominative);
CIL III, 11330 Brigetio (Dative);
AÉp 1953, 12 Aquincum (Dative);
CIL XVII 4, 866 Aquincum (Dative);
CIL III, 10624 Budafok/Aquincum (Dative);
CIL III, 15201 Slabinja (Nominative).

Trebonianus Gallus: –

Volusianus: Bruck an der Leitha/Carnuntum (Nominativus), *AÉp 1973*, 430; *Borzsák 1968*, 167, 168, *Rathmann 2003*, 266, 267.

The new find from Gerulata is the first Roman milestone that was erected in the territory of modern Slovakia. The miliarium *CIL III*, 11335 from Podunajské Biskupice was not found in situ.

The milestone found in secondary position in the late Roman architecture of the vicus of auxiliary camp Gerulata has important implications for absolute dating of construction activities at the site. The date of its erection 252–253 suggests a terminus post quem for dating of the architecture, which it entered already as a building material. We suppose that this could have been during the third building phase of the castellum and vicus, which is dated after the reign of Aurelian. During the third phase, the second-phase castellum was rebuilt and took the form of a smaller fort on square ground plan with mighty fortification walls. The last third of the 3rd century is typical with the military reforms lasting from Gallienus (235–268) to Diocletian (284–305) as well as with stabilisation of economy under the latter. This security and stability is also implied by the construction of comfort building with hypocaust during the late 3rd century in the vicus of Gerulata.

Fig. 1. Map of Rusovce with marked castellum Gerulata and the milestone finding spot (circle). Author J. Jezná.
Fig. 2. Bratislava-Rusovce. Irkutská Street, plot 186/1. The unearthed architecture with hypocaust. Photo by J. Schmidtová.
Fig. 3. Bratislava-Rusovce. Irkutská Street, plot 186/1. Field drawing documentation. Author J. Jezná.
Fig. 4. Bratislava-Rusovce. Irkutská Street, plot 186/1. Excavating of the building. Position of the milestone at the excavated area right down. Photo by J. Schmidtová.
Fig. 5. Bratislava-Rusovce. Irkutská Street, plot 186/1. The milestone fragment. Max. height 63 cm, max. width 50 x 44 cm. Side view. Photo by Ľ. Mišurová.
Fig. 6. Bratislava-Rusovce. Irkutská Street, plot 186/1. The milestone fragment. Front view. Photo by Ľ. Mišurová.

SLOVENSKÁ ARCHEOLÓGIA LIX–2, 2011, 319–335

HROB 1/68 NA POHREBISKU Z OBDOBIA AVARSKÉHO KAGANÁTU V RADVANI NAD DUNAJOM, V ČASTI ŽITAVA I

K problematike falér typu Žitavská Tôň [1]

JOZEF ZÁBOJNÍK

Grave 1/68 at the Necropois of the Avar Khaganate Period in Radvaň nad Dunajom, part Žitava I. On the Problem of Phaleras of the Žitavská Tôň type. The article presents data concerning a grave the content of which was retrieved in 1968. The grave pit was looming in a gravel pit wall. The grave belongs to the necropolis in which 82 burials were revealed during two preceding excavating seasons. In 23 of them riders were buried together with their horses. The grave 1/68 was one of them, but it was partially damaged by gravel mining and hence the grave pit shape and size could not be found. The grave was probably plundered as it was discovered during its emptying. Skeletons were preserved only in fragments. The grave orientation could not be fixed thoroughly. Presumably it was similar to that of other graves at the necropolis, i. e. approximately in the E–W or ESE–WNW direction. In addition to the fragments of skeletons, the grave pit included several finds. The most significant of them are three cast openwork bronze phaleras with zoomorphic decoration motif of raptor heads arranged to swastika. For these artefacts the term "phaleras of the Žitavská Tôň type" has been suggested. They are very much alike the openwork circular ornaments, which use to be part of female grave goods. The both artefact categories can be dated into the 8th century. Other grave artefacts (engraved bosses, stirrup, bridle bit, buckle, spear, ceramic vessel) cannot be used for dating. The grave assemblage presented was a part of the necropolis, at which the deceased ranked to a superordinate social group were buried. In spite of remarkable secondary interventions into the graves during their plundering the necropolis in Radvaň nad Dunajom, part Žitava I offered extraordinary sumptuous archaeological monuments, such as sets of belt mounts or horse harness ornaments first of all. Gilded bronze artefacts were found in many graves. The luxurious artefacts comprised also iron phaleras inlaid with gilded copper plate. With its wealthy spectrum of types and shapes of artefacts, the necropolis ranks among significant sites of the Avar Khaganate period with their concentration on the northern bank of the Danube near Komárno.

Key words: South-western Slovakia, grave, Avar Khaganate period, cast bronze phaleras.

ÚVOD

Koncom júna roku 1968 uskutočnil technický pracovník Archeologického ústavu SAV v Nitre Emil Rejholec obhliadku štrkoviska v katastri obce Radvaň nad Dunajom, v časti Žitava. Dôvodom terénnej akcie bolo oznámenie, podľa ktorého boli v profile štrkoviska v polohe Dunára düllő viditeľné hroby. V priestore štrkoviska bola počas dvoch etáp preskúmaná časť pohrebiska z obdobia avarského kaganátu[2]. V roku 1937 tu V. Budinský-Krička zistil 49 hrobov z daného obdobia, ktoré označil rímskymi číslami (I–XLIX)[3]. Z nich 48 bolo preskúmaných (*Budinský-Krička 1956*). V roku 1960 sa uskutočnila druhá etapa výskumu pohrebiska pod vedením Z. Čilinskej. Preskúmaných a neskôr aj publikovaných (*Čilinská 1963*) bolo 33 kostrových hrobov označených arabskými číslami (1–33). Číslom 1/60 bol označený hrob, ktorého východný okraj zachytil V. Budinský-Krička v roku 1937 (hrob XLIX), avšak kvôli existujúcemu vinohradu ho nemohol preskúmať. Počas uvedených výskumov, ktorými sa podarilo fixovať iba južný okraj pohrebiska, bolo zistených a preskúmaných 82 kostrových hrobov. Zo severnej strany je plocha ohraničená cestou, za ktorou sa nachádza súčasný cintorín. Tým smerom sa teda terénne práce nemohli vykonávať. Na západnom okraji sa nachádzalo štrkovisko. Možno predpokladať, že časť hrobov bola zničená ťažbou štrku. Nepodarilo sa určiť ani východný okraj

[1] Štúdia vznikla v rámci grantového projektu 2/0057/09 agentúry VEGA.

[2] V súpise nálezov a nálezísk z obdobia avarského kaganátu na území Slovenska je lokalita označená ako Radvaň nad Dunajom, časť Žitava I (*Zábojník 2009*, 111). V ďalšom texte (kvôli zjednodušeniu) však budem používať názov pohrebiska v podobe Radvaň nad Dunajom-Žitava I. Takýmto spôsobom uvádzam aj iné lokality (Bratislava-Devínska Nová Ves I, Košice-Šebastovce I).

[3] K tomu treba ešte prirátať hrobový celok označený písmenom A. Napriek faktu, že tento komplex pamiatok pochádza zrejme z porušeného jazdeckého hrobu, výskyt predovšetkým liatych bronzových pozlátených predmetov (*Budinský-Krička 1956*, 6, 8, tab. VIII–X) naznačuje, že v hrobe bol pochovaný významný jedinec.

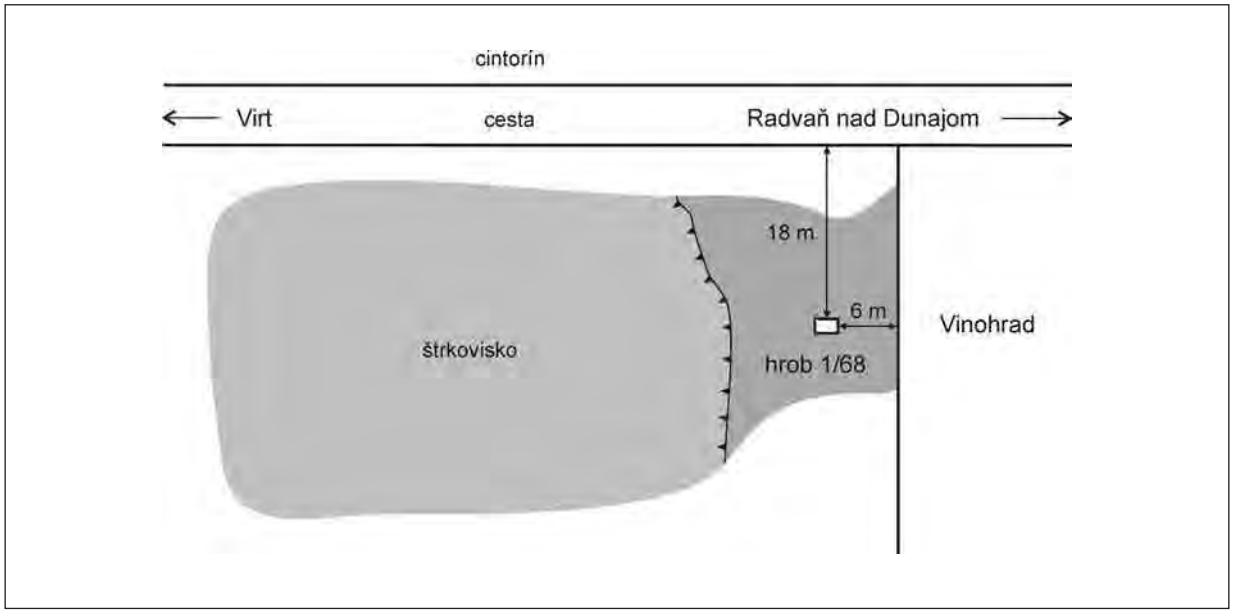

Obr. 1. Radvaň nad Dunajom-Žitava I. Situačný náčrt polohy hrobu 1/68 na pohrebisku (upravené na základe údajov z nálezovej správy 4791/69 AÚ SAV).

nekropoly, pretože sa tam nachádzali vinohrady. Preto je ťažké čo i len odhadnúť pôvodný počet hrobov. Na základe ich rozloženia a koncentrácie možno iba konštatovať, že v polohe Dunára düllő sa nachádzalo stredne veľké pohrebisko, ktorého hroby v drvivej väčšine možno datovať do neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu (*Zábojník 1995*, 243).

Tmavo sfarbené útvary rysujúce sa v profile štrkoviska predstavovali zásypy hrobov prebádaných V. Budinským-Kričkom a Z. Čilinskou. Počas obhliadky sa zistilo, že jeden z hrobov nebol vyzdvihnutý. Pravdepodobne sa nachádzal v priestore, ktorý nebolo možné preskúmať, keďže na ploche sa nachádzali v čase výskumu väčšie ovocné stromy. Uvedený hrob bol ťažbou štrku už čiastočne porušený. Pre hrubú vrstvu navážky však nebolo možné skúmať ho plošne, ale iba bočným vybratím jeho zásypu. Prezentované údaje pochádzajú z nálezovej správy 4791/69 (autor E. Rejholec) uloženej v archíve Archeologického ústavu SAV v Nitre. V čase písania štúdie venovanej analýze postupu pochovávania na pohrebisku v Radvani nad Dunajom-Žitave I (*Zábojník 1985*)[4], som mal uvedenú nálezovú správu k dispozícii a hrob som označil číslom 1/68. Jeho, domnievam sa, pomerne presná poloha na pláne pohrebiska (*Zábojník 1985*, tab. 1) vychádzala z meraní uvedených v citovanej nálezovej správe (obr. 1). Vzhľadom na spôsob jeho „preskúmania" (vybratie obsahu hrobovej jamy) absentuje v nálezovej správe plán hrobu.

Hrob 1/68

Vzhľadom na fakt, že hrob bol čiastočne porušený ťažbou štrku, nebolo možné určiť tvar a plošné rozmery hrobovej jamy. Jediným metrickým údajom je teda jeho hĺbka – cca 120 cm. Aj tento údaj je však skreslený, pretože hrúbku nadložnej vrstvy sa nepodarilo zistiť. Počas obhliadky sa ukázalo, že hrob, v ktorom bol pochovaný jazdec s koňom, bol porušený súdobým sekundárnym zásahom, podobne ako drvivá väčšina jazdeckých hrobov na pohrebisku. Z ľudskej kostry sa našla iba časť lebky, niekoľko stavcov chrbtice a časť dolných končatín. Podobne aj z kostry koňa sa zachovali iba fragmenty (lebka, niekoľko rebier a časti končatín). Keďže kostrové zvyšky človeka a koňa boli v sekundárnej polohe a hrobová jama bola viacerými zásahmi silno porušená, nemohla byť presne fixovaná ani orientácia hrobu. Možno sa však oprávnene domnievať, že bola obdobná tej, aká sa zistila pri iných jazdeckých hroboch pohrebiska, teda približne V–Z, resp. VJV–ZSZ. Hrobová jama

[4] Lokalita je známa aj pod označením Žitavská Tôň (pozri *Budinský-Krička 1956*; *Čilinská 1963*). Tento slovenský ekvivalent vznikol nahradením (nie príliš šťastným) pôvodne maďarského pomenovania (Zsitvatő). Keďže je však pohrebisko známe viac pod týmto názvom, aj pre sledovaný typ okrasy konského postroja navrhujem pomenovanie „faléra typu Žitavská Tôň".

obsahovala okrem kostrového materiálu tri bronzové faléry, štyri bronzové pukličky, bronzový pliešok, keramickú nádobu a predmety vyhotovené zo železa (súčasti konského postroja – zubadlo, strmeň, väčšia pracka, resp. kopija).

Obr. 2. Radvaň nad Dunajom-Žitava I. Jedna z trojice falér typu Žitavská Tôň z hrobu 1/68.

Opis nálezov:

1. Tri liate, takmer identické bronzové prelamované faléry kruhového tvaru vo forme svastiky tvorenej hlavičkami grifov, ktoré sú orientované v smere pohybu hodinových ručičiek, na okraji majú perlovcovú výzdobu. V ich strede sa nachádza upevňovací nit. Faléry zdobili konský postroj, zrejme jeho ohlávku. Rozmery: priemer 59 mm (obr. 2; 3: 1–3).
2. Štyri tepané bronzové pukličky v tvare rozety s perlovcom na okraji boli na remeň pripevnené profilovanou svorkou. Aj v tomto prípade ide pravdepodobne o ozdoby konského postroja. Rozmery: priemer 16–18 mm (obr. 3: 6–9).
3. Drobný nezdobený bronzový pliešok v tvare obdĺžnika s dvoma nitmi. Rozmery: 14 x 10 mm (obr. 3: 10).
4. Železný hrot kopije/oštepu s masívnou dlhšou tuľajkou a pomerne krátkym listom. Rozmery: dĺžka cca 185 mm (obr. 3: 4).
5. Železný strmeň so slučkovitým zaobleným uškom má mierne sa zbiehajúce ramená, ktoré sa rozširujú v spodnej časti. Dovnútra preliačené rovné stúpadlo je zo spodnej strany spevnené rebrom. Rozmery: výška cca 180 mm, max. šírka 105 mm (obr. 3: 12).
6. Železné zubadlo s ramenami ukončenými dvojicou očiek. Vo vnútornom je umiestnená rovná postrannica štvorhranného prierezu s hranatým očkom, vo vonkajšom je navlečený krúžok. Rozmery: dĺžka ramien 90 mm, resp. 105 mm, dĺžka postranníc 158 mm, resp. 112 mm, celková dĺžka cca 240 mm (obr. 3: 5).
7. Takmer štvorcová železná pracka bola zrejme súčasťou podbrušného remeňa. Jej rovný tŕň je na jednej strane sformovaný do očka, ktoré obopínalo rám pracky. Rozmery: 46 x 48 mm (obr. 3: 11).
8. Súmerná zdobená obtáčaná nádoba sivočiernej farby má šikmo zrezaný okraj. Rozmery: výška 156 mm, max. priemer 123 mm, priemer ústia 116 mm, priemer dna 68 mm (obr. 3: 13).

Časť nálezov predstavujúcich inventár hrobu 1/68 je nezvestná, preto v súčasnosti nebolo možné vyhotoviť ich kresbovú a fotografickú dokumentáciu. Týka sa to predovšetkým liatych bronzových falér. Taktiež sa nepodarilo nájsť keramickú nádobu. Vychádzam preto z ilustrácií, ktoré sú súčasťou už citovanej nálezovej správy 4791/69 (archív AÚ SAV, Nitra). Predmety zo železa (kopija, zubadlo, strmeň a pracka) sa zachovali v pomerne dobrom stave. Napomohli tak pri vytváraní prezentovaných ilustrácií, ktorých základom sú opäť kresby z uvedenej nálezovej správy.

Vo výplni hrobovej jamy sa nenašli žiadne kovania opaska. Pri datovaní hrobu sme teda odkázaní na analýzu dekoratívnych súčastí konského postroja, predovšetkým falér.

Faléry

Z teritória avarského kaganátu sú známe viaceré hrobové celky, v ktorých sa vyskytli aj liate bronzové faléry so zoomorfným motívom tvoreným hlavičkami grifov, prípadne iných zvierat. Uvedená výzdoba[5] sa nezriedka vyskytuje na dekoratívnych súčastiach konských postrojov. Zodpovedajúce paralely z hľadiska celkového stvárnenia obsahoval jazdecký hrob 86 na pohrebisku v Košiciach-Šebastovciach I (obr. 4: 5; *Budinský-Krička/Točík 1991*, 24, tab. XI: 45, 47). Tento neporušený, bohato vybavený nálezový celok možno na základe spolu sa vyskytnuvšej liatej bronzovej garnitúry opaska pomerne spoľahlivo datovať do neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu. V hrobe bol pochovaný jedinec mužského pohlavia vo veku maturus II, vybavený viacerými zbraňami (hrot kopije, sekera). Súprava opaskových kovaní je heterogénna, čo je v prípade hrobu staršieho jedinca pochopiteľné. Pozostáva z liatych bronzových kovaní zdobených rastlinným ornamentom, ktoré sú doplnené prackou s plechovou tylovou doštičkou. Tiež malé nákončia vedľajších remienkov[6] sú vyhotovené z plechu (*Budinský-Krička/Točík 1991*, 23, tab. X: 1–19).

[5] Nem. *Tierkopfwirbel* – porovnaj *Garam 1980*, 168. Tento výraz je azda prijateľnejší, keďže nie vždy je možné určiť druh zobrazeného zvieraťa. Najčastejšie sa v tejto súvislosti uvádzajú hlavičky grifov, dravých vtákov, ale aj koní, kačíc a iných zvierat.

[6] Slovenský opis vyznieva dosť toporne. V nemčine je zaužívaný termín *Nebenriemenzungen*.

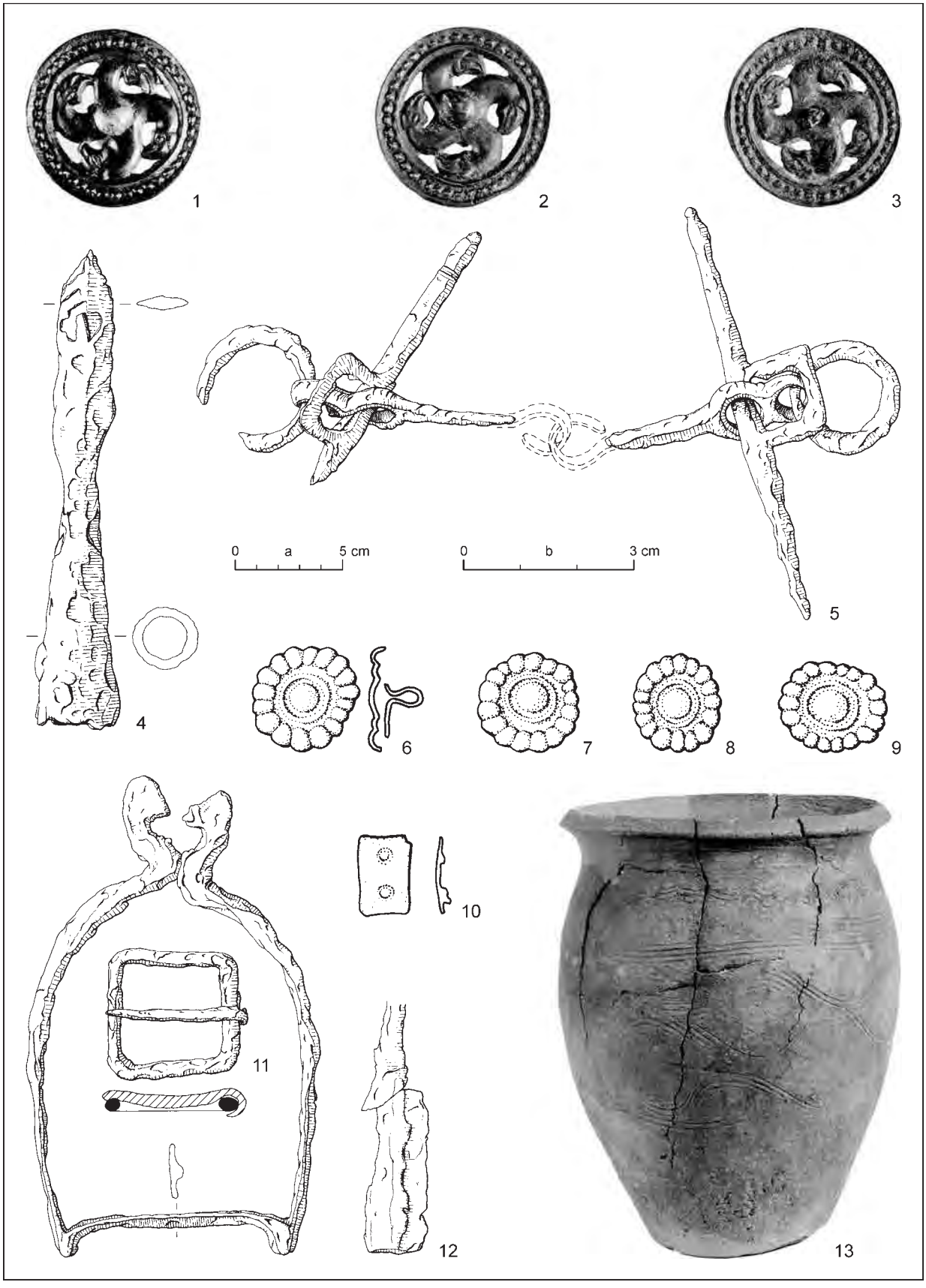

Obr. 3. Radvaň nad Dunajom-Žitava I. Inventár hrobu 1/68. Mierka: a – 1–5, 11–13; b – 6–10.

Obr. 4. Faléry typu Žitavská Tôň z územia avarského kaganátu. 1, 3 – Tiszafüred (1 – hrob 1062; 3 – hrob 1263); 2 – Nové Zámky I, hrob 218; 4, 6 – neznáma lokalita z Uhorska; 5 – Košice-Šebastovce I, hrob 86 (1–3, 5 – nálezy z jazdeckých hrobov). 1, 3 – podľa *Garam 1995*, tab. 187, 189; 2 – podľa *Čilinská 1966*, tab. XLII; 4, 6 – podľa *Hampel 1894*, tab. LXI; 5 – podľa *Budinský-Krička/Točík 1991*, tab. XI; XLI – kresba pochádza z pozostalosti po A. Točíkovi (4 – bez mierky).

To bol dôvod, prečo som uvedený hrobový celok datoval do druhej fázy neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu, pričom sa dá pripustiť doba pohrebu počas tretej fázy. Aj zohľadnením tejto poslednej úvahy je však možné hrob 86 datovať do strednej tretiny 8. stor. Na falérach z hrobu 86 na pohrebisku v Košiciach-Šebastovciach I sú hlavičky orientované v smere pohybu hodinových ručičiek. Takýto spôsob stvárnenia sa vyskytol aj na exemplári, ktorý pochádza z neurčeného hrobového celku pohrebiska v Pásztó[7] (*Hampel 1905b*, 95; *1905c*, tab. 73: 4). Nemenej dôležitou je skutočnosť, že na pohrebisku bolo porušených cca 10–12 hrobov, z ktorých jeden bol jazdecký (*ADAM 2002*, 281, 282). Preto nie je možné vyvrátiť, ale ani potvrdiť, že uvedený predmet je falérou zdobiacou konský postroj.

Z hľadiska chronologickej pozície liatych prelamovaných falér s motívom zvieracích hlavičiek vo forme svastiky sú dôležité ďalšie uzavreté nálezové celky. Veľmi dôležitý je hrob 218 z pohrebiska v Nových Zámkoch I. Inventár hrobu tvorila okrem troch kusov bronzových falér (obr. 4: 2) analyzovaného typu aj kompletná súprava opaskových kovaní. Tá pozostávala z liatych súčastí (hlavné nákončie, nákončie bočného remienka, tzv. vrtuľovité kovanie), ako aj z plechových kovaní, ktoré zdobili hlavný remeň po jeho obvode (*Čilinská 1966*, 45, 46, tab. XLII). Hrob, v ktorom bol pochovaný muž vo veku

[7] Pásztó, poloha Ulmer-kavicsbánya.

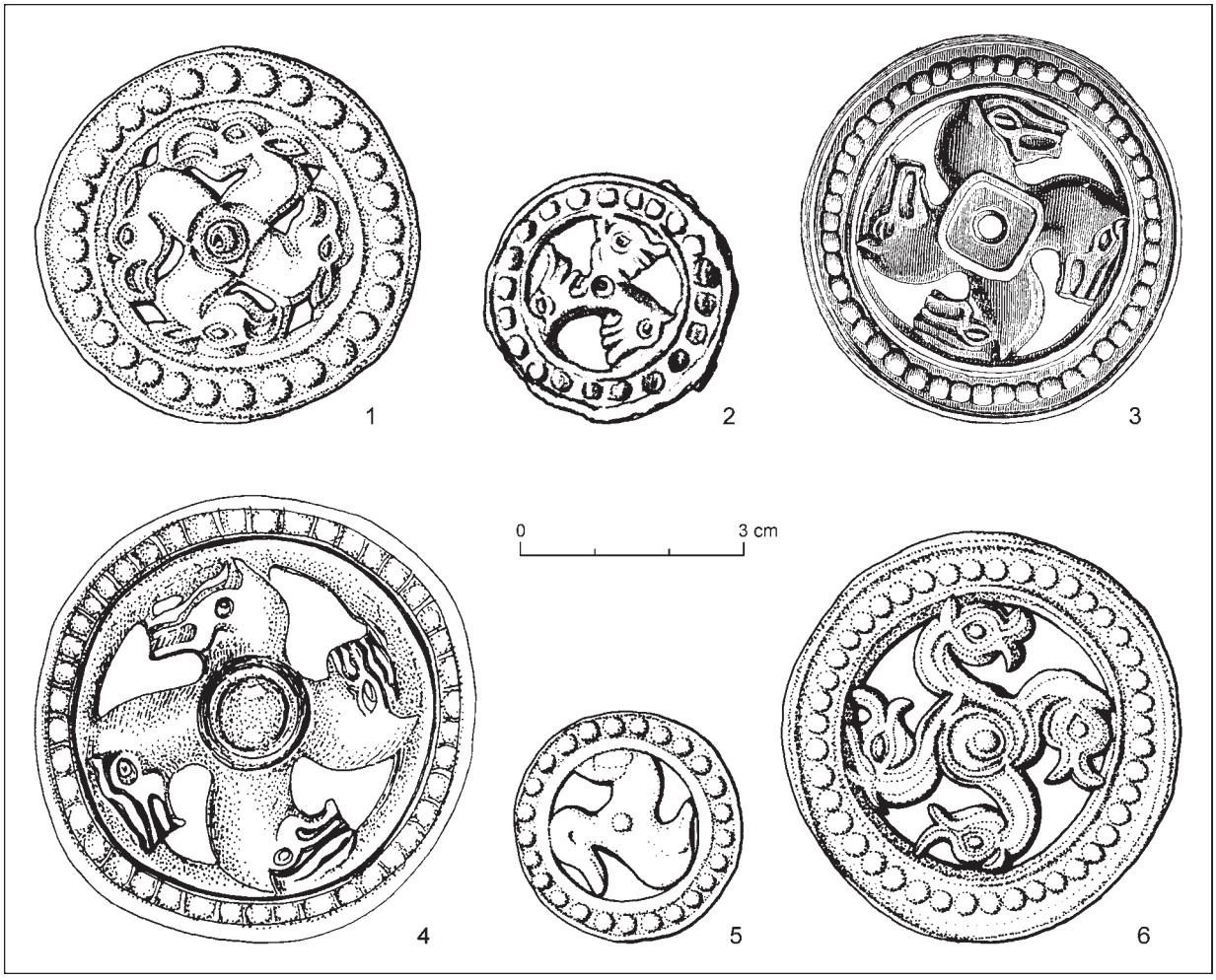

Obr. 5. Faléry typu Žitavská Tôň z územia avarského kaganátu. 1 – Bratislava-Devínska Nová Ves I, hrob 147; 2 – Szentes-Berekhát; 3 – neznáma lokalita z Uhorska; 4 – Košice-Šebastovce I, hrob 292; 5, 6 – Szentes-Nagyhegy (1, 4–6 – nálezy z jazdeckých hrobov). 1 – podľa *Eisner 1952*, obr. 21 – prekreslené; 2 – podľa *Fettich 1928*, obr. 46: 3; 3 – podľa *Hampel 1894*, tab. LXI; 4 – podľa *Budinský-Krička/Točík 1991*, tab. XI; XLI – kresba pochádza z pozostalosti po A. Točíkovi; 5, 6 – podľa *Kürti/Lőrinczy 1991*, obr. XIV.

maturus (*Stloukal/Hanáková 1966*, 168[8]), možno datovať do druhej fázy neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu. V hrobe 292 na pohrebisku v Košiciach-Šebastovciach I sa našli dva exempláre sledovaného typu falér (obr. 5: 4). V hrobe bol pochovaný mužský jedinec taktiež vo veku maturus, spolu so svojím koňom (*Budinský-Krička/Točík 1991*, 60, 61, obr. 24: 292; tab. XL: 292; XLI). Súčasťou hrobovej výbavy bola aj súprava opaskových kovaní neskorého typu. Práve na základe tejto garnitúry možno uvedený celok datovať do poslednej, štvrtej fázy neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu.

Na pohrebisku v Tiszafürede[9] sa v hrobe 1263 našli dva kusy liatych falér zdobených zvieracími hlavičkami vo forme svastiky (obr. 4: 3; *Garam 1995*, 153, tab. 189: 1263: 2, 3). Súčasťou inventára hrobu boli aj drobné liate kovania remeňov konského postroja. Tie sa vo všeobecnosti datujú do neskorého stupňa, pričom ich časové určenie nemožno obmedziť iba na niektorú z jeho fáz. Hrobový celok 1263 z pohrebiska v Tiszafürede datoval *G. Kiss* (*1984–1985*, 440) do prvej fázy neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu. Naproti tomu *É. Garam* (*1995*, 430, obr. 218, 257) zaradila uvedený celok do svojej 6. fázy, datovanej do 9. stor. Na pohrebisku v Tiszafürede boli súčasti konského postroja aj v hrobe 1062 (*Garam 1995*, 125, tab. 187: 1062). Našla sa tam jedna liata bronzová faléra zdobená zvieracími hlavičkami

[8] V uvedenej publikácii je hrob označený číslom 77, pretože prvých 141 hrobov pohrebiska nemá antropologickú analýzu.

[9] Tiszafüred, poloha Majoroshalom.

(obr. 4: 1), ktorá je štýlovo veľmi blízka analyzovanému typu falér, ale v tomto prípade ide o výzdobu v podobe trojice zvieracích hlavičiek. Okrem faléry boli v hrobe ďalšie súčasti konského postroja, či už funkčné (zubadlo, strmene, kovanie sedla), alebo dekoratívne (plechové faléry, liate kovania pozostávajúce z dvoch ružíc s uškom, drobné plechové pukličky). *É. Garam* (*1995*, 425, 426, obr. 218; 257) zaradila hrob 1062 do svojej 4. skupiny, ktorú datovala širšie. Podľa kontextu datovania predchádzajúcej, ako aj nasledujúcej fázy by časové určenie 4. fázy predstavovalo strednú tretinu 8. stor.

Treba už len doplniť, že na pohrebisku v Tiszafürede sa vyskytli uvedené faléry v samostatných hroboch koní. Dôležitý je aj jazdecký hrob 147 na pohrebisku v Bratislave-Devínskej Novej Vsi I. Našlo sa v ňom 6 kusov falér analyzovaného typu (obr. 5: 1; *Eisner 1952*, 48, tab. 21: 1, 3, 7, 9, 10, 12). Súčasťou inventára hrobu bolo aj štvorcové liate pozlátené bronzové kovanie zdobené mriežkovitou výzdobou. Takáto výzdoba sa vyskytuje na kovaniach opaskov, ktoré možno datovať do počiatočnej fázy neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu (*Zábojník 1991*, 236, napr. typy 34, 208). J. Eisner ho považuje za kovanie konského postroja. Jeho výzdoba, bez ohľadu na funkciu predmetu, naznačuje pomerne skoré datovanie hrobu 147 v rámci neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu.

Dve liate bronzové faléry predmetného typu sa na pohrebisku v Radvani nad Dunajom-Žitave I vyskytli aj v hrobe označenom písmenom A. Hoci sú typologicky veľmi blízke, možno medzi nimi postrehnúť evidentné diferencie (*Budinský-Krička 1956*, 6, tab. XI: 5, 8). Z technologického hľadiska sú zhodné. Obe sú totiž liate, prelamované a vyhotovené z pozláteného bronzu. V podrobnostiach sa však líšia. Prvá z nich svojou precízne vypracovanou výzdobou predstavuje vrcholné umelecké dielo kovolejárskeho remesla tej doby. Naproti tomu druhá je vypracovaná menej starostlivo. Rozdiel je aj v počte hlavičiek grifov (5, resp. 4), pričom tieto sú na oboch falérach orientované zhodne v protismere pohybu hodinových ručičiek.

V bližšie neurčenom jazdeckom hrobe na pohrebisku v Szentesi-Nagyhegyi sa našlo viacero falér dvoch typov. Ide jednak o exemplár s trojicou štylizovaných zvieracích hlavičiek, jednak o okrasné kotúče v tvare svastiky tvorenej hlavičkami zvierat s roztvoreným zobáčikom, azda kačíc (obr. 5: 5, 6; *Kürti/Lőrinczy 1991*, 24, obr. XIV).

Exemplár veľmi podobné analyzovanému typu falér sa však vyskytli aj v iných nálezových okolnostiach. Zvyčajne ide o ojedinelé nálezy, resp. o nálezy z nejazdeckých hrobov. Sem patria exemplár z lokalít: Balatonfűzfő (nepublikované); Keszthely (*Lipp 1884*, 28, tab. 12: 217; *Hampel 1905b*, 202; *1905c*, tab. 164: 6); Szentes-Berekhát, Matolcsy P.-né földje (*Fettich 1928*, 126, obr. 46: 3; tab. II: 8); Tiszafüred múzeum (*Fettich 1923–1926*, 168, obr. 61); resp. 3 či 4 kotúče uložené v Maďarskom národnom múzeu v Budapešti (*Hampel 1905a*, 505, 506, obr. 1512; 1513; 1517; *1905b*, 62; *1905c*, tab. 52: 7, 10, 12; *Fettich 1928*, 121, 122, obr. 43; tab. II: 4. 6, 9).

Z hľadiska nálezových okolností je výnimočný exemplár z hrobu 61 na pohrebisku v Dunaszekcső[10] (*Cs. Sós 1966–1967*, 107, obr. 50: 14). Bronzová okrasa je veľmi podobná faléram z hrobu 1/68 na pohrebisku v Radvani nad Dunajom-Žitave I. Uložená bola v blízkosti panvovej kosti pochovaného, ktorému dali do hrobu aj liate kovania opaska neskorého typu. Práve na základe ich výzdoby (palmeta na puncovanom pozadí) možno uvedený hrobový celok datovať do záveru 8. stor. Dôležitá je skutočnosť, že v hrobe bol síce pochovaný muž, avšak nejde o jazdecký hrob, preto kotúč nemožno považovať za faléru zdobiacu konský postroj. Iba s výhradami možno pripustiť, že už spomínaný exemplár pochádzajúci z nezisteného hrobu na lokalite Pásztó (*Hampel 1905b*, 95; *1905c*, tab. 73: 4) predstavuje okrasu konského postroja. Jej presnejšie datovanie v rámci neskorého stupňa obdobia je taktiež otázne, keďže nepoznáme zloženie jednotlivých nálezových celkov.

Liate bronzové kotúče uložené v Maďarskom národnom múzeu v Budapešti, ktoré pochádzajú z neznámych lokalít z Uhorska, skôr zodpovedajú faléram, t. j. kovaniam konského postroja, než kotúčovým okrasám ženského kroja. Vychádzam z ich výraznej podobnosti predovšetkým s falérami z hrobu 218 v Nových Zámkoch I, z hrobu 147 na pohrebisku v Bratislave-Devínskej Novej Vsi I, resp. z hrobov 86 a 292 na pohrebisku v Košiciach-Šebastovciach I (veľkosť, štýlová zhoda, spôsob upevnenia na remeň prostredníctvom stredového nitu). Keďže však ich nálezové okolnosti nie sú známe, má tento predpoklad iba obmedzenú hodnotu. Je potrebné zdôrazniť ešte jeden dôležitý fakt – nenašiel sa ani jeden exemplár s trojicou zvieracích hlavičiek, ktorý by slúžil ako okrasa ženského kroja. Dá sa preto predpokladať, že takéto predmety zdobili výhradne remene konského postroja.

Pre fixovanie chronologickej pozície falér analyzovaného typu nijakým spôsobom neprispieva ojedinelý nález z mestského múzea v Tiszafürede, ktorý bol publikovaný už dávnejšie (*Fettich 1923–1926*, 168, obr. 61). Ide o liaty prelamovaný kotúč, ktorého výzdoba v tvare svastiky pozostáva zo zvieracích

[10] V hrobe bol pochovaný muž vo veku 27–31 rokov.

hlavičiek orientovaných proti smeru pohybu hodinových ručičiek.

Ak sa chceme vyhnúť siahodlhým opisom liatych bronzových falér, ktorých výzdobu tvoria rôzne počty hlavičiek grifov, resp. iného zvieraťa, môžeme ich nazvať typom Žitavská Tôň. Na základe kartografického vyhodnotenia ich výskytu (obr. 7) by sme mohli konštatovať, že lokality s nálezmi analyzovaného typu sa nachádzajú iba severne od Dunaja a v Potisí (do oblasti horného Potisia môžeme zaradiť aj pohrebisko v Košiciach-Šebastovciach I). Aj keď takéto zistenie má istú atraktívnosť, jeho relevantnosť je obmedzená. Stačí, aby bol napríklad v Zadunajsku objavený jeden jediný jazdecký hrob s falérami predmetného typu a konštatovaná skutočnosť stratí svoju opodstatnenosť. Je však nesporné, že na základe kartografického vyhodnotenia niektorých typov súčastí konských postrojov sú postrehnuteľné isté geografické špecifiká. Platí to napríklad pre tzv. držiaky chochola (*Szentpéteri 1993*, obr. 1; tabela 1), pre polguľovité plechové faléry (*Garam 1987*, 85, obr. 15), resp. pre železné tauzované faléry (*Kiss 1992–1995*, 117, tab. 7).

Výskyt viacerých typov predmetov materiálnej kultúry z obdobia avarského kaganátu (teda nielen súčastí konských postrojov) sa viaže na pomerne malé teritóriá. Tento stav môže byť spôsobený dvoma príčinami:
– ide o záležitosť chronologickú;
– je to výsledok práce špecializovaných remeselníkov, resp. dielní na istom území.

V drvivej väčšine im nemožno priradiť etnický rozmer[11]. Ten je skôr pravdepodobný pri výskyte špecifík z oblasti pohrebného rítu (spôsob uloženia do hrobu, orientácia, birituálne pohrebiská a pod.).

Konštatované geografické špecifiká sú, samozrejme, podmienené výskytom jazdeckých hrobov. Z tohto pohľadu je prekvapujúci pomerne malý počet nekropolí, na ktorých boli preskúmané aj jazdecké hroby, a to predovšetkým v oblasti medziriečia Dunaja a Tisy (*Garam 1987*, obr. 9). Práve do tejto oblasti sa totiž umiestňuje hlavné zoskupenie avarských komunít (*Stadler 2008*, 677, obr. 19) a práve na tomto území bol objavený doteraz jediný hrob, ktorý sa dáva do súvislosti s avarským kaganom (*H. Tóth/Horváth 1992*). V neposlednom rade ide o teritórium, kam sa kladie miesto hlavného hrinku Avarov ešte aj na konci 8. stor. (*Bóna 1987*, mapa 26; *1988*, 451). Naopak, pozoruhodná koncentrácia takýchto pohrebísk sa nachádza na území severne od Dunaja (predovšetkým v oblasti juhozápadného Slovenska). Práve z tohto územia pochádza azda najpestrejšie spektrum dekoratívnych súčastí konských postrojov, pričom v porovnaní s ostatnými regiónmi avarského kaganátu je významné aj ich kvantitatívne vyjadrenie.

Faléry typu Žitavská Tôň zdobili ohlávku konského postroja, čo možno postrehnúť pri intaktných hroboch (Košice-Šebastovce I – hroby 86 a 292; Nové Zámky I – hrob 218; Tiszafüred – hroby 1062 a 1263). Aj v prípade porušených hrobov možno túto ich funkciu predpokladať. Nie je však vylúčené, že zdobili aj inú časť remeňov konského postroja, napríklad zádržný remeň. Takéto umiestnenie falér možno predpokladať predovšetkým vtedy, ak sa ich nájde v hrobovom celku viac (napr. v hrobe 147 na pohrebisku v Bratislave-Devínskej Novej Vsi I). Faléry iného typu (liate, ale aj vyhotovené z plechu) sa totiž vyskytli aj na zadnej časti skeletov koní. Z tohto uhla pohľadu sú významné pozorovania napríklad na pohrebisku v Komárne IX (poloha Lodenica). Vo viacerých hroboch sa našli práve v tejto polohe (hroby 103, 107, 114, 130, 132 – *Trugly 1993*, obr. 9; 12; 19; 30; 32). Hoci jazdecké hroby na tomto pohrebisku boli takmer všetky sekundárne porušené, zadné časti skeletov koní zostali v uvedených prípadoch intaktné.

Z hľadiska veľkosti nepatria faléry typu Žitavská Tôň medzi mimoriadne rozmerné predmety svojho druhu[12]. Keďže majú kruhový tvar, na porovnanie ich veľkosti postačuje jediný údaj – priemer predmetu. Ten osciluje v intervale 51 mm (Nové Zámky I – hrob 218) a 62 mm (Radvaň nad Žitavou-Žitava I – hrob A, faléra 1)[13]. Na remene konských postrojov boli faléry všetkých typov upevňované predovšetkým prostredníctvom stredového nitu. To je prípad nielen exemplárov z hrobu 1/68, ale väčšiny falér typu Žitavská Tôň. Existuje ale aj odlišný,

[11] Výnimky azda predstavujú napríklad špecifické druhy keramiky. Trochu schematicky by sme mohli spájať keramiku pražského typu so Slovanmi, nádoby s ústím formovaným do štvorca s avarskými pospolitosťami, keramiku zdobenú kolkovaním zas s germánskymi Gepidmi, resp. s ich kultúrnym dedičstvom.

[12] K takým možno priradiť napr. veľké plechové miskovité faléry (*Čilinská 1961*, 334, obr. 33), resp. honosné pozlátené faléry zdobené hlavičkami levov (*Trugly 1993*, 223, tab. VII: 1, 2; VIII: 1, 2) či železné, pozlátenou meďou tauzované exempláre (*Garam 1987*, 87; *Kiss 1992–1995*, 111, 112, 120, tab. 4; 5).

[13] Vychádzal som len z údajov, ktoré som si mal možnosť overiť. Z tohto dôvodu som nevyhodnocoval tie faléry, ktorých veľkostné parametre vo mne vzbudzovali pochybnosť. Ide napríklad o faléru z lokality Pásztó, exempláre z pohrebiska v Tiszafürede, resp. o faléru 2 z hrobu A na pohrebisku v Radvani nad Dunajom-Žitave I.

avšak zriedkavejší spôsob ich fixovania. Mimoriadne umelecky hodnotný exemplár z hrobu A v Radvani nad Dunajom-Žitave I má na obvode dva otvory, v ktorých boli pôvodne údajne nity (*Budinský-Krička 1956*, 6, tab. VIII). Tie sa však nezachovali. Predmet bol upevnený na remeň pomocou obvodových nitov zrejme preto, že v strede faléry sa nachádza vtáčia hlavička. Podobne dva otvory možno postrehnúť na kresbe faléry z pohrebiska v Pásztó (*Hampel 1905c*, tab. 73: 4). Naproti tomu po obvode kruhovej okrasy z pohrebiska v Dunaszekcső sa zistili až štyri otvory. Absencia nitov v týchto obvodových otvoroch evokuje domnienku o použití upevňovacích prostriedkov z organických materiálov.

Prelamované kotúče

Vo viacerých hrobových celkoch sa vyskytli podobné až zhodné exempláre, ktoré však slúžili ako okrasy ženského kroja. Ide o bronzové, tzv. neskoroavarské prelamované kotúče. Ich výzdoba je väčšinou tvorená štvoricou zvieracích hlavičiek sformovaných do tvaru svastiky (obr. 6: 1, 2, 4–10). Menej časté sú exempláre s iným počtom hlavičiek (obr. 6: 3, 11, 12). Výnimočné postavenie medzi náleziskami s výskytom uvedených okrás majú pohrebiská v Tiszafürede (*Garam 1980*, 168; *1995*, 320, 324) a v Zamárdi (*Bárdos 1996*)[14]. Ich použitie sa zvyčajne interpretuje dvoma spôsobmi (*Garam 1980*, 173, 174):
– možno ich považovať za súčasť ženského opaska, slúžiacu na zavesenie rôznorodých propriet;
– predstavujú okrasu prednej časti akejsi taštičky vyhotovenej z kože, resp. z textilu.

Ich tvarové a typologické spektrum je veľmi široké. Poznáme predmety v tvare pravidelného kruhu, ale aj exempláre s uškom na zavesenie. Z hľadiska použitých výzdobných špecifík rozoznávame štyri základné skupiny okrás:
– kotúče s geometrickým ornamentom;
– kotúče s rastlinným ornamentom;
– kotúče so zoomorfným motívom;
– kotúče s antropomorfným motívom.

Z aspektu spracúvanej témy nás zaujímajú predovšetkým tie exempláre, ktoré sú zdobené motívom zvieracích hlavičiek. Na prvom z uvedených pohrebísk sa našli v dvanástich, výlučne ženských hroboch, a to vždy iba po jednom kuse daného typu. Ak sa vyskytli v hrobovom celku dve kotúčovité okrasy (napr. hroby 793, 1230 a 1234 – pozri *Garam 1995*, tab. 123: 5, 7; 163: 6, 7; 164: 3, 4) vždy išlo o rôzne typy. V drvivej väčšine ide o exempláre pravidelného kruhového tvaru, veľmi podobné faléram typu Žitavská Tôň. Iba okrasa z hrobu 1158 má v hornej časti nepatrný výčnelok s otvorom na zavesenie (obr. 6: 12). Naproti tomu na pohrebisku v Zamárdi sa sledované okrasy vyskytli v šiestich hroboch, pričom v dvoch prípadoch sú vybavené uškom na zavesenie, ktoré má štvorcový tvar s rozšírenou hornou stranou (obr. 6: 10, 11). Ďalší rozdiel spočíva v orientácii zvieracích hlavičiek. Všetky okrasy z pohrebiska v Tiszafürede majú bez výnimky hlavičky orientované v smere proti pohybu hodinových ručičiek. Dva zo šiestich kotúčov z pohrebiska v Zamárdi majú opačne orientované zvieracie hlavičky, t. j. v smere pohybu hodinových ručičiek. Obe nekropoly poskytli mnohé doklady pozície kotúčových okrás v hroboch. Na základe ich vyhodnotenia prezentovala *É. Garam* (*1980*, 173, 174) už spomínaný spôsob ich použitia. Z tohto pohľadu je výnimočná kotúčová okrasa z hrobu 61 na pohrebisku v Dunaszekcső. Jej poloha v hrobe je identická s prípadmi pozorovanými v ženských hroboch na pohrebiskách v Tiszafürede a Zamárdi. Rozdiel spočíva v tom, že jedinec pochovaný v tomto hrobe bol určený ako muž. Takéto určenie podporuje aj výskyt opaskových kovaní v uvedenom nálezovom celku.

Kotúčové okrasy nachádzané v ženských hroboch sa od falér typu Žitavská Tôň líšia v jednom podstatnom detaile. Otvory prelamovania sú na nich zvyčajne väčšie, v dôsledku čoho pôsobia hlavičky zvierat subtílnejším dojmom (pozri obr. 6: 2, 4, 8). V nejednom prípade boli na nich pozorované stopy opotrebovania, resp. poškodenia (pozri obr. 6: 5–9). Tie zrejme spôsobili remienky, prípadne povrázky, ktoré v nich boli upevnené.

Nálezové okolnosti a datovanie falér typu Žitavská Tôň

Z hľadiska nálezových okolností falér typu Žitavská Tôň v drvivej väčšine ide o hrobové nálezy. Výnimku predstavuje exemplár zo sídliskového objektu 199A na hradisku Valy pri Mikulčiciach (*Klanica 1995*, 406, 420, obr. 19; *Profantová 1992*, 634, tab. 15: 3). Vo výplni uvedeného objektu sa našlo viacero fragmentov keramiky a železná ostroha s háčikmi. Vo svojej periodizácii predveľkomoravských nále-

[14] V oboch prípadoch ide o pohrebiská, na ktorých sa predmetné okrasy vyskytli v mimoriadne veľkom počte (viac ako 100 exemplárov). Ich absolútne počty na pohrebisku v Zamárdi sa u jednotlivých autorov líšia. *E. Bárdos* (*1996*, 47) uvádza 118 kusov kotúčov (nájdených v 96 hroboch). Naproti tomu *P. Stadler* (*2008*, tabela 6) udáva počet 128 kusov. V súvislosti s kotúčmi zdobenými zoomorfným motívom je táto diskrepancia irelevantná.

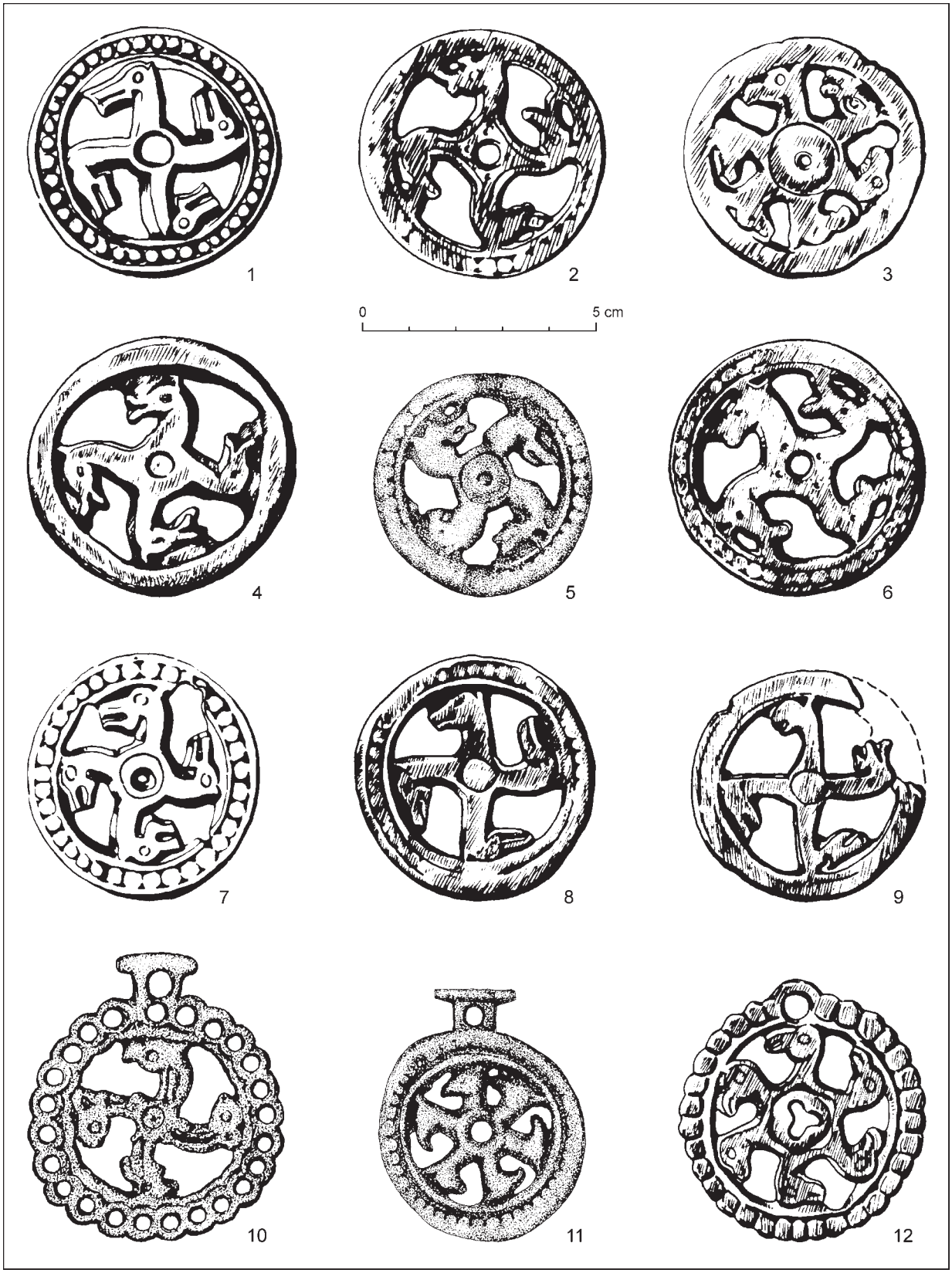

Obr. 6. Kotúčové okrasy ženského kroja, podobné faléram typu Žitavská Tôň, z lokalít Tiszafüred (1 – hrob 63; 2 – hrob 793; 3 – hrob 986; 4 – hrob 1205; 6 – hrob 1261; 7 – hrob 177; 8 – hrob 1230; 9 – hrob 1234; 12 – hrob 1158) a Zamárdi (5 – hrob 1163; 10 – hrob 1916; 11 – hrob 1389). 1–4, 6–9, 12 – podľa *Garam 1995*, tab. 63; 72; 123; 138; 155; 159; 163; 164; 168; 5, 10, 11 – podľa *Bárdos 1996*, tab. VI; VII; XIV.

zov z Mikulčíc zaradil Z. Klanica uvedený predmet do svojej piatej skupiny, ktorú by bolo možné na základe ním prezentovanej schémy (*Klanica 1995*, obr. 1) časovo stotožniť s treťou štvrtinou 8. stor. V prípade artefaktu z Mikulčíc však ide zrejme o tzv. ozdobný kotúč, prípadne o závesok, pretože na vrchnej strane má uško v tvare štvorca. Podobne ako na falérach z hrobu 218 v Nových Zámkoch I (*Čilinská 1966*, 46, tab. XLII: 19–21), aj tu tvorí výzdobu svastika v podobe štyroch hlavičiek grifov (v prípade falér z Nových Zámkov sú hlavičky orientované v smere proti pohybu hodinových ručičiek a po obvode sú zdobené, podobne ako okrasa z Mikulčíc, perlovcom). Naproti tomu menej precízne vyhotovený exemplár z Mikulčíc má hlavičky opačne orientované, teda v smere pohybu hodinových ručičiek, pričom vykazuje výrazné znaky opotrebovania. Neviem však posúdiť, či je z hľadiska chronologického dôležitá orientácia zvieracích hlavičiek.

Faléry typu Žitavská Tôň, resp. kotúčové okrasy ženského kroja, ktoré vykazujú podobné až zhodné znaky, sa pravdepodobne vyskytli aj na iných lokalitách. Nevylučujem, že existujú ďalšie dôležité nálezové celky umožňujúce presnejšie chronologické zaradenie jednotlivých variantov falér typu Žitavská Tôň. Vychádzal som iba z publikovaných exemplárov, preto môžem konštatovať, že predmety analyzovaného typu sa vyskytujú v komplexoch, ktoré reprezentujú celý úsek neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu.

Z hľadiska problematiky falér typu Žitavská Tôň sú dôležité nálezy z hrobu XLII pohrebiska v Radvani nad Dunajom-Žitave I. V tomto detskom hrobe, ktorý možno na základe analýzy postupu pochovávania datovať až do tretej fázy neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu (*Zábojník 1995*, obr. 13), sa našli dve plechové tepané bronzové okrasy kruhového tvaru s perlovcom po okraji, zdobené šesticou hlavičiek grifov[15] orientovaných proti smeru pohybu hodinových ručičiek. Vzhľadom na ich polohu v hrobe[16] predpokladal *V. Budinský-Krička* (*1956*, 55), že predstavujú okrasy odevu, tzv. agrafy. Keďže takéto okrasy sa vyskytujú v hroboch žien, možno ženské pohlavie predpokladať aj v prípade dieťaťa pochovaného v hrobe XLII. Exempláre z uvedeného hrobu majú priemer cca 43 mm. Veľkostne teda zodpovedajú faléram typu Žitavská Tôň. Agrafy kruhového tvaru, ktoré sú vyhotovené tepaním z plechu, majú zvyčajne menšie priemery. Preto nemožno vylúčiť, že predmety z hrobu XLII pohrebiska v Radvani nad Dunajom-Žitave I sú vlastne sekundárne použité faléry. V jazdeckom hrobe, ktorého inventár bol zachránený ešte v roku 1866 v katastri obce Lemešany, sa pôvodne nachádzala aj okrasa konského postroja, tá sa však nezachovala. Údajne bola vyhotovená z medeného plechu a zdobila ju štvorica zvieracích hlavičiek v kruhu obrúbenom perlovcom (*Budinský-Krička 1961*, 351).

Pukličky

Pri vyberaní hrobu 1/68 sa získali aj štyri tepané plechové pukličky v tvare rozety, ktoré s najväčšou pravdepodobnosťou zdobili remene konského postroja. Rovnaký typ pukličiek sa našiel aj v hroboch 1 a 3 (*Zábojník 1985*, tab. 3). Spolu s hrobom 1/68 sa nachádzajú v centrálnej časti pohrebiska, pričom ich možno na základe analýzy postupu pochovávania (*Zábojník 1995*, obr. 13) datovať do prvej (hrob 1) a druhej fázy (hroby 3 a 1/68) neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu. Dôležitým faktom je aj výskyt kombinácie zhodných typov nálezov (zubadlá s rovnými postrannicami, strmene so slučkovitým uškom a dovnútra vtiahnutým rovným stúpadlom, plechové tepané pukličky v tvare rozety) vo všetkých uvedených hroboch. V hrobe 1062 pohrebiska v Tiszafüredе (*Garam 1995*, tab. 187: 1062) sa vyskytla tiež veľmi podobná kombinácia typov. Jediná diferencia spočíva v tvare postranníc zubadla. Tie sú, na rozdiel od exemplárov zo spomínaných hrobov pohrebiska v Radvani nad Dunajom-Žitave I nevýrazne esovito prehnuté. Takýchto prípadov je však viac. Dokladom tohto tvrdenia je aj spomínaný hrob 86 na pohrebisku v Košiciach-Šebastovciach I. Ten obsahoval nielen pukličky a strmene uvedeného typu, ale aj faléry typu Žitavská Tôň (*Budinský-Krička/Točík 1991*, tab. XI: 86: 31–39, 42, 44, 45, 47).

Tepané pukličky v tvare rozety sa používali nielen na výzdobu remeňov konského postroja. Nie zriedka sú súčasťou kovaniami zdobených opaskov. Ich datovacia schopnosť je však obmedzená, keďže sa vyskytujú v širokom časovom priestore. Tvorili napríklad súčasť inventára hrobu 49 na pohrebisku v Štúrove I (*Točík 1968*, 22, tab. XXI: 6–8), ktorý možno datovať do mladšej fázy stredného stupňa obdobia avarského kaganátu. Obdobnými pukličkami bol však zdobený aj opasok muža pochovaného v hrobe 191 na pohrebisku v Székkutasi (*B. Nagy, b. r. v.*, 35, obr. 69). Garnitúra z tohto hrobu je z technologického hľadiska heterogénna, keďže pozostávala nielen z plechových súčastí, ale aj z liatych kovaní pomerne neskorého typu. Pravé táto

[15] Takýto počet možno predpokladať na základe ich rozloženia na zachovanejšej okrase, čo vyplýva aj z ich opisu (*Budinský-Krička 1956*, 38). Na inom mieste však autor uvádza 5 hlavičiek grifov zdobiacich uvedené predmety (*Budinský-Krička 1956*, 57).

[16] Našli sa medzi lebkou a ľavým ramenom pochovaného dieťaťa vo veku infans I (1–2 roky).

súprava opaskových kovaní je eklatantným príkladom časového posunu medzi dobou vyhotovenia kovaní a časom ich uloženia do hrobu.

Ostatné prílohy, ktoré tvorili inventár hrobu 1/68 na pohrebisku v Radvani nad Dunajom-Žitave I, neumožňujú jeho presné datovanie. Ide o predmety vyhotovené zo železa (hrot kopije, zubadlo, strmeň a pracka), resp. o keramickú nádobu.

Hrot kopije[17]

Predmet predstavuje hrot s pomerne krátkym listom a dlhšou masívnou tuľajkou. Tento typ má zvyčajne šošovkovitý prierez listu. Jeho presnejšiu chronologickú pozíciu nie je možné stanoviť, keďže sa vyskytuje v hrobových celkoch datovateľných do všetkých fáz neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu. Typologicky blízky hrot obsahoval aj inventár hrobu 33 z Radvane nad Dunajom-Žitavy I (*Čilinská 1963*, 96, tab. X: 35).

Strmeň

Exemplár z hrobu 1/68 patrí do skupiny strmeňov so slučkovitým uškom[18]. Tie sa vyskytujú počas dlhšieho obdobia. Strmene so slučkovitým uškom a rovným stúpadlom spevneným rebrom sú súčasťou nálezových celkov horizontu Ozora-Igar-Dunapentele, ktorý možno spoľahlivo datovať do stredného stupňa obdobia avarského kaganátu. Tak napríklad v hrobe 10 pohrebiska v Dunapentele sa našli dva exempláre tohto typu (*Garam 1994–1995*, 146, obr. 14; *Marosi/Fettich 1936*, 14, tab. V: 5). Inventár bohatého komplexu z lokality Ozora-Tótipuszta[19] tvoril aj strmeň s rovným vtiahnutým stúpadlom, ktorého uško bolo azda slučkovitého tvaru (*Garam 1993*, 100, tab. 84). Dovnútra vtiahnuté rovné, prípadne prehnuté stúpadlo sa vyskytuje často v kombinácii so slučkovitým uškom predovšetkým na pohrebisku v Košiciach-Šebastovciach I. Pre ich veľký počet[20] nemá význam vymenúvať všetky hroby, v ktorých sa našli. Je treba však dodať, že na tomto pohrebisku sa vyskytujú v takých celkoch, ktoré možno datovať do posledných troch fáz neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu

Zubadlo

Dvojdielne zubadlo s rovnými postrannicami nie je dobrým datovacím prostriedkom. Vyskytuje sa v mnohých jazdeckých hroboch už v druhej fáze stredného stupňa, ako aj v priebehu neskorého stupňa na celom teritóriu rozšírenia pohrebísk s tzv. avarskou hmotnou kultúrou. Platí preň to isté, čo pre strmene so slučkovitým uškom a rovným stúpadlom (porovnaj predchádzajúci odsek).

Pracka

Vzhľadom na jej veľkosť ide zrejme o pracku podbrušného remeňa. Takmer štvorcová železná pracka s rovným tŕňom predstavuje typ, ktorý sa vyskytuje počas celého obdobia avarského kaganátu, preto nemá žiadnu datovaciu hodnotu.

Nádoba

Obtáčaná keramika zdobená kombináciou vlnoviek a obežných línií vyhotovených pomocou hrebeňa je bežnou súčasťou hrobov datovaných na základe iných príloh do neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu. Na jej pomerne mladý charakter[21] by poukazovala výzdoba na vnútornej strane ústia, ako aj šikmo zrezaný okraj. Ide v podstate o masový produkt, preto nemá význam uvádzať konkrétne paralely.

ZÁVER

Napriek výrazným sekundárnym zásahom do hrobov poskytlo pohrebisko v Radvani nad Dunajom-Žitave I mimoriadne honosné pamiatky. Týka sa to jednak súprav opaskových kovaní, predovšetkým však okrás konského postroja. V mnohých hroboch sa našli bronzové predmety, ktoré boli pozlátené. Medzi luxusné predmety treba zaradiť aj železné faléry tauzované pozláteným medeným plechom. Bohatstvom druhového a tvarového spektra predmetov sa nekropola v Radvani nad Dunajom-Žitave I zaradila medzi významné lokality z obdobia avarského kaganátu, ktorých koncentrácia sa nachádza na severnom

[17] Vzhľadom na veľkosť hrotu možno uvažovať aj o oštepe, teda o diaľkovej zbrani určenej na vrhanie.

[18] Nem. *Schlaufenöse*. Slovenský preklad slučkovité uško je významovo nepresný. Slučka je uzavretý útvar, zatiaľ čo uško na strmeni nie je uzavreté. Keďže je však tento výraz už zaužívaný, nebudem ho meniť.

[19] Tento komplex mimoriadne bohatých pamiatok sa dáva do súvislosti s kniežacím prostredím. Nie je však jednoznačne isté, koľko hrobov bolo na uvedenej lokalite narušených. Našli sa totiž pamiatky, ktoré sú charakteristické pre hroby mužov aj žien (naposledy ku komplexu mimoriadne bohatých pamiatok z lokality Ozora-Tótipuszta pozri *Prohászka 2010*).

[20] Napočítal som až 19 hrobových celkov s týmto typom strmeňov.

[21] Treba však zdôrazniť, že nádoby tohto typu sa vyskytujú počas celého 8. stor.

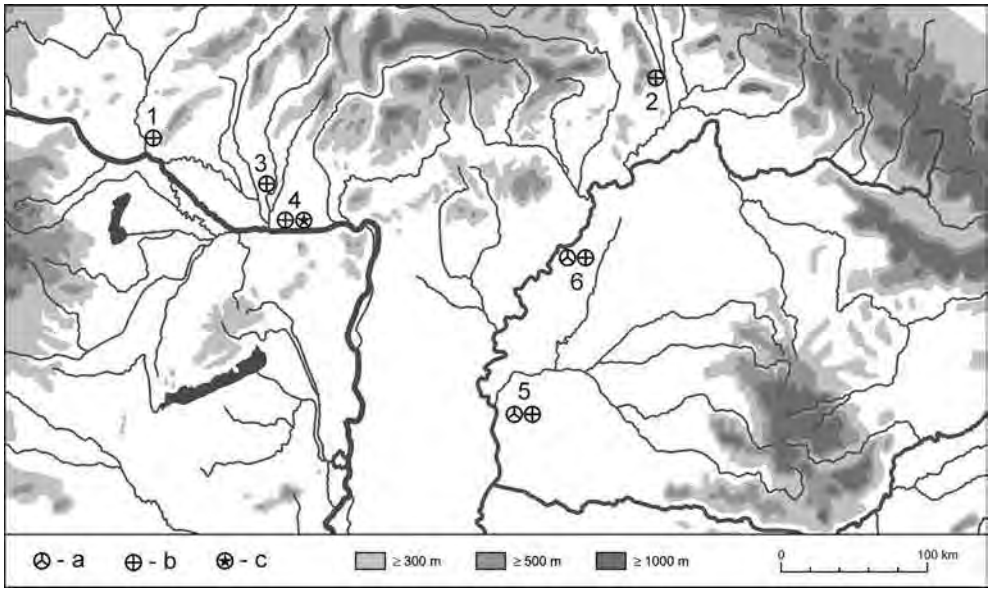

Obr. 7. Mapa lokalít s nálezmi falér typu Žitavská Tôň na území avarského kaganátu. 1 – Bratislava-Devínska Nová Ves I; 2 – Košice-Šebastovce I; 3 – Nové Zámky I; 4 – Radvaň nad Dunajom-Žitava I; 5 – Szentes-Nagyhegy; 6 – Tiszafüred-Majoroshalom. Legenda: a – faléry s trojicou hlavičiek zvierat; b – faléry so štvoricou hlavičiek (svastika); c – faléra s piatimi hlavičkami. Čísla lokalít na mape zodpovedajú číslovaniu v súpise. Na mape sú iba lokality, pri ktorých nemožno pochybovať, že predmety z nich pochádzajúce sú skutočne okrasami konského postroja, pretože sa našli v jazdeckých hroboch.

brehu Dunaja v blízkosti Komárna[22]. Priestor sútoku Dunaja s Váhom mal z vojensko-strategického hľadiska mimoriadny význam. Na uvedenom teritóriu sídlili komunity, ktoré plnili významné vojenské funkcie, pričom na základe bohatých hrobových príloh možno predpokladať aj ich nadradené sociálne postavenie. Niektorí bádatelia dokonca spájajú uvedené teritórium s jedným zo sídiel významného hodnostára avarského kaganátu – tuduna (*Bóna 1987*, 334). Aj keď s uvedeným názorom nemusíme súhlasiť, je nepopierateľné, že v období neskorého stupňa sa výrazne prejavuje akási federalizácia avarského kaganátu v dôsledku decentralizácie moci a zmien vo vnútornej štruktúre spoločnosti. Na úkor absolútnej moci kagana, ktorú poznáme predovšetkým zo staršieho stupňa obdobia, sa do popredia dostávajú miestni vysoko postavení hodnostári. Zrejme prejavom existencie jedného z takýchto centier sú tiež mimoriadne bohaté pohrebiská v oblasti Komárna. Pri vyberaní obsahu hrobu 1/68 na pohrebisku v Radvani nad Dunajom-Žitave I sa nenašli také pamiatky, ktoré by umožnili jeho presnejšie časové fixovanie. To nie je možné ani na základe analýzy liatych bronzových falér typu Žitavská Tôň či tepaných bronzových pukličiek. Vychádzajúc však z analýzy postupu pochovávania na uvedenom pohrebisku (*Zábojník 1985*) možno predmetný hrobový celok datovať do druhej fázy neskorého stupňa obdobia avarského kaganátu.

Súpis lokalít s nálezmi bronzových falér typu Žitavská Tôň

1. Bratislava-Devínska Nová Ves I, hrob 147, 6 kusov – b (*Eisner 1952*, 48, tab. 21: 1, 3, 7, 9, 10, 12).
2. Košice-Šebastovce I, hrob 86, 2 kusy – b (*Budinský-Krička/Točík 1991*, 24, tab. XI: 45, 47); hrob 292, 2 kusy – b (*Budinský-Krička/Točík 1991*, 60, tab. XLI: 34).
3. Nové Zámky I, hrob 218, 3 kusy – b (*Čilinská 1966*, 46, tab. XLII: 19–21).
4. Radvaň nad Dunajom-Žitava I, hrob A, 2 kusy – b, c (*Budinský-Krička 1956*, 6, tab. VIII; IX: 5, 8); hrob 1/68, 3 kusy – b (obr. 3: 1–3).
5. Szentes-Nagyhegy, neurčený jazdecký hrob, väčší počet kusov – a, b (*Kürti/Lőrinczy 1991*, 24, obr. XIV).
6. Tiszafüred-Majoroshalom, hrob 1062, 1 kus – a (*Garam 1995*, 125, tab. 187: 1062: 2); hrob 1263, 2 kusy – b (*Garam 1995*, 153, tab. 189: 1263: 2, 3).

Poznámka: Lokality sú zoradené abecedne. Čísla lokalít v súpise zodpovedajú číslovaniu na mape (obr. 7). Vysvetlivky: a – faléry s trojicou hlavičiek zvierat; b – faléry so štvoricou hlavičiek zvierat (svastika); c – faléra s piatimi zvieracími hlavičkami.

[22] Sem patria predovšetkým pohrebiská skúmané na území dnešného Komárna (hlavne Komárno IV, VIII a IX).

LITERATÚRA

ADAM 2002 – J. Szentpéteri (Hrsg.): Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa. Varia Arch. Hungarica 13/1, 2. Budapest 2002.

B. Nagy, b. r. v. – K. B. Nagy: A székkutas-kápolnadűlői avar temető. Móra Ferenc Múz. Évk. Monogr. Arch. I. Szeged, b. r. v.

Bárdos 1996 – E. Bárdos: Az avarkori öntött bronz korongok viseleti szokásához a zamárdi avar temető alapján I. Somogyi Múz. Közl. 12, 1996, 47–106.

Bóna 1987 – I. Bóna: Népvándorlás kor és a korai középkor története Magyarországon. In: Gy. Székely/A. Bartha (Szerk.): Magyarország története. Előzmények és magyar történet 1242-ig. Budapest 1987, 265–373.

Bóna 1988 – I. Bóna: Die Geschichte der Awaren im Lichte der archäologischen Quellen. In: Popoli delle steppe. Unni, Avari, Ungari. Settimane di studio del Centro Italiano di studi sull'alto medioevo XXXV. Tomo secondo. Spoleto 1988, 427–481.

Budinský-Krička 1956 – V. Budinský-Krička: Pohrebisko z neskorej doby avarskej v Žitavskej Tôni na Slovensku. Slov. Arch. 4, 1956, 5–131.

Budinský-Krička 1961 – V. Budinský-Krička: Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku. Slov. Arch. 9, 1961, 347–390.

Budinský-Krička/Točík 1991 – V. Budinský-Krička/A. Točík: Šebastovce. Gräberfeld aus der Zeit des awarischen Reiches. Katalog. Nitra 1991.

Cs. Sós 1966–1967 – Á. Cs. Sós: A dunaszekcsői avar kori temető. Folia Arch. 18, 1966–1967, 91–122.

Čilinská 1961 – Z. Čilinská: Nové nálezy falér zo slovansko-avarských pohrebísk na Slovensku. Slov. Arch. 9, 1961, 325–345.

Čilinská 1963 – Z. Čilinská: Slovansko-avarské pohrebisko v Žitavskej Tôni. Slov. Arch. 11, 1963, 87–120.

Čilinská 1966 – Z. Čilinská: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Nové Zámky. Arch. Slovaca Monogr. Fontes 7. Bratislava 1966.

Eisner 1952 – J. Eisner: Devínska Nová Ves. Slovanské pohřebiště. Bratislava 1952.

Fettich 1923–1926 – N. Fettich: Sárkányábrazolások a magyarországi népvándorláskori emlékanykban. Arch. Ért. 40, 1923–1926, 157–172, 317–326.

Fettich 1928 – N. Fettich: Öntöt phalerák a lovasnomádok magyarországi régeszeti hagyatékában. Arch. Ért. 42, 1928, 114–127.

Garam 1980 – É. Garam: Spätawarenzeitliche durchbrochene Bronzescheiben. Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae 32, 1980, 161–180.

Garam 1987 – É. Garam: Pferdegräber des awarenzeitlichen Gräberfeldes in Tiszafüred. Angaben der spätawarenzeitlichen Pferdebestattungen. Alba Regia 23, 1987, 65–125.

Garam 1993 – É. Garam: Katalog der awarenzeitlichen Goldgegenstände und der Fundstücke aus den Fürstengräbern im Ungarischen Nationalmuseum. Catalogi Mus. Nat. Hungarici. Ser. Arch. I. Budapest 1993.

Garam 1994–1995 – É. Garam: A dunapentelei avar kori sírok katalógusa. Arch. Ért. 121–122, 1994–1995, 131–154.

Garam 1995 – É. Garam: Das awarenzeitliche Gräberfeld von Tiszafüred. Cemeteries of the Avar Period (567–829) in Hungary 3. Budapest 1995.

H. Tóth/Horváth 1992 – E. H. Tóth/A. Horváth: Kunbábony. Das Grab eines Awarenkhagans. Kecskemét 1992.

Hampel 1894 – J. Hampel: A régibb középkor emlékei Magyarhonban. Budapest 1894.

Hampel 1905a – J. Hampel: Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. I. Braunschweig 1905.

Hampel 1905b – J. Hampel: Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. II. Braunschweig 1905.

Hampel 1905c – J. Hampel: Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. III. Braunschweig 1905.

Kiss 1984–1985 – G. Kiss: A Szombathely-Kőszegi úti avar lovássír (A későavarkori négy-, és ötkaréjos lószerszámveretek). Móra Ferenc Múz. Évk. 1984–1985/2, 431–462.

Kiss 1992–1995 – G. Kiss: A lukácsházi avar temető 8. számú lovassírja. A késő avar tausírozott vas falerák. Savaria 22/3 – Pars archaeologica, 1992–1995, 107–143.

Klanica 1995 – Z. Klanica: Zur Periodisierung vorgroßmährischer Funde aus Mikulčice. In: F. Daim/L. Poláček (Hrsg.): Studien zum Burgwall von Mikulčice 1. Spisy Arch. Ústavu AV ČR Brno 2. Brno 1995, 379–469.

Kürti/Lőrinczy 1991 – B. Kürti/G. Lőrinczy: „... avarnak mondták magukat..." „... they called themselves Avars...". Szeged 1991.

Lipp 1884 – V. Lipp: A keszhelyi sírmezők. Budapest 1884.

Marosi/Fettich 1936 – A. Marosi/N. Fettich: Dunapentelei avar sírleletek. Trouvailles avares de Dunapentele. Arch. Hungarica 18. Budapest 1936.

Profantová 1992 – N. Profantová: Awarische Funde aus den Gebieten nördlich der awarischen Siedlungsgrenzen. In: F. Daim (Hrsg.): Awarenforschungen 2. Arch. Austriaca. Monogr. 2. Stud. Arch. Awaren 4. Wien 1992, 605–778.

Prohászka 2010 – P. Prohászka: Die awarischen Oberschichtgräber von Ozora-Tótipuszta (Kom. Tolna, H). In: F. Daim/J. Drausche (Hrsg.): Byzanz – das Römerreich im Mittelalter. Teil 3. Peripherie und Nachbarschaft. Mainz 2010, 189–275.

Stadler 2008 – P. Stadler: Ethnische Verhältnisse im Karpatenbecken und Beziehungen zum Westen zur Zeit des Awarischen Khaganats im 6. und 7. Jahrhundert. In: J. Bemman/M. Schmauder (Hrsg.): Kulturwandel in Mitteleuropa. Langobarden-Awaren-Slawen. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte 11. Bonn 2008, 657–678.

Stloukal/Hanáková 1966 – M. Stloukal/H. Hanáková: Anthropologie der Slawen aus dem Gräberfeld in Nové Zámky. Slov. Arch. 14, 1966, 167–204.

Szentpéteri 1993 – J. Szentpéteri: Egy késő avar kori lovas tiszti jelvény – a „csótár". In: Az Alföld a 9. században. Szeged 1993, 49–77.
Točík 1968 – A. Točík: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Štúrovo. Arch. Slovaca – Catalogi 2. Bratislava 1968.
Trugly 1993 – A. Trugly: Gräberfeld aus der Zeit des Awarischen Reiches bei der Schiffswerft in Komárno II (1987–1989). Slov. Arch. 41, 1993, 191–307.
Zábojník 1985 – J. Zábojník: Zur horizontalen Stratigraphie des Gräberfeldes in Radvaň nad Dunajom-Žitavská Tôň. Slov. Arch. 33, 1985, 329–346.
Zábojník 1991 – J. Zábojník: Seriation von Gürtelbeschlaggarnituren aus dem Gebiet der Slowakei und Österreichs (Beitrag zur Chronologie der Zeit des Awarischen Kaganats). In: K problematike osídlenia stredodunajskej oblasti vo včasnom stredoveku. Nitra 1991, 219–321.
Zábojník 1995 – J. Zábojník: Soziale Problematik des nördlichen und nordwestlichen Randgebietes des Awarischen Kaganats. Slov. Arch. 43, 1995, 205–344.
Zábojník 2009 – J. Zábojník: Slovensko a avarský kaganát. Stud. Arch. et Mediev. 9. Bratislava 2009.

Rukopis prijatý 9. 5. 2011

Recenzenti PhDr. Milan Hanuliak, DrSc.
PhDr. Peter Šalkovský, DrSc.

Abstract translated by PhDr. Ľudmila Vaňková
Zusammenfassung übersetzt von Mgr. Michal Dvorecký, PhD.

Doc. PhDr. Jozef Zábojník, CSc.
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK–949 21 Nitra
jozef.zabojnik@savba.sk

Grab 1/68 auf dem Gräberfeld aus der Zeit des Awarischen Khaganats in Radvaň nad Dunajom, Teil Žitava I

Zur Problematik von Phaleren vom Typ Žitavská Tôň

J o z e f Z á b o j n í k

ZUSAMMENFASSUNG

Im Jahr 1968 wurde von Emil Rejholec, einem technischen Mitarbeiter des Archäologischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, die Begehung eines Schotterbruchs im Kataster der Gemeinde Radvaň nad Dunajom, Teil Žitava, durchgeführt (im weiteren Radvaň nad Dunajom-Žitava I). An diesem Ort wurde in zwei Etappen ein Teil eines Gräberfeldes aus der Zeit des Awarischen Khaganats untersucht. Im Jahr 1937 wurden von V. Budinský- Krička 49 Gräber aus der gegebenen Zeit festgestellt. Von den 49 Gräbern wurden 48 untersucht. Im Jahr 1960 wurde auf dem Gräberfeld unter der Leitung von Z. Čilinská die zweite Grabungsetappe durchgeführt, während der weitere 33 Gräber untersucht wurden. Bei der Grabung konnte nur der südliche Rand des Gräberfeldes erfasst werden. Von der nördlichen Seite ist die Fläche von einer Straße umgeben, hinter der sich heutzutage ein Friedhof befindet. Auf dem westlichen Rand befand sich ein Schotterbruch. Es kann angenommen werden, dass ein Teil der Gräber beim Schotterabbau zerstört wurde. Es konnte nicht einmal der östliche Rand des Gräberfeldes bestimmt werden. Der Anordnung und Konzentration von Gräbern nach kann konstatiert werden, dass sich in der Flur Dunára düllő ein mittelgroßes Gräberfeld befand. Während der Begehung wurde ein teilweise durch den Schotterabbau gestörtes Grab festgestellt. Der Inhalt seiner Grabgrube wurde von der Seite herausgenommen. Der Autor bezeichnete das Grab mit der Nummer 1/68. Seine Lage ist mit metrischen Angaben im Fundbericht fixiert (Abb. 1).

Grab 1/68

Das Grab wurde teilweise beim Schotterabbau gestört, deshalb konnten weder Form noch Ausmaße der Grabgrube festgestellt werden. Das Grab war ca. 120 cm tief.

Im Grab, das sekundär gestört wurde, war ein Reiter mit seinem Pferd bestattet. Von den Skeletten blieben nur Fragmente erhalten. Es konnte nicht einmal die Graborientierung bestimmt werden. Die Graborientierung war ungefähr in Richtung O–W, bzw. OSO–WNW. Im Grab wurden folgende Gegenstände gefunden: drei gegossene Bronzephaleren (Abb. 2; 3: 1–3), vier aus Bronzeblech gefertigte Zierbuckel (Abb. 3: 6–9), kleines viereckiges Blechstück (Abb. 3: 10), eiserne Gegnstende – Lanzespitze, Trense, Steigbügel, Schnalle (Abb. 3: 4, 5, 11, 12) und ein Gefäß (Abb. 3: 13).

Phaleren

Aus dem Gebiet des Awarischen Khaganats sind mehrere Grabverbände bekannt, in denen auch gegossene Bronzephaleren mit zoomorphem Motiv bestehend aus Köpfen von Greifen bzw. aus Köpfen von anderen Tieren zu finden waren. Sie wurden in den Reitergräbern 86 und 292 (Abb. 4: 5; 5: 4) auf dem Gräberfeld in Košice-Šebastovce I gefunden. Sie können auf Grund der Garnituren der Gürtelbeschläge in das 8. Jh. datiert werden. Aus der Sicht des Ausstattungsreichtums ist das Grab 218 auf dem Gräberfeld in Nové Zámky I wichtig. Außer einer Gürtelgarnitur enthielt es auch drei Phaleren vom untersuchten Typ (Abb. 4: 2). Es wurden sogar sechs solche Phaleren im Reitergrab 147 auf dem Gräberfeld in Bratislava-Devínska Nová Ves I gefunden (Abb. 5: 1). Weitere Exemplare stammen aus den Gräbern 1062 und 1263 auf dem Gräberfeld in Tiszafüred (Abb. 4: 1, 3). Zwei gegossene Phaleren vom untersuchten Typ kamen auf dem Gräberfeld in Radvaň nad Dunajom-Žitava I auch in dem mit dem Buchstaben A bezeichneten Grab vor. In dem nicht näher bestimmten Reitergrab auf dem Gräberfeld in Szentes-Nagyhegy wurden mehrere Phaleren mit einer Dreiergruppe von stilisierten Tierköpfen, in Form einer Swastika, die Tierköpfe mit geöffnetem Schnabel bilden, gefunden (Abb. 5: 5, 6).

Exemplare, die dem untersuchten Typ von Phaleren sehr ähnlich sind und die der Autor Typ Žitavská Tôň zu benennen vorschlägt, kamen auch unter anderen Fundumständen vor. In der Regel geht es um vereinzelte Funde, bzw. um Funde, die nicht aus Reitergräbern stammen. Hierher gehören die Gegenstände aus den Fundstellen: Balatonfűzfő, Keszthely, Szentes-Berekhát (Abb. 5: 2) und aus Tiszafüred Museum, bzw. 3 oder 4 Scheiben, die im Ungarischen Nationalmuseum (Magyar Nemzeti Múzeum) in Budapest deponiert sind (Abb. 4: 4, 6; 5: 3). Aus der Sicht der Fundumstände ist das Exemplar aus dem Grab 61 auf dem Gräberfeld in Dunaszekcső von besonderer Bedeutung. Das Exemplar wurde in einem Grab gefunden, das kein Reitergrab war. Auf dem Gräberfeld in Pásztó wurden 12 Gräber festgestellt, davon handelte es sich nur in einem Fall um ein Reitergrab. Aus welchem von diesen Gräbern die Zierscheibe vom untersuchten Typ stammt, ist nicht bekannt.

Die kartographische Auswertung des Vorkommens von Phaleren vom Typ Žitavská Tôň stellt die Abb. 7 dar. Das Vorkommen von mehreren Pferdegeschirrbestandteilen (sog. Kopfbuschhülsen, halbkugelige Blechphaleren, eiserne tauschierte Phaleren u. Ä.) bindet sich an ein bestimmtes Gebiet. Dieses Phänomen lässt sich als:
– eine chronologische Angelegenheit wahrnehmen;
– oder als Ergebnis der Arbeit von spezialisierten Handwerkern, bzw. Werkstätten auf einem bestimmten Gebiet.

Die konstatierten geographischen Besonderheiten sind durch das Vorkommen von Reitergräbern bedingt. Aus dieser Sicht ist eine ziemlich niedrige Anzahl von solchen Gräberfeldern im Gebiet zwischen der Donau und der Theiß überraschend. Eine besondere Anhäufung von Gräberfeldern mit einer hohen Anzahl von Reitergräbern befindet sich besonders auf dem Gebiet der Südwestslowakei.

Durchbrochene Scheiben
(Abb. 6)

In mehreren Grabverbänden kamen ähnliche und sogar gleiche Exemplare vor, die jedoch als Schmuck von Frauentrachten dienten. Eine besondere Stellung zwischen den Fundstellen haben die Gräberfelder in Tiszafüred und Zamárdi. Auf dem ersten von den angeführten Gräberfeldern wurden sie in zwölf Frauengräbern gefunden, auf dem zweiten Gräberfeld wurden sie in sechs Gräbern entdeckt, wobei einige Scheiben eine Öse zum Aufhängen haben. Die in den Frauengräbern zu findenden Zierscheiben unterscheiden sich von den Phaleren vom Typ Žitavská Tôň in einem wichtigen Detail. Die Öffnungen an den Durchbrüchen sind auf ihnen in der Regel größer, wodurch die Tierköpfe subtiler wirken. In mehreren Fällen wurden auf ihnen Abnützungsspuren bzw. Spuren von Beschädigung festgestellt. Diese Spuren sind wahrscheinlich Folgen von Riemen bzw. Seilen, die auf ihnen befestigt waren.

Die Mehrheit der Phaleren vom Typ Žitavská Tôň wie auch der Scheiben in der Funktion von weiblichem Trachtenschmuck stammt aus den Gräbern, die in den Verlauf der ganzen Spätawarenzeit datiert werden können.

Aus dieser Sicht sind die Funde aus dem Kindergrab XLII auf dem Gräberfeld in Radvaň nad Dunajom Žitava I wichtig. Hier wurden zwei getriebene Blechzierscheiben mit Perlschnur am Rand, verziert mit sechs Greifköpfen, gefunden. Sie werden für Gewandschmuck gehalten. Im Reitergrab aus dem Kataster von Lemešany befand sich ursprünglich auch die Zierscheibe einer Pferdeschirrung. Sie wurde ursprünglich aus kupfernem Blech hergestellt und mit vier Tierköpfen verziert.

Die anderen Funde aus dem Grab 1/68 auf dem Gräberfeld in Radvaň nad Dunajom-Žitava I ermöglichen nicht seine genauere Datierung. Dies gilt nicht nur für die Bronzegegenstände (getriebene Buckel), sondern auch für die aus Eisen hergestellten Gegenstände (Steigbügel, Trense, Schnalle, Lanze) und auch für das Keramikgefäß.

Trotz starken sekundären Eingriffen in die Gräber lieferte das Gräberfeld in Radvaň nad Dunajom-Žitava I besonders prunkvolle Denkmäler. Es betrifft die Gürtel-

beschläge, aber besonders die Zierscheiben der Pferdeschirrung. In vielen Gräbern wurden Bronzegegenstände gefunden, die vergoldet waren. Den Luxusgegenständen müssen auch Eisenphaleren zugeordnet werden, die mit vergoldetem kupfernen Blech tauschiert sind. Durch den Reichtum des Typen- und Formspektrums von Gegenständen gehört dieses Gräberfeld zu den bedeutenden Fundstellen aus der Zeit des Awarischen Khaganats, deren Konzentration am nördlichen Ufer der Donau in der Nähe von Komárno zu finden ist. Der Raum am Zusammenfluss der Donau und Váh war aus militärisch-strategischer Sicht von besonderer Bedeutung. Auf dem angeführten Gebiet siedelten Gemeinschaften, die bedeutende militärische Funktionen erfüllten, wobei auf Grund von reichen Grabbeigaben auch ihre übergeordnete Sozialstellung angenommen werden kann. Manchmal wird das angeführte Gebiet mit einer der Siedlungen des bedeutenden Würdenträgers des Awarischen Khaganats verbunden – mit Tudun. Auch wenn wir mit der angeführten Meinung nicht einverstanden sein müssen, ist unumstritten, dass sich in der Spätstufe irgendeine Föderalisierung des Awarischen Khaganats zeigt. Dies sind Folgen der Machtdezentralisierung und der Änderungen in der Innenstruktur der Gesellschaft. Statt der absoluten Macht des Khagan, die besonders aus der älteren Stufe des Awarischen Khaganats bekannt ist, treten die lokalen hoch gestellten Würdenträger in den Vordergrund. Besonders reiche Gräberfelder im Gebiet von Komárno sind wahrscheinlich als Ausdruck der Existenz eines solchen Zentrums zu verstehen. Bei der Analyse des Inhalts vom Grab 1/68 auf dem Gräberfeld in Radvaň nad Dunajom-Žitava I, wurden keine solchen Denkmäler gefunden, die seine nähere Datierung genauer fixiert hätten. Die Datierung lässt sich nicht einmal auf Grund der Analyse von gegossenen Bronzephaleren vom Typ Žitavská Tôň oder von getriebenen Bronzebuckeln bestimmen. Ausgehend von der Analyse des Bestattungsablaufs auf dem angeführten Gräberfeld lässt sich der jeweilige Grabverband in die zweite Phase der Spätstufe der Zeit des Awarischen Khaganats datieren.

Abb. 1. Radvaň nad Dunajom-Žitava I. Situationsskizze der Lage des Grabs 1/68 auf dem Gräberfeld (bearbeitet auf Grund der Angaben aus dem Fundbericht No. 4791/69 des Archäologischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaften).

Abb. 2. Radvaň nad Dunajom-Žitava I. Eine von drei Phaleren vom Typ Žitavská Tôň aus dem Grab 1/68.

Abb. 3. Radvaň nad Dunajom-Žitava I. Inventar des Grabs 1/68. Maßstab: a – 1–5, 11–13; b – 6–10.

Abb. 4. Phaleren vom Typ Žitavská Tôň aus dem Gebiet des Awarischen Khaganats. 1, 3 – Tiszafüred (1 – Grab 1062; 3 – Grab 1263); 2 – Nové Zámky I, Grab 218; 4, 6 – unbekannte Fundstelle aus Ungarn; 5 – Košice-Šebastovce I, Grab 86 (1–3, 5 – Funde aus den Reitergräbern). 1, 3 – nach *Garam 1995*, Taf. 187, 189; 2 – nach *Čilinská 1966*, Taf. XLII; 4, 6 – nach *Hampel 1894*, Taf. LXI; 5 – nach *Budinský -Krička/Točík 1991*, Taf. XI; XLI – Zeichnung stammt aus der Hinterlassenschaft nach A. Točík (4 – ohne Maßstab).

Abb. 5. Phaleren vom Typ Žitavská Tôň aus dem Gebiet des Awarischen Khaganats. 1 – Bratislava-Devínska Nová Ves I, Grab 147; 2 – Szentes-Berekhát; 3 – unbekannte Fundstelle aus Ungarn; 4 – Košice-Šebastovce I, Grab 292); 5, 6 – Szentes-Nagyhegy (1, 4–6 – Funde aus den Reitergräbern). 1 – nach *Eisner 1952*, Abb. 21 – neu gezeichnet; 2 – nach *Fettich 1928*, Abb. 46: 3; 3 – nach *Hampel 1894*, Taf. LXI; 4 – nach *Budinský-Krička/Točík 1991*, Taf. XI; XLI – Zeichnung stammt aus der Hinterlassenschaft nach A. Točík; 5, 6 – nach *Kürti/Lőrinczy 1991*, Abb. XIV.

Abb. 6. Zierscheiben der Frauentracht, ähnlich den Phaleren vom Typ Žitavská Tôň, aus den Fundstellen Tiszafüred (1 – Grab 63; 2 – Grab 793; 3 – Grab 986; 4 – Grab 1205; 6 – Grab 1261; 7 – Grab 177; 8 – Grab 1230; 9 – Grab 1234; 12 – Grab 1158) und Zamárdi (5 – Grab 1163; 10 – Grab 1916; 11 – Grab 1389). 1–4, 6–9, 12 – nach *Garam 1995*, Taf. 63; 72; 123; 138; 155; 159; 163; 164; 168; 5, 10, 11 – nach *Bárdos 1996*, Taf. VI; VII; XIV.

Abb. 7. Karte von Fundstellen mit Funden von Phaleren vom Typ Žitavská Tôň auf dem Gebiet des Awarischen Khaganats. 1 – Bratislava-Devínska Nová Ves I; 2 – Košice-Šebastovce I; 3 – Nové Zámky I; 4 – Radvaň nad Dunajom-Žitava I; 5 – Szentes-Nagyhegy; 6 – Tiszafüred-Majoroshalom. Legende: a – Phaleren mit drei Tierköpfen; b – Phaleren mit vier Köpfen (Swastika); c – Phaleren mit fünf Köpfen. Die Nummern der Fundstellen auf der Karte entsprechen der Nummerierung in der Fundliste. Auf der Karte sind nur die Fundstellen, bei denen nicht bezweifelt wird, dass die aus ihnen stammenden Gegenstände tatsächlich Zierscheiben von Pferdeschirrungen sind, weil sie in Reitergräbern gefunden wurden, eingezeichnet.

SLOVENSKÁ ARCHEOLÓGIA LIX–2, 2011, 337–367

MINCE Z PRIKOSTOLNÉHO CINTORÍNA V DUCOVOM *

JÁN HUNKA

Coins from the Churchyard Cemetery in Ducové. In the years 1968–1972 and 1975 A. Ruttkay excavated the medieval and modern-era cemetery of the nobiliary court in Ducové. During the research, 450 pieces of coins from the years 253 to 1859 were found. They are documenting the importance of the settlement in Ducové and its political and economic development. Some of coins in the collection founded at the site are very rare, e. g. a Bohemian silver denarius of Boleslaus II, the duke of Bohemia, from the end of 10th century; three Moravian denarii of bishop Bruno, minted at Olomouc in the 2nd half of 13th century; ten Bavarian broad denarii from the beginning of the 11th century; another Bavarian, Salzburgian and others pfennigs from the 15th century; Austrian pfennigs from the end of 12th century to 15th century. They were property of foreign guests from Austria? Hungarian coins from the beginning of 11th century to the years 1859–1860 are more usual. At Ducové a bigger collection of Arpádian coins from Slovakia dated to the reigning period of the rulers Stephanus I to Andreas II were found as well. They are proving the development of economic relations at the region of the central Váh river basin as well as the trade and other contacts of inhabitants living at this part of Slovakia with wide surroundings. At the same time the coins from Ducové are evidence of an unusual non-christian funeral custom of giving coins to graves. From the total number of 2000 graves, almost 450 contained also coins. This is the biggest collection of coins from graves in Slovakia and one of the utmost in central Europe, too. The Hungarian coins from Ducové give us a possibility to analyse similar groups of coins, e. g. from the time of Andreas I, Ladislaus I, Kolomanus, or Stephanus II, and to observe the legal order – exchange of several types of coins, once or twice to year. Difference between the value of older and younger coins compensated state duty. This order was applied from the 1060s to the 1st third of 14th century. Only few coins from the 14th and 15th centuries have been found at the site, as the local community was not very big. At the 2nd half of 15th century the region was occupied by enemies – the Hussite Brethren, who built a small fortress here. This was the reason the site was completely abandoned soon. Coins of modern era from Ducové documented the social position of local inhabitants. Only coins of low value – silver and copper denarii, poltura, and copper kreutzers were given to the graves. From this time, only a copper Salzburgian kreutzer from the year 1805 is unusual. The burial place was used to 1860. Younger coins were not found.

Key words: Slovakia, churchyard, the Middle Ages, Modern Era, 10th–19th centuries, coins.

Na Slovensku sa zistil iba jediný prikostolný cintorín, kde sa počas archeologického výskumu našlo viac ako 450 kusov stredovekých a novoveký mincí. Je to Ducové, skúmané A. Ruttkayom v rokoch 1968–1972 a 1975. Súbor mincí, aký tam bol objavený, nemá na Slovensku obdobu. Iba čiastočnú paralelu možno sledovať na numizmatickom materiáli získanom počas archeologického výskumu prikostolného cintorína v Nedanovciach-Krásne (*Krupica 1978*). Vedúci výskumu O. Krupica však dosiaľ publikoval z tohto náleziska iba stredoveké mince (156 ks) a hoci sa tu našli aj mince zo 16.–17. stor., uvádza z nich iba sedem kusov (*Krupica 1978*, 199), takže celkový počet mincí získaných na uvedenom pohrebisku nie je známy.

Nálezy mincí z Ducového boli publikované už viackrát, nikdy však kompletne. Preto je veľmi dôležité, že tento mimoriadny fond mincí je možné teraz sprístupniť v úplnosti. Prehľad všetkých mincí z ducovského pohrebiska spolu s nálezovými situáciami je v tabele 1 a v ilustračnej prílohe.

Doteraz boli mince z Ducového zverejňované len čiastkovo, a to v podobe stručných informácií o prírastkoch ich nálezov (*Kolníková 1976*, 141–144; *1980*, 156; *1981*, 138, 139), prípadne v podobe krátkych regestov (*Nálezy mincí III*, č. 78, 153, 169, 276). Najstaršia minca, teda jedna z najdôležitejších, bola prezentovaná v štúdii o význame nálezov českých mincí z 10. stor. na Slovensku (*Ruttkay 2000*). Niektoré stredoveké mince boli uvedené napríklad v rámci opisu určitých dôležitých nálezových situácií (*Ruttkay 1996*) a tiež pri prezentácii materiálu z bratríckeho tábora (*Ruttkay 1990*, 89–101). Novoveká časť súboru mincí z Ducového bola obsiahnutá v samostatných statiach odborného numizmatického periodika (*Hunka 1992*, 115–120; *Ruttkay 1992*, 91–114).

Mince z Ducového sa vyhodnocovali priebežne, podľa rokov ich nájdenia. Hoci sa pri ich prvotnom opise využívala vtedy najmodernejšia numizmatická literatúra, viaceré katalógové práce boli už v danom čase zastarané. Boli to však dlho jediné katalógy, podľa ktorých sa vtedy dali mince pozná-

* Táto štúdia vznikla s podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy APVV-0269-07.

vať a určovať (napr. *Réthy 1898* – uhorské mince; *Luschin 1913* – rakúske mince). Novšie katalógové práce vyšli oveľa neskôr (*Huszár 1979* – uhorské mince; *Koch 1983*; *1994* – rakúske mince). Aj napriek skromnému počtu monografického spracovania platidiel bolo však už vtedy možné určiť skoro všetky mince, hoci niektoré boli narušené koróziou. Niekoľko mincí sa ale nepodarilo presne zaradiť podnes, hlavne kvôli ich zachovanosti (získali sa z nich totiž iba malé zlomky). Asi päť mincí bolo zatriedených len približne, nakoľko námety na nich zobrazené sa nenašli v žiadnom dostupnom katalógu. Minimálne tri z nich boli novými výskumami určené ako neznáme platidlá. Vďaka analýzam *J. Sejbala* (*1998*, 45, 46) však dnes už vieme, že sú to platidlá olomouckého biskupstva z druhej polovice 13. stor. Zhodou okolností sa v Európe našli iba štyri takéto mince, pričom až tri sú z Ducového.

Všeobecný význam mincí z tejto lokality je nutné vidieť predovšetkým v tom, že:
– datovali archeologické nálezové situácie,
– umožnili bližšie poznať proces vývoja zvyku obolu mŕtvych,
– výrazne rozšírili poznatky o výskyte určitých typov uhorských a zahraničných mincí na Slovensku,
– čiastočne poukázali na historický vývoj tejto časti Považia,
– poskytli informácie o tom, aké platidlá boli počas 10.–19. stor. v okolí Piešťan najviac používané,
– viacero mincí poukazuje na rozsiahle spoločenské kontakty miestnych obyvateľov s ľuďmi žijúcimi v zahraničí.

Najstaršou mincou z lokality je antoninianus rímskeho cisára Galliena (253–268), objavený ako náhodný nález v roku 1971 (tab. I: 2; *Nálezy mincí III*, č. 78). Nálezy podobných mincí sú na Slovensku bežné (*Nálezy mincí III*, 122; *IV*, 271). Dokladajú úroveň vzájomných rímsko-barbarských kontaktov počas druhej polovice 3. stor. aj na západnom Slovensku. Nálezy rímskych mincí na strednom Považí, teda aj v regióne Piešťan, zhodnotila *E. Kolníková* (*1995*, 158–169). Zistila početné zastúpenie rôznych druhov strieborných a strieborno-medených mincí z obdobia od záveru 1. stor. až do konca 4. stor. a vyslovila presvedčenie, že mince z 24 nálezísk potvrdzujú predpoklad o obchodných kontaktoch rímskych kupcov s touto oblasťou a zároveň naznačujú významné postavenie spomenutého regiónu v danom období. Z Ducového autorka uviedla iba dve rímske mince – mincu Trajána z rokov 98–117 (tab. I: 1) a už spomenutú mincu cisára Galliena.

STREDOVEKÉ MINCE

Z celkového počtu 454 mincí nájdených v Ducovom je až 302 z obdobia 10.–15. stor. Mince nachádzané v hroboch rozdelil *A. Ruttkay* (*2007*, 14) po vyhodnotení ostatných hrobových príloh do šiestich chronologických skupín. V prvej sú razby spred roku 1095, v druhej z rokov 1095–1150, do tretej boli zaradené mince z rokov 1150–1204, do štvrtej z rokov 1235–1300, piata zoskupuje mince z rokov 1301–1350 a v šiestej sú mince z rokov 1350–1490.

Mince spred roku 1095

Medzi najstaršie mince patrí široký denár českého kniežaťa Boleslava II., ktorý predstavuje mincu anglosaského, čiže ethelredského typu. Vyrazený bol v pražskej mincovni počas pôsobenia mincmajstra Omeriza v rokoch 967–999 (tab. I: 3). Skoro totožný denár zobrazuje vo svojom diele *F. Cach* (*1970* – averz č. 128, reverz č. 127). Je to jeden z troch denárov Boleslava II. a Boleslava III., ktoré pochádzajú zo západného Slovenska. Ďalšie sú z nálezísk Košúty, Milanovce a Dolný Peter (*Dušek 1964*, 198, 213; *Hunka 2008b*, 69; *Chropovský 1955*, 267; *Ratkoš 1965*, 148; *Ruttkay 2000*, 239–246; *Turnwald 1966*, 97–99). Ich význam je vzhľadom na ich malý počet zatiaľ nie príliš jasný. Môžu dokladať prítomnosť českých obchodníkov alebo vojakov(?) na území, kde sa dané mince objavili, napríklad počas predpokladaného zabratia severných častí západného Slovenska českými vojskami v 10. stor. (*Steinhübel 2011*, 109, 110). Môžu tiež poukazovať na to, že ich priniesol niektorý z obyvateľov z okolia Piešťan a Komárna, ktorý sa istý čas zdržiaval v zahraničí, napríklad na Morave, prípadne až v Čechách. Z historických prameňov sú známe viaceré zmienky o prítomnosti Maďarov/Uhrov na trhoch v Prahe (*Třeštík 2000*, 59). Boli dodávateľmi rôznych druhov tovaru, okrem iného aj otrokov. O stykoch českých kupcov s bulharskými, ruskými a uhorskými partnermi je známy údaj z roku 969 z Preslavice na dolnom Dunaji (*Avenarius 1992*, 105). V Libici nad Cidlinou sa našla orezaním upravená byzantská zlatá minca Jána I. Zimiscesa (969–976). Podľa *J. Militkého* (*2006*, 127, 129) „*Lze tedy předpokládat, že i libický exemplář není ozdobou a že i v tomto případě jde o skutečný nález mince patrně s peněžní funkcí, který se na české území dostal zřejmě z oblasti Karpatské kotliny. Nález tedy nelze vnímat jako doklad přímých kontaktů s byzantskou říší, ale spíše jako hmotné svědectví o kontaktech s formujícím se uherským státem*“. Nie je vylúčené, že na našom území boli české denáre z 10. stor. predovšetkým

považované za značne hodnotné strieborné predmety. Tomu by mohol zodpovedať aj v Ducovom nájdený český denár s dvomi dierkami, ktorý bol pravdepodobne využitý ako prívesok.

Jedinečnosť numizmatických pamiatok z Ducového spočíva okrem iného aj v skutočnosti, že sa tu objavili platidlá skoro všetkých uhorských panovníkov vládnucich počas prvých 250 rokov existencie Uhorského kráľovstva. Je to najväčší súbor mincí Arpádovcov zo Slovenska. Tvorí základ pramennej bázy k poznaniu obehu uvedených mincí na našom území. Druhou najstaršou mincou z cintorína v Ducovom je poldenár Štefana I., vyrobený v ostrihomskej mincovni približne v rokoch 1025–1038 (tab. I: 4). Štúdium mincí tohto kráľa prinieslo poznanie, že jeho prvé platidlá, vyrábané ako denáre, sa v obehu uplatnili len v malej miere. Na území historického Uhorska sú ich nálezy minimálne (*Hunka 2005*, 1–10). V oveľa väčšej miere sa využívali ako štátne peniaze až Štefanove poldenáre, podobné exemplára z Ducového. Podľa niektorých autorov obiehali nielen na kráľovskom dvore a v najvýznamnejších trhových centrách, ale aj medzi menej bohatými obyvateľmi štátu (*Györffy 1988*, 190, 191). Tento názor by mohli podporovať aj ich nálezy zo Slovenska. Dosť početné nálezy Štefanových poldenárov sú známe z okolia Bratislavy a Nitry (*Bazovský/Elschek 1998*, 94; *Fusek 1998*, 75, 82, 113; *Hanuliak 1989a*, 178, 179, 181, 182, 184; *1989b*, 204, 205, 209; *Panis 2004*, 205; *Rejholcová 1995*, 112, 117). Niekoľko desiatok kusov takýchto mincí bolo súčasťou pokladu z Chvalovej v Gemeri (*Hunka 2007a*, 19–22). V okolí Piešťan sa ich však zistilo málo. Iba dva exempláre poldenárov sa získali počas výskumov cintorínov v Borovciach (*Staššíková-Štukovská 1994*, 208) a Ducovom. Uvedené nálezy môžu poukazovať na fakt, že južné oblasti západného Slovenska už boli viac politicky a hospodársky začlenené do Uhorského kráľovstva ako stredné a severné oblasti tohto regiónu.

Ďalšie dve mince boli určené ako poldenáre Ondreja I., vyrábané v rokoch 1046–1060 (tab. I: 5, 6). Takéto mince sú z územia západného Slovenska bežné (*Nálezy mincí III*, 157; *IV*, 276). Aj v okolí Piešťan sa našli vo viacerých exemplároch. V Borovciach sa ich napríklad získalo osem kusov (*Staššíková-Štukovská 1994*, 208), v Ducovom dva. Pre dané mince je typické, že majú rôzne metrologické parametre. Niektoré sú väčšie a ťažšie, iné menšie a ľahšie. Súvisí to s nariadením Ondreja I. o povinnej výmene kráľovských mincí (*renovatio monetae*), ktorá sa uplatňovala niekedy raz do roka, niekedy každý polrok. Obyvatelia používajúci štátne peniaze boli nútení, aby staré emisie mincí prostredníctvom lokálnych trhov vymieňali za nové, ktoré však boli už ľahšie a akostne upravené. Rozdiel medzi množstvom striebra v starých a nových mincíach, tvoriaci niekedy až 20 % kovu, bol poskytnutý do kráľovskej pokladnice. Ním sa vykrývali všetky prostriedky nutné na zabezpečenie chodu štátu (*Hóman 1916*, 198, 221). Výmena mincí sa uskutočňovala od polovice 11. stor. do začiatku 14. stor. Neskôr ju za vlády Karola Róberta (1307–1342) nahradila štátna daň. Mnohé mince Ondreja I. tak dodnes dokladajú rozdielnosť vtedajších štátnych peňazí. Tiež obe mince z Ducového nie sú jednotné. Prvá má priemer 16,5 mm a hmotnosť 0,5 g, druhá má priemer iba 13 mm a hmotnosť 0,18 g. Dobre naznačujú, akým spôsobom sa v praxi prejavilo spomenuté zákonné nariadenie. Ondrejove mince z Ducového sú najsevernejšie nájdenými exemplármi na západnom Slovensku. Teda je možné, že čiastočne ukazujú úroveň hospodárskeho dosahu vtedajších kráľov Uhorska v tejto oblasti. Hoci boli regióny Piešťanska a Trenčianska formálne pripojené už od čias Štefana I. k Uhorskému kráľovstvu, kráľovské peniaze tu snáď neprenikali až natoľko, ako to bolo v centrálnych častiach Uhorska. Z rokov 1063–1074 pochádza z Ducového jediný poldenár kráľa Šalamúna (tab. I: 7). Patrí medzi bežné razby tohto panovníka, nachádzané na Slovensku. Najbližšie k Ducovému sa objavili v oblasti Topoľčian a Nitry (*Gohl 1908*, 102–109; *Hanuliak 1989a*, 179, 181, 182; *1989b*, 206, 209; *Hunka/Chorvátová 1998*; *Jeszenszky 1914*, 52–66; *Rejholcová 1995*, 112, 113, 115, 117).

Z pohrebiska v Ducovom je výrazný aj súbor platidiel z konca 11. a prelomu 11. a 12. stor. Denárov a poldenárov Ladislava I., vyrobených v rokoch 1077–1095, sa na tejto lokalite objavilo 24 kusov (tab. I: 8–20; II: 1–10). Nálezy z hrobov naznačujú, že s veľkou pravdepodobnosťou sa v jednom čase používalo viacero typov mincí Ladislava I. Zistili sa typy označované *L. Huszárom* (*1979*) ako H 21 (1 ks), H 22 (3 ks), H 24 (3 ks), H 25 (2 ks), H 26 (3 ks), H 27 (6 ks) a H 28 (8 ks). Vzhľadom na uplatňovanie zákona *renovatio monetae* sa počas jedného roka uskutočnila viacnásobná výmena mincí. Určite sa však nepodarilo zozbierať všetky staré peniaze, takže z každého typu zostalo ešte niekoľko v obehu.

Mince z rokov 1095–1150

Z Ducového pochádza až 35 kusov denárov kráľa Kolomana z rokov 1095 až 1116 (tab. II: 12–22; III: 1–15). Tieto nálezy dokladajú jednak postupné prenikanie arpádovských mincí do severnejších oblastí západného Slovenska, jednak oveľa väčšie využívanie štátnych peňazí v prostredí bežných

obyvateľov tohto regiónu. Za vlády kráľa Kolomana prevládala podobná situácia ako za Ladislava I. Obyvatelia Ducového používali počas jeho vlády viaceré typy jeho mincí, čo dokladajú ich nálezy. V celkovom počte 35 mincí sú obsiahnuté typy H 31 (3 ks), H 32 (3 ks), H 33 (8 ks), H 34 (1 ks), H 35 (1 ks), H 37 (4 ks), H 38 (8 ks), H 39 (1 ks), H 40 (2 ks), H 41 (3 ks), H 31–H 43 (1 ks – neurčiteľný typ kvôli zlej zachovanosti mince). Vyššie počty mincí jedného typu by mohli naznačovať, že boli vyrábané dlhodobejšie ako iné typy, alebo len boli vtedajšími obyvateľmi obľúbenejšie, napríklad kvôli ich vzhľadu či kvalite. Neboli totiž na nich len jednoduché kríže, ale kráľovský portrét a tzv. jeruzalemský kríž zložený zo štyroch gréckych krížov (za Ladislava I.). Navyše sa vyznačovali aj lepšou akosťou – niektoré mince obsahovali skoro 70 % striebra, iné mali oveľa menší obsah drahého kovu. V minulosti sa už viacerí historici pokúsili presnejšie datovať jednotlivé typy Ladislavových a Kolomanových mincí, napríklad *B. Hóman* (*1916*, 230), dospeli však k rôznym výsledkom. Preto sa väčšinou tieto platidlá datujú iba rokmi vlády oboch panovníkov.

Od čias Štefana II. (1116–1131) nastal viditeľný úpadok štátnej meny, preto sa jeho mince a tiež peniaze jeho nasledovníkov využívali oveľa menej ako mince z konca 11. stor. Platidlá Štefana II. boli síce vyrábané v hodnote denára, ale boli to veľmi malé a ľahké mince z nekvalitného kovu. Svojimi parametrami mali cenu štvrtiny denárov z čias Štefana I., prípadne sa mohli porovnávať s poldenármi z čias Ladislava I. Nemožno sa preto čudovať, že vtedajší ľudia ich odmietali využívať. V obchodovaní ich nahrádzali prostriedkami naturálnej výmeny, prípadne platili nerazeným drahým kovom (tyčové a práškové striebro). Aj v slovenských nálezoch sa zistil badateľný pokles mincí z týchto čias. Ten sa prejavil tiež na minciach z pohrebiska v Ducovom. Na lokalite sa našlo len 13 mincí Štefana II. (tab. III: 16–27), ktoré patria typom H 44 (4 ks), H 45 (7 ks) a H 47 (2 ks). Ešte v menšom počte sa tu objavili mince Bela II. z rokov 1131–1141 (tab. III: 28–30; IV: 1–4), celkom 8 exemplárov patriacich typom H 49 (2 ks) a H 50 (6 ks). Aj takýmto spôsobom sa v rámci hospodárstva prejavila nedôvera obyvateľov tohto územia k štátnym peniazom. Mince z Ducového majú rozdielne parametre a často sú poškodené. Vyhotovené boli totiž z tenkého plechu, takže nevydržali obiehať dlhšiu dobu. Ako prvé sa väčšinou na minci poškodili okraje, no niekedy sa minca aj rozpadla na niekoľko väčších častí, ktoré mohli obiehať ako samostatné platidlá, lebo každý kúsok predstavoval aspoň niekoľko desatín z jedného gramu striebra.

Z Ducového pochádza aj jedinečný súbor uhorských anonymných denárov (tab. IV: 6–30; V: 1–15). Anonymné denáre vznikli počas mincovej reformy kráľa Kolomana na prelome 11. a 12. stor., ktorou výrazne upravil vtedajšie štátne peniaze – nechal raziť nové denáre. Oproti pôvodným denárom zo záveru 11. stor., ktoré mali priemer 12–13 mm a hmotnosť cca 0,5–0,7 g, mali nové denáre, vyrábané od začiatku 12. stor., priemer iba 10 mm a hmotnosť okolo 0,2–0,3 g. Aj ich akosť bola prispôsobená novým pomerom. Klesla asi o 10–15 %. Na malé denáre už nebolo možné umiestniť väčší motív, preto sa na ne dávali iba rôzne kombinácie jednoduchého kríža, bodiek či „guličiek". Na týchto minciach nie je ani meno kráľa, ktorý ich nechal vyraziť. V odbornej literatúre sú preto označované ako anonymné denáre. Anonymných denárov staršej skupiny, dnes datovanej do konca 11. a začiatku 12. stor., sa v Ducovom získalo až 29 kusov. Konkrétne išlo o typy H 76 (1 ks), H 80 (1 ks), H 82 (1 ks), H 84 (3 ks), H 88 (1 ks), H 91 (3 ks), H 92 (1 ks), H 94 (2 ks), H 96 (4 ks), H 98 (2 ks), H 99–H 100 (7 ks), H 102 (2 ks). Podobné mince sa našli aj v Krásne (*Kolníková 1967*, 202–204), takže okrem iného môžu poukazovať aj na značnú podobnosť vývoja pochovávania na oboch cintorínoch a tiež pri uplatňovaní zvyku obolu mŕtvych. V rámci výskumu cintorína v Ducovom sa získali aj početné nálezy anonymných denárov mladšej skupiny, dnes datovanej do prvej polovice 12. stor. Vznikali v období plnom politických zápasov rôznych uchádzačov o uhorský trón. Popri legálnych kráľoch sa objavovali aj protikráli presadzovaní byzantským cisárom Manuelom I. Komnenom (1143–1180), ktorý chcel takto vplývať na politické pomery v Uhorsku. Zlá politická situácia podnecovala nepriaznivú hospodársku situáciu. Z daného obdobia sa v Ducovom našlo až 22 takýchto mincí, teda anonymných denárov mladšej skupiny, ktorá obsahovala typy H 111 (1 ks), H 139 (3 ks), H 140 (1 ks), H 145 (1 ks), H 149 (1 ks), H 150 (3 ks), H 152 (2 ks), H 156 (2 ks), H 161 (2 ks), H 171 (1 ks), H 181 (2 ks), H 189 (1 ks), H 103–H 190 (2 ks – neurčiteľné typy kvôli zlej zachovanosti mincí). Tieto platidlá boli o niečo lepšie ako anonymné denáre staršej skupiny. Zlepšil sa najmä ich vzhľad. Skvalitnila sa umelecká stránka výzdoby a rozšírila sa plocha, na ktorej bolo možné prezentovať mincové námety. Ale aj tak bolo ich využitie v rámci obchodu problematické. Boli tenké a často sa lámali. Ich akosť bola rozdielna, obsahovali cca 40–50 % striebra. Koncom 12. stor. ich počas menovej reformy Bela III. (1172–1196) vymenili nové typy oveľa kvalitnejších peňazí. Mince z Ducového dobre dokladajú zložitosť hos-

podárskych pomerov na západnom Slovensku na prelome 11. a 12. stor.

Na lokalite sa objavila aj jedna mimoriadne vzácna minca. Je to moravský denár kniežaťa Svätopluka, vyrobený v rokoch 1095–1107 v mincovni v Olomouci (tab. II: 11). V katalógu *F. Cacha* (*1972*) je uvedený pod č. 426. Podobný denár, tiež z olomouckej mincovne, sa našiel pri výskume pohrebiska na hrade Devín (*Hunka 2008b*, 70). Podľa súčasných poznatkov ide o jeden z najstarších moravských denárov z 11. a 12. stor. z nášho územia. Zatiaľ sa u nás zistili iba štyri denáre z uvedeného obdobia. Najstarší je olomoucký denár Otta I. Sličného (1061–1087), ktorý je náhodným nálezom z lokality Bratislava-Koliba. Nasledujú dva denáre Svätopluka – jeden z Devína a jeden z Ducového. Najmladší je denár olomouckého údelného kniežaťa Otta II. Čierneho (1107–1110, 1113–1125), ktorý bol nájdený v Bohatej. Asi nie je náhodné, že na naše územie sa dostávali mince z Olomoucka, teda z oblasti nachádzajúcej sa relatívne blízko k územiu západného Slovenska. Minca z Ducového asi poukazuje na pretrvávanie určitých, dnes málo známych vzájomných politických a spoločenských kontaktov obyvateľov Považia a Moravy aj po vzniku českého a uhorského štátu.

Mince z rokov 1150–1204

Nepriaznivé tendencie vo vývoji uhorského mincovníctva pokračovali aj po polovici 12. stor. Platidlá Gejzu II. (1141–1162) a Ladislava II. (1162–1163) boli tiež malé a nekvalitné. Boli teda značne problematické z hľadiska ich využitia ako obeživa, vo funkcii štátnych peňazí či v rámci obchodu. Najčastejšie sa na nich stereotypne objavuje schematický portrét panovníka alebo motívy jednoduchého kríža. Na druhej strane malo byť meno Ladislava I. ako jedného z hlavných svätcov vtedajšieho Uhorska, ale to je často skomolené. Mince Gejzu II. sa v Ducovom nenašli, zato výnimočný je nález denára Ladislava II. (tab. IV: 5). Kvôli nízkej kvalite sa takýchto denárov zachovalo do dnešných čias iba veľmi málo. V čase ich obehu to boli mince veľmi nízkej hodnoty, tak sa po určitej dobe použili na výrobu nových mincí. Preto sú dnes ich nálezy mimoriadne vzácne. Zo Slovenska pochádzajú denáre Ladislava II. z troch lokalít – po jednom exemplári sa našli v Ducovom a v Nitre-Dražovciach a tri sú z Nedanoviec-Krásna (*Krupica 1978*, 229, 254; zvyšné nie sú publikované).

Tak ako na iných lokalitách na Slovensku, aj v Ducovom tvorili najpočetnejšiu časť fondu stredovekých mincí platidlá zo záveru 12. stor. Hlavne to boli mince z čias vlády jedného z najvýznamnejších uhorských panovníkov – Bela III. Zachovali sa tu nielen jeho strieborné mince v hodnote denárov a brakteátov, ale tiež jeho mince medené (tab. V: 16–24). Za vlády Bela III. sa uskutočnila menová reforma (okolo roku 1190?), ktorou tento panovník výrazne zvýšil obsah striebra v každej minci. Jeho platidlá sa tak stali bežnou súčasťou života vtedajších obyvateľov štátu. Pre domácich obyvateľov sa vyrábali viaceré typy denárov a pre zahraničných kolonistov jednostranne razené mince, zvané brakteáty. Na území Uhorska však v danom čase obiehali aj cudzie mince, hlavne rôzne druhy fenigov z Rakúska a Štajerska. Uvedené platidlá sa našli aj na cintoríne v Ducovom. Výnimočným denárom Bela III. je typ H 60, kde sú ako jeho vydavatelia uvedení panovníci Belo a Štefan. Hlavným námetom na minci sú štyri kotvové kríže (tab. V: 16, 17). U nás sa takýto denár našiel iba v Ducovom. Aj vo zvyšných častiach bývalého Uhorska sú nálezy podobných mincí veľmi vzácne, zaznamenané sú iba štyri kusy (*Saltzer 1996*, 15). Dva kusy iných denárov Bela III., typu H 69, nesú námet vtedajšieho štátneho znaku – dvojkríža v štíte. Na druhej strane je asi kráľovský trón (tab. V: 18, 19). Podľa viacerých autorov (*Novák 1972*, 21, v pozn. 13 cituje ďalšiu literatúru; *Vrteľ 1999*, 38) sa mali tieto denáre vyrábať okolo roku 1190. Za Bela III. boli vo vysokých nákladoch vyrábané aj dva typy medených mincí. Boli to prvé uhorské peniaze vyrábané z čistej medi (*Ujszászi 2010*). Podnes nie je známe, z akých dôvodov sa namiesto strieborných denárov a brakteátov razili aj medené platidlá neznámej hodnoty. Taktiež nie je známa doba ich výroby. Na prvom type, tzv. byzantskom, je zobrazená dvojica sediacich panovníkov s menami Belo a Štefan, na zadnej strane je Madona, hlavná patrónka Uhorska. Na druhom type, tzv. arabskom, sú nezrozumiteľné kópie arabských nápisov. Prvý typ má svoj vzor v nemeckých strieborných brakteátoch Fridricha Barbarossu (po r. 1122–1190), druhý kopíroval zlaté dináre almoravidských Maurov v Španielsku. Na území celého bývalého Uhorska sú tieto mince veľmi početné. Nachádzajú sa v miestach starých zaniknutých osád, dedín, pri výskumoch kráľovských miest, kláštorov, hradov. Na Slovensku je situácia podobná. Dnes je z nášho územia evidovaných minimálne 50 lokalít s ich nálezmi, včítane Ducového (*Nálezy mincí III*, 176 – ako razby Štefana IV.; *Nálezy mincí IV*, 268). Celkom ide asi o 60 kusov nálezov mincí (*Hunka 1998*, tab. 34b). Známe sú dokonca aj poklady takýchto platidiel z Bratislavy-Vrakune, z Trhovišťa pri Michalovciach a zo Štúrova. Spolu obsahovali asi 400 mincí

(*Hunka 1986a*, 245–247; *1986b*, 248, 249; zvyšné nie sú publikované). Podľa dnešných vedomostí boli medené mince Bela III. vyrábané v rokoch 1190 až 1240, teda aj za vlády Bela IV. Predpokladá sa, že ich obeh skončil počas vpádu mongolsko-tatárskych vojsk do Uhorska v roku 1241. Pre obdobie vpádu je typický súbor mincí z jaskyne Leontína, kde sa spolu vyskytli tieto druhy mincí: najmladší typ medenej mince Bela III., byzantského typu, a jeho brakteát s jazdcom na koni, držiacim v ruke sokola, ako aj strieborný friesachský fenig z rokov 1202–1256 (*Soják 2008*, 153). V Ducovom sa našla iba jediná medená minca s dvoma panovníkmi (tab. V: 24). Určite aj tá poukazuje na väčší spoločenský význam tejto lokality.

Predpokladá sa, že počas reformy Bela III. sa začali raziť aj uhorské brakteáty. Stalo sa tak asi okolo roku 1190. Panovník chcel vyrábať mince podobné výzorom aj kvalitou na nemecké či iné zahraničné platidlá, aby sa mohli uhorské brakteáty uplatniť na trhoch v okolitých štátoch. Na brakteátoch boli domáce námety – panovník sediaci na tróne, panovník na koni, držiaci v jednej ruke sokola, portrét kráľa. Na jednom je symbol Svätej Trojice. Aj nálezy brakteátov sú na Slovensku dosť rozšírené, dokonca je známy aj poklad z Rišňoviec, obsahujúci skoro 2500 kusov týchto mincí (*Hunka 1996b*, 85–120). V Ducovom sa našlo viacero brakteátov (tab. V: 20–23). Jeden je brakteát typu H 192 s hlavou kráľa (je to jeden z dvoch exemplárov takejto mince zo Slovenska). Iný je typu H 195 so sokolníkom, ďalší typu H 200 so symbolom Svätej Trojice. Posledný brakteát, typu H 201, je výnimočný, lebo je jediný zo Slovenska. Nesie námet dvoch veží, medzi ktorými je brána a nad ňou kríž. Na bráne je hviezda. Takáto razba je ojedinelá aj v rámci celého územia bývalého Uhorska, našlo sa iba 19 kusov takýchto mincí (*Saltzer 1996*, 15).

Z obdobia záveru 12. stor. pochádzajú aj iné výnimočné platidlá. Predovšetkým je to 11 kusov širokých bavorských denárov Henricha Leva, vyrazených v rokoch 1156–1180 (tab. VI: 13–16). V Ducovom sa našiel najväčší súbor týchto mincí. Podobné sú iba z cintorína v Nedanovciach-Krásne, kde boli minimálne tri kusy podobných mincí (*Kolníková 1967*, 192, 194, 205, obr. 3: 9, 10, 12). Denáre z Ducového sú rozlámané, často neúplné. Nie je vylúčené, že k ich poškodeniu došlo počas pohrebných obradov, keď sa do hrobov kládli mince ako obolus mŕtvych. Uvedené denáre sú na Slovensku výnimočné, preto je otázna ich historická interpretácia. Je viac ako pravdepodobné, že môžu poukazovať na pôvod ich majiteľa, Nemca, ktorý prišiel v rámci niektorej kolonizačnej vlny do regiónu Piešťan (alebo v prípade Krásna do okolia Topoľčian), kde potom naďalej pôsobil. Nie je vylúčená ani jeho účasť na krížovej výprave, napríklad na tretej výprave organizovanej Belom III. Podobnou razbou je iný široký denár, štajerský fenig Otakara III. s motívom Sirény a Samsona držiaceho dva levy (tab. V: 26). Vyrazený bol okolo roku 1158. Ten by mohol poukazovať, že jeho majiteľom bol niektorý kolonista z oblasti Rakúska.

Ďalšími prekvapujúcimi nálezmi, ktoré sa našli počas výskumu v Ducovom, boli mince malého priemeru – štajerské fenigy Otakara IV., vyrazené v mincovni Fischau v rokoch 1164–1192 (tab. V: 27–29; VI: 1–12). Je na nich kruh vytvorený z piatich k sebe priklonených ľalií, na druhej strane je jazdec na koni. Predtým boli ich nálezy známe iba z Krásna (*Kolníková 1967*, 205, 206). V Ducovom sa ich našlo až 15 kusov, a to rôzneho priemeru a stavu zachovanosti. V čase výskumu lokality to boli jedny z prvých takýchto mincí zo Slovenska. Až približne o 20 rokov neskôr sa našli ďalšie, hlavne v Bratislave (*Nálezy mincí IV*, č. 220). Je jednoznačné, že tieto platidlá priniesli cudzinci z rôznych častí Rakúska. Ich výskyt v Bratislave odráža dlhodobé obchodné styky s Viedňou a jej okolím. Prečo sa však dostali až do Ducového a Krásna, je dosiaľ záhadou. Jedným z vysvetlení môže byť, že ich sem priniesol niektorý kolonista z Rakúska, alebo ich niekto získal v oblasti Bratislavy a následne ich ako veľmi kvalitné peniaze priniesol až do Ducového. Podobné vysvetlenie je nutné hľadať aj pre výskyt troch rakúskych fenigov Leopolda V. (1177–1194) na tejto lokalite. Na rozdiel od už spomenutých štajerských fenigov z mincovne Fischau, je na nich obraz orlice a jazdca na koni, s mečom v ruke (tab. V: 27–29). Pre ich majiteľov určite predstavovali vítaný zdroj striebra.

Z 80 typov uhorských denárov a poldenárov Ondreja II., ktoré dnes poznáme, sa pri výskume cintorína v Ducovom objavilo až 18 typov (tab. VI: 17–21; VII: 1–20). Konkrétne sú to typy H 206 (2 ks), H 212 (1 ks), H 215 (2 ks), H 216 (1 ks); H 217 (1 ks), H 218 (1 ks), H 221 (1 ks), H 222 (1 ks), H 228 (2 ks), H 231 (1 ks), H 239 (2 ks), H 240 (1 ks), H 241 (1 ks), H 246 (1 ks), H 263 (1 ks), H 273 (2 ks), H 275 (1 ks), H 276 (1 ks). Je to najväčší počet mincí tohto panovníka z jednej lokality. Je jednoznačné, že vtedajší obyvatelia ich využívali dlhodobo. Dnes ich vieme aj napriek rôznym ikonografickým a metrologickým analýzam datovať iba do doby vlády Ondreja II., teda do obdobia medzi rokmi 1205 až 1235. Presnejšie sa dajú zaradiť asi iba mince typu H 275 a H 276. Niekoľko nových nálezov takýchto mincí sa získalo z jaskýň Moldavská a Leontína (bližšie

Soják 2008, 149–156; *Soják/Terray 2007*, 30–36) spolu s archeologickým materiálom (črepy, veci osobnej potreby). Išlo o cenné predmety ukryté počas tatársko-mongolského vpádu v roku 1241. To značí, že by to mali byť jedny z najmladších mincí Ondreja II.

V Ducovom sa objavila aj početná kolekcia zahraničných mincí zo začiatku 13. stor. Mnohé z nich sú výnimočné. Takými sú tri uhorské napodobeniny friesachských fenigov, ktoré boli vyrazené v neznámej mincovni (tab. VIII: 5–8). Nesú obraz vládcu s vlajkou a architektúry. Originálne friesachské fenigy boli vyrábané v Korutánsku, Kraňsku a dnešnom Chorvátsku. Boli to významné stredoeurópske peniaze, lebo mali priemer cca 15 mm, hmotnosť okolo 0,7–0,8 g a čistotu striebra minimálne 60 %. Takže dokázali nahradiť 3 až 4 kusy vtedajších uhorských denárov. Za Ondreja II. sa vyrábali ich napodobeniny, tie však mali asi polovičné parametre, tak ich nechceli obchodníci používať. Ale zdá sa, že nejaké sa uplatnili aj v obežive západného Slovenska.

Mince z rokov 1235–1300

Daný časový úsek predstavuje záver arpádovského mincovníctva. V uvedenom období sa vyvíjalo rôzne. Počas vlády Ondreja II., do roku 1235, pretrvávali snahy udržať menové pomery vytvorené za Bela III. Ale už za vlády jeho nástupcov nastávali výrazné zmeny. Kvôli vpádu mongolsko-tatárskych vojsk v roku 1241 do Uhorska a zvyšujúcej sa šľachtickej anarchii proti panovníkovi sa destabilizovala nielen politická situácia, ale aj hospodárska. Prejavila sa produkciou nekvalitných denárov a poldenárov, ktoré neboli schopné sa výraznejšie uplatniť v obchodných vzťahoch. Hoci Belo IV. a Ondrej III. (spolu vládli v rokoch 1235–1301) nechali vyraziť asi 200 rôznych typov mincí, vtedajší obyvatelia kráľovstva ich používali len v malej miere. Bohatší ľudia si vytvárali zásoby nerazeného striebra a zlata, resp. iných vecí, ktoré mali svoju hodnotu (napr. soľ a kožušiny). Ak používali v rámci obchodu aj peniaze, snažili sa získať kvalitné denáre alebo rakúske fenigy. Aj mince z Ducového v plnej miere odrážajú uvedený hospodársky vývoj. Pri výskume lokality sa objavilo 23 denárov Ondreja II., vyrobených v rokoch 1205–1235. Avšak mincí jeho nástupcov sa našlo na Slovensku približne iba 15 kusov (*Hunka 1998*, tab. 38–41), v Ducovom ani jedna. Namiesto nich sa na západnom Slovensku používali rakúske fenigy, ako to dokladá aj niekoľko takýchto mincí z Ducového.

Medzi mincami z Ducového sa zistili aj originálne viedenské fenigy rakúskych vojvodov Přemysla Otakara II. a Rudolfa III., teda z rokov 1251–1282 (tab. VII: 22–28; VIII: 1–4), vyrábané vo Viedni a vo Viedenskom Novom Meste. Aj tie boli v čase ich razby stredoeurópskou valutou, pretože boli veľké, ťažké a kvalitné. Pri výskume cintorína sa našlo 10 fenigov Přemysla Otakara II. z rokov 1251 – 1276. Dnes vieme, že takéto mince obiehali takmer na celom západnom Slovensku. Ich nálezy sú známe z okolia Bratislavy, Pezinka, Nitry, Trnavy a Komárna (*Hunka 1996a*, 141–143, č. 46–52, 54, 56, 57, 63, 65–67; *Hunka/Budaj 2005*, 41, č. 16, 17). Zatiaľ najsevernejším miestom ich výskytu je lokalita Melčice-Zemianske Lieskové (*Nálezy mincí IV*, č. 253), kde boli zastúpené v rámci pokladu, ktorý obsahoval takmer 800 mincí. Nie je teda príliš prekvapujúce, že ich využívali aj ľudia z okolia Ducového. Skoro unikátne sú ale tri iné mince. Na jednej ich strane je obraz sediaceho panovníka, na druhej strane je hlava biskupa a okolo nej trojuholníky (tab. VIII: 11–13). Mince boli dlhodobo zaraďované k razbám Ondreja II. alebo k platidlám Augsburgu, Würzburgu či Regensburgu. Až novšie ikonografické výskumy *J. Sejbala* (*1998*, 45, 46) ukázali, že sú to denáre olomouckého biskupa Bruna zo Schauenburgu (1245–1281) z rokov 1253–1262. *R. Zaoral* (*2007*, 48) ich datuje do začiatku šesťdesiatych rokov 13. stor. Spomenuté trojuholníky, ktoré tvoria súčasť výzdobného motívu na minciach, sú aj súčasťou erbu Olomouckého biskupstva. Panovníkom zobrazeným na averze by mal byť kráľ Přemysl Otakar II. a na reverze biskup Bruno. Zhodou okolností ducovské mince tohto biskupa sú najpočetnejšie dnes zachované platidlá uvedeného typu v Európe. Každý denár bol vyrobený iným razidlom, vyrazených bolo teda viacero emisií takýchto platidiel, aspoň 3000 mincí. Je veľmi pravdepodobné, že väčšina mincí s portrétom kráľa a biskupa sa podnes nezachovala. V rámci výskumu cintorína v Ducovom sa získali tiež tri viedenské fenigy rakúskeho vládcu Rudolfa III., ktoré boli vyrazené v rokoch 1298–1306 (tab. VIII: 3, 4). Aj tie poukazujú na určitý podiel rakúskych mincí na tvorbe obeživa na území západného Slovenska (*Hunka 1996a*, 141–143, č. 47, 52, 54, 56, 57, 63, 67). Zmena nastala až počas prvej tretiny 14. stor.

Mince z rokov 1301–1350

V Ducovom sa nezískali žiadne mince z prvých dvoch desaťročí 14. stor. Mince Karola Róberta z Anjou sú vzácne nielen na Slovensku (*Hunka*

2008c, 63–72), ale aj na území celého stredovekého Uhorska. Zlaté florény a strieborné dukáty, predstavujúce hodnotu niekoľkých desiatok denárov, boli z rôznych dôvodov vyvážané do Európy. Preto nie je prekvapujúce, že nie sú známe ani z Ducového. Ako hrobové prílohy sa v danom čase určite využívali iba menej hodnotné platidlá. Ak aj mali vtedajší obyvatelia Ducového možnosť dostať sa k nejakým peniazom Karola Róberta, s veľkou pravdepodobnosťou by ich nevyužili ako obolus mŕtvych.

Za prvé platidlá z obdobia prvej polovice 14. stor., nájdené na miestnom cintoríne, je nutné považovať dva rakúske fenigy Albrechta II., vyrazené v rokoch 1330–1358 (tab. VIII: 14, 15). V danom čase to boli mince bežné na území celého západného Slovenska. Sú známe aj z viacerých pokladov rakúskych fenigov, nájdených napríklad na lokalitách Bratislava, Brehy, Krásno, Nitra-Dražovce, Stupava, Tešedíkovo, Trnava (*Hunka 1996a*, 142, 143). Niektoré z nich sa dostali až do Ducového.

Mince z rokov 1350–1490

V danom období sa v našich nálezoch objavujú nielen mince domáce, ale aj platidlá viacerých okolitých štátov – Čiech, Moravy, Rakúska, Poľska, Nemecka (*Hunka 1990a*). Na minciach používaných pri obchodovaní (groše a denáre) sa sledoval predovšetkým obsah striebra, pretože určoval ich cenu. V nejednom prípade sa obrazy umiestňované na obe strany, resp. znaky vydavateľa mincí (štát a panovník), považovali za druhoradé. Mnohé platidlá boli ikonograficky veľmi podobné. Viedenské fenigy z Rakúska a Štajerska mali na averze obraz štítu s habsburským brvnom. Jednostranné peniaze z Čiech a Moravy niesli heraldické figúry dvojchvostého leva a orlice na šachovnicovom pozadí. Pri rýchlej a nedôslednej výrobe sa často stávalo, že heraldické figúry boli na opotrebovaných razidlách veľmi podobné. Kvalitné mince obchodníci vyvážali do vzdialených oblastí, napríklad uhorské dukáty do Porýnia, resp. do Poľska a Litvy. Lokálne obeživo tak zabezpečovali nekvalitné platidlá.

Mince z Ducového tiež čiastočne poukazujú na spomenutý hospodársky vývoj. Na konci 14. stor. sa ako obolus mŕtvych na miestnom cintoríne najviac uplatnili saracénske denáre kráľa Ľudovíta Veľkého (1342–1382). Tieto mince (tab. VIII: 16–21) boli vyrábané v 10 či 12 uhorských mincovniach v rokoch 1373–1382. Na averze je vyobrazená hlava Saracéna. Bol to znak komorských grófov s priezviskom Saracenus. Na reverze je dvojkríž obklopený viacerými „guľôčkami". Pretože to boli kvalitné peniaze obsahujúce približne 60 % striebra, rozšírili sa po celom Uhorsku. Ich nálezy zo Slovenska sú tiež dosť početné (*Hunka 2008a*, 53). Najväčší poklad, obsahujúci skoro 1000 kusov takýchto denárov, je z podhradia Bratislavského hradu (*Fiala 2003*; *Hunka/Panis 1999*; *Panis 2001*). V Ducovom sa ich našlo 6 kusov.

Ďalšími mincami boli platidlá Žigmunda Luxemburského (1387–1437). Pri výskume ducovského cintorína sa objavili tri mince v hodnote parvus, majúce cenu asi polovice až troch štvrtín denára. Popri nich sa našiel aj jeden švrťdenár – quarting (tab. VIII: 22, 23). Parvy sa vyrábali v rokoch 1387–1427, quartingy v rokoch 1430–1437. Tak ako na iných slovenských náleziskách (Bratislava, Nitra, Trnava a iné), aj parvy z Ducového sú z málo kvalitného striebra (*Hunka 2007b*, 73, zvyšok nepublikovaný). Jasne poukazujú na infláciu uhorskej meny po roku 1427. Spôsobili ju české husitské vojská prenikajúce po roku 1427 na Moravu a čiastočne aj na západné Slovensko. Na našom území pôsobili až do rokov 1433–1434. Žigmund Luxemburský potreboval financie na platy vojakov bojujúcich proti husitom a tiež na vybudovanie línie hradov zachytávajúcich útoky nepriateľov. Musel preto niekoľkokrát devalvovať svoje mince. Nástupcovia Žigmunda pokračovali v razbe inflačných denárov. Také sa našli aj v Ducovom. Sú to napríklad denáre s dvojkrížom a tromi erbmi, tzv. *denarii triales* kráľa Vladislava I. a Ladislava V. z roku 1440, ako aj poldenár Ladislava V. z rokov 1451–1452. Možno sem zaradiť aj denár Mateja Korvína z roku 1461 (tab. VIII: 24–27). Pre spomenuté mince je typické, že boli vyrábané z málo kvalitného striebra. Na minciach sa to prejavilo predovšetkým tak, že boli zväčša zničené, zošúchané, bolo na nich vidno len časť námetov.

V Ducovom sa však našiel aj iný, pomerne početný súbor mincí (tab. VIII: 28–30; IX: 1, 2). Tvoria ho štyri bavorské, jeden rakúsky, jeden salzburský a tri halsleuchtenberské fenigy. V čase výskumu lokality boli takéto mince na Slovensku vzácne. Podobný súbor pochádzal iba z Krnče (*Nálezy mincí III*, č. 176). Dnes je už známych niekoľko významnejších nálezov podobných mincí, napríklad z Branča pri Nitre (*Hunka 1994*, 183–185). Poukazujú na obdobie vojenských útokov nástupcov husitov – bratríkov. Tí v rokoch 1437–1467 ovládli celé Slovensko. Svoje posádky rozmiestnili na 40 lokalitách. V nejednom prípade si len upravili časti chátrajúcich hradov či hrádkov. Takéto výšinné vojenské stanoviská sú známe zo západného, severného i východného Slovenska. Aj v Ducovom bola základňa miestnych bratríkov (*Ruttkay 1990*). Mali silnú oporu v tábore vybudovanom v neďalekých Veľkých Kostoľanoch. Bavorské mince boli vyrazené v Mníchove a Landshute.

Mníchovské sú z rokov 1397–1435, landshutské z rokov 1393–1460. Rakúsky fenig Ladislava V. je z rokov 1453–1457, salzburský z rokov 1441–1461. Hals-leuchtenberské fenigy sú z rokov 1407–1467. Je známe, že vojenské základne bratríkov postupne zlikvidoval kráľ Matej Korvín, poslednú v roku 1467 vo Veľkých Kostoľanoch. Takže aj základňa v Ducovom musela byť zničená niekedy v šesťdesiatych rokoch 15. stor.

V súvislosti s vládou Mateja Korvína je nutné upozorniť aj na ďalšiu výnimočnú mincu z Ducového. Je to česká minca v hodnote peníz alebo halier, razená v rokoch 1470–1471, možno až do roku 1478 v českobudějovickej mincovni (tab. IX: 9). Matej Korvín po roku 1464 vojensky ovládol značné časti Moravy a Čiech, preto si prisvojil titul českého kráľa (1471–1478). Svoje postavenie najvyššieho vládcu Českého kráľovstva okrem iného prezentoval aj vydaním malej striebornej mince v hodnote peníz. Je na nej rozpolený štít s obrazom arpádovských brvien (bola to časť znaku Uhorska) a českým dvojchvostým levom. *K. Castelin* (*1953*, 244–249) a *J. Militký* (*2002*, 62–68*)* uvádzajú, že Matej Korvín mal v Českých Budějoviciach stálu posádku zloženú z uhorských alebo poľských vojakov, ktorým bolo nutné dávať pravidelný žold. Ten sa mal vyplácať novou mincou. Kráľ Matej sa takéto mince snažil zaviesť do obeživa celého juhočeského kraja, no Rožmberkovci používali vlastné platidlá – české pražské groše, napodobeniny viedenských fenigov (*Kleisner/Holečková 2006*, 7, 8). Mince Mateja Korvína sa preto príliš nerozšírili. Podľa *Z. Nechanického* (*1996*, 11) bolo Matejových mincí v spomenutých rokoch vyrazených len veľmi málo, iba niekoľko tisíc kusov. *J. Militký* (*2002*, 62–68) mu však oponuje. Dokazuje, že mince sa mohli raziť počas celej vlády Mateja Korvína v Čechách, teda až do roku 1478. Našiel 23 základných variantov razidiel na ich výrobu, a to rôznej technickej aj umeleckej úrovne. Takže ich razba musela byť rozsiahlejšia. Dokonca sa falšovali na hrade Křídlo pri Kroměříži. V oblasti Čiech zistil päť nálezísk, kde sa objavili aj tieto mince, na Morave ďalšie štyri. Známe sú z hromadných nálezov, ale aj ako ojedinelé nálezy. Je jasné, že po odchode Mateja Korvína z Čiech sa jeho peníze premincovali na iné domáce platidlá. Dnes sú veľmi vzácne, lebo vo verejných a súkromných zbierkach sa zachovalo iba niekoľko desiatok exemplárov. Jeden z nich je práve z Ducového.

Z uvedeného prehľadu mincí z 15. stor. je zrejmé, že ich počet na lokalite výrazne klesal. Ak by sa odpočítali mince dokladajúce posádku bratríkov, ide len o 7–8 mincí. Preto aj *A. Ruttkay* (*1992*, 95) vyslovil tézu, že „*... miestny stredoveký cintorín sa prestal používať v druhej polovici 15. storočia*."

NOVOVEKÉ MINCE

Výskumom ducovského cintorína sa zachytil zreteľný predel v miestnom pochovávaní, datovaný do začiatku 16. stor. Lokalita sa ako pohrebisko opätovne využívala až od poslednej tretiny 16. stor. Svojich zosnulých tam však pochovávala len časť obyvateľov Ducového. Ostatní nebožtíci boli do roku 1706 pochovávaní na cintoríne v Banke a potom na cintoríne farského kostola v Moravanoch. Mince, národopisný a čiastočne aj archeologický materiál naznačujú, že cintorín v Ducovom sa využíval až do druhej tretiny 19. stor., približne do roku 1860. Na rôznych mapách v rokoch 1882 a 1901 bol už zaznačený len ako bývalý cintorín, čo znamená, že vtedy sa už nepoužíval.

Vedúci výskumu A. Ruttkay vyčlenil na základe nálezových situácií dva horizonty novoveké pochovávania: prvý – v poslednej tretine 16. stor. a počas 17. stor.; druhý – v 18. stor. a až do druhej tretiny 19. stor. Z obdobia novoveku bolo preskúmaných 309 hrobov, v 152 hroboch sa našli aj mince. Tie sú datované do rokov 1566 až 1858/1861. Výskumom sa zistilo, že počet mincí mierne stúpa približne do tretiny 17. stor. Prvé maximum je v jeho druhej polovici. Oveľa menej mincí je z 18. stor. Druhé maximum je v prvej tretine 19. stor. Nálezový materiál včítane mincí poukazuje na skutočnosť, že tu boli pochovávaní priemerne bohatí obyvatelia Ducového. Zvýšený počet mincí na cintoríne sa dá vysvetliť napríklad tým, že toto miesto v novoveku predstavovalo pohrebisko využívané na okraji dohľadu cirkvi (*Ruttkay 1992*, 95–99), takže tu miestni ľudia mohli v oveľa väčšej miere prejaviť nimi zaužívané etnografické zvyklosti.

V skupine 152 kusov novovekých mincí sa vyskytli nielen platidlá vyrazené v Uhorsku, ale aj vo viacerých geograficky blízkych štátoch – v Čechách, Rakúsku a Sliezsku (*Hunka 1992*, 115–117). Do hrobov sa ukladali iba málo hodnotné mince – denáre, fenigy, grajciare, duariusy, grešle, trojníky. Ich uloženie k mŕtvemu teda nemalo finančný význam (vrátenie dlhov a pod.), ale iba symbolický. Opätovne ich preto musíme zaradiť k prejavu zvyku obolu mŕtvych. V Ducovom sa našli desiatky kusov mincí, ktoré boli bežnými nálezmi aj na iných slovenských lokalitách. Početné nálezy mincí z ducovského cintorína predstavuje hlavne 50 kusov uhorských denárov z čias Maximiliána II. až Márie Terézie. Iba zopár mincí bolo nezvyčajných, ako napríklad medený grajciar salzburského arcibiskupa Ferdinanda z roku 1805 (tab. IX: 10). Ten je v oblasti Rakúska dosť bežný, na Slovensku je zatiaľ jediný. Z Ducového pochádzajú

tiež dva kusy 2-fenigov Karola VI., vyrábané v rokoch 1711–1740. Mnohé mince boli málo zachovalé, pretože boli vyhotovené buď z nekvalitného striebra, alebo z čistej medi.

V rámci uhorských mincí majú výraznú prevahu denáre. Je jednoznačné, že aj v novoveku tvorili základnú menovú jednotku. Využívali ich ľudia všetkých vrstiev spoločnosti. Teda aj obyvatelia Ducového, resp. cudzinci, ktorí sa v tomto priestore z rôznych dôvodov nachádzali. Z nájdených 50 kusov denárov je najstarší z čias cisára Maximiliána II., z roku 1566. Naň nadväzuje kolekcia denárov jeho nasledovníkov, teda denáre z čias Rudolfa II. (z rokov 1583–1584, 1595, 1602, 1605, 1608), Mateja II. (z rokov 1611–1620), Ferdinanda II. (z rokov 1619–1626, 1630, 1632, 1634–1636), Ferdinanda III. (z rokov 1638–1659), Leopolda I. (z rokov 1673–1674, 1680, 1683, 1686, 1689–1690, 1692–1694), Karola III. (z rokov 1733–1740) a Márie Terézie (z rokov 1746–1760).

Denáre z Ducového tvoria zaujímavú ukážku miestneho obeživa. Dajú sa na nich okrem iného sledovať aj zmeny v ich ikonografii – premeny uhorského znaku pozostávajúceho zo štyroch polí s erbmi na dve polia, zmeny v tvare zobrazenia Madony, obmeny cisárskych titulov a tiež zmeny v ich akosti. Najstaršie denáre, vyrábané v rokoch 1526–1574, obsahovali približne 50% striebra. Mladšie už obsahovali viacej medi ako striebra. V rokoch 1574–1607 to bolo iba 43,8% striebra, v rokoch 1607–1620 od 37,5 do 31,3%, v rokoch 1620–1625 iba 25–15,6%, po roku 1626 sa obsah upravil na 31,3% striebra, no od roku 1659 opäť klesol na cca 25%. V 18. stor. obsahovali tieto mince už iba 14,8% striebra (*Huszár 1979*, 14–17). Podobné denáre sa zistili aj na iných slovenských novovekých pohrebiskách, prípadne sa získali počas výskumov novovekých miest, hradov, kostolov a kláštorov (Bratislava, Trnava, Smolenice, Kostoľany, Nitra a iné). Tisíce skoro rovnakých denárov tvorilo súčasť veľkých pokladov mincí zo 16.–17. stor., napríklad z Veľkých Kostolian, Šterús, Šuríc, z okolia Pezinka a z iných lokalít (*Budaj/Hunka 2007*, 25–33; *Hunka 1990b*, 263–265; *Hunka/Budaj 2005*, 43–53, č. 34, 36, 39–42, 47, 49, 60, 61, 66, 69, 76, 77; *Hunka/Klčo 2001*, 161–172).

Pri výskume pohrebiska v Ducovom sa objavili aj ďalšie skupiny mincí z 18. a 19. stor. Tie významne datovali jednotlivé nálezové situácie a pomáhali pri zisťovaní skupín hrobov pochádzajúcich z jedného časového úseku. Boli to hlavne medené denáre Márie Terézie z rokov 1760–1766, ale aj medené grajciare Márie Terézie, Jozefa II. a Františka II., z rokov 1760–1761, 1780, 1780–1790, 1800 a 1812. Dôležitá bola aj skupina siedmich medených grajciarov Františka Jozefa I. z rokov 1851, 1859, resp. z rokov 1858–1861 (*Moravec 1990*, typ č. 43). Dobre datovali čas zániku miestneho cintorína do obdobia okolo roku 1860.

Mincí z 18.–19. stor. sa však na ducovskom cintoríne našlo oveľa menej ako starších platidiel. Bolo to okrem iného zapríčinené aj tým, že v Ducovom podľa tzv. dikálneho/daňového súpisu Nitrianskej stolice z roku 1752 (uložený je v Štátnom oblastnom archíve v Ivanke pri Nitre) žilo iba niekoľko rodín miestnych obyvateľov. Podľa prehľadu obyvateľov žijúcich v Ducovom, ktorí museli platiť štátnu daň, sa tu v uvedenom čase zaznamenalo len trinásť rodín sedliakov, osem rodín želiarov (žili vo svojich domoch, ale pracovali pre vlastníkov pôdy) a jedna rodina sluhov. Bolo tu teda asi 130 až 140 ľudí. Mali veľmi malé časti pôdy, preto sa na ich políčkach urodilo len 0,75 až 2 bratislavské merice obilia (bratislavská merica mala objem 51,25 kg). Ich lúky mali rozlohu na pol kosca, teda asi 1,35 árov. Celá miestna populácia chovala len 10 býkov, 15 koní, 13 kráv, 4 teľce, 45 oviec a 17 prasiec. Časť obyvateľov sa venovala aj vinohradníckej činnosti. V rokoch 1750–1753 musela obec odovzdávať nasledujúce poplatky: v rokoch 1750–1751 to bolo 126 florénov a 27 grajciarov, v rokoch 1751–1752 sa odovzdávalo 140 florénov a 37 grajciarov a v rokoch 1752–1753 predstavovali poplatky 130 florénov a 57 grajciarov. Okolité obce mali oveľa vyšší životný štandard. V ich katastroch sa využíval minimálne trojnásobok polí a lúk. Väčšinou chovali aspoň dvojnásobok úžitkových zvierat. Preto mali aj vyššie štátne dane. Je jednoznačné, že pomerne malá komunita ľudí žijúcich v Ducovom nemohla vlastniť príliš veľa mincí. Neukladali ich preto ani mŕtvym do hrobov.

Tabela 1. Ducové. Mince v hroboch. Numizmatický katalóg (A. T. Ruttkay – J. Hunka). A – prírastkové číslo; B – číslo hrobu; C – zachovalosť mince; D – priemer v mm; E – určenie mince; F – číslo numizmatického depozitu AÚ SAV v Nitre; G – odkaz na vyobrazenie mince.

A	B	C	D	E	F	G
1	10	B/B	14	Štajersko, Otakar IV. (1164–1192), Fischau, fenig. Koch 1994 B 67–B 70–71	2546	VI: 1
2	17	B/B	17	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 28	2547	
3	32	A1/A1	16	Uhorsko, Rudolf II. (1576–1608), Kremnica, denár, 1602. Huszár 1059 (reverz), 1060 (averz)	2548	
4	43	A1/A1	12	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), obolus, Huszár 276	2550	VII: 19
5	44	A1/A1	13	Uhorsko, anonymný denár II., 12 . stor., Huszár 156	2549	V: 8
6	51	A2/A2	27,5	Bavorsko, Henrich Lev (1156–1180), široký denár	2551	VI: 13
7	52	A1/C	14,5	Bavorsko, Henrich Lev (1156–1180), široký denár	2552	
8	53	A1/A1	14,5	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 239	2553	VII: 12
9	54	A1/A1	14	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 33	2554	
10	54	A1/A1	10,5	Uhorsko, Belo II. (1131–1141), denár. Huszár 49	2555	III: 28
11	56	A1/A1	15	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica, denár, 1680.	2556	
12	57	A1/A1	14,5	Uhorsko, Ferdinand III. (1637–1657), Kremnica, denár, 1639. Huszár 1263	2557	
13	62	A1/A1	12	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), obolus. Huszár 246	2558	VII: 16
14	65	C/C	13	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 239	2655	VII: 13
15	74	C/C	12,5	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 222	2559	VII:6
16	75	B/B	12,5	Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1276), Viedeň, fenig. Koch 1994 B 175	2587	
17	80	C/C	13	Uhorsko, Belo III. (1172–1196), denár. Huszár 60	2561	V: 17
18	81	A1/A1	12,5	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 99	2562	
19	93	A1/A1	11,5	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 94	2563	IV: 17
20	96	C/C	14	Uhorsko, Ferdinand II., alebo III. (1619–1657), Kremnica, denár, 1619–1659	2564	
21	101	A1/A1	10	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 181	2565	V: 13
22	113	A1/A1	15,5	Rakúsko, Leopold V. (1177–1194), fenig. Koch 1994 B 26d	2566	V: 27
23	116	B/B	15	Uhorsko, Štefan II. (1116–1131), denár. Huszár 44	2567	III: 16
24	118	C1/D	15	Uhorsko, Štefan II. (1116–1131), denár. Huszár 44	–	
25	123	A1/A1	17	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 215	2588	VI: 20
26	132	A2/C	10	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 98	2569	
27	136	A1/A1	12	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 91	2570	
28	142	B/B	10	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 98	2571	IV: 23
29	151	A1/A1	13	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 33	2572	
30	152	A1/A1	14,5	Rakúsko, Leopold V. (1177–1194), fenig. Koch 1994 B26d	2573	V: 28
31	155	B/C	15,5	Uhorsko, Rudolf II. (1576–1608), Kremnica, denár, 1605. Huszár 1060	2574	
32	163	A1/A1	12	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 38	2575	
33	165	B/B	14	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 28	2576	
34	167	B/B	19	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 27	2577	
35	169	A1/A1	13,5	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 37	2578	
36	172	B/B	9	neurčiteľná minca, 13. stor.	2579	
37	175	C/C	10	neurčiteľná minca, zlomky, 13. stor.	2580	
38	177	A1/A1	11,5	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 152	2581	V: 7
39	179	B/B	9,5	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 136	2582	IV: 30
40	183	A1/B	18	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), poldenár. Huszár 21	2757	
41	184	B/B	13,5	Štajersko, Otakar IV. (1164–1192), fenig, Fischau. Koch 1994 B 73	2583	I: 8
42	187	A1/C	14	Uhorsko, Štefan II. (1116–1131), denár. Huszár 44	2584	III: 17
43	191	A1/A1	19	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 27	2586	I: 19
44	195	A1/A1	13	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 140	2585	V: 4
45	206	C/C	9	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 106(?)	2589	
46	207	B/B	17	Morava, Václav (1125–1130), Podivín(?), denár. Cach II, č. 514, s. 36	2590	V: 25
47	212	A1/A1	13	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 37	–	
48	241	A1/A1	13	Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1276), Viedeň, fenig. Koch 1994 B 159	2591	VII: 22

Tabela 1. Pokračovanie.

A	B	C	D	E	F	G
49	241	A1/A1	13	Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1276), Viedeň, fenig. Koch 1994 B 165	2592	VII: 26
50	241	A1/A1	13	Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1276), Viedeň, fenig. Koch 1994 B 162	2593	VII: 23
51	241	A1/A1	13	Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1276), Viedeň, fenig. Koch 1994 B 163	2594	VII: 24
52	241	A1/A1	13	Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1276), Viedeň, fenig. Koch 1994 B 163	2595	VII: 25
53	244	B/B	12	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 100	2596	IV: 25
54	249	B/B	13	Uhorsko, Matej II. (1608–1619), Kremnica, denár, 1613–1620. Huszár 1141	2597	
55	250	B/B	11,5	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 102	2598	
56	252	C/C	19	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 31	2599	
57	253	B/B	11,5	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 32	2600	II: 14
58	254	C/C	14,5	Uhorsko, Štefan II. (1116–1131), denár. Huszár 45	2601	
59	264	A1/A1	15	Uhorsko, Rudolf II. (1576–1608), Kremnica, denár, 1595. Huszár 1059	2602	
60	286	A1/A1	17	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 215	2603	VI: 21
61	287	C/–	14	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 150	2604	
62	288	A1/A1	17	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 241	2605	VII: 15
63	291	B/B	13	Uhorsko, Belo III.–IV. (1172–1192, 1235–1270), brakteát, razba zo zač. 13. stor. Huszár 200	2606	V: 22
64	298	A1/A1	10	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 80	2607	IV: 7
65	304	A1/A1	9,5	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 96	2608	IV: 19
66	304	A1/A1	9,5	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 96	2609	IV: 20
67	311	A1/A1	13	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 38	2610	III: 5
68	313	A1/A1	16,5	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 28	2611	II: 4
69	315	A1/A1	16,5	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 28	2612	
70	322	A1/A1	12,5	Uhorsko, Štefan II. (1116–1131), denár. Huszár 45	2613	II: 5
71	325	C/C	12,5	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 111	2614	IV: 29
72	326	C/C	13	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 150	2615	
73	332	A1/A1	12,5	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 38	2616	III: 6
74	341	B/B	14	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 275	2617	VII: 18
75	342	A1/B	17	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 26	2619	I: 19
76	346	A1/B	21,5	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 26	2620	I: 16
77	347	A1/A1	13	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 231	2621	VII: 9
78	352	A1/A1	17,5	Uhorsko, Štefan I. (997–1038), obolus. Huszár 1	2622	I: 4
79	356	A1/A1	16	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 28	2623	II: 6
80	361	A1/A1	16	Uhorsko, Maximilian II. (1564–1576), Kremnica, denár, 1566. Huszár 992	2624	
81	374	A1/B	16,5	Uhorsko, Rudolf II. (1576–1608), Kremnica, denár, 1584. Huszár 1059	2625	
82	381	B/B	12,5	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 102	2626	IV: 28
83	388	A1/A1	12	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 32	2627	II: 15
84	389	B/B	13	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 82	2628	IV: 8
85	394	B/B	17	Štajersko, Otakar IV. (1164–1192), Fischau, fenig. Koch 1994 B 73	2629	VI: 3
86	429	A1/A1	10	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 181	2630	V: 14
87	431	C/C	12,2	Štajersko, Otakar IV. (1164–1192), Fischau, fenig. Koch 1994 B 73	2635	VI: 4
88	432	B/B	11	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 92	2631	IV: 14
89	433	A1/A1	13,5	Uhorsko, Štefan II. (1116–1131), denár. Huszár 45	2632	III: 21
90	434	C/C	–	neurčiteľná minca, 13. stor.	2636	
91	440	A1/A1	14	Morava– Olomoucko, Svatopluk (1095–1107), poldenár? Cach II., č. 426	2633	II: 11
92	441	A1/A1	20	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), poldenár. Huszár 24	2634	I: 12
93	443	A1/A1	12,5	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 35	2637	III: 1
94	448	A1/A1	11,5	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 32	2638	II: 16
95	449	A1/A1	10,5	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 96	2639	IV: 21
96	450	A1/A1	10	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 96	2640	IV: 22
97	451	C/–	–	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 88?	2641	

Tabela 1. Pokračovanie.

A	B	C	D	E	F	G
98	458	C/–	13,5	neurčiteľná minca, 15. stor.	2642	
99	463	B/B	16,5	Štajersko, Otakar IV. (1164–1192), Fischau, fenig. Koch 1994 B 73	2643	VI: 5
100	469	B/B	16,5	Uhorsko, Ondrej I. (1046–1060), obolus. Huszár 9	2644	I: 5
101	470	A1/A1	11	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 38	2645	III: 7
102	471	B/B	16,5	Uhorsko, Šalamún (1063–1074), obolus. Huszár 17	2646	I: 7
103	475	A1/A1	12,5	Uhorsko, Štefan II. (1116–1131), denár. Huszár 45	2647	III: 22
104	478	A1/A1	11	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 34	2648	II: 22
105	479	A1/A1	11,5	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 40	2649	III: 10
106	481	A1/A1	11,5	Uhorsko, anonymný denár I, 12.stor. Huszár 84	2650	IV: 9
107	491	C/C	12,5	Uhorsko, Matej Korvín (1458–1490), denár, 1463. Huszár 706	2656	VIII: 27
108	495	B/B	15	Uhorsko, Matej II. (1608–1619), Kremnica, denár, 1611–1613. Huszár 1140	2657	
109	508	C/C	20	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 26	2658	
110	523	B/B	11,5	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 139	2659	V: 1
111	533	A1/B	20	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 27	2706	I: 20
112	544	B/B	19	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), poldenár. Huszár 22	2660	I: 9
113	554	B/C	15,5	Štajersko, Otakar IV. (1164–1192), Fischau, fenig. Koch 1994 B 73	2708	
114	555	B/B	–	Uhorsko, Žigmund Luxemburský (1387–1437), quarting 1430–1437. Huszár 586	2661	
115	560	C/–	15	Uhorsko, Žigmund Luxemburský (1387–1437), quarting 1430–1437. Huszár 586	2662	VIII: 23
116	562	A1/A1	20	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 29	2663	II: 10
117	566	B/B	15,5	Uhorsko, Rudolf II. (1576–1608), Kremnica, denár 1583. Huszár 1059	2664	
118	567	B/B	15	Friesachský fenig, 12.–13. stor.	2665	VIII: 7
119	568	B/B	21,5	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 25	2666	I: 14
120	570	A1/B	13	Štajersko, Otakar IV. (1164–1192), Fischau, fenig. Koch 1994 B 73	2667	VI: 6
121	581	A1/A1	15	Štajersko, Otakar IV. (1164–1192), Fischau, fenig. Koch 1994 B 73	2668	VI: 7
122	595	A2/A2	23	Bavorsko, Henrich Lev (1156–1180), široký denár.	2669	VI: 14
123	599	A1/A1	13	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 100	2670	
124	599	B/B	13	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 100	2671	
125	600	B/B	20	Česko, Boleslav II. (967–999), Praha, denár. Cach I., č. 122–123	2705	I: 3
126	620	C/C	12	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 84	2672	IV: 10
127	622	A1/A1	14	Uhorsko, Belo III. (1172–1196), denár. Huszár 69	2673	V: 18
128	627	A1/A1	12	Uhorsko, Belo II. (1131–1141), denár. Huszár 50	2674	IV: 3
129	634	B/B	15	Dolné Rakúsko, Leopold I. (1657–1705), Viedeň, 2 fenig ok. 1698–1701. Nechanický č. 2027	2675	
130	637	A1/A1	15,5	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235) denár. Huszár 273.	2678	VII: 17
131	642	A1/A1	23	Bavorsko, Henrich Lev (1156–1180), široký denár	2707	VI: 15
132	644	A2/C	23	Bavorsko, Henrich Lev (1156–1180), široký denár	2677	VI: 16
133	646	A1/C	13,5	Uhorsko, Belo III.–IV. (1172–1192, 1235–1270), brakteát, razba zo zač. 13. stor. Huszár 195	2676	
134	655	C/C	17	Uhorsko, Ferdinand III. (1637–1657), Kremnica, denár, 1638–1659. Huszár 1263	2679	
135	656	A1/A1	15	Uhorsko, Žigmund (1387–1437), parvus, 1387–1427. Huszár 580	2680	
136	656	A1/–	10,5	Uhorsko, Žigmund (1387–1437), parvus, 1387–1427. Huszár 580	2680	
137	657	A1/A1	15,5	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica, denár, 1694. Huszár 1499 a 1509 var.	2709	
138	668	B/C	12	Štajersko, Ernest (1406–1424), Graz, fenig, 1406–1424. Koch 1994 F b 2	2681	IX: 3
139	671	C/C	19	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 27	2682	II: 2
140	674	B/B	15	Rakúsko, Albrecht II. (1330–1358), Viedenské Nové Mesto, fenig. Koch 1994 B 256	2683	VIII: 15
141	678	B/B	15,5	Bavorsko– Landshut, Henrich IV. (1393–1450), Neuötting, fenig. Saurma 968	2684	VIII: 29
142	685	C/–	–	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 92	2685	
143	687	B/C	15	Uhorsko, Ferdinand II. (1619–1637), Kremnica, denár, 1630. Huszár 1204	2686	
144	689	B/B	13	Štajersko, Otakar IV. (1164–1192), Fischau, fenig. Koch 1994 B 67	7013	
145	699	A1/A1	11,5	Uhorsko, Belo II. (1131–1141), denár. Huszár 49	2687	III: 29
146	702	A1/A1	14	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 33	2688	II: 17

Tabela 1. Pokračovanie.

A	B	C	D	E	F	G
147	713	A1/A1	15	Uhorsko, Matej II. (1608–1619), Kremnica, denár, 1613. Huszár 1140	2689	
148	716	D/–	–	skorodovaná minca, 2. pol. 11. storocia	–	
149	719	A1/A1	14	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 28	2690	II: 7
150	722	A1/A1	14	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 39	2691	III: 3
151	724	A1/A1	11,5	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 91	2692	IV: 13
152	744	A1/A1	18	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 27	2710	II: 3
153	769	A1/B	13	Uhorsko, Ľudovít Veľký (1342–1382), denár, 1373–1382. Huszár 547	2712	VIII: 17
154	781	A1/A1	17	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), obolus. Huszár 24	2713	I: 13
155	790	A1/A1	10,5	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 41	2714	III: 13
156	797	B/B	19	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 25	2715	I: 15
157	805	B/C	15	Uhorsko, Ondrej I.(1046–1060), obolus. Huszár 9	2716	I: 6
158	808	B/B	13	Uhorsko, Ľudovít Veľký (1342–1382), denár, 1373–1382. Huszár 547	2717	VIII: 18
159	819	B/–	14	Uhorsko, Matej II. (1608–1619), Kremnica, denár, 1613–1620. Huszár 1141	3656	
160	820	A1/B	14	Uhorsko, Ľudovít Veľký (1342–1382), denár, 1373–1382. Huszár 547	2718	VIII: 19
161	832	B/B	12	Uhorsko, Ľudovít Veľký (1342–1382), denár, 1373–1382. Huszár 547	2719	VIII: 20
162	841	A1/A1	12,5	Uhorsko, Belo III. (1172–1196), denár. Huszár 60	2720	
163	843	C/C	18	Štajersko, Otakar IV. (1164–1192), Fischau, fenig. Koch 1994 B 67 a n.	2721	
164	844	A1/A1	11	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 40	2722	III: 11
165	846	A1/A1	15	Uhorsko, Belo III.– Belo IV. (1172–1192, 1235–1270), brakteát, razba zo zač. 13. stor. Huszár 192	2723	V: 20
166	856	A1/–	15	Uhorsko, Ferdinand III. (1637–1657), Kremnica, denár, 1641. Huszár 1263	–	
167	861	A1/A1	15	Uhorsko, Matej II. (1608–1619), Kremnica, denár, 1613. Huszár 1140	2724	
168	862	A2/C	24	Bavorsko, Henrich Lev (1156–1180), široký denár.	2725	
169	869	B/C	16	Rakúsko, Albrecht II. (1330–1358), Viedeň, fenig. Koch 1994 B 244	2726	VIII: 14
170	871	D/–	20	skorodovaná minca, 11. stor.	–	
171	884	B/B	15,5	Morava, arcibisk. Olomouc, Bruno zo Schauenburgu (1245–1281), Olomouc, denár, 1253–1262. Sejbal 1998	2727	VIII: 11
172	903	B/B	18,5	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), poldenár. Huszár 22	2728	I: 10
173	905	A1/A1	12	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 37	2729	III: 2
174	906	A1/A1	16	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 28	2730	II: 8
175	911	A1/A1	18	Uhorsko, Štefan II. (1116–1131), denár. Huszár 44	2731	III: 18
176	913	A1/A1	13	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 221	2732	VII: 5
177	915	B/B	11	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 37	2733	III: 12
178	916	A1/A1	11	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 92	2734	IV: 15
179	917	B/C	16	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 212	2735	VI: 19
180	920	A1/A1	16,5	Bavorsko, Ingolstadt alebo Mníchov, fenig z 1. tretiny 14. stor. Luschin 1909, č. 224	2736	VIII: 10
181	923	A1/A1	11,5	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 94	2737	IV: 18
182	926	A1/A1	10	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 41	2738	III: 14
183	929	A1/A1	10	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 41	2739	III: 15
184	932	B/B	14,5	Uhorsko, Štefan II. (1116–1131), denár. Huszár 44	2740	III: 19
185	938	A1/B	14	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 33	2741	II: 18
186	938	A1/A1	14	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 33	2742	II: 19
187	940	B/B	11,5	Uhorsko, Belo II. (1131–1141), denár. Huszár 50	2743	
188	943	A1/A1	–	Uhorsko, Štefan II. (1116–1131), denár. Huszár 45	2756	III: 23
189	944	A2/C	28	Bavorsko, Henrich Lev (1156–1180), široký denár	2744	
190	948	A2/C	24	Rakúsko– Štajersko, 12. stor., fenig. Koch 1994 B 88	2745	VIII: 9
191	952	B/B	16	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 28	2746	II: 9
192	962	A1/B	27	Uhorsko, Belo III. (1172–1195), medená minca tzv. byzantského typu. Huszár 72	2748	V: 24
193	976	A1/A1	15	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica, denár 1680. Huszár 1508	2749	
194	979	A1/A1	11,5	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 76	2750	IV: 6

Tabela 1. Pokračovanie.

A	B	C	D	E	F	G
195	980	B/B	9	neurčiteľná minca, 13. stor.?	2751	
196	992	B/–	15	Uhorsko, denár, asi zo 17. stor.	3655	
197	1000	D/–	–	skorodovaná minca, 17. stor.	–	
198	1003	B/B	15	Uhorsko, Ferdinand II. (1619–1637), Kremnica, denár 1632. Huszár 1205	2513	
199	1009	B/B	12	Uhorsko, Ferdinand II. (1619–1637), Kremnica, denár 1626. Huszár 1204	2514	
200	1012	D/–	24	skorodovaná minca, 18. stor.	–	
201	1013	A1/A1	15,5	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica, denár 1674. Huszár 1508	2515	
202	1014	D/–	–	skorodovaná minca, 14.–15. stor.	–	
203	1016	B/B	–	Uhorsko, Ferdinand II. (1619–1637), Kremnica, denár, 1634. Huszár 1205	2516	
204	1021	A1/B	15	Uhorsko, Ferdinand II. (1619–1637), Kremnica, denár, 1630. Huszár 1204	2517	
205	1023	D/–	–	skorodovaná minca, 17. stor.?	–	
206	1025	D/–	–	skorodovaná minca, 14.–15. stor.	–	
207	1027	C/C	–	Bavorsko, Henrich Lev (1156–1180), široký denár	2479	
208	1029	C/C	–	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár–?	2480	
209	1031	A1/A1	11,5	Uhorsko, Štefan II. (1116–1131), denár. Huszár 47	2481	III: 26
210	1035	A1/A1	11,5	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 38	2482	III: 4
211	1036	A1/A1	15	Uhorsko, Ľudovít Veľký (1342–1382), denár, 1373–1382. Huszár 547	2483	VIII: 16
212	1046	A1/A1	20	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 99	2484	IV: 24
213	1071	D/–	–	skorodovaná minca, 11.–12. stor.	–	
214	1086	A1/A1	14,5	Uhorsko, Rudolf II. (1576–1608), Kremnica, denár, 1608. Huszár 1060	2518	
215	1086	A1/A1	14,5	Uhorsko, Matej II. (1608–1619), Kremnica, denár, 1616. Huszár 1141	2519	
216	1092	A2/C	–	Bavorsko, Henrich Lev (1156–1180), široký denár.	2485	
217	1096	B/B	23,5	Uhorsko, Mária Terézia (1740–1780), medený denár, 1763. Huszár 1756	2520	
218	1110	A1/A1	11,5	Uhorsko, Belo II. (1131–1141), denár. Huszár 50	2486	IV: 1
219	1111	C/C	15	Uhorsko alebo Chorvátsko, Slavónsko, 1. polovica 13. stor., fenig. Koch 1994 C v 28	2487	VIII: 6
220	1115	A1/A1	12	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 145	2488	V: 5
221	1117	A1/A1	17	Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1276), Viedeň, fenig. Koch 1994 B 171	2489	VII: 28
222	1119	D/–	–	skorodovaná minca, stredovek	–	
223	1128	A1/A1	19	Štajersko, Otakar IV. (1164–1192), Fischau, fenig. Koch 1994 B 73	2490	VI: 9
224	1132	A1/A1	13	Uhorsko, Štefan II. (1116–1131), denár. Huszár 45	2491	III: 24
225	1144	B/B	14,5	Rakúsko a Štajersko, Enns, fenig 1230–1250. Koch 1994 B 137	2492	VII: 21
226	1149	A1/A1	15	Rakúsko, Leopold V. (1177–1194), fenig. Koch 1994 B 26 d	2493	IV: 12
227	1159	B/B	15,5	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica, duarius, 1705. Huszár 1500 var.	2521	
228	1164	A1/B	13	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 150	2494	V: 6
229	1165	A1/A1	13,5	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 161	2495	V: 10
230	1170	D/–	–	skorodovaná minca, 16.–17. stor.	–	
231	1173	C/–	–	neurčiteľné zlomky mince, 17. stor.	2522	
232	1176	A1/A1	23,5	Uhorsko, Mária Terézia (1740–1780), medený denár, 1763–1766. Huszár 1756	3661	
233	1197	B/B	13,5	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 161	2496	V: 11
234	1200	A1/A1	13	Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1276), Viedeň, fenig. Koch 1994 B 172	2497	VIII: 2
235	1207	C/C	14	Uhorsko, Karol III. (1711–1740), Kremnica, denár, 1734, 1740. Huszár 1642	2523	
236	1208	C/C	–	Uhorsko, Matej II.– Ferdinand II. (1608–1637), denár, polovica 17. stor.	2524	
237	1208	C/C	–	Dolné Rakúsko, Leopold I. (1657–1705), Viedeň, 2 fenig, 1698–1701. Nechanický 1991, č. 1995	2525	
238	1211	A1/B	15	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica, denár, 1686. Huszár 1509	2526	
239	1213	A1/A1	15	Tirolsko, Leopold I. (1657–1705), Hall, grajciar, 1698	2527	
240	1213	A1/A1	15	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica, duarius, 1699. Huszár 1499 var.	2528	
241	1218,	B/B	16	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica, denár, 1683–1696. Huszár 1509	2529	
242	1223	A1/A1	11,5	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 91	2498	
243	1229	B/B	12	Uhorsko, Belo II. (1131–1141), denár. Huszár 50	2499	IV: 2

Tabela 1. Pokračovanie.

A	B	C	D	E	F	G
244	1233	B/C	24,5	Bavorsko, Henrich Lev (1156–1180), široký denár	2500	
245	1234	A1/A1	16	Rakúsko, Rudolf III. (1298–1306), Viedenské Nové Mesto, fenig. Koch 1994 B 204	2501	VIII:4
246	1236	A1/B	13,5	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 229	2502	VII: 8
247	1250	B/B	13	Uhorsko, Ladislav I. (1077–1095), denár. Huszár 27	2503	II: 1
248	1252	C/C	12	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 156	2504	V: 9
249	1261	A1/A1	15	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 206	2505	VI: 17
250	1263	A1/B	15	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 171	2506	V: 12
251	1269	A1/A1	10	Uhorsko, Ladislav II. (1162–1163), denár. Huszár 59	2507	IV: 5
252	1274	B/B	15,5	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 31	2508	II: 12
253	1284	A1/A1	14,5	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), poldenár. Huszár 216	2509	VII: 1
254	1299	C/–	–	neurčiteľná minca, zlomky, 17. stor.	2530	
255	1302	A1/A1	12	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 189	2510	V: 15
256	1305	C/C	14	Uhorsko, Ferdinand II. (1619–1637), Kremnica, denár 1632. Huszár 1205	2531	
257	1309	B/B	14	Uhorsko, Matej II. (1608–1619), Kremnica, denár 1613–1620. Huszár 1141	2532	
258	1310	C/C	–	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica denár 1693. Huszár 1499 (averz), 1509 (reverz).	2533	
259	1321	D/–	–	skorodovaná minca, 17. stor.	–	
260	1322	C/–	25	skorodovaná minca, 18.–19. stor.	–	
261	1322	C/–	25	skorodovaná minca, 18.–19. stor.	–	
262	1327	C/–	–	Uhorsko, denár, 17. stor.	2536	
263	1328	C/C	12,5	Uhorsko, Ferdinand III. (1637–1657), Kremnica, denár, 1638–1659. Huszár 1263	2537	
264	1328	C/C	12,5	Uhorsko, Ferdinand III. (1637–1657), Kremnica, denár, 1638–1659. Huszár 1263	2538	
265	1329	B/B	15	Uhorsko, Matej II. (1608–1619), Kremnica, denár, 1619. Huszár 1141	2539	
266	1330	B/B	17	Uhorsko, Matej II. (1608–1619), Kremnica, denár, 1611. Huszár 1140	2540	
267	1345	B	24	Rakúsko, František II. (1792–1835), Viedeň, grajciar, 1800	2541	
268	1347	A1	14	Uhorsko, Ferdinand II. (1619–1637), Kremnica, denár, 1636. Huszár 1205	2542	
269	1352	A1/A1	14,5	Uhorsko, Ferdinand III. (1637–1657), Kremnica, denár, 1639. Huszár 1263	2543	
270	1368	A1/C	13	Uhorsko, Belo III. (1172–1196), denár. Huszár 69	3350	V: 19
271	1378	A1/B	13	Uhorsko, Belo III. (1172–1196), denár. Huszár 60	3351	V: 16
272	1417	A1/C	13,5	Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1276), Viedeň, fenig. Koch 1994 B 165	3352	VII: 27
273	1421	B/C	12	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica, denár, 1692. Huszár 1499 (averz), 1509 (reverz)	3353	
274	1442	C/–	–	neurčená minca, 16.–17. stor.	–	
275	1453	A1/C	15	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica, denár, 1683–1696. Huszár 1509	3354	
276	1454	A1/B	13	Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1276), Viedeň, fenig. Koch 1994 B 171	3355	VIII: 1
277	1461	B/C	25	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1812	3356	
278	1461	B/B	25	Rakúsko, František II. (1792–1835), Viedeň, grajciar 1800	3357	
279	1462	B/B	24	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1800	3358	
280	1467	A1/A1	20	Rakúsko, František Jozef I. (1848–1916), Viedeň, grajciar, 1859	3359	
281	1468	B/C	24	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1800	3360	
282	1470	A1/A1	16	Štajersko, Otakar IV. (1164–1192), Fischau, fenig. Koch 1994 B 73	3361	VI: 10
283	1473	B/B	11	Uhorsko, František Jozef I. (1848–1916), Kremnica, grajciar, 1851. Huszár 2178	3362	
284	1474	A1/A1	20	Rakúsko, František Jozef I. (1848–1916), Viedeň, grajciar, 1859	3452	
285	1476	A1/A1	24,5	Rakúsko, František II. (1792–1835), Viedeň, grajciar, 1800	3363	
286	1478	C/C	12	Uhorsko, Matej II. (1608–1619), Kremnica, denár, 1613–1620. Huszár 1141	3364	
287	1491	D/–	–	skorodovaná minca, 15. stor.	–	
288	1494	C/C	14	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 38	3365	II: 13
289	1494	C/C	12	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 31	3366	
290	1496	C/C	25	Rakúsko, František II. (1792–1835), Viedeň, grajciar, 1800	3367	
291	1508	D/–	–	skorodovaná minca, 17.–18. stor.	–	
292	1516	A1/–	25,5	Uhorsko, František II. (1792–1835), Kremnica, grajciar, 1812. Huszár 2049	3368	

Tabela 1. Pokračovanie.

A	B	C	D	E	F	G
293	1523	B/–	15	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica, denár, 1690. Huszár 1499 (averz),1509 (reverz)	3369	
294	1525	C/–	–	Uhorsko, Matej Korvín (1458–1490), obolus, 1468–1470. Huszár 727	3370	IX: 9
295	1529	B/–	13	neurčená minca, 16.–17. stor.	3371	
296	1532	A1/B	20	Rakúsko, František Jozef I. (1848–1916), Viedeň, grajciar, 1858–1861	3372	
297	1547	B/B	14	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 218	3373	VII: 3
298	1548	C/C	11	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 38	3374	III: 8
299	1556	A1/B	15	Uhorsko, Ľudovít Veľký (1342–1382), denár, 1373–1382. Huszár 547	3375	VIII: 21
300	1557	A1/A1	20	Sedmohradsko, František II. (1792–1835), Baia– Mare, grajciar, 1812. Huszár 2051	3376	
301	1562	A1/–	13,5	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), R-CNH 182	–	
302	1563	A1/A1	27	Sedmohradsko, František II. (1792–1835), Baia– Mare, grajciar, 1812. Huszár 2051	3377	
303	1567	C/C	13	Uhorsko, Matej II. (1608–1619), Kremnica, denár, 1611–1613. Huszár 1140	3378	
304	1567	C/C	9	Uhorsko, Matej II.– Ferdinand III. (1608–1659), Kremnica, denár, 1608–1659	3379	
305	1569	A2/C	16	Uhorsko, Belo II. (1131–1141), denár. Huszár 50	3380	
306	1578	B/C	17,5	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 234	3381	VII: 10
307	1581	B/B	–	Uhorsko, Mária Terézia (1740–1780), Smolník, grajciar, 1780. Huszár 1764	4286	
308	1583	B/C	14,5	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica, duarius, 1703, 1705. Huszár 1500	3382	
309	1584	C/C	14	zlomky striebornej mince, 12.–13. stor.	3383	
310	1586	B/B	14	Sliezsko, Leopold I. (1657–1705), Brzeg, trojnik, 1693–1702	3384	
311	1587	A1/–	25	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar	3386	
312	1587	A1/B	25	Uhorsko, Mária Terézia, Jozef II. (1740–1790), grajciar, 1780–1782, 1790. Huszár 1762–1764, 1894–1896	3385	
313	1596	A1/A1	23	Uhorsko, Mária Terézia (1740–1780), Kremnica, denár, 1753–1760. Huszár 1749	3387	
314	1602	A1/A1	15	Uhorsko alebo Chorvátsko, Slavónsko, 1. polovica 13. stor., fenig. Koch 1994 C v 30.	3388	VIII: 5
315	1606	A1/B	24	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1812	3389	
316	1607	B/A1	25	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1800	3390	
317	1610	B/C	24	Uhorsko, Mária Terézia (1740–1780), Kremnica, medený denár, 1760–1761. Huszár 1755	3391	
318	1616	A1/A1	24	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1812	3393	
319	1617	A1/A1	25	Uhorsko, Mária Terézia (1740–1780), medený denár, 1763. Huszár 1756	3394	
320	1628	A1/C	26	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1800	3450	
321	1639	B/C	24	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1800	3395	
322	1645	A1/B	23	Uhorsko, Mária Terézia (1740–1780), medený denár 1766. Huszár 1756	3396	
323	1650	B/B	16	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica, duarius 1703. Huszár 1499	3397	
324	1668	B/C	22,5	Uhorsko, Mária Terézia– Jozef II. (1740–1790), grajciar, 1780–1790. Huszár 1762–1764, 1894–1896	3402	
325	1670	B/B	13	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1800.	3414	
326	1673	B/C	–	Uhorsko Karol III. (1711–1740), Kremnica, denár, 1740. Huszár 1642	4285	
327	1681	A1/A1	14	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 33	3425	II: 20
328	1682	A1/A1	12,5	Uhorsko, Belo II. (1131–1141), denár. Huszár 50	3413	
329	1683	C/C	12	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 32	3409	
330	1696	A1/B	24,5	Uhorsko, Mária Terézia (1740–1780), medený denár, 1760–1766. Huszár 1755–1756	3422	
331	1696	A1	30	Uhorsko, Mária Terézia (1740–1780), medený denár, 1760–1766. Huszár 1755–1756	3422	
332	1697	A1/A1	26	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1812	3421	
333	1698	B/B	11	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 263	3407	VII: 11
334	1700	A1/A1	23	Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1800, Kremnica. Huszár 2027	4290	
335	1705	B/B	14	Uhorsko, Ferdinand II. (1619–1637), Kremnica, denár, 1635. Huszár 1205	3417	
336	1710	A1/A1	–	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1800	3403	
337	1711	A1/B	24	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1800 al. 1812	3419	
338	1712	D/–	–	skorodovaná minca, stredovek	–	
339	1713	A1/A1	25	Rakúsko, František II. (1792–1835), Viedeň, grajciar, 1800	3405	
340	1715	D/–	–	skorodovaná minca, 16.–17. stor.	–	

Tabela 1. Pokračovanie.

A	B	C	D	E	F	G
341	1716	B/B	23	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1800	3420	
342	1719	C/–	14	zlomky mince, 16.–17. stor.	–	
343	1720	B/C	23	Rakúsko, Čechy, Mária Terézia (1740–1780), grešľa, 1761	3415	
344	1721	C/C	13	neurčiteľná minca, zlomok, 17. stor.?	3408	
345	1723	A1/A1	23	Rakúsko, František Jozef I. (1848–1916), Viedeň. grajciar, 1851	3424	
346	1728	A1/A1	23	Uhorsko, Mária Terézia (1740–1780), medený denár, 1763–1766. Huszár 1756	3404	
347	1730	A1/A1	16,5	Sliezsko, František Ľudovít (1683–1732), Wroclaw, grajciar, 1700–1701. Kopicki VIII/2, s. 111, č. III–1–2	3411	
348	1732	A1/B	25	Sedmohradsko, František II. (1792–1835), Oravița, grajciar, 1812. Huszár 2052	3399	
349	1732	A1/C	25	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1812	3400	
350	1733	B/C	16	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica, denár, 1683–1699. Huszár 1509	3406	
351	1734	B/C	16	Uhorsko, Karol III. (1711–1740), Kremnica, denár, 1733. Huszár 1640	3412	
352	1735	A1/A	23	Uhorsko, Mária Terézia (1740–1780), medený denár, 1763–1766. Huszár 1756	3416	
353	1736	A1/A1	17	Sliezsko, Leopold I. (1657–1705), Brzeg, grajciar, 1701	3426	
354	1745	A1/B	14	Uhorsko, Matej II. (1608–1619), Kremnica, denár, 1611. Huszár 1139	3410	
355	1746	B/C	15,5	Uhorsko, Leopold I. (1657–1705), Kremnica, duarius, 1705. Huszár 1500	3401	
356	1754	C/–	12	neurčiteľná minca, zlomky, 17. stor.	3418	
357	1763	A1/A1	16	Rakúsko, František Jozef I. (1848–1916), Viedeň, grajciar, 1851	3423	
358	1776	C/C	24	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1812	3427	
359	1782	A1/A1	24	Uhorsko, František II. (1792–1835), Smolník, grajciar, 1800. Huszár 2030	3428	
360	1782	A1/–	24	Uhorsko, František II. (1792–1835), Smolník, grajciar, 1800. Huszár 2030	3428	
361	1783	D/–	–	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár.	–	
362	1784	A1/B	24	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1800	3429	
363	1784	A1/A1	24	Rakúsko, František II. (1792–1835), Viedeň, grajciar, 1800	3478	
364	1784	A1/–	24	Rakúsko, František II. (1792–1835), Viedeň, grajciar, 1780	3478	
365	1786	A1/A1	24	Rakúsko, František II. (1792–1835), Viedeň, grajciar, 1800	3430	
366	1788	B/B	24,5	Rakúsko, František II. (1792–1835), Viedeň, grajciar, 1800	3431	
367	1801	A1/A1	18	Korutánsko, Bernhard (1202–1256), Sv. Vít, fenig. Koch 1994 Cb 11a	3432	VIII: 8
368	1803	A1/A1	12	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár. Huszár 38	3433	III: 9
369	1805	D/–	–	skorodovaná minca, stredovek	–	
370	1817	A1/A1	12,5	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 139	3434	V: 2
371	1820	B/B	25	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1800	3435	
372	1822	B/B	24	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1800	3436	
373	1823	A1/A1	16	Uhorsko, Ondrej II. (1205–1235), denár. Huszár 206	3437	VI: 18
374	1827	B/B	13	Uhorsko, anonymný denár II, 12. stor. Huszár 139	3438	V: 3
375	1831	B/C	12	Uhorsko, Koloman (1095–1116), denár.	3439	
376	1832	A1/A1	22,5	Čechy, František II. (1792–1835), Praha, 3– grajciar, 1800	3440	
377	1838	B/B	12,5	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 100	3441	IV: 27
378	1839	B/B	13	Uhorsko, anonymný denár I, 12. stor. Huszár 84	3442	IV: 11
379	1840	C/C	–	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1812	3443	
380	1841	B/C	–	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1800	4291	
381	1850	A1/B	13	Uhorsko, Štefan II. (1116–1131), denár. Huszár 47	3444	III: 27
382	1852	A1/A1	12,5	Uhorsko, Štefan II. (1116–1131), denár. Huszár 45	3445	III: 25
383	1854	D/–	–	skorodovaná minca, stredovek	–	
384	1855	A1/B	17	Morava, arcibisk. Olomouc, Bruno zo Schauenburgu (1245–1281), Olomouc, denár 1253–1262. Sejbal 1998	3468	VIII: 13
385	1861	A1/B	–	Uhorsko, František II. (1792–1835), Smolník, grajciar, 1812. Huszár 2053	4289	
386	1882	A1/A1	–	Uhorsko, František II. (1792–1835), Kremnica, grajciar, 1812. Huszár 2049	3659	
387	1883	B/B	–	Rakúsko a Uhorsko, František II. (1792–1835), grajciar, 1812	3660	
388	1884	B/B	–	Rakúsko, František Jozef I. (1848–1916), Viedeň, grajciar, 1859	3657	
389	1884	B/B	–	Rakúsko, František Jozef I. (1848–1916), Viedeň, grajciar, 1859	3658	

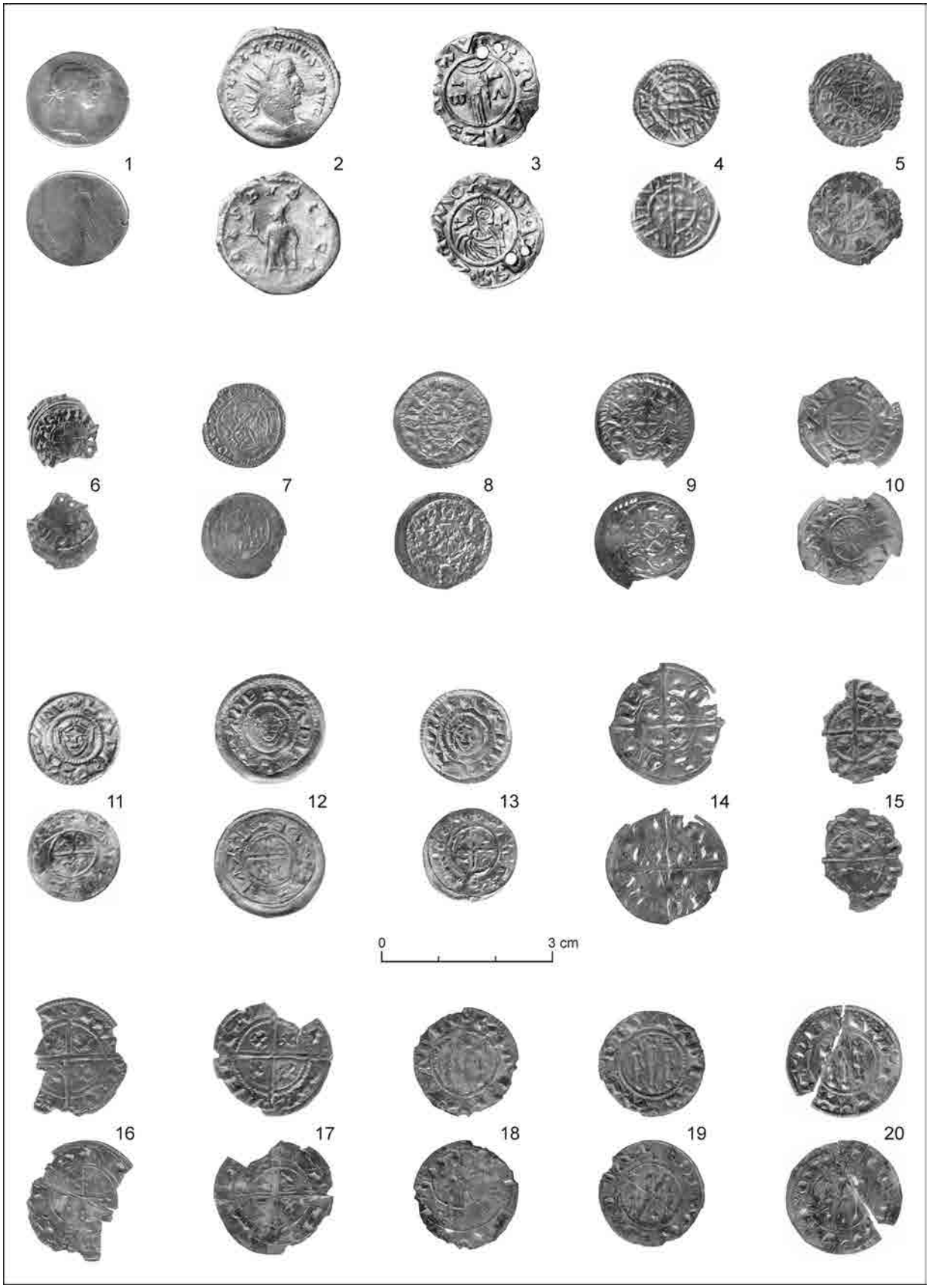

Tab. I. Ducové. Antické mince a uhorské mince z 11. storočia. 1 – Traianus; 2 – Gallienus; 3 – Boleslav II.; 4 – Štefan I.; 5, 6 – Ondrej I.; 7 – Šalamún; 8–20 – Ladislav I. (1, 3, 14–20 – denáre; 2 – antoninianus; 4–8 – poldenáre).

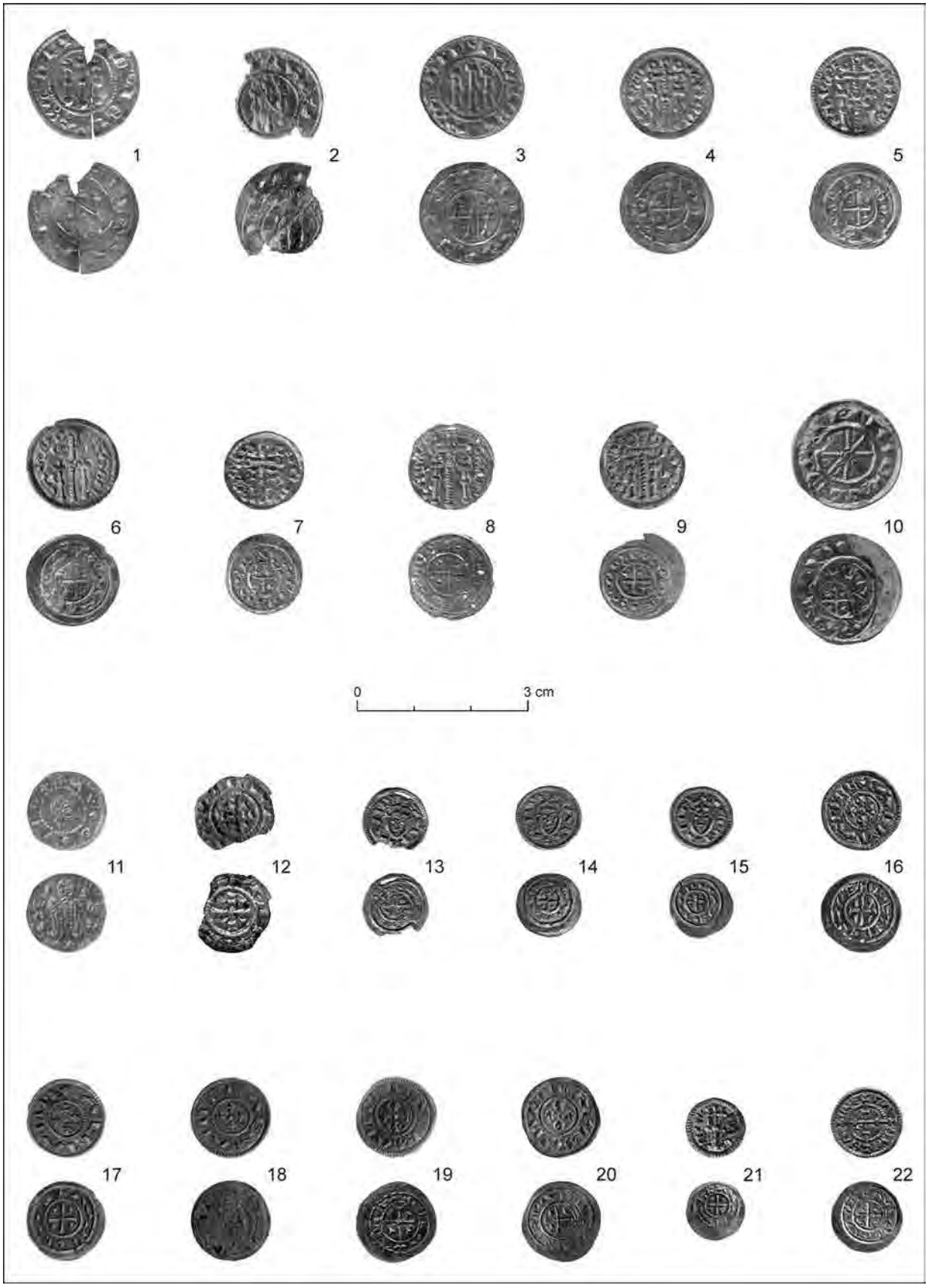

Tab. II. Ducové. Mince z prelomu 11. a 12. storočia. 1–10 – Ladislav I.; 11 – Svätopluk; 12–22 – Koloman (1–22 – denáre).

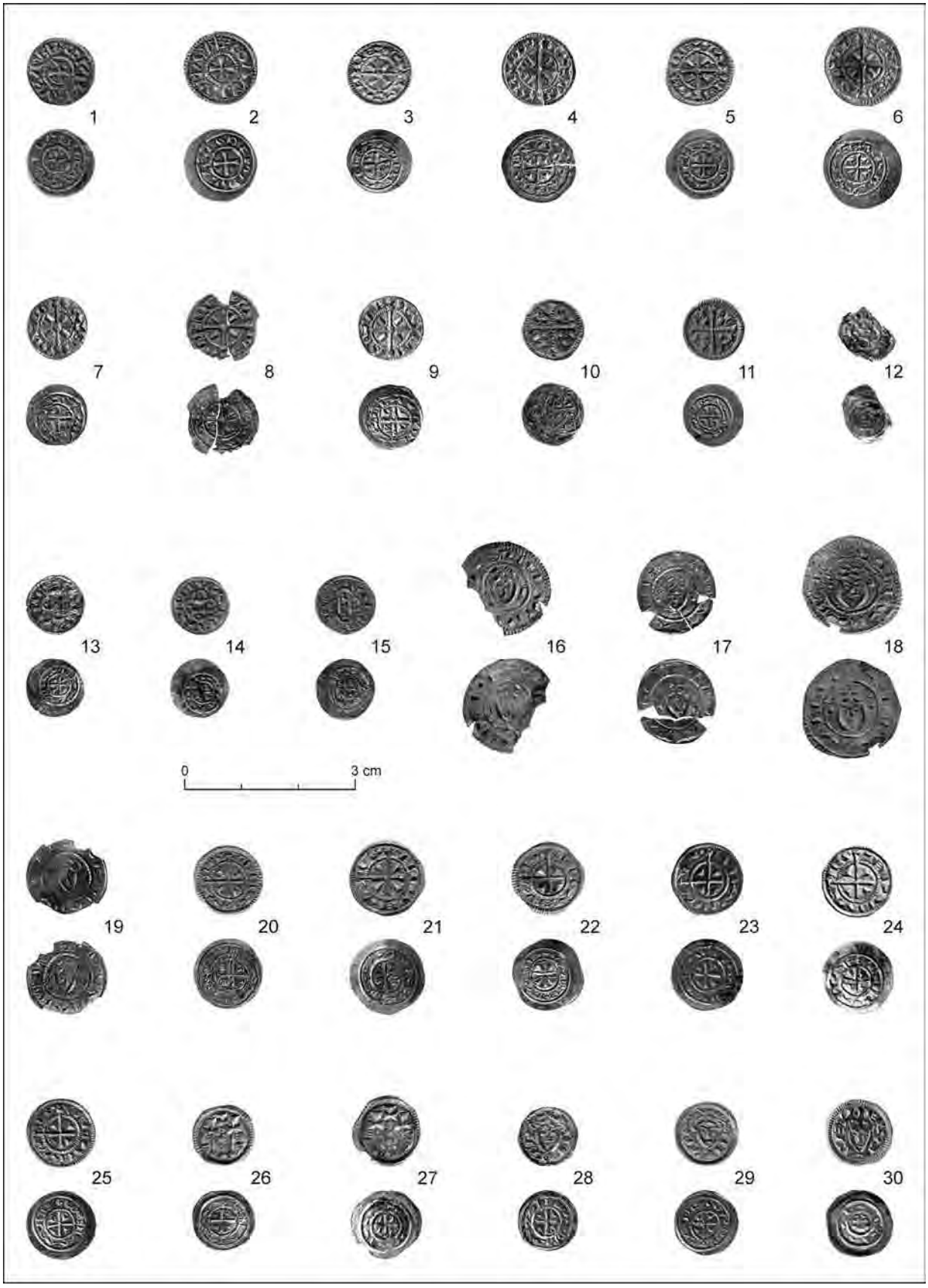

Tab. III. Ducové. Mince z 12. storočia. 1–15 – Koloman; 16–27 – Štefan II.; 28–30 – Belo II. (1–30 – denáre).

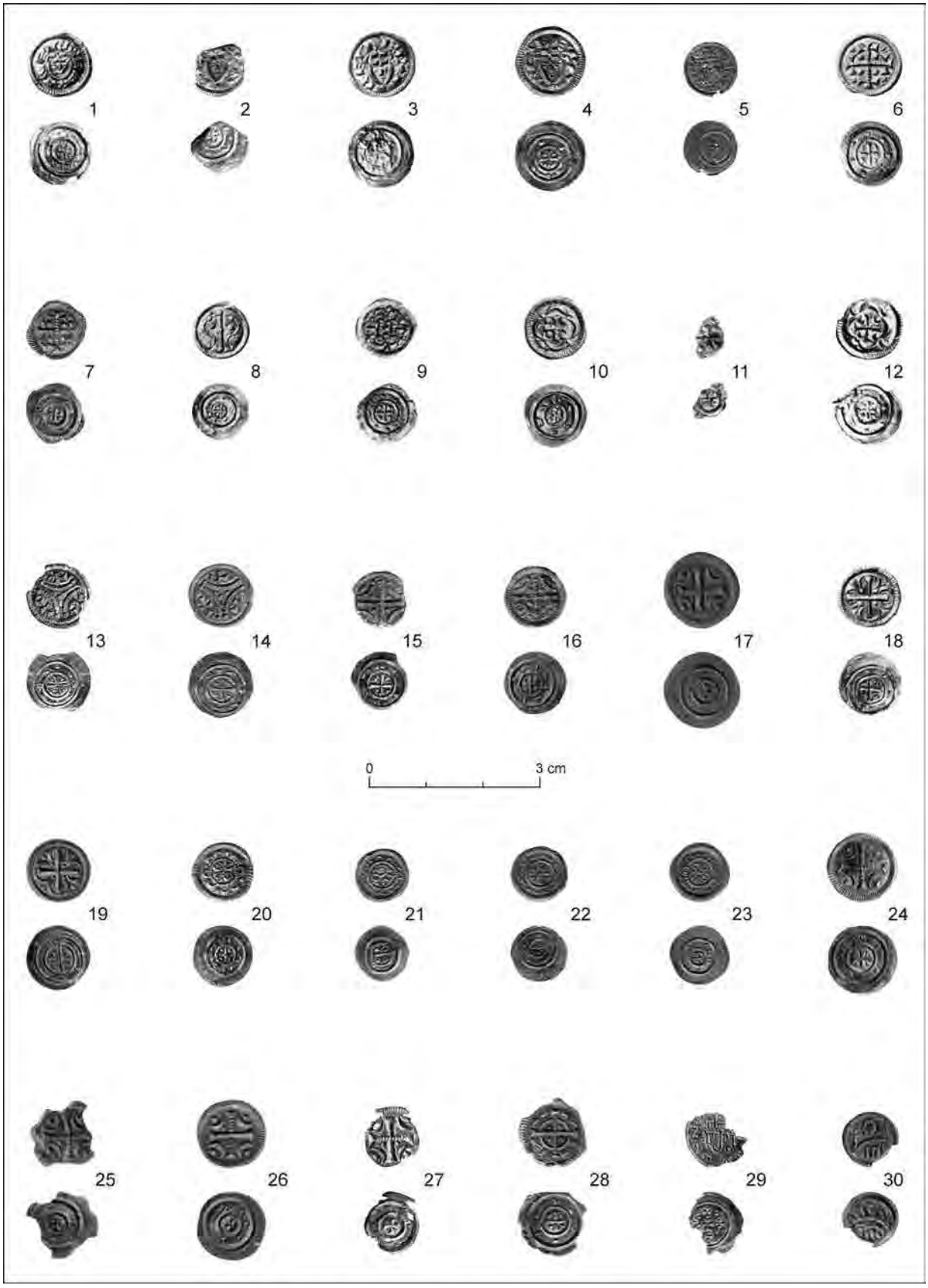

Tab. IV. Ducové. Mince z 12. storočia. 1–4 – Belo II.; 5 – Ladislav II.; 6–30 – anonymné denáre (1–30 – denáre).

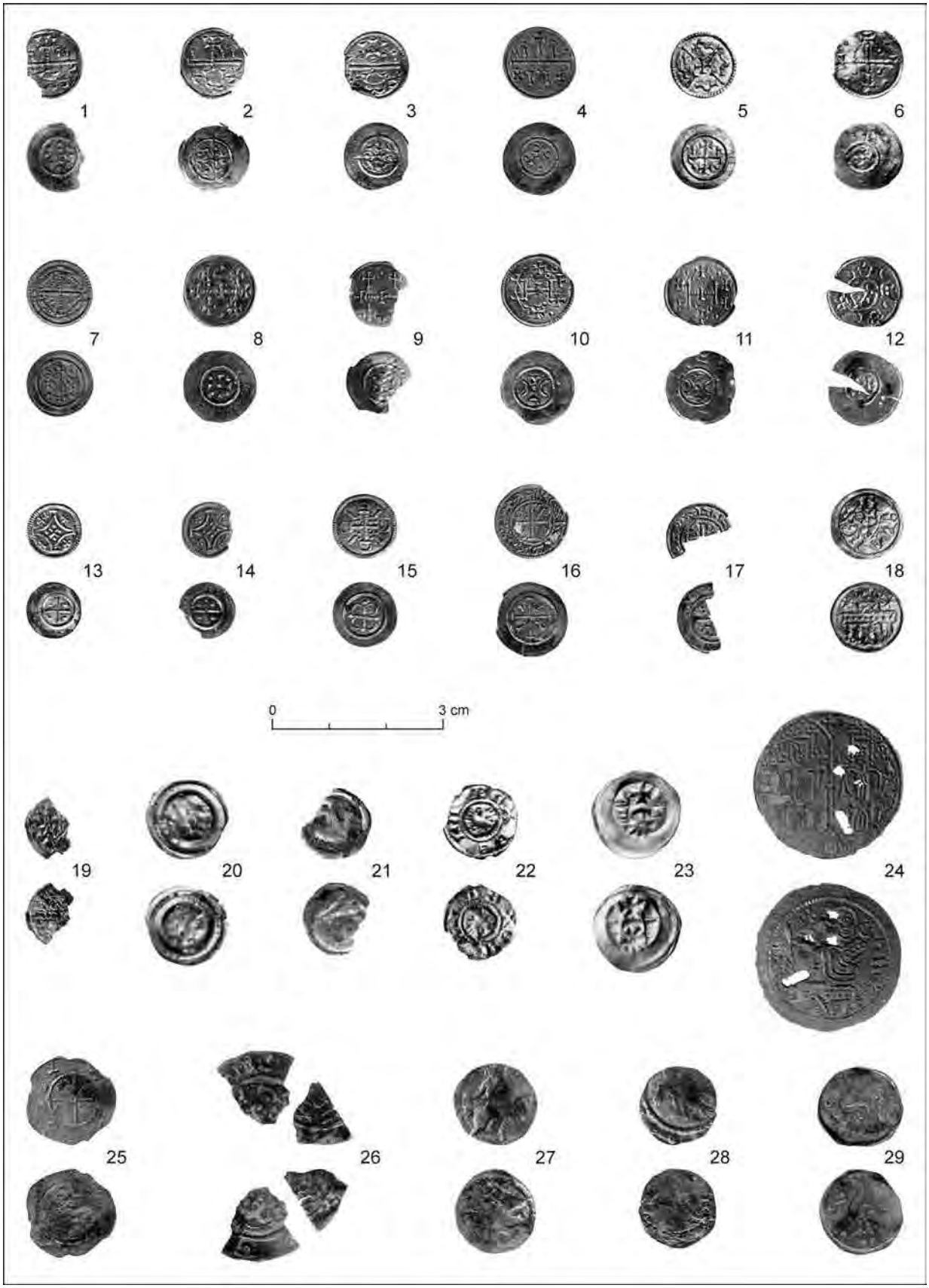

Tab. V. Ducové. Mince z 12. storočia. 1–15 – anonymné denáre; 16–24 – Belo III.; 25 – Václav; 26 – Otakar III.; 27–29 – Otakar IV. (1–19, 25 – denáre; 20–23 – brakteáty; 24 – medená minca byzantského typu; 26–29 – fenigy).

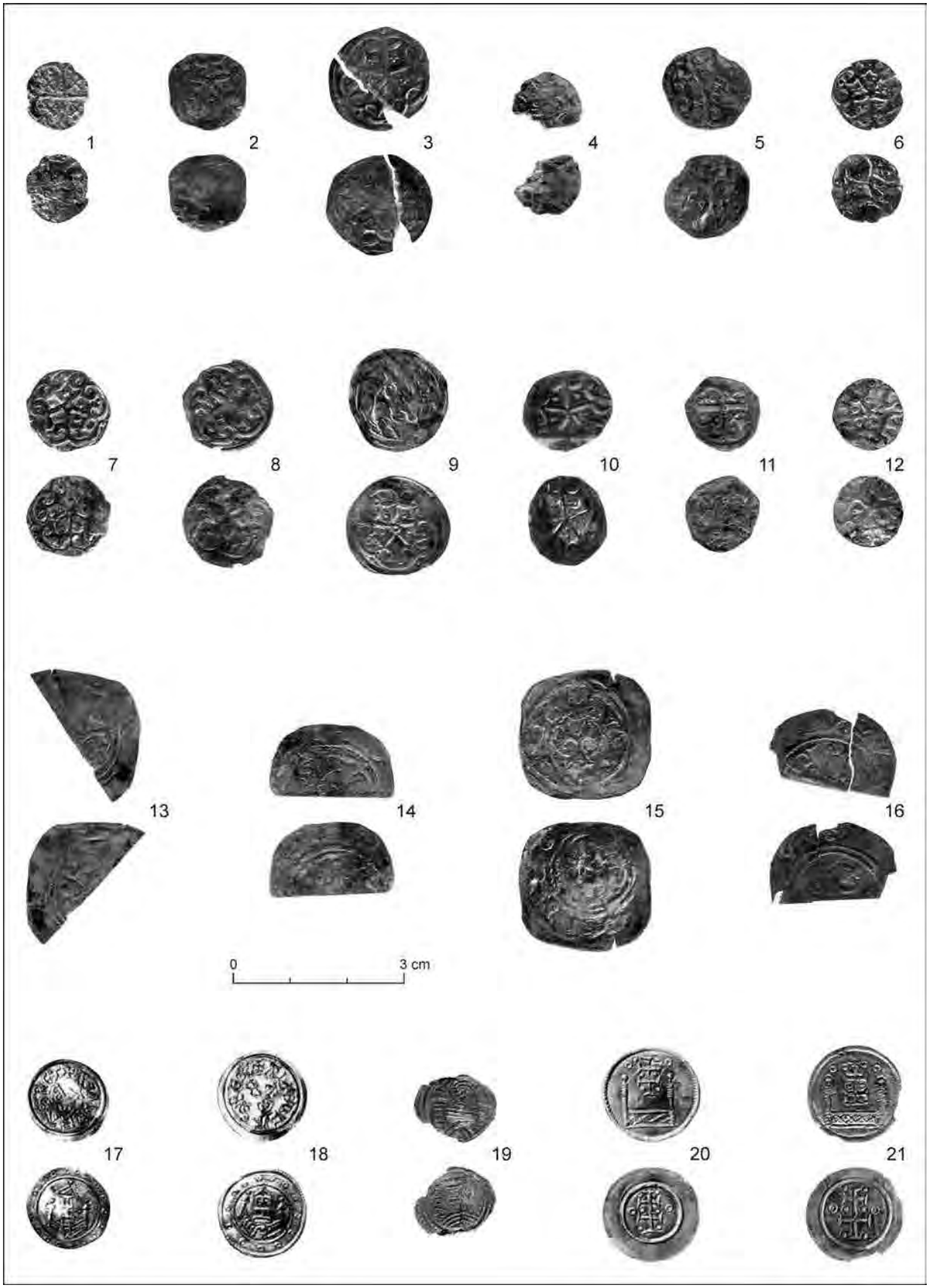

Tab. VI. Ducové. Mince z prelomu 12. a 13. storočia. 1–12 – Otakar IV.; 13–16 – Henrich Lev; 17–21 – Ondrej II. (1–12 – fenigy; 13–18, 20, 21 – denáre; 19 – poldenár).

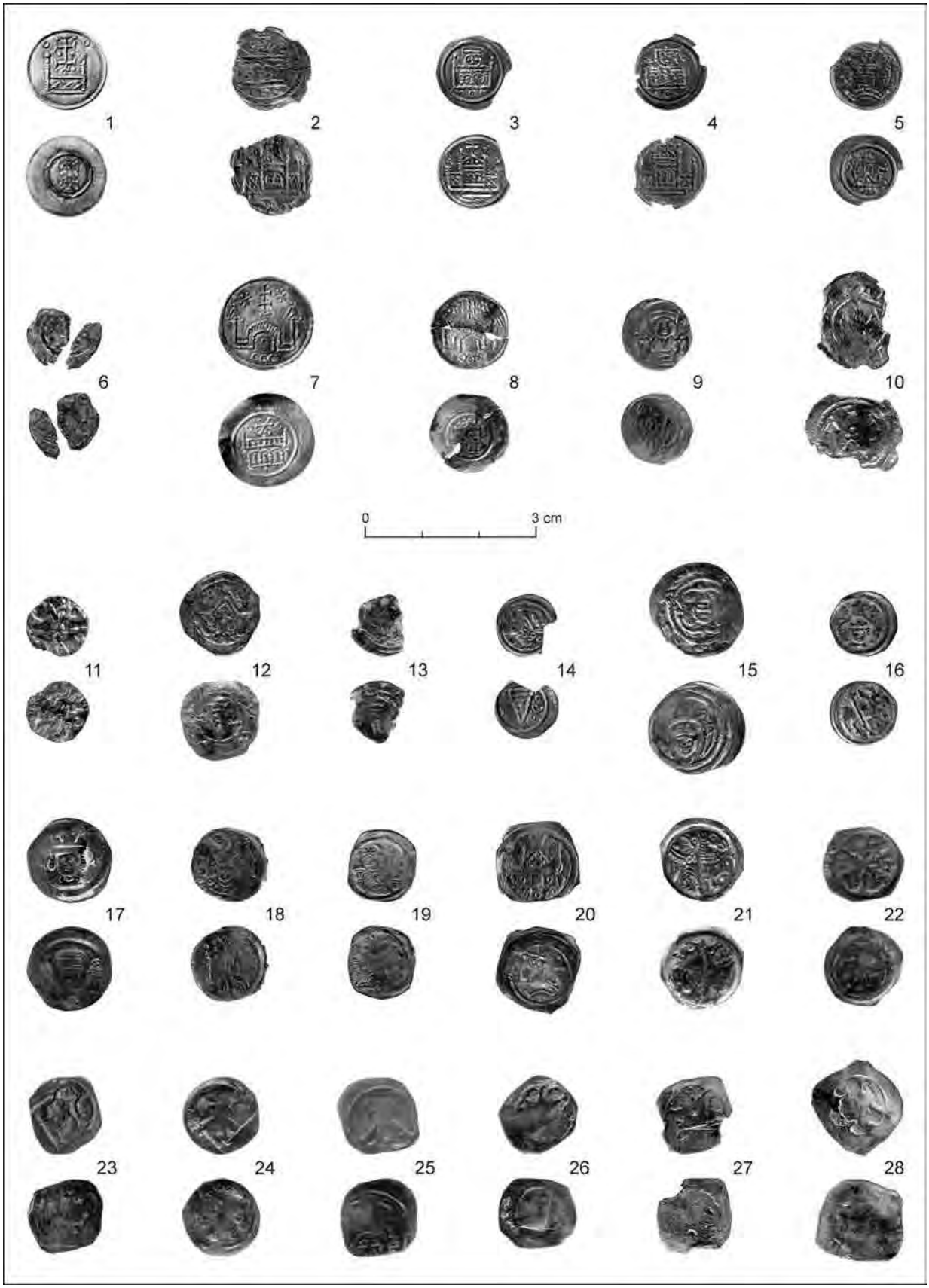

Tab. VII. Ducové. Mince z 13. storočia. 1–20 – Ondrej II.; 21 – štajerský fenig; 22–28 – Přemysl Otakar II. (1, 2, 7, 9, 10, 12, 15–17, 20 – denáre; 3–6, 8, 11, 13, 14, 18, 19 – poldenáre; 21–28 – viedenské fenigy).

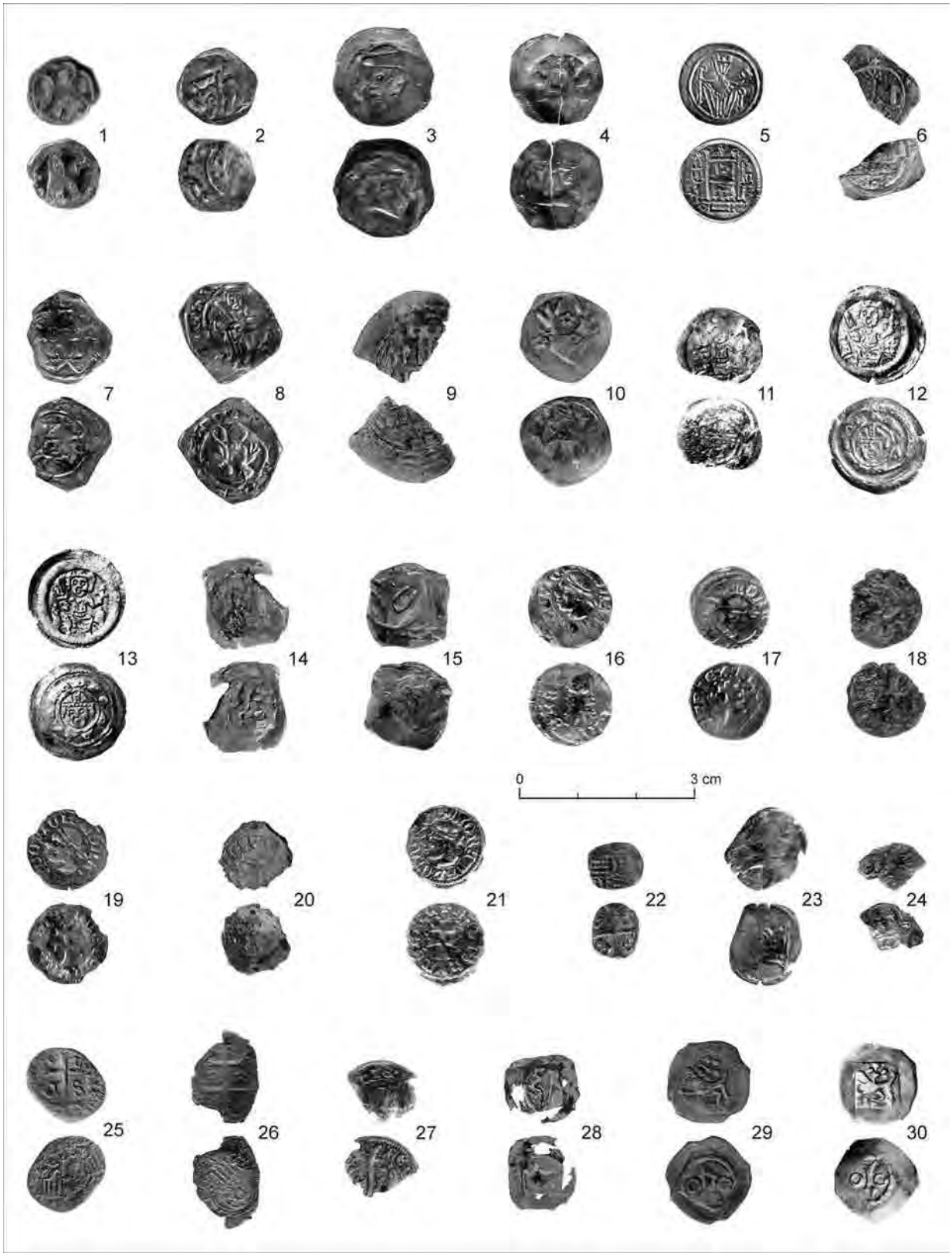

Tab. VIII. Ducové. Mince z 13. až 15. storočia. 1, 2 – Přemysl Otakar II.; 3, 4 – Rudolf III.; 5–8 – friesachské fenigy; 9 – štajerský fenig; 10 – bavorský fenig; 11–13 – Bruno zo Schauenburgu; 14, 15 – Albrecht II.; 16–21 – Ľudovít Veľký; 22, 23 – Žigmund Luxemburský; 24 – Vladislav I.; 25, 26 – Ladislav V.; 27 – Matej Korvín; 28 – salzburský fenig; 29, 30 – bavorský fenig (1–4, 14, 15 – viedenský fenig; 5–8 – friesachský fenig; 9 – štajerský fenig; 10, 29, 30 – bavorský fenig; 11–13, 16–21, 24–27 – denár; 22 – parvus; 23 – quarting; 28 – salzburský fenig).

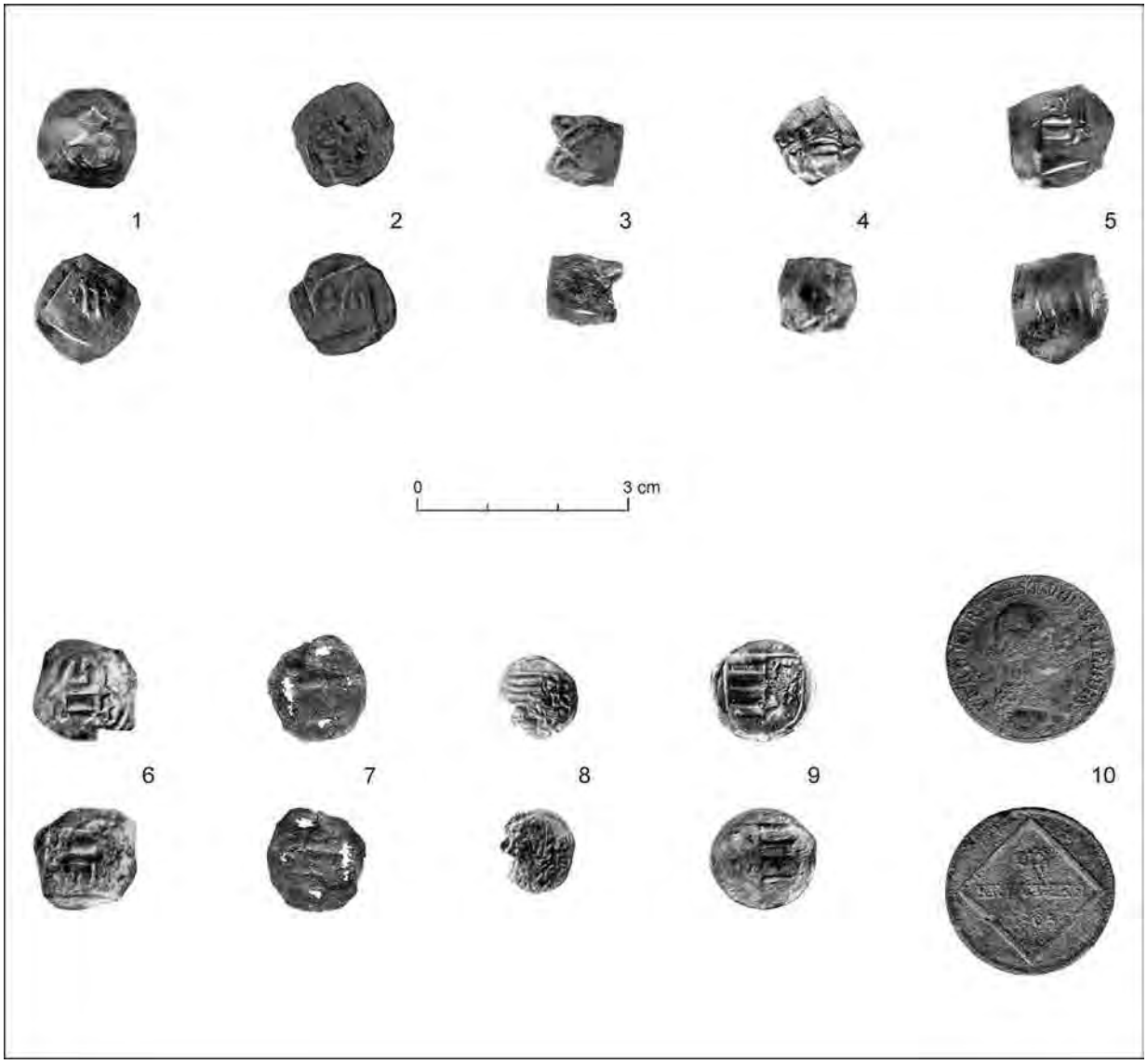

Tab. IX. Ducové. Mince z 15. a 19. storočia. 1, 2 – bavorský fenig; 3 – štajerský fenig; 4 – Ladislav V.; 5–7 – hals-leuchtenberský fenig; 8, 9 – Matej Korvín; 10 – Ferdinand (1–7 – fenigy; 8 – denár; 9 – halier; 10 – grajciar).

LITERATÚRA

Avenarius 1992 – A. Avenarius: Byzantská kultúra v slovanskom prostredí v VI.–XII. storočí. Bratislava 1992.

Bazovský/Elschek 1998 – I. Bazovský/K. Elschek: Osídlenie v Bratislave-Dúbravke v 9.–13. storočí. II. Stredoveký dvorec. Zbor. SNM 92. Arch. 8, 1998, 85–96.

Budaj/Hunka 2007 – M. Budaj/J. Hunka: Zabudnutý poklad. Nález mincí v Šuriciach. Lučenec 2007.

Cach 1970 – F. Cach: Nejstarší české mince. I. České denáry do mincovní reformy Břetislava I. Praha 1970.

Cach 1972 – F. Cach: Nejstarší české mince. II. České a moravské denáry od mincovní reformy Břetislava I. do doby brakteátové. Praha 1972.

Castelin 1953 – K. Castelin: Česká drobná minca doby předhusitské a husitské (1300–1471). Praha 1953.

Dušek 1964 – M. Dušek: Kostrové pohrebisko z X. a XI. storočia v Dolnom Petri II. Štud. Zvesti AÚ SAV 14, 1964, 197–222.

Fiala 2003 – A. Fiala: Poklad stredovekých mincí u osady sv. Mikuláša v Bratislave. Bratislava. Čas. MMB 15, 2003, 27–72.

Fusek 1998 – G. Fusek: Gräber mit Arpadenmünzen aus Gräberfeld von Šindolka in Nitra. Slov. Arch. 46, 1998, 71–118.

Gohl 1908 – Ö. Gohl: Salamon-korabeli éremlelet Nyitra-Ludányban. Num. Közl. 7, 1908, 102–109.

Györffy 1988 – G. Györffy: König Stephan der Heilige. Budapest 1988.

Hanuliak 1989a – M. Hanuliak: K problematike výskytu mincí v hroboch z 11.–12. storočia na Slovensku. Slov. Num. 10, 1989, 175–189.

Hanuliak 1989b – M. Hanuliak: Mince z pohrebiska z 10.–11. storočia v Malých Kosihách. Slov. Num. 10, 1989, 203–212.

Hóman 1916 – B. Hóman: Magyar pénztörténet 1000–1325. Budapest 1916.

Hunka 1986a – J. Hunka: Hromadný nález medených arpádovských mincí z Trhovišťa, okres Michalovce. Slov. Num. 9, 1986, 245–247.

Hunka 1986b – J. Hunka: Hromadný nález medených arpádovských mincí z Bratislavy-Vrakune. Slov. Num. 9, 1986, 248, 249.

Hunka 1990a – J. Hunka: Nálezy mincí grošovej meny zo stredovekých sídliskových aglomerácií na Slovensku. Slov. Num. 11, 1990, 143–157.

Hunka 1990b – J. Hunka: Hromadný nález mincí z Veľkých Kostolian. Slov. Num. 11, 1990, 263–265.

Hunka 1992 – J. Hunka: Klasifikácia novovekých mincí z lokality Kostolec v Ducovom a štatistika ich výskytu. Slov. Num. 12, 1992, 115–120.

Hunka 1994 – J. Hunka: Mince z 15. storočia z Branču. Slov. Num. 13, 1994, 183–185.

Hunka 1996a – J. Hunka: Vplyv rakúskych mincí na peňažné pomery stredovekého Slovenska (12.–15. storočie). Slov. Num. 14, 1996, 129–148.

Hunka 1996b – J. Hunka: Hromadný nález uhorských brakteátov z Rišňoviec (Príspevok k hospodárskym pomerom na území Slovenska koncom 12. a v 1. pol. 13. storočia). Slov. Num. 14, 1996, 85–120.

Hunka 1998 – J. Hunka: Mince Arpádovcov a ich odraz v hospodárskych vzťahoch stredovekého Slovenska. Kandidátska práca (Archeologický ústav SAV v Nitre). Nitra 1998. Nepublikované.

Hunka 2005 – J. Hunka: Nové fakty o denároch Štefana I. s nápisom PRESLAVVA CIV z mincovne v Bratislave. Numizmatika (Bratislava) 20, 2005, 1–10.

Hunka 2007a – J. Hunka: Nové fakty o dvoch pokladoch stredovekých mincí z Chvalovej. Gemer-Malohont 3, 2007, 19–24.

Hunka 2007b – J. Hunka: Mince. In: G. Březinová/M. Samuel a kol.: Tak čo, našli ste niečo? Svedectvo archeológie o minulosti Mostnej ulice v Nitre. Nitra 2007, 71–77.

Hunka 2008a – J. Hunka: Historický a numizmatický význam nálezov stredovekých mincí zo Slovenska. Zbor. SNM 100. Hist. 46, 2008, 45–61.

Hunka 2008b – J. Hunka: Nové nálezy moravských a českých mincí z 11.–15. storočia zo Slovenska. Folia Num. 21, 2008, 69–76.

Hunka 2008c – J. Hunka: Vojny Karola Róberta v rokoch 1308–1342 a ich odraz v nálezoch mincí. In: Peníze v proměnách času. VI. Ostrava 2008, 63–72.

Hunka/Budaj 2005 – J. Hunka/M. Budaj: Poklady mincí z Pezinka a okolia. Pezinok 2005.

Hunka/Chorvátová 1998 – J. Hunka/H. Chorvátová: Mince kráľa Šalamúna z Nitry. Slov. Num. 15, 1998, 232–234.

Hunka/Klčo 2001 – J. Hunka/M. Klčo: Súbor mincí zo začiatku 17. storočia zo Šterús. Balneol. Sprav. 37, 2001, 161–172.

Hunka/Panis 1999 – J. Hunka/B. Panis: Nález stredovekých mincí na Mikulášskej ulici v Bratislave. Zbor. SNM 93. Hist. 39, 1999, 89–104.

Huszár 1979 – L. Huszár: Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute. Budapest – München 1979.

Chropovský 1955 – B. Chropovský: Výskum staromaďarského pohrebiška v Košútoch, okr. Galanta. Slov. Arch. 3, 1955, 264–275.

Jeszenszky 1914 – G. Jeszenszky: Az alsóhelbényi éremlelet töredékéről. Num. Közl. 13, 1914, 52–66.

Kleisner/Holečková 2006 – T. Kleisner/Z. Holečková: Mince a medaile posledních Rožmberků. Praha 2006.

Koch 1983 – B. Koch: Der Wiener pfennig. Ein Kapitel aus der Periode der regionalen Pfennigmünze. Num. Zeitschr. 97 (Sonderausgabe). Wien 1983.

Koch 1994 – B. Koch: Corpus Nummorum Austriacorum. I. Mittelalter. Wien 1994.

Kolníková 1967 – E. Kolníková: Obolus mŕtvych vo včasnostredovekých hroboch na Slovensku. Slov. Arch. 15, 1967, 189–246.

Kolníková 1976 – E. Kolníková: Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 1975. AVANS 1975, 1976, 140–146.

Kolníková 1980 – E. Kolníková: Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 1978. AVANS 1978, 1980, 155–161.

Kolníková 1981 – E. Kolníková: Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 1980. AVANS 1980, 1981, 138–149.

Kolníková 1995 – E. Kolníková: Archívny „nález" rímskej mince z Piešťan (Rímske mince na strednom Považí). Balneol. Sprav. 33, 1995, 158–169.

Krupica 1978 – O. Krupica: Stredoveké Krásno. Záp. Slovensko 5, 1978, 169–337.
Luschin 1913 – A. Luschin: Wiener Münzwesen im Mittelater. Wien – Leipzig 1913.
Militký 2002 – J. Militký: Mincovna Matyáše Korvína v Českých Budějovicích a otázka identifikace její produkce. In: L. Polanský (Zost.): Pavel Radoměrský. Sborník numismatických studií k 75. výročí narození. Praha 2002, 62–80.
Militký 2006 – J. Militký: Nový pohled na zlatou byzantskou minci z Libice nad Cidlinou (Příspěvek k problematice nálezů byzantských mincí 9.–11. století v českých zemích). Num. Sborník 21, 2006, 125–136.
Moravec 1990 – J. Moravec: Mince Františka Josefa I. a Karla I. Praha 1990.
Nálezy mincí III – J. Hlinka/E. Kolníková/Ľ. Kraskovská/J. Novák: Nálezy mincí na Slovensku. III. Bratislava 1978.
Nálezy mincí IV – E. Kolníková/J. Hunka (Zost.): Nálezy mincí na Slovensku. IV. Nitra 1994.
Nechanický 1996 - Z. Nechanický: Matyáš Korvín a jeho mincovnictví v zemích Koruny české. Sběratel. Zprávy 78, 1996, příloha.
Novák 1972 – J. Novák: Slovenské mestské a obecné erby. Martin 1972.
Panis 2001 – B. Panis: Nález stredovekých mincí na Mikulášskej ulici v Bratislave. II. Zbor. SNM 95. Hist. 41, 2001, 107–125.
Panis 2004 – B. Panis: Nálezy mincí získané z Bratislavy-Vajnor. Slov. Num. 17, 203–205.
Ratkoš 1965 – P. Ratkoš: Podmanenie Slovenska Maďarmi. O počiatkoch slovenských dejín. Bratislava 1965.
Rejholcová 1995 – M. Rejholcová: Pohrebisko v Čakajovciach (9.–12. storočie). Katalóg. Nitra 1995.
Réthy 1898 – L. Réthy: Corpus Nummorum Hungariae. I. Árpádházi királyok kora. Budapest 1898.
Ruttkay 1990 – A. Ruttkay: Militária a súčasti jazdeckého výstroja z 15. stor. na „Kostolci" v Moravanoch nad Váhom, miestna časť Ducové. Sbor. Prací Fil. Fak. Brno E34–35, 1990, 89–101.
Ruttkay 1992 – A. Ruttkay: Novoveká fáza cintorína na „Kostolci" pri Ducovom (problematika mincí toliarového obdobia v hroboch). Slov. Num. 12, 1992, 91–114.
Ruttkay 1996 – A. Ruttkay: Mittelalterlicher Friedhof in Ducové, Flur Kostolec, Bez. Trnava: Beitrag zum Studium der Beziehungen zwischen den sog. Reihengräberfeldern und Kirchenfriedhöfen vor dem 13. Jh. In: D. Bialeková/J. Zábojník (Ed.): Ethnische und kulturelle Verhältnisse an der mittleren Donau vom 6. bis zum 11. Jahrhundert. Bratislava 1996, 391–408.
Ruttkay 2000 – A. Ruttkay: O nálezech mincí českého knížete Boleslava II. východně od řeky Moravy. In: L. Polanský/J. Sláma/D. Třeštík (Ed.): Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. († 7. února 999). Praha 2000, 239–246, 347, 348.
Ruttkay 2007 – A. T. Ruttkay: O možnostiach archeológie pri historicko-demografických analýzach. Ve Službách Arch. 1, 2007, 7–26.
Saltzer 1996 – E. Saltzer: A történelmi Magyarország területén fellelt 156 árpádházi éremkincslelet összefüggő áttekintése. Budapest 1996.
Sejbal 1998 – J. Sejbal: Mincovní konvence na Moravě ve 13. století. In: Peníze v proměnách času. I. Ostrava 1998, 43–49.
Soják 2008 – M. Soják: Osídlenie jaskyne Leontína v Gombaseckom kameňolome. Gemer-Malohont 4, 2008, 149–156.
Soják/Terray 2007 – M. Soják/M. Terray: Moldavská jaskyňa v zrkadle dejín. Moldava nad Bodvou 2007.
Staššíková-Štukovská 1994 – D. Staššíková-Štukovská: Nálezy ranouhorských mincí na pohrebisku v Borovciach. Balneol. Sprav. 32, 1994, 208–213.
Steinhübel 2011 – J. Steinhübel: Kapitoly z najstarších českých dejín 531–1004. Kraków 2011.
Třeštík 2000 – D. Třeštík: „Veliké město Slovanů jménem Praha". Státy a otroci ve střední Evropě v 10. století. In: L. Polanský/J. Sláma/D. Třeštík: Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. († 7. února 999). Praha 2000, 49–70, 288–304.
Turnwald 1966 – K. Turnwald: Nový typ denárů Boleslava III. Num. Listy 21, 1966, 97–99.
Ujszászi 2010 – R. Ujszászi: A XII. századi magyar rézpénzek. Budapest 2010.
Vrteľ 1999 – L. Vrteľ: Osem storočí slovenskej heraldiky. Martin 1999.
Zaoral 2007 – R. Zaoral: Morava a Brunšvicko: staronové ražby Bruna ze Schauenburku. In: Sborník konference věnované prof. Jiřímu Sejbalovi (1929–2004). Ostrava 2007, 45–54.

Rukopis prijatý 5. 9. 2011

Recenzenti PhDr. Gabriel Fusek, CSc.,
Prof. PhDr. Alexander Ruttkay, DrSc.

Translated by author

PhDr. Ján Hunka, CSc.
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK–949 21 Nitra
jan.hunka@savba.sk

Coins from the Churchyard Cemetery in Ducové

J á n H u n k a

SUMMARY

A. Ruttkay led the excavations at the medieval and modern-era cemetery of the nobiliary court in Ducové in the years 1968–1972 and 1975. The local cemetery was used from the 9th century to the period about 1860. Archaeological, numismatic and ethnographic objects were found at graves. For the purpose of our article only the coins were analysed. During the research, more than 450 coins dated to the years 253–1859 were found. No other assemblage containing similar quantity of coins has been found in any Slovak cemetery. Catalogue of the coins from Ducové is given at the Table 1 and at the supplement with illustrations.

General significance of the coins from this locality is following:
– find situations dating;
– giving information about basic development of obolus the dead custom;
– remarkable widening of our knowledge about occurrence of certain types of Hungarian and foreign coins in Slovakia;
– partial documenting of historical development of the Váh river basin;
– giving information about the currency structure within the 10th–19th centuries in Piešťany region, e. g. which kinds of coins were the most frequently used;
– variety of coins is documenting the extensive social contacts of local inhabitants with people from foreign countries.

The oldest coin from Ducové is the silver-copper antoninianus of the Roman emperor Gallienus minted within the years 253–268. The coin was found accidentally. Similar coins were used in the Roman period in Slovakia as current money. They are evidence of commercial contacts of Roman merchants with people living near Váh River, and of importance of the Považie region in this period, too.

Medieval coins

In the total of 454 coins found at the cemetery, majority was medieval coins: 302 pieces from the 10th–15th centuries. These coins helped to divide more than 2,000 graves and hundreds of find situations into six chronologic groups: first group: before the year 1095; second group: from the years 1095–1150; third group: 1150–1204; fourth group: 1235–1300; fifth group: 1301–1350; sixth group: 1350–1490. The oldest medieval coin is denarius of Bohemian duke Boleslaus II minted in the years 967–999. At present, only three similar coins from western Slovakia (the sites at Košúty, Milanovce and Dolný Peter) are known. Significance of these coins is problematic. Are they documents of presence of Bohemian merchants, maybe soldiers in the region where Bohemian denarii were found? Is there another possible explanation – that some merchants from Slovakia had their activities in Moravia or Bohemian state? In our region Bohemian coins from the 10th century were accepted as very valuable silver objects probably. The denarius from Ducové has two holes – maybe it was used as an appendage.

Coins from the years 1001–1301

Numismatic objects from Ducové are unique as money of all Hungarian rulers that reigned during the period of the first 250 years after establishing the Hungarian kingdom were founded at this site. This is the greatest collection of Arpadian coins from Slovakia. It gave basic knowledge to recognizing of coin circulation in our territory. The excavations at the cemetery have brought both home and foreign coins.

- *Home coins:* Halfdenarius of Stephanus I from the years 1025–1038 (1 pc), Andreas I from the years 1047–1069 (2 pc), Salomonus from the years 1063–1074 (1 pc); denarius and halfdenarius of Ladislaus I from the years 1077–1095 (26 pc), Kolomanus from the years 1095–1116 (35 pc), Belo II from the years 1131–1141 (4 pc), Stephanus II from the years 1116–1131 (19 pc), Ladislaus II from the years 1162–1163 (1 pc), Belo III from the years 1172–1196, with bracteatas and copper coins, together (12 pc), Andreas II from the years 1205–1235 (18 pc); anonymous denarius from the end of 11th century (28 pc) and from the period to the 1170s (22 pc); Hungarian imitation of Friesach pfennig coins (3 pc).
- *Foreign coins:* Austrian Vienna pfennig of Leopoldus V (3 pc), Přemysl Otakar II (10 pc), Rudolfus III (3 pc); Styrian pfennig of Otakar III from time around year 1158 (1 pc) and Otakar IV from the years 1164–1192, from Fischau mint (15 pc); Bavarian broad denarius of Henricus der Löwe, minted at 1156–1180 (11 pc); Moravian denarius struck at mint Olomouc of knight Svatopluk from the years 1095–1107 (1 pc) and Olomoucian bishop Bruno de Schauenburg (1245–1281) from the years 1253–1262 (3 pc).

Coins from the years 1301–1526

Research of the cemetery brought home and foreign coins.

- *Home coins:* Saracen denarius of Ludovicus the Great from the years 1373–1382 (6 pc); coins from time of reign Sigismundus the Luxembourg from the years 1387–1437, in value parvus, quarting (3 pc); inflation denarius of Vladislaus I and Ladislaus V from year 1440; halfdenarius of Ladislaus V from the years 1451–1452; denarius of Mathias Corvinus from year 1461.

- *Foreign coins:* Austrian Vienna pfennig of Albrecht II from the years 1330–1358 (2 pc).

At the site a collection of foreign coins that are documenting the use of a part of the cemetery by Hussite soldiers: Bavarian pfennigs were from the period of 1393–1460 (4 pc); Austrian pfennig from the years 1453–1457 (1 pc); Salzburgian pfennig from the years 1441–1461 (1 pc); Hals-Leuchtenbergian pfennig from the years 1407–1467 (3 pc). The fortress at Ducové was destroyed at the 1460s.

A unique coin was found by the research, too. It is Bohemian Heller of Mathias Corvinus, minted in the years 1470–1471 at České Budějovice mint. The heller documents the reign of this ruler at some regions of Bohemian kingdom.

Modern-era coins

By the last quarter of 15th century the cemetery in Ducové was not used. The local cemetery was restored in the last third of 16th century. The cemetery was not used for the whole community at Ducové, however. Some people were buried at cemeteries in Banka and Moravany. Last graves in Ducové are dated by Austrian-Hungarian coins from the period around 1860. In this time burying at this cemetery ended. At Ducové 309 graves dated to the Modern era were found. Coins from the years 1566–1858/1861 were found in 152 graves. They were struck in the Hungarian kingdom and also in mints of neighbouring states – Bohemia, Austria and Silesia. Only the coins of very low value, e. g. denarius, pfennig, Kreutzer, duarius, gröschl, dreier, were given to graves. Tens of current coins, which are known from other Slovak sites, were found in Ducové, too. They are, e. g. 50 pieces of Hungarian denarii from the period of reign of Maximilianus II to the reign of Maria Theresia. With era 1566, 1583–1584, 1595, 1602, 1605, 1608, 1611–1613, 1616, 1619–1620, 1626, 1630, 1632, 1634–1636, 1639, 1641, 1674, 1680, 1686, 1689–1690, 1692–1694, 1733–1740, 1746–1760. In the collection of modern coins rare coins occurred, too, e. g. a copper Kreutzer of Salzburgian archbishop Ferdinandus from the year 1805 and two pieces of 2-pfennigs of Carolus VI from the years 1711–1740.

During the 18th and 19th centuries the copper denarii of Maria Theresia from the years 1760–1766 were minted, which were excavated at Ducové cemetery as well as copper Kreutzers of the rulers Maria Theresia, Josephus II and Franciscus II from the years 1760–1761, 1780, 1780–1790, 1800 and 1812. A group of seven current Kreutzers of the Emperor Franciscus Josephus I from the years 1851, 1859, or 1858–1861 was very important. They helped dating the end of burying at the cemetery to around 1860. Coins from the 18th and 19th centuries were less frequent than coins from older periods. In the village of Ducové only 130–140 inhabitants lived around the year 1752. Local people did not use many coins. This was the reason they stopped putting their money into graves.

Table 1. Ducové. Coins from graves. Numismatic catalogue (A. T. Ruttkay – J. Hunka). A – serial number; B – number of grave; C – preservation of coin; D – diameter in mm; E – specification of coin; F – number of numismatic depository of Archaeological Institute of SAS in Nitra; G – reference on image of coin.

Pl. I. Ducové. Antique coins and Hungarian coins from the 11th century. 1 – Traianus; 2 – Gallienus; 3 – Boleslaus II; 4 – Stephanus I; 5, 6 – Andreas I; 7 – Solomonus; 8–20 – Ladislaus I (1, 3, 14–20 – denarius; 2 – antoninianus; 4–8 – halfdenarius).

Pl. II. Ducové. Coins from the break of 11th and 12th centuries. 1–10 – Ladislaus I; 11 – Svatopluk; 12–22 – Kolomanus (1–22 – denarius).

Pl. III. Ducové. Coins from the 12th century. 1–15 – Kolomanus; 16–27 – Stephanus II; 28–30 – Belo II (1–30 – denarius).

Pl. IV. Ducové. Coins from the 12th century. 1–4 – Belo II; 5 – Ladislaus II; 6–30 – anonymous denarius (1–30 – denarius).

Pl. V. Ducové. Coins from the 12th century. 1–15 – anonymous denarius; 16–24 – Belo III; 25 – Václav; 26 – Otakar III; 27–29 – Otakar IV (1–19, 25 – denarius; 20–23 – bracteatas; 24 – copper coins of byzantine type; 26–29 – pfennig).

Pl. VI. Ducové. Coins from the break of 12th and 13th centuries. 1–12 – Otakar IV; 13–16 – Henricus Leo; 17–21 – Andreas II (1–12 – pfennig; 13–18, 20, 21 – denarius; 19 – halfdenarius).

Pl. VII. Ducové. Coins from the 13th century. 1–20 – Andreas II; 21 – Styrian pfennig; 22–28 – Přemysl Otakar II (1, 2, 7, 9, 10, 12, 15–17, 20 – denarius; 3–6, 8, 11, 13, 14, 18, 19 – halfdenarius; 21–28 – Vienna pfennig).

Pl. VIII. Ducové. Coins from the 13th to 15th centuries. 1, 2 – Přemysl Otakar II; 3, 4 – Rudolfus III; 5–8 – Friesach pfennig; 9 – Styrian pfennig; 10 – Bavarian pfennig; 11–13 – Bruno from Schauenburg; 14, 15 – Albrecht II; 16–21 – Ludovicus the Great; 22, 23 – Sigismundus the Luxembourg; 24 – Vladislaus I; 25, 26 – Ladislaus V; 27 – Mathias Corvinus; 28 – Salzburgian pfennig; 29, 30 – Bavarian pfennig (1–4, 14, 15 – Vienna pfennig; 5–8 – Friesach pfennig; 9 – Styrian pfennig; 10, 29, 30 – Bavarian pfennig; 11–13, 16–21, 24–27 – denarius; 22 – parvus; 23 – quarting; 28 – Salzburgian pfennig).

Pl. IX. Ducové. Coins from the 15th and 19th centuries. 1, 2 – Bavarian pfennig; 3 – Styrian pfennig; 4 – Ladislaus V; 5–7 – Hals-Leuchtenbergian pfennig; 8, 9 – Mathias Corvinus; 10 – Ferdinandus (1–7 – pfennig; 8 – denarius; 9 – heller; 10 – kreutzer).

JUBILEÁ

Jubilujúca bádateľka prof. PhDr. Mária Novotná, DrSc.

V tomto roku sa dožíva svojho významného životného jubilea výrazná osobnosť slovenskej vedy, popredná európska bádateľka prof. PhDr. Mária Novotná, DrSc. Jubilantka je jednou z prvých absolventiek uceleného štúdia archeológie na Slovensku – na Katedre všeobecných dejín a archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, kde už v roku 1954 zaujala miesto asistentky. Študijný odbor archeológia vtedy spadal pod vedenie prof. Jána Dekana.

Profesionálne sa Mária Novotná vždy pohybovala v oblasti vedeckovýskumnej a pedagogickej činnosti v odbore archeológia. Dlhodobo to bolo v rámci jej pôsobenia na pôde Univerzity Komenského v Bratislave, kde už v roku 1966 získala akademický titul PhDr. Ešte v tom istom roku po úspešnej obhajobe svojej dizertačnej práce na Akadémie vied ČR dosiahla vedeckú hodnosť CSc. V roku 1974 sa habilitovala na Filozofickej fakulte domovskej Univerzity Komenského v Bratislave, kde v roku 1990 získala aj najvyššiu vedeckú hodnosť DrSc. a po následnej inaugurácii jej bol v roku 1991 udelený prezidentom Slovenskej republiky najvyšší vedecko-pedagogický titul profesor.

Viac ako štyridsať rokov pôsobila M. Novotná vo svojom odbore na Filozofickej fakulte UK v Bratislave nielen v oblasti precíznej teoretickej a praktickej prípravy novej generácie archeológov, ale aj v širokej oblasti vedeckovýskumnej a organizačnej práce.

Od roku 1996 sa meno pani profesorky spája s ďalšími univerzitnými pracoviskami. Predovšetkým s Trnavskou univerzitou v Trnave. Práve tu v roku 1997 stála pri zrode prvej samostatnej Katedry klasickej a pravekej archeológie na Slovensku a zaslúžila sa tak o vznik samostatného odboru klasická archeológia. Vedúcou tejto katedry, zriadenej v rámci Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity, bola prof. Novotná takmer desať rokov. V rokoch 2000–2005 pôsobila tiež ako vedúca Katedry histórie Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku.

Na pôde uvedených univerzít v Bratislave, Trnave a Ružomberku jubilantka vychovala desiatky absolventov magisterského či bakalárskeho štúdia archeológie a viacerých doktorandov. Vo svojich prednáškach sa prioritne venovala obdobiu od neskorej doby kamennej po dobu halštatskú, a to v širšom európskom priestore. V súčasnosti prednáša najmä staroveké dejiny, prehľad pravekého vývoja a archeológiu okrajových oblastí antického sveta. Odovzdávanie odborných vedomostí v rámci svojej pedagogickej činnosti jubilantka podporila aj spracovaním a vydaním vysokoškolských skrípt, ako sú Minojská a mykénska civilizácia (1983), Etruskovia (1984), Skýti (spoluautor B. Novotný, 1990 a 1995).

Z vlastnej skúsenosti môžem povedať, že skúšky u pani profesorky Novotnej patrili k najťažším, no vedomosti získané z predmetov, ktoré vyučovala, patria k najtrvalejším.

Profesionálny záber jubilantky zďaleka nekončí za katedrou v prednáškových miestnostiach univerzít. Odráža sa vo výsledkoch jej vedeckého bádania v širokom územnom priestore Európy, často však presahuje na územia Ázie a Afriky. Pani profesorka sa systematicky zapája do riešenia početných domácich aj medzinárodných vedeckovýskumných

projektov, kde je spravidla vedúcou výskumného tímu. K najvýznamnejším možno radiť projekty Zentren und Provinzen der Antiken Welt a Stadt und Landschaft in der Antike, ale aj celý rad grantových projektov agentúry VEGA, ktoré majú často medziinštitucionálny charakter (napríklad v tomto roku ukončený projekt spracovania významnej lokality Veľká Lomnica-Burbrich, realizovaný v spolupráci s pracovníkom Archeologického ústavu SAV M. Sojákom).

Vďaka svojmu vedeckému potenciálu, rozsiahlemu počtu publikačných výstupov a vďaka aktívnej účasti na početných vedeckých podujatiach zaujala M. Novotná významné postavenie v medzinárodnom výskumnom priestore. Tento status znamenal pre bádateľku ďalšie pracovné aktivity – pozvania na prestížne kongresy a sympóziá, ale aj členstvo v rámci mnohých významných domácich aj zahraničných vedeckých či akademických komisií, orgánov, inštitúcií (je napríklad korešpondujúcou členkou Nemeckého archeologického ústavu).

Na tomto mieste treba vyzdvihnúť výnimočné organizátorské schopnosti jubilantky. Má výrazný podiel na organizovaní celého radu seminárov či medzinárodných vedeckých konferencií s výraznou účasťou popredných bádateľov, napríklad Mittelmeergebiet und Mitteleuropa in Kontakten und Konfrontationen (v roku 2000), Schmuck und Tracht in der Antike im Laufe der Zeit (v roku 2003). Pani profesorka našla tiež vhodný spôsob, ako do vedeckovýskumného procesu zapojiť študentov už počas štúdia, dostať ich do kontaktu s rôznymi generáciami domácich, ako aj zahraničných špecialistov. Na Trnavskú univerzitu dokázala pritiahnuť pozornosť a následne aj aktívnu účasť viacerých renomovaných zahraničných bádateľov na pedagogickom procese. Podujali sa nielen na „bežnú" prednáškovú činnosť, ale prejavili záujem aj o každodennú odbornú prácu so študentmi.

Prof. PhDr. Mária Novotná, DrSc., patrí k vedecky silnej generácii, ktorá svojím aktívnym bádaním vypĺňala biele miesta v dejinách poznania našej dávnej minulosti, k tej skupine bádateľov, ktorí slovenskú archeológiu pevne zakorenili v medzinárodnom vedeckovýskumnom priestore. Svoje vedecké tézy a objavy publikovala vo viac ako desiatke vedeckých monografií a v stovkách odborných štúdií doma i v zahraničí. K najhodnotnejším patria dozaista monografie vydané v rámci edície Prähistorische Bronzefunde. Silnou stránkou jubilujúcej bádateľky sú jej vedecké analýzy a tvorba sofistikovaných periodizačných a chronologických schém v spojitosti s vývojom ľudskej populácie slovenského a európskeho praveku. Východiskom jej bolo v prvom rade municiózne spracovanie depotov bronzových predmetov, ale aj analýzy jednotlivých typov výrobkov z medi a bronzu. Špeciálnu pozornosť venovala tvorbe a overovaniu hypotéz a teórií o počiatkoch metalurgie medi a hospodárskym dejinám.

Akýmsi koncentrovaným a fundovaným úvodom do problematiky bola jej štúdia Medené nástroje a problém najstaršej ťažby medi na Slovensku (Slovenská archeológia 3, 1955, 70–100). Dôsledné rozbory hromadných nálezov bronzových predmetov zverejnila v monografii Die Bronzehortfunde in der Slowakei. Spätbronzezeit (Bratislava 1970). Následne svoje vedomosti zúročila v súbore monografií Prähistorische Bronzefunde (PBF), vydávaných v Mníchove a Štutgarte: Äxte nd Beile in der Sowakei (PBF IX/3. München 1970), Die Nadeln in der Slowakei (PBF XIII/6. München 1980), Halsringe und Diademe in der Slowakei (PBF XI/4. München 1984), Die Bronzegefässe in der Slowakei (PBF II/11. Stuttgart 1991), Die Fibeln in der Slowakei (PBF XIV/11. Stuttgart 2001) a v spoluautorstve s V. Furmánkom to bola monografia Die Sicheln in der Slowakei (PBF XVIII/6. Stuttgart 2006). Šiestimi monografiami vydanými v tejto edícii sa M. Novotná jednoznačne radí do skupiny najproduktívnejších bádateľov. Za monografiu Svedectvá predkov (Martin 1994) jej bola udelená Cena Literárneho fondu.

V oblasti editorskej činnosti sa pani profesorka zaslúžila o vznik a úspešné napredovanie periodika Anodos vrátane radu Anodos – Supplementum, ktoré vydáva Katedra klasickej archeológie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity od roku 2001.

Počas svojej viac ako päťdesiatročnej mnohostrannej činorodej práce sa prof. PhDr. Mária Novotná, DrSc., stala výraznou a medzinárodne uznávanou osobnosťou vedeckého sveta. Za výnimočnú vedeckú prácu a jej prínos v odbore archeológia bola ocenená viacerými inštitúciami doma i v zahraničí. Za rozvoj vedy získala Medailu Poľskej akadémie vied, za propagáciu slovenskej vedy v nemecky hovoriacich krajinách jej bola udelená Cena M. a J. Danihelsových. Je držiteľkou veľkého počtu ďalších ocenení: Strieborná medaila Univerzity Komenského v Bratislave (za vedecko-pedagogickú činnosť), Strieborná medaila Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (za výskum Horného Spiša), Cena Literárneho fondu (za knihu Svedectvá predkov), Strieborná plaketa Archeologického ústavu SAV (za prínos pre archeológiu), Medaila sv. Gorazda Ministerstva školstva SR, Cena Antona Hajduka Trnavskej univerzity a Veľká strieborná medaila Katolíckej univerzity v Ružomberku (za založenie a rozvoj historických vied na KU, za dlhoročné vedenie Katedry histórie FF KU a vedenie Akademického senátu KU).

Váženej pani profesorke Márii Novotnej si dovoľujem zapriať v mene kolektívu pracovníkov Archeologického ústavu SAV, v mene jej študentov a početných kolegov našej veľkej archeologickej obce do ďalších rokov činorodého života pevné zdravie a dobrú osobnú i pracovnú pohodu, aby mohla ešte dlho využívať svoj obdivuhodný elán a tvorivú energiu nielen na prípravu budúcich generácií archeológov, ale aj na splnenie všetkých vedeckých cieľov, ktoré si predsavzala dosiahnuť!

Ad multos annos!

Matej Ruttkay

PhDr. Jozef Paulík, CSc., jubilujúci osemdesiatnik

Dňa 30. marca 2011 sa PhDr. Jozef Paulík, CSc., samostatný vedecký pracovník, vynikajúci archeológ európskeho formátu, historik a múzejník, dožil v plnom fyzickom i psychickom zdraví vzácneho životného jubilea – krásnych osemdesiatin. Osobne je mi veľmi ťažké pri tejto príležitosti písať laudáciu na nášho jubilanta, pretože jeho spolužiaci, spolupracovníci a priatelia osobnosť nášho oslávenca, ako aj jeho ešte stále nezavŕšené životné dielo, už dnes však dosahujúce impozantných parametrov a svojím významom patriace k zlatému fondu archeologickej vedy, už pri predchádzajúcich životných výročiach náležite ľudsky i faktograficky zhodnotili. Preto by bolo nepatričné v tejto krátkej jubilejnej spomienke, limitovanej i rozsahom riadkov, zopakovať sumár už dávno nielen známych, ale aj veľakrát publikovaných skutočností a detailov z vedeckej a životnej púte nášho oslávenca. Napriek tomu však, len pre osvieženie pamäti, uvádzam tu tie najzákladnejšie údaje z *curriculum vitae* Jozefa Paulíka.

Jozef Paulík pri oddychu v terénnej pracovni v Očkove v roku 1958.

Náš jubilant sa narodil 30. marca 1931 v Maďarsku, vo vtedajšej slovenskej obci Sóskút. V roku 1947 sa spolu s rodičmi v rámci repatriácií usadil na Slovensku. Po maturite v roku 1950 a po ukončení štúdia archeológie a histórie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave v roku 1955 začal pracovať v Archeologickom ústave SAV v Nitre, kde v roku 1964 získal vedeckú hodnosť kandidáta historických vied (CSc.) po obhájení dizertačnej práce Juhozápadné Slovensko v mladšej dobe bronzovej. V roku 1967 mu bol udelený akademický titul doktora filozofie (PhDr.) a v tom istom roku zmenil tiež pracovisko – stal sa kmeňovým zamestnancom Slovenského národného múzea v Bratislave. V poslednom období aktívne spolupracoval aj s Mestským múzeom v Bratislave v súvislosti s lokalitou na hrade Devín. V súčasnosti si už vychutnáva seniorský život v zaslúženom dôchodku.

Jubilant patrí ku generácii archeológov – vedeckých pracovníkov, ktorým pôsobenie v archeológii, či už vlastný prieskum a výskum

v teréne, alebo tvorivé vyhodnocovanie získaných poznatkov v tichu pracovne nebolo iba bežným zamestnaním, spôsobom obživy, ale naopak, celoživotným poslaním, ktoré Jožko Paulík pretavil do priam zanietene pestovanej záľuby. Jeho vysokú profesionalitu v odbore umocňuje aj všeobecná rozhľadenosť v príbuzných vedných disciplínach a vysoká erudovanosť, pozitívne doplňovaná aj príslovečnou intuíciou a neobvyklou invenciou, ktoré jubilant vhodne využíval najmä pri interpretácii analyzovanej pramennej bázy a pri tvorbe syntéz a teórií zasadených do historických súvislostí v dejinách pravekej Európy. Samozrejme, všetky tieto danosti by neboli priniesli bohatú úrodu na poli archeologickej vedy, nebyť dlhoročnej pracovitosti a neúnavnosti jubilanta. Dôkazom toho je aj viacstránková databáza bibliografických záznamov jubilujúceho autora, ktorá zahŕňa početné monografie, rozsiahle odborné štúdie a kratšie články, scenáre výstav a množstvo populárno-vedeckých príspevkov určených širokej verejnosti. Hoci jubilant má v chronologickej postupnosti široký odborný záber od paleolitu až po novovek, jeho srdcovou záležitosťou je najmä obdobie mladšej a neskorej doby bronzovej. S jeho menom budú navždy spojené nielen výskumy náčelníckych mohýl (Cabaj-Čápor, Čaka, Dedinka, Kolta, Lužany, Očkov, Palárikovo, Veľké Ripňany), ale najmä teoretické práce, v ktorých sa zaoberal otázkami rozšírenia, periodizácie, genézy a interkultúrnych vzťahov čakanskej, velatickej, kyjatickej a napokon aj gávskej kultúry. Hmotnú kultúru čakanskej a kyjatickej kultúry dokonca súhrnne klasifikoval a kodifikoval.

Pre Jozefa Paulíka pramene hmotného charakteru jednotlivých kultúr a ich vyhodnocovanie nikdy neboli konečným cieľom, ale len prostriedkom na osvetlenie zložitých spoločenských javov v duchovnej oblasti, z ktorých preferoval predovšetkým esteticko-výtvarné, umelecké hodnoty a tajomný svet pravekého kultu a náboženských predstáv. Tejto problematike zasvätil početné štúdie a čiastkové príspevky v rôznych odborných zborníkoch a periodikách, ako aj v populárno-vedeckých časopisoch a s vysokou profesionalitou sa jej zhostil v rozsiahlej monografii Praveké umenie na Slovensku (Bratislava 1980) a v diele Bronzom kované dejiny (Bratislava 1993), ktoré svedčia aj o mimoriadnych intelektuálnych dispozíciách nášho oslávenca. Nemenej dôležitá je aj jeho schopnosť podať inokedy suché fakty svojským, nenapodobiteľným spôsobom tak, že pred čitateľom začínajú až plasticky ožívať deje a historické udalosti dávno minulej spoločnosti. Zhodne s uvedeným treba hodnotiť aj jeho príležitostné prednášky o dobe bronzovej, ktoré odznievali v rámci pedagogickej činnosti na Katedre archeológie FF UK v Bratislave. Ako jeden z jeho bývalých žiakov môžem potvrdiť, že po vypočutí danej témy v podaní Jožka Paulíka sme všetci zostali priam fascinovaní a neochvejne presvedčení, že v budúcnosti sa budeme venovať výlučne mohylovým kultúram a problematike obdobia popolnicových polí. Náš jubilant ako pracovník múzea si však zodpovedne a s plným nasadením plnil aj základné povinnosti múzejníka, ktoré mu prináležali. Nechcem tu vymenovať množstvo odborných archeologických expozícií, o ktoré sa zaslúžil ako autor, ale poukážem aspoň na každodennú, dá sa povedať, až vyčerpávajúcu monotónnu prácu súvisiacu s katalogizovaním múzejných zbierok a s vyhotovovaním tisícok inventárnych záznamov v dokumentácii Slovenského národného múzea.

V retrospektíve na vedeckú a múzejnú činnosť Jozefa Paulíka je až neuveriteľné, aká veľká suma aktivít ho charakterizuje a zároveň aj dekoruje. Pritom je stále skromným človekom, vždy ochotne a priateľsky pomáha radou každému, kto o ňu požiada, je človekom, ktorý sa nikdy nevystatoval svojimi vedeckými výsledkami, teda ani úspechmi. V jeho prítomnosti sa každý cíti veľmi príjemne, pretože principiálne vyžaruje z neho príjemná a priateľská atmosféra.

Milý Jožko, dovoľ mi teda, aby som Ti v mene celej archeologickej obce vyslovil úprimnú vďaku za doteraz vykonanú záslužnú a prínosnú prácu a poprial Ti do ďalších rokov Tvojho činorodého života najmä veľa zdravia, životného optimizmu, osobného šťastia a splnenie dosiaľ ešte nerealizovaných vedeckých cieľov!

Ondrej Ožďáni

Životné jubileum prof. PhDr. Alexandra Ruttkaya, DrSc.

V roku 2011 sa v plnej tvorivej sile dožíva svojho životného jubilea mimoriadne významný archeológ prof. PhDr. Alexander Ruttkay, DrSc. Narodil sa 24. apríla 1941 v Budapešti. V roku 1945 sa celá rodina presťahovala na Slovensko. Po úspešnom absolvovaní gymnaziálneho štúdia v Piešťanoch začal A. Ruttkay štúdium archeológie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Ukončil ho s vyznamenaním v roku 1963. Okamžite nastúpil na miesto archeológa vo vtedajšom Krajskom vlastivednom múzeu v Bojniciach. Aj vzhľadom na svoj aktívny prístup k výskumu bol v roku 1965 na základe konkurzného pokračovania prijatý do zamestnania v Archeologickom ústave Slovenskej akadémie vied v Nitre, kde pracuje podnes na poste vedúceho vedeckého pracovníka. V rokoch 1979–1990 vykonával funkciu zástupcu riaditeľa tejto archeologickej inštitúcie a od roku 1991 do roku 2008 pôsobil ako jej riaditeľ.

V nitrianskom Archeologickom ústave sa vďaka svojmu zanieteniu pre prácu vo vyštudovanom odbore mladý absolvent archeológie A. Ruttkay postupne stával uznávaným odborníkom na problematiku včasného a vrcholného stredoveku. Už v roku 1968 získal akademický titul doktora filozofie a v roku 1975 hodnosť kandidáta historických vied. V roku 1988 úspešne obhájil vedeckú hodnosť doktora historických vied, v roku 1994 sa na Filozofickej fakulte UK habilitoval na docenta a v roku 1999 bol po úspešnej inaugurácii prezidentom Slovenskej republiky menovaný za profesora v odbore archeológia.

Jeho životným a pracovným osudom aj dosiahnutým úspechom už boli venované viaceré medailóny, napríklad aj na stránkach časopisu Slovenská archeológia v roku 1991 a v roku 2001. Preto sa zameriame na oslávencovu činnosť v poslednom desaťročí a predstavíme i jeho komplexnú vedeckú bibliografiu.

V novom tisícročí A. Ruttkay naďalej zastával post riaditeľa Archeologického ústavu SAV v Nitre, a to až do roku 2008, kedy sa sám rozhodol nezúčastniť sa ďalšieho výberového konania. Rozhodujúcu časť svojich organizačných aktivít venoval stabilizácii pracoviska. Postupne sa mu podarilo zastaviť znižovanie počtu pracovníkov. Najmä vďaka podporovaniu realizácie záchranných archeologických výskumov sa dokonca podarilo oživiť nábor mladých bádateľov, z ktorých veľká časť sa iniciatívne zapojila do vedeckovýskumnej činnosti a dnes sú z nich aktívni vedeckí pracovníci nielen v Archeologickom ústave SAV, ale aj na iných významných pracoviskách (Marián Čurný, Zuzana Slivenská, Stanislava Gogová).

Jubilant viedol desiatky významných domácich projektov. Z nich možno poukázať najmä na projekty vedeckej grantovej agentúry (VEGA), napríklad Kultúra každodenného života vo včasnom a vrcholnom stredoveku, Vojenstvo, výzbroj a fortifikačné systémy v stredoveku, Hradiská, hrady a dvorce vo včasnom a vrcholnom stredoveku v stredodunajskom priestore, Kostol a prikostolný cintorín v kultúre včasného a vrcholného stredoveku. V súčasnosti je A. Ruttkay hlavným riešiteľom projektu monografie Staré Slovensko – vrcholný stredovek (súčasť projektu Centra excelentnosti SAV pod vedením prof. V. Furmánka), je tiež vedúcim jednej zo štyroch aktivít v rámci štrukturálneho fondu EÚ Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska.

Prof. Ruttkay systematicky budoval vysoký medzinárodný kredit pracoviska. A to nielen

podporou pracovníkov ústavu pri účasti v medzinárodných projektoch, ale aj veľkým počtom vlastných aktivít. Veľmi erudovane reprezentoval archeológiu na mnohých domácich a medzinárodných konferenciách, ale aj v multilaterálnych projektoch. Od roku 1998 je koordinátorom projektu Moravia Magna pod záštitou Medzinárodnej akademickej únie pri Rade Európy. V rokoch 1999–2002 zastupoval Slovensko v medzinárodnej komisii expertov pri príprave výstavného a publikačného projektu Stred Európy okolo roku 1000. Jeho výsledky v oblasti výskumu stredovekých hradov ho posunuli do pozície zodpovedného riešiteľa programov Castrum Bene v rámci slovensko-česko-rakúsko-maďarskej spolupráce. Za slovenskú stranu viedol významný a úspešný projekt v rámci programu Culture 2000 – Hrady medzi Rýnom a Dunajom.

Osobitne významné sú aj jeho vedecko-organizačné aktivity, ktoré vykonáva s plnou zodpovednosťou. Vymedzený priestor neumožňuje vymenovať všetky jeho význačné funkcie. Od roku 1997 bol členom Odborovej komisie pre doktorandské (PhD.) štúdium, od roku 2000 členom komisie pre historické vedy pri Akreditačnej komisii SR a v tom istom roku sa stal garantom odboru slovenských dejín Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. V roku 2002 sa stáva členom Rady pre Štátne programy výskumu a vývoja (ŠPVV) pre mladých vedcov a doktorandov a predsedom podprogramu pre projekty v tejto kategórii. V rokoch 1994–2000 bol členom Vedeckej rady Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a od roku 1996 členom Vedeckej rady Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Je členom Učenej spoločnosti SAV, Slovenského komitétu slavistov, Vedeckého kolégia SAV pre kultúrno-historické vedy. Aktívne pôsobí v mnohých medzinárodných vedeckých organizáciách – Európska akadémia vied a umení, Výkonný výbor Medzinárodnej únie vied prehistorických a protohistorických pri UNESCO, Nemecký archeologický ústav (člen korešpondent), Spoločnosť pre vedy o umení a archeológiu Maďarskej akadémie vied (čestný člen). Od roku 2004 vykonáva náročnú prácu vo funkcii predsedu Komisie na overovanie osobitnej odbornej spôsobilosti pri Ministerstve kultúry SR.

Samozrejmou súčasťou práce A. Ruttkaya je účasť v pedagogickom procese. Významne sa zaslúžil o začlenenie výučby archeológie do programu štúdia na Filozofickej fakulte UKF v Nitre. Od roku 1996 pôsobil ako vysokoškolský pedagóg na pôde viacerých univerzít (UKF v Nitre, UK v Bratislave, MU v Brne atď.). Vychoval 28 ašpirantov a doktorandov v odbore archeológia a história. Je predsedom Komisie na obhajobu magisterských prác na Filozofickej fakulte UKF v Nitre.

Napriek veľkému manažérskemu nasadeniu, pracovnej i časovej vyťaženosti prof. Ruttkay aj po roku 2000 pokračoval a stále pokračuje v aktívnom bádaní a tiež v publikačnej činnosti. Má rozhodujúci podiel na vzniku významnej monografie Slovensko vo včasnom stredoveku (editori: A. Ruttkay/M. Ruttkay/P. Šalkovský. Nitra 2002), ktorá získala Cenu Literárneho fondu. Rovnako veľký podiel má na jednej z najúspešnejších monografií Archeologického ústavu SAV, ktorou je dvojjazyčná publikácia Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva/Wirtschaftliches und politisches Zentrum des Fürstentums von Nitra (editori: K. Pieta/A. T. Ruttkay/M. Ruttkay. Nitra 2006 – 1. vydanie, Nitra 2007 – 2. vydanie). Jej prvé vydanie sa do posledného výtlačku rozobralo už v priebehu dvoch mesiacov.

Celé desaťročie sa A. Ruttkay venuje analýzam súvisiacim s identifikáciou elít vo včasnom a vrcholnom stredoveku. Za určitý medzník môžeme považovať jeho štúdiu Frühmittelalterliche gesellschaftliche Eliten im Gebiet der Slowakei und ihre Sitze. In: Die frühmittelalterliche Elite bei den Völkern des östlichen Mittelauropas (editor P. Kouřil. Brno 2005, 225–254). Viaceré štúdie uvedené v priloženej bibliografii sa zaoberajú analýzou dejín kresťanstva a christianizáciou v stredodunajskom priestore, s osobitým zreteľom na sakrálnu architektúru. Neustále cizelovanou témou ostávajú veľmožské dvorce a interetnické i politické vzťahy v strednej Európe v 6.–13. storočí. Svoje rozsiahle súpisy archeologických lokalít zužitkoval pri tvorbe sídliskových máp pre Atlas prírody Slovenskej republiky (Bratislava 2002) a pre Atlas katolíckej cirkvi na Slovensku (editori: Š. Poláčik/V. Judák. Bratislava 2005). Neoddeliteľnou témou jeho vedeckého výskumu sú otázky vojenstva a militárií v širšom európskom kontexte. O vysokej vedeckej hodnote publikácií A. Ruttkaya svedčí vysoká citovanosť jeho prác – viac ako 1250 citácií doma i v zahraničí, z toho 41 v Current Contents (CC).

Oslávenec venoval vždy pozornosť prezentácii a popularizácii výsledkov vedeckého výskumu. V tejto súvislosti treba zdôrazniť aj zásluhu A. Ruttkaya na začlenení Slovenska do projektu Stred Európy okolo roku 1000, v rámci ktorého bola v rokoch 2000–2002 vo viacerých krajinách Európy a v roku 2002 aj slovenskej verejnosti predstavená rovnomenná výstava v Slovenskom národnom múzeu. Išlo o jedno z najnavštevovanejších podujatí v dejinách slovenského múzejníctva. Jubilant aktívne spolupracuje aj s viacerými občianskymi združeniami (napr. Nitrianska Blatnica – OZ Jurko). Práve vďaka prof. Ruttkayovi sa podarilo vniesť do povedomia širokej verejnosti prvé objavy na veľkomoravskom hradis-

ku v Bojnej a presvedčiť zodpovedných pracovníkov na rôznych vedúcich postoch o nevyhnutnej podpore podobných výskumov.

A. Ruttkay patrí k tým predstaviteľom slovenskej generácie, ktorí dali slovenskej archeológii pečať významnosti. Ako riaditeľovi Archeologického ústavu SAV sa mu podarilo na začiatku deväťdesiatych rokov nielen ústav stabilizovať, ale postupne aj zabezpečiť jeho prosperitu. Podporou viaczdrojového financovania a zapojenia sa do domácich a medzinárodných projektov, rozvojom záchranných výskumov sa táto archeologická inštitúcia stala dôležitým pracoviskom v európskom výskumnom priestore. Práve vďaka aktivitám prof. A. Ruttkaya sa pracovisko výrazne omladilo, čo je základom jeho ďalšieho úspešného napredovania.

Rozsiahla vedeckovýskumná a organizačná činnosť A. Ruttkay sa logicky odrazila aj v množstve ocenení na mnohých úrovniach. K najvýznamnejším patria: Zlatá čestná plaketa Slovenskej akadémie vied za zásluhy v spoločenských vedách (2001), Cena Slovenského literárneho fondu za publikáciu Slovensko vo včasnom stredoveku, ktorej bol spoluautorom a editorom (2004), Cena mesta Nitry (2011). Je čestným občanom mesta Piešťany a Nitrianskej Blatnice. Zaradený je v základných encyklopedických prácach o Slovensku a od roku 1991 vo viacerých publikáciách – ročenkách typu Who is who v zahraničí a na Slovensku. V roku 2011 mu bola udelená Cena Ministra školstva Slovenskej republiky v kategórii Celoživotné zásluhy v oblasti vedy a techniky, za unikátne archeologické objavy a teoretický výskum v oblasti najstarších dejín Slovenska.

Na tomto mieste je potrebné zdôrazniť aj vysoké charakterové vlastnosti jubilanta, jeho cieľavedomosť, húževnatosť, trpezlivosť, vytrvalosť... Za výraznými úspechmi tohto popredného bádateľa celoeurópskeho významu možno nájsť aj jeho skvelé rodinné zázemie, podporu od manželky Evy, ale aj dcéry Evky a synov Alexandra a Gregora s rodinami.

V mene širokej obce kolegov a početných priateľov želám jubilujúcemu profesorovi Alexandrovi Ruttkayovi do ďalších rokov života dobré zdravie, osobnú i pracovnú pohodu a ešte veľa úspechov v ďalšej tvorivej práci!

Ad multos annos!

Matej Ruttkay

BIBLIOGRAFIA

1965

1. Nové nálezy z horného Ponitria. Štud. Zvesti AÚ SAV 15, 1965, 189–214.

1966

2. Miestopis – popis archeologických lokalít. In: O. Došek (Red.): Podunajská nížina. Turistický sprievodca ČSSR, zv. 37. Bratislava 1966, 117–247.
3. Osídlenie hornej Nitry na zlome letopočtu. Horná Nitra 3, 1966, 3–25.
4. Z histórie – stať o pravekom a včasnodejinnom vývoji po stredovek (spoluautor J. Bárta). In: O. Došek (Red.): Podunajská nížina. Turistický sprievodca ČSSR, zv. 37. Bratislava 1966, 31–42.
5. Zisťovací archeologický výskum v Koši r. 1966 (spoluautorka M. Remiašová). Horná Nitra 3, 1966, 26–34.

1967

6. Leppäaho Jorma, Späteisenzeitliche Waffen aus Finnland, Schwertinschriften und Waffenverzierungen des 9.–12. Jahrhunderts. Suomen Muinaistoyhdistyksen Aikakauskirja 61. Helsinki 1964 (rec.). Slov. Arch. 15, 1967, 270–272.
7. Zisťovací výskum v Koši (spoluautorka M. Remiašová). Slov. Arch. 15, 1967, 455–464.

1968

8. Miestopis – popis archeologických lokalít. In: R. Jedlička (Red.): Slovenské rudohorie – západná časť. Turistický sprievodca ČSSR, zv. 51/A. Bratislava 1968, 57–216.
9. Z histórie – stať o pravekom a včasnodejinnom vývoji po stredovek. In: R. Jedlička (Red.): Slovenské rudohorie – západná časť. Turistický sprievodca ČSSR, zv. 51/A. Bratislava 1968, 26–31.

1969

10. Včasnostredoveký príbytok z Veľkého Slavkova, okr. Poprad. Nové Obzory 11, 1969, 271–283.

1970

11. Kornél Bakay, Archäologische Studien zur Frage der ungarischen Staatsgründung. Angaben zur Organisierung des fürstlichen Heeres. Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae 19, 1967, 105–173 (rec.). Slov. Arch. 18, 1970, 482–484.
12. Nová lokalita zo staršej doby bronzovej a stredoveku v Golianove (spoluautor J. Béreš). Štud. Zvesti AÚ SAV 18, 1970, 336–342.
13. Predrománska rotunda pri Ducovom. Vlast. Čas. 19, 1970, 84–87.
14. Stredoveké osídlenie v Oboríne. Vsl. Pravek 1, 1970, 95–110.
15. Zaniknutá stredoveká dedina v katastri obce Belá. Štud. Zvesti AÚ SAV 18, 1970, 377–383.

1971

16. Dva stredoveké meče s nápismi zo Slovenska. Arch. Rozhledy 23, 1971, 163–168, 253–256.
17. Kostolec pri Ducovom – včasnostredoveký veľmožský dvorec. Almanach Balneol. Múz. 1971, 67–76.

1972

18. Výlet do dávnoveku (spoluautorka J. Drobová). In: Pravda, 29. 7. 1972, 5.
19. Výskum včasnostredovekého opevneného sídla v Ducovom, okr. Trnava. Arch. Rozhledy 24, 1972, 130–139, 217–220.
20. Zur Fortsetzung der großmährischen Architektur in der Slowakei im 10.–11. Jahrhundert. In: II. Berichte über den Internationalen Kongreß für Slawische Archäologie. Akten und Veröffentlichungen 3. Berlin 1973, 467–473.

1973

21. Druhá fáza kostolného cintorína na Kostolci pri Ducovom. In: Zaniklé středověké vesnice v ČSSR. II. Zborník referátů z III. celostátní konference o zaniklých středověkých vesnicích, 1971. Uherské Hradiště 1973, 29–48.
22. Najzachovalejšia známa veľkomoravská stavba v Československu. Život 1973/44, 10–11.
23. Spolupráca vedcov trvá. In: Nitriansky hlas, 23. 1. 1973, 3.

1974

24. Gervers-Molnár Vera, A középkori Magyarország rotundái. Müvészettörténeti Füzetek 4. Budapest 1972 (rec.). Slov. Arch. 22, 1974, 222–225.
25. Ismerkedés a régészettel (spoluautor I. Mózes). In: Táborťűz 4. Časopis pre školákov národnostných menšín. Komárno 1974, 5.
26. Revízno-záchranný výskum zaniknutého kostola v Bolerázi. Slov. Arch. 22, 1974, 107–127.
27. Sídlo veľkomoravského veľmoža v Ducovom pri Piešťanoch. In: Domová pokladnica 1974. Bratislava 1973, 109–113.
28. Slovenské národné povstanie a dnešok. Slov. Arch. 22, 1974, 5–8.

1975

29. Ducové. Veľkomoravský veľmožský dvorec a včasnostredoveké pohrebisko. III. medzinárodný kongres slovanskej archeológie Bratislava 7.–14. september 1975. Nitra 1975 (slovenská, nemecká a ruská mutácia).
30. Hradisko a hrad pri Veľkom Klíži-Klížskom Hradišti. AVANS 1974, 1975, 96–97.
31. Novoobjavená rotunda a zaniknutý sídliskový región v Inoveckom pohorí pri Nitrianskej Blatnici. Vlast. Čas. 24, 1975, 97–100.
32. Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei. I. Slov. Arch. 23, 1975, 119–216.

1976

33. Archeológia a veľkomoravská Bratislava (recenzia knihy T. Štefanovičovej: Bratislavský hrad v 9.–12. stor. Bratislava 1975). In: Pravda, 24. 1. 1976, 3.
34. Osídlenie Piešťan-Banky v 11.–13. stor. AVANS 1975, 1976, 197–202.
35. Päťdesiatiny prof. PhDr. Bohuslava Chropovského, DrSc. In: Nitriansky hlas, 20. 8. 1976, 2.
36. PhDr. Igor Hrubec päťdesiatročný. Slov. Arch. 24, 1976, 463–464.
37. Sovietski vedci v Archeologickom ústave SAV. In: Nitriansky hlas, 27. 8. 1976, 2.
38. Výsledky výskumu v Ducovom na Kostolci v rokoch 1968–1972 a 1975. AVANS 1975, 1976, 190–196.
39. Významné archeologické náleziská v okrese Nitra. In: Fotografia a výtvarníctvo 8. Bratislava 1976, 11–12.
40. Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei. II. Slov. Arch. 24, 1976, 245–395.
41. Ženy so šperkami, muži s ostrohami (spoluautor L. Zrubec). Život 1976/35, 17–19.

1977

42. 15. konferencia stredovekej archeológie. In: Nitriansky hlas, 6. 10 1977, 2.
43. Banská Štiavnica, Bratislava, Brezovička, Bzovík, Červený Kláštor, Diakovce, Ducové (autor hesiel s obrázkami v lexikálnej skupine Ľud, odbor archeológia). In: Encyklopédia Slovenska. I. A–D. Bratislava 1977, 130, 235, 261, 298, 369, 511, 598.
44. Bořivoj Dostál, Břeclav-Pohansko IV, velkomoravský velmožský dvorec. Brno 1975 (rec.). Universitas 10/3, 1977, 98–100.
45. Výskum zaniknutého včasnostredovekého sídliska, architektúry a pohrebiska pri Nitrianskej Blatnici, okr. Topoľčany, v r. 1976. AVANS 1976, 1977, 243–251.
46. Zisťovací výskum románskej rotundy v Križovanoch nad Dudváhom, okr. Trnava. Arch. Rozhledy 27, 1977, 80–86, 119.

1978

47. Hlohovec, Chmeľov (autor hesiel s obrázkami v lexikálnej skupine Ľud, odbor archeológia). In: Encyklopédia Slovenska. II. E–J. Bratislava 1978, 266, 410.
48. Náleziská Červeník, Ducové, Hlohovec, Koš, Nitrianska Blatnica, Sereď, Veľký Klíž-Klížske Hradište, Vojnice, Zbehy. In: B. Chropovský (Ed.): Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava 1978, 46, 63–72, 76–77, 109, 143–144, 181–183, 236–237, 238, 246–249 (slovenská a francúzska mutácia).
49. IX. celoštátna konferencia stredovekej archeológie. Slov. Arch. 26, 1978, 225–227.
50. Plán veľkomoravského veľmožského dvorca v Ducovom. Mapa 12b. In: J. Žudel (Red.): Atlas Slovenskej republiky. Kapitola IX. Vývoj osídlenia. Bratislava 1978, 109.
51. Posledné pracovné výsledky stredovekej archeológie na Slovensku a problematika vývoja osídlenia v 9. až 13. storočí. Arch. Hist. 3, 1978, 269–281.
52. Slovenská akadémia vied a 25 rokov archeologického bádania na Slovensku (spoluautori B. Chropovský, J. Vladár). Slov. Arch. 26, 1978, 245–382.
53. Stredoveký kostol v Chynoranoch. AVANS 1977, 1978, 209–211.
54. Umenie kované v zbraniach. Bratislava 1978.
55. Valné zhromaždenie Slovenskej archeologickej spoločnosti. In: Správy SAV 14/11. Bratislava 1978, 19–20.
56. Vedecké kolokvium „Genéza archeologických kultúr strednej a východnej Európy“. In: Věstník ČSAV 87/3. Praha 1978, 167 –170.
57. Vypovedacia schopnosť archeologických prameňov k problematike feudalizmu. In: Základné metodologické problémy a marxistické kategórie v archeológii. Zborník referátov. Nitra 1978, 267–280.
58. Výsledky ďalšej etapy výskumu v Nitrianskej Blatnici. AVANS 1977, 1978, 211–217.

1979

59. Charakteristika prikostolného pohrebiska veľkomoravského veľmožského dvorca v Ducovom pri Piešťanoch. Balneol. Obzor 1979, 78–85.

60. Kežmarok (autor hesla s obrázkami v lexikálnej skupine Ľud, odbor archeológia). In: Encyklopédia Slovenska. III. K–M. Bratislava 1979, 66.
61. Pamiatková úprava a náznaková rekonštrukcia veľkomoravského veľmožského dvorca v Ducovom pri Piešťanoch. Balneol. Obzor 1979, 70–77.
62. Prikostolné pohrebisko veľkomoravského veľmožského dvorca v Ducovom (spoluautori J. Jakab, M. Stloukal). Sbor. Národ. Muz. Praha. Přír. Vědy 148, 1979, 119–140.
63. Stredoveké umelecké remeslo. Bratislava 1979.
64. Výsledky výskumu v Nitrianskej Blatnici v roku 1978. AVANS 1978, 1979, 241–245.
65. Zu methodischen Problemen demographischer Analysen auf Mittelalterlichen Kirchenfriedhöfen. Anthropologie (Brno) 17/1, 1979, 67–70.
66. Zur Aussagefähigkeit frühmittelalterlicher Waffenfunde als ein Phänomen der Sozial-ökonomischen Entwicklung. In: Rapports du IIIe Congrès International d´Archeologie Slave. Tome 1. Bratislava 1979, 677–687.

1980

67. Nemešany, Nitrianska Blatnica (autor hesiel s obrázkami v lexikálnej skupine Ľud, odbor archeológia). In: Encyklopédia Slovenska. IV. N–Q. Bratislava 1980, 94.
68. Vojenstvo Veľkej Moravy. In: IV. medzinárodný kongres slovanskej archeológie, Sofia 1980. Zborník referátov ČSSR. Nitra 1980, 131–146.
69. Výsledky výskumu v Nitrianskej Blatnici v r. 1979. AVANS 1979, 1980, 185–191.

1981

70. A zasa Veľká Morava. Veľkomoravský a včasnostredoveký sídliskový komplex a rotunda v lesoch pri Nitrianskej Blatnici. Krásy Slov. 58/6, 1981, 10–13.
71. Archeologické výskumy stredovekých architektúr v Piešťanoch a Moravanoch nad Váhom. Balneol. Sprav. 1981, 107–110.
72. Ducové – veľmožský dvorec. Krásy Slov. 58/9, 1981, 8–11.
73. Historická expozícia „Česi a Slováci v dávnej minulosti". Slov. Arch. 29, 1981, 457–458.
74. Radola, Štrba (autor hesiel s obrázkami v lexikálnej skupine Ľud, odbor archeológia). In: Encyklopédia Slovenska. V. R–Š. Bratislava 1981, 23, 767.
75. Správa o výskume v Nitrianskej Blatnici v roku 1980. AVANS 1980, 1981, 250–260.
76. Stavebná kultúra dedinských sídlisk na Slovensku vo včasnom a vrcholnom stredoveku na základe archeologických výskumov. In: Lidová stavební kultura v československých Karpatech a přilehlých územích. Brno 1981, 20–37.
77. The post-Great Moravian period and the Middle Ages. In: Archaeological Research in Slovakia. Xth Internat. Congress Prehist. and Protohist Scien., Mexico 19–24 October 1981. Nitra 1981, 169–190.
78. Zaniknutý hrad na Michalovom vrchu medzi Klížskym Hradišťom a Kolačnom, okr. Topoľčany. Arch. Hist. 6, 1981, 407–427.

1982

79. Celoštátna konferencia archeológov stredoveku. Slov. Arch. 30, 1982, 229–231.
80. Ďalšie včasnostredoveké objekty v Piešťanoch-Banke (spoluautor E. Rejholec). AVANS 1981, 1982, 256–257.
81. K päťdesiatke PhDr. Alojza Habovštiaka, CSc. Slov. Arch. 30, 1982, 225–227.
82. Otnošenije territorii Kijevskoj Rusi k territorii vostočnoj časti Velikoj Moravii v V–XI vv. (spoluautor D. Bialeková). In: IX meždunarodnyj sjezd slavistov, Kijev 1983. Doklady slovackich archeologov. Nitra 1982, 17–39.
83. PhDr. Miroslav Richter, CSc., päťdesiatročný. Slov. Arch. 30, 1982, 227–228.
84. Prieskum v Kamanovej (spoluautor E. Rejholec). AVANS 1981, 1982, 257.
85. Výsledky prieskumu v údolí Bebravy a v Ponitrí (spoluautor E. Rejholec). AVANS 1981, 1982, 258–259.
86. Správa o výskume na Detvianskej ulici v Piešťanoch v r. 1981. AVANS 1981, 1982, 240–247.
87. Správa o zisťovacom výskume v Moravanoch nad Váhom. AVANS 1981, 1982, 247–256.
88. The Organization of Troops, Warfare and Arms in the Period of the Great Moravian State. Slov. Arch. 30, 1982, 165–198.

89. Trnava, Veľký Klíž, veľkomoravské vojenstvo, Zbehy, zemepanské sídlo (autor hesiel s obrázkami v lexikálnej skupine Ľud, odbor archeológia). In: Encyklopédia Slovenska. VI. T–Ž a dodatky. Bratislava 1982, 125, 285, 535, 559.
90. Valné zhromaždenie Slovenskej archeologickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied. Slov. Arch. 30, 1982, 231–232.
91. Zlatý pečatný prsteň z Hrhova (spoluautori D. Čaplovič, M. Slivka, A. Vallašek). AVANS 1981, 1982, 70–73.

1983

92. Geofyzikálny prieskum archeologických lokalít na Slovensku (spoluautori J. Tirpák, S. Šiška, J. Bátora). In: Geofyzika a archeológia. Praha 1983, 175–183.
93. Poznámky k problematike vzniku stredovekého mestského jadra v Skalici. Štud. Zvesti AÚ SAV 20, 1983, 251–271.
94. Problematika výroby a výskytu dekoratívnych kovových predmetov na území Slovenska. Arch. Hist. 8, 1983, 347–363.
95. Výskum na Detvianskej ulici v Piešťanoch. AVANS 1982, 1983, 220–224.
96. Vznik Československej akadémie vied, Slovenskej akadémie vied a rozvoj slovenskej archeológie (Príspevok k 30. výročiu založenia ČSAV a SAV). Slov. Arch. 31, 1983, 11–15.
97. Zisťovací výskum v Horných Lefantovciach (spoluautor I. Staník). AVANS 1982, 1983, 224–226.
98. Životné jubileum PhDr. Márie Rejholcovej. Slov. Arch. 31, 1983, 443–444.

1984

99. Begräbnisstätte in Ducové. Charakteristik der einzelnen Bestattungsphasen in Ducové Kostolec, Bez. Trnava. In: H. Hanáková/M. Stloukal/A. Sekáčová: Pohřebiště v Ducovém. Soupis antropologického materiálu a paleodemografický rozbor. I. Praha 1984, 5–23, 165–172.
100. Dva hromadné nálezy stredovekých železných predmetov z Nového Tekova, okr. Levice (spoluautor M. Pölhösová). AVANS 1983, 1984, 191–192.
101. Moravany nad Váhom. Ducové pri Piešťanoch. Chránená archeologická rezervácia Kostolec (spoluautor A. Čelko). Stručný sprievodca. Piešťany 1984.
102. Najnovšie príspevky archeologického bádania k poznaniu dejín územia Slovenska v 9.–11. stor. In: Slovenský ľud po rozpade Veľkomoravskej ríše. Hist. Štúd. 27/2, 1984, 83–92.
103. O počiatkoch pálenia vápna v pohorí Považský Inovec. In: Zborník prác Ľudmile Kraskovskej (k životnému jubileu). Bratislava 1984, 236–256.
104. PhDr. Adrian Vallašek päťdesiatročný. Slov. Arch. 32, 1984, 236–237.
105. Preventívno-záchranný výskum na lokalite Katkej kopec v Koši (spoluautorka M. Remiašová). AVANS 1983, 1984, 192–194.
106. Veľká Morava – dejiny a pamätníky. Krásy Slov. 61/11–12 (príloha Na pomoc sprievodcom), 1984, 85–96.
107. Životné jubileum doc. PhDr. Tatiany Štefanovičovej, CSc. Slov. Arch. 32, 1984, 235–236.

1985

108. 21. celoštátna konferencia archeológie stredoveku. Slov. Arch. 33, 1985, 208–210.
109. Archeologický výskum a genéza slovenského etnika (spoluautor B. Chropovský). Hist. Čas. 33, 1985, 257–292.
110. Beziehung der Kijewer Rus zum Gebiet des östlichen Teiles Grossmährens im 5.–10. Jahrhunderts (spoluautorka D. Bialeková). In: IX meždunarodnyj sjezd slavistov. Rezjume dokladov i pismennych soobščenij. Kyjev 1985, 520–521.
111. Cirkevné inštitúcie a ich úloha v sídliskovom a hospodárskom vývoji Slovenska v stredoveku (spoluautor M. Slivka). Arch. Hist. 10, 1985, 333–356.
112. Ďalší hromadný nález stredovekých železných predmetov a sídliskové nálezy z Nového Tekova. AVANS 1984, 1985, 209–210.
113. Dechtárstvo vo včasnom stredoveku na hornom Ponitrí (spoluautorka M. Remiašová). Arch. Hist. 10, 1985, 191–196.
114. Dejiny a vojenstvo Veľkej Moravy. PaS 34/8, 1985, 41–46.

115. Dejiny a vývoj osídlenia Slovenska vo včasnom stredoveku. Štud. Zvesti AÚ SAV 21, 1985, 5–25.
116. Deväťsto rokov od smrti Metoda. Život 1985/18, 34–35.
117. Od Venuše po stredovek. Archeologický pamätník a ojedinelá expozícia v Ducovom. Slovensko 9/2, 1985, 28–29.
118. Päťdesiatka PhDr. Stanislava Šišku, CSc. Slov. Arch. 33, 1985, 203–204.
119. Problematika historického vývoja na území Slovenska v 10.–13. stor. z hľadiska archeologického bádania. In: J. Poulík/B. Chropovský a kol.: Veľká Morava a korene česko-slovenskej štátnosti. Praha – Bratislava 1985, 141–185.
120. Stredoveká dedina na Slovensku ako základný fenomén feudálnej ekonomiky (spoluautori D. Čaplovič, E. Hajnalová, M. Hanuliak). Arch. Hist. 10, 1985, 11–25.
121. Stredoveké feudálne sídla na Slovensku a ich hospodárske zázemie (spoluautori D. Čaplovič, I. Hrubec, A. Vallašek). Arch. Hist. 10, 1985, 241–254.
122. Sympózium „Maďari a Slovania v dunajskom priestore v 10. stor." v Linzi (Rakúsko). Slov. Arch. 33, 1985, 206–208.
123. Štruktúra osídlenia a dejiny územia Slovenska vo včasnom stredoveku. Príspevok k 1100. výročiu smrti Metoda. Štud. Zvesti AÚ SAV 21, 1985, 5–25.
124. Veľká Morava – dejiny a pamätníky. Krásy Slov. 62/1 (príloha Na pomoc sprievodcom), 1985, 1–3.
125. Veľmožský dvorec v Ducovom – pamätník veľkomoravských dejín. Slovensko 9/2, 1985, 28–29.
126. Vojsko i vooruženije v velikomoravskij period. In: Velikaja Moravija. Moskva 1985, 143–160.

1986

127. Autor 16 hesiel. In: B. Novotný (Zost.): Encyklopédia archeológie. Bratislava 1986.
128. Jubileum akademika Bohuslava Chropovského. Krásy Slov. 63/10, 1986, 40–41.
129. Krédo vedca. Akademik Bohuslav Chropovský šesťdesiatročný. In: Pravda, 9. 8. 1986, 5.
130. Mýty a vedecká pravda. I (spoluautor J. Vladár). Počiatky národných dejín a naša súčasnosť. In: Nové slovo, 27. 11. 1986, 7.
131. Mýty a vedecká pravda. II (spoluautor J. Vladár). Počiatky národných dejín a naša súčasnosť. In: Nové slovo, 4. 12. 1986, 8.
132. Problematik der historischen Entwicklung im Gebiet der Slowakei im 10.–13. Jahrhundert aus der Sicht der archäologischen Forschung. In: J. Poulík/B. Chropovský und Koll.: Grossmähren und die Anfände der tschechoslowakischen Staatlichkeit. Praha 1986, 159–211.
133. Prvá etapa výskumu tzv. vodného hradu v Partizánskom-Šimonovanoch. AVANS 1985. Nitra 1986, 205–208.
134. Stav a úlohy výskumu dejín stredoveku z hľadiska archeológie (prognostická úvaha). Štud. Zvesti AÚ SAV 22, 1986, 49–69.
135. Stredoveký hrad na vrchu Ivankovo pri Rudne nad Hronom. AVANS 1985, 1986, 208–210.
136. Vývoj štruktúry stredovekého osídlenia na základe komparácie hmotných a písomných prameňov na území okresu Topoľčany. Slov. Arch. 34, 1986, 425–438.

1987

137. Archeológia a genéza stredovekej slovenskej národnosti. In: Zborník IX. slovenskej onomastickej konferencie v Nitre r. 1985. Nitra 1987, 15–22.
138. Archeologický výskum a funkčná kategorizácia zaniknutej stredovekej stavby v Piešťanoch (Príspevok k dejinám rytierskych a liečiteľských rádov). In: Zborník Balneologického múzea v Piešťanoch. Piešťany 1987, 110–145.
139. Autor 11 hesiel. In: J. Vladár a kol. (Zost.): Malá encyklopédia Slovenska. Bratislava 1987.
140. Nález stredovekého meča v Smižanoch. AVANS 1986, 1987, 92.
141. Praveké a protohistorické osídlenie územia Slovenska (spoluautor V. Furmánek). Krásy Slov. 64/10 (príloha Na pomoc sprievodcom), 1987, 78–80.
142. Praveké a protohistorické osídlenie územia Slovenska (spoluautor V. Furmánek). Krásy Slov. 64/11 (príloha Na pomoc sprievodcom), 1987, 81–86.
143. Sedemdesiate narodeniny PhDr. Bela Pollu, CSc. Slov. Arch. 35, 1987, 193–194.
144. Výskum v Partizánskom na Šimonovianskej ulici. AVANS 1986, 1987, 92–94.
145. Výskum v Rudne nad Hronom. AVANS 1986, 1987, 94–95.

1988

146. Archäologische Erforschung und Genese des slowakischen Ethnikums (spoluautor B. Chropovský). Stud. Hist. Slovaca 16, 1988, 15–63.
147. Internationale Konferenz über philosphische und methodologische Fragen in der archäologischen Forschung. Štud. Zvesti AÚ SAV 25, 1988, 5–7.
148. K metodologickým problémom interdisciplinárnych postupov v archeologickom bádaní. Filozofia 43/3, 1988, 395–401.
149. Poveľkomoravské obdobie a včasný stredovek. In: V. Uhlár (Ed.): Okres Topoľčany. Historicko-vlastivedná monografia. Bratislava 1988, 47–58.
150. Slovensko v praveku a včasnej dobe dejinnej (spoluautor V. Furmánek). Krásy Slov. 55/41 (príloha Na pomoc sprievodcom), 1988, 79–84.
151. Tretia etapa výskumu tzv. vodného hradu v Partizánskom-Šimonovanoch (spoluautor M. Ruttkay). AVANS 1987, 1988, 117–118.
152. Vklad i problemy slavjano-vengerskich vzaimodejstvij v severnoj časti Karpatskoj kotloviny v X–XI vv. In: Trudy V Meždunarodnogo kongressa archeologov – slavistov. Tom 2. Kyjiv 1988, 133–136.
153. Zu methodologischen Problemen der interdisziplinären Auffassung der archäologischen Forschung. Štud. Zvesti AÚ SAV 25, 1988, 47–53.

1989

154. Archeologický výskum a ochrana pamiatok (spoluautor D. Čaplovič). Pam. a Prír. 20/2, 1989, 3–5.
155. Archeologický výskum kaštieľa v Partizánskom-Šimonovanoch (spoluautor M. Ruttkay). Pam. a Prír. 20/2, 1989, 20–21.
156. Feudálne sídla a fortifikačné zariadenia na Slovensku spred polovice 13. stor. Zbor. SNM 83. Hist. 29, 1989, 57–107.
157. Kto pil z gotického pohára? (spoluautor L. Zrubec). Život 1989/12, 34–35.
158. Okres Topoľčany. In: D. Bialeková (Zost.): Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. storočia. I. zväzok, 2. časť. Bratislava, hlavné mesto SSR a Západoslovenský kraj. Nitra 1989, 319–378.
159. Päťdesiatka PhDr. Júliusa Béreša, CSc. Slov. Arch. 37, 1989, 452–453.
160. Prvky tzv. gotickej módy v odeve a ozdobách dedinského obyvateľstva na území Slovenska. Arch. Hist. 14, 1989, 355–378.
161. Stredoveké feudálne sídla v Horných Lefantovciach a Partizánskom-Šimonovanoch. Vlast. Čas. 38, 1989, 71–76.
162. Súčasti výzbroje, jazdeckého výstroja a konského postroja z 15. stor. z „Kostolca“ pri Ducovom. Balneol. Sprav. 28, 1989, 145–157.

1989–1990

163. Militáriá a súčasti jazdeckého výstroja z 15. stor. na „Kostolci“ v Moravanoch nad Váhom, miestna časť Ducové. Sbor. Prací Fil. Fak. Brno E 34–35, 1989–1990, 89–101.

1990

164. Akademik Josef Poulík osemdesiatročný. Slov. Arch. 38, 1990, 453–454.
165. Archeológia a výskum životného prostredia (interdisciplinarita v súčasných organizačných podmienkach). Štud. Zvesti AÚ SAV 26/1, 1990, 23–30.
166. Archeologický výskum kaštieľa v Partizánskom na Šimonovianskej ulici. Kritériá aplikácie výsledkov pri pamiatkovej úprave objektu a jeho okolia (spoluautor M. Ruttkay). Štud. Zvesti AÚ SAV 26/2, 1990, 421–426.
167. Celoštátne kolokvium „Archeologické pamätníky – výskum, ochrana a využitie pre potreby spoločnosti“, Moravany nad Váhom 1988. Štud. Zvesti AÚ SAV 26/2, 1990, 239–241.
168. Celoštátne kolokvium „Vývoj životného prostredia v praveku, vo včasnej dobe dejinnej a v stredoveku“, Nové Vozokany 1987. Štud. Zvesti AÚ SAV 26/1, 1990, 19–21.
169. Die Slowakei in der Vor- und Frühgeschichte und in der Anfänge der slowakischen nationalen Geschichte (Skizze der Sozialökonomischen und kulturellen Entwicklung im Lichte der archäologischen Forschung). Stud. Hist. Slovaca 17, 1990, 7–52.

170. Pápežské desiatky z r. 1332–1337 ako prameň hospodárskych a demografických analýz (Príspevok k spoločným interdisciplinárnym postupom v archeologickom bádaní a numizmatike). Slov. Num. 20, 1990, 61–81.
171. Staroslávna Nitra a jej okolie ako objekt archeologického výskumu. In: Nitriansky hlas, 23. 10. 1990, 6.
172. Stopy stredovekého feudálneho sídla v Dechticiach. AVANS 1980, 1990, 145–146.
173. Súčasný stav ochrany a spoločenského využitia archeologických pamätníkov na Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 26/2, 1990, 243–268.
174. Terénna archeologická expozícia na Kostolci v Moravanoch nad Váhom v časti Ducové (Skúsenosti a výhľady). Štud. Zvesti AÚ SAV 26/2, 1990, 341–345.
175. Výskumná úloha česko-slovenskej archeológie na roky 1986–1990. „Vzťah človeka a životného prostredia (Obsah a štruktúra)“. Štud. Zvesti AÚ SAV 26/1, 1990, 11–16.
176. Záverečná etapa výskumu tzv. vodného hradu v Partizánskom-Šimonovanoch (spoluautor M. Ruttkay). AVANS 1988, 1990, 146–148.

1991

177. Archeologický pamätník v Ducovom. Hist. Revue 2/4, 1991, 22–23.
178. Besiedlungstruktur und Geschichte des Gebietes der Slowakei im 9.–12. Jahrhundert (Zur Problematik der slowakisch-magyarischen Beziehungen). In: Baiern, Ungarn und Slawen in Donauraum. Forschungen zur Geschichte der Städte und Märkte Österreichs 4. Linz 1991, 139–162.
179. Dejiny dávnovekého Slovenska (spoluautori V. Furmánek, S. Šiška). Bratislava 1991.
180. Ducové. In: J. Pavúk (Ed.): XIIth Congress. Bratislava 1–7 September 1991. Czecho-Slovakia. A Guide to the Excursions. Bratislava 1991, 6–7.
181. Moravany nad Váhom – miestna časť Ducové „Kostolec“. In: Sprievodca exkurziami XII. kongresu UISPP. Bratislava 1991, 6–7.
182. Neznáme stredoveké architektúry v areáli NKP Topoľčianky – Zámok. AVANS 1989, 1991, 87–88.
183. Národná kultúrna pamiatka Kostolec pri Moravanoch nad Váhom. Pam. a Súč. 22/1, 1991, 21–22.
184. Priestorová (geografická) diferenciácia koncentrácie hrobov. Viacfázové pohrebisko Ducové (spoluautor Š. Poláčik). In: J. Hečková/E. Nižňanský (Ed.): Archeológia – história – geografia (štúdie). Nitra 1991, 83–92.
185. Slovenská archeológia a historické poznanie. In: Národná obroda, 29. 8. 1991, 12.
186. Výskum v Nitre-Dražovciach pri kostole sv. Michala a v jeho okolí. AVANS 1989, 1991, 88–90.

1992

187. K šesťdesiatinám PhDr. Alojza Haboštiaka, CSc. Zbor. SNM. Arch. 86, 1992, 113–116.
188. Novoveká fáza cintorína na Kostolci pri Ducovom (problematika mincí toliarového obdobia v hroboch). Slov. Num. 12, 1992, 91–113.
189. O slovensko-maďarských vzťahoch po rozpade Veľkej Moravy. Archeologické a historické aspekty. Slovan. Štúd. 2, 1992, 159–165.
190. Stredoveké rytierske a liečiteľské rády v dejinách Slovenska. Hist. Revue 7, 1992, 8–10.
191. Zur Problematik wirtschaftlicher und demographischer Analysen der mittelalterlichen Besiedlung im Gebiet der Slowakei (päpstliche Zehnten aus der Jahren 1332–1337). In: H.-J. Brachmann (Hrsg.): Mensch und Umwelt Studien zu Siedlungsausgriff und Landesausbau in Ur- und Frühgeschichte. Berlin 1992, 195–208.

1993

192. Archeologický ústav SAV má nové sídlo. Slov. Arch. 41, 1993, 391–393.
193. Archeologický výskum pri kostolíku sv. Michala v Dražovciach. In: Nitra. Kultúrno-spoločenský mesačník 19/6. Nitra 1993, 11–13.
194. Archeologický výskum pri kostolíku sv. Michala v Dražovciach. In: Nitra. Kultúrno-spoločenský mesačník 19/7. Nitra 1993, 8–9.
195. Die Ritter- und Spitalsorden in der Slowakei Archäologie und Geschichte. In: J. Pavúk (Red.): Actes du XIIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques, Bratislava 1–7 septembre 1991. Vol. 4. Bratislava 1993, 136–144.

196. O čom hovoria nové slovenské mince? Včasnostredoveký krížik – enkolpion z Veľkej Mače. In: Národná obroda, 5. 3. 1993, 7.
197. Skvosty dávnovekého Slovenska. Nová archeologická expozícia v Nitre. In: Správy SAV 19. Bratislava 1993, 1, 4.
198. Trend surface analysis of the Concentration of Graves: Multiphase Burial Place of Ducové (spoluautor Š. Poláčik). In: Archi-Diskodon 3. Madrid 1993, 89–97.
199. Výskum zaniknutého kostola v Horných Vesteniciach, okr. Prievidza roku 1942 (Príspevok k stredovekým dejinám povodia Nitrice). Vsl. Pravek 4, 1993, 197–214.
200. Za prof. PhDr. Vojtechom Budinským-Kričkom, DrSc. Slov. Arch. 41, 1993, 133–134.
201. Zeitlich-räumliche Analyse der Gräberkonzentration: Mehrfasiges Gräberfeld Ducové (spoluautor Š. Poláčik). In: J. Pavúk (Red.): Actes du XIIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques, Bratislava 1–7 septembre 1991. Vol. 1. Bratislava 1993, 139–147.

1994

202. A blatnicai lelet és köre. In: Honfoglalás és régészet. A honfoglalásról sok szemmel. I. Budapest 1994, 109–118.
203. Burgen im Gebiet der Slowakei vor der Mitte des 13. Jh. In: Castrum Bene 3. Visegrád 1994, 26–28.
204. Genese und Typologie der mittelalterlichen Städte im Gebiet der Slowakei vor dem 14. Jahrhundert. In: H.-J. Brachmann (Hrsg.): Burg, Burgstadt, Stadt. Genese und Typologie der mittelalterlichen nichtagrarischer Zentren in Ostmitteleuropa. Berlin 1994, 296–306.
205. Nitra (spoluautorka D. Veliká). Bratislava 1994.
206. Vojenské dejiny Slovenska. I (spoluautori B. Klein, R. Marsina). Stručný náčrt do roku 1526. Bratislava 1994.
207. Rozlúčka s doc. Dr. Antonom Točíkom, DrSc. Slov. Arch. 42, 1994, 211–213.

1995

208. Deň Cyrila a Metoda a počiatky našich národných dejín. In: Literárny týždenník 25, 16. 6. 1995, 3.
209. Počiatky kresťanskej sakrálnej architektúry na Slovensku v archeologických nálezoch. Pam. a Múz. 4, 1995, 8–13.
210. Život našich predkov... In: Originál 2/8. Nitra 1995, 1–3.

1996

211. Elemír Čelko (In memoriam). Slov. Arch. 44, 1996, 156–157.
212. Fakty a tradície národných dejín. In: Slovenská republika, 14. 6. 1996, 3.
213. K sedemdesiatinám Bohuslava Chropovského. Slov. Arch. 44, 1996, 162–164.
214. Mittelalterlicher Friedhof in Ducové, Flur Kostolec, Bez. Trnava. Beitrag zum Studium der Beziehungen zwischen den sog. Reihengräberfeldern und Kirchenfriedhofen vod dem 13. Jh. In: D. Bialeková/ J. Zábojník (Ed.): Ethnische und kulturelle Verhältnisse an der mittleren Donau vom 6. bis zum 11. Jahrhundert. Bratislava 1996, 391–408.
215. Najstaršie kresťanské stavby. In: Slovenská republika, 20. 9. 1996, 3.
216. Nitra pred polovicou 13. storočia. Poznámky k topografii osídlenia a k problematike kresťanstva. In: Dedičstvo sv. Cyrila a sv. Metoda v slovenskej a bulharskej kultúre. Nitra – Bratislava 1996, 30–39.
217. O predrománskych a včasnorománskych kresťanských stavbách na Slovensku. In: Slovenská republika, 27. 9. 1996, 3.
218. Sídlo pánov zo Šimonovian v stredoveku. Arch. Hist. 21, 1996, 329–348.
219. Zlatý poklad opradený záhadami (spoluautorka J. Stopková). In: Oblastné Nitrianske noviny, 17. 3. 1996, 1.
220. Zur Topographie von Nitra im 12.–14. Jh. Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae 1996, 89–91.

1997

221. Archeologický výskum kostola sv. Michala v Nitre, časť Dražovce a v jeho okolí – informácia o výsledkoch. Arch. Hist. 22, 1997, 9–20.

222. Die Slawen im Mitteldonauraum als interdisziplinäres Forschungsprogramm. In: D. Čaplovič (Ed.): Central Europe in 8th–10th Centuries. Mitteleuropa im 8.–10. Jahrhundert. Bratislava 1997, 190–195.
223. Fakty a tradície národných dejín. In: L. Ťažký/L. Zrubec (Ed.): Vykopaná pravda. Bratislava 1997, 146–148.
224. Großmähren: Anmerkungen zum gegenwärtigen Forschungsstand über die siedlungs- und sozialökonomischen Strukturen. In: Origins of Central Europe. Warsaw 1997, 143–170.
225. Kresťanské stavby. In: L. Ťažký/L. Zrubec (Ed.): Vykopaná pravda. Bratislava 1997, 106–109.
226. Počiatky kresťanstva. In: L. Ťažký/L. Zrubec (Ed.): Vykopaná pravda. Bratislava 1997, 70–74.
227. Predslov editorov (spoluautor R. Marsina). In: R. Marsina/A. Ruttkay (Ed.): Svätopluk 894–1994. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Nitra 1997, 5–8.
228. Military and Religious Orders Offering Medical Care (Archaeological and Written Sources in Slovakia). In: Castrum Bene 5, 1996. Gdańsk 1997, 173–192.
229. Nitra. K 750. výročiu udelenia kráľovských výsad mestu Nitra (spoluautorka D. Veliká). Nitra 1997.
230. Nitra a počiatky slovenských národných dejín. In: Národná kultúra v živote miest a obcí na Slovensku. Martin 1997, 27–35.
231. Nitra v dejinách. In: Výstava Agrokomplex ´97. Nitra 1997, 4–6.
232. O veľkomoravskom vojenstve s osobitným zreteľom na obdobie vlády Svätopluka. In: R. Marsina/A. Ruttkay (Ed.): Svätopluk 894–1994. Nitra 1997, 175–189.
233. Otvárací príhovor. Eröffnungsansprache. In: R. Marsina/A. Ruttkay (Ed.): Svätopluk 894–1994. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Nitra 1997, 9–10.
234. Vojenstvo a zbrane našich predkov. In: Slovenská republika, 27. 1. 1997, 3.
235. Vojenstvo našich predkov. In: L. Ťažký/L. Zrubec (Ed.): Vykopaná pravda. Bratislava 1997, 196–201.

1998

236. Eröffnungsansprache. In: J. Henning/A. T. Ruttkay (Ed.): Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel und Osteuropa. Bonn 1998, 8.
237. Môj vzťah k Nitre. Nitra – symbol počiatkov slovenských dejín. In: Nitra, naša Nitra… Literáti, divadelníci, hudobníci a výtvarníci jubilujúcemu mestu. Nitra 1998, 98–101.
238. Nitra – slovenský Betlehem (spoluautor E. Vontorčík). In: Kultúra 1/12. Bratislava 1998, 6–7.
239. Šesťdesiat rokov od vzniku Archeologického ústavu na Slovensku. Slov. Arch. 46, 1998, 137–140.
240. Vorwort. In: Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel und Osteuropa. Bonn 1998, 7.
241. Za Igorom Hrubcom. Slov. Arch. 46, 1998, 356–357.
242. Zomrel Hans-Jurgen Brachmann. Slov. Arch. 46, 1998, 357.
243. Zum Hof-, Curtis- und Curia regalis Frage im frühen Mittelalter in Mitteldonaugebiet. In: J. Henning/A. T. Ruttkay (Hrsg.): Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel und Osteuropa. Bonn 1998, 405–417.

1999

244. Archeologický ústav 1939–1999 (spoluautori L. Veliačik, K. Pieta, M. Ruttkay, O. Ožďáni). Nitra 1999.
245. A. S. Puškin ako spomienka. In: J. Červenák (Ed.): Náš Puškin. Nitra 1999, 27–29.
246. Feudálne sídla na Slovensku do polovice 13. storočia. Pam. a Múz. 1, 1999, 19–23.
247. Chov dobytka, lov a rybolov vo včasnom a vrcholnom stredoveku. In: L. Sokolovský (Ed.): Mäsiarstvo a údenárstvo v dejinách Slovenska. Martin 1999, 31–44.
248. Military and Religious Orders in the Medieval Hungary. Materiály z medzinárodnej konferencie Krížové vojny a prienik západného kresťanstva na Blízky východ. Budapest 1999, 31–36.
249. Počiatky stredovekej Nitry (o vzťahu hmotných a písomných prameňov). In: Slovensko a európsky juhovýchod. Bratislava 1999, 299–327.
250. Zu den Beziehungen zwischen Burgen und Städten in der Slowakei. In: Castrum Bene 6, 1998. Praha 1999, 233–252.

2000

251. Anfänge der christlichen sakralen Architektur in archäologischen Funden aus dem Gebiet der Slowakei. In: Válaszúton. Pogányság – kereszténység, kelet – nyugat konferencia a X–XI. század kérdéseiröl. Veszprém 2000, 39–62.
252. Archeológia o dávnej minulosti Nitry. In: Rodinné spoločenstvo 8. Bratislava 2000, 15.
253. Das Kunsthandwerk in mittelalterlichen Städten im Gebiet der heutigen Slowakei (Struktur des Referats). In: Zborník resumé referátov na medzinárodnej konferencii Remeslá v stredovekých mestách. Budakeszi 2000, 11.
254. Die Ausbildung herrschaftliche Strukturen bei den Westslawen auf dem Gebiet der heutigen Slowakei. In: Europas Mitte um 1000. Beiträge zur Geschichte, Kunst und Archäologie. Bd. 1. Stuttgart 2000, 333–338.
255. Na konci dávnoveku a počiatku národných dejín. In: J. Vladár/E. Wiedermann (Ed.): Partizánske. Staré a nové epochy. Bratislava 2000, 35–51.
256. Neutra (Nitra) und Zobor. In: A. Wieczorek/H.-M. Hinz (Hrsg.): Europas Mitte um 1000. Beiträge zur Geschichte, Kunst und Archäologie. Bd. 2. Stuttgart 2000, 628–632.
257. O nálezech mincí českého knížete Boleslava II. východně od řeky Moravy. In: L. Polanský/J. Sláma/D. Třeštík (Ed.): Přemyslovský stát kolem roku 1000. Praha 2000, 239–246, 347–348.
258. Slavs in the Central Danubian Region from the 8th till the 11th Century. In: Slovaks in the Central Danubian Region in the 6th to 11th Century. Bratislava 2000, 67–92.
259. Stredoveká Nitra a jej sídliskové zázemie. In: Almanach Nitra 2000. Nitra 2000, 46–56.

2000–2001

260. Sv. Svorad a Benedikt v kontexte starších slovenských dejín. Stud. Arch. Slovaca Mediaev. 3–4, 2000–2001, 127–139.

2001

261. Die Slowakei im 9.–11. Jahrhunderts. Arch. Deutschland 4, 2001, 5–6.
262. Krížové výpravy a stredoveké rytierske rehole v dejinách Slovenska. In: Almanach Nitra 2001. Nitra 2001, 57–63.
263. Meluzína v Nitre-Dražovciach. In: Almanach Nitra 2001. Nitra 2001, 64–69.
264. Nitra – návraty do minulosti (spoluautorka D. Veliká). Nitra 2001.
265. Slovania v stredodunajskom priestore v 8.–11. storočí a počiatky slovenských národných dejín. Slov. Pohľady 3, 2001, 49–65.
266. Za Stanislavom Šiškom (1934–2001). Inf. SAS 3, 2001, 8–9.
267. Zu den Funden von Münzen des böhmischen Fürsten Boleslav II. östlich des Flusses Morava. In: P. Sommer (Hrsg.): Colloquia mediaevalia Pragensia 2. Boleslav II. Der tschechische Staat um das Jahr 1000. Praha 2001, 447–460.

2002

268. Alojz Habovštiak – posledná rozlúčka (1932–2000). Slov. Arch. 49/1–2, 2002, 352–353.
269. Archeológ európskeho formátu. In: Správy SAV 38/1. Bratislava 2002, 4–5.
270. Archeologický výskum cirkevných architektúr a christianizácia. In: A. Ruttkay/M. Ruttkay/P. Šalkovský (Ed.): Slovensko vo včasnom stredoveku. Nitra 2002, 157–178.
271. Dvorce v 9. až 13. storočí. In: A. Ruttkay/M. Ruttkay/P. Šalkovský (Ed.): Slovensko vo včasnom stredoveku. Nitra 2002, 135–147.
272. K problematike christianizácie a najstarších cirkevných architektúr na Slovensku z hľadiska archeologického výskumu. In: Dni európskeho kultúrneho dedičstva 2002. Cirkevné pamiatky – pramene kultúry a vzdelanosti. Nitra 2002, 18–59.
273. Medzinárodná výstava „Stred Európy okolo roku 1000“. Slov. Arch. 50, 2002, 378–380.
274. Na prahu vzniku Uhorska. Hist. Revue 13/5, 2002, 8–9.
275. Nedožité sedemdesiate narodeniny Alojza Habovštiaka. Zbor. SNM 96. Arch. 12, 2002, 4–5.
276. Nitra-Zobor. In: Stred Európy okolo roku 1000. Historické, umeleckohistorické a archeologické štúdie a katalóg k výstave. Praha 2002, 223–224.

277. O interetnických vzťahoch po rozpade Veľkej Moravy. In: A. Ruttkay/M. Ruttkay/P. Šalkovský (Ed.): Slovensko vo včasnom stredoveku. Nitra 2002, 179–188.
278. Odišiel František Javorský. Slov. Arch. 49/1–2, 2002, 350–351.
279. Odraz politicko-spoločenského vývoja vo veľkomoravskom vojenstve a výzbroji. In: A. Ruttkay/M. Ruttkay/P. Šalkovský (Ed.): Slovensko vo včasnom stredoveku. Nitra 2002, 105–121.
280. Osídlenie Slovenska v 9.–pol. 13. stor. Podrobná mapa a texty. In: Atlas prírody Slovenskej republiky. Bratislava 2002.
281. Rozlúčili sme sa s Belom Pollom. Slov. Arch. 49/1–2, 2002, 354–355.
282. Úvod. In: A. Ruttkay/M. Ruttkay/P. Šalkovský (Ed.): Slovensko vo včasnom stredoveku. Nitra 2002, 7–10.
283. Vývoj štátnych štruktúr u západných Slovanov (na území dnešného Slovenska). In: Stred Európy okolo roku 1000. Historické, umeleckohistorické a archeologické štúdie a katalóg k výstave. Praha 2002, 116–118.

2002–2003

284. Farebné kovy v hmotnej kultúre stredoveku na Slovensku s osobitným zreteľom na využitie striebra. Zbor. SBN 19, 2002–2003, 7–30.

2003

285. Christianizácia na Slovensku a cyrilometodská misia vo svetle historického a archeologického výskumu. In: Almanach Nitra 2003. Nitra 2003, 72–83.
286. Stredoveké panské sídlo v Partizánskom-Šimonovanoch. Slov. Arch. 51, 2003, 119–158.

2004

287. Feudalsitze und die Struktur der Besiedlung. Bemerkungen zur Beziehungen im Gebiet der Slowakei. In: Castrum Bene 7. Nitra 2004, 199–234.
288. História Učenej Spoločnosti. Internetový portál Učenej spoločnosti SAV, 7 str. rkp. http://www.us.sav.sk/drupal/?q=node/3
289. K životnému jubileu Jozefa Vladára. In: Almanach Nitra 2004. Nitra 2004, 36–40.
290. O najstarších rotundách na Slovensku. In: Znojemská rotunda. Sborník z 2. konference o znojemské rotundě, 2003. Znojmo 2004, 192–208.
291. Príhovor. In: Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen [Festschr. Jozef Vladár]. Nitra 2004, 9–10.
292. Sečné zbrane zo 14.–17. storočia vo fondoch Archeologického ústavu SAV. In: G. Fusek (Red.): Zborník na počesť Dariny Bialekovej. Nitra 2004, 309–318.
293. Svätopluk I. Historické fakty, tradícia a inšpirácia. In: Almanach Nitra 2004. Nitra 2004, 57–64.

2005

294. A szlovákiai templom körüli temetök régészeti kutatásáról. In: A. Ritoók/E. Simonyi (Red.): A középkori templom körüli temetök kutatása. Budapest 2005, 31–57.
295. Archeológia o kresťanských stavbách z 9.–11. stor. na Slovensku. In: Š. Poláčik/V. Judák (Ed.): Atlas katolíckej cirkvi na Slovensku. Bratislava 2005, 60–64.
296. Archeologický výskum Kostola Sv. Michala v Dražovciach a na jeho okolí. In: M. Ruttkay (Ed.): Dávne dejiny Nitry a okolia. Nitra 2005, 99–108.
297. Clothing fittings from the 14th century found in graves of the churchyard cemetery in Dražovce near Nitra (Slovakia). Arch. Hist. Polona 15/2, 2005, 69–76.
298. Frühmittelalterliche gesellschaftliche Eliten im Gebiet der Slowakei und ihre Sitze. In: P. Kouřil (Hrsg.): Die frühmittelalterliche Elite bei den Völkern des östlichen Mittelauropas. Brno 2005, 225–254.
299. Osobný pozdrav pre akademika Jána Dekana. In: J. Vladár (Ed.): Ján Dekan – život a dielo. Nitra 2005, 65–67.
300. Sídla spoločenských elít na strednom Ponitrí v 9.–13. storočí vo svetle najnovších archeologických nálezov. In: M. Ruttkay (Ed.): Dávne dejiny Nitry a okolia. Nitra 2005, 77–86.
301. Spomienka na Jána Lichardusa. In: J. Vladár (Ed.): Ján Lichardus – život a dielo. Nitra 2005, 42–44.

302. Vzťah medzi Slovenskou Ľupčou a Banskou Bystricou z hľadiska genézy stredovekých miest (spoluautor P. Mosný). Acta Hist. Neosoliensia 8, 2005, 49–56.

2006

303. Befestigte Anlagen aus dem 11.–17. Jh. in den ebenem Teilen der Slowakei. In: Castrum Bene 9. Praha 2006, 295–324.
304. Besiedlung des Gebietes der Slowakei im 9.–13. Jh., interethnische und kulturelle Beziehungen. In: M. Gálik/T. Štefanovičová (Ed.): Trade, Journeys, inter- and intracultural Communication in East and West (un to 1250). Wokshop (Humboldt-Kolleg) Dolná Krupá, Slovak Republic. Bratislava 2006, 182–201.
305. Bohuslav Chropovský – dlhoročný riaditeľ Archeologického ústavu SAV v Nitre. Zamyslenie pri príležitosti 80. narodenín. In: I. Vlkolinská (Zost.): Bohuslav Chropovský. Život a dielo. Osobnosti slovenskej archeológie 2. Nitra, 2006, 9–11.
306. Bojná – mocenské a christianizačné centrum Nitrianskeho kniežatstva. Predbežná správa/Bojná – neues Macht- und Christianisierungszentrum des Fürstentums von Nitra. Vorbericht (spoluautor K. Pieta). In: K. Pieta/A. T. Ruttkay/M. Ruttkay (Ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva/Wirtschaftliches und politisches Zentrum des Fürstentums von Nitra. Nitra 2006, 21–69.
307. Gegenwärtige Forschungstand zu Sitzen des mittleren und niederen Adels im Gebiet der Slowakei im 12.–15. Jahrhundert. In: Tagung Motte – Turmhügelburg – Hausberg. Zum europäischen Forschungsstand eines mittelalterlichen Burgentypus. Hollenegg 2006, 20–23.
308. Nitriansky hrad a jeho okolie vo včasnej dobe dejinnej. In: Almanach Nitra 2006. Nitra 2006, 52–77.
309. O etnických pomeroch a kultúrnych vzťahoch územia Slovenska vo včasnom a vrcholnom stredoveku z hľadiska archeológie. Stud. Hist. Tyrnaviensia 6, 2006, 19–32.
310. Odraz politicko-spoločenského vývoja vo veľkomoravskom vojenstve a výzbroji. In: Almanach Nitra 2006. Nitra 2006, 292–311.
311. Predhovor – Einleitung (spoluautori K. Pieta, M. Ruttkay). In: K. Pieta/A. T. Ruttkay/M. Ruttkay (Ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva/Wirtschaftliches und politisches Zentrum des Fürstentums von Nitra. Nitra 2006, 7–9.
312. Príhovor (spoluautor J. Vladár). In: I. Vlkolinská (Zost.): Bohuslav Chropovský. Život a dielo. Osobnosti slovenskej archeológie 2. Nitra 2006, 27–30.
313. Stretnutia s Martou Remiašovou. In: PhDr. Marta Remiašová. Prievidza 2006, 23–25.
314. Významné archeologické lokality z včasného stredoveku v oblasti Považského Inovca/Bedeutende frühmittelalterliche Fundorte in de Region Považský Inovec. In: K. Pieta/A. T. Ruttkay/M. Ruttkay (Ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva/Wirtschaftliches und politisches Zentrum des Fürstentums von Nitra. Nitra 2006, 191–201.
315. Vzťah legendy o sv. Svoradovi a Benediktovi k politickým a kultúrnym dejinám Slovenska vo včasnom stredoveku. In: Almanach Nitra 2006. Nitra 2006, 32–42.

2007

316. Bojná – mocenské a christianizačné centrum Nitrianskeho kniežatstva (spoluautor K. Pieta). In: K. Pieta/A. T. Ruttkay/M. Ruttkay (Ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Druhé vydanie. Nitra 2007, 21–70.
317. Bojná – nový fenomén v slovenských dejinách (spoluautor K. Pieta). Pam. a Múz. 2, 2007, 13–15.
318. Databáza najvýznamnejších slovenských hradov (spoluautori P. Bednár, E. Fottová, M. Ruttkay). http://www.ms-visucom.de/cgi-bin/ebidat.pl?a=a&te53=14
319. Néhány szlovákiai 10–11. századi fegyverlelet vizsgálatáról. Medzinárodná konferencia Kárpát medence a 10–11. században régészeti szempontból. Budapest 2007, 14–15.
320. O možnostiach archeológie pri historicko-demografických analýzach. Ve Službách Arch. 1, 2007, 7–38.
321. Predhovor – Einleitung (spoluautori K. Pieta, M. Ruttkay). In: K. Pieta/A. T. Ruttkay/M. Ruttkay (Ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Druhé vydanie. Nitra 2007, 7–9.

322. Včasná doba dejinná. In: Almanach Nitra 2007. Nitra 2007, 52–77.
323. Významné archeologické lokality z včasného stredoveku v oblasti Považského Inovca. In: K. Pieta/A. T. Ruttkay/M. Ruttkay (Ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Druhé vydanie. Nitra 2007, 191–201.

2008

324. Akad. arch. Ing. Ladislav Švihel, Dr. h. c., jubiluje. In: Zborník na počesť L. Švihela. Nitra 2008, 35–36.
325. Bojná – Macht- und Chritianisierungszentrum des Fürstentums von Nitra. In: 59. Sachsenkonferenz Herschaft, Glaube und Kult im Frühgeschichtliche Zeit. Frankfurt am Main 2008, 49–52.
326. K životnému jubileu PhDr. Zlatice Čilinskej, DrSc. Vsl. Pravek 2008, 241–242.
327. Kláštory na Zobore a v Lefantovciach z hľadiska historického a archeologického výskumu. In: Špecializovaná nemocnica sv. Svorada, Zobor 1948–2008. Nitra 2008, 72–78.
328. Mittelalterliche Klein- und Mitteladelsitze in der Slowakei. In: S. Felgenhauer-Schmied/P. Csendes/A. Eibner (Hrsg.): Motte – Turmhuegelburg – Hausberg. Zum europäischen Forschungsstand eines mittelalterlichen Burgentypus. Beitr. Mittelalterarch. Österreich 23. Wien 2007, 277–288.
329. O počiatkoch kresťanstva a najstarších sakrálnych architektúrach na území Slovenska. In: Zborník z konferencie o počiatkoch kresťanstva a cyrilometodskej misii, UKF v Nitre 2007. Nitra 2008, 160–173.
330. Poznámky k etnickému, politickému a kultúrnemu vývoju na území Slovenska v 9.–13. stor. a k jeho vzťahom k územiu Moravy. In: Východní Morava v 10.–14. stor. Brno 2008, 269–281.
331. Šťastný kraj s bohatou históriou – A Happy region with famous history. In: Šťastný kraj – A happy region. Monografia o Nitrianskom samosprávnom kraji. Nitra 2008, 53–76.

2009

332. Der Burgwall Bojná I-Valy. Ein machtpolitisches und kirchliches Zentrum des 9. Jahrhunderts in der Westslowakei. In: U. von Freeden/H. Friesinger/E. Wamers (Hrsg.): Glaube, Kult und Herrschaft. Phänomene des Religiösen im 1. Jahrtausend n. Chr. in Mittel- und Nordeuropa. Akten des 59. Internationalen Sachsensymposions und der Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im Mitteldonauraum. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte 12. Bonn 2009, 437–446.
333. Ducové – Kostolec: In: T. Kollár/V. Turčan (Ed.): Archeologické pamiatky na Slovensku. Bratislava 2009, 52–59.
334. Jozef Vladár – vynikajúci vedec a umelec života. In: Náš jubilant – Jozef Vladár. Spolok slovenských spisovateľov a FF UKF v Nitre. Nitra 2009, 26–31.
335. Kláštory na Zobore a v Lefantovciach z hľadiska historického a archeologického výskumu. In: Almanach Nitra 2009. Nitra 2009, 51–58.
336. Nitra a jej okolie od doby rímskej do 13. storočia. In: P. Andruška/J. Vladár (Ed.): Univerzita Konštantína Filozofa a Nitra. Nitra 2009, 17–24.
337. Sedemdesiatka PhDr. Júliusa Béreša, CSc. Slov. Arch. 57, 2009, 377–378.

2010

338. Poznámky k problematike stredovekých kláštorov v Nitre a okolí. In: „Zaměřeno na středověk. Sborník Zdeňkovi Měřínskému k 60. narozeninám“. Brno 2010, 302–310.
339. Vzťah legendy o sv. Svoradovi a Benediktovi k politickým a kultúrnym dejinám Slovenska vo včasnom stredoveku. In: Jubilejný Almanach Nitra 2009. Nitra 2010, 82–92.

Podľa autorových podkladov zostavila *Daniela Fábiková*

PhDr. Karol Pieta, DrSc., jubiluje

Pre PhDr. Karola Pietu, DrSc., je 17. november dňom, kedy slávi svoje narodeniny. Narodil sa v Nitre v roku 1941, kedy bol tento deň v Londýne vyhlásený za Medzinárodný deň študentstva a od roku 2001 je to aj Deň boja za slobodu a demokraciu. Práve na tento novembrový deň roku 2011 pripadlo aj životné jubileum nášho kolegu, popredného archeológa medzinárodného významu Karola Pietu. Dožíva sa ho v dobrom zdraví a v plnom rozmachu svojich tvorivých síl.

O živote, no hlavne o práci jubilanta, o jeho významných úspechoch, ktoré dosiahol na poli archeológie, sa už publikovalo nemálo riadkov v domácej i zahraničnej tlači. Medailón venovaný tomuto úspešnému bádateľovi priniesli aj stránky tohto časopisu pri príležitosti jeho predchádzajúceho životného jubilea v roku 2001. Je z pera T. Kolníka, ktorý v ňom priblížil osobnosť K. Pietu a veľmi fundovane zhodnotil jeho nespočetné, rôznorodé pracovné aktivity a dosiahnuté výsledky, vyzdvihol jubilantove zásluhy na rozvoji, zviditeľňovaní a akceptovaní slovenskej archeológie v širokom medzinárodnom priestore. Okrem iného píše: *„... akčný rádius jeho rozsiahleho a mnohostranného diela sa s pribúdajúcimi rokmi nezužuje, skôr naopak. Výskumná činnosť, jeho invencia, kreativita a produktivita sa stupňuje a postupne nadobúda atribúty zrelej dôkladnosti."* Treba tiež súhlasiť s konštatovaním, že *„... narastá časový i priestorový záber jeho odborných záujmov..."* Tieto slová plne potvrdzuje bilancia ostatného desaťročia odbornej práce nášho jubilanta. Na mieste je tu otázka, kde berie stále nové a nové nápady, silu na ich realizáciu a prezentáciu. Podpisuje sa pod to najmä jubilantova výnimočná osobná dispozícia, avšak na jeho tvorivú pohodu určite kladne pôsobí veľká podpora v rodinnom kruhu, predovšetkým od manželky Zuzky. Popri otvorenosti vedeckému svetuž nie je izolovaný ani od spoločenského života. Neúnavne stíha aktívnu účasť na konferenciách doma i v zahraničí, ale aj popularizáciu vedy v médiách.

Karol Pieta sa odhaľovaniu našej dávnej minulosti upísal už počas stredoškolského štúdia. Od roku 1956 sa zúčastňoval na archeologických výskumoch ako brigádnik a v roku 1958 už ako pomocný terénny technik. Vysokoškolské vzdelanie ukončil na Masarykovej univerzite v Brne v roku 1964 a v tom istom roku ako mladý absolvent začal pracovať v Archeologickom ústave SAV v Nitre, kde ako vedúci vedecký pracovník so špecializáciou na včasnohistorické a včasnostredoveké obdobie pôsobí dodnes. V tejto domovskej inštitúcii už v roku 1968 získal akademický titul PhDr., v roku 1983 vedeckú hodnosť CSc. a v roku 2001 najvyššiu vedeckú hodnosť DrSc. Od roku 1991 pôsobí ako vedecký tajomník a tiež vo funkcii zástupcu riaditeľa Archeologického ústavu SAV.

Jeho široký záber v rámci stredoeurópskej archeológie siaha od Keltov a Germánov až po včasný

stredovek. Z veľkých projektov terénneho výskumu stačí spomenúť Liptovskú Maru-Havránok, kde vybudoval náš prvý a doteraz funkčný archeologický skanzen v prírode. Systematicky sa venuje málo prebádaným horským regiónom, predovšetkým Liptovu a severnému Slovensku. Ďalšou oblasťou, kde (v podstate aj vďaka odhaleniu nelegálnej činnosti vykrádačov) začal so systematickou topografiou terénu, je Turiec a Považie. Ním získaný a zdokumentovaný bohatý nálezový fond bol prezentovaný v roku 2009 v Poprade na špeciálnej výstave „Kelti, zruční remeselníci". Jeho veľkú časť publikoval vo svojej monografii Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska (2008), ktorá v roku 2010 vyšla aj v nemeckej mutácii (Keltische Besiedlung der Slowakei. Jüngere Latènezeit). K zaujímavým a bezpochyby aj veľmi významným novým fenoménom patrí horizont s hrobmi na území púchovskej kultúry, kde zostávajú otvorené otázky pôvodu pochovaných, ako aj dôvody ich uloženia do zeme. V roku 2009 boli odkryté a K. Pietom prezentované (výstava v Poprade 2009) dva ženské kostrové hroby z Bytče-Hrabovej a v roku 2011 pribudli ďalšie dva kostrové hroby z Mikušoviec. Aj tieto hroby sú priamym dôkazom toho, že Karol Pieta mal obzvlášť v posledných rokoch mimoriadne šťastie na významné objavy, ktoré zviditeľnili Slovensko a slovenskú archeológiu v celoeurópskom meradle. Čo lokalita, to unikátny objav!

Dovolím si aspoň stručne pripomenúť ich význam napriek tomu, že už boli odbornej i laickej verejnosti prezentované či už prostredníctvom výstav, alebo ich publikovaním. V oblasti keltskej archeológie dominujú Horné Orešany-Slepý vrch, z obdobia sťahovania národov je to objav hrobky germánskeho veľmoža v Matejovciach pri Poprade a zo včasného stredoveku rozsiahle slovanské hradisko v Bojnej v okrese Topoľčany. Napríklad výskum, ktorý K. Pieta viedol v Horných Orešanoch, podstatne mení pohľad na celkový vývoj keltskej civilizácie. Výskum a konzerváciu kniežacej hrobky v Poprade, z prelomu 4. a 5. storočia, bolo vlastne možné realizovať len vďaka osobnému nasadeniu Karola Pietu a jeho početných spolupracovníkov, nadšencov. Tento európsky unikát, ktorý vyvolal veľký medzinárodný záujem, je snáď jediný svojho druhu v Európe. V pláne Karola Pietu a jeho pracovnej skupiny je návrat nálezov po ich konzervovaní v Nemecku späť na Slovensko a dôstojná prezentácia celej hrobky vrátane jej výbavy v stálej expozícii. Zmienim sa ešte o Bojnej, kde náš jubilant po niekoľkých rokoch zisťovania začal v roku 2007 viesť systematický výskum, ktorým sa poodhalila existencia dovtedy neznámeho mocenského centra Nitrianskeho kniežatstva z 9. storočia. Nálezy bronzových zvonov a súčastí prenosného oltára s prvými dokladmi písma v našej histórii dokazujú prítomnosť kresťanstva západného rítu najmenej 50 rokov pred príchodom Konštantína a Metoda.

Karol Pieta sa podieľal na mnohých archeologických výskumoch na Slovensku, ktoré priniesli nielen odkrytie nových lokalít a získanie nových nálezov, ale aj závažné zistenia, ktoré si vyžiadajú prehodnotiť doteraz písané dejiny. Možno konštatovať, že azda vždy bol pri tých najvýznamnejších objavoch.

Od roku 2004 je K. Pieta tiež vedúcim Kuvajtsko-slovenskej archeologickej misie na ostrove Failaka v Perzskom zálive. Po ukončení a publikovaní výsledkov prvej etapy je plánovaný ďalší výskum lokality z 8. až 9. storočia, spájaný s kresťanskou misiou.

Posledné desaťročie je spojené aj s intenzívnou nelegálnou činnosťou hľadačov „pokladov" pomocou detektorov. Jubilant aj v tomto smere vyvinul enormné úsilie pri záchrane a evidencii nálezov, ale hlavne pri tvorbe rôznych zákonných opatrení na ochranu a záchranu kultúrneho dedičstva. Množstvo mincí, depotov kovových predmetov a rôznych iných nálezov sa tak v posledných rokoch dostalo do múzeí (hoci veľká väčšina zostala u súkromných zberateľov). Takéto, viac-menej spoľahlivo zaevidované nové lokality a nálezy paradoxne v mnohom dopĺňajú naše doterajšie vedomosti.

Mnohostranné a rozmanité sú aj ďalšie aktivity Karola Pietu v rámci rozvoja svojho vedného odboru. Je priekopníkom experimentálnej archeológie na Slovensku, venuje sa výstavníckej činnosti (realizátor početných expozícií), je vysokoškolským pedagógom na viacerých univerzitách doma i v zahraničí (Bratislava, Trnava, Brno, Viedeň) a tiež školiteľom mladých vedeckých pracovníkov – doktorandov, v rámci programu Národného centra pre popularizáciu vedy a techniky oslovuje aj mládež a laickú verejnosť.

Výsledky svojej vedeckovýskumnej práce Karol Pieta prezentuje najmä formou publikačnej činnosti. Je autorom a spoluautorom ôsmich samostatných monografií a takmer tristo odborných štúdií publikovaných v domácich i zahraničných časopisoch a zborníkoch. Je hlavným redaktorom edície Archaeologica Slovaca Monographiae – Fontes a vedeckým redaktorom niekoľkých knižných publikácií.

Ako špičkový odborník viedol a naďalej vedie viaceré medzinárodné projekty a početné národné výskumné úlohy. V súčasnosti je okrem iného riešiteľom aktivity projektu štrukturálneho fondu v rámci operačného programu Výskum a vývoj (VaV) a zodpovedným riešiteľom projektu Agentúry

na podporu Výskumu a vývoja (APVV). Je tiež organizátorom a aktívnym účastníkom mnohých významných medzinárodných vedeckých podujatí.

PhDr. Karol Pieta je členom viacerých medzinárodných vedeckých asociácií a inštitúcií (Commitée pour la sidérurgie ancienne pri UNESCO, Österreichisches Archäologisches Institut Wien, Deutsches Archäologisches Institut Berlin, North European Symposium for archaeological Textiles, European Association for the advancement of Archaeology by experiment, Národný archeologický komitét, Národný komitét ICOMOS, Rada pracoviska Ústavu archeologické památkové péče Brno), je členom Učenej spoločnosti Slovenskej akadémie vied a Archeologickej rady pri Ministerstve kultúry SR, kde od roku 2006 pôsobí ako predseda Komisie pre udeľovanie osobitného odborného osvedčenia, je tiež predsedom Komisie pre udeľovanie vedeckej hodnosti DrSc. pri Ministerstve školstva SR.

Jubilant je nositeľom viacerých významných ocenení. Za osobitný prínos pre vedu dostal v roku 2007 Zlatú medailu Slovenskej akadémie vied. V tom istom roku získal dve ocenenia časopisu Pamiatky a múzeá za rok 2006 v kategórii Objav – vynález – akvizícia a v kategórii Výstava. V roku 2008 získal ocenenie Krištáľové krídlo za rok 2007 v kategórii Veda a medicína. V roku 2011 mu bola udelená Cena mesta Nitry za mimoriadne významné zásluhy o kultúrny rozvoj Nitry a Slovenskej republiky. Za zásluhy pri zviditeľnení obce Bojná v okrese Topoľčany ho občania poctili čestným občianstvom. V súčasnosti je v nominácii na ocenenie Vedec roka 2011.

PhDr. Karol Pieta, DrSc., slávi svoje životné jubileum v skvelej osobnej pohode, plný neutíchajúceho entuziazmu a tvorivých síl, čo ho priam predurčuje kráčať ďalej a ešte dlho odhaľovať a objasňovať ďalšie tajomstvá našej dávnej minulosti. Na tejto zmysluplnej ceste mu v mene kolegov a početných priateľov želám do ďalších činorodých rokov dobré zdravie a veľa šťastných krokov!

Ad multos annos!

Gertrúda Březinová

BIBLIOGRAFIA

1961

1. Výskum v Cejkove I v roku 1960 (spoluautor L. Bánesz). Štud. Zvesti AÚ SAV 6, 1961, 5–29.

1963

2. Mladohradištní sídlištní objekt z Podivína (spoluautor V. Furmánek). Sbor. Prací Fil. Fak. Brno E 12, 1963, 130–135.

1964

3. Zisťovací výskum v Hradci, okr. Prievidza (spoluautorka D. Bialeková). Slov. Arch. 12, 1964, 447–462.

1966

4. Púchovská kultúra. Zprávy Čsl. Spol. Arch. 8/1, 1966, 30–40.

1967

5. Zisťovací výskum v Liptovskej Mare. Arch. Rozhledy 19, 1967, 618–620, 623–632.

1968

6. Nové archeologické výskumy v Liptove. In: Prehľad 68. Ružomberok 1968, 6–7.
7. Tajomstvá Liptovskej Mary. In: Liptov 10. Liptovský Mikuláš 1968, 2.

1970

8. Archeologický výskum Liptova v rokoch 1965–1968. Liptov 1, 1970, 101–120.

1971

9. Die Höhensiedlungen der Púchov-Gruppe bei Liptovská Mara. Arch. Rozhledy 23, 1971, 326–334.
10. Nové sídliskové nálezy z okolia Plaveckého Podhradia. In: Zborník Záhorského múzea v Skalici 2. Bratislava 1971, 5–7.

1972

11. Osídlenie zo staršej doby rímskej v Liptovskej Mare. Arch. Rozhledy 24, 1972, 34–45.
12. Slovanské osídlenie Liptova v 9.–12. stor. Liptov 2, 1972, 67–82.

1973

13. Archeologický výskum v Liptovskej Mare. Pam. a Prír. 4, 1973, 29–32.
14. Významný objav na plynovode. In: Elektrón 1. Populárno-náučný časopis. Bratislava 1973, 22–23.

1974

15. Pokračovanie výskumu v Liptovskej Mare v roku 1974. AVANS 1974, 1975, 81–82.
16. Sídlisko z doby rímskej v Beluši. Slov. Arch. 22, 1974, 89–105.

1975

17. Liptovská Mara. Hradisko a komplex včasnodejinných sídlisk. In: III. medzinárodný kongres slovanskej archeológie, Bratislava 7.–14. september 1975. Nitra 1975, 3–13.
18. Výskum v Liptovskej Mare v roku 1975. AVANS 1975, 1976, 195–196.

1976

19. Výskum v Podturni (spoluautor V. Hanuliak). AVANS 1975, 1976, 101, 103.
20. Za tajomstvami našej dávnej minulosti. In: Domová pokladnica 1976. Bratislava 1975, 130–132.

1977

21. Nowe odkrycia objektów z póznego okresu halsztatckiego i z okresu lateńskiego na pólnocznej Slowacji. Acta Arch. Carpathica 17, 1977, 161–169.
22. Výskum Podtureň-Bašta v roku 1976 (spoluautor V. Hanuliak). AVANS 1976, 1977, 123–124.
23. Výskum v Liptovskej Mare v roku 1976. AVANS 1976, 1977, 230–231.
24. Zu Besiedlungsproblemen in der Slowakei an der Wende der Zeitrechnung. In: Symposium Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet. Bratislava 1977, 283–296.

1978

25. Civilizácia ako archeologická kategória. In: Základné metodologické problémy a marxistické kategórie v archeológii. Nitra 1978, 80–86.
26. Liptovská Mara. In: B. Chropovský (Ed.): Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava 1978, 121–123.
27. PhDr. Blažej Benadik, CSc., šesťdesiatročný. Slov. Arch. 26, 1978, 433–435.
28. Pokračovanie výskumu v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare. AVANS 1977, 1978, 195–196.

1979

29. Archeológia Liptovskej Mary. In: V. Chmelár: Vodné dielo Liptovská Mara. Bratislava 1979, 51–53.
30. Archeologický výskum v Liptovskej Mare. In: Zborník 25 rokov n. p. Váhostav Žilina. Žilina 1979, 15–18.
31. Liptovská Mara – ein frühgeschichtliches Zentrum in slowakischen Karpaten. Altertum 25, 1979, 49–55.
32. Z dávnej minulosti Liptova. PaS 3, 1979, 51–56.

1980

33. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Arch. Rozhledy 32, 1980, 216–217.
34. Hradisko Bobrovec-Mních v Západných Tatrách. AVANS 1978, 1980, 211–212.
35. Prieskum hrádkov púchovskej kultúry v Maríkovskej a Púchovskej doline (spoluautor J. Moravčík). AVANS 1979, 1980, 169–171.
36. Refúgium z doby halštatskej na Demänovskej Pludnici. AVANS 1979, 1980, 165–167.
37. Spätlatènezeitlicher Opferplatz in Prosné (spoluautor J. Moravčík). Slov. Arch. 28, 1980, 245–286.
38. Výskum v Liptovskej Mare. AVANS 1978, 1980, 212–214.
39. Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1979. AVANS 1979, 1980, 167–168.

1981

40. Nové nálezy v Rakši. AVANS 1980, 1981, 226–228.
41. Refúgiá z doby halštatskej v Liptove. Liptov 6, 1981, 53–65.
42. The La Téne Period. In: Archaeological Research in Slovakia. Xth International Cogress of Prehistoric and Protohistoric Sciences, Mexico, 19–24 October 1981. Nitra 1981, 97–112.
43. Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1980. AVANS 1980, 1981, 228–230.

1982

44. Bronzový kosák s Dohnian. AVANS 1981, 1982, 223.
45. Die Púchov-Kultur. Arch. Slovaca Monogr. Stud. 1. Nitra 1982.
46. Nové nálezy v Rakši. AVANS 1980, 1981, 226–227.
47. Probleme der Erforschung der dakischen Besiedlung in der Slowakei. Thraco-Dacica 3, 1982, 35–46.
48. Púchovská kultúra a jej miesto v laténskom vývoji Karpatskej kotliny. In: Metodologické problémy československé archeologie. Praha 1982, 76–89.
49. Titus Kolník, Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. I. Bratislava 1980 (rec.). Arch. Rozhledy 34, 1982, 448.
50. Umenie doby železnej. Ars Slovaca Ant. 15. Bratislava 1982. ISBN 61-342-82.
51. Umenie včasnej doby dejinnej. Encyklopédia Slovenska 6. Bratislava 1982, 178.
52. Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1981. AVANS 1981, 1982, 224–226.

1983

53. Archeologický prieskum na diaľnici úseku Liptovský Ján – Liptovský Hrádok. Bratislava 1983, 12–15.
54. Halštatské výšinné sídliská v Liptove. Arch. Rozhledy 35, 1983, 39–48.
55. Kontakte des nordslowakischen Gebietes mit der antiken Welt. In: Proceedings of the 16th International Eirene Conference, Prague 31. 8.–4. 9. 1982. Vol. 2. Praha 1983, 215–220.
56. Pohrebisko z doby sťahovania národov v Dvoroch nad Žitavou. Štud. Zvesti AÚ SAV 20, 1983, 175–185.
57. Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1982. AVANS 1982, 1983, 201–202.
58. Záchranný výskum v Nitre-Párovských Hájoch (spoluautori L. Kulichová, J. Lomenová). AVANS 1982, 1983, 203–204.
59. Železiarske objekty z doby rímskej a stredoveká dechtárska výroba vo Varíne (spoluautor J. Moravčík). AVANS 1982, 1983, 205–207.

1984

60. Púchovská kultúra. Pyramída 152, 1984, 48–56.
61. Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1983. AVANS 1983, 1984, 177–179.
62. Výskum železiarní z doby rímskej vo Varíne (spoluautor J. Moravčík). AVANS 1983, 1984, 180–181.

1985

63. Počiatky odievania na Slovensku (spoluautor V. Furmánek). Ars Slovaca Ant. 19. Bratislava 1985. ISBN 61-768-85.
64. Stopy výroby žarnovov z doby laténskej v Rakši. AVANS 1984, 1985, 191–192, 321.

65. Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1984 (spoluautor V. Hanuliak). AVANS 1984, 1985, 192–193, 321–322.
66. Z dávnej minulosti Liptova. Slovensko 9/8, 1985, 28–29.
67. Železiarne z doby rímskej vo Varíne. AVANS 1984, 1985 193–194.

1986

68. Die römerzeitliche Besiedlung von Bratislava-Devín (spoluautorka V. Plachá). Arch. Rozhledy 38/4, 1986, 339–357, 457–458.
69. Druhý hromadný nález keltských mincí z Dolného Kubína-Veľkého Bysterca (spoluautorka E. Kolníková). Slov. Arch. 24, 1986, 382–407.
70. K nálezom rímskych mincí na severnom Slovensku. Slov. Num. 9, 1986, 145–151.
71. Neskorolaténske sídliskové objekty v Abraháme. AVANS 1985, 1986, 187–188, 316–317.
72. Výskum a pamiatková úprava hradiska v Liptovskej Mare (spoluautor V. Hanuliak). AVANS 1985, 1986, 189–190.
73. Výskum v Nitre-Párovských Hájoch (spoluautor M. Ruttkay). AVANS 1985, 1986, 191–192.
74. Settlement in the Carpathians in the La Téne Period and its Relations to the Alpine Area. In: Les Alpes à l´Age du fer. Actes du Xe Colloque sur l´Age du fer, tenu à Yonne-Chambéry. Paris 1986, 31–32.
75. Stand und Notwendigkeiten der Erforschung der Púchov-Kultur. In: Stan i potrzeby badań nad młodzsym okresem przedrzymskim i okresem wplywów rzymskich w Polsce. Kraków 1986, 25–49.

1987

76. Ďalší prieskum Netopierskej jaskyne v Sásovskom krase (spoluautori J. Bárta, M. Mácelová). AVANS 1986, 1987, 29–30, 116.
77. Devín v dobe laténskej a rímskej (spoluautori V. Plachá, J. Hlavicová). In: Najstaršie dejiny Bratislavy. Referáty zo sympózia 28.–30. októbra 1986. Bratislava 1987, 89–99.
78. Druhý prieskum hrádkov púchovskej kultúry v Maríkovskej a Púchovskej doline (spoluautor J. Moravčík). AVANS 1986, 1987, 86–87.
79. Ľudské pozostatky z neskorolaténskeho obetiska v Liptovskej Mare (spoluautor M. Stloukal). Anthropologie (Praha) 156/1–4, 1987 (1991), 49–66.
80. Slowakei im 5. Jahrhundert. In: Germanen, Hunnen und Awaren. Schätze der Völkerwanderungszeit. Nürnberg 1987, 385–417.
81. Umenie oživiť minulosť. Slov. Arch. 35, 1987, 442–443.
82. Veronika Plachá jubiluje. Slov. Arch. 35, 1987, 197–198.
83. Výskum a pamiatková úprava hradiska v Liptovskej Mare (spoluautor V. Hanuliak). AVANS 1986, 1987, 85–86.
84. Záchranný výskum v Nitre-Párovských Hájoch (spoluautor M. Ruttkay). AVANS 1986, 1987, 87–88.

1988

85. Archeologická pamiatka Liptovská Mara-Havránok (spoluautori J. Sálus, V. Hanuliak). Pam. a Prír. 19/4, 1988, 22–24.
86. Klenoty dávnej minulosti Slovenska. In: Bratislava 12. Kultúrno-spoločenský mesačník. Martin 1988, 70–77.
87. Neskororímske výšinné sídlisko v Lazisku (spoluautor V. Hanuliak). AVANS 1987, 1988, 111–112.
88. Netopierska jaskyňa v Sásovskom krase vo svetle nových sídliskových poznatkov (spoluautor J. Bárta). Slov. Kras 26, 1988, 33–45.
89. Polykultúrne sídlisko v Dolnej Ždani. AVANS 1987, 1988, 108.
90. Sklady železných predmetov z konca doby rímskej vo Vyšnom Kubíne (spoluautor V. Hanuliak). AVANS 1987, 1988, 108–109.
91. Two hoards of iron objekts at Vyšný Kubín, Worth Slovakia. Arch. Rozhledy 40/3, 1988, 330.
92. Výskum a pamiatková úprava hradiska Liptovská Mara v roku 1987 (spoluautor V. Hanuliak). AVANS 1987, 1988, 110–111.
93. Výšinné sídlisko z neskorej doby rímskej v Lazisku (spoluautor V. Hanuliak). AVANS 1987, 1988, 111–112.

1989

94. Frühkaiserzeitliche Eiseneverhüttungsanlage in Varín, Slowakei. In: Archaeometalurgy of Iron. International Symposium of the Comité pour la sidérurgie anciene de l´UISPP. Prague 1989, 213–227.
95. Getreide- und Brotreste aus der Völkerwanderungszeit in Devín (spoluautorka V. Plachá). Slov. Arch. 37, 1989, 69–88.
96. Radomír Pleiner jubiluje. Slov. Arch. 37, 1989, 219–220.

1990

97. Hradisko pri Trnavej Hore (spoluautor P. Mosný). AVANS 1988, 1990, 139.
98. Výskum a pamiatková úprava v Liptovskej Mare (spoluautori V. Hanuliak, P. Múdry). AVANS 1988, 1990, 137–138.
99. Kelti na Slovensku. Výtvar. Život 35/2, 1990, 37–40.
100. Nové nálezy na hrádku v Selciach pri Banskej Bystrici. AVANS 1988, 1990, 138.
101. Prieskum sídlisk z doby rímskej na strednom Pohroní (spoluautor P. Mosný). AVANS 1988, 1990, 139–140.
102. Zur Siedlungsgeschichte von Bratislava-Devín während der römischen Kaiserzeit (spoluautorka V. Plachá). In: Acten des 14. Internationalen Limes Congress in Carnuntum. RLÖ 36/2. Wien 1990, 765–769.

1991

103. Hradisko Zvon v Lazisku. AVANS 1989, 1991, 79–80.
104. Hromadný hrob ludanickej skupiny vo Vyšnom nad Hronom (spoluautori K. Konečná, G. Trgina). AVANS 1989, 1991, 81.
105. Kelten an der Donau (sprievodca výstavy). Bratislava 1991.
106. Liptovská Mara. In: J. Pavúk (Ed.): XIIth Congress UISPP Bratislava 1.–7. September 1991. A Guide to the Excursions. Bratislava 1991, 11–12.
107. The North Carpathians at the beginning of the Migration period. Antiquity 65, 1991, 376–387.
108. Výskum a pamiatková úprava v Liptovskej Mare (spoluautor V. Hanuliak). AVANS 1989, 1991, 79–80.
109. Výskum v Liptovskej Mare v roku 1989. AVANS 1989, 1991, 80.

1992

110. Jubileá (spoluautorka D. Bialeková). Slov. Arch. 40, 1992, 312–313.
111. Keltische Textilfunde mit Stickereien aus Nové Zámky, Slowakei. Tidens Tand 5. In: Archaeological Textiles in Northen Europe. København 1992, 52–65.
112. Klaus Günther, Siedlung und Werkstätten von Feinschmieden der älteren Römischen Kaiserzeit bei Warburg-Daseburg. Bodenaltertümer Westfalens 24. M nster 1990 (rec.). Slov. Arch. 40, 1992, 177.
113. Nálezy zo začiatku doby sťahovania národov v Liptovskom Jáne. AVANS 1990, 1992, 86–87.
114. Výskum a pamiatková úprava v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1990 (spoluautor V. Hanuliak). AVANS 1990, 1992, 87–88.
115. Výskum a pamiatková úprava v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1991 (spoluautor V. Hanuliak). AVANS 1991, 1992, 92–94.
116. Významný nález z neskorej doby halštatskej v Hubine (spoluautor P. Romsauer). Slov. Arch. 40, 1992, 213–222.
117. Z. Woźniak, Osada grupy tynieckej w Podłężu, woj. Krakowskie. Wrocław – Warszawa – Kraków 1990 (rec.). Slov. Arch. 40, 1992, 318–319.

1993

118. Hradisko a výšinné sídlisko z doby laténskej a rímskej v Horných Pršanoch. AVANS 1992, 1993, 106–107.
119. Liptovská Mara – archeologický pamätník. Slov. Pohľady 4/12, 1993, 114–119.

120. Mladšia doba železná (laténska) (spoluautor L. Zachar). In: T. Štefanovičová a kol.: Najstaršie dejiny Bratislavy. Bratislava 1993, 143–209. ISBN 80-85331-07-1.
121. Osídlenie z doby rímskej a sťahovania národov v Nitre. In: Nitra. Príspevky k najstarším dejinám mesta. Nitra 1993, 74–90.
122. Predslov (Vorwort). In: Nitra. Príspevky k najstarším dejinám mesta. Nitra 1993, 1–4.
123. Stredolaténske zvieracie žiarové „hroby" alebo doklady kultových praktík z Nitry? Slov. Arch. 41, 1993, 41–57.
124. Výskum a pamiatková úprava v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1992. AVANS 1992, 1993, 108–110.

1994

125. Histoire ancienne de la Slovaquie. In: L´Oeil 458. Lausanne 1994, 14–19.
126. Kelten – Römer – Germanen. Eine Konfrontation an der Donau (spoluautor H. Friesinger). In: Grenzenloses Österreich. Symposium, April 1994. Wien 1994, 103–106.
127. Mittel- und Nordslowakei zur Zeit der Markomannenkriege. In: H. Friesinger/J. Tejral/A. Stuppner (Hrsg.): Markomannenkriege – Ursachen und Wirkungen. Brno 1994, 253–262.

1995

128. Das archäologische Freilichtmuseum in Liptovská Mara, Slowakei. In: Experimentelle Archäologie. Bilanz 1994. Arch. Mitt. Nordwestdeutschland 8. Oldenburg 1995, 23–28.
129. Medzinárodný projekt „Jantárová cesta" – vedecké podujatie v roku 1994. Slov. Arch. 43, 1995, 166–167.
130. Nové nálezy s Prosieka. AVANS 1993, 1995, 106.
131. Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1993. AVANS 1993, 1995, 107–109.

1996

132. In Memoriam. Kazimierz Godłowski (1934–1995). Slov. Arch. 44, 1996, 157–158.
133. Laténske hradisko so stredovekým osídlením pri Nemeckej (spoluautor P. Mosný). AVANS 1994, 1996, 140.
134. Liptovská Mara. Ein frühgeschichtliches Zentrum der Nordslowakei. Archeologické Pamätníky Slovenska 5. Bratislava 1996. ISBN 80-967366-9-7.
135. Liptovská Mara. Včasnohistorické centrum severného Slovenska. Archeologické pamätníky Slovenska 5. Bratislava 1996. ISBN 80-967366-7-1.
136. Nové nálezy z laténskeho hradiska pri Hornej Lehote (spoluautor P. Mosný). AVANS 1994, 1996, 140–142.
137. Römischer Import der Spätlatènezeit in der Slowakei. Arh. Vestnik 47, 1996, 183–195.
138. Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1994. AVANS 1994, 1996, 138–139.

1997

139. Die frühen norisch-pannonischen Handelsbeziehungen mit dem nördlichen Mitteldonaugebiet. In: Peregrinatio Gothica. Suppl. Acta Mus. Moraviae. Sci. Soc. 82. Brno 1997, 39–56.
140. Ergebnisse der Grabungen in Liptovská Mara bis 1992. In: Die Kelten in den Alpen und an der Donau. Budapest – Wien 1997, 403–414.
141. Germanische Siedlung aus dem 4. und 5. Jh. in Nitra-Párovské Háje und Problem der Siedlungskontinuität (spoluautor M. Ruttkay). In: J. Tejral/H. Friesinger/M. Kazanski (Hrsg.): Neue Beiträge zur Erforschung der Spätantike im mittleren Donauraum. Brno 1997, 145–164.
142. Hronská Dúbrava vydala svoje dávne tajomstvo. In: My žiara 4 (38)/51–52. Žiar nad Hronom 1997, 5.
143. Neskorolaténske hradisko v Kvačanoch-Dlhej Lúke. AVANS 1995, 1997, 144–145.
144. Sídlisko púchovskej kultúry v Likavke. AVANS 1995, 1997, 146–147.
145. Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1995. AVANS 1995, 1997, 148–149.
146. Zisťovací výskum na hradisku v Nemeckej (spoluautori M. Mácelová, P. Mosný). AVANS 1995, 1997, 130–131.

1998

147. Prvé historické etniká na Slovensku (spoluautori T. Kolník, J. Rajtár). In: D. Kováč a kol.: Kronika Slovenska 1. Od najstarších čias do konca 19. storočia. Bratislava 1998, 62–87.
148. Stredoveké osídlenie vo Východnej (spoluautor M. Uličný). AVANS 1996, 1998, 131–132.
149. Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare. AVANS 1996, 1998, 129–131.

1999

150. Anfänge der Völkerwanderungszeit in der Slowakei (Fragestellungen der zeitgenössischen Forschung). In: L´Occident romain et l´Europe centrale au début de l´epoque des Grandes Migrations. Brno 1999, 171–189.
151. Die ersten Römer im nördlichen Mitteldonauraum im Lichte der neuen Grabungen in Devín (spoluautorka V. Plachá). In: Th. Fischer/G. Precht/J. Tejral (Hrsg.): Germanen beiderseits des spätantiken Limes. Materialien des 10. International Symposium „Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im nördlichen Mitteldonaugebiet", Xantem vom 2.–6. 12. 1997. Spisy Arch. Ústavu AV ČR Brno 14. Köln – Brno 1999, 179–205.
152. Der archäologische Park und die Feuchtschichtengrabung in Liptovská Mara. In: E. Jerem/I. Poroszlai (Ed.): Archaeology of the Bronze and Iron Age. Experimental Archaeology – Environmental Archaeology – Archaeological parks. Budapest 1999, 357–366.
153. Hrádok púchovskej kultúry pri Hronskej Dúbrave (spoluautor P. Mosný). AVANS 1997, 1999, 137.
154. K dejinám Partizánskej Ľupče a jej okolia. In: Vojtech Budinský-Krička a najstaršie dejiny Liptova. Nitra 1999, 39–45.
155. Metallurgy of iron in Púchov culture in Slovakia (spoluautori Ľ. Mihok, A. Pribulová). In: Metallurgy East – West ´99. Stará Lesná 1999, 9–14.
156. Prieskum regionu Turca v oblasti Veľkej Fatry. AVANS 1997, 1999, 130–132.
157. Spracovanie železa z náleziska púchovskej kultúry Liptovská Mara (spoluautori Ľ. Mihok, A. Pribulová). In: Z dějin hutnictví 28. Rozpravy Nár. Tech. Muz. Praha 161. Praha 1999, 5–12.
158. Včasnostredoveké hradisko pri Pružine (spoluautor J. Moravčík). AVANS 1997, 1999, 137.
159. Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare. AVANS 1997, 1999, 132–133.
160. Zaniknutá dedina Belansko a stredoveké hrádky pri Východnej (spoluautorka M. Giertlová). AVANS 1997, 1999, 134–136.

2000

161. Die Siedlung Liptovská Mara II und die Anfänge der Einflüsse der Latène-Kultur im Westkarpatenraum. Slov. Arch. 48, 2000, 315–346.
162. Ein Depot latènezeitlicher Eisengegenstände aus Liptovská Mara. In: Metallgewinnung und -verarbeitung in der Antike – Schwerpunkt Eisen. Nitra 2000, 135–160.
163. Hradisko púchovskej kultúry v Košeci-Nozdroviciach. AVANS 1998, 2000, 139–141.
164. Keltské hradisko v Trenčianskych Bohuslaviciach. AVANS 1998, 2000, 141–142.
165. Latènezeitlicher Burgwall und Opferplatz(?) in Trenčianske Teplice. In: J. Bouzek/H. Friesinger/K. Pieta/B. Komoróczy (Hrsg.): Gentes, Reges und Rom. Auseinandersetzung – Anerkennung – Anpassung [Festschr. Jaroslav Tejral]. Spisy Arch. Ústavu AV ČR Brno 16. Brno 2000, 97–120.
166. Nové objavy na rímskom Devíne (spoluautorka V. Plachá). Pam. a Múz. 3, 2000, 6–9.
167. Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare. AVANS 1998, 2000, 138–139.
168. Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1999. AVANS 1999, 2000, 103–104.

2001

169. Felix Müller – Gilbert Kaenel – Geneviéve Lüscher (Hrsg.), Eisenzeit. Die Schweiz vom Paleolithikum bis zum frühen Mittelalter IV. Basel 1999 (rec.). Slov. Arch. 49, 2001, 397–400.
170. Halštatské a laténske osídlenie v Hornej Lehote (spoluautor P. Mosný). AVANS 2000, 2001, 160–161.
171. Jan Filip a neskorolaténske osídlenie Slovenska. Arch. Rozhledy 53, 2001, 29–38.
172. Laténsky meč z hrobového nálezu v Cejkove (spoluautor L. Bánesz). AVANS 2000, 2001, 30.
173. Mesto Púchov a expozícia púchovskej kultúry (spoluautor J. Moravčík). Inf. SAS 12/1, 2001, 15–16.
174. Sídlisko z doby železnej v Hornej Lehote (spoluautor P. Mosný). AVANS 1999, 2001, 104–405.
175. Záchranný výskum vo Zvolene (spoluautori V. Hanuliak, R. Malček). AVANS 1999, 2001, 47–49.

2002

176. 10 rokov archeologického múzea v prírode v Liptovskej Mare. In: Rekonstrukce a experiment v archeologii 3. Hradec Králové 2002, 125–134.
177. Bemerkungen zum Grab aus Čáčov. In: K. Kuzmová/K. Pieta/J. Rajtár (Hrsg.): Zwischen Rom und dem Barbaricum [Festschr. T. Kolník]. Nitra 2002, 343–354.
178. Jubilujúci PhDr. Titus Kolník, DrSc. Slov. Arch. 50, 2002, 359, 360.
179. Kováčstvo v dobe rímskej a v dobe sťahovania národov na Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 35, 2002, 61–74.
180. Neskorolaténske sídlisko v Sklabinskom Podzámku (spoluautor M. Horňák). AVANS 2001, 2002, 62.
181. Neue Erkenntnisse zum Grab von Sikenica-Veľký Pesek. In: J. Tejral (Hrsg.): Probleme der frühen Merowingerzeit im Mitteldonauraum. Spisy Arch. Ústavu AV ČR Brno 19. Brno 2002, 237–245.
182. Príspevok k datovaniu hradiska Závažná Poruba-Iľanovská Poludnica. AVANS 2001, 2002, 156–158.
183. Slovensko v dobe sťahovania národov. In: A. Ruttkay/M. Ruttkay/P. Šalkovský (Ed.): Slovensko vo včasnom stredoveku. Nitra 2002, 7–18.
184. Stredoveké opevnenie pri Rakši, okr. Turčianske Teplice. AVANS 2001, 2002, 159.
185. Včasnostredoveké a púchovské hradisko v Sklabini (spoluautor S. Horváth). AVANS 2001, 2002, 160.
186. Včasnohistorické osídlenie (polovica 5.–1. stor. pred n. l.). In: Atlas krajiny Slovenskej republiky. Bratislava 2002, 37.
187. Včasnohistorické osídlenie (1. stor. n. l.–5. stor. n. l.) (spoluautor J. Rajtár). In: Atlas krajiny Slovenskej republiky. Bratislava 2002, 37.
188. Veronika Plachá. Inf. SAS 13/2, 2002, 19–20.
189. Výskum v Hornej Lehote (spoluautor P. Mosný). AVANS 2001, 2002, 161–163.
190. Wirtschaftliche Strukturen der spätlatènèzeitlichen Siedlungen in der Slowakei. In: C. Dobiat/S. Sievers/Th. Stöllner (Hrsg.): Dürnberg und Manching – Wirtschaftsarchäologie im ostkeltischen Raum. Akten des Internationalen Kolloquiums in Hallein/Bad Dürrnberg 7.–11. Oktober 1998. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte 7. Bonn 2002, 315–323.

2003

191. 16. konferencia Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauraum. Inf. SAS 14/2, 2003, 11–12.
192. Devín settlement. In: Zs. Visy (Ed.): The Roman army in Pannonia. An Archaeological Guide of the Ripa Pannonica. Pécs 2003, 216-218.
193. Die Púchov-Kultur. Reallexikon der Germanischen Altertumskunde. Bd. 23. Berlin – New York 2003, 597–601.
194. Jaroslav Tejral jubiluje. Pravěk (N. Ř.) 13, 2003 (2005), 492–493.
195. Keltská konferencia v Udine (Taliansko). Inf. SAS 14/2, 2003, 5.
196. Ladislav Veliačik jubiluje. Inf. SAS 14/1, 2003, 23.
197. Le dépôt de Liptovská Mara. In: Forgerons et Ferrailleurs. Fer et savoir-faire á l´époque celtique. Bibracte musée de la civilisation celtique. Glux-en-Glenne 2003, 20.
198. Skúsenosť so stavbou a prezentovaním archeologického múzea v prírode v Liptovskej Mare. Monumentorum Tutela 14, 2003, 199–204.
199. Spiš vo včasnej dobe dejinnej. In: R. Gładkiewicz/M. Homza (Ed.): Terra Scepusiensis. Stav bádania o dejinách Spiša. Levoča – Wrocław 2003, 149–159.
200. Šesťdesiatnik Ladislav Veliačik. Slov. Arch. 51, 2003, 377–378.
201. Un dépot de l´oppidum de Pohanská, Plavecké Podhradie. In: Forgerons et Ferrailleurs. Fer et savoir-faire á l´époque celtique. Bibracte musée de la civilisation celtique. Glux-en-Glenne 2003, 12, 19.
202. Zisťovací výskum v Žiari nad Hronom (spoluautor P. Mosný). AVANS 2002, 2003, 107–108.

2004

203. 12. medzinárodné sympózium Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauraum. Siedlungs- und wirtschaftsstrukturen in der Frühgeschichte. Štud. Zvesti AÚ SAV 36, 2004, 153–154.

204. Jozef Moravčík šesťdesiatročný. Inf. SAS 15/1, 2004, 25.
205. Kontakty Spiša s okolitými územiami vo včasnej dobe dejinnej (spoluautor M. Soják). In: Okres lateński i rzymski w Karpatach polskich. Krosno 2004, 163–178.
206. Nález meča z doby rímskej z Varína (spoluautor Ľ. Mihok). In: Z dějin hutnictví 34. Rozpravy Nár. Tech. Muz. Praha 188. Praha 2004, 16–20.

2005

207. Blacksmith techniques of roman period in the central Carpathians region (spoluautori Ľ. Mihok, A. Pribulová, L. Olexa). In: Metallurgy in Southeast Europe til the XIXth century. Sozopol 2005, 47–53.
208. Slowakei (spoluautor T. Kolník). Reallexikon der Germanischen Altertumskunde. Bd. 29. Berlin – New York 2005, 114–123.
209. Spätlatènezeitliche Waffen und Ausrüstung im nördlichen Teil des Karpatenbeckens. Slov. Arch. 53, 2005, 35–84.

2006

210. Bojná – mocenské a christianizačné centrum Nitrianskeho kniežatstva. Předběžná správa/Bojná – neues Macht- und Christianisierungszentrum des Fürstentums von Nitra. Vorbericht (spoluautor A. Ruttkay). In: K. Pieta/A. Ruttkay/M. Rauttkay (Ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva/Wirtschaftliches und politisches Zentrum Nitraer Fürstentums. Nitra 2006, 21–69. ISBN 06-80-88709-90-3.
211. Ein junglatènezeitlicher Stieranhänger aus Udiča/Slowakei. In: Studien zur Lebenswelt der Eisenzeit. Reallexikon der Germanischen Altertumskunde. Bd. 53. Berlin – New York 2006, 133–147.
212. Hausbauentwicklung in der Púchov-Kultur. In: B. Gediga/W. Piotrowski (Ed.): Budownictwo i architektura epoki brązu i epoki żelaza w Europie środkowej – problemy rekonstrukcii. Biskupin – Wrocław 2006, 303–317.
213. Hradiská Bojná II a Bojná III. Významné sídlo z doby sťahovania národov a opevnenia z 9. storočia/Burgwälle Bojná II a III. Herrensitz der Völkerwanderungszeit und Befestigungen aus dem 9. Jahrhundert. In: K. Pieta/A. Ruttkay/M. Rauttkay (Ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva/Wirtschaftliches und politisches Zentrum Nitraer Fürstentums. Nitra 2006, 173–190. ISBN 06-80-88709-90-3.
214. Metalografická analýza nálezov z doby železnej z Hornej Lehoty (spoluautori Ľ. Mihok, P. Mosný). Štud. Zvesti AÚ SAV 39, 2006, 97–109.
215. Nález zvona na hradisku z 9. storočia v Bojnej. Náčrt histórie včasnostredovekých zvonov/Ein Glockenfund aus dem Burgwall aus dem 9. Jahrhundert in Bojná. Zur Geschichte der frühmittelalterlichen Glocken (spoluautor J. Jánošík). In: K. Pieta/A. Ruttkay/M. Ruttkay (Ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva/Wirtschaftliches und politisches Zentrum Nitraer Fürstentums. Nitra 2006, 121–158. ISBN 06-80-88709-90-3.
216. Ojedinelý nález honosných falér z Nových Zámkov? (spoluautor J. Zábojník). AVANS 2004, 2006, 157.

2007

217. Archaeological and Geophysical Prospecting of deserted Early Islamic Village Al-Qusur (Failaka Island) (spoluautori A. H. S. Shehab, J. Tirpák, M. Bielich, M. Bartík, J. Ďuriš). Štud. Zvesti AÚ SAV 41, 2007, 74–76.
218. Bojná – mocenské a christianizačné centrum Nitrianskeho kniežatstva. Predbežná správa/Bojná – neues Macht- und Christianisierungszentrum des Fürstentums von Nitra. Vorbericht (spoluautor A. Ruttkay). In: K. Pieta/A. Ruttkay/M. Rauttkay (Ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva./Wirtschaftliches und politisches Zentrum Nitraer Fürstentums. Druhé vydanie. Nitra 2007, 21–69. ISBN 978-80-88709-91-6.
219. Bojná – nový fenomén v slovenských dejinách (spoluautor A. Ruttkay). Pam. a Múz. 2, 2007, 13–15.
220. Bojná. Nové nálezy k počiatkom slovenských dejín. Bojná 2007. ISBN 978-80-969741-0-8.
221. Der frühlatènezeitliche Burgwall in Horné Orešany, Westslowakei. Vorbericht. Slov. Arch. 55, 2007, 295–310.

222. Discovery of a unique Chamber Tomb in Poprad-Matejovce, Slovakia (spoluautorka T. Belanová). In: Archaeological Textiles Newsletter 44. Newsletter 2007, 18–20.
223. Eva Kolníková – k životnému jubileu. Slov. Num. 18, 2007, 10–11.
224. Hradiská Bojná II a Bojná III. Významné sídlo z doby sťahovania národov a opevnenia z 9. storočia/Burgwälle Bojná II a III. Herrensitz der Völkerwanderungszeit und Befestigungen aus dem 9. Jahrhundert. In: K. Pieta/A. Ruttkay/M. Rauttkay (Ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva/Wirtschaftliches und politisches Zentrum Nitraer Fürstentums. Druhé vydanie. Nitra 2007, 173–190. ISBN978-80-88709-91-6.
225. Keltská plastika psíka z Bratislavy-Devína. Bratislava. Zbor. MMB 19, 2007, 13–20.
226. Kniežacia hrobka z Popradu-Matejoviec (spoluautor P. Roth). Pam. a Múz. 3, 2007, 44–47.
227. Nález zvona na hradisku z 9. storočia v Bojnej. Náčrt histórie včasnostredovekých zvonov/Ein Glockenfund aus dem Burgwall aus dem 9. Jahrhundert in Bojná. Zur Geschichte der frühmittelalterlichen Glocken (spoluautor J. Jánošík). In: K. Pieta/A. Ruttkay/M. Rauttkay (Ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva/Wirtschaftliches und politisches Zentrum Nitraer Fürstentums. Druhé vydanie. Nitra 2007, 121–158. ISBN 978-80-88709-91-6.
228. Tisícročné polodrahokamy. Žurnál 16/2007, 58–61.
229. Výskum a pamiatková obnova v Liptovskej Mare v rokoch 2004 a 2005 (spoluautori L. Benediková, B. Kovár, O. Makýš). AVANS 2005, 2007, 40–47.

2008

230. Das Fürstengrab von Poprad-Matejovce. In: Glaube, Kult und Herrschaft. Phänomene des Religiösen im 1. Jahrtausend n. Chr. in Mittel- und Nordeuropa. Frankfurt am Main 2008, 29–30.
231. Höhensiedlungen der Völkerwanderungszeit im nördlichen Karpatenbecken. In: V. Bierbrauer/ H. Steuer (Hrsg.): Höhensiedlungen zwischen Antike und Mittelalter von den Ardennen bis zur Adria. Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde. Bd. 58. Berlin – New York 2008, 457–480.
232. Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska. Arch. Slovaca Monogr. Stud. 10. Bratislava 2008. ISBN 978-80-98315-05-5.
233. Nové laténske a rímske nálezy z povodia Torysy (spoluautor M. Soják). AVANS 2006, 2008, 122–124.
234. Unikátne archeologické bohatstvo. Slov. Zahraničie 4/2008, 10–11.
235. Výskum kniežacej hrobky v Poprade-Matejovciach (spoluautor P. Roth). AVANS 2006, 2008, 122.

2009

236. Archaeological and geophysical survey at deserted Early Islamic village Al-Qusur, Failaka Island, State of Kuwait (spoluautori A. H. S. Shehab, L. Benediková, M. Bielich, J. Tirpák, M. Bartík). Ve Službách Arch. 1, 2009, 29–35.
237. Bojná. Nové nálezy k počiatkom slovenských dejín. Druhé vydanie. Bojná 2009. ISBN 978-80-969741-1-5.
238. Das germanische Fürstengrab aus Poprad-Matejovce. In: Glaube, Kult und Herrschaft. Phänomene des Religiösen im 1. Jahrtausend n. Chr. in Mittel- und Nordeuropa. Bonn 2009, 107–122. ISBN 978-3-7749-3663-8.
239. Spätrömische und völkerwanderungszeitliche Münzhorte und andere Münzfunde im Nordkarpatenraum (spoluautorka E. Kolníková). In: M. Wioloszyn (Ed.): Byzantine Coins in Central Europe between the 5th and 10th Century. Kraków 2009, 117–132. ISBN 978-83-7676-008-7.
240. Untergang der Burgwälle der Púchov-Kultur. In: V. Salač/J. Bemmann (Hrsg.): Mittelauropa in der Zeit Marbods. Praha – Bonn 2009, 273–287. ISBN 978-80-87365-20-5.

2010

241. Keltische Besiedlung der Slowakei. Jüngere Latènezeit. Arch. Slovaca Monogr. Stud. 11. Bratislava 2010. ISBN 578-80-89315-31-4.

Podľa autorových podkladov zostavila *Daniela Fábiková*

SKRATKY ČASOPISOV A PERIODÍK
ABKÜRZUNGEN VON ZEITSCHRIFTEN UND PERIODIKA
ABBREVIATIONS OF JOURNALS AND PERIODICALS

Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae = Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest
Acta Arch. Carpathica = Acta Archaeologica Carpathica. Kraków
Acta Arch. Opaviensia = Acta. Archaeologica Opaviensia. Opava
Acta Hist. Neosoliensia = Acta Historica Neosoliensia. Ročenka Katedry histórie Fakulty humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Acta Mus. Moraviae. Sci. Soc. = Acta Musei Moraviae. Scientiae Sociales (Časopis Moravského muzea v Brně. Vědy společenské). Brno
Alba Regia = Alba Regia. Annales Musei Stephani Regis. Székesfehérvár
Almanach Balneol. Múz. = Almanach Balneologického múzea v Piešťanoch. Piešťany
Altertum = Das Altertum. Berlin
Altschlesien = Altschlesien. Mitteilungen des Schlesischen Altertumsvereins. Breslau
Anthropologie (Brno) = Anthropologie. Brno
Anthropologie (Praha) = Anthropologie. Praha
Antiquity = Antiquity. A Quarterly Review of Archaeology. Cambridge, England
Arbeits- u. Forschber. Sächs. Bodendenkmalpfl. = Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege. Berlin
Arch. Austriaca = Archaeologia Austriaca. Beiträge zur Paläoanthropologie, Ur- und Frühgeschichte Österreichs. Wien
Arch. Deutschland = Archäologie in Deutschland. Stuttgart
Arch. Ért. = Archaeologiai Értesítő. A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat Tudományos Folyóirata. Budapest
Arch. Hist. = Archaeologia Historica. Brno
Arch. Hist. Polona. Warszawa = Archaeologia Historica Polona. Warszawa – Toruń
Arch. Korrbl. = Archäologisches Korrespondenzblatt. Urgeschichte, Römerzeit, Frühmittelalter. Mainz am Rhein
Arch. Mitt. Nordwestdeutschland = Archäologische Mitteilungen aus Nordwestdeutschland. Oldenburg
Arch. Rozhledy = Archeologické rozhledy. Praha
Arch. Střední Čechy = Archeologie ve středních Čechách. Praha
Arh. Vestnik = Arheološki Vestnik. Ljubljana
AVANS = AVANS. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku. Nitra
Balneol. Obzor = Balneologický obzor. Piešťany
Balneol. Sprav. = Balneologický spravodajca. Balneological bulletine. Balneohistorica Slovaca. Piešťany
Ber. RGK = Bericht der Römisch-Germanischen Kommission. Frankfurt am Main
Berliner Jahrb. Vor- u. Frühgesch. = Berliner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte. Berlin
Bonner Jahrb. = Bonner Jahrbücher des Rheinischen Landesmuseums in Bonn und des Rheinischen Amtes für Bodendenkmalpflege im Landschaftsverband Rheinland und des Vereins von Altertumsfreunden im Rheinlande. Bonn – Mainz am Rhein
Bratislava. Čas. MMB = Bratislava. Časopis Mestského múzea v Bratislave. Bratislava
Bratislava. Zbor. MMB = Bratislava. Zborník Múzea mesta Bratislavy. Bratislava
Carinthia I = Carinthia I. Zeitschrift für Geschichtliche Landeskunde von Kärnten. Klagenfurt
Čas. Moravského Muz. Brno. Vědy Spol. = Časopis Moravského Muzea v Brně. Vědy společenské. Brno
Commun. Arch. Hungariae = Communicationes Archaeologicae Hungariae. Budapest
Ethnogr.-Arch. Zeitschr. = Ethnographisch-archäologische Zeitschrift. Berlin
Filozofia (Bratislava) = Filozofia. Akademický časopis Filozofického ústavu SAV v Bratislave. Bratislava
Folia Arch. = Folia Archaeologica. Annales Musei Nationalis Hungarici. Budapest
Folia Num. = Folia Numismatica. Časopis Moravského zemského muzea v Brně. Brno
Folia Praehist. Posnaniensia = Folia Praehistorica Posnaniensia. Poznań
Fundber. Hessen = Fundberichte aus Hessen. Bonn
Fundber. Österreich = Fundberichte aus Österreich. Wien
Gemer-Malohont = Zborník Gemersko-malohontského múzea v Rimavskej Sobote. Rimavská Sobota
Hist. Čas. = Historický časopis. Bratislava
Hist. Revue = Historická revue. Časopis o dejinách spoločnosti. Bratislava
Hist. Štúd. = Historické štúdie. Ročenka Historického ústavu Slovenskej akadémie vied. Bratislava
Homo = Homo. Internationale Zeitschrift für die vergleichende Forschung am Menschen. Stuttgart
Horná Nitra = Horná Nitra. Vlastivedný zborník. Martin – Banská Bystrica
Inf. SAS = Informátor Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV. Nitra
Jahrb. RGZM = Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz. Mainz
Jižní Morava = Vlastivědný časopis. Mikulov
Journal Roman Stud. = Journal of Roman Studies. London
Krásy Slov. = Krásy Slovenska. Časopis venovaný prírodným krásam a zaujímavostiam Slovenska, turistike, cestovnému ruchu, horolezectvu, jaskyniarstvu, ochrane prírody a národopisu. Bratislava (Martin, Liptovský sv. Mikuláš)
Liptov = Liptov. Vlastivedný zborník. Martin
Mat. Starożytne i Wczesnośred. = Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne. Warszawa
Mitt. Anthr. Ges. Wien = Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien
Monumentorum Tutela = Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok. Bratislava
Móra Ferenc Múz. Évk. Stud. Arch. = A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica. Szeged
Musaica = Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Musaica. Bratislava
Nachrbl. Dt. Vorzeit = Nachrichtenblatt für Deutsche Vorzeit. Leipzig
Nové Obzory = Nové obzory. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska. Košice

Num. Közl. = Numizmatikai Közlöny. Magyar numizmatikai társulát. Budapest
Num. Listy = Numismatické listy. Časopis Numismatické společnosti československé v Praze. Praha.
Num. Sborník = Numismatický sborník. Praha
Numizmatika (Bratislava) = Numizmatika. Časopis Slovenskej numizmatickej spoločnosti. Bratislava
Offa = Offa. Berichte und Mitteilungen zur Urgeschichte, Frühgeschichte und Mittelalterarchäologie. Kiel – Neumünster
Pam. a Múz. = Pamiatky a múzeá. Revue pre kultúrne dedičstvo. Bratislava
Pam. a Prír. = Pamiatky a príroda. Metodicko-odborný a informačný časopis. Bratislava
Pam. a Súč. = Pamiatky a súčasnosť. Metodicko-odborný a informačný časopis. Bratislava
Pam. Arch. = Památky archeologické. Praha
PaS = PaS. Príroda a spoločnosť. Populárno-vedecký dvojtýždenník. Bratislava
Prähist. Zeitschr. = Prähistorische Zeitschrift. Leipzig – Berlin
Pravěk (N. Ř.) = Pravěk. Nová řada. Časopis moravských a slezských archeologů. Brno
Přehled Výzkumů = Přehled výzkumů Archeologického ústavu AV ČR v Brně. Brno
Pyramída. = Pyramída. Encyklopedický časopis moderného človeka. Bratislava
Saalburg-Jahrb. = Saalburg-Jahrbuch. Bericht des Saalburgmuseums. Bad Homburg – Berlin
Savaria = Savaria. A Vas Megyei Múzeumok Értesítő. Szombathely
Sběratel. Zprávy = Sběratelské zprávy. Časopis České numismatické společnosti. Hradec Králové
Sbor. Národ. Muz. Praha. Přír. Vědy = Sborník Národního muzea v Praze. Přírodní vědy. Praha
Sbor. Prací Fil. Fak. Brno = Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity. Brno
Silesia Ant. = Silesia Antiqua. Wrocław
Sitzungber. Altges. Prussia = Sitzungberichte der Altertumsgesellschaft Prussia. Königsberg
Slov. Arch. = Slovenská archeológia. Časopis Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied v Nitre. Nitra
Slov. Kras = Slovenský kras. Zborník Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši. Liptovský Mikuláš
Slov. Num. = Slovenská numizmatika. Nitra – Bratislava
Slov. Pohľady = Slovenské pohľady na literatúru a umenie. Časopis slovenských spisovateľov. Bratislava
Slov. Zahraničie = Slovenské zahraničie. Časopisu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Bratislava
Slovan. Štúd. = Slovanské štúdie. Časopis Historického ústavu SAV. Bratislava
Slovensko = Slovensko. Magazín Matice slovenskej a Nadácie MS. Martin
Somogyi Múz. Közl. = Somogyi Múzeumok Közleményei. Kaposvár
Stud. Arch. Slovaca Mediaev. = Studia archaeologica Slovaca mediaevalia. Bratislava- Nitra
Stud. Hist. Slovaca = Studia historica Slovaca. Bratislava
Stud. Hist. Tyrnaviensia = Studia Historica Tyrnaviensia. Časopis Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity. Trnava
Štud. Zvesti AÚ SAV = Študijné zvesti Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied. Nitra
Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja = Finska Fornminnesföreningens tidskrift. Helsinki
Thraco-Dacica = Thraco-Dacica. Bucureşti
Universitas = Universitas. Revue Masarykovy univerzity v Brně. Brno
Ve Službách Arch. = Ve službách archeologie. Brno
Veröff. Mus. Ur- u. Frühgesch. Potsdam = Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam. Berlin
Vlast. Čas. = Vlastivedný časopis. Revue kultúrneho dedičstva Slovenska. Bratislava
Vlast. Zbor. Považia = Vlastivedný zborník Považia. Martin – Žilina
Vsl. Pravek = Východoslovenský pravek. Nitra – Košice
Výtvar. Život = Výtvarný život. Bratislava
Záp. Slovensko = Západné Slovensko. Vlastivedný zborník múzeí Západoslovenského kraja. Bratislava
Zbor. FF UK. Musaica = Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Musaica. Bratislava
Zbor. SBM = Zborník Slovenského banského múzea. Banská Štiavnica
Zbor. SNM. Arch. = Zborník Slovenského národného múzea. Archeológia. Bratislava
Zbor. SNM. Hist. = Zborník Slovenského národného múzea. História. Bratislava
Zeitschr. Mähr. Landesmus. (N. F.) = Zeitschrift des Mährischen Landesmuseums. Neue Folge. Brno
Život = Život. Spoločenský týždenník. Bratislava
Zprávy Čsl. Spol. Arch. = Zprávy Československé společnosti archeologické při ČSAV. Praha
Žurnál = Časopis Žurnál. Spoločensko-politický týždenník. Bratislava

EDÍCIE VYDÁVANÉ ARCHEOLOGICKÝM ÚSTAVOM SAV V NITRE

Archaeologica Slovaca Monographiae

FONTES

I.	Benadík, B. - Vlček, E. - Ambros, C.: Keltské pohrebiská na juhozápadnom Slovensku. Bratislava 1957.	------
II.	Budinský-Krička, V.: Slovanské mohyly v Skalici. Bratislava 1959.	------
III.	Chropovský, B. - Dušek, M. - Polla, B.: Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku. Bratislava 1960.	------
IV.	Polla, B.: Stredoveká zaniknutá osada na Spiši (Zalužany). Bratislava 1962.	------
V.	Točík, A.: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom. Bratislava 1964.	€ 4.-
VI.	Dušek, M.: Thrakisches Gräberfeld der Hallsattzeit in Chotín. Bratislava 1966.	€ 5.-
VII.	Čilinská, Z.: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Nové Zámky. Bratislava 1966.	€ 5.-
VIII.	Bánesz, L.: Barca bei Košice - paläolithische Fundstelle. Bratislava 1968.	------
IX.	Novotná, M.: Die Bronzehortfunde in der Slowakei (Spätbronzezeit). Bratislava 1970.	------
X.	Polla, B.: Kežmarok (Ergebnisse der historisch-archäologischen Forschung). Bratislava 1971.	------
XI.	Svoboda, B.: Neuerworbene römische Metallgefässe aus Stráže bei Piešťany. Bratislava 1972.	------
XII.	Vladár, J.: Pohrebiská zo staršej doby bronzovej v Branči. Bratislava 1974.	------
XIII.	Ambros, C. - Müller, H.-H.: Frühgeschichtliche Pferdeskelettfunde aus dem Gebiet der Tschechoslowakei. Bratislava 1980.	€ 3.-
XIV.	Kolník, T.: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. Bratislava 1980.	------
XV.	Rejholcová, M.: Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie). Nitra 1995. Analyse. ISBN 80-88709-23-7	------
	Rejholcová, M.: Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie). Nitra 1995. Analýza. ISBN 80-88709-13-X	------
	Rejholcová, M.: Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie). Nitra 1995. Katalóg. ISBN 80-88709-22-9	------
XVI.	Kuzmová, K.: Terra sigillata im Vorfeld des nordpannonischen Limes (Südwestslowakei). Nitra 1997. ISBN 80-88709-32-6	€ 23.-
XVII.	Kaminská, Ľ.: Hôrka-Ondrej. Nitra 2000. ISBN 80-88709-47-4	€ 23.-
XVIII.	Varsik, V.: Germánske osídlenie na východnom predpolí Bratislavy. Nitra 2011. ISBN 978-80-89315-34-5	€ 31.-

CATALOGI

I.	Točík, A.: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Holiare. Bratislava 1968.	€ 6.-
II.	Točík, A.: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Štúrovo. Bratislava 1968.	€ 4.-
III.	Točík, A.: Altmagyarische Gräberfelder in Südwestslowakei. Bratislava 1968.	------
IV.	Dušek, M.: Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. Bratislava 1969.	€ 5.-
V.	Čilinská, Z.: Frühmittelalterliches Gräberfeld in Želovce. Bratislava 1973.	------
VI.	Veliačik, L. - Romsauer, P.: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku I. Katalóg. Nitra 1994. ISBN 80-88709-15-6	------
VII.	Bujna, J.: Malé Kosihy. Latènezeitliches Gräberfeld. Katalog. Nitra 1995. ISBN 80-88709-18-0	€ 20.-
VIII.	Březinová, G.: Nitra-Šindolka. Siedlung aus der Latènezeit. Katalog. Bratislava 2000. ISBN 80-224-0649-X	------
IX.	Březinová, G. a kol.: Nitra-Chrenová. Archeologické výskumy na plochách stavenísk Shell a Baumax. Katalóg. Nitra 2003. ISBN 80-88709-62-2	€ 20.-
X.	Kolník, T. - Varsik, V. - Vladár, J.: Branč Germánska osada z 2. až 4. storočia. Nitra 2007. ISBN 978-80-88709-98-5	€ 45.-
XI.	Lamiová-Schmiedlová, M.: Žiarové pohrebisko z mladšej doby bronzovej na lokalite Dvorníky-Včeláre. Nitra 2009. ISBN 978-80-89315-13-0	€ 20,70.-
XII.	Kaminská Ľ.: Čičarovce-Veľká Moľva. Výskum polykultúrneho sídliska. Nitra 2010. ISBN 978-80-89315-28-4	€ 22,50.-

STUDIA

I.	Pieta, K.: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982.	------
II.	Veliačik, L.: Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Nitra 1983.	------
III.	Fusek, G.: Slovensko vo včasnoslovanskom období. Nitra 1994. ISBN 80-88709-17-2	------
IV.	Pavúk, J.: Štúrovo. Ein Siedlungsplatz der Kultur mit Linearkeramik und der Želiezovce-Gruppe. Nitra 1994. ISBN 80-88709-19-9	€ 18.-
V.	Pavúk, J. - Bátora, J.: Siedlung und Gräberfeld der Ludanice-Gruppe in Jelšovce. Nitra 1995. ISBN 80-88709-24-5	------
VI.	Šalkovský, P.: Häuser in der frühmittelalterlichen slawischen Welt. Nitra 2001. ISBN 80-88709-52-0	€ 17.-
VII.	Ruttkay, A. - Ruttkay, M. - Šalkovský, P. (Ed.): Slovensko vo včasnom stredoveku. Nitra 2002. ISBN 80-88709-60-1	------
VIII.	Hanuliak, M.: Veľkomoravské pohrebiská. Pochovávanie v 9.-10. storočí na území Slovenska. Nitra 2004. ISBN 80-88709-72-5	------
IX.	Pieta, K. - Ruttkay, A. - Ruttkay, M. (Ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Nitra 2007. Druhé vydanie. ISBN 978-80-88709-91-6	€ 20.-
X.	Soják, M.: Osídlenie spišských jaskýň od praveku po novovek. Nitra 2007. ISBN 978-80-89315-01-7	€ 28.-
XI.	Pieta, K.: Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska. Nitra 2008. ISBN 978-80-89315-05-5; ISBN 978-80-224-1027-4	€ 36.-
XII.	Pieta, K,: Die Keltische Besiedlung der Slowakei. Nitra 2010. ISBN 978-80-89315-31-4	€ 36.-
XIII.	Horváthová, E.: Osídlenie badenskej kultúry na slovenskom území severného Potisia. Nitra 2010. ISBN 978-80-89315-33-8	€ 32.-

COMMUNICATIONES

I.	Bátora, J. - Peška, J. (Hrsg.): Aktuelle Probleme der Erforschung der Frühbronzezeit in Böhmen und Mähren und in der Slowakei. Nitra 1999. ISBN 80-88709-40-7	€ 28.-
II.	Kuzma, I. (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 1998. Nitra 1999. ISBN 80-88709-41-5	€ 25.-
III.	Friesinger, H. - Pieta, K. - Rajtár, J. (Hrsg.): Metallgewinung und- Verarbeitung in der Antike. Nitra 2000. ISBN 80-88709-48-2	€ 28.-
IV.	Cheben, I. - Kuzma, I. (Eds.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 2001. Nitra 2002. ISBN 80-88709-57-1	€ 45.-
V.	Kuzmová, K. - Pieta, K. - Rajtár, J. (Hrsg.): Zwischen Rom und dem Barbaricum. Festschrift für Titus Kolník zum 70. Geburtstag. Nitra 2002. ISBN 80-88709-61-X	------
VI.	Bátora, J. - Furmánek, V. - Veliačik, L. (Hrsg.): Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag. Nitra 2004. ISBN 80-88709-70-9	€ 35.-
VII.	Fusek, G. (Ed.): Zborník na počesť Dariny Bialekovej. Nitra 2004. ISBN 80-88709-71-7	------
VIII.	Cheben, I. - Kuzma, I. (Eds.): Otázky neolitu a eneolitu naších krajín - 2004. Nitra 2005. ISBN 80-88709-83-0	€ 55.-
IX.	Cheben, I. - Kuzma, I. (Eds.): Otázky neolitu a eneolitu naších krajín - 2007. Nitra 2008. ISBN 978-80-89315-06-2	€ 47.-
X.	Beljak, J. - Březinová, G. - Varsik, V. (Eds.): Archeológia Barbarov 2009. Hospodárstvo Germánov. Nitra 2010. ISBN 978-80-89315-24-6	€ 76.-
XI.	Furmánek V. - Miroššayová E. (Eds.): Popolnicové polia a doba halštatská. Nitra 2010. ISBN 978-80-89315-26-0	€ 47.-
XII.	Kuzmová K. - Rajtár J. (Zost.): Rímsky kastel v Iži. Nitra 2010. ISBN 978-80-89315-32-1	€ 20,70.-

ARCHEOLOGICKÉ PAMÄTNÍKY SLOVENSKA

I.	Furmánek, V.: Radzovce - osada ľudu popolnicových polí. Nitra 2010. ISBN 978-80-89315-27-7	€ 17.-
II.	Lamiová, M.: Zemlín - obec s bohatou minulosťou. Košice 1993. ISBN 80-900444-2-5	------
III.	Čilinská, Z.: Slovania a avarský kaganát. Bratislava 1993. ISBN 80-7127-059-8	------
IV.	Šiška, S.: Dokument o spoločnosti mladšej doby kamennej. Bratislava 1995. ISBN 80-224-0198-6	------
V.	Pieta, K.: Liptovská Mara. Bratislava 1996. ISBN 80-967366-7-1	€ 13.-
VI.	Hromada, J.: Moravany nad Váhom. Bratislava 2000. ISBN 80-88709-45-8	€ 13.-
VII.	Olexa, L.: Nižná Myšľa. Osada a pohrebisko z doby bronzovej. Košice 2003. ISBN 80-88709-66-0	€ 15.-
VIII.	Kaminská, Ľ.: Hôrka-Ondrej. Osídlenie spišských travertínov v staršej dobe kamennej. Košice 2005. ISBN 80-88-709-74-1	€ 15.-
IX.	Furmánek, V. - Marková, K.:Včelince. Archív dávnej minulosti. Nitra 2008. ISBN 978-80-89315-09-3	€ 17.-
X.	Šalkovský, P.: Detva. Praveké a včasnohistorické hradisko k dávnym dejinám Slovenska. Nitra 2009. ISBN 978-80-89315-14-7	€ 17.-

ACTA INTERDISCIPLINARIA ARCHAEOLOGICA

I.	Aktuálne otázky výskumu slovanských populácii na území Československa v 6.-13. storočí. Nitra 1979.	------
II.	Furmánek, V. - Stloukal, M.: Antropologický rozbor žárových hrobů piliňské a kyjatické kultury. Nitra 1982.	------
III.	Acta Interdisciplinaria Archaeologica. Tom. III. Nitra 1984.	€ 9.-
IV.	Acta Interdisciplinaria Archaeologica. Tom. IV. Nitra 1986.	------
V.	Acta Interdisciplinaria Archaeologica. Archeológia-Geofyzika-Archeometria. Tom. V. Nitra 1987.	€ 7.-
VI.	Súčasné poznatky z archeobotaniky na Slovensku. Nitra 1989.	€ 6.-
VII.	Palaeoethnobotany and Archaeology, International Work-Group for Paleoethnobotany. 8th Symposium Nitra - Nové Vozokany 1989. Nitra 1991.	€ 16.-
VIII.	Hajnalová, E.: Obilie v archeobotanických nálezoch na Slovensku. Nitra 1993. ISBN 80-88709-02-4	€ 9.-
IX.	Vondráková, M.: Malé Kosihy II. Nitra 1994. ISBN 80-88709-14-8	€ 13.-
X.	Hajnalová, E.: Ovocie a ovocinárstvo v archeobotanických nálezoch na Slovensku. Nitra 2001. ISBN 80-88-709-38-5	€ 13.-

MATERIALIA ARCHAEOLOGICA SLOVACA (edícia ukončená)

I.	Točík, A.: Výčapy-Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. Nitra 1980.	------
II.	Budinský-Krička, V.: Kráľovský Chlmec. Nitra 1980.	------
III.	Točík, A: Nitriansky Hrádok-Zámeček. I, II. Tabuľky. Nitra 1981.	------
IV.	Točík, A.: Malé Kosihy - osada zo staršej doby bronzovej. Nitra 1981.	------
V.	Benadik, B.: Maňa. Keltisches Gräberfeld - Fundkatalog. Nitra 1983.	------
VI.	Dušek, M. - Dušeková, S.: Smolenice-Molpír I. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit. Nitra 1985.	------
VII.	Wiederman, E.: Archeologické pamiatky topoľčianskeho múzea. Nitra 1985.	------
VIII.	Budinský-Krička, V. - Veliačik, L.: Krásna Ves. Gräberfeld der Lausitzer Kultur. Nitra 1986.	------
IX.	Kuzmová, K. - Roth, P.: Terra sigillata v Barbariku. Nitra 1988.	------
X.	Hanuliak, M. - Kuzma, I. - Šalkovský, P.: Mužla-Čenkov I. Osídlenie z 9.-12. storočia. Nitra 1993. ISBN 80-88709-07-5	€ 20.-
XI.	Šalkovský, P.: Hradisko v Detve. Nitra 1994. ISBN 80-88709-10-5	€ 10.-
XII.	Hanuliak, M.: Malé Kosihy I. Nitra 1994. ISBN 80-88709-12-1	------
XIII.	Dušek, M. - Dušeková, S.: Smolenice - Molpír II. Nitra 1995. ISBN 80-88709-20-2	€ 15.-

ZOZNAM PUBLIKÁCIÍ ZARADENÝCH VO VÝMENNOM FONDE ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU SAV

Actes du XII Congrès U. I. S. P. P. 1. zv.	€ 20.-
Actes du XII Congrès U. I. S. P. P. 2. zv.	€ 20.-
Actes du XII Congrès U. I. S. P. P. 3. zv.	€ 18.-
Actes du XII Congrès U. I. S. P. P. 4. zv.	€ 15.-
Archaeologia Historica 13/1988.	€ 8.-
Archaeologia Historica 22/1997.	€ 25.-
Archaeologia Historica 24/1999.	€ 28.-
Archaeologia Historica 31/2006.	€ 30.-
Archaeologia Historica 33/2008.	€ 30.-
Archaeologia Historica 34/2009.	€ 26.-
Archeológia - História - Geografia (Archeológia).	€ 3.-
Archeológia - História - Geografia (Geografia).	€ 3.-
Archeológia - História - Geografia (História).	€ 3.-
Archeologická topografia Bratislavy.	€ 13.-
Archeologická topografia Košíc.	€ 13.-
Archeologické nálezy v zbierkach Mestského múzea v Zlatých Moravciach. Ruttkayová, J. - Ruttkay, M.	€ 6.-
Archeologické pamiatky a súčasnosť.	€ 3.-
Archeologičeskije vesti.	€ 6.-
AVANS v roku 1975.	€ 4.-
AVANS v roku 1976.	€ 5.-
AVANS v roku 1977.	€ 5.-
AVANS v roku 1978.	€ 3.-
AVANS v roku 1979.	€ 3.-
AVANS v roku 1989.	€ 10.-
AVANS v roku 1990.	€ 10.-
AVANS v roku 1991.	€ 13.-
AVANS v roku 1995.	€ 15.-
AVANS v roku 1996.	€ 15.-
AVANS v roku 1997.	€ 18.-
AVANS v roku 1998.	€ 18.-
AVANS v roku 1999.	€ 19.-
AVANS v roku 2000.	€ 20.-
AVANS v roku 2001.	€ 32.-
AVANS v roku 2002.	€ 22.-
AVANS v roku 2003.	€ 23.-
AVANS - register za roky 1984-1993.	€ 25.-
AVANS v roku 2004.	€ 27.-
AVANS v roku 2005.	€ 27.-
AVANS v roku 2006.	€ 29.-
AVANS v roku 2007.	€ 29.-
Bajč-Vlkanovo. Sep. ŠZ 12/1964. Točík, A.	€ 1.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1980. Melicher, J.	€ 2.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1981. Melicher, J.	€ 2.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1986. Melicher, J.	€ 2.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1987. Melicher, J.	€ 1.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1988. Melicher, J. - Mačalová, H.	€ 2.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1989 a 1990. Mačalová, H.	€ 3.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1991 a 1992. Jasečková, M.	€ 4.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1993 a 1994. Jasečková, M.	€ 4.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1995 a 1996 Jasečková, M.	€ 4.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1997 a 1998. Jasečková, M.	€ 4.-
Bojná. Nové nálezy z počiatkov slovenských dejín. Pieta, K.	€ 5.-
Castrum Bene 7.	€ 22.-
Colloque International l`Aurignacien et le Gravettien (perigordien) dans leur Cadre Ecologique.	€ 13.-
Complex of upper palaeolithic sites near Moravany. Vol. II.	€ 13.-
Complex of upper palaeolithic sites near Moravany. Vol. III.	€ 15.-
Der sonderbare Baron. Dvořák, P.	€ 13.-
Die Ergebnisse der arch. Ausgrab. beim Aufbau des Kraftwerksystems Gabčíkovo-Nagymaros.	€ 7.-
Die Slowakei in der jüngeren Steinzeit. Novotný, B.	€ 1.-
Európa okolo roku 1000.	€ 25.-
Europas mitte 1000.	€ 67.-
Gerulata I.	€ 20.-
Graphische Auswertung osteometrischer Werte in der historischen Osteologie. Sep. ŠZ 12/1964. Rajtová, V.	€ 3.-
Hallstatt a Býčí skála. Průvodce výstavou.	€ 2.-
Importants Sites Slaves en Slovaquie.	€ 3.-
IX. meždunarodnyj sjezd slavistov. Kijev 7. 9.-13. 9. 1983.	€ 1.-
Ján Dekan. Život a dielo.	€ 5.-
Kelemantia Brigetio. (ang.).	€ 10.-
Kelemantia Brigetio. (nem.).	€ 10.-
Liptovská Mara. Ein frühgeschichtliches Zentrum der Nordslowakei. Pieta, K.	€ 13.-
Liptovská Mara. Včasnohistorické centrum severného Slovenska. Pieta, K.	€ 13.-
Najstaršie roľnícke osady na Slovensku. Novotný, B.	€ 1.-
Numizmatika v Československu.	€ 3.-
Vyhodnotenie. Hanuliak, M. - Rejholcová, M.	€ 23.-
Pleisticene Environments and Archaeology of the Dzeravá skala Cave, Lesser Caroathians, Slovakia.	€ 20.-
Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až 13. stor. II. časť. Stredoslovenský kraj.	€ 10.-
Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. stor. III. časť. Východné Slovensko.	€ 31,50.-
Rapports du IIIe Congrès International d'Archeologie Slave 1. sept. 1975.	€ 8.-
Rapports du IIIe Congrès International d'Archeologie Slave 2. sept. 1975.	€ 3.-
Referáty o pracovných výsledkoch čs. archeologie za rok 1958, časť II.	€ 1.-
Rímske kamenné pamiatky. Gerulata. Shmidtová, J.	€ 10.-
Sádok - Cibajky - Šiance. Gogová, S.	€ 3.-
Slovacchia. Crocevia delle civilta´Europee 2005. Furmánek V. - Kujovský R.	€ 25.-
Slovenská archeológia 1962/2.	€ 7.-
Slovenská archeológia 1968/2.	€ 7.-
Slovenská archeológia 1972/1.	€ 9.-
Slovenská archeológia 1984/1.	€ 9.-
Slovenská archeológia 1984/2.	€ 9.-
Slovenská archeológia 1985/1.	€ 9.-
Slovenská archeológia 1987/1.	€ 9.-
Slovenská archeológia 1987/2.	€ 9.-
Slovenská archeológia 1988/1.	€ 10.-
Slovenská archeológia 1988/2.	€ 10.-
Slovenská archeológia 1989/1.	€ 10.-
Slovenská archeológia 1989/2.	€ 10.-
Slovenská archeológia 1990/1.	€ 10.-
Slovenská archeológia 1990/2.	€ 10.-
Slovenská archeológia 1992/1.	€ 15.-
Slovenská archeológia 1992/2.	€ 15.-
Slovenská archeológia 1993/1.	€ 15.-
Slovenská archeológia 1993/2.	€ 15.-

Slovenská archeológia 1994/1.	€ 15.-
Slovenská archeológia 1994/2.	€ 15.-
Slovenská archeológia 1995/1.	€ 16.-
Slovenská archeológia 1995/2.	€ 16.-
Slovenská archeológia 1996/1.	€ 17.-
Slovenská archeológia 1996/2.	€ 17.-
Slovenská archeológia 1996/2 (nezviazaná).	€ 12.-
Slovenská archeológia 1997/1.	€ 18.-
Slovenská archeológia 1997/2.	€ 18.-
Slovenská archeológia 1998/1.	€ 20.-
Slovenská archeológia 1998/2.	€ 20.-
Slovenská archeológia 1999/1.	€ 20.-
Slovenská archeológia 1999/2.	€ 20.-
Slovenská archeológia 2000/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2000/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2001/1-2.	€ 44.-
Slovenská archeológia 2002/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2002/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2003/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2003/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2004/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2004/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2005/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2005/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2006/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2006/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2007/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2007/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2008/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2008/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2009/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2009/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2010/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2010/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2011/1.	€ 22.-
Slovenská numizmatika VIII.	€ 3.-
Slovenská numizmatika X.	€ 3.-
Slovenská numizmatika XV.	€ 8.-
Slovenská numizmatika XVII.	€ 8.-
Slovenská numizmatika XVIII.	€ 8.-
Slovenská numizmatika XIX.	€ 7.-
Stredné Slovensko 2.	€ 2.-
Studia Archaeologica Slovaca Mediaevalia III-IV.	€ 18.-
Studia Historica Slovaca XVI.	€ 3.-
Studia Historica Slovaca XVII.	€ 4.-
Studie muzea Kroměřížska 88.	€ 5.-
Šebastovce I. Gräberfeld aus der Zeit des awarischen Reiches. Katalog. Budinský-Krička, V. - Točík, A.	€ 13.-
Študijné zvesti 7/1961.	€ 3.-
Študijné zvesti 8/1962.	€ 3.-
Študijné zvesti 10/1962.	€ 3.-
Študijné zvesti 12/1964.	€ 3.-
Študijné zvesti 13/1964.	€ 2.-
Študijné zvesti 14/1964.	€ 2.-
Študijné zvesti 15/1965.	€ 3.-
Študijné zvesti 16/1968.	€ 5.-
Študijné zvesti 17/1969.	€ 5.-
Študijné zvesti 18/1970.	€ 9.-
Študijné zvesti 19/1981.	€ 7.-
Študijné zvesti 21/1985.	€ 8.-
Študijné zvesti 23/1987.	€ 9.-
Študijné zvesti 24/1988.	€ 6.-
Študijné zvesti 25/1988.	€ 5.-
Študijné zvesti 26/1990.	€ 18.-
Študijné zvesti 27/1991.	€ 15.-
Študijné zvesti 28/1992.	€ 20.-
Študijné zvesti 29/1993.	€ 18.-
Študijné zvesti 30/1994.	€ 15.-
Študijné zvesti 31/1995.	€ 20.-
Študijné zvesti 32/1996.	€ 21.-
Študijné zvesti 33/1999.	€ 20.-
Študijné zvesti 34/2002.	€ 23.-
Študijné zvesti 35/2002.	€ 25.-
Študijné zvesti 36/2004.	€ 30.-
Študijné zvesti 37/2005.	€ 20.-
Študijné zvesti 38/2005.	€ 20.-
Študijné zvesti 39/2006.	€ 20.-
Študijné zvesti 40/2006.	€ 35.-
Študijné zvesti 41/2007.	€ 40.-
Študijné zvesti 42/2007.	€ 35.-
Študijné zvesti 43/2008.	€ 35.-
Študijné zvesti 44/2008.	€ 35.-
Študijné zvesti 45/2009.	€ 35.-
Študijné zvesti 46/2009.	€ 35.-
Študijné zvesti 47/2010.	€ 32.-
Študijné zvesti 48/2010.	€ 35,80.-
Študijné zvesti 49/2011.	€ 35.-
Tak čo, našli ste niečo? Svedectvo archeológie o minulosti Mostnej ulice v Nitre. Březinová, G. - Samuel, M.	€ 20.-
Terra sigillata in Mähren. Droberjar, E.	€ 13.-
Točík Anton 1918-1994. Biografia, bibliografia.	€ 5.-
Urzeitliche und frühhistorische Besiedlung der Ostslowakei in Bezug zu den Nachbargebieten.	€ 10.-
Ve službách archeologie IV.	€ 25.-
Ve službách archeologie V.	€ 25.-
Ve službách archeologie 2007/1.	€ 20.-
Ve službách archeologie 2007/2.	€ 20.-
Ve službách archeologie 2008/1.	€ 40.-
Ve službách archeologie 2008/2.	€ 40.-
Velikaja Moravia. Sokrovišča prošlogo	
Čechov i Slovakov. Katalog - Kiev.	€ 1.-
Východoslovenský pravek - Special Issue.	€ 28.-
Východoslovenský pravek I.	€ 7.-
Východoslovenský pravek II.	€ 7.-
Východoslovenský pravek V.	€ 13.-
Východoslovenský pravek VI.	€ 20.-
Východoslovenský pravek VII.	€ 20.-
Východoslovenský pravek VIII.	€ 20.-
Zlatý vek v Karpatoch. Keramika a kov doby bronzovej na Slovensku (2300-800). Furmánek, V.	€ 19.-